

فَمَّا عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ حَتَّى كُنَّ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ
فَمَّا أَوْرَثَهُهُ فَتَرَكْنَا

الْمُحَرَّرُ

فَقَائِي فِي رَدِّ الْقَوْلِ

افادات

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَاسِمِيُّ
مُفَتًى مُحَمَّدِيٍّ
جَمَاعَةُ كَلَامِ الْعَرَبِ حَقَائِقُهُ أَكْوَرُهُ ذِكْرُكَ

تَحْرِيقُ وَتَرْجُومَةُ

مُفَتًى مُحَمَّدِيٍّ مِنْ كَلَامِ الْعَرَبِ حَقَائِقُهُ أَكْوَرُهُ ذِكْرُكَ

مَكْتَبَةُ الرِّسَالَةِ

بِئْتِ فِي رَدِّ الْقَوْلِ بِاللَّاهُ أَكْوَرُهُ ذِكْرُكَ

وائس لیپ گروپ ٹیلی گرام چینل
اس گروپ میں کتابیں اہل سنت و جماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب و غیرہ۔

کتابت اللہ ایچ صدیقی

+923052488551
+923247442395

مالکی حنبلی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فَاسْئَلُوا أَهْلَ الدِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

فتاوی دیوبند پاکستان

المعروف بہ

فتاوی فریدیہ

دویم جلد

محدث کبیر فقیہ العصر مفتی اعظم عارف باللہ

مولانا مفتی محمد فرید رحمۃ اللہ علیہ
جامعہ دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک

افادات

مفتی محمد وہاب منگلوری

مدرس دارالعلوم صدیقیہ زروبی

تخریج
وترتیب

دارالترجمہ و کمپوزنگ سنٹر

عبدالغنی پلازہ محلہ جنگی پشاور

ترجمہ
و کمپوزنگ

مولانا حافظ حسین احمد صدیقی نقشبندی

مہتمم دارالعلوم صدیقیہ زروبی ضلع صوابی

زیر
سرپرستی

مکتبہ رشیدیہ اکوڑہ خٹک

ناشر

تول حقوق په حق د ناشر محفوظ دی

فتاوی دیوبند پاکستان المعروف بفتاوی فریدیه (دویم جلد)	د کتاب نوم
محدث کبیر فقیہ العصر مفتی اعظم عارف باللہ مولانا مفتی محمد فرید مجددی زرو بوی <small>رحمۃ اللہ علیہ</small>	اشارات
شیخ الحدیث و صدر دارالافتاء جامعہ دارالعلوم حقانیہ اکوړه خټک	ترتیب و تخریج
مولانا مفتی محمد وھاب منگلوری نقشبندی دارالافتاء دارالعلوم صدیقیہ	معاون
مولانا مفتی عصمت اللہ حقانی	مترجمین
مولانا محمد منظر مردانی فاضل جامعہ امداد العلوم صدر برهان الدین صدیقی فاضل جامعہ دارالعلوم کراچی ایم اے پشاور یونیورسٹی (فون: ۲۳-۹۱۶۹۰-۰۳۴۴)	مصحح
مولانا لطف الرحمن صاحب مدرس و نگران قاسم العلوم شبقدر دارالترجمہ و کمپوزنگ سنتر عبدالغنی پلازہ محلہ جنگی پشاور	کمپوزنگ
۲۱۲ صفحات	ضماحت
۲۰۱۱ء اکتوبر شوال ۱۴۳۲ھ	د وچې چاپ
مولانا حافظ حسین احمد صدیقی نقشبندی	ذرا سر پرستی
مہتمم دارالعلوم صدیقیہ زرو بوی ضلع صوابی (پاکستان)	

مکتبہ رشیدیہ سردار پلازہ اکوړه خټک نوشہرہ

رابطہ نمبر: ۰۳۴۴-۹۰۸۴۶۹۳

ناشر

فهرست مضامین

صفحہ	مضمون
------	-------

کتاب الطہارۃ

الباب الاول فی الوضوء

۴۰	دریل گاہی پہ بیت الخلاء کبں اودس کول صحیح دی
۴۰	د غت اودس ماتی پہ خائی باندی چینجی وتلو سره اودس ماتیری
۴۱	بغیر آواز نہ هوا وتلو سره ہم اودس ماتیری
۴۱	پہ جمات کبں د اودس کولو حکم
۴۲	کہ پہ مونخ کبں اودس مات شو نو بیا بہ اودس کوی او مونخ بہ پورہ کوی
۴۲	پہ ولاہ باندی اودس کول جائز اود ادب نہ خلاف دی
۴۲	مسواک د سرو او بنشو دپارہ یوشان سنت دی
۴۳	د اوبں غوبنی خوپلو سره اودس نہ ماتیری
۴۴	د فالج والا د اودس حکم چہ پہ اودس او تیمم باندی قادر نہ وی
۴۵	پہ تماکو او شراب خکلو سره اودس ماتیری یا نہ؟
۴۵	د غت اودس ماتی پہ خائی باندی لونڈوالی موجودیدلو سره اودس ماتیری
۴۶	نشہ والا دوا یانی اودس ماتوی کہ نہ؟
۴۷	د گرمی پہ موسم کبنی د ورو ورو دانو ماتیدوسره د اودس مسئلہ
۴۷	د اودس متعلق د دریو مسئلو تطبیق
۴۹	ماشوم تہ پی ورکولو سره اودس نہ ماتیری
۴۹	مسواک چوپل
۴۹	د شونڈو نہ پہ صفا اوبو وتلو سره اودس نہ ماتیری
۵۰	د معذور د اودس حکم او طریقہ
۵۰	پہ خلہ کبنی د نسوارو سره د اودس او ذکر لسانی مسئلہ
۵۱	د ناخن پالش سره د اودس حکم
۵۲	د اودس ماتی نہ پس سمدستی اودس کول ضروری نہ دی
۵۲	د اودس د نیت نہ بغیر پہ اوبو کبنی لاس وھلو سره اوبہ مستعمل نہ کرخی
۵۳	د ناخن پالش پہ لری کولو کبنی احتیاط دی
۵۳	

صفحہ	مضمون
------	-------

۵۴	د اودس پہ وخت کنبی د یریری وینخلو مسئلہ
۵۵	کہ ټول وخت پہ مرض ریح کنبی تیریری نو د هروخت د پارہ به اودس کوی
۵۵	په گرمو او بوسره اودس جائز دې خو بهتر نه دې
۵۶	په سرباندي د مسح کولو سنت طریقه
۵۶	د ست مسح د حدیث نه ثابت ده
۵۷	د متیازو په ښکاره کیدلو سره اودس ماتیري
۵۸	د اودس دعاگانې مروی دی وئیل ئې مستحب دی
۵۹	نسوار اودس نه ماتوی
۵۹	په یریره باندي وسمه لگولو سره اودس جائز دې
۶۰	په مسواک سره د مونخ ثواب او یا چنده کیږي
۶۰	که صرف بوټ او وینخلې شی او ښې نه، نو آیا اودس کیږي؟
۶۱	په اودس کنبی مضمضه کول سنت دی
۶۱	نسوار، چیلیم او سگریټ اودس ماتونکی نه دی

الباب الثاني في الغسل

۶۳	د غسل په شروع کنبی اودس سنت دې
۶۳	په برېښه غسل کول
۶۴	په احتلام باندي غسل واجب کیږي
۶۵	د غیر محرم په برېښه حالت کنبی لیدلو سره غسل نه واجب کیږي
۶۵	د نارینه د بالغ کیدو کمه موده او منی وغیره د پاکولو طریقه
۶۶	به لاس باندي مشین سره نوم لیکل د اودس او غسل نه مانع نه دی
۶۷	ځناور سره بغیر د ازال نه وطی (بدفعلي) کولو سره غسل نه واجب کیږي
۶۷	په مټ باندي څه قسم مسالې سره نوم لیکل د اودس او غسل مانع نه دی
۶۸	وسمه د اودس او غسل نه مانع نه ده
۶۸	د غسل په وخت کنبی خبرې کول او د دعاگانو وئیلو حکم
۶۹	زنانو د پارہ په غسل کنبی دوینستو وینخلو طریقه
۶۹	د عمر په لحاظ سره د بلوغ موده
۷۰	د احتلام هیریدلو په صورت کنبی د قضاء مونځونو حکم

صفحہ	مضمون
------	-------

- ۷۰ د مڈی پہ وتلو سرہ غسل نہ واجب کیڑی
- ۷۱ د غابن سورې پہ مسالې سرہ بندول د غسل نہ مانع نہ دې
- ۷۲ د غسل پہ وخت کنبې د عورت د ښکاره کیدلو حکم
- ۷۳ غابنوتو ته د سرو زرو خول اچول د غسل نہ مانع نہ دې
- ۷۴ د غابن سورې پہ سیسې وغیرہ سرہ د کول د غسل نہ مانع نہ دی
- ۷۵ په غسل کنبې د پوزی د نرمۍ پورې وینځل فرض دی

الباب الثالث فی البثر والحوض

- ۷۶ په لوئې حوض کنبې ټول کال د ولاړو اوبو حکم
- ۷۶ ناپاکه اوبو سره جوړې شوې خښتې وغیرہ په کوهی کنبې لگولو حکم
- ۷۷ په مشین والا کوهی کنبې د حیوان غورځیدلو حکم
- ۷۸ په لوئې حوض کنبې استنجا او غسل کول منع نہ دی
- ۷۸ په حوض کنبې د بال غورځیدل
- ۷۹ د کوهی او اوبو د پاکۍ او پلیتۍ عجیبه مسئلې
- ۸۰ درې کلنه ماشومه په کوهی کنبې پریوتله څومره اوبه به راویستلې شی
- ۸۰ په لوئې حوض کنبې د جنابت غسل کول
- ۸۰ که په کوهی کنبې د منبرک غورځیدلو وخت معلوم نہ وی نوڅه به کوي؟
- ۸۱ که په کوهی کنبې پلیته جامه غائبه شوه نو کوهی به څنگه پاکولې شی؟
- ۸۲ د کوهی نه د چرگ هډوکی راووتل نو کوهی پاک دې که ناپاک
- ۸۲ په نسوارو او افیونو غورځیدلو باندې کوهی نه ناپاک کیڑی
- ۸۳ د چینه د پیرۍ نه د اوبو راویستلو په مقدار کنبې د فقهاؤ مختلف اقوال
- ۸۶ په کوهی مشین کنبې رالا شرط مفتی به نہ دې
- ۸۶ د حوض په مقدار کې د اوبو د اخیستو لار
- ۸۸ د شرعی گز اندازہ او تحقیق

الباب الرابع فی التیمم

- ۹۰ فالج والا د خادم او نوکر په نه موجودگۍ کنبې تیمم کولې شی
- ۹۰ د مرگی د مریض د پاره د غسل په ځای باندې د تیمم حکم
- ۹۱ د اوبو ضرری کیدلو په وخت کنبې تیمم جائز دی

صفحہ	مضمون
------	-------

- ۹۱ اودس ماتیدلو سرہ جنابت د پاره کری تیمم باندی خہ اثر نہ غور خیری
 ۹۲ پہ یو لاس باندی دشل سړی اودس او تیمم
 ۹۳ د خلقو په مخکنی د عورت ټنکاره کیدلو په وجه د غسل په خانی تیمم کول
 ۹۴ د اوبو په یومیل کښی کم فاصله باندی تیمم صحیح نه دی

الباب الخامس فی المسح علی الخفین وغیرهما

- ۹۵ خپو باندی د مسحی د پاره د قرانی ایت نه د روافضو دلیل نیول غلط دی
 د سفر په دروان کښی په موزو باندی مسح کولو کښی
 ۹۶ د صاحب هدايه په استدلال باندی د ابن الهمام کلام
 ۹۷ په جرابو باندی د مسح شرطونه
 ۹۹ نائلون په جرابو مسح کول جائز نه دی
 ۹۹ د مسح علی الجوربین مسئله
 ۱۰۰ د مسئله فرک المنی او مسح علی الجبائر په باره کښی تپوس
 ۱۰۱ په کومو شرطونو سره په جرابو باندی مسح جائز ده؟
 ۱۰۲ په بوت باندی مسح جائز ده او مونځ پکښی قابل اعتراض دي
 ۱۰۲ که په بوت کښی شرطونه وی نو مسح او مونځ دواړه جائز دی
 ۱۰۳ د نائلون په جرابو باندی د مسح کولو حکم
 ۱۰۴ د حضرت العلامة شمس الحق افغانی رحمه الله تحقیق او وضاحت

الباب السادس فی الحيض والنفس

- ۱۰۵ د حیض په حالت کښی د ښځې نه د پرتوگ د پاسه د فاندی اخستلو حکم
 ۱۰۶ د حائضې د لاس خوراک خوړل جائز دی
 د زنا نه دروژي په حالت کښی حیض شروع شو نو امساک نه کوی
 ۱۰۷ د حیض په حالت کښی د استغفار، درود شریف او تسیحاتو ویلو حکم
 د حیض د بندیدلو او حمل نه کیدلو دوايانو استعمالولو
 په صورت کښی د طهر د ورځو حکم
 ۱۰۸ د حیض بندولو د پاره علاج کول جائز دی
 ۱۰۸ د نفاس په موده کښی استحاض راتلل
 ۱۰۹

مضمون

صفحہ

الباب السابع في الانجاس

- ۱۱۱ ----- د جنابت، حیض اونفاس د پارہ د طہارت حکمیہ یعنی تیمم حکم
- ۱۱۱ ----- د مذی وتلونه د بچ کیدلو تدبیر
- ۱۱۲ ----- پھ وینہ گندہ شوی پلستر سرہ د عذر پھ وجہ مونخ کول صحیح دی
- ۱۱۲ ----- پھ جاری اوبو کنبی دنجاست ملاویدلو حکم
- ۱۱۳ ----- د نابالغہ ماشومانو پھ اطلاع باندی بہ پھ اوبو د نجاست حکم نشی لگولی
- ۱۱۴ ----- د ناپاکہ تیلو د پاکولو طریقہ
- ۱۱۴ ----- د حلال خناورو د متیازو او سوٲو اود چرگی د بولو (غلو) حکم
- ۱۱۵ ----- دلسس البول مریض د پارہ چہ کلہ گران وی نو جامی وینخل ضروری نہ دی
- کہ پھ ختہ کنبی اوبہ یا خاورہ پلیتہ وی نو د مفتی بہ
- ۱۱۶ ----- قول مطابق ختہ بہ پاکہ وی
- ۱۱۷ ----- چہ د خاورو تیل پھ جامو اولگی نودمونخ کولو حکم
- کہ پھ مرغی یا ماشوم باندی گندگی وی او پھ مونخ گذار
- ۱۱۷ ----- باندی کنبی نو مونخ نہ فاسد یر
- ۱۱۸ ----- د جناح کیپ د خرمنی مسئلہ
- ۱۱۸ ----- د جنب خولہ پلیتہ نہ دہ
- ۱۱۹ ----- مصنوعی خاورہ پاکہ دہ
- ۱۱۹ ----- پھ وینہ گندہ شوی نو ٲونو سرہ مونخ اداکول
- ۱۲۰ ----- د جنابت پھ حالت کنبی خوراک خکاک او گرزیدل وغیرہ جائزدی
- ۱۲۱ ----- غنمو وغیرہ تہ د خنزیر لاری لگیدل
- ۱۲۲ ----- پھ ٲرائی کلینر مشین کنبی وینخلو سرہ جامی نہ پاکیری
- ۱۲۳ ----- د شرابی د خولی حکم
- ۱۲۴ ----- د دباغت نہ پس د کومو کومو خناورو خرمنی پاکیری اود کومونہ پاکیری
- ۱۲۴ ----- د جنابت پھ حالت کنبی نو کونہ وینستہ وغیرہ اخستل مکروہ تنزیہی دی
- پھ صحرا او آبادی دوارو کنبی د متیازو پھ وخت قبلہ تہ
- ۱۲۵ ----- مخ او شا کول نہ دی پکار
- ۱۲۶ ----- د متیازو د خاخکو ٲریوتلونه د عذاب قبر ثبوت

صفحه	مضمون
------	-------

- ۱۲۲ د هندو دوبي دلاس وينخلي شوو جامو حکم
- ۱۲۷ د گنو په جوس کښې منږک غورځيدل او گوړه ترينه جوړولو سره
- ۱۲۷ د منږک حقيقت نه بدليري
- ۱۲۸ د گنو په شربت کښې منږک غورځيدلو سره گوړه پليسيږي
- په ويلې شوې غوړو کښې د منږک د غورځيدلو حکم

الباب الثامن في الاستنجا

- ۱۳۰ د هوا په وتلو سره استنجا نه بلکه صرف اودس (چاراندام) واجب كيږي
- ۱۳۱ متياز و لگيدو د پاکولو طريقه
- ۱۳۱ د متياز و کولو نه پس د استنجا حکم
- ۱۳۲ د سړي په شان زنانه هم لويه استعمالولي شي
- ۱۳۳ د استنجا په وخت کښې کشف عورت او د خرچ شوو اوبو اندازه
- ۱۳۳ د حشفي گير چاپيره سوړو ته اوبه نه رسيدلو صورت کښې د اودس حکم
- ۱۳۴ تشو پيږ د استنجا د پاره استعمالول جائز دی
- ۱۳۵ صرف په اوبو سره استنجا کول

كتاب الصلوة

- ۱۳۸ د مونځ نه منکر او په دې پورې ټوټې کونکې زنديق او کافر دي
- ۱۳۹ په قصد سره مونځ پريخودونکې کافر نه دي البته فاسق او فاجر دي
- په مونځ کښې سستۍ باندې دخپل طاقت مطابق امر بالمعروف
- ۱۴۰ او نهی عن المنکر د ذمې فارغيدلو د پاره کافی دي
- ۱۴۱ د اسلام او دين نه بالکل د بې خبره سړي د مونځ حکم
- ۱۴۲ د ملازمت د وجې نه بالکل مونځ يا د جماعت مونځ پريخودل

باب المواقيت وما يتصل بها

- ۱۴۳ د گهږو د مقرر شوي وخت نه مخکښې يا وروستو مونځ کول
- ۱۴۳ د غرونو په مينځ کښې اوسيدلو والا د طلوع او غروب مسئله
- ۱۴۴ غروب الشمس اود خيط الاسود او الابيض صحيح مطلب
- ۱۴۵ د صبح صادق او غروب الشمس د وخت متعين کولو طريقه
- ۱۴۶ د ماښام او ماسخوتن په مينځ کښې وقفه

مضمون

صفحہ

- ۱۴۲ د ماخوستن د مانځه وخت کله شروع کیږي؟
- ۱۴۷ د مونځ مستحب وختونه
- ۱۴۸ د چاشت او اشراق د مانځه وخت او د ضحوه کيږي او صغري مطلب
- ۱۴۹ د زوال او چاشت په باره کښې په دویم ځل تپوس
- ۱۵۰ د سحر او ماسخوتن د وختو نو بیان
- ۱۵۱ د غیوب شفق او وختونو تعین په مشاهدې سره کول پکار دی
- ۱۵۲ د ماښام او ماسخوتن د مینځنۍ وقفې دارومدار په مشاهدې دې
- ۱۵۳ په رمضان کښې د سحر مونځ په غلس کښې ادا کول
- ۱۵۴ د صبح صادق نه تر طلوع افتاب پورې په گهرې باندې د وخت تعین
- ۱۵۵ د گهرې په اعتبار سره د مونځ وختونه
- ۱۵۶ د ماښام او ماسخوتن په مینځ کښې فاصله
- ۱۵۶ د شفق ابیض د غیوب نه مخکښې د ماسخوتن مونځ کول
- ۱۵۷ د مثل اول نه پس د مازیگر د اذان حکم
- ۱۵۸ په مشرقي جانب کښې د شفق احمر زوال معتبر نه دې
یو وطن کښې چه مونځ او کړي او بل وطن ته لاړشي او
وخت داخل شوې نه وي نو څه به کوي
- ۱۶۰ په بلغاریه کښې د سحر د مونځ حکم
- ۱۶۱ په قطب شمالي کښې د شپږو میاشتو په ورځ کښې د صوم وصلوة حکم
- ۱۶۲ چاچه د مازیگر مونځ نه وي کړې نو د مونځ نه مخکښې نفل کول
د اعتراض قابل نه دي دغه شان د ماسپڅین سنتو او فرضو
مینځ کښې نفل کول هم د اعتراض قابل خبره نه ده
- ۱۶۳ د ماسپښین مونځ په مثل ثاني کښې کول د استحباب
او احتیاط نه خلاف دي
- ۱۶۴ یوکس د ماسپڅین مونځ او کړو بیاني د هوائی جهاز په ذریعې سره سفر
او کړو بل ځای کښې د ماسپڅین وخت داخل شو، نو د مونځ څه حکم دي؟
- ۱۶۵ که فرض مونځ او د جنازې یو وخت مقرر شوې وي نو کوم یوبه مخکې کیږي؟
- ۱۶۶ د غروب او ماسخوتن داخلیدلو په مینځ کښې د وقفې مقدار
- ۱۶۷

صفحہ	مضمون
۱۲۸	پہ کینوا کنبی د مازیگر او ماسخوتن د وخت تعیین
۱۲۸	د جمعی مونځ کوم وخت پورې صحیح دي
۱۲۸	د مازیگر یا سحر مونځ نه پس د نفل او قضاء مونځ کولو حکم
۱۲۹	د ماښام په مونځ کنبی تاخیر کول مکروه دي
۱۲۹	د قضا مونځونو د پاره مکروه وختونه
۱۲۹	د ماسپڅین د وخت مونځ دارو مدار په زوال دي

باب الاذان والاقامة

۱۷۱	د اذان په وخت کنبی د خبرو کولو او وعظ کولو حکم
۱۷۲	د آذان او اقامت کلمات به هم د تجوید په قواعدو سره ادا کولې شي
۱۷۲	په دوه یا زیاتو ځایونو کنبی مؤذن کیدل مکروه دي
۱۷۳	د اختر د مونځ د پاره اذان کول د سنتونه خلاف دي
۱۷۳	د ټیپ ریکارډ نه د اذان کولو حکم
۱۷۴	د وخت نه مخکښې اذان کول جائز نه دي
۱۷۴	په حی علی الفلاح کنبی آواز د یراښکل نه دي پکار
۱۷۵	د اذان په آخره کنبی په جواب کنبی محمد رسول الله زیا تول
۱۷۵	د ماښام د اذان وخت
۱۷۶	د ږیره خرؤنکو اذان او اقامت
۱۷۶	د ماشوم په غوږ کنبی آذان کله کول پکار دي
۱۷۷	د آذان الفاظو غلط لوستل مکروه دي
۱۷۷	د آذان نه مخکښې د تعوذ او تسمیې حکم
۱۷۸	د تهجد د پاره اذان کول
	په موجوده زمانه کنبی د وختونو په نقشی باندې
۱۷۹	د اذان حکم او د وخت نه مخکښې اذان کولو اعاده
۱۸۰	د اذان نه پس درود شریف لوستل مستحب دي
	د صبح صادق او د اذان د وختونو پیژندگلو
۱۸۰	او د وخت نه مخکښې د مونځ او اذان حکم
۱۸۱	د لاوه سپیکر په ذریعې سره په جمات کنبی اذان کول مکروه نه دي

صفحہ	مضمون
۱۸۲	د اذان پہ وخت کنبی متہی گوتی بنکلول
۱۸۲	داذان جواب پہ ژبی سرہ ورکول سنت دی اوپہ قدمونو سرہ واجب دی
۱۸۴	د اذان نہ پس د نورو کلماتو ذکر واذکار
۱۸۴	پہ جمات کنبی د لاوہ سپیکر پہ ذریعہ اذان وغیرہ جائز دی
۱۸۵	د اذان نہ مخکنبی یا وروستو مروجہ درود اوسلام لوستل
۱۸۶	د اذان نہ مخکنبی پہ زورہ صلاۃ اوسلام وئیل
۱۸۶	داذان پہ وخت کنبی متہی گوتی بنکلول د صحیح روایاتو نہ ثابت نہ دی
۱۸۸	د اقامت پہ وخت کنبی کوم وخت کنبی مونخ تہ اودریدل پکار دی
۱۹۰	پہ لاوہ سپیکر باندی داذان د جواز دپارہ دلیل
۱۹۱	تشویب جائز دی او پہ اذان کنبی ئی داخل گنرل بدعت دی
۱۹۱	د جمات پہ زمکہ باندی پہ لاوہ سپیکر سرہ اذان کول بدعت نہ دی
۱۹۲	تشویب د مفتی بہ قول پہ بنا جائز دی
۱۹۳	آذان د جمات نہ بھر پہ اوچت خائی باندی وئیل بہتر دی
۱۹۳	د مابنام نہ علاوہ نورو وختونو کنبی تشویب مستحسن دی
۱۹۴	د اذان د کلماتو پہ آخر کنبی ہا ہا لحن او نا جائز دی
۱۹۵	پہ اذان او اقامت کنبی پہ جاہلانہ رویہ باندی کلکیدل جائز نہ دی
۱۹۵	د اذان نہ مخکنبی اغوذ باللہ بسم اللہ پہ زورہ وئیل
	د اذان پہ وخت کنبی د بدعتیانو د شعار
۱۹۶	اود التزام مالا یلزم نہ اجتناب ضروری دی
۱۹۷	بغیر اودسہ اذان کول بہتر نہ دی
۱۹۷	د تشویب پہ مختلفو روایتونو کنبی تطبیق
۱۹۹	د موذن پہ اجازت سرہ جل کس لہرہ اقامت کول جائز دی
۲۰۱	د سحر او مابنام د اذان او مونخ وختونہ
	یو کار کنبی د مقدار شرعی نہ زیات اہتمام کول
۲۰۲	یا د خپل طرف نہ تخصیص کول جائز نہ دی
۲۰۳	د اذان پہ دعا کنبی د بعضی زیاتی الفاظو حکم
۲۰۴	د بالغ کسانو پہ موجود گئی کنبی د نابالغہ اذان

صفحه	مضمون
------	-------

۲۰۴	په اذان او اقامت کښې فرق
۲۰۵	د غروب نه پس د سڅه پاوه نه مخکښې د ماسخوتن اذان کول نه دي پکار
۲۰۵	د صبح صادق نه مخکښې اذان
۲۰۶	د وخت نه مخکښې اذان کول
۲۰۶	د اذان په وخت کښې په اوچت آواز سره د ریډیو لگولو والا حکم
۲۰۷	اقامت کول سنت موکده دي
۲۰۸	په اذان کښې به په اشهدان محدا رسول الله کښې محمداً منصوب وئیلې
۲۰۸	د اذان د باره د ښې او گس طرف څه تخصیص نشته
۲۰۹	د صوفي جاهل په نسبت د عام فاسق اذان بهتر دي
۲۱۰	په جیل کښې د قیدیانو د پاره د اذان مسئله
۲۱۰	د خطبې اذان کوم ځانې کښې کول پکار دي
	په کوم جومات کښې چه امام او مؤذن مقرر نه وي نور اثلونکو
۲۱۱	د پاره اذان او اقامت افضل دي
۲۱۱	په اذان کښې د تکبیر کلمات دوه دوه یو ځانې وئیل پکار دي
۲۱۲	د ږیره خرنیلې د اذان اعاده کښې احتیاط دي
۲۱۳	د ږیره خړونکې اذان مکروه دي
۲۱۳	بې اودسه اذان کولو سره د قوم خوار کیدل او ذلیل کیدل موضوعي دي

باب شروط الصلوة و ارکانها

۲۱۵	په جیب کښې نسوار یا سگریټو سره مونځ کول
۲۱۵	د مړي د لامبولو د پاره په استعمال شوې پاکه تخته باندې مونځ صحیح دي
۲۱۶	د دویمې سجده د هیروالې په صورت کښې د سلام نه ورستو ادا کول
۲۱۷	په کوټ پتلون او ټاټی کښ مونځ کول
۲۱۷	په سجده کښې خپې او چټول
۲۱۸	د زنانو په نړۍ لویټه او د مروند نه بره لستونو په حالت کښې مونځ
	د علم په اعتبار سره د مونځ گزارو قسمونه او د عالمگیری
۲۱۸	په عبارت کښې د فیه د ضمیر مرجع
۲۱۹	د گډې بیزي د څرمنې نه د جوړې شوې مصلې کښنودلو طریقه

صفحہ	مضمون
۲۱۹	د فرض مونخ او سنتونیت به خنگه کولې شي؟
۲۲۰	د زنانو د پاره په مونخ کښې ستر د عورت
۲۲۰	د قبلې طرف کښې چه بعضې قبلې ته مخ وي نو مونخ نه فاسد يږي
۲۲۱	په باران سره لوندو جامو کښې مونخ جائز دي
	څمونږ په ښارونو کښې د مونخ د پاره د قبلې طرف کافي دي خاص قبله نه
۲۲۲	زمونږ په ښارونو کښې د قبلې طرف بين المغربين دي
۲۲۳	د ډمتوب والا ځانې باندې مونخ کول
۲۲۴	په بس کښې د مونخ حکم

باب صفة الصلوة

۲۲۲	د جدت پسندی د مرض انجام خراب وي
۲۲۲	که قبر مخامخ وي نو داسې وخت کښې د مونخ کولو څه حکم دي؟
۲۲۷	د بوټانو سره مونخ کول
۲۲۷	په هوایي جهاز او موټر د مونخ حکم
۲۲۸	د مونخ وغیره متفرق مسئلې
۲۳۰	د مونخ په باره کښې د بعضې تپوسونو مختصر جوابونه
۲۳۲	به ناسته مونخ کولو کښې د رکوع طریقه
۲۳۲	حنفیان دي امین په قلاړه وائي
	په رفع الیدین، امین بالجهر وغیره اختلافي مسئلو کښې
۲۳۳	د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم نه اختلاف را روان دي
۲۳۴	د رفع الیدین حدیثونه زموږ په نزد منسوخ دي
۲۳۵	د ترک رفع الیدین مسئله د مسلم شریف حدیث
۲۳۶	په مونخ کښې عدم رفع الیدین او تقلید فیصله شوې مسئلې دي

باب واجبات الصلوة

۲۳۸	په روان ریل گاډي کښې په ناسته مونخ کول
۲۳۸	په تکبیر تحریمه کښې کوم څیز فرض یا واجب دي؟
۲۳۹	د ماسخوتن په څلورو رکعتونو کښې قصداً یا سهواً جهر کول
۲۴۰	په مونخ کښې په الفاظو باندې ژبه خوزول ضروري دي

صفحہ	مضمون
۲۴۱	د مونځ الفاظ په فکر سره نه بلکه په تلفظ سره ادا کول لازمي دي
۲۴۱	په بس (لاری) کښې بغير قبلي نه د ادا شوي مونځ اعاده واجب ده
۲۴۲	د مونځ متعلق د مختلفو سوالونو جوابونه
۲۴۳	د سورلي او پياده مزل په حالت کښې د مونځ حکم
۲۴۴	د دواړو سجدو مينځ کښې جلسه نه کول د مونځ د راگرځولو سبب دي
	باب شمس الصلوة
۲۴۵	د فرض مونځ نه پس اوږده دُعا کول يا د اللهم انت السلام د مقدار حکم
۲۴۵	په تشهد کښې اشاره او د فقهيانې کرامو اقوال
۲۴۷	په تشهد کښې د اشارې حکم د خلاصه کيدانې والاد عبارت وضاحت
۲۴۸	د اللهم انت السلام په وخت کښې لاس او چټول
۲۴۸	د پټکي د مسنون کيدلو حکم د زمانې په بدليدو سره نه بدليري
	د غير مقلدينو رفع اليدين کول ځمونږ د تحقيق مطابق غلط دي، او
۲۴۹	هغوي د (ايها النبي) په ځانې علي النبي وئيل د احتياط خلاف دي
۲۵۰	د فاتحي او سورت په مينځ کښې بسم الله وئيل
۲۵۰	بغير پټکي نه د مونځ کولو حکم
۲۵۱	په مونځ کښې سرباندي پټکي يا عمامه ږدل مطلوب او مسنون دي
۲۵۲	په تشهد کښې د اشارې ثبوت او د مجدد الف ثاني (رح) مسلک
۲۵۳	د احکاماتو مدار په کتاب او سنت باندې دي په بخاري نه دي
۳۵۴	حديث د ابن عمر رضي الله عنهما د متن په لحاظ سره مضطرب دي
	د مونځ نه پس په زوره کلمات وئيل او په لاوږ سپيکر باندې
۲۵۴	په ښکاره ذکر کول
۳۵۲	په تشهد کښې اشاره بالسباجه د احاديثو نه ثابت ده
	د فرضو او سنتو نه پس اجتماعي عا د قولي حديث په بنا باندې مسنون او د
۲۵۷	فعلي حديث په بنا باندې غير معمول ده
۲۵۸	د مونځ نه پس په (اللهم انت السلام) کښې د بعضې الفاظو زياتول
۲۵۹	د فرضو نه پس دعا کول
۲۶۰	د سنتوپه دريم رکعت کښې به ثنا نه وئيلي کيري

صفحہ	مضمون
۲۲۰	پہ التحیات کنبی مسواکئ گوتی سرہ د اشاری حکم
۲۲۱	د بسم اللہ پہ پریخودلو سرہ سجدہ سہو یا د مونخ راگرخول لازم نہ دی
۲۲۲	د مونخ نہ پس (اللہم انت السلام) خنگہ وئیل گیری
۲۲۲	د دُعا بعد السنن پہ مسئلہ کنبی د افراط او تفریط نہ مونر بیزارہ یو
۲۲۴	پہ جمعی سرہ دعا کول مندوب دی بدعت نہ دی
۲۲۵	احناف د سنتو نہ پس او بقالی د فرضو نہ پس دعا افضل گنری
	دعا بعد السنن او بعد الفرض باندی التزام بدعت او ہمیشوالی جائز دی
۲۲۲	
۲۲۸	غنیۃ الطالب فی الدعاء بعد المكتوبة والرواتب
۲۸۰	د فرض او سنتوپہ مینخ کنبی کیناستل او اللہم انت السلام دواہ سنت دی
	باب آداب الصلوۃ
۲۸۲	د فرضو ادا کولو نہ پس بہ امام سنت کوم خائی کنبی کوی؟
۲۸۲	د پتہکی سرہ مونخ کول د ډیر ثواب ذریعہ ده
۲۸۳	اللہم انت السلام وئیلو وخت کنبی لاس اوچتول
۲۸۳	د فرضو مونخ نہ پس جہراً دعا کول
۲۸۴	د پتہکی شرعی حیثیت او مقدار
	د فرض د ادا کولو نہ پس د اللہم انت السلام پہ مقدار
۲۸۵	کیناستل یا دا وئیل دواہ ثابت دی
۲۸۶	د سنتو او فرضو پہ مینخ کنبی خواراک خبناک کول یا خبری کول
۲۸۶	پہ مونخ کنبی د خشوع ختمیدلو د خطرې د وجہ نہ سترگی پتول
۲۸۷	امام د پارہ د پتہکی مقدار
	د عمامی د دوؤ شملو حکم
۲۸۸	د عمامی د پارہ درومال استعمال او د عمامی مقدار
۲۸۸	سجدی تہ تللو وخت کنبی بہ لاسونہ پہ زنگونانو ږدی کہ زورند بہ ئی ساتی
۲۹۰	ذکر اذکار د فرضو نہ پس بہتر دی یا د سنتو نہ پس؟
۲۹۰	د امام د پارہ (ربنا لک الحمد) وئیل اونه وئیل دواہ جائز دی
۲۹۱	د امام نہ د پتہکی دوہلو او مونخ ورکولو مطالبہ کول صحیح نہ ده

آيا يو نابالغ به د بالغينو په صف كېنې اودرېږي؟ ۲۹۴
په مخكېنې ځانې قبضه كول او قرآن ته د شاكولو حكم ۲۹۴
د سختې گرمۍ دوچې نه اولنې صف پريخودل ۲۹۵
قسم كېنې حانث كيدلو واله سره په صف كېنې مونځ كول جائز دي ۲۹۶
د جمات په ډكيدلو باندې د سړك بل طرفته صفونه جوړول ۲۹۶
په صفونو كېنې د بوډاگانو، ځوانانو، ماشومانو اوښځو ترتيب ۲۹۷
په شاتني صف كېنې يواځې اودريدل اود مخكېنې صف نه
سړې راروستو كول ۲۹۸
امام پسې چه صف پوره شي نو دويم صف كېنې يواځې اودريدل ۲۹۹
په جمات كېنې د مونځ ادا كونكي مخې ته د جمات نه بهر يا
دنده د تيريدلو حكم ۳۰۰

۳۰۰ اودریدلونو خه به گوی

په صفونو کېښی د اوڅو او ګیتو ملاوه لونه مراد برابرول، دی ----- ۳۰۱

بغیر د ضرورت نه صفونه پریخودل او دامام نه لری اودریدل ----- ۳۰۲

تارک الجماعت فاسق او منافق دی ----- ۳۰۳

خوک فاسق او فاجر به دَجْمِي دَمُونُخ نه نشی منع کولی ----- ۳۰۴

د "من ام قوما وهم له کارهون" او "صلوا خلف کل بر

و فاجر حدیثونو کبھی تطبیق

پہ کومو صورتونو کسبی، جمعی پریخودل جائزدی..... ۳۰۶

دَاقْتَدَاءُ دَصَحِيحِ وَالْمِي دِيَارِهِ دَأَمَامِ رِضَامَنْدِي شَرْطِ نَهْ دِه ۳۰۷

که خان له ټپي د مازيگر مونځ کړې وی نو په دويم ځل به ټپي

د جمعې سره نه کوی ۳۰۷

پہ مسجد حرام او مسجد نبوی کنبی د حنفیانو شوافعو پس اقتداء ----- ۳۰۸

صفحہ	مضمون
	د ملازمت د خطری پہ وجہ حنفیت پریخودل اود نورو
۳۰۹	مذہبونو پہ طریقی سرہ مونخ کول
۳۰۹	د شراو قنٹی نہ بچ کیدلو د پارہ دویم جماعت اہون البلیتین دے
۳۱۰	د دوبارہ استفسار جواب
۳۱۱	پہ سقیہ بینک کنبی امامت کول
۳۱۱	پہ سر تور سر د امامت کولو حکم
۳۱۲	د زنانو د پارہ جمات تہ مونخ د پارہ تلل صحیح نہ دی
۳۱۳	بغیر پتکی او بغیر توپی نہ مونخ ورکول
	کہ امام پہ جمات کنبی وی او بعضی مقتدیان پہ
۳۱۴	تہہ خانہ کنبی وی نو اقتداء صحیح دہ
۳۱۵	د دویمی جمعہ حکم
	چہ کسان د خلورو نہ زیات نہ وی نو د جمات پہ
۳۱۶	یو طرف کنبی دویم جمات کولی شی
۳۱۷	د بانہو پہ جماتونو کنبی د دویم جماعت حکم
۳۱۷	پہ اثیر پورٹ (د جہازونو میدان) کنبی دویم جماعت مکروہ نہ دی
۳۱۸	د سود خور امام د وجہ نہ بل جمات تہ تلل بہتر دی
۳۱۸	د فرض مونخ راگر خونگی پسے د نوی فرض والا د اقتداء حکم
۳۱۹	د محلی والو د پارہ پہ جمات کنبی دویم جماعت کول مکروہ دی
۳۲۰	بدعتی پسے مونخ کول پکار دی کہ خان لہ؟
۳۲۱	امام تہ د تنخواہ ورکولو د ویری تہ د جماعت پریخودونکی حکم
۳۲۱	چہ د محلی والا نہ وی د ہغوی دویم جماعت او اذان او اقامت
۳۲۲	د محلی والا د جماعت نہ مخکنبی د مسافرو جماعت کول جائز دی
۳۲۲	د حنفی امام شوافعو د پارہ د شوافعو پہ طریقہ مونخ ورکول
۳۲۳	د غلا د خطری د وجہ نہ جماعت پریخودل جائز دی
	د محاذات نہ موجودیدلو پہ صورت کنبی بسخہ خاوند جماعت کولی شی
۳۲۴	د امام د پارہ د مقتدیانو نہ خان لہ د جمات د ہال پہ
۳۲۴	د روازہ کنب او دریدل مکروہ دی

صفحہ	مضمون
------	-------

- ۳۲۵ ----- د زنانو د جماعت شرعی ثبوت شته دې
- ۳۲۲ ----- د زنانو جماعت د بعضې فقهاؤ په نزد جائز او د بعضو په نزد مکروه دې
- ۳۲۸ ----- په دنیاوی معاملاتو کېنې د امام او مقتدی په اختلاف سره
- د مقتدی په مونځ څه اثر نه پر یوځی
- د تیوشن د پاره لرې تللو وخت کېنې د جمات په ځانې
- ۳۲۸ ----- حجره کېنې مونځ ورکول
- په کوم جمات کېنې چه مقتدیان وی د هغوی عارضی
- ۳۲۹ ----- امام په کوم ځانې مونځ کوی
- ۳۲۹ ----- د جمات امام صاحب باندې لعنت کولو والا پخپله ملعون دې
- ۳۳۰ ----- د جمات امام پسې اقتداء نه کول د نافرمان کیدلو باعث نه دی
- ۳۳۰ ----- د شهوانی وسوسو په وجه باندې به جماعت نه پر یخودلې کیږی
- د دویمې جمعې حکم؟ او قصداً د دویمې جمعې
- ۳۳۱ ----- د پاره د اولنی جماعت پر یخودلو حکم

فصل فی الاحق بالامامة

- ۳۳۳ ----- د عالم په موجودگي کېنې د غیر عالم امامت
- ۳۳۳ ----- عالم او صحیح ویونکی امام جوړول پکار دی صرف بناسته آوازوالانه
- ۳۳۴ ----- فاسق امام به باقاعده طور معزول کولې شی
- ۳۳۵ ----- د امام په موجودگي کېنې د بل کس امامت مکروه دې
- ۳۳۶ ----- امام د پاره کم نه کم د اودس اود مونځ د مسئلو علم ضروری دې
- ۳۳۷ ----- د جمات امام ته کنځلې کول او د یوم ندعوا کل اناس باماهم مطلب
- ۳۳۸ ----- په اجرت باندې د مونځ کولو والا امام او مقتدیانو مونځ صحیح دې
- ۳۳۹ ----- چه امام موجود نه وی نوبل کس دې د امام د اجازت نه بغیر امامت او کړی
- ۳۴۰ ----- چه د جماعت مشر امام مقرر شوې وی نو د بل کس د امامت څه حکم دې؟
- ۳۴۰ ----- په جماعۃ النساء کېنې د تحقیق نه جواز بلاکراهیت معلومیږی
- ۳۴۱ ----- چه د چابځه تخنستولې شوې وی د داسې مظلوم اقتداء او امامت
- ۳۴۲ ----- په جمات او امامت کېنې د غلط قرات والا دعوی کونکی امامت
- ۳۴۳ ----- په خطابت او امامت کېنې میراث نه جاری کیږی

صفحہ	مضمون
۳۴۴	امام تہ کنخلی کول او پہ سپک نظر سرہ د کتلو حکم
۳۴۵	پہ سوال کنبی لیکلی شوی صفتونو والا سری امام مقرر کول د اوقافو محکمہ دی د ډیوتی نہ معذورو ملازمینو تہ
۳۴۶	د وخت تیرولو د پارہ مراعات ورکری د امامت پہ حاصلاتو کنبی د حصی غوختلو پہ وجہ باندی
۳۴۷	د مور خوئی لره عاق کول د امامت دپارہ ضرر رسان نہ دی
۳۴۸	د مفقود الزوجہ امام پسې مونخ کول صحیح دی
۳۴۸	پہ وادہ کنبی غیر شرعی رسمونہ او عہد شکنی والا امام معزول کول
۳۴۹	د مودودی گروپ والو د امامت پہ لحاظ سرہ قسمونہ
۳۵۰	د جماعت امام بغیر خہ وجی نہ معزول کول
۳۵۰	د تنسیخ نکاح د مسئلې نہ د منکرامامت جائز دی
۳۵۱	پہ شریعت کنبی د امام او خطیب د ریٹائرمنٹ یعنی د معزولی تعین
۳۵۲	د جمات امام تہ کنخل کول فسق دی
۳۵۳	د غلط قرات کولو والا امامت مکروہ دی
۳۵۴	بی ډیری هلك پسې اقتداء کول مکروہ تنزیہی دی چہ پیدائشی شل لاس د تکبیر پہ وخت کنبی د سر نہ
۳۵۵	اوچت خی د داسې امام د امامت حکم د ډیرہ خریونکی، شافعی، مالکی، حنبلی، شیعہ جعفری
۳۵۵	او غیر جعفری د امامت حکم
۳۵۶	د کوم کس پیشہ چہ د نفرت او د جماعت د کم والی باعث وی د هغه اقتداء مکروہ ده
۳۵۷	د امام مسجد توهین وغیرہ مختلفې مسئلې
۳۵۸	د محتاط نابینا حافظ قران امامت جائز غیر مکروہ دی
۳۵۸	د امام حقوق د امامت پہ اجرت سرہ نہ ختمیبری
۳۵۹	د حرام خور او سود خور اقتداء او پہ مونخ کنبی د شریک کیدلو حکم درې امامانو کیدلو پہ صورت کنبی لس لس ورځې تراویح اوپہ لاؤد سپیکر د مونخ مسئلہ
۳۶۰	

صفحہ	مضمون
------	-------

دِ پیرہ خریلی د امامت او اذان کیدلو یا نہ کیدلو نہ

- ۳۲۰ د بی علمی پہ صورت کنبی مونخ
 ۳۲۱ امامت تہ ذلیلہ پیشہ و نیلو والا امامت
 ۳۲۲ اولی امام د استغفی ور کولو نہ بغیر دبل چا پہ زور قبضہ کول
 ۳۲۳ د نابینا عالم دین حافظ اوقاری امامت بغیر د کراہت نہ صحیح دی
 ۳۲۳ د امام پہ تاکلو کنبی بہ د اکثریت رائی معتبر وی
 ۳۲۴ د شرعی ثبوت نہ بغیر صرف د الزام پہ وجہ د کراہت اقتداء حکم
 ۳۲۵ د غلط و بیونکی پسې د صحیح و بیونکی اقتداء صحیح نہ ده

فصل فی من تصح امامتہ ومن لا تصح

- ۳۲۶ یورکعت وتر کولو والا او د مصحف نہ لوستلو والا پسې مونخ
 ۳۲۷ د چیلیم او سیگریٹ خکلو والا د اقتداء حکم
 ۳۲۸ د جمات دیوال نہ د یامحمد و رانونکی امامت
 ۳۲۹ د اغواکار زناکار او پہ دروغہ قسمونو خوړلو والا امامت
 ۳۷۰ د نکاح د پاسہ د نکاح تړلو والا کس امامت
 ۳۷۰ د مونخ د صحت او فساد د مسئلو نہ د ناخبرہ کس امامت اونورې مسئلې
 ۳۷۱ د بدکردارہ او مفعول د امامت حکم
 ۳۷۱ پہ مړهونه گانہ شوې څیز باندې فائدې اخستلو والا اقتداء
 ۳۷۳ د موتی نہ کمہ پیرہ ساتلو والا سړی امامت
 ۳۷۴ د لس کلنی ماشوم امامت باطل دی
 ۳۷۴ د پیرې خریونکی حافظ قرآن د اقتداء حکم
 ۳۷۵ پیرہ د موتی نہ کمولو والا کس امامت مکروه تحریمی دی
 سنت پیرہ نہ ساتلو والا او د عیسایانو پہ مشنری کنبی ملازمت کولو والا امامت
 ۳۷۶ پہ جمات کنبی د تصویرونو جوړولو نہ د نہ منع کونکی امامت
 ۳۷۶ دلایچ د وجی نہ د غلطې فیصلې کولو والا امامت
 ۳۷۷ د غضب زمکه پہ زمیندارئ اخستلو والا د کس امامت
 ۳۷۸ پہ حضرت تھانوی صاحب باندې د بہتان لگونکی دی اقتداء اونکریشی
 ۳۷۹ جہ د کوم امام بالغې لونړہ پہ کوڅو کنبی گرځی د هغه د امامت حکم
 ۳۸۰

صفحہ	مضمون
	د حیات النبی (ص) نہ منلو والا او د درود والا روایتونو ته
۳۸۱	ضعیف وئیلو والا امامت
۳۸۱	عاق شوې پسي مونځ کول
۳۸۲	بریلیانو پسي د اقتداء حکم
۳۸۲	د بریلوی فرقې په اقتداء کښي بل سوال
۳۸۳	د کنځلو کولو او بدو ردو وئیلو والا امامت
۳۸۴	د نشو عادت سړي اقتداء کول مکروه تحریمی ده
۳۸۴	د زوجیت حقوق نه ادا کونکي او مقتدیانو کښي د انتشار خورونکي امامت
۳۸۵	په ناسته باندې رکوع سجده کونکي امام پسي اقتداء کول جائز دی
۳۸۶	د تقلید شخصی نه د منکر امامت جائز نه دي
۳۸۷	د خیانت کونکي امام اقتداء مکروه تحریمی ده
۳۸۸	د خنثی مشکل د امامت حکم
۳۸۸	په تراویح کښي د نابالغه د امامت مسئله
۳۸۹	د بیعی مؤجل کولو والا امام صاحب امامت
۳۹۰	د بې مروتو او بې غیرته سړي امامت مکروه دي
۳۹۲	د منکراتو نه ډک دعوت ولمیة کښي د شریک کیدونکي امام اقتداء
۳۹۳	د ساحر جادوگر او شرکي عقیدو ساتلو والا د امامت حکم
۳۹۴	د توبې کولو نه پس د فاسق په اقتداء کښي څه حرج نشته
۳۹۴	په دروغه قسم کولو نه توبه ویستلو نه پس امامت مکروه نه دي
۳۹۵	د مودوی جماعت سره تعلق ساتلو والا پسي د اقتداء حکم
	د درود شریف په خوش آوازي سره د وئیلو تشبیه
۳۹۷	راگ سره دور کونکي سړي امامت
۳۹۷	د فاسق د کور نه د خوراک والا امامت
۳۹۸	د غل سړي د امامت مسئله
۳۹۹	د علماؤ خلاف چغل خوري کولو والا کس امامت
۳۹۹	د سوشلسټ امام د اقتداء حکم
۴۰۰	وعده خلافی کولو والا سړي پسي د اقتداء حکم
۴۰۱	د عثمانی پارټي والو د اقتداء حکم
۴۰۱	بریلیانو پسي د اقتداء حکم
۴۰۲	د چا په قسم د اعتماد نه کونکي او هغه ته کنځلي کونکي سړي امامت
۴۰۲	د والي بال او کبدي کولو والا امامت

صفحہ	مضمون
۴۰۳	بغیر اجرت نہ مرو نہ غسل ور کولو والا امامت
۴۰۴	نسواری امام پسی اقتداء
۴۰۴	د حرامی امامت خلاف اولی دی
۴۰۵	د ضروریات دین نہ د منکر امامت صحیح نہ دی
۴۰۶	ہفہ شافعی امام چہ د وینے وتلو نہ اودس کوی د ہفہ پسی
۴۰۶	د حنفی مقتدی مونخ صحیح دی
۴۰۶	د خونی بواسیر و بیماری والا د امامت حکم
۴۰۷	د صراط .. پہ خانی .. سراط .. وئیلو
۴۰۷	او د جینی پہ وادہ باندی د پیسو اختسوا امامت
۴۰۷	د قاتل د امامت حکم
۴۰۸	د پیغمبر ﷺ حاضر ناظر، نذر لغیر اللہ او د عبدالقادر جیلانی
۴۰۸	د امداد گویانہ سری امامت
۴۰۹	سرہ د یوہی نہ د جواری د مال اختسلو والا اقتداء مکروہ دہ
۴۱۰	د دووٹ امامت مکروہ تحریمی دی
۴۱۱	د چرس خکلو والا امام اقتداء مکروہ تحریمی دہ
۴۱۲	د بد اخلاق او غیبت کولو والا امام اقتداء
۴۱۲	د سلس البول .. د مریض اقتداء باطل دہ
۴۱۳	د استاذ نہ د عاق .. امامت او مونخ
۴۱۵	د استقاط اختسونکی مالدار امامت
۴۱۶	د مودودی جماعت والو د اقتداء حکم
۴۱۶	پہ گیرہ خرنیلی پسی د گیرے والا مونخ
۴۱۷	د ضروریات دین نہ د منکر او بدعتی سری اقتداء
۴۱۸	د بدعتی د اقتداء حکم
۴۱۸	د مودودیت اعتراف او پرچار نہ کولو والا امامت ممنوع نہ دی
۴۱۹	د گھہ اقتداء مکروہ تنزیہی دہ
۴۱۹	د سود خور امام اقتداء مکروہ تحریمی دہ
۴۱۹	د کوم امام نسب چہ معلوم نہ وی د ہفہ د اقتداء حکم
۴۲۰	پہ یوے خپے سرہ د معذور کس امامت
۴۲۱	والدین سرہ د گستاخی کونکی کس امامت مکروہ دی
۴۲۲	د امور شرعیہ پابندی نہ کونکی اؤد دروغ ویونکی کس امامت
۴۲۳	خپل استاد عالم دین بی عزتی او توہین کونکی کس امامت

صفحہ	مضمون
۴۲۴	د پردو خلقو کور ته بغیر پردې نه د تللو راتللو والا کس امامت
۴۲۴	زنا کار امام جوړول مکروه تحریمی دی
۴۲۵	د پلار او استاذ اہانت کونکی امامت
۴۲۶	مشرک پسي اقتداء باطل ده
۴۲۶	د بینک د ملازم د امامت حکم
۴۲۷	د بادی بواسیرو والا امامت
۴۲۸	د کنخلو والا او خلقو سپکاوي کونکی کس امامت
۴۲۸	بنځه د خرچې نه محرومه کونکی، په کوژدن کښې ډول وهونکی او د غیر محرم د مونکی کس امامت
۴۲۸	د افیمو نشه کونکی، مرو ته د پیشې په طور غسل ورکونکی او د جادوگر امام اقتداء
۴۲۹	په ناجائزہ معاملہ کښې د مور پلار نه د خفه خوئی اقتداء جائز ده
۴۳۰	د حضور (ص) په باره کښې د نازیبا کلماتو ویونکی
۴۳۱	د توبې نه پس د امامت حکم
۴۳۲	په گانډه باندې د نفع اخستونکی او د پیشه ورامام د اقتداء حکم
۴۳۴	ریډیو، ټی وی وغیرہ مرمت کونکی مستری پسي د اقتداء حکم
باب القراءة فی الصلوة	
۴۳۵	په لاله باندې وقف کول مونځ فاسدونکې نه دي
۴۳۵	د دوو (۲) سورتونو په مینځ کښې ورکوټی سورت پریخودل مکروه دی
۴۳۶	په مونځ کښې دوه سورتونو سره فصل کول جائز دی او په یو ورکوټی سورت سره فصل کول مکروه دی
۴۳۶	یو لوی آیت په دوه رکعتونو باندې تقسیم سره لوستل جائز دی خود سنتونه خلاف دی
۴۳۷	په العالمین او الرحمن کښې وصل او وقف دواړه جائز دی
۴۳۹	د اختر د مونځ په قرأت او هیئت کښې د غلطی شبهه
۴۴۰	په مونځ کښې د نا مکمل آیات لوستلو حکم
۴۴۱	په اولنی رکعت کښې د یو سورت حصه او په دویم کښې پوره سورت لوستل افضل نه دی
۴۴۱	که په قرأت کښې تغیر فاحش نه وی راغلی نو مونځ نه فاسد یری
۴۴۲	په قرآن کښې د وقف پریخودل د کفر موجب او د مونځ فسادونکې نه دی

صفحہ	مضمون
۴۴۴	پہ قرآن کنبی کتلو سرہ لوستل مونخ فاسدوی او دعائی حفظ والا مونخ ثابت دی
۴۴۵	پہ مونخ کنبی د ثنا پریخودلو، درود شریف، د قاف پہ خانی کاف او د الحمد پہ خانی د حمد و ثیلو حکم
۴۴۶	پہ سورۃ العصر کنبی و عملوا الصالحات پریخودلو سرہ مونخ واجب الاعادہ نہ دی
۴۴۷	پہ سورۃ البقرہ کنبی د من رسلہ، نہ پس والقدر خیرہ و شرہ الخ لوستل پہ مونخ کنبی د صراط پہ خانی صراط (فتحی سرہ)
۴۴۷	او د کذبوہ پہ خانی کذبوہا او یغشاہا پہ خانی یغشی لوستل
۴۴۸	ضاد د ظاد او دال دواہ سرہ مشابہ لوستل جائز دی
۴۴۸	پہ حرف ضاد کنبی تشدد کول نہ دی پکار
۴۵۰	پہ حرف ضاد، کنبی د علماؤ اختلاف او د تطبیق تفصیل
۴۵۳	د ضاد پہ مسئلہ کنبی د توسع نہ کار اخستل پکار دی د مخرج او صفاتو خیال ساتلو باوجود چہ ہر خنگہ آواز
۴۵۴	اوخی د اعتراض قابل بہ نہ وی
۴۵۵	ضاد د ادا کولو پہ وخت کنبی اول غ لگول یعنی غضاد و ثیل
۴۵۵	د ضاد پہ بارہ کنبی د علمائی دیوبند مسلک او فتویٰ
۴۵۷	د مابنام پہ مونخ کنبی او برد قرات جائز دی مگر افضل نہ دی
۴۵۷	د وقف لازم نہ مراد موکد دی واجب نہ دی
۴۵۸	د شونہ و خوزولو نہ بغیر پہ فکر سرہ د مونخ قرات
۴۵۸	د صراط الذین پہ خانی صراط الذین د مونخ فاسدونکی نہ دی
۴۵۹	امام تہ فتحہ و رکولو د پارہ الفاظ
۴۵۹	پہ ماسیخین او مازیگر کنبی فاتحہ خلف الامام
۴۶۰	د لاصلاۃ الایفاتحۃ الکتاب حکم د مقتدی پہ حق کنبی نہ دی
۴۶۲	د مقتدی د پارہ فاتحہ خلف الامام لوستل د صحیح حدیث نہ مخالفت دی
۴۶۳	د فرض مونخ پہ دریم او خلورم رکعت کنبی قرات نہ کول ثابت دی
۴۶۴	د سورت فاتحہ نہ مخکبھی د بسم اللہ، و ثیلو حکم
۴۶۵	د قرآن د بعضی آیاتونو نہ پس د مستحب کلماتو پہ مونخ کنبی و ثیل
۴۶۶	کنبی د زاء سرہ د واو آواز ویستل
۴۶۶	الحمد د الف لام نہ بغیر حمد لله و ثیل

صفحہ	مضمون
------	-------

باب المذرك والمسبق واللاحق

- ۴۲۸ ----- کہ مقتدی رکوع یا سجدہ دآمام سرہ اونکرل نوہغہ بہ خہ کوی؟
- ۴۲۸ ----- کہ امام د آخری قعدی نہ پس قیام اوکری نومسبق بہ خہ کوی
- ۴۲۹ ----- کہ امام د قعدہ اولی نہ قیام تہ لارشی او مقتدی تشہد نہ وی پورہ کرې نو
- ۴۷۰ ----- د سحر مونخ شروع شو نو مقتدی بہ د فجر سنت کوی
- ۴۷۰ ----- شریک کیری بہ یا سنت بہ پریریدی؟
- ۴۷۱ ----- چہ پہ خلور رکعتو مونخ کنبی یورکعت او مومی نو
- ۴۷۱ ----- د باقی مونخ پورہ کولو طریقہ
- ۴۷۱ ----- د مسبق د پارہ د مانبام باقی دوہ رکعتونہ د پورہ کولو طریقہ
- ۴۷۲ ----- د مسبق پہ سہو سرہ سلام گر خول او د چا پہ یادولو سرہ
- ۴۷۲ ----- د باقی مونخ د پارہ اودریدل
- ۴۷۲ ----- د لاحق د پارہ قرأت ممنوع دی لیکن د سجدہ سہو موجب نہ دی
- ۴۷۳ ----- د یو مقتدی پہ صورت کنبی کہ بل مقتدی راشی نو
- ۴۷۳ ----- امام بہ مخکنبی خی کہ مقتدی بہ روستو کیری
- ۴۷۳ ----- د لاسونو تر لونه بغیر تکبیر تحریمہ وئیل او امام سرہ رکوع تہ تلل
- ۴۷۴ ----- مسبق بہ د سجدہ سہو والا امام سرہ سجدہ سہوہ کنبی شریک وی
- ۴۷۵ ----- مسبق بہ پہ خیلو اولنو دوہ رکعتونو کنبی سورت ہم وائی
- ۴۷۶ ----- د مدرک نہ د مونخ د رکن پاتی کیدلو پہ صورت کنبی د مونخ حکم
- ۴۷۷ ----- پہ مسبق باندی د امام سرہ دویم رکعت کنبی تشہد وئیل واجب دی
- ۴۷۷ ----- د امام سرہ پہ آخری قعدہ کنبی مسبق د پارہ د درود شریف
- ۴۷۷ ----- او دعا وئیلو حکم
- ۴۷۸ ----- د مسبق مقتدی د پارہ د ثناء او تعوذ وئیلو حکم

باب مکروهات الصلوة

- ۴۷۹ ----- د مونخ ختمیدلو وخت کنبی د مقتدی د امام نہ پہ
- ۴۷۹ ----- سلام کنبی مخکنبی کیدل
- ۴۸۰ ----- د سجدی او تشہد نہ د اوچتیدلو وخت کنبی
- ۴۸۰ ----- پہ زمکہ لاسونہ لگول مکروہ تنزیہی دی
- ۴۸۰ ----- د فرضو او سنتو پہ مینخ کنبی د وظیفی وغیرہ ورد کول
- ۴۸۱ ----- پہ مونخ کنبی د جبی او بلوزر لستونرو مسئلہ
- ۴۸۲ ----- د عربو پہ د ریس (رومال) کنبی د مونخ حکم

صفحہ	مضمون
------	-------

- ۴۸۲ پہ تیلی گل شوې ټوپې کښې مونځ کول
د سحر سنت قرأت اوريدلو صورت کښې په دویم صف کښې
۴۸۳ کول او د فاسمعواله وانستوا ایت حکم
۴۸۳ جماتونو کښې کینودلو شوو ټوپو سره مونځ کول
۴۸۴ په گهری کښې دانسان یا د حیوان د وړوکی تصویر په وجه د مونځ حکم
۴۸۵ په ملټری کور کښې تصویر والا بیچ سره مونځ کول
۴۸۵ امام لره د ضرورت نه زیات جهر کول
۴۸۶ په نوټ باندې د جناح د تصویر سره مونځ کول
د سوارو او سگرتو د بدبوی په حالت کښې مونځ کول،
۴۸۶ تلاوت کول او جمات ته تلل
۴۸۷ د جمات په ټوپو کښې مونځ کول
۴۸۸ قبرونو ته نژدې مونځ کول مکروه دی
۴۸۸ فوجی پوځانو سره مونځ کول
د سحر او مازیگر مونځونو نه پس تلاوت قرآن افضل
نه دی خومکروه هم نه دی
۴۸۹ د گلونو او بوټو شوی رنگدار خادریا جامو کښې مونځ کول
۴۹۰ د سټیلو چین والا گهری سره مونځ کول
۴۹۱ تصویر، د تیلی ټوپی او د ټیټرون په جامو کښې د مونځ حکم
۴۹۱

باب ما یفسد الصلوة

- ۴۹۳ اولنی قعده نه کول، او دریدل او واپس بیاراتللو سره مونځ نه فاسدیری
۴۹۳ د فاتح په غلطه فتحه ورکولو سره مونځ نه فاسدیری
د دریو آیتونو لوستل نه پس فتحه ورکول یا اخستل مفسد صلوة نه دی
۴۹۴ په مونځ کښې بیا بیا ږیری ته د لاس لگولو حکم
۴۹۴ بعضی آیتونو پریخودلو او نور آیتونو شروع کولو سره مونځ نه فاسدیری
۴۹۵ د شرعی ضرورت نه بغیر مونځ ماتول حرام دي
۴۹۶ د مونځ په دوران کښې زلزلې راتللو باندې به څه کوی؟
۴۹۶ د مونځ په حالت کښې په زوره باندې حق الله یا هو الله ویل
۴۹۷ درود او دعا ویلو وخت کښې د امام متابعت ضروری دي
۴۹۸ د پنځم رکعت د پاره د امام په قیام باندې
د مسبوق د مونځ حکم او د زنانه دمحاذات مسئله
۴۹۸

صفحہ	مضمون
------	-------

د جنگ پہ حالت کنبی دسائرن پہ اواز باندی مونخ یا

خطبہ پریخودل او خندق تہ کوزیدل ۵۰۱

پہ مونخ کنبی د غاری تازہ کولو حکم ۵۰۲

پہ کعبہ کنبی محاذات المرأة (د عالمگیری د عبارت وضاحت) ۵۰۳

پہ لاؤد سپیکر باندی مونخ او خطبہ او د ایذاء پہ

صورت کنبی د تلاوت وغیرہ حکم ۵۰۴

پہ مونخ او خطبہ کنبی د لاؤد سپیکر استعمال جائز دی ۵۰۵

پہ جہادی میدان کنبی پہ سورلی باندی د ادا کرپی

شوی مونخ اعادہ بہ نشی کولی ۵۰۵

پہ قالین باندی د صلیب پہ شکل باندی مونخ کول ۵۰۶

پہ مونخ کنبی بی اختیارہ د ژبی نہ جل جلالہ او صلی اللہ علیہ وسلم وتل ۵۰۷

پہ مونخ کونکی باندی ناپاکہ مرغی یا ماشوم کیناستل ۵۰۸

د مونخ کونکی پہ بدن باندی د ناپاکہ سپی او ناپاکہ

مرغی پہ کیناستلو سرہ د مونخ پہ فساد کنبی معمولی فرق ۵۰۸

پہ مونخ کنبی بی اختیارہ د بعضی الفاظو د خلی نہ وتل او ژرل ۵۱۰

پہ مونخ کنبی غیر عربی ژبہ باندی دعا کول او

د مغلوب الحال د مونخ حکم ۵۱۱

پہ مونخ کنبی د عمل کثیر مطلب ۵۱۳

د خارجی عوارضو پہ وجہ لاؤد سپیکر نہ استعمالول احوط دی ۵۱۴

کہ د مفسادو اندیشہ نہ وی نویہ لاؤد سپیکر سرہ مونخ جائز دی ۵۱۴

کہ پہ لاؤد سپیکر کنبی اصلی اواز وی او کہ عکس وی مونخ صحیح دی ۵۱۵

پہ لاؤد سپیکر سرہ مونخ کول مباح دی؟ ۵۱۶

هوائی او بحری دواہرہ جہازونہ د کشتی پہ حکم کنبی دی ۵۱۷

پہ هوائی او سمندری جہاز کنبی د مونخ حکم ۵۱۸

د دویم سجدي پاتې کیدلو پہ صورت کنبی د مونخ اعادہ ضروری ده ۵۱۹

پہ ناستہ مونخ کنبی پہ سجده کنبی د زمکې نہ کوناتې او چتول ۵۲۰

باب احکام المساجد

بغیر د ضرورت نہ د جمات پہ چھت باندی جماعت کول ۵۲۲

پہ بعضی طریقو سرہ د قبلي سمت معلومول او

د قدیم مسجد د قبلي د سمت حکم ۵۲۲

صفحہ	مضمون
۵۲۳	جمات سرہ نزدیکی جو ترہ کنبی مونخ کول
۵۲۴	جمات کنبی د مونخ پہ انتظار کنبی ناستو خلقو تہ سلام کول
۵۲۵	د جمات پہ چہت باندی مونخ مکروہ دی
۵۲۵	کعبی مکرمی طرف تہ خبی غزول مکروہ تنزیہی دی
	د جمات پہ محراب کنبی اود امام د جمات
۵۲۲	پہ مینخ کنبی د اودریدلو تحقیق
۵۲۷	پہ محراب کنبی مونخ اود جمات پہ صحن کنبی د محراب جو رولو حکم
۵۲۸	پہ لونہی جمات کنبی د مونخ کونکی مخی تہ تیریدل
۵۲۸	د جمات د زائد خیزونو اخستل خرشول
۵۲۹	پہ جماتونو کنبی د "براق" اوبن وغیرہ تصویرونہ آویزان کول حرام دی
۵۳۰	پہ جماتونو کنبی د هارن والا گھرو حکم
۵۳۰	پہ جمات کنبی محراب جو رولو یو بنہ کار دی
۵۳۱	د اہل سنت پہ جماتونو کنبی د شیعہ گانو مونخ کول
۵۳۲	د جمات پہ چہت باندی مونخ کول
۵۳۲	پہ جمات کنبی کت کنبی پہ ناستہ تلاوت کول
	پہ جمات کنبی د اور لگیدلو پہ صورت کنبی
۵۳۳	د جنب کس پہ جمات کنبی داخلیدل
۵۳۳	کہ دیر شرارتی نہ وی نو یو مونخ کونکی د جمات نہ منع کول جائز نہ دی
۵۳۴	د جمات پہ حصہ کنبی غسل خانہ وغیرہ جو رولو جائز نہ دی
۵۳۴	پہ جمات کنبی پرائمری (مکتب) سکول جو رولو او چلول جائز نہ دی
۵۳۵	د فساد ختمولو پہ وجہ دویم جمات جو رولو مسجد ضرار نہ دی
۵۳۶	پہ حرام مال سرہ د جوړ شوی جمات حکم
۵۳۷	پہ جمات کنبی غسل خانہ وغیرہ جوړول
باب السوتر والقنوت	
۵۳۸	باجمات وتر کول مباح او ہمیشو الی پرې کول مکروہ دی
	پہ ورترو کنبی مقتدی نہ دعائی قنوت پاتې کیدلو
۵۳۸	صورت کنبی د ورترو اعادہ واجب نہ ده
	پہ ورترو کنبی دعائی قنوت سہواً پریخودلو باندی
۵۳۹	سجدہ سہو واجب گنې اعادہ بہ کوی
۵۴۰	د ماسخوتن د فرضو فاسد کیدلو پہ صورت کنبی د ورترو د قضا حکم

صفحہ	مضمون
۵۴۱	د قنوت نازلہ طریقہ او علت
۵۴۲	د قنوت نازلہ فی الفجر مسئلہ
۵۴۳	قنوت نازلہ بہ د سحر پہ دویم رکعت کنبی د رکوع نہ پس وئیلی کیری
۵۴۳	د وترو پہ رکعتونو کنبی د شک پہ صورت کنبی د وترو د مونخ کولو طریقہ
۵۴۴	د مقتدی د پارہ د دعائی قنوت پورہ کولو نہ بغیر رکوع کنبی د تللو حکم
۵۴۵	د وترو آخری رکعت موندونکی د پارہ د دعائی قنوت وئیلو حکم
باب السن والنوافل	
۵۴۲	سنت غیر موکدہ ئی د مازیگر پہ مونخ کنبی شریکیدلو پہ وجہ مات کرل
۵۴۷	روستو کول ئی مکروہ تحریمی دی
۵۴۷	فرض مونخ ادا کولو نہ پس پہ دویم خل فرض مونخ کنبی شرکت
	د ملازمت د وجہ نہ مونخ قضا کول پہ دویم جماعت کنبی
۵۴۷	اقامت او د تہجدو پہ نیت کنبی د مونخ تعین
۵۴۸	د جمعی اتہ (۸) رکعتونہ سنت موکدہ او دوه رکعتونہ مستحب دی
۵۴۹	د ماسپنین خلور رکعتہ چہ پآتی شی دوه رکعتونہ ئی پس کول راجح دی
	د فجر پہ مونخ کنبی بہ د امام د قرأت اوریدلو پہ وجہ
۵۴۹	سنت نہ پریخودلی کیری
۵۵۰	د مازیگر د خلور رکعتونو سنت وخت
۵۵۱	د مونخ نہ پس صرف سجدہ کول مکروہ دی
۵۵۱	د ماسپنین د دوه (۲) سنتو سرہ دوه نفل یو خائی کول
	د سنت قبل الظهر او فرضو پہ مینخ کنبی نفل کول او
۵۵۲	د مونخ گزارو مخی تہ تیریدل
۵۵۳	د حفظ القرن والا مونخ ثابت دی
۵۵۴	صلاة معکوس مونخ نہ دی بلکہ یوہ مجاہدہ او معالجہ دہ
۵۵۴	د فجر د سنتو قضا افضل دہ
۵۵۵	د ماسپنین مخکنی سنت بہ د دوه رکعتو نہ پس ادا کول شی
	پہ ناستہ نفل کول، سنن رواتب پریخودل او د ضرورت
۵۵۶	پہ وخت کنبی مونخ ماتول
۵۵۷	د دیوتئ پہ دوران کنبی نفل ادا کول
۵۵۸	پہ ورخ شپہ دوارو کنبی نفل ثابت دی بدعت نہ دی
۵۵۹	د ماہنام د سنتو سرہ دوه رکعتہ نفل کول

صفحہ	مضمون
------	-------

فصل فی التمجید وصلاة التسمیح

- ۵۲۰ بہ تہجد کنبی طول قیام افضل دی یا د رکعتونو شمیر؟
 ۵۲۱ د نفل او تہجد لغوی معنی
 ۵۲۱ بہ نفلو کنبی د تہجد و یر فضیلت دی
 ۵۲۲ د نعمت او راحت او خوشحالی پہ حاصلیدلو باندی د شکر مونخ ادا کول
 ۵۲۳ د صلوٰۃ تسمیح افضل وخت

باب التراویح

- ۵۲۴ پیغمبر ﷺ بہ پہ رمضان کنبی ہرہ شبہ تراویح کولی
 ۵۲۵ پہ تراویح کنبی جماعت د رسول اللہ (ص) او خلفاؤ د زمانی نہ معمول دی
 ۵۲۷ چہ پہ دیرشمہ شبہ د شوال احتمال وی نو تراویح بہ باقاعدہ ادا کولی شی
 ۵۲۸ د جماعت پہ خائنی پہ عام چوک کنبی د تراویح جماعت کول
 ۵۲۹ نفل رکعتہ تراویح بغیر تعدیل نہ او اتہ (۸) پہ تعدیل سرہ دواہ پہ غلطی دی
 یو خائنی کنبی ئی تراویح او کړی نو دویم امام پسې
 ۵۲۹ پہ تراویح کنبی اقتدا کول
 د ټولی محلې والا پہ تراویح کنبی جماعت پریخودل او پہ
 ۵۷۰ کورونو کنبی د ادا کولو حکم
 ۵۷۰ د فاتح مقرر کولو نہ بغیر ہم تراویح ورکول صحیح دی
 پہ عربو ملکونو کنبی د احنافو دپارہ پہ تراویح کنبی
 د حنفی امام اہتمام کول
 ۵۷۱ کہ تراویح او وترو پہ مینخ کنبی قوم تہ تکلیف وی
 نو یر کیناستل نہ دی پکار
 ۵۷۱ د تراویحو او وترو پہ مینخ کنبی خائللہ نفل کول جائز دی
 ۵۷۲ پہ غلطی سرہ د دوه رکعتونو پہ خائنی خلور رکعتہ
 تراویح د قعدہ اولی نہ بغیر د کولو حکم
 ۵۷۲ د تراویحونہ علاوہ پہ نوافلو کنبی د قران پاک
 اورولو د پارہ د جماعت اہتمام کول
 ۵۷۳ پہ تراویح کنبی حافظ صاحب سرہ بل قوم تہ دوبارہ
 ختم کول اختلافی دی لیکن د ترک سنت نہ اولی دی
 ۵۷۴ د حافظ صاحب یوخل ختم کولونہ پس پہ دویم خل نوې قوم دپارہ ختم کول
 ۵۷۵ حافظانو تہ پہ ختم تراویح کنبی پیسې ورکول ہدیہ وی اجرت نہ
 ۵۷۶ د حافظانو تہ پہ ختم تراویح کنبی پیسې ورکول ہدیہ وی اجرت نہ

صفحہ	مضمون
۵۷۷	حافظ تہ پہ ختم تراویح کنبی د خہ ورکولو پہ بارہ کنبی د ورکونکی نیت معتبر دی
۵۷۸	حافظ تہ خہ ورکول د صلی، مکافات او اکرام پہ طور معروف دی د اجرت پہ طور نہ
۵۷۹	پہ تراویح کنبی قرات تیزول او قومہ او جلسہ پریخودل منکرات او مکروہات دی
۵۷۹	پہ لاؤد سپیکر باندی تراویح کول او پہ اوریدونکو باندی د سجدہ تلاوت د لازم کیدلو مسئلہ
۵۸۰	پہ لاؤد سپیکر د شیینی د ختم حکم د رمضان نہ علاوہ پہ دري شیو کنبی د رسوماتو
۵۸۱	نہ پاک د شیینی ختم جائز دی
۵۸۱	اتہ رکعتہ تراویح کونکی پہ غلط فہمی کنبی مبتلا دی تراویح شل رکعتہ دی پہ خیر القرون کنبی اتہ رکعتہ
۵۸۲	د چامذہب ہم نہ دی
۵۸۴	المنهج الصحيح فی رکعات التراویح
۵۹۰	شیینہ بدعت نہ دی جائز دہ
۵۹۱	د دوو ترویحو پہ مینخ کنبی ذکر یالجر کول
۵۹۲	د فرضو کولو نہ بغیر تراویح کول
۵۹۳	د تراویح د مونخ نہ پس د امام اجتماعی دعا غوبنٹل
۵۹۴	د مخصوص شیینی حکم
۵۹۴	د تراویح او وترو پہ مینخ کنبی نفل کول
۵۹۵	د نذر نفل کونکی پسې تراویح کول
۵۹۵	د پیغمبر ﷺ نہ اتہ (۸) رکعتہ تراویح ثابت نہ دی
۵۹۷	پہ ختم القرآن اجرت او د پنخہ خلونینست روپونہ کم اجرت نہ اخستلو مسئلہ
	باب قضا، الغوات
۵۹۸	د نامعلومہ پاتې شوو و مونخونو د قضا کولو طریقہ
۵۹۹	د قضا مونخونو طریقہ او چہ قوم تہ بی اودسہ مونخ او کپی نوخہ بہ کوی د پیغمبر ﷺ نہ د قضا مونخونو ثبوت او د نامعلومہ
۶۰۰	قضا شوو مونخونو طریقہ

صفحہ	مضمون
۲۰۱	دچا پہ ذمہ باندی چہ فرض مونخونہ وی نو قضا
۲۰۲	مونخونہ را اگر خول دفلو نہ افضل دی
۲۰۲	پہ قضا، مونخونو کولو او نوافلو ادا کولو کنبی خہ منافات نشته
۲۰۳	د خلور رکعتو تراویح نیت ئی او کرو پہ دریم رکعت
۲۰۳	کنبی مونخ فاسد شو نو د قضا خہ حکم دی؟
۲۰۳	د صاحب ترتیب نہ کیدلو پہ صورت کنبی د ترتیب خیال ساتل
۲۰۴	د نامعلومہ وتر د قضا پہ صورت کنبی بہ پہ خلورم
۲۰۴	رکعت کنبی قنوت نہ وئیلی کیری
۲۰۴	د مونخ فدیہ بہ بعد الموت ورکولی شی
۲۰۵	د یو کتاب نہ فتویٰ ورکول د ہر چا کار نہ دی
۲۰۶	د حیلہ اسقاط پہ دائرہ کنبی قرآن مجید کینودل
۲۰۷	امحاء الخباط عن مسئلۃ حیلۃ الاسقاط
۲۱۰	پہ حیلہ اسقاط کنبی د قرآن تاوہل د قرآن پہ بی عزتی کنبی نہ راحی
۲۱۱	د غریب مسکین مری د طرفنہ حیلہ اسقاط جائز دہ
۲۱۳	د مری د طرفنہ فدیہ او اسقاط باقاعدہ جائز دی
	د قبض نہ پس فقیر بال بچہ دار تہ د فدیہ واپسی او
۲۱۴	قصدا د قضا شوو مونخونو فدیہ
۲۱۴	باقاعدہ طور سرہ حیلہ اسقاط مشروع دہ بدعت نہ دہ
۲۱۵	پہ فدیو کنبی حیلہ مروجہ د مری د ذمی فارغ کیدلو د پارہ کافی نہ دہ
۲۱۶	د حیلہ اسقاط نہ پس د فدیہ د مال نہ د وارثانو خیرات کول
	د اسقاط یا حیلہ اسقاط د پارہ قبرستان تہ
۲۱۷	خیزونہ ورل نہ مطلوب دی او نہ ممنوع دی
۲۱۷	د قضائی عمری حدیث موضوعی او مردود دی
۲۱۸	د قضا عمری د مونخ ہیخ ثبوت نشته
۲۲۰	د قضائی عمری دلائل بی اصلہ او د احنافو د اصولو خلاف دی
	د بی اودسہ ادا کری شوو مونخونو بارہ کنبی
۲۰۳	د معزول امام اطلاع او د قضا کولو حکم
۲۲۴	باب الاستسقاء
	د باران د پارہ سورت یسین وئیل اود اذان کولو
	د بقیہ مباح دہ مستحب نہ دہ

صفحہ	مضمون
۲۲۵	صلوٰۃ استسقاء باجماعت کول د صاحبینو پہ نزد سنت مؤکدہ دے
۲۲۶	پہ صلوٰۃ الاستسقاء کنبی مفتی بہ قول د صاحبینو دے
	د مسنون طریقہ استسقاء پہ موجودگی کنبی
۲۲۷	د مشتبہ طریقہ نہ بچ کیدل پکار دی
۲۲۷	پہ استسقاء کنبی دوہ رکعتہ باجماعت کول مفتی بہ قول دے
۲۲۹	پہ استسقاء کنبی باجماعت مونخ کول بدعت نہ دے مشروع دے
۲۳۰	د استسقاء د پارہ یو عمل
۲۳۰	د استسقاء د مونخ د پارہ دربو ورخو نہ زیات وتل ثابت نہ دی
۲۳۱	د استسقاء پہ مونخ کنبی د خادر الہہ کولو حکم
۲۳۱	د استسقاء پہ مونخ کنبی اړولی لاسونو سرہ د دعا غوښتلو حکم
۲۳۲	د صلوٰۃ الاستسقاء د پارہ صحراً تہ وتل بہتر دی

باب سجود السہو

	چہ د اولنی رکعت نہ پس امام پہ قعدہ کینی
۲۳۳	اوقتخ اخستلو سرہ پاخی نود سجده سہو څہ حکم دی؟
	د مسبوق د پارہ د مابنام بقیہ دوہ رکعتونو پہ مینخ کنبی
۲۳۳	قعدہ نہ کولو سرہ سجده سہو ضروری دہ
	د پنځم رکعت نہ چہ تشهد د پارہ واپس شی او سجده سہو
۲۳۴	اونه کری نومونخ واجب الاعادہ دے
	پہ مونخ کنبی بغیر وجہ نہ قصد اسجدہ سہو
۲۳۵	کولو سرہ مونخ کنبی نقصان نہ راخی
	سجدہ سہو ہیرہ شی نو دمونخ اعادہ واجب دہ
۲۳۵	اود مونخ دواړہ سجدي فرض دی
	پہ نفل مونخ کنبی سجده سہو، آخری قعدی نہ
۲۳۶	د پاخیدلو او د نابالغہ مونخ کونکی مخی تہ د تیریدلو مسئلہ
۲۳۷	کہ سجده پاتی شی او رکوع کنبی یادہ شی نو څہ بہ کوی؟
	د سجده سہو کونکی امام د اولنی سلام سرہ
۲۳۷	د مسبوق اودریدل د واجبو پریخودل دی
	د اخترونو پہ مونخونو کنبی د کثرت جماعت پہ وجہ
۲۳۸	د سجده سہو نہ کولو حکم
۲۳۸	پہ سجده سہو کنبی بہ یو طرف تہ سلام ګرځوی یا دواړو طرفونو تہ؟

صفحہ	مضمون
------	-------

- ۲۳۹ پہ و ترو کنبی د فاتحی نہ پس د قنوت د پاره لاسونہ او چت کرل نو
سورت وریاد شو او سورت ئی اولوستلو نو سجده سهو واجب نہ ده
که په نفلو او تراویح کنبی د دوه رکعتہ نیت او کړو
۲۴۰ او څلور ئی ادا کرل نو سجده سهو واجب نہ ده
چه آخری قعدہ پریږدی او دوه (۲) رکعتہ ورسره ختم کړی
۲۴۱ نو سجده سهو کول ضروری دی
د مغرب او و ترو قضا احتیاطاً څلور څلور رکعتہ کولو
۲۴۲ صورت کنبی سجده سهو کول خلاف قاعده دی

باب طوة المريض

- د معذور د پاره د مخکښی اودس نه پس قطره
نه وتلو په صورت کنبی دغې اودس سره بل مونځ کول
۲۴۳ د بلا اختیاره قهقهه کونکي امام اقتداء جائز نه ده
۲۴۳ په لاسو خپو د شل کس د مونځ طریقه
۲۴۴

باب سجود التلاوة

- د لونی کور په مختلفو حصو کنبی د سجدې د آیت د تلاوت کولو حکم
۲۴۶ چه په تراویح کنبی آیت سجده اولولی او
سجده اونکړی نو آیا دا د مونځ په سجدې سره ادا کیږی
۲۴۷ بغیر اودسه سجده تلاوت جائز نه ده
۲۴۷ ریډیو یا تیلی ویژن په ذریعې سره د سجده تلاوت آیت اوریدل
۲۴۸ په لاؤد سپیکر د سجدې آیت اوریدلو سره سجده کول پکار دی
۲۴۹ په لاؤد سپیکر باندې د سجده تلاوت آیت اوریدل
۲۵۰ سجده تلاوت آیت په قلاړه وئیل بهتر دی
۲۵۰ د عصر او فجر مونځ نه پس سجده تلاوت جائز ده
۲۵۱ آیا په یو مجلس کنبی متعدد آیات سجده په
تلاوت سره به متعدد سجعات واجب کیږی
۲۵۱ د تیپ ریکارډ نه سجده تلاوت اود گانونو بجانو اوریدلو حکم
۲۵۲ د سجده تلاوت د لازم کیدلو راز
۲۵۲

مسائل متنی

- د مستوراتو په تبلیغی جماعت کنبی د معتبر شرطونو سره وتل مصلحت دی
۲۵۴ د تبلیغی جماعت د مصطلح گشت حکم
۲۵۴

صفحہ	مضمون
۲۵۵	دِیو نہ زیاتو بنخو پہ ربع یا ثمن کنہی حصی
۲۵۵	دِپیر مونخ کول او د مریدور تہ شاتہ نہ بیوزی وھل مکروہ نہ دی
۲۵۲	د سجدہ سہونہ کیدلو پہ صورت کنہی د مونخ اعادہ واجب دہ
۲۵۲	د بنخو علاج پہ خاوندانو باندی واجب شرعی نہ دی
	د مطلقہ مغلطہ غیر مدخول بہا بغیر د حلالی نہ پہ
۲۵۲	دویم خل د نکاح کولو عجیبہ مسئلہ
۲۵۷	پہ ختم تراویح کنہی حافظ تہ رقم ور کول
۲۵۷	پہ مونخ کنہی د سجدہ تلاوت آیت وئیل او پہ رکوع کنہی ئی ادا کول
۲۵۸	د مسافر وطن اقامت نہ ہرہ ہفتہ وطن اصلی تہ د تللو راتللو مسئلہ
	د آخر مونخ پہ اولنی رکعت کنہی چہ تکبیرات
۲۵۸	ہیرشی چرتہ بہ ادا کولی شی
۲۵۸	پلار خوئی لہ عاق کول دمیراث نہ مانع نہ دی
	آزاد سپی یا بنخہ د تنبتیدلو پہ صورت کنہی
۲۵۹	د ہغوی قتل کول گناہ کبیرہ دہ
۲۵۹	پہ دشمن باندی د خود کش حملو حکم
	د وادہ نہ مخکنہی د خاوند پہ مرکیدلو باندی
۲۵۹	منکوچی تہ ٲول مہر ور کولی شی
۲۵۹	د قربانی خرمن یاد ہغی قیمت پہ جوماتونو یا مدرسو باندی لگول
۲۲۰	د جماعۃ النساء شرعی حیثیت او د احنافو مذہب
۲۲۱	د مشتری بائع نہ پہ قرض خہ اخستل اوبیا پہ بائع باندی د خرخولو مسئلہ
۲۲۱	د حدیث،، اتقوا مواضع التہم،، سند
۲۲۲	مسبوق لہ د تشہد نہ پس د امام د سلام نہ مخکنہی قیام کول
۲۲۲	د امام دریم رکعت د پارہ او دریدلو نہ پس د مقتدی تشہد پورہ کول
	د فرائضو او ستونہ پس دعا کول
۲۲۲	د فعل رسول صلی اللہ علیہ وسلم نہ ثابت نہ دی
	د یو گس چاتہ د ٲولو حقوقو معاف کولو سرہ
۲۲۲	د نامعلومہ حقوقو د معاف کولو مسئلہ
۲۲۳	د مردای چرگی اگئی (اندی) او د مرداری چیلئی پی حلال دی
۲۲۳	د ذکر پہ وخت کنہی د اسم ذات تکرار مشروع دی
۲۲۳	پہ طلب العلم فریضۃ علی کل مسلم حدیث کنہی د مسلمۃ لفظ ثبوت
۲۲۴	د یو شیخ نہ د بیعت پہ صورت کنہی د بل شیخ نہ بیعت کول

صفحہ	مضمون
۲۲۴	پہ دسترخوان باندی ٲول قسمونہ پہ یو ٲائی کینسودل بہتر دی
۲۲۴	د سرنہ گیر چاپیرہ عمامہ تاوہل او د مینخ ٲالی پریخودلو حکم
۲۲۵	پہ پخوانی مقبرہ باندی د زراعت او تعمیر حکم
۲۲۵	پہ میراث کینی د وارث مری طرفنہ پہ دوه نسبتونو سرہ کیدل
۲۲۵	د چندخ د میتیازو حکم
۲۲۲	د دریابی او اوچی د مار د ٲاکی او ناپاکی حکم
۲۲۲	پہ اوبو کینی د چرمخکی پہ مہ کیدلو سرہ د اوبو حکم
۲۲۲	د اختر د مونخ نہ پس د مصافحی حکم
۲۲۷	د غابن ٲکولو یا ورته د کور (ٲوپی) اچولو پہ صورت کینی د غسل حکم
۲۲۷	پہ یوہ ورخ کینی سحر او مابنام میاشت لیدل
۲۲۸	د ٲاکستانیانو د ٲارہ د سعودی عرب پہ رؤیت ہلال باندی اعتماد کول
۲۲۸	د حافظ یو ٲل ختم کولو نہ پس دوبارہ ختم کول
	پہ سفر کینی بہ د ویری پہ وخت کینی سنن راتبہ
۲۲۹	پریخودلی شی او د قرار پہ وخت کینی بہ ادا کولی شی
	د مشتری د ٲمن ور کولو نہ مخکینی پہ بائع باندی
۲۲۹	پہ کم ٲمن خرٲول جائز نہ دی
۲۷۰	ٲسکی (ہوا بغیر آواز نہ) چہ بدبوئی ٲکینی نہ وی اودس ماتونکی دہ یانہ؟
۲۷۰	د تعزیت د ٲارہ د مستوراتو جمع کیدل او کیناستل ممنوع دی
۲۷۰	د علاج پہ ذریعہ د حیض جاری کول یا بندول ممنوع نہ دی
۲۷۱	د استمناء بالکف حکم
۲۷۱	د نابالغہ پہ قتل عمد کینی پہ نابالغہ باندی قصاص نشته دیت واجب دی
۲۷۱	د معتوہ یا لیونی والدینو لرہ قتل کول د میراث نہ مانع نہ دی
۲۷۲	د شینل کمینی د کاروبار شرعی حیثیت
۲۷۲	کہ مختلف محلې او کورونہ یو ٲائی شمارلی کیڑی نو د ٲریہ کیڑہ دہ
۲۷۷	پہ تحکیم باندی د اجرت ور کولو اخستلو حکم
	د مشترکہ مال نہ یو رور د ٲارہ ویزہ واخلی نو
	ہلتہ د کړی شوی مزدوری د سمرمایي حکم
۲۷۷	د کاغذی نوٲونو یوبل باندی د خرٲولو حکم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فتاویٰ دیوبند پاکستان المعروف فریدیه (دویم جلد)

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى اما بعد!

د اللہ تعالیٰ لاکھ لاکھ شکر دیٰ چہ پہ خیل بی انتہار رحمت او کرم سرہ ئی د دویم جلد د تکمیل توفیق را کرو۔ پہ دسمبر ۲۰۰۳ء کنبی مکمل شو اود کتاب مراحل شروع شو۔ ددی جلد پہ ترتیب او تبویب او تخریج کنبی ہم دھغی ٲولو امور و خصوصیت سرہ خیال ساتلے شوے دی۔ د کوم تفصیل چہ پہ رومی جلد کنبی راغلی دی۔ پہ بعضی مسئلو کنبی د عنوان پہ لحاظ سرہ پہ ظاہرہ تکرار ہسکاری۔ لیکن پہ معنو کنبی بین فرق۔ د بعضی مسئلو اہمیت، د سوالاتو مختلف نوعیت او د حضرت سیدی وسندی و مولائی حضرت مفتی صاحب دامت برکاتہم د بعضی علمی تدقیقاتو د اضافو پہ وجہ حذف نہ کرے شو۔ اول ارادہ وہ چہ ٲول، کتاب الصلوۃ، یو جلد کنبی راشی خود زیات ضخامت پہ وجہ د کتاب الصلوۃ باقی ابواب بہ پہ دریم جلد کنبی ان شاء اللہ شاملیری۔

د اللہ تعالیٰ د ٲولو نہ لوئی نعمت دادے چہ حضرت مفتی صاحب دامت برکاتہم ہرباب او فصل لفظ بہ لفظ مطالعہ کولو سرہ تصحیح کرے دی۔ او یو لفظ ہم د حضرت صاحب د مسلک او مزاج خلاف پہ دی کنبی شامل نہ دی۔ او بندہ د خیلے رائے پہ ٲولہ فتاویٰ کنبی چرتہ ہم زہ برابر اضافہ نہ دہ کرے۔ پہ بندہ باندے د اللہ تعالیٰ دا مہربانی دہ۔ چہ د حضرت شیخی وسندی و مولائی حضرت مفتی صاحب دامت برکاتہم سرپرستی۔ د حضرت سیدی واستاذی مولانا مفتی سیف اللہ حقانی مدظلہ العالی نگرانی اود مولانا حافظ حسین احمد صدیقی مدظلہ سعی او اہتمام راتہ حاصل دی

پہ آخر کنبی عرض دی چہ د بشری غلطی نہ ہیخوک ہم محفوظ نہ دی چرتہ کنبی خو غلطی او کوتاہی یقینی دہ۔ اگرچہ د بندہ نہ خورمہ محنت او کوشش کیدی شو پہ دھغی کنبی ئی ہیخ کوتاہی نہ دہ کرے۔ پہ تخریجی امور و کنبی د مولانا عصمت اللہ حقانی معاونت۔ د اردو گرائمر او محاورے تصحیح او ٲروف کنبی د جناب سلطان فریدی صاحب کوشش۔ او پہ کمپوزنگ کنبی د حافظ ولی الرحمن صدیقی د ٲیر زیات محنت او کوشش ٲیر زیات مشکوریم۔ اللہ تعالیٰ دی ددوی محنت او کوشش قبول کرے۔ اود حضرت مفتی صاحب دامت برکاتہم سورے دی پہ مونہ قائم اوساتی۔ اوددوی علم دی د سلف نہ خلف تہ منتقل کرے۔ اود فقیر دا خدمت دی د علماؤ پہ نظر کنبی ٲیر خوہں اود عوامو ٲیارہ زیات نہ زیات د استفادی لائق جوہ کرے۔ او زمونہ استاذانو اومشائخو اود مورٲلار ٲیارہ دی پہ دنیا او آخرت کنبی د فلاح او نجات ذریعہ ثابتہ کرے۔

ربنا تقبل منّا انک انت السميع العليم

طالب دعا: محمد وہاب منگلوری عفی عنہ

دار الافتاء دارالعلوم صدیقیہ زروبی ضلع صوابی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

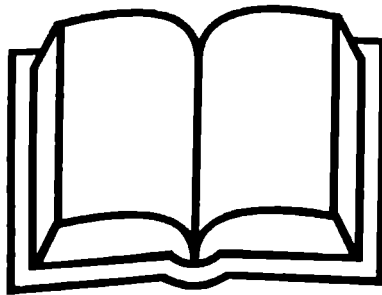
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ
فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى
الكَعْبَيْنِ ^ط وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ^ط
وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ
مِّنْكُمْ مِنَ الْغَايِطِ أَوْ لِمَسْتُمُ النِّسَاءِ فَلَمْ
تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ^ط مِنْهُ

(سورة المائدة)

فتاویٰ دیوبند پاکستان المعروف بہ

فتاویٰ فریدیہ دویم جلد

کتاب الطہارۃ

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب الطهارة

الباب الاول فى الوضوء

د ريل گارې په بيت الخلاء كېن اودس كول صحيح دى

سوال: علمائې دين په دې مسئله كېنې څه فرمائې چې د سفر په دوران كېن د ريل گارې په بيت الخلاء كېنې اودس كول صحيح دى يا نه؟ بېنوا توجروا المستفتى: عبدالحميد ملل سكول درازنده دى آئى خان... ١٩٧٢ء ٥٨٢٨
الجواب: صحيح دى. (١) وهو الموفق

د غټ اودس ماتې په ځانې باندې چينجى وتلوسره اودس ماتېدى

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كېن څه فرمائې چې يو سړې د قضائې حاجت نه فارغ شى اود غټ اودس ماتې ځانې سخت خارخت شروع كړى او كله كله ترينه يو چينجى وغيره سر بهرته راوباسى او كله ئې واپس دننه كړى نو آيا ددې چينجى سر راويستل او دننه كول اودس ماتونكې دې؟ او دداسې سړى پسې امامت صحيح دې كه نه؟ بېنوا توجروا

المستفتى: نعمت الله صاحب دارالعلوم اسلاميه لكى مروت

(١) قال العلامة الحصكفى: ومن آداب الوضوء الجلوس فى مكان مرتفع تحرزاً عن الماء المستعمل وعبرة الكمال وحفظ ثيابه من التقاطر وهى اشمل.
الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ٩٢ جلد ١ كتاب الطهارة

الجواب: کہ دا حقیقت وی او مشاہدہ وی چہ ددغہ خائی نہ چینجی سر رابھر کوی او واپس ئی دننه کوی نو دې سره اودس ماتیرې او ددې سړی امامت صحیح نه دې. فی الدرالمختار وخروج غیر نجس مثل ریح او دودة او حصاة من دبر. (۱) وهو الموفق

بغیر آواز نه هوا وتلوسره هم اودس ماتیرې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښ څه فرمائی چہ بغیر د آوازه نه د هوا وتلو څه حکم دې؟ اودس ورسره ماتیرې که نه؟ بینوا توجروا

الجواب: اودس ماتیرې. (۲) وهو الموفق

په جمات کښ د اودس کولو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښ څه فرمائی چہ په جمات کښ اودس کول جائز دی که نه؟ که نه وی جائز نو همیشه په جمات کښ اودس کولو والا به فاسق وی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ثناء الله ۷۷۲ ۷۷۱ ۷۷۰

الجواب: که د اول نه د اودس دپاره خائی نه وی جوړ کړې نو اودس کول به جائز نه وی. لما فی الهندیه ص ۱۱۶ جلد ۱ وتکره المضمضة والوضوء فی المسجد الا ان يكون ثمه موضع اعد لذلك. (۳) وهو الموفق

﴿۱﴾ الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۰۰ جلد ۱ مطلب نواقض الوضوء کتاب الطهارة
 ﴿۲﴾ قال الشامي: (قوله مثل ریح) فانها تنقض لانها منبعثة عن محل النجاسة لا لان عينها نجسة لان الصحيح ان عينها طاهرة حتى لو لبس سراويل مبتلة او ابتل من البتية الموضع الذي تمر به الريح فخرج الريح لا ينجس وهو قول العامة .

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۰۰ جلد ۱ مطلب نواقض الوضوء کتاب الطهارة)

﴿۳﴾ فتاویٰ عالمگیریه ص ۱۱۰ جلد ۱ فصل کره غلق باب المسجد

که به مونخ کن اودس مات شو نو

بیا به اودس کوی او مونخ به پوره کوی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنې څه فرمائی چې یو سړې مونخ کوی او د مونخ په دوران کنې ئې اودس مات شی نوده لره مونخ ختمول پکار دی یا ئې دا مونخ اوشو؟

المستفتی: معتبر شاه آف کوتکی ۱۹۷۳ ۱۶ ۱۲ ۱۴

الجواب: ده دپاره ضروری دی چې دغه وخت اودس ته روان شی او باقاعده مونخ پوره کړی. (۱) وهوالموفق

په ولاړه باندې اودس کول جائز اود ادب نه خلاف دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنې څه فرمائی چې په دې زمانه کنې په بعضې ځایونو مثلاً هوټلونو وغیره کنې "بیسن" وغیره جوړ کړې شوې وی چې په هغې کنې په ولاړې باندې مخ لاس وینځلې کیږی نو آیا په هغې کنې اودس (چاراندام) کول جائز دی یا نه؟ بیڼوا وتوجروا

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: اودس کول جائز دی خو خلاف الادب دی:

وفی الکبری ومن الاداب ان یجلس المتوضی مستقبل القبلة عند غسل سائر الاعضاء ومن الاداب ان یكون جلوسه علی مکان مرتفع (۲). وهوالموفق

مسواک د سړو او ښځو دپاره یوشان سنت دې

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنې څه فرمائی چې د مسواک استعمال

(۱) قال العلامة ابن نجیم: قوله من سبقه الحدث توضاً وبني واستخلف لو اماما الخ. (البحر الرائق ص ۳۸۹ جلد ۱ باب الحدث فی الصلاة)

(۲) (غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۳۰ باب اداب الوضوء)

صرف د سرو دپاره سنت دې یا د ښځو دپاره هم د مسئلې وضاحت په دلیل سره او کړئ او اجر حاصل کړئ؟ بینوا توجروا
المستفتی محمد عمر امام مسجد معیار مردان..... ۱۴ رمضان ۱۴۰۹ هـ
الجواب: د ښځو دپاره هم سنت دې دعائشه صدیقه رضی اللہ تعالیٰ عنہا نه د مسواک استعمال کول روایت شوی دی. (۱)

د اوبښ غوښې خوړلو سره اودس نه ماتیرې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښ څه فرمائی چه د اوبښ غوښې خوړلو سره اودس ماتیرې که نه؟ بینوا توجروا
المستفتی: حضرت شیرمحنة الملاح خمیس مشط سعودی عرب... ۱۹۸۲، ۱۷۸۷
الجواب: په دې اودس نه ماتیرې مګر اودس کول بهتر دی چه بالکل د اختلاف نه سرې بیچ شی. (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ عن عائشة رضى الله عنها قالت كان النبي صلی اللہ علیہ وسلم يستاك فيعطيني السواك لا غسله فابدأ به فاستاك ثم اغسله وادفعه اليه رواه ابو داؤد.

(مشکوة المصابيح ص ۲۵ جلد ۱ باب السواک)

ويدل عليه ما في الدر المختار تقوم الخرقه الخشنه او الاصبع مقامه كما يقوم العلك مقامه للمرأة مع القدرة عليه قال ابن عابدين كما يقوم العلك مقامه اى فى الثواب اذا وجدت النية وذلك ان المواظبة عليه تضعف اسنانها فيستحب لها فعله بحر.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۸۵ جلد ۱ مطلب فى منافع السواک)

﴿۲﴾ قال العلامة محمد فريد: ذهب احمد بن حنبل الى وجوب الوضوء من لحم الابل مطبوخا كان او نياوله فيما سوى اللحم من الكبد والطحال والكرش وغيره قولان وقال اى احمد فى الوضوء من لحوم الابل حديثان صحيحان عن النبي صلی اللہ علیہ وسلم حديث البراء وحديث جابر بن سمرة كذا فى المغنى. وقال الشاه ولى الله السر فى ايجاب الوضوء منها انها كانت محرمة فى التوراة فلما اباحها الله لنا شرع..... باقى حاشيه په راروازه صفحہ با نرے

د فالج والا د اودس حکم چه په اودس او تیمم باندې قادر نه وی

سوال: یوسړې مفلوج دې بالکل معذوردې نه پخپله خوراک کولې شی نه ځان صفا کولې شی آیا هغه بغیر د اودس نه مونځ کولې شی؟ بینوا توجروا
المستفتی غیاث بیګ میرپور خاص... ۲۳ رمضان ۱۴۰۲ هـ

الجواب: که دا سړې پخپله هم اودس یا تیمم نه شی کولې اوبل څوک هم اودس یا تیمم کولو والا نه وی نو بغیر د طهارت (پاکۍ، اودس) نه مونځ کولې شی او نورو عبادتونو کښ هم مشغول کیدې شی. (ماخوذ از رد المحتار و کبری) وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الوضوء لنا شکرأ لما انعم علينا وعلاجاً لما عسى ان يختلج في بعض الصدور من اباحتها بعد ما حرمها الانبياء وذهب الجمهور الى عدم وجوب الوضوء من لحم الابل لحديث الوضوء مما خرج وليس مما دخل رواه الطبرانی فی الکبیر ولان لحم الابل من الطيبات فلا يتوضأ منه الا ترى ان ابياً وابطلحة انكرا على انس بن مالك رضى الله عنهم حين اراد الوضوء من الخبز واللحم وقالوا اتوضأ من الطيبات لم يتوضأ منه من هو خير منك رواه احمد والجواب عن حديث توضؤوا منها ان جمهور الصحابة والتابعين اعرضوا عن الاخذ بظاهره فهي قرينة قوية على ان المراد منه الوضوء للغوى اى غسل اليد والقم، وثبت الوضوء للغوى فى عرف الشرع ولسان الحديث كما فى حديث عكراش رواه الترمذى بسند ضعيف وكما فى حديث ابي امامة اذا كان احدهم على وضوء فاكل طعاماً فلا يتوضأ الا ان يكون لبن الابل اذا شربتموه فتمضمضوا بالماء رواه فى كتر العمال وكما فى حديث معاذ بن جبل قال نسمي غسل القم واليد وضوء وليس بواجب وكما فى حديث عبد الله بن مسعود انه غسل يديه من طعام ثم مسح وجهه وقال هذا وضوء من لم يحدث اخرجه الزيلعى فى نصب الراية والحكمة فيه ان له دسماً وزهومة ولو سلم ان المراد منه المعنى الشرعى فيكون منسوخاً للعموم قوله عليه الصلاة والسلام كان اخر الامر ترك الوضوء مما غيرت النار اياها وكذا الشمول الطيبات اياها.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۹۸، ۱۹۹ جلد ۱ باب الوضوء من لحوم الابل)
﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفى: والمحذور فاقد..... (باقى حاشیه په راروانه صفحه باندې)

پہ تماکو او شراب خکلو سرہ اودس ماتیری یا نہ؟

سوال: پہ سگریٹ، چلم اونسوار او شراب خکلو سرہ اودس ماتیری یا نہ؟
دغہ رنگی کہ پہ سگریٹ، چلم، نسوار او شرابو کنب خہ فرق وی نوہغہ
واضح کریں؟ بینوا توجروا

المستفتی: حنیف اللہ گرین مارکیٹ مردان..... ۱۱۰ فروری ۱۹۷۵ء

الجواب: (۱) تماکو نہ د نشی خیزدی اونه مفتر اومحذر دی لہذا ددی پہ
استعمال سرہ بہ اودس نہ ماتیری۔

(یدل علیہ مافی ردالمحتار ص ۴۰۶ جلد ۵) فانه لم یثبت اسکاره ولا تفتیره ولا
اضارہ بل ثبت له منافع فهو داخل تحت الاصل فی الاشیاء الاباحۃ ﴿۱﴾
(۲) کہ پہ شرابو خکلو سرہ لہ شان نشہ پیدا شوے وہ نود اودس د ماتیدلو
حکم بہ کیری گنی نود نشی نہ پیدا کیدلوپہ وخت کنب اودس کول ضروری
نہ دی۔ (ماخوذ از شامی وغیرہ) ﴿۲﴾ وهوالموفق

د غت اودس ماتی پہ خانی بانڈی لونڈوالی موجودیدلو سرہ اودس ماتیری

سوال: علمائی کرام دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوکس تہ د دوه کالو

(بقیہ حاشیہ) ای الماء والتراب..... وكذا العاجز عنهما لمرض يؤخر هاعنده وقال يتشبه
بالمصلين وجوباً..... وبه يقتی والیہ صح رجوعه ای الامام كما فی الفیض وفيه ایضاً مقطوع
الیدین والرجلین اذا كان بوجهه جراحة یصلی بغير طهارة ولا تیمم ولا یعید علی الاصح.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۸۵ جلد ۱ باب التیمم)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار کتاب الاشریة ص ۳۵۹ جلد ۵)

﴿۲﴾ قال العلامة حصکفی ینقضه اغماء ومنه الغشی وجنون وسکر بان یدخل فی مشیہ
تمایل ولو باکل الحشیة، قال ابن عابدین قوله وسکر وهو حالة تعرض للانسان من امتلاء
دماغه من الابخرة المتصاعدة من الخمر ونحوه فیتعطل معه العقل المميز بین الامور
الحسنة والقبیحة اسمعیل عن البر جندی.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۱۰۱ جلد ۱ بعد مطلب نوم الانبیاء غیر ناقض)

نه یو تکلیف دې چه مخکښې ورته نه وو، هغه داچه دغټ اودس ماتې په
خائې باندې .. لوندوالي .. محسوس کوی او دا لوندوالي بهیرې نه، لیکن
په گوټې سره محسوسیرې او کله کله د ناستې په حالت کښې په جامو باندې
هم ښکاری نو آیا دې سره اودس ماتیرې؟

نوټ: دا لوندوالي د .. لارو .. په شان وی د وینې او پیپ پشان نه وی او
پکښ څه قسم درد اوزخم نشته، خو زیات تکلیف د مونځ د وجې نه دې؟
بینوا توجروا

المستفتی: محمد زمان کوټ ١٢٥ فروری ١٩٧٥ء

الجواب: دغټ اودس ماتې د خائې نه چه کومې اوبه راوخی هغه اگرکه اونه
بهیرې خو اودس پرې ماتیرې. (کما فی الدر المختار) او دغه خیزپاک هم وی نو
اودس ماتیرې لکه هوا، چینجې او کانېرې وغیره.

والمراد بالخروج من السبيلين مجرد الظهور وفي غيرهما عين السيلان فليراجع ﴿١﴾
هذا جواب على زعم المستفتي والا فهو نجس كما لا يخفى. وهو الموفق

نشي والا دواياني اودس ماتوی که نه؟

سوال: علماني دين دې مسئلې باره کښ څه فرمائی چه د نشي والا دوايانو
سره اودس ماتیرې که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

﴿١﴾ قال العلامة حصكفي لم المراد بالخروج من السبيلين مجرد الظهور وفي غيرهما عين
السيلان ولو بالقوة لما قالوا لو مسح الدم كلما خرج ولو تركه لسال نقض والا لا كما لو
سال في باطن عين او جرح او ذكر..... وخروج غير نجس مثل ريح او دودة او حصاة من دبر
لا خروج ذلك من جرح ولا خروج ريح من قبل..... لان خروج الدودة والحصاة منهما
ناقض اجماعاً كما في الجوهرة.

(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ٩٥، ٩٦ جلد ١ مطلب نواقض الوضوء)

الجواب: دوائی پخیلہ اودس ماتونکی نہ دہ خوچہ دنشی د وجی نہ بی ہوشی راشی نو اودس باقی نہ پاتی کیری او بغیرنشی نہ پہ اودس باندی خہ اثر نہ غورزیری.

وفی الدرالمختار وينقضه اغماء ومنه الغشى ص ۱۴۴ جلد ۱ ﴿۱﴾. وهو الموفق

د گرمی پہ موسم کنبی د ورو ورو دانو ماتیدوسره د اودس مسئلہ

سوال: د گرمی پہ موسم کنب چہ دانسان پہ بدن باندی وړې وړې دانې راوخی هغې ته غورمکې یا گرمکې یا ننکئی وائی نوددی پہ ماتیدو سره اودس ماتیری کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمن لکی مروت..... ۱۹۷۷ء ۱۷۸ ۳۰

الجواب: کہ ددی دانو نہ اوبہ نہ اوخی نو بیا دهغی ماتیدل اودس نہ ماتوی ﴿۲﴾ وهو الموفق

د اودس متعلق د دریو مسئلو تطبیق

سوال: علمائی دین لاندینی دریو مسئلو کنب د تطبیق خہ صورت نبائی چہ خما پہ نزد باندی دیوبل متضاد دی؟ بینوا توجروا

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۰۶ جلد ۱ کتاب الطهارة)

﴿۲﴾ قال الطحطاوی وعن الحسن ان ماء النفطة لا ينقض قال الحلواني وفيه توسعة لمن به جرب او جدري او مجل بالجيم وهو ما يكون بين الجلد واللحم وفي الجوهره عن الينا بيع الماء الصافي اذا خرج من النفطة لا ينقض قال العارف بالله سيدى عبدالغنى النابلسي وينبغي ان يحكم برواية عدم النقص بالصافي الذي يخرج من النفطة في كى الحمصة وان ما يخرج منها لا ينقض وان تجاوز الى محل يلحقه حكم التطهير اذا كان ماء صافياً اما غير الصافي بان كان مخلوطاً بدم او قيح او صديد فانه ناقض اذا وجد السيلان بان تجاوز العصابة والا لم ينقض مادامت الورقة في موضع الكى معصبة بالعصابة الخ.

(الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص ۲۸ جلد ۱ فصل فيما ينقض الوضوء)

مسئلہ: (الف) کہ پہ جامو یا بدن باندی نجاست اولبری او یاد نہ وی او غالب گمان پہ یو خائی باندی ہم نہ وی نوچہ دجامو یا بدن کوم خائی ہم اووینخی بول بہ پاک گنرلی کیری

مسئلہ: (ب) د اودس پہ مینخ کنس یا د اودس نہ پس دیو خائی بارہ کنس د نہ وینخلو شک پیداشی او هغه اندام معلوم نہ وی نوپہ غالب گمان سرہ چہ کوم یواندام رایاد شو هغه اووینخہ گنی نوییا اودس اوکرہ

مسئلہ: (ج) کہ د اودس پہ دوران کنس دیواندام پہ وینخلو اونه وینخلو کنس شک پیداشی نوکہ داشک ئی پہ اول خل وی او عادت ئی نہ وی نو هغه اندام دی اووینخی دکوم بارہ کنس چہ شک شوې دی او کہ داسی ئی عادت وی نو دهغی پرواہ مه کوئ ترخو چہ غالب گمان نہ وی. (ردالمحتار)

الجواب: اولئی مسئلہ پہ درمختار ص ۳۰۱ جلد اول کنس مذکورده (۱) او ددی حکم محمل دادی چہ یقین یا غالب گمان وی چہ دلته نجاست دی لیکن معین خائی معلوم نہ وی او دویمہ او دریمہ مسئلہ پہ درمختار ص ۱۱۱ جلد اول کنس لیکلی شوې ده. (۲) چہ د فتاویٰ تاتارخانیہ نہ منقول ده او ددی محمل شک او تردد دی. یقین او غالب گمان نہ دی. والفرق بین الشک والظن واضح (۳). فقط

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (وغسل طرف ثوب) او بدن (اصابت نجاسة محلانہ ولسی) المحل (مظهر له وان) وقع الغسل (بغير تحن) وهو المختار.

(الدرا المختار علی هامش ردالمختار ص ۲۳۰ جلد ۱ باب الانجاس)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: (قوله شك في بعض وضوئه) اي شك في ترك عضو من اعضائه (قوله والا لا) اي وان لم يكن في خلاله بل كان بعد الفراغ منه وان كان اول ماعرض له الشك او كان الشك عادة له وان كان في خلاله فلا يعيد شيئا قطعاً للوسوسة عنه كما في التاترخانية وغيرها. (ردالمختار ص ۱۱۱ جلد ۱ مطلب في ابحاث الغسل)

﴿۳﴾ قال ابن عابدين: (قوله ظنا قويا) اي غالبا قال في البحر عن اصول اللامشي ان اجد الطرفين اذا قوى وترجع على الآخر ولم يأخذ القلب ما ترجح به ولم يطرح الآخر فهو الظن واذا عقد القلب على احدهما وترك الآخر فهو اكبر الظن وغالب الرأي.

(ردالمختار هامش الدرا المختار ص ۱۸۱ جلد ۱ مطلب في الفرق بين الظن وغلب الظن)

ماشوم تہ پیئ ورکولوسرہ اودس نہ ماتیری

سوال: آیا د موربچی تہ پیئ ورکول اودس ماتونکی دی؟ بینوا توجروا
المستفتی: نامعلوم... ۱۸ رمضان المبارک ۱۳۸۸ھ

الجواب: بچی تہ پیئ ورکول اودس ماتونکی نہ دی (۱) وهو الموفق

مسواک چوپیل

سوال: د مسواک چوپیلو خہ حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فدا محمد اچھریان مانسہرہ... ۱۹۷۵ء ۱۸/۸/۲۸

الجواب: د مسواک چوپیل منع دی (۲) کما فی الدرالمختار ولا یصفہ فانہ
یورث العمی (۳) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال الحصکفی ینقضہ خروج کل خارج نجس منه..... لا ینقض لو خرج من اذنه
ونحوها کعینہ ولذیہ قیح ونحوہ کصدید وماء سرۃ وعین. (الدرالمختار علی هامش
ردالمحتار ص ۹۳، ۱۰۴ جلد ۱ ملط ب نواقض الوضوء)

قال العلامة ابن عابدین وفی المحيط ان خرج اللبن فسدت (ای صلاۃ) لانه یكون ارضاعاً
والا فلا ولم یقله بعد دو صححه فی المعراج حلیہ وبحر.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۶۳ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاۃ وما یکره فیہا)

(وهكذا فی امداد الفتاویٰ ص ۱۳ جلد ۱)

﴿۲﴾ پس معلومہ شوہ چہ مسواک چوپیل دنظر قوت کموی پہ دی وجہ فقہاء و منع
فرمائی پہ دہ البتہ دمسواک نرمولو اونری کولو دپارہ پہ غائبونو کنبی جوئیل جائز دی
کما فی البخاری عن عائشۃ رضی اللہ عنہا..... فاخذت السواک ففوضتہ ونفضتہ وطیبته ثم
دفعته للنبی ﷺ

(صحیح البخاری ص ۶۳۸ جلد ۲ باب وفات النبی ﷺ) (از مرتب)

﴿۳﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۷۸ جلد ۱)

د شونډو نه په صفا اوبو وتلو سره اودس نه ماتیري

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي كه چرته د شونډو نه صفا اوبه اوحي چه وښه يا پيپ وغيره پكښې نه وي نوآيا دا اوبه اودس ماتونكي دي؟ بينوا توجروا

المستفتي پيرمحمد جندري كرك . يكم شعبان ۱۴۰۳هـ

الجواب: كه بالكل صفا اوبه وتل يقيني وي نو دې سره اودس نه ماتيری.

كافي المراقى الفلاح (۱). والله اعلم

د معذور د اودس حكم او طريقه

سوال: مفتيان د شرع متين په دې مسئلې كښې څه فرمائي چه بنده د گيس په بيمارۍ كښې اخته دې چه دهغې په وجې سره په خيټه كښې گيس پيدا كيږي. (۱) كله كله دغې اودس ماتي نه فارغ شم اودس كوم خو دغه وخت كښې هم په خيټه كښې د گيس د وجې نه دهوا د وتلو خطر په پيداشي ډير په مشكل سردهغه راتينگه كړم نوآيا په دويم ځل هوا وتلو سره اودس كول پكاردی؟ يا هم دغه اودس سره مونځ كول پكاردی؟ اوآيا دا د معذوريه حكم كښې راځي كه نه؟

(۲) څه د هر مونځ په وخت كښې خپل كوشش كوم. هوا اوباسم بيا اودس او كړم او مونځ كووم. ليكن دهوا زور بيا هم نه كميری او په مونځ كښې شك راځي چه اودس مې مات شو. نو دې حالاتو كښې زه د معذوريه حكم كښې راځم؟ بينوا توجروا

المستفتي: محمد اقبال صرافه بازار ايبټ آباد

(۱) قال العلامة الطحطاوى ان ماء النفثة لا ينقض وفي الجوهره عن الينابيع الماء الصافي اذا خرج من النفطة لا ينقض.

(الطحطاوى على المراقى الفلاح ص ۴۸ فصل فى ما ينقض الوضوء)

الجواب: (۱) تہ د بیماری د زور پہ وخت کنبی اودس پسی سمدستی یواختی مونخ کود اوکھ تہ شرعی معذور نی نود وخت داخندلونه۔ اودس کود اود وخت وتلو پوری بہ دی اودس باندی مونخونہ کود بہ دی بیماری سرد اودس نہ ماتیری۔

(۲) شرعی معذور ہغہ دی چہ د فرحس مونخ وخت تیرشی اودس سیری دومرد وخت ہم اونہ مومی چہ دی کنبی مختصر اودس اومونخ اوکپی۔ دی تہ د عذر ابتدا۔ او شروع وئیلی شی (۱) وهوالموفق

پہ خُله کنبی د نسوارو سرہ سرہ د اودس او ذکر لسانی مسئلہ

سوال: آیا پہ نسوارو سرہ اودس ماتیری؟ کہ اودس نہ ماتیری نوآیا د مونخ دیارہ پہ اویو باندی خُله صفاکول پکاردی؟ دغہ شان کہ پہ خُله کنبی نسوار وی نو ذکرکول جائزدی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد حسین نیوسوات قاری ایجنسی..... ۱۹۸۸ء ۱۵۱۹

الجواب: تماکونہ مسکردی اونہ مفتردی نوددی استعمال د اودس ماتونکی نہ دی۔ (۲) اوپہ دی کنبی چونکہ بدبوئی شتہ نوددی د استعمال پہ وخت کنبی پہ ژبی سرہ د ذکرکولو نہ پرهیزکول پکاردی۔ (۳) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وصاحب عذر من به سلس بول لا یمکھ امساکھ او اسطلاق بطن او انفلات ریح او استحاضہ او بعینہ رمد..... ان استوعب عذرہ تمام وقت صلاة مفروضة بان لا یجد فی جمیع وقتها زمناً يتوضأ ویصلی فیہ خالیا عن الحدث ولو حکماً..... ثم یصلی بہ فیہ فرضاً ونفلأً فدخل الواجب بالاولیٰ فاذا خرج الوقت بطل ای ظہر حدثہ السابق.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۱۲، ۲۱۳ جلد ۱ مطلب فی احکام المعذور)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: فانه لم یثبت اسکاره ولا تفتیره ولا اضراہ بل ثبت له منافع الخ (ردالمحتار علی الدرالمختار کتاب الاشریہ ص ۳۵۹ جلد ۵)

﴿۳﴾ قال الشیخ محمد بن عبد اللہ النقشبندی: وآداب الذکر..... الثانی الغسل للذکر او الوضوء وکان ابویزد قدس سرہ يتوضأ ویغسل فمہ بماء ورد کلما اراد الذکر. (البهجة السنية فی آداب النقشبندیہ ص ۵۰ آداب الذکر)

د ناخن پالش سره د اودس حکم

سوال: زنانه د نوکونو رنگ (ناخن پالش) استعمالوی نو د هغوی دپاره د اودس او غسل څه حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی عبدالرحمن تربیله ۱۵ جمادی الثانی ۱۳۹۷ هـ

الجواب: که د نوکونو رنگ د چاقو وغیره نه بغیر نه لرې کیدلو نو بیا به د حرج د وجې نه د اودس او غسل نه مانع نه وی.

ونظيره مافی شرح التوبیر ولا یمنع ما علی ظفر صباغ ﴿۱﴾. وهو الموفق

د اودس ماتی نه پس سهدستی اودس کول ضروری نه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د ابوهریره رضی الله عنه نه روایت دې چې رسول الله صلی الله علیه و آله به کله اودس ماتی ته لاړلو نو مابه ورته اوبه کینودې په هغې سره به ئې طهارت حاصل کړو اوبیا به ئې لاس په خاوره باندې رانیکلو. بیا به مې دویم لوبښې راوړو په هغې باندې به ئې اودس او کړو. (سنن ابی داؤد) ددې مطلب دادې چې پیغمبر صلی الله علیه و آله به په لوتې سره د استنجاء کولونه پس په اوبو سره طهارت حاصلولو. په سنن ابی داؤد کښې د حضرت عائشه رضی الله عنها په روایت کښې داهم دی چې یو ځل رسول الله صلی الله علیه و آله د اودس ماتی نه فارغ شو نو حضرت عمر رضی الله عنه اوبه راخستلې وې او ولاړ وو نو پیغمبر صلی الله علیه و آله او وئیل، عمره! دا څه دی؟ اوبه دې ولې راخستې دی او ولاړ ئې؟ حضرت عمر رضی الله عنه او فرمائیل د اودس دپاره مې اوبه راخستې دی. نو پیغمبر صلی الله علیه و آله او فرمائیل چې ماته ددې حکم نه دې شوې چې کله هم متیازې او کړم نو خامخا به اودس کووم، او که څه په داسې پابندئ باندې همیشوالې او کړم نو د امت دپاره به یو دستور جوړ شې. (معارف الحديث)

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: ویجب ای یفرض غسل کل ما یمکن من البدن بلا حرج مرة..... ولا یمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بین اسنانه او فی سنه المجوف به یفتی و قیل ان صلبا منع وهو الاصح.

الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۵۲، ۱۵۳ جلد ۱ مطلب ابحاث الفسل

نودا عبارت چه ،، ماته ددی حکم نه دې شوي. . نو آیا پیغمبر ﷺ ته د متیازو نه پس د اودس کولو حکم نه وې شوي؟ بینوا توجروا
المستفتی: تاج محمد، عابد محمد راو الپندی کینت. ۱۱۰ ربیع الثانی ۱۴۰۴ هـ
الجواب: پیغمبر ﷺ او ټول امت ته دوجوب په طریقی سره ددی حکم نه دې شوي چه د متیازو او نورو بې اودسونه پس سمدستی چاراندام او کړی. (۱)
وهو الموفق

د اودس د نیت نه بغیر په اوبو کښې لاس وهلو سره اوبه مستعمل نه ګرځي
سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که یو سړې بغیر د اودس د نیت نه چرته د اوبو په تیم کښې لاس وړدنه کړی نو آیا دا اوبه به مستعمل شی؟ بینوا توجروا

المستفتی: اصلاح الدین بنون. . . یکم ربیع الاول ۱۴۰۲ هـ
الجواب: دا اوبه مستعمل نه دی.

لعدم ازالة الحدث به ولعدم التقرب عنده (شامی) ﴿۲﴾. وهو الموفق

د ناخن پالش په لرې کولو کښې احتیاط دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کله دنوکونو رنگ لرې کیږي نه، نو په دې سره د اودس او غسل جنابت د فريضې نه د انسان ذمه فارغه کیږي که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: وزیر محمد چارباغ جنگل خیل کوهات

﴿۱﴾ وفي الهندية: الاجماع على انه لا يجب الوضوء على المحدث والغسل على الجنب والحائض والنفساء قبل وجوب الصلوة او ارادة ما لا يحل الا به كذا في البحر الرائق. (فتاوى عالمگیریه ص ۱۶ جلد ۱ قبیل الباب الثالث فی المیاه)

﴿۲﴾ قال العلامة حصكفي: او بقاء استعمال لاجل قرينة اى ثواب ولو مع رفع حدث او من مميز او حائض لعادة عبادة او غسل ميت او يد لاكل او منه بنية السنة او لاجل رفع حدث ولو مع قرينة كوضوء محدث ولو للتبرد فلو توضع موضع لثبرد او تعليم او لطین بيده لم يصير مستعملاً اتفاقاً الخ. (الدر المختار على هامش رد المختار ص ۱۳۸، ۱۳۹ جلد ۱ مبحث الماء المستعمل)

الجواب: پہ لری کولو کنبی احتیاط دی البتہ دباقی پانی کیدلوپہ صورت

کنبی ہم خہ ناخہ گنجائش منتہ
بدل علیہ مافی شرح التئویر ولا یمنع علی ظفر صباغ هامش ردالمحتار ص ۱۴۳
جلد ۱ ﴿۱﴾ قلت وجه الدلالة واضح لانه لا يمكن ازالته الا بكلفة فيلراجع الى امداد
الفتاویٰ ص ۱۹ جلد ۱ ﴿۲﴾. وهو الموفق

د اودس په وخت کنبی د ږیری وینځلو مسئله

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی خه فرمائی چه د اودس په وخت
کنبی پوره ږیره وینځل ضروری دی که بعضی ږیره؟ بینوا توجروا
المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: ږیره په دوه قسمه ده. گنډه او رنگی... که د وینستونه دننه د مخ
پوستکې ښکاریدلو نو دا رنگی ږیره ده. او په کومه ږیره کنبی چه دمخ
پوستکې بالکل پټ وی نو هغې ته گنډه ږیره وائی. د رنگی ږیری په صورت
کنبی ږیره او په نظر راتلونکې دمخ پوستکې د دواړو وینځل فرض دی. او په
گنډه گیره کنبی دمخ په حدودو کنبی چه کومه ږیره وی دهغې وینځل فرض
دی په مسترسل (رازورنده) ږیره کنبی صرف مسح کافی ده.

وفي الدر المختار ثم لا خلاف ان المسترسل لا يجب غسله ولا مسحه بل یسن وان

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی و يجب ای يفرض غسل کل ما يمكن من البدن بلا حرج مرة..... ولا
یمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بین اسنانه او فی منه المجوف به یفتی وقیل ان صلبا منع وهو
الاصح. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۲، ۵۳ جلد ۱ مطلب ابیحات الغسل)
قال الشيخ اشرف علی التهانوی رحمہ اللہ په دې مسئله کنبی یوقید دې هغه داچه که
په آسانی سره لری کول ممکن وی نو هله او که په لری کولو کنبی تکلیف وی نو
بغیر د لری کولو نه هم صحیح دی. فی الدر المختار ولا یمنع الطهارة ونیم. په چونه کنبی هم
دغه تفصیل دې که په آسانی سره چونه راویستلې کیږی نو راویستل ئې واجب
دی گنی معاف دی (امداد الفتاویٰ ص ۲۰ جلد ۱ کتاب الطهارت)

الخفيفة التي ترى بشرتها يجب غسل ماتحتها (ص ۱۰۰ جلد ۱) ﴿۱﴾. وهو الموفق
 کہ پول وخت په مرض ريح کښې تيرېږي نو د هروخت د پاره به اودس کوي
 سوال: څه معذوريم هروخت مې هوا اوځي نوآيا يو اودس دتولو عبادتونو
 دپاره کافي دي؟ بينوا توجروا

المستفتی: ايم اے بيگ پاک پي ډبليو ډي بنور جه ۲۸ ربيع الاول ۱۳۹۷ هـ
 الجواب: که واقعي ستا پول وخت په دې مرض ريح کښې اوځي نوته دهر
 وخت دپاره اودس کود او په هغې سره مونځ او تلاوت کود. (۲) وهو الموفق

په گرمو اوبوسره اودس جائز دي خو بهتر نه دي

سوال: په گرمو اوبوسره اودس کول څنگه دي؟ بينوا توجروا
 المستفتی: عبدالحميد ايس وي جنوبي وزيرستان ډي آئي خان

الجواب: په گرمو اوبوسره اودس کول جائز دي خو بهتر نه دي. (۳) وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۷۴ جلد ۱ كتاب الطهارة)

﴿۲﴾ وفي الهنديه: المستحاضة ومن به سلس البول او استطلاق البطن او انفلات الريح او
 رعاف دائم او جرح لا يرقا يتوضؤون لوقت كل صلاة ويصلون بذلك الوضوء في الوقت ما
 شاؤا من الفرائض والنوافل هكذا في البحر الرائق. ۱۲

(فتاوى هندية ص ۴۱ جلد ۱ الفصل الرابع في احكام الحيض والنفاس والاستحاضة)

﴿۳﴾ قال العلامة طحطاوى: ومن الادب انه لا يتوضأ بماء مشمس لانه يورث البرص
 لقوله عليه السلام لعائشة حين سخط الماء: لا تفعلين يا حميراء فانه يورث البرص.
 (حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ص ۷۸ فصل في اداب الوضوء)

اخرجه البيهقي في السنن الكبرى كتاب الطهارة باب كراهة التطهير بالماء
 المشمس (ص ۶ جلد ۱) والدار قطني باب الماء المسخن (ص ۳۸ جلد ۱) والزيلي في
 نصب الراية كتاب الطهارة باب ما ورد في الماء المشمس (ص ۱۰۲ جلد ۱).

په سر باندې د مسح کولو سنت طریقه

سوال: سنت طریقی سره د مسح کولو څه طریقه ده؟ بینوا توجروا
المستفتی محمد صادق مهاجر کیمپ هزاره ... ۱۲۴ جمادی الاول ۱۴۰۲ هـ
الجواب: دواړه ورغوی او گوټې به په سر کیدې او شا طرفته به ئې بوځي. (۱)
وانکر ابن الهمام والزیلعی علی التجافی، وفي الشامیه ص ۱۱۳ جلد ۱ والاظهر ان یضع کفیه
واصابعه علی مقدم راسه ویمدھما الی القفا علی وجه یتوسعب جمیع الرأس ثم یمسح اذنیه
باصبعیه (۲). وهو الموفق

د ست مسح د حدیث نه ثابت ده

سوال: علماتې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په اودس کښې دست
مسح چرته حدیث نه ثابت ده که نه؟ بینوا توجروا
المستفتی: حبیب الحق حضرو اهک ۱۹۸۲ هـ

(۱) دسره په مسح کولو کښې فقها ئې کرامو دمختلفو طریقو تصحیح کړې چې په
عینی کښې ذکر دی او علامه سدید الدین کاشغری رحمۃ اللہ علیہ چې دمحیط په حوالې سره
کومه طریقه ذکر کړې چې دمسح په وخت کښې به مسواکه او غټه گوته جدا
اوساتی چې په دې سره به دغورږونو مسح کيږي او شاته بوتلو وخت کښې به تللی
(ورغوی) جدا ساتي چې واپس کښې پرې د سر دواړه طرفونه مسح شي. نو په دې
طریقه باندې ابن الهمام په فتح القدير کښې اعتراض کړې دې چې په سنت کښې
ددې هېڅ اصل نشته

لان الاستعمال لا یثبت قبل الانفصال والاذنان من الرأس حتی جاز اتحاد بلتھما ولان احدا
ممن حکى وضوء رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم لم یوتر عنه ذاک فلر کان من کیفیات المسنونة وهم
شارعون فی حکایتھا لترتکب وهی غیر متبادرة لنصوا علیھا وکذا رد علیھا الزیلعی.
والفصل فی منهاج السنن شرح جامع السنن فلیراجع. (وهاب)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: (قوله مستوعبة) وما قيل من انه يجافي المسبحتين
والا بهامين ليمسح بهما الاذنين والكفين ليمسح بهما جانبي الرأس خشية الاستعمال فقال
فی الفتح لا اصل له فی السنة لان الاستعمال لا یثبت قبل الانفصال والاذنان معزبان

الجواب: روی ابو عیید والدیلمی وتاریخ اصفهان عن ابن عمر مرفوعاً وموقوفاً انه امان من الغل يوم القيامة وتمام الكلام في منهاج السنن ص ۱۲۸ جلد ۱ ﴿۱﴾. وهو الموفق

د متيازو په ښکاره کیدلو سره اودس ماتیري

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې د مخصوص اندام په سرکښې کوم سورې دې که انسان دا کولاوهی نو کلاویږي نودا سورې داخل دې که خارج دې، دغه شان که دې سورې ته متیازې راشی او بهرته اونه ځی نوپه دې صورت کښې اودس ماتیري او که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ابراهیم بلامبت تیمرگره ضلع دیر ۱۲۵ شوال ۱۳۸۹هـ

الجواب: ترڅو پورې چې متیازې ښکاره شوي نه وی اودس نه ماتیري. اوچه کله په سورې کښې او کتلې شی نو اودس ماتیري اگرکه نه وی بهیدلې (شامی ص ۱۲۵، ۱۲۴ جلد ۱، ۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال المفتی الاعظم محمد فريد: ان مسح العنق مستحب عندنا وعند احمد رحمه الله وقال به الامام الشافعي رحمه الله في رواية والحجة على مشروعيته ما رواه ابو عبيد والديلمی وتاریخ اصفهان عن ابن عمر مرفوعاً وموقوفاً انه امان من الغل ومن توضاً ومسح عنقه وقى الغل يوم القيمة وكذا ما رواه ابو داؤد مرفوعاً يمسح رأسه حتى لمغ القذال وهو اول القفا وجه الدلالة ان بلوغ منتهى اليد الى القذال يستلزم مسح العنق وقال مسدد مسح رأسه من مقدمه الى مؤخره حتى اخرج يديه تحت اذنيه وهو واضح الدلالة.

(ف) واعلم انه لم يرو ان العنق من الرأس وكذا لم يثبت اخذ الماء الجديد له فالانساب ان يمسح بيلة ظهور الكفين بعد الاذنين.

(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ص ۱۲۸ جلد ۱ باب ماجاء ان الاذنين من الرأس) ﴿۲﴾ قال العلامة حصكفي: ثم المراد بالخروج من السبيلين مجرد الظهور وفي غيرهما عين السيلان، قال ابن عابدين اي الظهور المجرد عن السيلان فلو نزل البول الى قصبة الذكر لا ينقض لعدم ظهوره بخلاف القلفة فانه نزوله اليها ينقض الوضوء. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۹۹، ۱۰۰ جلد ۱ مطلب في نواقض الوضوء)

د اودس دعاگانہی مروی دی وئیل نی مستحب دی

سوال د اودس دعاگانہی وئیل واجب دی کہ سنت؟ دا رنگی دا چرتہ پہ حدیث کنبی راغلی دی او کہ نہ؟ بینوا توجروا
المستفتی اکرام الحق راوالپنہی ۲۴۱۳۱۹۷۷

الجواب د اودس دعاگانو لوستل مستحب دی حکہ چہ ددی متعلق روایات راغلی دی «رواہ ابن حبان وغیرہ» (۱) او کہ بالفرض ثابت ہم نہ وی نو دا اذکار فقہانی کرامو خویش کپی دی

وما راہ المؤمن حسنًا فهو عند الله حسن، رفعه الامام محمد فی موطاء (۲) . وهو الموفق

(۱) قال العلامة حصکفی: والتسمیة كما مر عند غسل کل عضو وکذا الممسوح والدعاء بالوارد عنده ای عند کل عضو وقد رواه ابن حبان وغیرہ عنه علیه الصلاة والسلام من طرق قال محقق الشافعیة الرملي فیعمل به فی فضائل الاعمال وان انکره النووی.

قال العلامة ابن عابدين: قوله (والتسمیة کاس) ای من الصیغة الواردة وهی بسم الله العظيم والحمد لله علی دین الاسلام وزاد فی المنیة التشهد هنا ایضاً تبعاً للمحیط، وشرح الجامع لقاضیخان قال فی الحلیة ومن البراء بن عازب عن النبی ﷺ قال ما من عبد یقول حین یتوضأ بسم الله ثم یقول بكل عضو اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له واشهد ان محمداً عبده ورسوله ثم یقول حین یرغ اللهم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطهرین الا فتحت له ثمانية ابواب الجنة یدخل من ایها شاء فان قام الخ، وقال حدیث حسن. (قوله والدعاء بالوارد) فیقول بعد التسمیة عند المضمضة اللهم اعنی علی تلاوة القرآن و ذکرک وشکرک كما فی الامداد والدرر وغیرهما وثم روایات اخر ذکرها فی الحلیة وغیرها لكن رأیت فی الحلیة عن المختارات یدعو بالوارد وباو فی البواقی فلیراجع (الدر المختار مع رد المختار ص ۹۳ جلد ۱ مطلب فی بیان ارتقاء الحدیث الضعیف الی مرتبة الحسن مندوبات الوضو)

(۲) قال العلامة تاصر الدین البانی: حسن موقوفا اخرجه الطیالسی واحمد وغیرها بسند حسن وصححه الحاكم ووافقه الذهبی (وجعله الامام محمد مرفوعاً فی بلاغاته). (شرح العقیدة الطحاویة ص ۵۳۱ نجب اصحاب رسول الله من غیر افراط)

ءوار اودس نه ماتوی

سوال: بعضی خلق داودس نه پس خُله کنبی نسوار اچوی اود مونخ په وخت کنبی نسوار او غورخوی او صرف خُله صفاکړی نوآیا دې سره اودس نه ماتیرې؟ یا صرف خُله وینخل کافی دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل ولی گهړی کیوره..... ۲۷۸۸۴۱۹۷۸

الجواب: چونکه تماکو نه مُسکردي اونه مُفتر، لهذا په دې سره د اودس ماتیدلو حکم کول غلط دی.

قال العلامة الشامي في ردالمحتار ص ۳۰۵ جلد ۵ فانه لم يثبت اسكاره ولا تفتيره ولا اضراره بل ثبت له منافع فهو داخل تحت قاعدة الاصل في الاشياء الاباحه، البته كه دې سره اغماء حاصله شی نو اغما سره اودس ماتیرې (۱) وهو الموفق

په ږیره باندې وسمه لگولوسره اودس جانزدې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه کومې ږیرې ته وسمه ورکړې شی نوهغې سره په اودس باندې اثر غورزیږي یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: وسمې لگولوسره په وینستو باندې څه پوستکې نه جوړیږي نو ددې وجې نه ئې په اودس او غسل باندې څه اثر نه غورځیږي.

وفی الدرالمختار : ولا يمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بین اسنانه او فی

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: وينقضه اغماء ومنه الغشى وجنون وسكر بان يدخل فی مشیه تمايل ولو باكل الحشيشة قال ابن عابدين قوله وسكر وهو حالة تعرض للانسان من امتلاء دماغه من الابخرة المتصاعدة من الخمر ونحوه فيتعطل معه العقل المميز بين الامور الحسنة والقبیحة اسمعيل عن البرجندی.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۱۰۱ جلد ۱ بعد مطلب نوم الانبياء غير ناقض)

سنه الخوف (ص ۱۵۴ جلد ۱) البته د پوستکی جوړیدلو په صورت کېنې چه د اوبو رسيدل ممکن نه وی نو بيا اودس صحيح نه دي.
لما في الهندية: والخضاب اذا تجسد ريس يمنع تمام الوضوء والغسل (ص ۴ جلد ۱)
﴿۲﴾. وهو الموفق

په مسواک سره د مونځ ثواب اويا چنده کيږي

سوال: علمائي دين دي مسئلې باره کېنې څه فرمائي چه مسواک اوکړي او مونځ اوکړي نو ثواب کېنې څومره زياتوالي کيږي او بغير مسواک نه څومره نقصان کيږي؟ بينوا تو جروا

المستفتي: حاجي قطب الدين منبدي بهاء الدين گجرات

الجواب: اويا (۷۰) چنده ثواب به ورکولې شي. الحديث (۳) وهو الموفق

که صرف بوټ او وينځلې شي او بڼې نه، نو آيا اودس کيږي؟

سوال: علمائي دين مسئلې باره کېنې څه فرمائي که فوجي يا مجاهد صرف بوټ او وينځي او بڼې اونه وينځي نو آيا په دي سره اودس صحيح کيږي؟ بينوا تو جروا...

المستفتي: محمد ازرم تبوک سعودي عرب..... ۱۷۷۷/۱۷۸۰ هـ

الجواب: که په موزو باندې د مسح کولو شرائط (۴) پکښې موجود نه وي نو د بڼو وينځل ضروري دي. وهو الموفق

﴿۱﴾ الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۱۱۲ جلد ۱ قبيل مطلب سنن الغسل

﴿۲﴾ فتاوى عالمگريه ص ۴ جلد ۱ كتاب الطهارة

﴿۳﴾ وعن عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله ﷺ تفضل الصلوة التي يستاك لها على الصلوة التي لا يستاك لها سبعين ضعفا رواه البيهقي في شعب الايمان.
(مشكوة المصابيح ص ۴۵ جلد ۱ باب السواك)

﴿۴﴾ قال العلامة حصكفي: شرط مسح ثلاثة امور الاول كونه ساتر القدم مع الكعب او يكون نقصانه اقل من الخرق المانع فيجوز على..... (بقية به بل منخ)

پہ اودس کنبی مضمضہ کول سنت دی

سوال: علمائے دین پہ دے مسئلہ کنبی خہ فرمائی کہ خہ د روزی پہ حالت کنبی د اودس پہ وخت پہ خُله کنبی اوبہ وانه چوم نوپہ دے سرہ پہ مونخ کنبی خہ فرق راخی کہ نہ؟ خُکھ چہ پہ خُله کنبی اوبہ اچولوسرہ ماتہ د روزی د ماتیدلو شک راخی؟ بینوا توجروا

المستفتی: یوسف شاہ صدر بازار رسالپور کینت نوشهرہ... ۱۲۷ رمضان ۱۴۱۰ھ
الجواب: تہ ہیخ فکر مه کود. او خُله کنبی اوبہ اچوہ البتہ پہ اودس کنبی مضمضہ کول سنت دی. (۱) ددے پہ پریخودلو سرہ اودس تہ نقصان نہ رسی اوپہ ثواب کنبی کمی راخی. وهوالموفق

نسوار، جیلیم او سگریٹ اودس ماتونکی نہ دی

سوال: علمائے دین شرع متین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ نسوار، حقہ او سگریٹ خُکل حرام دی کہ مکروہ؟ اوپہ دے سرہ اودس ماتیری او کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: معتبر شاہ کوتکی..... ۱۹۸۳ء ۱۴۲۱ھ

(بقیہ حاشیہ) الزبول لو مشدوداً..... والثانی کونه مشغولاً بالرجل لیمنع سراية الحدث..... والثالث کونه مما یمكن متابعة المشی المعتاد فیہ فرسخاً فاکثر، قال ابن عابدين (قوله لو مشدوداً) لان شدة بمنزلة الخیاطة وهو مستمرک بنفسه بعد الشد كالخف المخیط بعضه ببعض فافهم وفي البحر عن المعراج ویجوز علی الجاروق المشقوق علی ظهر القدم وله ازرار یشدھا علیه تسده لانه کغیر المشقوق وان ظهر من ظهر القدم شی فهو کخروق الخف. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۱۸۲، ۱۸۳ جلد ۱ باب المنسح علی الخفین)

﴿۱﴾ قال الحصکفی وغسل الفم ای استیعابه ولذا عبر بالغسل او للاختصار بمیاء ثلاثه والانف..... وهما سنتان مؤکدتان، قال ابن عابدين فلو ترکهما اثم علی الصحيح سراج قال فی الحلیة لعله محمول علی ما اذا جعل الترك عادة له من غیر عذر. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۸۲ جلد ۱ سنن الیوم)

الجواب. دسوار. سگریټ وغیره خیزونو استعمال مباح دې چه د فضولیاتو
 دپاره نه وی او د نشې د نشتوالی په وجه باندې په دې سره اودس نه
 ماتیرې (۱) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: فانه لم يثبت اسكاره ولا تفتيره ولا اضراره بل ثبت له منافع
 الخ. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۵۹ جلد ۵ كتاب الاشربة)

الباب الثانی فی الغسل

د غسل پہ شروع کنبی اودس سنت دی

سوال: دغسل نہ مخکنبی اودس کول سنت دی کہ مستحب؟ کہ یوسرپی دجنابت نہ غُسل اوکری اونه پہ اول کنبی اودس اوکری اونه پہ آخر کنبی، نو مونخ ئی جائز دی کہ نہ؟ اوچہ کله ئی اودس نہ وی کړی نو د غُسل نہ پس اودس لازم دی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد فائق باجوړ ایجنسی عنایت کلی..... ۱۵ مئی ۱۹۸۶ء

الجواب: دغسل پہ شروع کنبی اودس کول سنت دی (شرح التنویر) (۱) چه کله یوسرپی دمضمضی او استنشاق نہ پس په ټول بدن باندې اوبه واچوی نوسره ددی نہ چه غُسل ئی خلاف سنت دی خو صحیح دی او دده مونخ هم صحیح دی (۲) وهوالموفق

په برېنده غُسل کول

سوال: علمائې دین دی مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه په کومه غُسل خانه باندې چت وی په هغې کنبی په برېنده غُسل کول جائز دی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ازرم تبوک سعودی عرب..... ۱۷۷۷، ۱۴۰هـ

﴿۱﴾ قال الحصکفی: وسنته..... البداءة بغسل یدیه وفرجه..... وخبث بدنه ان کان علیه خبث لثلا یشیع ثم یتوضأ..... ثم یفیض الماء علی کل بدنه ثلاثا الخ.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۱۰، ۱۱۱ جلد ۱ مطلب سنن الغسل)

﴿۲﴾ وفي الهنديه: الفرائض الغسل وهی ثلاثة المضمضة والاستنشاق وغسل جميع البدن علی مافی المترون. (فتاویٰ هنديه ص ۱۳ جلد ۱ الباب الثاني فی الغسل)

الجواب: پہ بریندہ غسل کول جائز دی البتہ لنگ وھل بہتر دی (۱) پہ عورت باندی نظر غور خیدلو سرہ اودس نہ ماتیری اودس صحیح دی (۲) وھو الموفق

پہ احتلام باندی غسل واجب کیڑی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ خہ دفالج مریض یم یوہ بنیہ می شلہ دہ اوما وادہ ہم کړی دی تقریباً دولس کالہ می اوشو، اوس مسئلہ دادہ چہ ماتہ پہ ہفتہ کنبی دودہ درې خلی احتلام کیڑی کلہ شوک اووینم اوکلہ ہم دغہ شان احتلام کیڑی. خما عمر تقریباً ۳۷ کالہ دی او تقریباً اتہ کالہ نہ می پہ پابندی سرہ مونخ کول ہم شروع کړی دی نوددی وجی نہ هر وخت غسل کول وی. نوتاسو صاحبان فتویٰ ورکړئ چہ پہ دی احتلامونو سرہ پہ ما باندی غسل واجب کیڑی او کہ نہ؟ بینوا توجروا المستفتی: ماسترخان گڑھی سخاکوت..... یکم اپریل ۱۹۷۵ء

الجواب: محترم المقام: السلام علیکم. خبرہ دادہ چہ پہ احتلام سرہ غسل واجب کیڑی (۳) تہ ہمت مہ بائیلہ. غسل کوہ اللہ کریم دی تاتہ صحت درکړی فقط

﴿۱﴾ قال الحصکفی: وسنہ کسن الرضوء سوی الترتیب وادابہ کادابہ سوی استقبال القبلة لانه یكون غالباً مع کشف عورة وقال ابن عابدين اقول اوالمراء الکراهة حال الکشف فقط کما افاده التعلیل السابق والظاهر من حاله علیه السلام انه لا یغتسل بلا ساتر (قوله مع کشف عورة) فلو کان متزراً فلا بأس به کما فی شرح المنیة والامداد.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۱۰ جلد ۱ مطلب سنن الغسل)

﴿۲﴾ ولی الہندیہ: مس الرجل المرأة والمرأة الرجل لا ینقض الرضوء کذا فی المحيط مس ذکرہ او ذکر غیرہ لیس بحدث عندنا کذا فی الزاد.

(فتاویٰ ہندیہ ص ۱۳ قبیل الباب الثانی فی الغسل)

﴿۳﴾ قال العلامة مرغینانی: والمعانی الموجبة للغسل انزال المنی علی وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم والیقظة.

(ہدایہ علی صدر فتح القدیر ص ۵۳ جلد ۱ فصل فی الغسل)

د غیر محرم پہ برہنہ حالت کبھی لیدلو سرہ غسل نہ واجب کیڙی

سوال: علمائے دین دې مسئلې باره کبھی څه فرمائی که یوه زنانه یو غیر محرم په برہنہ حالت کبھی اووینی نوپه دې باندې غسل واجب دې که نه؟
بینوا توجروا

المستفتی حاجی محمد ... ۱۹۷۴ء ۲۱۴

الجواب: غسل نه واجب کیږی (۱). وهو الموفق

د نارینه د بالغ کیدو کمه موده او منی وغیره د پاکولو طریقه

سوال: دنارینه دپاره دبالغ کیدو موده څه ده؟ بنده چه کله د دولسو کالو شو نو انزال ئې شوې وو ایاد هغه وخت نه بلوغ شروع کیږی شی؟ دغه شان دمنی ودی او مذی دپاکولو طریقه څه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: منظور راواپندی... ۱۲۴ شعبان ۱۴۰۳ هـ

الجواب: دنارینه دپاره دبلوغ کمه موده دولس کاله دې ته چه ددولسو کالو شوې نو بالغ شوې ځکه چه دبلوغ علامت یعنی انزال موجود شوې دې (۲)
او چه منی په ګرولواو مړلوسره صفا کیږی او که اوچه نه وی نو بیابوینځلو سره (۳) دغه شان مذی اوودی هم وینځلو سره صفا کیږی (۴) وهو الموفق

(۱) ځکه چه دا دهغه څیزونو نه نۀ دې کوم چه غسل واجبوی (سيف الله حقانی)

(۲) قال العلامة الحصکفی: بلوغ الغلام بالاحتلام والاحبال والانزال والاصل هو الانزال فان لم يوجد فيهما شيء فحتى يتم لكل منهما خمس عشرة سنة به يفتي لقصر اعمار اهل زماننا وادنى مدته له اثنا عشرة سنة.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۱۰۷ جلد ۵ فصل ۵ ع الغلام كتاب الحيض)

(۳) وقال في الهنديه: ومنها الفرق في المنى اذا اصاب الثوب فان كان رطبا يجب غسله وان جف على الثوب اجزا فيه الفرق استحسانا.

(فتاوى عالمگیریه ص ۳۳ جلد ۱ الباب السابع في النجاسة)

(۴) قال الفقيه طاهر بن عبد الرشيد: اذا احت النجاسة..... (بقیه حاشیه په بل مخ)

به لاس باندي مشين سره نوم ليکل داودس او غسل نه مانع نه دی

سوال: بنده په ماشوموالي کښې دمشين په ذريعي سره په لاس باندي نوم ليکلي دي اوس خلق وائي چه وران کړه په دې سره اودس او غسل نه کيږي او حال دا چه هغه نوم اوس بغير داپريشن نه وارنيږي هم نه نوددي څه حکم دی؟ بينوا توجروا

المستفتی: نارته وزیرستان ایجنسی میران شاه..... ۱۹۸۸ء ۱۴۱۴ ۲۸

الجواب: داخط دخال او ډک کړی شوي زخم پشان يو اندام دي نه د اودس نه مانع دي او نه دغسل نه (۱) دوا عطانو دسختو او غلطو مسئلو نه مه ويريږئ (۲) وهوالموفق

(بقية حاشيه) لم يجز الا في المني اليابس فان كان رطبا لا يطهر الا بالغسل وهو نجس عندنا..... ولكن هذا اذا لم يخرج المذي قبل خروج المني اما اذا خرج المذي ثم خرج المني لا يطهر الثوب بالفرک.

(خلاصة الفتاوى ص ۱ جلد ۱ الفصل السادس في غسل الثوب والدهن)

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: يستفاد مما مر حكم الوشم في نحو اليد وهوانه كالاختصاب او الصبغ بالمتنجس لانه اذا غرزت اليد او الشفة مثلا بابرقة ثم حشى محلها بكحل او نيلة ليخضر تنجس الكحل بالدم فاذا جمد الدم والتام الجرح بقي محله اخضر فاذا غسل طهر لانه اترشق زواله لانه لا يزول الا بسلخ الجلد او جرحه فاذا كان لا يكلف بازالة الاثر الذي يزول بماء جار او صابون لعدم التكليف هنا اولي وقد صرح به في القنيه فقال ولو اتخذ في يده وشمالا يلزمه السلخ اه.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۳۰ جلد ۱ مطلب في حكم الوشم باب الانجاس)

﴿۲﴾ قال الامام ولي الله الدهلوي: واما المذكور فلا بد..... ان يكون ميسراً لا معسراً..... واما الافات التي تعتري الرعاظ في زماننا فيها عدم تمييزهم بين الموضوعات وغير هابل غالب كلامهم الموضوعات المحرفات وذكرهم الصلوات والدعوات التي عليها المحذون من الموضوعات ومنها مبالغتهم في شئ من الترغيب والترهيب. (القول الجميل ص ۱۷۱، ۱۷۲ باب التذكير والوعظ)

خناور سره بغیرد انزال نه وطی (بدفعی)

کولو سره غسل نه واجب کیږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که یو سړې د خناور سره وطی او کړی لیکن انزال نه وی شوی نو غسل واجب کیږي که نه؟
بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: صرف وردننه کول غسل نه واجب کوی بلکه وردننه کولو (التقاء الختائین، دپاره شهوت والا محل پکار دې او خناور خو د شهوت محل نه دې نو ځکه بغیر د انزال نه غسل نه واجب کیږي.

وفي الهنديه (ص ۱۵ جلد ۱) والايلاج في البهيمه والميته والصغيرة التي لا يجمع مثلها لا يوجب الغسل بدون الانزال ﴿١﴾. وهو الموفق

په مټ باندې څه قسم مسالې سره نوم

ليکل د اودس او غسل مانع نه دی

سوال: یو سړی په خپل مټ باندې نوم لیکې چه دستنې په ذریعه سره ئی راکنی او یو قسم رنگداره مساله پکښې اچوی نو دنوم نه لاندې داوبو رسیدل مشکل کیږي نو ایا د داسې سړی غسل وغیره صحیح کیږي؟
بینوا توجروا

المستفتی: حافظ شمس الحق قمر حضه و اتک... ۲۷ رمضان ۱۴۰۵ هـ

الجواب: دا خط د خال پشان د غسل وغیره نه مانع نه دي

كما في رد المحتار ص ۲۲۰ جلد ۱ باب الانجاس، يستفاد مما مر حكم الوشم في نحو اليد وهو انه كالإختضاب أو الصبغ بالمتنجس لانه اذا غرزت اليد أو الشفة مثلاً بأبرة ثم حشى محلها بكحل أو نيلة ليخضر تنجس الكحل بالدم فإذا جمد الدم والتأم الجرح بقي

﴿١﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ص ۱۵ جلد ۱ الفصل الثالث في المعاني الموجبة للغسل وهي ثلاثة)

محله اخضر فاذا غسل طهر لانه اثر یشق زواله لانه لا یزول الا بسلخ الجلد او جرحه فاذا كان لا یکلف بازالة الاثر الذی یزول بماء حار او صابون فعدم التکلیف هنا اولی..... وفي الفتاوی الخیریه من کتاب الصلاة سئل فی رجل علی یدیه وشم هل تصح صلوته وامامته معه ام لا اجاب نعم ﴿۱﴾. وهو الموفق

وسمه داودس او غسل نه مانع نه ده

سوال: بعضی خلق په سپینه بیره باندې توره وسمه لگوی نو په ویښتو باندې وسمې لگولو سره ممکن ده چه اوبه دویښتو اصل جسم ته اونه رسیږي لهذا په دې حالت کښې اودس یا غسل کیدې شی که نه؟ بینوا توجروا المستفتی: نور رحمان ناوگي بونیر سوات..... ۱۱۲ اگست ۱۹۸۳ء

الجواب: په ویښتو باندې وسمې لگولو سره دا خبره ضروری نه ده چه اصل ویښتو ته به اوبه رسوي چه دویښتو په ظاهري سطح باندې اوبه واچولي شی نو د غسل جنابت دپاره کافی ده (شامي) ﴿۲﴾ وهو الموفق

د غسل په وخت کښې خبرې کول او دعاگانو ونیلو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دغسل دوران کښې دخبرو کوو څه حکم دې؟ اودغه وخت کښې مسنون دعاگانې وئیل جائز دی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۳۰ جلد ۱ مطلب فی حکم الوشم باب الانجاس)

﴿۲﴾ قال العلامة حصکفی: ولا یمنع الطهارة ونیم ای خړه ذباب وبر غوث لم یصل الماء تحته وحاء ولو جرمه به یفتی..... ولا یمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بین اسنانه او فی سنه المجوف به یفتی وقیل ان صلبا منع وهو الاصح.

(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۰۹ جلد ۱ قبیل مطلب سنن الغسل)

الجواب: د غسل په وخت کښې چې اوسیدل بهتر دی په برېښه باندې فقهاؤ خبرې کول مکروه لیکلې دي اود مسنون دعاگانو دپاره دا وخت مناسب نه دی فی ردالمحتار ص ۵۶ جلد ۱ ويستحب ان لا يتكلم بكلام مطلقه اما كلام الناس فلکراهته حال الكشف واما الدعاء فلانه فی مصب المستعمل ومحل الاقدار والا وحال ﴿۱﴾. وهو الموفق

زنانو د پاره په غسل کښې ويښتو وينځلو طريقه

سوال: که زنانه غسل کوی نو د سړو پشان هغوي لږه هم په ټول بدن باندې اوبه اچول ضروري دی او که نه؟ اود زنانو دسړپه ويښتو باندې اوبه اچولو طريقه څه ده؟ بعضې زنانو صرف په مسح باندې اکتفا کوی آیا داصحيح دی؟
- بينوا توجروا

المستفتی: محمد امين شراوک ملاثيا. ۲۵۰ رمضان السارک ۱۴۰۳هـ
الجواب: په زنانه باندې هم دسړو پشان دټول بدن وينځل فرض دی خود کونځي شوي ويښتو اصل ته اوبه رسول کافی دی دټولو وينځل ضروري نه دی او په غسل کښې دسړپه ويښتو باندې مسح کول کافی نه ده برابره خبره چه زينت ته نقصان ورکوی او که نه خو که چرته ويښنه پرانستې وو. نو دپوره ويښتو وينځل ضروري دی ﴿۲﴾ هو الحرفق

د عمر په لحاظ سره دبلوغ موده

سوال: علماء دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د عمر په لحاظ

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۱۵ جلد ۱ مطلب سنن الغسل كتاب الطهارة)
﴿۲﴾ قال الحصكفي: وكفى بل اصل ضميرتها اي شعر المرأة المضفور للخرج اما المنقوض فيفرض غسل كله اتفاقا ولو لم يتل اصلها يجب نقضها مطلقا هو الصحيح ولو ضرها غسل رأسها تركته وقيل تمسحه.

(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۱۰۸ جلد ۱ مطلب في ابحاث الغسل)

سرہ دمذکر او مؤنث بلوغ پہ خومرہ مودہ کنبی پورې کیری؟ بینوا توجروا
المستفتی: نصر اللہ صوابی... ۱۹ محرم ۱۴۰۳ھ

الجواب: د عمر پہ لحاظ سرہ دمذکر او مؤنث د بلوغ پینخلس (۱۵)، کالہ دی.
کما فی شرح التئیر علی هامش ردالمحتار ص ۱۳۲ جلد ۲ فان لم یوجد فیہما شی
لحی تم فکل منهما خمس عشرہ سنہ بہ یفتی ﴿۱﴾. وهو الموفق

د احتلام ہیریدلو پہ صورت کنبی د قضاء مونخونو حکم

سوال: علماء دین خہ فرمائی دې مسئلہ کنبی چہ یو سړی ته احتلام شوې وو
لیکن هغه نہ ہیر شوې وو خو ورځې پس ورته یاد شو چہ احتلام شوې وو نو
چہ کوم مونخونہ ئې بغیر غسل نہ کړی دی د هغه قضاء بہ څنگہ کوی؟

بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: کہ چاته خو ورځې پس د احتلام پتہ اولگې چہ پہ فلانکې ورځې
باندې ماته احتلام شوې وو نو دهغې ورځې نہ بہ د مونخونو قضاء کوی او
کہ د معلومې ورځې علم ورته نہ وی نو د آخری خوب نہ بہ جنبی شمارلې
کیری نو دهغې بہ پس چہ ئې خومرہ مونخونہ کړی وی دهغې قضاء بہ پرې
لازم وی (مجموعۃ الفتاوی ص ۱۲۴ جلد ۱، ۲) وهو الموفق

د مذی پہ وتلو سرہ غسل نہ واجب کیری

سوال: جناب مفتی صاحب دارالعلوم حقانیہ اکوړہ ختک! علمائې دین دې مسئلې

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۰۷ جلد ۵ فصل بلوغ الغلام کتاب الحج)
﴿۲﴾ قال العلامة عبدالحی لکهنوی: کہ دا علم ورته اوشو چہ د فلانکې ورځې نہ ماته
احتلام شوې وو نو هغې ورځې نہ بہ د جنابت حکم جاری شی او کہ د ورځې د تعین
علم نہ وی صرف دومره علم وی چہ ماته احتلام شوې وو نو د احتلام حکم بہ هغه
آخری خوب نہ ورکولې کیری چہ دهغې نہ پس نہ دې اوده شوې (مجموعۃ الفتاوی
ص ۱۲۵ جلد ۱ کتاب الطهارة)

بارہ کنبیٰ خہ فرمائی کہ چاتہ شہوت راشی یعنی آلہ تناسل ٹی پہ آرام وی اویا منتشر شی او داندام مخصوص پہ سر باندی لونڈوالی راشی اویتہ نہ وی چہ دامنی دہ کہ خہ بل خہ دی نو پہ دے سرہ غسل واجب کیڑی یانہ؟
بینوا توجروا

المستفتی: رحمت نبی ضلع پشاور..... یکم ذی الحجہ ۱۳۸۹ھ

الجواب: دامذی دہ ددی پہ وتلو سرہ غسل نہ واجب کیڑی (۱) اودمنی پہ وتلو سرہ ہغہ وخت غسل واجب کیڑی چہ کلہ پہ توپ او شہوت سرہ وی (۲) اویہ ذکر شوی صورت کنبیٰ دا شرط نشته دے (ہکذا فی جمیع کتب الفقہ) وهو الموفق

د غائب سوری پہ مسالې سرہ بندول دغسل نہ مانع نہ دے

سوال: شق دندان رادا کتر پر کردہ ام، بعض مولوی صاحبان دربارہ غسل فرمودہ اند، کہ غسل مے شود و بعضے

گفتہ اند نمیشد، اکنون محترم شمارا ہدایت دھید کہ صحیح خیال چیست؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالباقی افغانستان..... ۲۳/شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: غسل بلا شک و شبہ جائز است زیرا نچہ خالی کردن سوراخ در وقت ہر غسل حرج عظیم است، کہ در شرع شریف مرفوع است، نظیرہ مافی الہندیہ ص ۳۳۶ جلد ۵ من شد السن بالذهب

﴿۱﴾ قال ابن المنذر حدثنا محمد بن يحيى حدثنا ابو حنيفه رحمه الله حدثنا عكرمه عن عبد ربه بن موسى عن امه انها سالت عائشه رضى الله عنها عن المذى فقالت ان كل فحل يملذى واله المذى والودى والمنى فاما المذى فالرجل يلعب امرأته فيظهر على ذكره الشئ فيغسل ذكره واثنيه ويتوضأ ولا يغتسل الخ.

(فتح القدير ص ۵۳، ۵۴ جلد ۱ فصل فى الغسل)

﴿۲﴾ قال المرغينانى: والمعانى الموجبة للغسل انزال المنى على وجه الدفق والشهوة من الرجل والمرأة حالة النوم واليقظة.

(هدايه على صدر فتح القدير ص ۵۳، ۵۴ جلد ۱ فصل فى الغسل)

والفضة ﴿۱﴾ ومالی غسل شرح التوبیر وھب انضم، قلت فهذا اشد حرجاً منه ﴿۲﴾ فافهم
د غسل پہ وخت کنبی د عورت ښکاره کیدلو حکم

سور غلامی دین دې مسئله بړه کسبې څه فرمائی چه په اکثر نهرونو او
 د لا یو کنبی خلق په اجتماعی طریقې سره غسل کوی او دنوم نه لاندې او
 د نکلون نه پورته ځانې په نظر رځی او خاص اندامونه ئی پټ کړی وی نو آیا
 په داسی ځایونو کنبی داسې کول جائز دی؟ او که چرته څوک نه وې نو په
 برېښه غسل جائز دې که نه؟ بېنوا توجروا
 المستفتی نامعلوم

الجواب خبر شی چه انسان په داسې ځانې کنبی غسل کوی کوم ځانې کنبی
 چه وې وې نو داسی ځانې کنبی هم د عورت ښکاره کولونه احترام کول
 پکړ دې د ضرورت مطابق ورته د عورت ښکاره کولو رخصت دې او که په
 داسی ځایونو کنبی نور خلق هم موجود وی نو په داسی حالت کنبی دسړو
 دپاره دیول عورت (یعنی دنوم نه تر زنگونانو پورې) پتول فرض دی چه
 دهغی ښکاره کول حرام دی او که یو سړی په داسی طریقې سره غسل او کړو
 نو د حرامو د ارتکاب سره سره د غسل فریضه ادا کیږی.

فی الکبری ص ۵۱ وان یغتسل فی موضع لا یراه احد لاحتمال بلوغ العورة حال الاغتسال

﴿۱﴾ وفي الهندیه: قال محمد رحمه الله فی الجامع الصغير ولا یشد الاسنان بالذهب
 ویشلها بالفضة یرید به اذا تحرکت الاسنان وخیف سقوطها فاراد صاجها ان یشدها یشلها
 بالغضة ولا یشدها بالذهب وهذا قول ابی حنیفه رحمه الله وقال محمد رحمه الله یشلها
 بالذهب ایضاً وذكر الحاكم فی المتقن لو تحرکت سن رجل وخاف سقوطها فیشلها
 بالذهب او بالفضة لم یکن به بأس عند ابی حنیفه وابی یوسف رحمهما الله تعالی الخ.
 (فتاوی هندیه ص ۳۶ جلد ۵ الباب العاشر فی استعمال الذهب والفضة)

﴿۲﴾ قال العلامة محسکفی: لا یجب غسل ما فیہ حرج کمین وان اکتحل بکحل نجس
 وھب انضم ولا داخل قلقة.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۰۷ جلد ۱ مطلب فی اباحت الغسل)

او اللبس والحديث يعلى بن امية ان النبي ﷺ قال ان الله حي ستر يحب الحياء والستر فاذا اغتسل احدكم فليستتر رواه ابو داود ﴿١﴾. وهو الموفق

غائبونو ته د سرو زرو خول اچول د غسل نه مانع نه دي

سوال. که چا خپلو غائبونو ته د سرو زرو خول د بنایست یا دڅه بیماری دوجې نه واچولو نو آیا اوس به د غسل نه مانع وی که نه؟ دغه شان داخل اچول شرعا څنگه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکثر کل فراز دندان ساز مانبری ضلع صوابی ۱۹۸۸ء ۱۹۸۱ء
الجواب: که د اجائر یا نا جائز د سرو زرو خول ﴿٢﴾ هر غسل دپاره لري کول اود غسل نه پس واپس اچول د حرج باعث وی نو دا د غسل نه مانع نه دي
لان الحرج مدفوع ﴿٣﴾. ويورده فی الاثار ﴿٤﴾ فليراجع الى نصب الراية ص ۲۳ جلد ۲. وهو الموفق

﴿١﴾ (غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۴۹ فرائض الغسل)

﴿٢﴾ قال العلامة طاهر بن عبد الرشيد البخاری رحمه الله: ويشد الاسنان بالفضة ولا يشدها بالنهب. (خلاصة الفتاوى كتاب الكراهية فی اللبس ص ۳۷۰ جلد ۴)

﴿٣﴾ قال ابن عابدين: (قوله وثقب انضم) قال فی شرح المنية وان انضم الثقب بعد نزع القرط وصار بحال ان امر عليه الماء يدخله وان غفل لا فلا بد من امراره ولا يتكلف لغير الامرار من ادخال عود ونحوه فان الحرج مدفوع.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۰۷ جلد ۱ مطلب ابحاث الغسل)

وفي الهندية: والصرام والصباغ ما في ظفرهما يمنع تمام الاغتسال وقيل كل ذلك يجزيهم للحرج والضرورة ومواضع الضرورة مستثناة عن قواعد الشرع كذا في الظهيرية.

(فتاوى عالمگیری الباب الثاني في الغسل ص ۱۳ جلد ۱)

﴿٤﴾ وفي المنهاج: والاثار تدل على الجواز كما في نصب الراية عن الطبراني في معجمه الاوسط ان النبي ﷺ امر عمرو بن العاص ان يشد ثيابه..... (بقية حاشيه په بل مخ)

د غاښ سورې په سیمې وغیره سره ډکول دغسل نه مانع نه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې د غاښ سورې پ
قلعې وغیره ډکول دغسل نه مانع دی که نه؟ بښوا توجروا
المستفتی نامعلوم ... ۱۹۸۲ء ۲۹۱۹

الجواب: الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى. اما بعد: دا خبره دې
معلومه وي چې كله د غاښ سورې د قلعې نه ډك شى او اوبه ورته نه
داخليږي نو د حرج و جې نه د غسل جنابت نه مانع نه دې.

كما يشير اليه مالى ردالمحتار ص ۱۲۳ جلد ۱ قوله وهو الاصح، صرح به فى شرح
المنية وقال لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والخرج، فافهم ﴿١﴾، ويدل عليه
مالى اعلاء السنن جلد ۱ ص ۲۹۹ ان عثمان بن عفان رضى الله عنه ضب اسنانه
بالذهب اخرج عبد الله بن احمد بن حنبل فى مسند ابيه، والتضييب مانع من
الوصول، وفى ص ۲۹۸ ان انس بن مالك شدد اسنانه بلهب اخرج الطبرانى
والتشديد مانع من جريان الماء تحته ﴿٢﴾. فافهم. وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الساقطة بالذهب، وعن معجم الصحابة ان عبد الله بن عبد الله بن ابي سلول
امرہ النبی ﷺ ان يتخذ ثیبة من ذهب، وفى مسند احمد ان عثمان بن عفان رضى الله عنه
ضب اسنانه بلهب، وروى الطبرانى ان سنان انس رضى الله عنه شدد بالذهب.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۲۲ جلد ۵ باب ماجاء فى شد الاسنان بالذهب)

﴿١﴾ قال الحصكفى: ولا يمنع ما على ظفر صباع ولا طعام بين اسنانه او فى سنه المجوف
به يفتى وقيل ان صلبا منع وهو الاصح، وقال ابن عابدين صرح به فى شرح منيه وقال
لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والخرج.

(الدر المختار مع ردالمحتار ص ۱۰۹ جلد ۱ باب فى ابحاث الغسل)

﴿٢﴾ وفى منهاج: والاثار تدل على الجواز كما فى لصب..... (بقیه حاشیه په بل مخ)

پہ غسل کنبی د پوزی د نرمی پوری وینخل فرض دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چې په غسل کنبې اوبه په پوزه کنبې په گوټې سره وردننه کول پکار دی. که پوزه رابنکلو سره؟ او چه په پوزه رابنکلو سره په دماغو کنبې د داخلیدلو په وجه باندې د بیمارو پیدا کیدو خطر هم وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: شمشیر خان حاجی زئی شبقدر... ۱۹۷۵ء ۱۰/۲۸

الجواب: په غسل کنبې ددې نرمی وینخل فرض دی (۱). تاته چه څنگه آسان وی هغه شان خپل معمول جوړ کړه. وهوا الموفق.

(بقیه حاشیه) الراية عن الطبرانی فی معجمه الاوسط ان النبی ﷺ امر عمرو بن العاص ان یشد ثیته الساقطة بالذهب، وعن معجم الصحابة ان عبد الله بن عبد الله بن ابي سلول امره النبی ﷺ ان یتخذ ثیة من ذهب، وفي مسند احمد ان عثمان بن عفان رضی الله عنه ضبب اسنانه بذهب، وروی الطبرانی ان اسنان انس رضی الله عنه شدت بالذهب.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۲۲ جلد ۵ باب ماجاء فی شد الاسنان بالذهب)
(۱) وفي الهندية: وحده المضمضة استيعاب الماء جميع الفم وحده الاستنشاق ان يصل الماء الى المارن كذا في الخلاصة.

(فتاویٰ عالمگیریه ص ۶ جلد ۱ الفصل الثانی فی سنن الرضوء)

الباب الثالث في البئر والحوض

په لوبې حوض کېنې ټول کال د ولاړو اوبو حکم

سوال: علماني دين دې مسئلې پرده کېنې څه فرماني چه د اوبو يولوئې حوض دې او دهغې اوږدوالي او پلن والې دلس لس گزه نه زيات دې په هغې کېنې د باران اوبه جمع کولې شي اوبيا ټول کال په هغې کېنې وې گير چاپيره ترينه گندونه او خړلې هم وې ليکن د حفاظت دوجې نه په هغې کېنې غورځيرې نه. اود اوبو رنگ هم صحيح وي نوآيا په دې اوبو سره اودس کول صحيح دي؟

بينوا توجروا

المستفتی: نامعلوم ۳۱۴۱۷۴

الجواب: ددې حوض نه د اودس او غسل نه کيدلو هيڅ وجه نشته وهو الموفق

ناپاکه اوبو سره جوړې شوې خټې وغيره په کوهی کېنې لکولو حکم

سوال: علماني دين څه فرماني دې مسئله کېنې چه يو کوهی کنستلې کيدو او په هغه وخت کېنې هغه ناپاک شو بيا روستو ددې کوهی جوړول وغيره او ډکون په دغې ناپاک اوبو او خاورې او بنختو سره او شو او چه کله کوهې تيار شو نو ټولې اوبه ترينه راويستلې شوې اوس سوال دادي چه داوبو ويستلو سره به دا ټول کوهی دسره پورې پاک گنرلې کيږي يانه؟

بينوا توجروا

المستفتی: هلال احمد طورو مردان ۱۵ نومبر ۱۹۷۴ء

الجواب: دامثله صراحة چرته ملاؤ نه شوه البته دقواعدو په رنډا کېنې به دا کوهی پاک وي دغه شان په پاکو اوبو کېنې دمنږک وغيره په مړ کيدلو سره په ناپاک کيدلو کېنې ديوالونه وغيره هم ناپاک کيږي اود کوهی پاک

کیدلو پہ وخت کنبی بہ دیوالونہ وغیرہ ہم پاک شی (۱) نودلالت پہ وجہ سرہ د پاکوالی پہ ارادہ سرہ دمخکنبی او روستنی یو حکم وی۔ وھوالموفق

پہ مشین والا کوهی کنبی د حیوان غورخیدلو حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ پہ یوکوهی کنبی مشین وی چہ پہ هغی سرہ او بہ راو باسلی کیری نو کہ بہ هغی کنبی یو خنار او غورخیری ددی خہ حکم دی؟ بینو اتوجروا

المستفتی: محمود...

الجواب: کہ دمشین جاری کیدو پہ وخت کنبی پہ دے کوهی کنبی خنار او غورخیری او مے شی نودا معاف دی (لکون النزع کالجریان کما فی البحر ص ۸۰ جلد ۱) (۲) گنی بیا کوهی نجس او پلینت دی وھوالموفق

﴿۱﴾ قال الشرنبلالی: وكان ذلك المنزوح طهارة للبشر والدلو والرشاء والبكرة ويد المستقي، روى ذلك عن ابي يوسف والحسن لان نجاسة هذه الاشياء كانت بنجاسة الماء فتكون طهارتها طهارته نفيا للخرج.

(حاشیه الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص ۳۸ فصل فی مسائل الآبار)

﴿۲﴾ قال ابن نجيم: ومنهم المصنف في المستصفي ان المراد بنزع البئر نزع ما فيها اطلاقا لاسم المحل على الحال كقولهم جرى الميزاب وسال الوادي واكل القدر والمراد ما حل فيها للمبالغة في اخراج جميع الماء والماء بالبئر هنا هي التي لم تكن عشرين في عشر اما اذا كانت عشرين في عشر..... وابي يوسف البئر لا تنجس كالماء الجاري البئر اذا لم تكن عريضة وكان عمق ما فيها عشرة اذرع فصاعدا فوقعت النجاسة فيها لا يحكم بنجاستها في اصح الاقوال..... اي ونزع ماء البئر لكن هذا إنما يستقيم فيما اذا كانت البئر معينها لا تخرج واخرج منها المقدار المعروف اما اذا كانت غير معين فانه لا بد من اخراجها لوجوب نزع جميع الماء..... والماء ينبع شيا فشيئا واما ان لا تنجس اسقاطا لحكم النجاسة حيث تعذر الاحتراز از التطهير كما نقل عن محمد انه قال اجتمع رأي ورأي ابي يوسف ان ماء البئر في حكم الجاري لانه ينبع من اسفله ويؤخذ من اعلاه فلا يتنجس كحوض الحمام الخ.

(بحر الرائق ص ۱۱۰، ۱۱۱ جلد ۱ کتاب الطهارة)

پہ لوہی حوض کنبی استنجاء او غسل کول منع نہ دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو حوض دی اوږدوالی او پلن والی ئی دموجودہ زمانی پہ گزرونو (دری فتنہ گزوالا) باندی اتلس (۱۸) اتلس گزہ دے اودا حوض صرف داودس دپارہ دے او مستعمل او بہ دے حوض تہ غورخیری دہر تللوخہ لارہ نشته اوداستنجاء او غسل دپارہ بل حائی ہم شتہ نوبغیر دخہ عذر نہ ددے حوض نہ استنجاء او غسل کول خنکہ دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فقیر محمد معصوم سرائی نورنگ بنوں..... ۲۳ شعبان ۱۳۹۷ھ
الجواب: چونکہ دا حوض غتہ دے لہذا پہ دے کنبی استنجاء او غسل کول منع نہ دی یعنی پہ دے سرہ او بہ نہ پلیتیری البتہ دا کار بہتر نہ دے۔
لیراجع الی شرح حدیث لا یغسلن احدکم فی الماء الراکد ولا یولن الحدیث ﴿۱﴾۔ وهو الموفق

پہ حوض کنبی د بال غورخیدل

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو حوض دشرعی مقدار مطابق دے اویو ہلک پکنبی بال او غورخوو آیا داخوض بہ پاک گنرلی کیری؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم..... ۱۹ مئی ۱۹۸۴ء

﴿۱﴾ ولی منهاج السنن: باب کراهیة البول فی الماء الراکد ای الماء الذی لا یكون جاریا حقیقة ولا حکما یکرہ فیہ البول ویتنجس بخلاف الماء الجاری حقیقة او حکما وهو الماء الكثير الراکد فانه یکرہ فیہ البول ولا کن لا یتنجس ولعل الامام الترمذی یقصد بذكر هذا الباب ذکر دلیل الحنفیة۔

(منہاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ص ۱۷۱ جلد ۱ باب کراهیة البول فی الماء الراکد)
ولی الدرالمختار وکذا یجوز براکد کثیر کذلک ای وقع فیہ نجس لم یراثرہ۔
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۳۰ جلد ۱ باب المیاء)

الجواب: کہ دا خبرہ یقینی معلومہ نہ وی چه بال ناپاک وو نود حوض (نجاست) حکم ورکول دقاعدې نه خلاف دی. وهوالموفق

د کوهی او اوبو د پاکۍ او پلټی عجیبه مسئلې

سوال: علمائی دین دې مسئلو باره کښې څه فرمائی (۱) په هدایه (ص ۳۲) کښې دی چه کوم ځناور په اوبو کښې اوسېږي، هغه چرته په اوبو کښې مړشي نو اوبه نجس نه وی او ديعيش في الماء تعريف ئی داکړې دې چه مایکون معاشه وتوالده فی الماء نو که معیشت ئی په اوبو کښې وو او تولد ئی په اوبو کښې نه وو لکه بطخ چه دهغې معاش په اوبو کښې دې او تولد ئی په اوبو کښې نه دې نو که داسې بطخ او موندلې شي چه دهغې تولد هم په اوبو کښې شوي وی او بیا په اوبو کښې مړه شوه نو ددې څه حکم دې (۲) که په شیشه (بوتل) کښې منبرک بند کړي شو اود کوهی په اوبو کښې ئې دا بوتل کیښودو اومنبرک په کوهی کښې د شیشې په بوتل کښې مړ شو او دری ورځې پس ئی دا شیشه په کوهی کښې ماته کړه او په شیشه کښې منبرک پرسیدلې او رژیډلې وو نود څو ورځو د مونځونو اعاده به کوی؟ بینوا توجروا المستفتی: مولانا سید نصیب علی شاه بنوی ۱۷۰۰ دسمبر ۱۹۷۴ء

الجواب: (۱) که داسې بطخ او موندلې شوه نو هغه به دمهی په حکم کښې وی لیکن عادة داسې بطخ ناممکن ده.

(۲) د داسې کوهی ټولې اوبه به راویستلې کیږي (كما في الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۹۷ ج ۱ ولو تفسخه خارجها ثم وقع فيها ذكره الوالی) (۱) نو که د شیشې د ماتیدلو وخت معلوم نه وی نو د علم دوخت نه به د نجاست حکم ورکولې شي (۲) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي ولو تفسخه خارجها ثم وقع فيها ذكره الوالی ينزح كل ما فيها الذي كان فيها وقت الوقوع ذكره ابن الكمال بعد اخراجه.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۵۵ جلد ۱ فصل فی البئر)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي ومدة ثلاثة ايام لبليالها ان انتفخ او تفسخ استحسانا وقال من وقت العلم فلا يلزمهم شي قبله قيل وبه يفتي.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۶۱ جلد ۱ مطلب مهم فی تعريف الاستحسان)

دري کلنه ماشومه په کوهی کښې پریوتله خوږد اوبه به راوېستلې شي
 سوال: علمائى دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه درې (۳)، کلنه ماشومه
 په کوهی کښې پریوتله دجمات امام حکم او کړو چه اویا یوقو راویستلو سره
 به کوهې پاک شي دامسئله په چرگه باندې قیاس کړې شوه اودویم امام
 صاحب دتولو اوبو دپلیتیدو حکم او کړو په دى کښې صحیح کوم یو دې؟

بینوا توجروا

المستفتی مولانا فضل مولا فاطمه ضلع مردان... ۱۹۷۲ء ۱۰۴۱۱۴

الجواب: که داماشومه ژوندنی راوتلې وی نو کوهی پاک دې او که په کوهی
 کښې مړه شوې وی نو ټولې اوبه به تري نه راوباسلې کیږی

فی الشرح الكبير وان ماتت فيها شاة او كلب او آدمی نزع جميع الماء ﴿١﴾. وهو الموفق

په لونی حوض کښې د جنابت غسل کول

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه د يو حوض پلن والې
 دود گزده وي او اوږوالی ئې څلویښت پنځوس گزه وی آیا دیکښی غسل
 جنابت جائز دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم... ۱۹۷۲ء ۱۵۱۵۳

الجواب: جائز دې ﴿٢﴾ وهو الموفق

که په کوڅ کښې د نېرک نور خېلو وخت معلوم نه وی نوڅه به کوي؟

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه څه عام طور سره په
 سر کښې اودس کړم او جمات نه څه او جمات نه څه دې دي او مقتديان

﴿١﴾ (غنية المستملی المعروف بالكبرى ص ۱۵۵، ۱۵۶ فصل فی البئر)
 ﴿٢﴾ قال العلامة الحصکفی وکذا يجوز براکد کثیر کذلک ای وقع فيه نجس لم يرائه

ولول فی موضع وقوع المرنیة به یفتی بحر. (الدرا المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۴۰
 جلد ۱ مطلب لو ادخل الماء من اعلى الحوض باب المياه)

هم مختلف وی امام ۛه پخپله یم دکور په کوهی کښې یو منږک غورځیدلې وو اوپته ئې هله اولگیده چه کله داوبو ذاتفه خرابه شوه نوماخو پخپله ددریو ورځو شیو مونځونو را اوگرځول خودمقتدیانو به څه کېږي؟ اودا کوهی به دکوم وخت نه پلټت شمارلې کېږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: حکیم غلام حسین مانیرئی صوابی ... ۱۹۸۹ء ۱۰ ۲۵۱۱

الجواب: دا کوهی به دپته لگیدلونه پلټت شمارلې کېږي او نامعلومه مقتدیانو ته اطلاع ضروری نه ده.

فی الدرالمختار وبحکم بنجاستها الخ، وقال من وقت العلم فلا يلزمه شی قبله قبل وبه یفتی وفي الشامیه الخ قولهما هو المختار ﴿۱﴾. وهو الموفق

که په کوهی کښې پلټته جامه غاښه شوه نوکوهی به څنگه پاکولې شي؟

وال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوهی کښې به گندگي او میتازو وغیره سره ککړه جامه اود حیض په وینه باندې پلټته شوې جامه او غورځېږي اودا جامه دری کاله مخکښې غورځیدلې وی او څوک موپه کوهی کښې ورکوز کړی هم نه ووالبته ددی جامې دغورځیدلونه پس مونږ پنځه سوه ټیمه (غور و والا) راویستلې دی نوآیا دا کوهی اوس پاک دې که ناپاک دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: س.ر، ش زیارت کا کا صاحب ... ۱۹۸۹ء ۱۰ ۲۳۱۸

الجواب: کله چه ددی کوهی نه دومره بوقه ټوټه ټوټه بستلې شي په کومو سره چه کوهې پاکېږي (مثلاً دوه سوه ۲۰۰ بوقي) (۲) نو دا کوهی او پلټته جامه ټول به پاک شمارلې کېږي.

کما فی الهندیه ص ۲۰ جلد ۱ ولو وقعت فی البئر خشبة نجسة او قطعة ثوب نجس وتعلر اخراجها ﴿۱﴾ (الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۱۶۱ جلد ۱ مطلب مهم فی تعریف الاستحسان فصل فی البئر

﴿۲﴾ وفي الهندیه: واذا وجب نزع جميع الماء ولم يمكن فراغها لكونها معينا ينزح ما تادلو كذا فی التبيين.

(فتاویٰ هنديه ص ۱۹ جلد ۱ الباب الثالث فی المياہ الفصل الاول)

وتغیبت فیها طهرت الخشبۃ والثوب تبعاً لطهارة البشر کذا فی الظہیر - ﴿۱﴾. وهو الموفق

وتغیت فیہا طہرت الخشبۃ والرب تبعاً لطہارۃ البثر کذا فی الظہیریہ ﴿۱﴾. وهو الموفق

د کوهی نہ دچرگ ھووی راووتل نو کوهی پاک دی کہ ناپاک

حوالہ: علمائے دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو کوهی تہ د ۲۲

مصرر برسر بر سر غور خیدلو و دھغہ ناسی چہ کور والو دچرگ د

را نیونو پہ کوشس کنبی و و پہ کوهی کنبی ئی دبرد نہ تماشہ ہم او کرہ خو خہ

پہ نظر رانغلہ خلور میاشتی پس دکنستلو پہ حالت کنبی معلومہ شوہ چہ دا

چرگہ دی کوهی تہ غور خیدلې وہ خکہ چہ دھغې ټول ھووی و غیرہ پہ

کوهی کنبی موجود وو او ددی کوهی اوبہ تقریباً خلور میاشتی استعمال

شوی دی نو اوس بہ دمونخونو و غیرہ خہ حکم وی؟ بینوا توجروا

المستفتی مولانا میر شاہد اللہ میران شاہ شمالی وزیرستان..... ۱۹۸۷ء ۱۲۱۴ھ ۱۴

الجواب: پہ دی کوهی کنبی دچرگې غور خیدل او مړہ کیدل نہ مشاهدې نہ

ثابت دی او نہ غالب گمان نہ لہذا دا کوهی پاک دی صرف د شک پہ وجہ

کوهی نہ ناپاکہ کیږی.

وقد وقع هنا شك في ان هذه العظام عظام هذه الدجاجة او غيرها وفي ان هذه العظام

وقعت فيه اليوم او قبل ذلك حين كانت مخلوطة باللحم فالفهم ﴿۲﴾. وهو الموفق

پہ نسوارو او انیونو غور خیدلو باندې کوهی نہ ناپاک کیږی

حوالہ: علمائے دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ یو کوهی کنبی نسوار

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۲۰ جلد ۱ الباب الثالث فی المیاء الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: وقالوا يحكم بنجاستها وقت العلم بها ولا يلزمهم إعادة شيء من

الصلوات ولا غسل ما اصابه ماءها قبل العلم وهو القياس لان اليقين لا يزول بالشك

لاننا نتيقن بطهارتها فيما مضى وقد شك في النجاسة لاحتمال انها ماتت في غير البثر ثم

الفتها الريح العاصف فيها او بعض السفهاء او الصبيان او بعض الطيور الخ .

(البحر الرائق ص ۱۲۳ جلد ۱ باب الانجاس)

او غورخیدل نو کوهی پاک دې که ناپاک دې؟ دغه شان دافینو څه مسئله ده؟ بینوا توجروا

المستفتی فضل احد، غلام احد و اخوانهما یزید بن خلیفه ملاکنډی چنبر ۱۹۷۰-۲۳۵۰
الجواب: تماکو او ټول بویې پاک دی او میون هم پاک دی خو ددې به غورخیدلو سره کوهی نه پلټیږي

فی الدرالمختار ص ۴۰۳ جلد ۵ ولم نراحداً قال بنجاستها ولا بنجاسة نحو الزعفران ﴿۱﴾ فقط

د چینه دارکوهی نه داوبو راویستلو په مقدار

کښې دقماو مختلف اقوال او مفتی به قول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یوماشوم دسپی ورکوټي بچې کوهی ته ورغورزار کړو او هغه په کښې لږ ساعت پس مړ شو دوه (۲) درې (۳) گهینتی پس پته اولگیدله چې هغه دسپی بچې ئې راویستلې دې او دجماعت دامام نه تپوس کولو نه پس ئې اتیا بوقې هم راویستلې او کوهی چینه داردې چې څومره اوبه ترنه هم راوباسې خوهغه کمیږي نه بیا وروستو یو بل مولوی صاحب چې دا واقع واوریدله هغه او وئیل چې دققهې دکتابونو په رنړا کښې به ددې کوهی ټولې اوبه راویستلې کیږي هله به کوهی صفا کیږي نو دې کښې بحث دومره اوچلیدلو چې اوس به د کوم مولوی صاحب په خبره باندې عمل کیږي بیا خلقو یو بل مولوی صاحب ته رجوع او کړه هغوی دالیکلې ورکړل چې درې سوه (۳۰۰) بوقې تر نه راوباسی نو کوهی به بې شکه پاک شی نو درې سوه (۳۰۰) بوقې ترینه اویستلې شوې اوس چې کوم مولوی صاحب دټولو اوبو راویستلو مسئله خودلې وه هغه اوس هم په خپله خبره کلک دې چې دا کوهی اوس هم پلیت دې ددې نه په شرعی طریقې سره ټولې اوبه راوباسی او پاک ئې کړي هغه وائی چې د کوهی اوږدوالي او پلن والې ناپ کړئ او دهغې هومره کنده او کنئ هغه ددې کوهی داوبو نه ډکه کړی نو پاک

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: لو كان قليل البنج او الزعفران حراما عند محمد لزم كونه نجسا لانه قال ماسكر كثيره فان قليله حرام نجس ولم يقل احد بنجاسة البنج ونحوه.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۷۲ جلد ۳ قبیل باب حد القذف)

به شی دویم خبره هغه دایان کرله چه دکوهی ژوروالې تاسو ناپ کړئ او اوبه راویستل شروع کړئ. دهغوی وینا ده چه که دکوهی ژور والې لس (۱۰)، لاسه وی اوبه یوه گهینته کنبې یو لاس لاندې لارشی نو لس (۱۰) گینې اوبه راویستلو سره به کوهې پاک شی اویانې داوبو ویستلو والا مشین سره راوباسی بیا چه مود فقهي کتابونه او کتل (تعلیم الاسلام) حصه دوم مرتبه حضرت مفتی کفایت الله صاحب رحمته دهلوی نو په هغې کنبې دپوره اوبو راویستلو حکم دې دغه ددیوبندی مسلک کتاب (بهشتی زیور) کنبې هم دټولو اوبو راویستلو حکم دې هغې کنبې هم د درې سوو (۳۰۰) بوقو خه ذکر نشته په فتاویٰ رشیدییه کامل مبوب مطبوعه کراچی صفحه ۲۴۳ باندي دی که خپه ئې پلیته وی نو اوبه به راوباسي او که پاکه وی نوهیخ نشته په هغې کنبې هم د درې سوو (۳۰۰) بوقو خه ذکر نشته، صرف فتاویٰ دارالعلوم دیوبند، مطبوعه کراچی جلد ۱ صفحه ۳۸ او جلد ۲ صفحه ۵۷ باندي په مستعمل کوهی کنبې اود چیلې د پچو غورزیدویه حکم کنبې د چینه دار کوهی نه درې سوو بوقو راویستلو مسئله ده، دارنگې د فقه حنفی معتبر کتاب هدایه اولین مطبوعه مطبع مجتبائی دهلې صفحه نمبر ۲۷ کنبې دی:

وان ماتت فیها شاة او آدمی او کلب نرح جمیع ما فیها من الماء لان ابن عباس رضی الله عنه وابن زبیر رضی الله عنه اتفيا بنرح الماء کله حین مات زنجی فی بئر زمزم فان انتفخ الحيوان فیها او تفسخ نرح جمیع ما فیها صغر الحيوان او کبر لانتشار البلة فی اجزاء الماء وان كانت البیر معینة بحیث لا یمكن نرحها اخرجوا مقلدا ماکان فیها من الماء وطریق معرفه ان تحفر حفر مثل موضع الماء من البئر ویصب فیها ما ینرح منها الی ان تمتلئ او ترسل فیها قصبة وتجعل لمبلغ الماء علامته ثم ینرح منها مثلاً عشر دلاء ثم تعاد القصبة لتظفر کم انتقص فینرح لكل قدر منها عشر دلاء و هلمان عن ابی یوسف رحمه الله وعن محمد رحمه الله نرح مائتا دلوالی ثلث مائة وکانه بنی قوله علی ما شاهد فی بلده ،

په دې عبارت کنبې د لکیر والا عبارت کنبې (وعن محمد رحمته) په حاشیه ئی لیکلې دې (قوله وعن محمد الی آخره) المروى عن ابی حنیفه اذا نرح منها مائة یکنفی وهوبناء علی ابار الکوفة لقلة الماء فیها، دارنگې دریم (۳) نمبر عبارت

(علی ما شاهد) لاندی حاشیہ باندی دی (قوله علی ما شاهد... الخ) من غالب میاہ ابار بغداد لان ابار بغداد لا تزید علی ثلث مائۃ دلو، دارنگی درسالہ رکن الدین صفحہ ۵۴ باندی دی دداسی کوهی نسبت چہ ہغہ بالکل خالی کیری نہ بعضی علماؤ ددری سو (۳۰۰) بوقو راویستلو فتویٰ ورکری دہ داوولی دی ددی سوال پہ جواب کبھی بی لیکلی دی چہ دا فتویٰ پہ ضعیف قول باندی دہ او ددی اصل دادی چہ امام محمد رحمۃ اللہ علیہ دافتویٰ دبغداد شریف کوهیانو سرہ مخصوص کریدہ کلہ چہ ہغوی اولیدل چہ دبغداد پہ کویانو کبھی ۳۰۰ دری سوہ بوقونہ زیاتی اوہہ نشته نو پہ ددی قول سرہ ہم ٲولی اوہہ واویستل ثابت شو اودا چرتہ کیدی شی چہ امام محمد رحمۃ اللہ علیہ دٲولی دنیا پہ کوهیانو باندی دیو مخصوص شمیرفتویٰ ورکولہ او حال داچہ دفقہاء صحابہ رضی اللہ عنہم دپلیتی پہ سبب سرہ دٲولو اوبو راویستل یو جاری عمل وی لکہ دحضرت عبداللہ بن عباس اود عبداللہ ابن الزبیر رضی اللہ عنہما ددی مخالف منقول دی دہغہ علماؤ ډیرہ غتہ غلطی دہ چہ دا قول امام محمد رحمۃ اللہ علیہ تہ منسوب کرو اود ٲولی دنیا پہ ٲولو کوهیانو باندی فتویٰ ورکوی حال دادی چہ امام محمد رحمۃ اللہ علیہ کوم خای کبھی دافتویٰ ورکری دہ نو پہ یو مخصوص شمار سرہ ئی دٲولو اوبو راویستلو فتویٰ ہم ورکری دہ لکہ جہ ثابتہ شوہ (ازشامی) صحیح مسئلہ خہ دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: سیدجماعت علی شاہ صاحب گیلانی مقام خاص مولیٰ پور تحصیل کبیروالاضلع ملتان
الجواب: صحیح حکم دادی چہ دمو جودہ اوبو مقدار راوباسی مثلاً کہ کوهی دری (۳) گزہ ډوب وی اوپہ یو فتہ کبھی شپیتہ (۲۰) بوقی اوہہ وی نوچہ کلہ د کوهی نہ (۵۴۰) پنخہ سوہ خلوینبنت بوقی راوباسلی شی نوپاک بی شی دمقدار معلومولو دپارہ چرتہ یو ماہر کس تہ رجوع اوکری (۱) فقط

﴿۱﴾ قال العلامة الحسکفی وان تعدل نرح کلها لکونها معینا فبقدر ما فیها وقت ابتداء النرح قاله الحلبي یؤخذ ذلک بقول رجلین عدلین لهما بصارة بالماء وبہ یفتی .

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۷ جلد ۱ فصل فی البئر)..... وهاب

په حوض کښې د لس په لس والا شرط مفتی به نه دي

سوال: زموږ په علافه کښې د ټیوب ویل په ذریعه سره واړه واره تالابونه جوړ کړي شوي دي چه هغه لس په لس والا مقدار نه کم دی او ټیوب ویل هر وخت جاری نه وی او خلق ددې تالابونو نه اوبه وړي نو آیا ددې اوبو په استعمال سړه مونږ وغیره کیږي نه؟ دارنگې د لس په لس مقدار ماخذ دقران حدیث اوفقی نه دي که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد زمان سرائي نورنگ بنو ۲۷... شعبان ۱۴۰۳ هـ

الجواب: محققینو احنافو تصریح کړې ده چه داوبو دلږوالی او ډیر والي دارومدار پخپله هغې مسئلې کښې د اخته سړي په رائی باندې ده. د عشر فی عشر باندې نه ده (۱) نو که ددی حوضونو متعلق داستعمال والورائي داوی چه که دي کښې نجاست او غورځیږي نود اودس کولو په وخت کښې سمدستی بل طرفته نه رسیږي نو دایا غټ حوضونه دی او که داسې نه وی نو واړه دی وهوالموفق

د حوض په مقدار کښې مفتی به قولونه

سوال: محترم ومکرم عزیز القدر صاحب حضرت مفتی صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! علمائی دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه ځمونږ په ملک کښ د حکومت د طرفه تالابو نه منظور شوي دي چه په هغې کښې بعضی

(۱) قال العلامة الحسکفی رحمه الله: والمعتبر فی مقدار الراکد اکبر رأى المبتلى به فيه فان غلب على ظنه عدم خلوص اى وصول النجاسة الى الجانب الآخر جاز والا لا هذا ظاهر الرواية عن الامام واليه رجع محمد وهو الاصح كما فى الغاية وغيرها وحقق فى البحر انه المذهب وبه العمل. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۱۴۱ جلد ۱ باب المياه) وان التقدير عشر ابعشر لا يرجع الى اصل يعتمد عليه. (ايضاً)

گول دے لیکن دشرعی حد نہ کم دی چہ ہغہ عشر آفی عشر دے او اوبہ دیو طرفتہ راخی اوتالاب کنبی جمع کیری او بل طرفتہ نہ اوخی او خلق پہ بالتو او تیمانو سرہ دا اوبہ دتالاب نہ اوباسی نو کہ پہ دے تالاب کنبی خہ پلیتی او غورخیبری نوداتالاب بہ پاک وی کہ پلیت؟ اود دے حکم بہ (کالماء الجاری) وی کہ نہ؟ خمونہ خائی کنبی بعضی مولیان وائی چہ دا (عموم بلوی) دہ او خوک ورتہ د (کالماء الجاری) حکم ورکوی دغہ شان د (منیۃ المصلی) صفحہ ۲۴ عبارت ہم دے.

حوض صغیر یدخل الماء فیہ من جانب ویخرج من جانب آخر فعوضاً فیہ الانسان فوقعت غسالہ فیہ ان کان الحوض اربعاً فی اربع یجوز وضوءہ لان الماء المستعمل لا یستقر فی مثلہ بل یدور حولہ ویخرج وان کان الحوض اکبر من ذلک لا یجوز لان الماء المستعمل یتقر فی مثلہ،

دے عبارت تشریح ہم واضحہ کری؟ بینوا توجروا

المستفتی: ماسٹر سید غلام سرائی نورنگ ضلع و تحصیل بنوں ۱۹۲۹ء ۵۷۸

الجواب: (۱) کہ دے تالاب غتوالی دومرہ وی چہ یو طرف کنبی پلیتی غورخیدلو سرہ دویم طرفتہ دپلیتی اثر رسیبری نو داتالاب (کالماء الجاری) نہ دے او پلیتیبری او کہ دنجاست اثر بل طرفتہ نہ رسیبری نوبیا (کالماء الجاری) دے اود اوصافو د بدلون نہ بغیر نہ نجس کیری او ہم دا ظاہر الروایۃ دے فی الدر المختار: والمعتبر فی مقدار الراکد اکبر رأی المبتلیٰ بہ فیہ فان غلب علی ظنہ عدم خلوص النجاسة الی الجانب الآخر جاز والا فلا، هذا ظاهر الروایۃ عن الامام والیہ رجوع محمد وهو الاصح (ہامش ردالمحتار ص ۷۷ جلد ۱)

اودا عشر آفی عشر قول دا اعتماد لائق نہ دے.

لما فی الدر المختار وان التقدير بعشر فی عشر لا یرجع الی اصل یعتمد علیہ ﴿۱﴾ او کہ بالفرض دے مراد ثابت شی نو بیا ترے شرعی گزونہ مراد دی چہ ہغہ نہہ بندہ دے نوپہ دے وجہ کہ پہ انگریزی گزونو سرہ طول او عرض ساتی

﴿۱﴾ (الدر المختار علی ہامش ردالمحتار ص ۱۴۱ جلد ۱ باب المیاء)

نو دا حوض غت دې او (کالماء الجاری) هم دې.

(ای فی غیر ظاهر المذهب واختاره فی النهر الفائق) ﴿۱﴾.

۲ په منیه کښې قاضی خان (ددې عبارت نه پس) دا عبارت نقل دې.

والاصح ان هذا التقدير غير لازم فان خرج الماء المستعمل من ساعة لكثرة الماء وقوته يجوز والا فلا ﴿۲﴾ قال العلامة الشامي ص ۱۷۶ جلد ۱ واقره الشارحان..... واجاب ركن الاسلام السغدی بالجواز مطلقاً لانه ماء جار والجارى يجوز التوضأ به وعليه الفتوى ﴿۳﴾ ددې عبارت نه معلومه شوه چه کوم حکم تادمنیه والا نقل کړې دې (غیر صحیح) او غیر مفتی به دې فقط.

د شرعی گز اندازه او تحقیق

وال: علمائی دین دې مسئله باره کښې څه فرمائی چه په (منحة الخالق على البحر الرائق ص ۱۳۹) کښې د شرعی گز اندازه لیکلې شوې ده. والذراع اربعة وعشرون اصبعاً والاصبع ستة شعرات مرصوفة بالعرض،

ددې عبارت نه معلومېږي چه داسې شکل کښې به کيښودې شی (۱۱۱۱۱) بیایي لاندې لیکلې دی (فظهر شعرة منها الى بطن الاخرى توضع، چه دهغي شکل څما په ذهن کښې داسې راځي (---) دشری گز ناپ داوونی شکل مطابق دې که ددویم شکل مطابق داوونی شکل په وجه باندې دشرعی گز اندازه ډیره کمه راځي او ددویم شکل په وجهې سره د انگریزی گز دو چنده جوړېږي ددې جواب را کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: شفیع اکبر ملک آباد علاقه گدون.... ۱۹۸۲ء ۱۵۷۸

الجواب: په سعایه وغیره کښې دی چه شرعی گزه یونیم فته دې. (وهو مختار صاحب

﴿۱﴾ (غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۹۹ فصل فی احکام الحياض)

﴿۲﴾ (وهكذا فی منحة الخالق هامش البحر الرائق ص ۷۳ جلد ۱ کتاب الطهارة)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۱۳۰ جلد ۱ مطلب لو ادخل الماء من اعلى الحوض وخرج الخ)

الهدایہ والا کثرین، البتہ قاضی خان وغیرہ ددری نیم فتو مقدار والا گز معتبر کریدی دی او صاحب د بزازیہ دهری زمانہ او علاقہ خیل مروجہ عام گز معتبر کریدی دی (۱) (فلیر اجمع الی ابواب المیاء) وهو الموفق

﴿۱﴾ وفی منهاج السنن: واختلفوا فی تحديد الذراع علی ثلثة اقوال، الاول ان المعتبر ذراع الماسحة وهو سبع قبضات فوق کل قبضة اصبع ای الابهام قائمة (دری نیم فٹ ۳۲ انچہ) (ثانی بہ قاضی خان وغیرہ، والثانی ان المعتبر ذراع الکرباس وهو ست قبضات من دون قیام الاصبع) (تیس انچہ یونیم فٹ) واختاره صاب الهدایہ والا کثرون القول الثالث ان المعتبر ذراع کل زمان ومکان واختاره صاحب البزازیہ.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۶۰ جلد ۱ باب ماجاء ان الماء لا ینجسه شی)

الباب الرابع في التيمم

فالج والا د خادم او نوکر په نه موجودگي کښې تيمم کولې شی

وال: علماء کرام په دې مسئلې کښې څه فرمائي چې زید په لاس، غوږ او سترگو سره بالکل روغ رمټ دې لیکن په خپو فالج وهلې دې چې گرزیدې نه شی داسې په وخت کښې دننه داودس کولو انتظام نشی کولې ځکه چې پخپله داوبو تلاش نشی کولې او وخت هم تیریري که دې دتیمم په ذریعه سره مونځ ادا کړی نو دا جائز دې که نه؟ بینوا توجروا
المستفتی: نامعلوم ۱۳۹۷ هـ

الجواب: داسې د خادم او نوکر په عدم موجودگي کښې تيمم کولې شی.

کما فی شرح التویر اولم یجد من یوضه فان وجد ولو باجرة مثل وله ذلک لا یتیمم فی ظاهر المذهب کما فی البحر (هامش ردالمحتار ۲۱۵ جلد ۱) ﴿۱﴾ وبمعناه فی الهندیه ص ۲۸ جلد ۱ ﴿۲﴾ وفتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص ۲۴۲ جلد ۱ فلیراجع. وهو الموفق
د مرگی د مریض د پاره د غسل په ځای باندي د تيمم حکم

وال: څه د مرگی مریض یم یو ځل مې د غسل اراده او کړه نو د غسل په وخت
﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ۱۷۱ جلد ۱ باب التيمم)

﴿۲﴾ و فی الهندیه او کان لا یجه من یوضیه ولا یقدر بنفسه فان وجد خادما او مایستأجره اجیراً او عنده من لو استعان به اعانه فعلى ظاهر المذهب انه لا یتیمم لانه قادر کذا فی فتح القدير. (عالمگیریه ص ۲۸ جلد ۱ الباب الرابع فی التيمم للفصل الاول)

کنبی راباندی دورہ راغلہ او تندې می په تیره گټه باندې اولگیدو او زخمی شو او تقریباً یو میاشت پوری زخم وو نو داسې حالت کنبی به ماته دغسل نه کولو اجازت وی که نه غسل کول به ضروری وی؟ یا څه بله طریقه اوبنایئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمن بنون..... ۲۰ نومبر ۱۹۷۴ء

الجواب: که اسانه وی نو د صبا راختلونه مخکښی غسل کوه اوباقی مسئله داده که په غسل کولو سره دوره راتلل یقینی وی یا غالب گمان وی نو بیا تیمم کولې شي.

کما فی الہندیہ ص ۲۸ جلد ۱ و يعرف ذلک الخوف اما بغلبة الظن عن امارۃ او تجربه او اخبار طبیب حاذق مسلم غیر ظاہر الفسق کذا فی شرح منیۃ المصلی لابیہیم الحلبي ﴿۱﴾. وهو الموفق

د اوبو ضررې کیدلو په وخت کنبی تیمم جائز دی

سوال: یوسرې مخ لاس وینځی خله کنبی اوبه اچوی استنجاء هم اوبو سره کوي اوبیا استنجاء اولاس وینځلو نه پس دمونځ دپاره تیمم کوی نو آیا داتیمم کیدی شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد امین فرتویه اټک..... ۱۹۹۱ء ۸۱۱

الجواب: که داسرې بیمار وی غسل او اودس ده ته ضرر ورکوی نو ده دپاره تیمم جائز دي ﴿۲﴾ وهو الموفق

اودس ماتیدلو سره جنابت د پاره کړی تیمم باندې څه اثر نه غورځیري
سوال: علماء دین دي مسئلې باره کنبی څه فرمائی که یو سرې دجنابت دپاره

﴿۱﴾ (فتاویٰ هندیہ ص ۲۸ جلد ۱ باب التیمم الفصل الاول)

﴿۲﴾ فی الہندیہ ولو کان یجد الماء الا انه مریض یخاف ان استعمال الماء اشتد مرضه او ابدا برؤہ تیمم..... و يعرف ذلک الخوف اما بغلبة الظن عن امارۃ او تجربه او اخبار طبیب حاذق مسلم غیر ظاہر الفسق.

(الفتاویٰ العالمگیریہ ص ۲۸ جلد ۱ باب التیمم الفصل الاول)

تیمم او کړی او په غسل باندې قادر نه وی او بیا اودس مات شی نو آیا د جنابت دپاره به په دویم ځل تیمم کړي که هغه مخکښې کافی دي؟ بینوا توجروا المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: ترڅو پورې د غسل کولو عذر 'اقی وی نو دهغې پورې د جنابت دپاره دایو تیمم کافی دي او چه کله د غسل اوړیدلو باعث په دویم ځل راشی نو په دویم ځل به تیمم ضروری وی البته داودس ماتیدلو په صورت کښې به باقاعده اودس کول پکار وی.

ولی الکبری ص ۸۶ وان کان الماء یکفی للوضوء ولا یکفی للمعة يتوضأ به ولا یتنقض تیمم الجنابة لان الماء فی حق المعة کالمعدوم لعدم کفایتها لها ﴿۱﴾. وهو الموفق

په یو لاس باندې د تل سړي اودس او تیمم

سوال: علمائی دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی که د چا لاس نه وی نو دي سړي دپاره داوبو په عدم موجودگي کښې تتمم فرض دي یا نه؟ او که فرض وی نو تیمم به څنگه کوی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد شفیع موقوف علیه دارالعلوم حقانیه... یکم صفر ۱۴۱۱ هـ
الجواب: یو لاس والا کس اودس هم کولې شی او تیمم هم کولې شي په یو (ضرب) دي مخ مسح کړی او لاس دي په خاورې وغیرد پورې را کاږی اودغه شان دخادم په ذریعې سره هم اودس او تیمم جائز دي.

فلیراجع الی ردالمحتار وغیره ﴿۲﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (غنیة المستملی ص ۸۳ فصل فی التیمم)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين رحمه الله (قوله كما في البحر) حاصل ما فيه انه ان وجد خادما ای من تلزمه طاعته كعبده وولده واجيره لا يتيمم اتفاقاً وان وجد غيره ممن لو استعان به اعانه ولوزجته فظاهر الملعب انه لا يتيمم أيضاً الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۷۱ جلد ۱ باب التیمم)

وقال ايضا وفي التاتر خاليه الرجل المريض اذا لم..... (باقی په بل مخ)

د خلقویہ مخکنی د عورت بنکاره کیدلو

په وجه د غسل په ځای تیمم کول

سوال: که یو سړی داسې ډېرې کښې مقیم وی چه هلته د غسل انتظام نه وی مطلب دا که غسل کوی نو د خلقو په مخکنی د عورت بنکاره کیدلو پوره یقین دې نو داسې حالت کښې دا سړی په تیمم سره مونځ کولې شی یانه؟ او نور خلقو ته امامت کولې شی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: علی عباس خان مدرسه قاضی حسام الدین کوهاټ. یکم ذی الحجه ۱۳۹۷ هـ
الجواب: که د خلقو په مخکنی د عورت بنکاره کیدلو نه بغیر غسل ممکن نه وی نو د دې سړی په تیمم کښې اختلاف دې امام حلی جواز طرفته مائل دې کما فی شرح الکبیر ص ۵۰ وبالجملة فلا ضرورة فی کشف العورة للغسل عندمن لا يجوز نظره اليها لان له خلفا بخلاف الختان ونحوه (۱) او زیات احتیاط په دې کښې دې چه امامت دې نه کوی او که امامت ئی کړې وی نو د خط په ذریعې سره دې مقتدیانو ته د مونځ راگرځولو خبر ورکړی.

کما فی شرح التنویر کما یلزم الامام اخبار القوم اذا مهم وهو محدث او جنب بالقمر الممكن بلسانه او بکتاب او رسول علی الاصح لو معین والا لا یلزمه وفي ردالمحتار ص ۵۵۳ جلد ۱ وقال ان تعین بعضهم لزمه اخباره (۲). وهو الموافق

(بقیه حاشیه) تکن له امرأه ولا امة وله ابن او اخ وهو لا یقدر علی الوضوء قال یوضئه ابنه او اخوه غیر الاستنجاء فانه لا یمس لرجه ویسقط عنه والمرأة المریضة اذا لم یکن لها زوج وهی لا تقدر علی الوضوء ولها بنت او اخت توضعها ویسقط عنها الاستنجاء اه، ولا یخفی ان هذا التفصیل یمشی فیمن شلت یداه لانه فی حکم المریض.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۵۰ جلد ۱ باب الاستنجاء)

(۱) غنیة المستملی شرح منیة المصلی ص ۵۰ بحث الغسل)

(۲) الدر المختار مع ردالمحتار ص ۳۳۸ جلد ۱ مطلب المواضع التي تفسد صلاة الامام دون المؤتم)

د اوبو په یومیل کښې کم فاصله باندې تیمم صحیح نه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې ځمونږ خلق ددوه (۲) غرونو نه اوبه پریکوی او راوړی چې دکلې نه لرې دی بعضې علماؤ پخوا زمانه کښې په دې غرباندې جمات جوړ کړې وو آیادغه ځای په تیمم سره مونږ صحیح دي حال داچې ددې غرنه دمیل په دریمه حصه فاصله کښې څه آبادی هم شته لیکن هغوی ته هم داوبو تکلیف دي خلق ډیر لرې نه په سرونو باندې اوبه راوړی اودلرگووالا درې څلورسوه کسان جوړیږي چې هغوی ته اوبه ورکول دي کورونو والا دپاره ډیرگران دی نوآیا په داسې ځای کښې تیمم سره مونږ کول صحیح دي؟ او حال داچې خلق خپلو خپلو کورنو ته په وخت رسیدې شي؟ کینوا توجروا

المستفتی: میاں گل میران شاه وزیرستان..... ۱۹۸۲ء ۱۱/۸

الجواب: کوم ځای کښې چې په تیمم سره مونږ کولې شي که داځای داوبو نه یو میل لرې وي (یعنې یو میل پوری داوبو نام و نشان نه وي او یا په کورونو کښې اوبو وي لیکن بعضې عوارضو په وجه باندې ئې کورونو واله راتلونکو ته نشی ورکولې) نو دا راتلونکی خلق په تیمم سره مونږ کولې شي (۱) اگر که دا کسان په وخت کښې دننه خپلو کورونو ته رسیدلې شي او که اوبه نزدې وي یا دا کورونو والا خلق دوی ته اوبه ورکوی نو په تیمم سره مونږ کول صحیح نه دي (ماخوذ از کبری وردالمختار) وهوا الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة حصكفي من عجز عن استعمال الماء المطلق الكافي لطهارته..... لبعده ولو مقيماً في المصر ميلاً، قال ابن عابدين (قوله ولو مقيماً) لان الشرط هو العدم فايضا تحقق جاز التيمم نص عليه في الاسرار بحر.

(الدرالمختار مع ردالمختار ص ۱۷۰، ۱۷۱ باب التيمم)

(هكنا في غنية المستمل المعروف بالكبرى ص ۲۳ باب التيمم)

الباب الخامس

فی المسح علی الخفین وغیرهما

پہ خپو باندی د مسحی د پارہ د قرانی آیت

نہ د روانضو دلیل نیول غلط دی

سوال: علمائی دین دمفتیان شرعی متین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ شیعہ حضرات دسورۃ المائدہ دپنختم او شپیم ایت پہ وجہ سرہ پہ خپو باندی دمسحی دفرض کیدو قائل دی او پہ صرفی او نحوی ترکیب سرہ ہم مسحہ ثابتوی او غسل رجلین یعنی دخپو وینخلو تہ دقران نہ خلاف وائی او اعلان کوی چہ سنی علماء ترقیامتہ پوری دغسل رجلین دثابت کولو نہ عاجزدی نو هغه کوم نحوی اوصرفی ترکیب دے چہ دهغی نہ مونہ اهل سنت والجماعت دخپو وینخل ثابتوو دغه شان پہ نورو دلائلو اوبراہینو سرہ ہم مختصر وضاحت او کری؟ بینوا توجروا

المستفتی: اهل سنت والجماعة منہی بهاؤ الدین ضلع گجرات ۱۹۷۲ء ۱۲۰۱۷۱

الجواب: اعلم ان ارجلکم معطوف علی المغسول دون الممسوح يدل علیہ القرآن والحديث والاجماع والعقل، اما الاول فهو قوله تعالى الى الكعبين ولم يقل الى الساقين والكعب غاية الغسل دون المسح واما الثاني فهي الاحاديث المتواترة الواردة في عمل الغسل وترغيب الغسل والوعيد على تركه واما الثالث فلان الصحابة رضی اللہ عنہم حتی علیا وابن عباس ذهبوا الى وظيفة الغسل، واما الرابع فان الرجلین اقرب الی محل الغبار والنجاسة بخلاف الرأس والعجب من اهل التشیع انہم لم یلتفتوا الی قراءة النص

مع ان العطف بالنصب على المجرور لا يصح الا في المجرور بالحرف الزائد فافهم
وتدبر ﴿١﴾. (وانما كتبت الجواب بالعربية لانها مسئلة معضلة لا يفهمها العوام. فقط

د سفر په دروان کښې په موزو باندې مسح کولو کښې

د صاحب هدايه په استدلال باندې د ابن الهمام كلام

۱۵ ربيع الاول ۱۴۰۹ هـ

الجواب: ملخص استدلال صاحب الهداية ان كل مسافر يمسه ثلاثة ايام فلا بد ان يكون مقدار السفر ثلاثة ايام والا فيصدق نقيض الكلية الاولى، اي بعض المسافرين لا يمسون ثلاثة ايام فيلزم خلاف الحديث.

ملخص ايراد الامام ابن الهمام انه لو حمل هذا الحديث على الاطلاق لزم صدق نقيضه لان بعض المسافرين لا يمسون ثلاثة ايام كما اذا بكر المسافر في .

﴿١﴾ قال العلامة ابراهيم الحلبي: والارجل من بين الاعضاء الثلاثة المغسولة تغسل يصب الماء عليها فكانت مظنة للاسراف المعلوم المنهى عنه فعطف على الممسوح لا التمسح ولكن لينبه على وجوب الاقتصاد في صب الماء عليها وقيل الى الكعبيين فجى بالغاية اماطة لظن ظان يحسبها ممسوحة لان المسح لا تضرب له غاية في الشريعة انتهى وقد ثبت في الصحيحين من رواية عبد الله بن عمر وابي هريرة رضي الله عنهما ان رسول الله ﷺ رأى قوماً توضؤا واعقابهم تلوح لم يمسه الماء فقال ويل للاعقاب من النار وفي رواية لابي هريرة رضي الله عنه ويل للعواقب من النار وفي صحيح مسلم عن جابر رضي الله عنه قال اخبرني عمر بن الخطاب رضي الله عنه ان رجلاً توضأ فترك موضع ظفر على قدمه فابصره النبي ﷺ فقال ارجع فاحسن وضوءك وعن عائشة رضي الله عنها لان تقطعا احب الى من ان امسح على القدمين من غير خفين وعن عطاء ما علمت ان احداً من اصحاب رسول الله ﷺ مسح على القدمين فهذا اجماع من الصحابة على وجوب الغسل وهو يؤيد الاحاديث الصحيحة فلا عبرة بمن جوز المسح على القدمين من الشيعة ومن شذ

(غنية المستملى المعروف بالكبرى ص ۱۵، ۱۶ شرائط الصلاة)

اليوم الاول الى وقت الزوال حتى بلغ المرحلة فنزل بها للاستراحة وبات فيها ثم بكر في اليوم الثاني ومشى الى مابعد الزوال ونزل ثم بكر في الثالث ومشى الى الزوال فبلغ المقصد، لانه مسافر عند النية كما صححه السرخسي ولا يمسح ثلاثة ايام، فلا بد من ان يحمل هذا الحديث على التقيد اى كل مسافر كان سفره ثلاثة ايام فصاعداً يمسح ثلاثة ايام، فلم يصح استدلال صاحب الهداية بهذا الحديث ويصح كون قدر السفر اقل من ثلاثة ايام، وان اجابوا عن هذا الايراد بان بقية كل يوم ملحقة بالمنقضى منه فلا يلزم كون قدر سفر هذا المسافر اقل من ثلاثة ايام، فهذا الجواب لا يدفع هذا الايراد لان بقية اليوم الثالث لاتصح الحاقها بالمنقضى لعدم السفر فيها حقيقة ولعدم رخصة السفر فيها، فالإيراد الآن كما كان اى لزوم كون بعض المسافرين لا يمسحون ثلاثة ايام، وهذا لازم باطل لازم من كون المبكر المذكور مسافراً فالملزوم مثله، وبالجمله ان المبكر المذكور غير مسافر فلا يمسح ثلاثة ايام ولا يقصر ايضاً فلا يقصر مسافر يوم واحد وان قطع فيه مسيرة ايام.

ولا يعد ان يجاب عن كلام ابن الهمام ان معنى الحديث ان كل مسافر اذا خلى وطبعه يمسح ثلاثة ايام مادام مسافراً، فجاز ان لا يمسح ثلاثة ايام لما يعرضه كالعجلة في السير، والمبكر المذكور لم يبق مسافراً فلذا لم يتمم اليوم الثالث فافهم ولا تعجل في الرد والقبول. وهو الموفق.

پہ جرابو باندی د مسح شرطونه

سوال: علمائی دین دے معشلی باره کسبی خہ فرمائی چہ نن صبا کومی د نائلون جرابی دی آیاپہ دے باندی د احنافو پہ نزد مسح جائز ده که نه؟ دلته

بعضی خلق پہ دے جرابو باندے پہ مسح جائز وائی چہ داهل ظواہرو پہ شان دی آیا داصحیح دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: بندہ رحمن الدین ضلع دیرملاکنہ ۵۰۱۷

الجواب: د نائلون پہ جرابو باندے مسح کول جائز نہ دی، حکم چہ پہ جرابو باندے دمسح دجواز دپارہ دشرط دے چہ داسے سختی او غتہی بہ وی چہ صرف دا واغوندی نو درے میلہ پورے پہ کنبے تللی شی او شلیپی نہ او دشرط دے چہ داواچوی او ترلونه بغیر ہم غورخیری نہ او کہ دانہ غورخیدل دتنگی دوجی نہ وی نو بیاهم مسحہ کول جائز نہ دی او دشرط ہم دے چہ اوبہ تری نہ نہ اوخی او خلورم شرط دادے چہ دنہ پکنبی خہ پہ نظر نہ راخی یعنی چہ سترگی پرے اولگوی نو ہم خہ پہ نظر نہ راخی.

بدل علیہ مافی الدر المختار او جوریہ ولو من غزل او شعر الخینین بحیث یمشی فرسخاً وینبت علی الساق بنفسه ولا یری ماتحتہ ولا یشف آہ ﴿۱﴾ ولی الشرح الکبیر ص ۱۰۸ وینبغی ان یقید بما اذا لم یکن ضیقاً لانا نشاهد ما یکون منه فیک یستمسک علی الساق من غیر شد ولو کان من الکرباس النہی ﴿۲﴾

او خبر شی چہ دنیلون جرابے دتنگی دوجی نہ نہ غورخیری لہذا پہ کنبے دویم شرط موجود نہ دے او اوبہ ترینہ ہم اوخی او چہ دومرہ راکاری خومرہ چہ خبی تہ د اچولو پہ وخت کنبے وی نو دھغی نہ بہر والاخیز ہم پہ نظر راخی او دریم او خلورم شرط ہم پہ کنبے نشتہ لہذا پہ دے باندے مسحہ کول دمذہب نہ خلاف دی ﴿۳﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۶۹ جلد ۱ باب المسح علی الخفین)

﴿۲﴾ (غنیہ المستملی ص ۱۰۸ فصل فی المسح علی الخفین)

﴿۳﴾ قال ابن نجیم (قوله والجورب المجلد والمنعل والخین ای یجوز المسح علی الجورب اذا کان مجلداً او منعلاً او لخیناً..... والخین ان یقوم علی الساق من غیر شد ولا یسقط ولا یشف ولی التیین ولا یری ماتحتہ).

(البحر الرائق ص ۱۸۲ جلد ۱ باب المسح علی الخفین)

نائلون په جرابو مسح کول جائز نه دی

سوال: د نائلون په جرابو مسح جائز ده که ناجائز؟ بینوا تو جروا
المستفتی: بهادر سید درویش چترال... ۱۳ صفر ۱۳۹۷ هـ
الجواب: ناجائز ده (۱) وهو الموفق

د مسح علی الجوربین مسئله

سوال: په موزو باندې خومسحه صحیح ده لیکن کومې جرابې چه دبارې
(کار خانو) نه راوړلې کیږي او هغه اوبه هم راکاږي نو بغير عذر نه په دغسې
جرابو باندې مسحه کول صحیح دی که نه؟ بینوا تو جروا

المستفتی: حضرت مولانا فضل مولی صاحب سابق شیخ الحدیث
بدارالعلوم حقانیه اکوړه خټک ۱۴ | ربیع الثانی ۱۴۰۲ هـ

الجواب: دمفتی به قول په بنا باندې په جرابو مسحه کول جائز دی لیکن
دجواز دپاره څه شرطونه دی چه په (درمختار باب المسح علی الخفین) کښې
لیکلي شوي دي (منها ما ذکره (ای اشاریه) المستفتی) اودنائلون په جرابو
کښې دشرطونه نشته (۲) لهذا په دې باندې مسح جائز نه ده وهو الموفق

(۱) خفین دڅرمنې موزو ته وائی اودمسحې په جواز کښې اصل هم خفین دی، غیر مدرک
بالقیاس په وجې سره دقیاس تقاضا داده چه په غیر څرمنې والا موزو باندې دې مسح جائز نه
وی لیکن داستحسان په بنا باندې هغه غیر څرمنې والا موزې چه په هغې کښې دخفین
شرائط موجود وي په هغې به هم جائز وی او په نائلون یا تار والا جرابو کښې دغه شرطونه
نشته نو په هغې باندې به څنگه دخفین (څرمنې والا موزې) پشان مسحه جائز شی (فافهم)

قال العلامة حصکفی او جوریه ولو من غزل او شعر الخفین بحیث یمشی فرسحا ویثبت علی
الساق بنفسه ولا یرى ما تحته ولا یشف الا ان ینفذ الی الخف قدر الفرض. (الدر المختار

ص ۱۹۷ جلد ۱ باب مسح الخفین)..... (از مرتب)

(۲) قال العلامة حصکفی او جوریه ولو من غزل او شعر..... (بقیه حاشیه په بل مخ)

په فتاویٰ عالمگیری کښې د منله فرک المنی

او مسح علی الجبائر په باره کښې تیوس

سوال: (۱) د فتاویٰ عالمگیری په تطهیر الانجاس کښې دی و منها الفرک فی المنی، فرک الثوب، دفرک معنی ده جامه مږل او فرک عن الثوب څه څیز دجامونه مږل او لرې کول نو دلاندینې عبارت ته مراد به جامې مږل او څنډل وی یا ګرول او مږل.

ومنها الفرک فی المنی، المنی اذا اصاب الثوب فان كان رطباً يجب غسله وان جف علی الثوب اجزاً فی الفرک استحساناً (کدافی العنايه) (جلد ۱ ص ۴۴)، نن صبا ددي مسئلي په حکم کښې څه تبدیلی خونه ده راغلي؟

(۲) په جلد ۳۵ المسح علی الجبائر کښې دی:
(الف) ويكتفى بالمسح على اكثر الجبيرة (کدافی الهدایه) (ب) رجل باصبعه قرحة فادخل الممرارة فی اصبعه او المرهم فجاوز موضع القرحة فحوضاً ومسح عليها جاز اذا استوعب المسح العصابة وكذا فی حق المفتصد وعليه الفتوى

په دیکښې په جبیره (پتۍ) باندې د مسحې په باره کښې په اکثره جبیره باندې مسحې ته کافی وئیلې شوې دی مګر په عصابه کښې د استيعاب حکم دې دافرق ولې دې؟ که فرق دې دپاره وی چه جبیره دزخم نه زیاتی ځانې نیولې وی لهدا په هغې کښې په اکثر حصه باندې مسحه کافی ده او عصابه صرف په زخم باندې وی نو په هغې کښې استيعاب دې نو په مذکوره صورت کښې فادخل الممرارة فی اصبعه والمرهم فجاوز... الخ کښې په زیاتی ځانې باندې مراره ده په هغې کښې هم په اکثر مراره باندې مسحه کافی کیدل پکار دی وضاحت او کړئ چه داپریشانی ختمه شی؟ بینو اتوجروا

المستفتی: محمدصادق ناظم مجلس منتظمه اشاعت فتاویٰ عالمگیریه سهگل جهلم ۱۷۸۵ء ۱۹۷۰

الجواب: (۱) فی ردالمحتار هوالمک بالید حتی یتفتت بحر(شامی ص ۲۲۸ جلد ۱)

او مقصود منی لرې کول دی هرې طریقې سره چه وي (ب) ددلائلو او روایات

(بقیه حاشیه) الشخنین بحیث یمشی فرسخت و یثت علی الساق بنفسه ولا یرئ ماتحته

ولایشف. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۶۹ جلد ۱ باب المسح علی الخفین)

فقہیہ و پہ وجہ باندی حکم کنبی خہ فرق نشته البتہ پہ درمختار کنبی لیکلی شوی دی چه داستنجا نه کولو په صورت کنبی منی په فرک سره نشی پاکیدی (۱) (هامش ردالمحتار ص ۲۸۷ جلد ۱) (۲) استیعاب والا روایت مؤول دی یا مرجوح دی، يدل على بعض المرامى ردالمحتار (ص ۲۵۹ جلد ۱) (۲) وهو الموفق

په کومو شرطونو سره په جرابو باندې مسح جائز ده؟

سوال: په جرابو باندې مسح جائز ده که نه؟ که جائز وی نو په کومو شرطونو سره؟ بعضی خلق په دې کنبی جهگړه کوی او مایه جرابو باندې مسح جائز وئیلې ده آیا داصحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: بشیر احمد حویلیان ایبته آباد..... ۱۲۲ ذی الحجه ۱۳۸۸ هـ

الجواب: که په جرابو کنبی دا یوڅو شرطونه وی نو په هغې باندې مسح جائز ده گنی نو جائز نه ده (۱) داسی سختې او غټې وی چه صرف هم هغه واچوې اودرې میله پورې لارشي او اونه شلیږی (۲) که هغه واچوې او په پندې باندې ئی اونه تری اوبیا هم نه غورځیږی (۳) چه دهغې نه اوبه نه راوخی (۴) چه دننه تری نه خه په نظر نه راخی (۵) که دیندوی نه دتنگی په وجې سره نه غورځیږی هغه هم نا منظور دی دشرطونه په کبیږی (۳) او په درمختار (۴)

﴿۱﴾ قال العلامة حصكفي ان طهر رأس حشفة كان كان مستجيا بماء وفي المجتبى اولج فترع فانزل لم يطهر الا بغسله. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۲۲۸ جلد ۱ باب الانجس)
﴿۲﴾ قال ابن عابدين: ويحتمل ان يكون مراد المصنف ان المسح يجب على كل العصابة ولا يكفى على اكثرها لكن ينافيه انه سيصرح بانه لا يشترط الاستيعاب في الاصح فيتناقض كلامه وانه كان الاولى حينئذ تعريف العصابة لان الغالب في كل عند علم القرينة انها اذا دخلت على منكر الحادات استغرق الافراد واذا دخلت على معرف افادات استغرق الاجزاء الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۰۵ جلد ۱ مطلب في لفظ كل اذا دخلت على منكر)
﴿۳﴾ (غنية المستملی المعروف بالكبيري ص ۱۰۸ فصل في المسح على الخفين)
﴿۴﴾ الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۲۲۹ جلد ۱ باب المسح على الخفين

وغیرہ کنبی مذکور دی او واضحہ دی وی چہ دشرطونہ دنائلون پہ
جرا بو کنبی بالکل نشته دی لہذا پہ ہغی باندی ہم مسحہ جائزہ نہ دہ.

پہ بوٹ باندی مسح جائزہ او مونخ پکنبی قابل اعتراض دی

سوال: کہ بوٹ دگیتونہ برہ وی یعنی گیتی پکنبی پتی وی او بنہ کلک ئی
اوتری اوخہ شلیدلی حائی پکنبی ہم نہ وی نوآیا دی باندی مسح صحیح
دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: طلا محمد خان تل هنگو..... ۱۹۸۶ء ۲۴/۷

الجواب: مسخریں پاوش قابل اعتراض نیست، لیکن نماز دورے قابل اعتراض است یکے از وجہ نجاست،
دوم از وجہ عدم وضع اصابع بر زمین (در حالت سجده) نہ حقیقتاً کما هو واضح (و نہ حکماً از جهت ارتقاء و عدم
تابع شدہ پیش طرف وے کہ مضبوط و سخت باشد کما اشار الیہ القاری (۲)۔ وهو الموافق

کہ پہ بوٹ کنبی شرطونہ وی نو مسح او مونخ دواہہ جائز دی

سوال: دابوتان چہ دمضبوطی خرمنی نہ جوړ شوې دی او گیتوپورې رسی یعنی

﴿و فی منهاج السنن: قال مشائخنا اليوم لا یصلی بالنعال فی المسجد لان دخول
المسجد متعلماً من سوء الادب فی العرف الحادث ولان تلویث المسجد بها واقع لا محالة
ولان علة التنعيل قد انتهت لان اليهود والنصارى فی زماننا یصلون فی النعال لا یخلعونها.
(ف) اعلم ان النعال اذا لم تكن مانعة من توجیه رؤس الاصابع الى القبلة فجاز الصلوة فیها
والا فلا، کما یشیر الیه کلام القاری فی المرقاة، فالصلوة فی المداس الرائج اليوم لا یجوز
اذا کان مقدمه مرتفعاً واسعاً بحيث لا یمتلاً باصابع القدم فالهم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۷۸ جلد ۱ باب ماجاء فی الصلوة فی النعال)

په هغې کښې دننه وی او دسجدي په دوران کښې پکښې ګوتې هم خوزی نوآیا په دې باندې مسح او مونځ جائز دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: متعلم دارالعلوم حقانیه... ۱۹۸۷ء ۱۱۲۱

الجواب: برین پایوش (بوتان) مسح جائز است ونماز دروے درست است. لتحقق جميع شرائط مسح على الخفين والصلوة (۱) هان طهارت این پایوش ضروری است. وهوالموفق

د نائلون په جرابو باندې د مسح کولو حکم

بعضې د نوې رنړاوالا خلقو دطرفنه دامسئله را اوچته شوه چه دموزوپشان دنائيلون په جرابو هم مسح جائز كيدل پكاردی نو اكابر علماؤ د فقهې اوفتاوې په رنړا كښې ددې مسئلې شرعى حيثيت واضح كړو د حضرت مفتى اعظم دامت بركاتهم او علامه شمس الحق افغانى رحمته الله رائي او تحقيق فتوى ماهنامه الحق شائع كړې ده خودخپل داهميت په بنيادپه دې فتاوى كښې هم شامل كولي شى (از مرتب)

فى الدرالمختار او جوربيه ولو من غزل او شعر الثخينين بحيث يمشى فرسحاً ويثبت على الساق بنفسه ولا يرى ماتحه ولا يشف الخ، (حلبى كبير ص ۱۲۱) وحد الجورب الثخينين ان يستمسك اى يثبت ولا ينسدل على الساق من غير ان يشد

(۱) دمونځ دځواز حكم ځكه دې چه په دې كښې دسجدي په دوران كښې ګوتې برابر خوځي اودبوت اوګوتوپه مينځ كښې څه داسې سختی او خلا نشته چه دمونځ نه مانع اوګرځي (از مرتب) په منهاج السنن كښې دى.

اعلم ان النعال اذا لم تكن مانعة من توجيه رفع الاصابع الى القبلة فجاز الصلوة فيها والا فلا، كما يشير اليه كلام القارى فى المراقبة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۷۸ جلد ۱ باب ماجاء فى الصلوة فى النعال)

بشی هکدا فسروه کلهم وینعی ان یقید بما اذا لم یکن ضیقاً فاننا شاهد ما یكون فیہ
ضیق یستمک علی الساق من غیر شد ولو کان من الکرباس. انتھی
د پورته عبارت نه معلومه شوه چه په جرابو باندې په یو خوشرطونو سره
مسح کول جائز دی اول دا چه دومره غټې اوډلې وی چه که یواځې جرابې
واغوندي نو کم از کم درې میله پکښې تلل اوشی او ترلې ئی هم نه وی اویا
هم دپنډئ (زنګون) نه لاندې نه کوزیری او دویم دا چه سمدستی ترینه اوبه نه
اوځی کما صرح بهذا القید فی الشرح الکبیر ص ۱۰۸، دریم دا چه دننه پکښې
څه څیز په نظر نه راځی یعنی که سترګې پرې او لګولې او اوځورې نو هم څه
نه ښکاری څلورم دا دپنډئ نه نه غورځیدل د تنګوالي په وجې سره نه وی.
د نائیلون جرابې چه څومره مونږ لیدلې دی په هغې کښې دا شرطونه
نشته ځکه چه په نائیلون کښې درېر پشان دغونډیدلو او اوږدیدلو خاصیت
موجود دې نود اغوستلو نه پس دهغې نه غورځیدل دپنډیدلو او تنګی د
وجې نه دی او کله کله د لږ مزل نه پس هغه دپنډئ نه غورځیري، کمالا یخفي
علی من جرب،، او کله چه دا جرابې داغوستلو په وخت کښې څومره رابښکلې
کیږی چه دهغې څومره رابښکلې شی او کتل پکښې او کړې شی نو هرڅه
پکښې ښکاری او اوبه ترینه هم سمدستی اوځی او د ټاټ په جرابو کښې
داسی نه وی نو په دي وجه باندې په دې مسح کول جائز نه دي او که د
نائیلون داسې جرابې وی چه په هغې کښې دا شرطونه موجود وی نو بیا به
دمفتی به قول مطابق په هغې باندې مسح کول جائز وی هداما عندی ولعل
عندغیری احسن من هذا...

د حضرت علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ تحقیق او وضاحت

د تخنین په باره کښې د فقهي په کتابونو کښې (ردالمحتارص ۱۸۸ جلد ۱) عبارت د تخنین) لاندې او گورئ!

بـحـیـث یـمـشـی فـر سـخـاً و یـثـبـت عـلـی السـاق بـنـفـسـه و لا یـری مـا تـحـتـه و لا یـنـشـف (الدر) و فی الدرد و فی بعض الكتب ینشف و یفسر فی الخانیة الاول بان لا یشف الجورب الماء الی نفسه کالادیم و الصرم و یفسر الثاني بان لا یجاوز الماء الی القدم و قال تحت بنفسه ای من غیر شد اه.

ددې عبارت نه معلومه شوه چه د (جواز مسح علی التخنین) دپاره سختوالي ضروری دې چه هغه په درې خبرو سره راځي (۱) چه بغیر د خپلونه پکښې سرې شرعی درې (۳) میله یا دهغې نه زیات تللې شی (۲) دتړلو نه بغیر دپنډو پورې انختې وی (۳) او که اوبه پرې واچولې شی نو دننه نه ځي.

دا درې واړه کارونه او خاص طور سره دریم کار دنائیلون په جرابو کښې بالکل نشته لهذا مسح پرې صحیح نه ده او په دیکښې احتیاط ځکه هم ضروری دې چه په قران کښې (غسل الرجلین) راغلې چه قطعې حکم دې او د (مسح علی الخفین) حدیثونه متواتر یا مشهور دی نو ددې وجې نه دتخصیص دپاره کافی دی صرف په (مسح علی الجوربین) کښې ځما په نزد داسې (صحیح السند) صریح الدلالة حدیثونه دشهرت په درجه کښې نشته او د (قیاس علی الخفین) دپاره دمضبوط مشاکلت او مشابهات ضرورت دې والله اعلم

الباب السادس

في الحيض والنفاس

د حیض په حالت کښې د ښځې نه د پرتوګ د پاسه د فائدې اخستلو حکم

سوال: علمائی کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د حیض په حالت کښې د ښځې نه د پرتوګ د پاسه د فائدې اخستلو حکم څه دې؟ بینوا توجروا المستفتی: عبد الرحیم..... ۱۱۲ مارچ ۱۹۸۴ء

الجواب: چه کله حائل موجود وی نو ممنوع نه دی (۱) وهوالموفق

د حائضې د لاس خوراک خوړل جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د حائضې د لاسونو خوراک وغیره خوړل جائز دی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: سرفراز خان کردکالا باغ میان والی..... ۱۹۷۵ء ۱۰ ۱۴

الجواب: د حائضې په لاسونو سره خوراک پخول او خوړل ټول جائز دی.

لحديث اصنعوا كل شيء الا النكاح ﴿٢﴾ ولان نجاستها حكميه.. وهوالموفق

﴿١﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله يعني ما بين سرة وركبة) فيجوز الاستمتاع بالسرة وما فوقها والركبة وما تحتها ولو بلا حائل وكذا بما بينهما بحائل بغير الوطء. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۱۴ جلد ۱ مطلب في حكم وطء المستحاضة)

﴿٢﴾ (مشكوة المصابيح ص ۵۶ جلد ۱ الفصل الاول باب الحيض)

کہ د زنانہ دروژی پہ حالت کنبی حیض شروع شو نو امساک بہ کوی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوی زنانہ دپشمنی نہ پس سحر یا عرمہ کنبی خپلہ بیماری (جامی، حیض) شروع شی نو دہغہ وخت نہ خوراک خکاک جائزدی او کہ نہ دمانہام پور ی بہ انتظار کوی؟

بینوا توجروا

المستفتی: فضل واحد باجوړ ایجنسی ۱۲ شوال ۱۴۰۴ھ

الجواب: داسی حائضہ بہ امساک کوی (شامی) (۱) وهو الموفق

د حیض پہ حالت کنبی داستغفار، درود شریف او تسبیحاتو و نیلو حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زنانہ دحیض اونفامس پہ دوران کنبی تلاوت خونشی کولې خو (سبحان الله، الحمد لله، استغفار، درود شریف او نور ذکر ونه و نیلې شی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل واحد پشه سالارزی باجوړ ۱۱ جولائی ۱۹۸۴ء

الجواب: دا کلمات و نیل جائزدی (شرح التویر) (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله كمسافر اقام وحائض)..... والاصل في هذه المسائل ان كل من صار في آخر النهار بصفة لو كافي اول النهار عليها للزمه الصوم فعليه الامساک..... وكذا كل من وجب عليه الصوم لوجود سبب الوجوب والاهلية ثم تعذر عليه المضى..... فانه يحب عليه الامساک الخ. (ردالمحتار على هامش الدر المختار ص ۱۱۶ جلد ۲ مطلب فی جواز الافطار بالتحری کتاب الصوم)

﴿۲﴾ قال الحصكفي (ولابأس) لحائض وجنب (بقراءة ادعية ومسها وحملها وذكر الله تعالى وتيسيح).

(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۱۵ جلد ۱ باب الحيض)

د حیض د بندیدلو او حمل نه کیدلو دوايانو

استعمالولو په صورت کښې د طهر د ورځو حکم

سوال: زید دېچونه پیدا کیدلو په وجه سره دوائی استعمالوی آیا دا جائز دی که نه؟ اودغه شان دحیض بندولو دپاره گولی هم ورکوی نود طهات حکم به وی که دحیض؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم..... ۱۱۹ مارچ ۱۹۸۴ء

الجواب: دصحيح نیت اومقصدپه بنياد داسې کول جائز دی (۱) لکه څنگه چه عزل وغيره جائز دی (۲) اودحیض بندولو په وخت کښې به دطهر (پاکي) احکام جاری کیږي. (۳) وهواالموفق

د حیض بندولو د پاره علاج کول جائز دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بعضې زنانې داغواړي چه په رمضان شریف کښې ټولې روزې اونیسې او دحج په ورځو کښې دحج په

(۱) مثلاً دښځې ئی داسې بیماری وی چه دهغې په وجه باندې دماشومانو راوړلو قابله نه وی اوکه ښځه ئی صحتمنده وی بيماره نه وی نو بيا به دعارضی وقفې هم اجازت نه وی ځکه چه په دې سره دمسلمانانو افرادي قوت ته نقصان رسيږي چه دهغې اجازت هيچرې نشي ورکولي (سيف الله حقاني)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين الشامي (قوله ويكره ان تسقى لاسقاط حملها وجزا لعذر) كالمرضعة اذا ظهر بها الحمل وانقطع لبنها وليس لابی الصبي ما يستاجر به الظئر ويخاف هلاك الولد قالوا يباح لها ان تعالج في استئزال الدم مادام الحمل مضغة او علقه ولم يخلق له عضو وقدروا تلك المدة بمائة وعشرين يوماً وجزا لانه ليس بأدمي وفيه صيانة الأدمي خايه. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۰۵، ۳۰۶ جلد ۶ كتاب الحظر والاباحة باب البيوع)

﴿۳﴾ وفي الهندية لا يثبت حكم كل منها الا بخروج الدم وظهوره وهذا هو ظاهر مذهب اصحابنا وعليه عامة مشايخنا وعليه الفتوى وهكذا في المحيط.

(فتاوى هندية ص ۳۸ جلد ۱ فصل في احكام الحيض والنفاس والاستحاضة)

احکاماتو طواف وغیرہ کنبی ہم کمی رانشی ددی مقصد دیارہ دانگریزی علاج تیکہ (انجکشن) وهی چه دهغی په وجی سره ئی حیض دمقرر شوې وخت پورې بندشی نوزید ایم بی ایس ډاکتر هم دې هغه وائی چه داعلاج مکمل طور سره اثرکونکې دې اوددغې انجکشن لگولو سره حیض دڅه مودې دیارہ اودرپری نو دشریعت په رنراکنبی داسی کار کول جائز دې که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد مشتاق احمد صوبائی اسمبلی خیبر روډ پشاور... ۲۱۵۱۹۹۱
الجواب: دحیض بندولو یا شروع کولو دیارہ علاج کول مباح دی نه مطلوب شرعی دی اونه ممنوع شرعی دی یدل علیه (۱)

د نفاس په موده کنبی استحاض راتلل

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه دیوې زنانه ماشوم پیدا شو نو د ۲۸ ورځو پورې ئی وینه راغلې وه یعنی جاری وه بیا دیارلس (۱۳) ورځې بنده شوه بیا په څوارلسمه (۱۴) ورځ جاری شوه اوس به ددې زنانه نفاس څو ورځې وی او دحیض به څه حکم وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرحمن مروت کرک..... ۲۱ ربیع الثانی ۱۴۰۳ هـ

الجواب: خبرشه په حیض او نفاس کنبی پرله پسې والې ناممکن دې لکه چه ددو (۲) حیضونو په مینځ کنبی پرله پسې والې ناممکن دې په مینځ کنبی بی کم نه کم پنځلس (۱۵) ورځې وقفه ضروری ده (۱) (شامی، بحر) نو که په

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: قال في المراج مثل بعض المشايخ عن المرضعة اذا لم ترحضها فعالجته حتى رءت صفرة في ايام الحيض قال هو حيض تنقضي به العدة.
 (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۰۲ جلد ۱ باب العدة)

﴿۲﴾ قال الحصكفي والقل الطهر بين الحيضتين او النفاس والحيض خمسة عشر يوماً ولياليها اجماعاً ولاحد لاكثره.

(الدرالمختار على هامش ردالمختار ص ۲۰۹ جلد ۱ مبحث في مسائل المتحيرة باب الحيض)

دی صورت کسبھی دا زنانه عادت والانہ وی (۲۸+۱۲-۴۰) ورخھی دھغی نفاس دی او روستو مودہ دطهر زمانہ دہ اودا وینہ داستحاض دہ (۲) اود عادت نہ کیدلو پہ وجہ باندی بہ د طهر زمانہ پنخلس ورخھی وی. وھوالموفق

﴿الحال العلامة ابن عابدین اذا وقع فی المبتدأة ونفاسها اربعون ثم عشرون طهرها اذ لا يتوالى نفاس وحیض ثم عشرة حیضها خلافا لما فی الامداد من ان طهرها خمسة عشر والمعتادة ترد الى عادتها فی الطهر وهذا علی قول المیدانی الذی علیہ الاکثر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۰۹ جلد ۱ مبحث فی مسائل المتحیره باب الحیض)

الباب السابع في الانجاس

د جنابت، حیض اونفاس د پاره د طہارت حکمیہ یعنی تیمم حکم

سوال: آیاد جنابت، حیض او نفاس د پاره ہم طہارت حکمیہ یعنی تیمم جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی محمد خطیب نورانی مسجد فرتیتر کالونی کراچی نمبر ۱۲... صفر ۱۳۹۲ھ

الجواب: طہارت حکمیہ یعنی تیمم د حدیث اصغر، حدیث اکبر، حیض اونفاس تولو د پاره جائز دی ہر کله چہ ئی پہ طہارت حقیقیہ (غسل او اودس) باندی قدرت نہ وی. (۱)

صرح به فی جمیع کتب الفروع لاحاجة الى نقل عبارات الفقهاء. وهو الموفق

د مذی وتلو نہ د بچ کیدلو تدبیر

سوال: کله کله بی اختیاره د فاسد خیالونو راتلو سره د مثنائی نہ مذی راوخی اوسره د کوشش نہ ہم پہ مونخ کنبی داسی صورت پیدا کیڑی نو آیا مونخ بہ صحیح وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ممتاز احمد پشاور... ۱۹۸۲ء ۱۲۲

الجواب: داسی دی د استنجاء اود اودس کولو پہ وخت کنبی پہ الہ تناسل (اندام مخصوص) باندی یو پتئی (یونیم انچ پلنہ شپرانچ اوربده) معمولی شان اوتپی چہ د تکلیف نہ محفوظ شی (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال الحصكفي: من عجز (مبتدا خبره) تیمم عن استعمال الماء المطلق الكافي لطهارته. (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۷۰ جلد ۱ باب تیمم)

﴿۲﴾ وفي الهندية: اذا خاف الرجل خروج البول فحشا احليله بقطنه ولولا القطنه يخرج من البول فلا بأس به ولا ينتقض وضوءه حتى يظهر البول على القطنه كذا في فتاوى قاضى خان. (فتاوى هندیہ ص ۱۰ جلد ۱ باب الوضوء فصل نواقض الوضوء)

پہ وینہ گندہ شوې پلستر سره د عذر په وجې مونځ کول صحیح دی

سوال: دا حقرخپه دا کسیدنت په وجه باندې دگیتونه بره پورې ماته شوې وه بیائی زه په خیبر هسپتال کښې داخل کړم لیکن وینه بالکل نه وه ښکاره شوې نو بنده به په تیمم سره په ناستې مونځ کولو بیا په خپه کښې څه فرق راغې نو ماته ئی نشه راکړه او خپه کښې ئی راته دستیلو میځ اولگولو او پلستر ئی کړه او ښه کافی وینه هم اووتله چه پلستر سره اونختله نوبنده په وینې سره دگنده شوی پلستر دوجې نه دمونځ کولو نه معذورشو اوس عرض دادې چه دغه شان کوم مونځونه زمانه قضاء شوې وی نو هغه به جوړیدو او پلستر لرې کولو نه پس قضاء راگرځوم او که نه هم دغه شان ئې ددې پلستر سره کوم؟ بینوا توجرو!

المستفتی: عبدالواسع بلی تنگ کوهاټ... ۲۱ شعبان ۱۴۰۳ هـ

الجواب: دپلستر او پتیی سره چه کوم نجاست ونځلی هغه معاف دې ځکه چه دهغې وینځل ناممکن یا تکلیف والا دی باقاعده مونځ کولې شې. (۱) وهوالموفق

په جاری اوبو کښې دنجاست ملاویدلو حکم

سوال: چه ښه فرمایند علماء دین دریں مسئلہ کہ جوئے آب جاری باشد، و برائے ویں جوئے دیگر ناپاک یعنی بول خلط شده باشد، چه حکم دارند بینوا توجرو!

المستفتی: حاجی سعد الرحمن علی زئی کوهاټ..... ۶/ صفر ۱۴۰۳ هـ

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين فان ضره الحل والغسل مسح الكل تبعاً والا فلا بل يغسل ما حول الجراحة ويمسح عليها لا على الخرقه ما لم يضره مسحها فيمسح على الخرقه التي عليها يغسل حوالها وما تحت الخرقه الزائدة لان الثابت بالضرورة يتقدر بقدرها كما اوضحه في البحر عن المحيط والفتح.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۰۵ جلد ۱ قبيل باب الحيض) وهاب

الجواب: اگر بعد از اختلاط و آمیزش آب جوی جاری متغیر شود یعنی درین آب رنگ یا طعم یا بوئی نجاست ظاهر شد، پس این جوئی نجس باشد ورنه نجس نباشد (۱) (هدایہ، شامی، بحر، ہندیہ)۔ و هو الموفق

د نبالغہ ماشومانویہ اطلاع باندی بہ پہ اوبو د نجاست حکم نشی لکولی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ یو کوهی کنبی یو ناپاکہ تپوس او غورخیدو تقریباً شل (۲۰) ورخے پس ورو ہلکانو اقرار او کرو چہ دا تپوس مونہ غورزولی وو نواوس بہ ددی کوهی داوبو خہ حکم وی او کوم خیزونہ چہ پہ دے سرہ وینخلی شوی دی او کوم مونخونہ وغیرہ چہ پہ دے سرہ شوی دی دھغے بہ خہ حکم وی؟ راگرخول ئی لازمی دی کہ نہ اودخومرہ ورخو اعادہ بہ کول وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: احسان اللہ ہزاروی متعلم دارالعلوم حقانیہ ۱۱۸ دسمبر ۱۹۷۴ء

الجواب: د نبالغہ بچو خبر ورکول نامنظور دی لہذا دا اوبہ بہ دھغہ وخت نہ ناپاکہ گنرلے کیجی (۲) دکوم وخت نہ چہ ئی پتہ اولگی۔

کما فی احکام الصغار الصبی او المعوہ اذا اخبر بنجاسة الماء لا ثبت النجاسة بقوله
لانه لقله عقله قد يكذب فلا يترجح صدقه على كذبه (هامش جامع الفصولین
ص ۱۲۳ جلد ۱) (۳)۔ و هو الموفق۔

﴿۱﴾ قال العلامة حصكفي وبغير احد اوصافه من لون او طعم او ريح ينجس الكثير ولو
جارياً أجمعاً. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۱۳۶ جلد ۱ باب المياه)

﴿۲﴾ قال العلامة حصكفي ومذ ثلاثة ايام بلياليها ان التفخ او تفسخ استحسانا وقال من
وقت العلم فلا يلز مهم شيء قبله قيل وبه يفتى.

(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۱۶۱ جلد ۱ مطلب في تعريف الاستحسان)

﴿۳﴾ وفي الهندية: ولو كان المتخير بنجاسة الماء صيباً او معوهاً يعقلان ما يقولان فلا يصح
ان خبرهما في هذا كنخبر الدمى (اي لا يقبل) لانه ليس لهما ولاية الانزام حكماً في فتاوى
قاضى خان. (فتاوى عالمگیریہ ص ۳۰۹ جلد ۵ الباب الاول في العمل بخبر الواحد)

د ناپاکه نیلو د پاکولو طریقہ

سوال: د شیشو د نیلو ټیم دې چه په هغې کښې به تقریباً (۱۰) سیره تیل وی په یو ټیم کښې منږک (چوها) اوموندلې شو نو آیا اوس داتیل پاک دی که ناپاک؟ او په خپله ئې استعمالولې شو که نه؟ او د پاکولو طریقه ئې څه ده؟
بینوا توجروا

المستفتی: مختار احمد شوگرملز چارسده... ۱۴ جمادی الثانی ۱۴۱۱ هـ
الجواب: ته داتیل یا غوړی په اته سیره گرامو اوبو کښې واچوه او هغې اوبو ته حرکت ورکړه کله چه ښه په قلاړ شی نو یو بل لوبښی ته تری نه داتیل یا غوړی واړوه چه په هغې کښې هم تقریباً (۸) سیره گرمې اوبه وی او چه د حرکت ورکولو نه پس په آرام شی نو په بل کښې دغه شان دری (۳) ځلې دې کولو سره په داتیل او غوړی پاک او حلال شی (شامی) (۱) وهوالموفق

د حلال ځناورو او سوتو اود چرگې د بولو (غلو) حکم

سوال: ټول حلال ځناور اود کومو چه مونږ غوښې خورو دهغې متیازې غل وغیره دچاپه جامو یا بدن باندې اولگی نو دا غلاظت خفیفه دې که غلیظه دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام محمد ډهوک منجو کاجت کیملیپور... ۱۹۷۲، ۱۱۲۸
الجواب: (۱) د کومو ځناورو غوښه چه حلاله ده دهغوی متیازې نجاست خفیفه دې (کما فی الهدایه والدر المختار) (۲) او په سوتو کښې اختلاف دې.

﴿۱﴾ قال ابن عابدين ولو تنجس..... الدهن يصب عليه الماء فيغلى فيعولوا الدهن الماء فيرفع بشئ هكذا ثلاث مرات، اهـ. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۳۵ جلد ۱ مطلب فی تطهير الدهن والعسل) (ومثله فی الطحطاوی ص ۱۶۰ باب الانجاس)

﴿۲﴾ قال العلامة حصكفي من نجاسة مخففة قبول ماكول ومنه الفرس وطهره محمد. الدر المختار على هامش ردالمحتار ۲۳۵ جلد ۱ باب الانجاس

دامام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ پہ نزد باندی نجاست غلیظہ دی لیکن دعووم بلوی دوجی نہ نجاست خفیفہ کیدل زیات مناسب دی (۱) اوپہ دی ہم پوہہ شی چہ پہ نجاست غلیظہ کنبی ہم دلاس دتلی پہ اندازی سرہ معاف دی اوپہ خفیفہ کنبی د خلورمی حصی نہ کم معاف دی (۲) (۲) دچرگانو غل نجاست غلیظہ دی (۳) وهوالموفق

دسلس البول د مریض د پارہ چہ کلہ گران وی

نو جامی وینخل یی ضروری نہ دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دسلس البول مریض خوبہ دهر مونخ دپارہ نوې اودس کوی لیکن دجامو سرہ بہ خہ کوی دھغی دبدلولو ضرورت شتہ کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالودود کوهاٹی تیراہ..... ۱۳۵۱ء ۱۹۷۲ء

الجواب: کہ گرانہ نہ وی نو جامی بہ وینخی او کہ گرانہ وی مثلاً دمونخ ختمولونہ مخکنبی ئی جامی بیا پلیتیری نو وینخل ئی ضروری نہ دی (۴) (شامی ص ۲۸۲ جلد ۱) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله وطهرهما محمد آخرأى فى آخر امره حين دخل الرى مع الخليفة ورأى بلوى الناس من امتلاء الطرق والخانات بها وقاس المشائخ على قوله هذا طين بخارى. (قوله وبه قال مالك) فيه انه يقول ما اكل لحمه فبوله ورجيعه طاهر فقط فلا يقول بطهارة روث الحمار.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۳۵ جلد ۱ باب الانجاس)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: وعفا الشارع عن قذر درهم وان كره تحريما فيجب..... ونجاسة خفيفة..... وعفى دون ربع جميع بدن وثوب الخ. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۲۳۵، ۲۳۱ جلد ۱ باب الانجاس)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفى: وخمر..... وخمر كل طير لا يذرق فى الهواء كبط اهلى ودجاج. (الدرالمختار على هامش ردالمختار ص ۲۳۳ جلد ۱ باب الانجاس)

﴿۴﴾ قال العلامة الحصكفى: وان سال على ثوبه فوق الدرهم جازله ان لا يغسله ان كان لوغسله تنجس قبل الفراغ منها اى الصلاة والابتنجس قبل فراغه فلا يجوز ترك غسله هو المختار للفتوى. (الدرالمختار على هامش ردالمختار ص ۲۲۳ جلد ۱ مطلب فى احكام المعلوم)

کہ پہ ختہ کنبی اوبہ یا خاورہ پلینہ وی
نود مفتی بہ قول مطابق ختہ بہ پاکہ وی

سوال: دقاضی خان پہ صفحہ ۱۳ کنبی دی.

تراب الطاهر اذا جعل طيناً بالماء النجس او على العكس الصحيح ان الطين نجس ايما كان نجساً (نور الكشور) او پنايہ جلد اول ص ۳۵۷ نور الكشور کی دی: ان الماء و تراب اذا اختلطا و صار طيناً واحد هما نجس فليل العبارة فيه للماء و قيل للتراب و قيل للغالب و قيل ايهما كان طاهراً فالطين طاهر و به قال الاكثر و قيل ان كان نجس فالطين طاهر لانه صار شيئاً آخر كالخمر الخ،
پہ دې دواړو کنبي راجح قول کوم يو دې طهارت طين که نجاست طين (ختہ)،
صحيح جواب سره د حواله اوليکئ اود دواړو جهانو اجر حاصل کړئ؟
بينوا توجروا

المستفتی: مولوی محمد یوسف واندہ سیمولکی مروت..... ۱۹۷۰ء

الجواب: دامختلف فيه مسئله ده قاضی خان او ابو الیث سمرقندی، شارح
المنیة او صاحب المحيط خودیته ترجیح ورکړې ده چه په دې دواړو خیزونو
کنبي کوم یو هم ناپاک وی نو ټول به پلیت وی (۱) او الدر المختار والا
داخبره غوره کړې ده چه کله دواړه پلیت نه وی نو مخلوط به پاک وی.
وقال الشامي هذا ما عليه الاكثر فتح وهو قول محمد والفتوى عليه بزازيه فليراجع
الى رد المحتار (ص ۳۳۳ جلد ۱)
نو بس هم دیتہ مفتی بہ قول وئیلی شوې دې (۲) نودیتہ به ترجیح
ورکولې شی اگر چه په هغه بل کنبي احتیاط موجود دې فقط

﴿۱﴾ قال ابراهيم الحلبي: الماء والتراب اذا اختلطا وكان احدهما نجساً فالطين الحاصل منها نجس لان اختلاط النجس بالطاهر ينجمه هذا هو الصحيح كما ذكره قاضي خان وهو اختيار الفقيه ابي الليث وكذا روى عن ابي يوسف ذكره في الخلاصة.

(غنية المستملی ص ۱۸۶ فصل فی الأسار)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: رطوبة الفرج طاهرة خلافاً لهما العبارة للطاهر من تراب او ماء اختلطا به يفتي، قال ابن عابدين هذا ما عليه الاكثر فتح وهو قول محمد والفتوى عليه بزازيه .
(الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۵۷ جلد ۱ قبيل كتاب الصلاة)

چه د خاورو تیل په جامو اولگې نومونځ کولو حکم

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائى چه آيا دخاورو تيل پاک دى؟ که داپه جامو اولگى نو دغه حالت کښې دمونځ کولو څه حکم دى؟
بينوا توجروا

المستفتی: محمد عبد الرحيم عزيز موضع مولې پور کبير والا ملتان ۱۹۲۹ء ۱۹۳۱ء
الجواب: بغير د څه اختلاف نه بالکل پاک دى ليکن بوئى دار دى نو جماعت ته داسې جامو کښې تلل او مونځ کول مکروه دى (۱) (کبرى ص ۶۶۳) وهوالموفق

که په مرغى يا ماشوم باندې گندگى وي اوپه

مونځ گذار باندې کښې نو مونځ نه فاسد یرى

سوال: په يو کتاب کښې ئى د (مراقى الفلاح) په سند سره ليکلې دى چه دمونځ گذار په غيږ يا په شا باندې ماشوم يا مرغى کښې چه په هغه باندې دفساد په مقدار نجاست لگيدلې وي نو مونځ ئى کيرى آيا داصحيح دى؟
بينوا توجروا

المستفتی: محمدرقيق شاه اسماعيل شهيد رود راوالپنډى ۱۹۲۹ء ۱۱۲۸ء
الجواب: د اجزئيه صحيح ده په فتاوى کښې ليکلې شوې ده (۱) تائيد کښې ئى حديث هم موجود دى (۳) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال ابن عابدين الشامي (قوله واكل لحوموم ويمنع منه) اى كبصل ونحوه مما له رائحة كريهة للحديث الصحيح فى النهى عن قربان اكل الثوم والبصل المسجد الخ.
(ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۳۸۹ جلد ۱ مطلب فى الغرس فى المسجد)

وقال العلامة ابراهيم الحلبي: الاول فيما تصان عنه المساجد يجب ان تصان عن ادخال الرائحة الكريهة لقوله عليه السلام من اكل الثوم والبصل والكراث فلا يقربن مسجدنا فان الملائكة تتأذى مما يتأذى منه بنو آدم متفق عليه. (غنية المستعلى المعروف بالكبرى ص ۵۲ فصل فى احكام المسجد)

﴿۲﴾ قال العلامة الشرنبلالى: وجلس صغير يستمسك فى حجر المصلى وطير متنجس على رأسه لا يبطل الصلاة اذالم تنفصل منه نجاسة. (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص ۱۱۳ باب شروط الصلاة واركانها) (وهكذا فى الهندية ص ۶۳ جلد ۱ قبيل فصل استقبال القبلة)

﴿۳﴾ عن ابى قتاده الانصارى ان رسول الله ﷺ كان..... (بقية حاشيه په بل مخ)

د جناح کیپ د خرمی مسئلہ

سوال: جناح کیپ یا قراقلی چه دکومې خرمی نه جوړېږي دهغې بهترینه خرمی دهغې گډې د بچې نه جوړېږي چه دمور په خپته کښې وی او دویم قسم خرمی دذب کولو نه پس حاصلېږي آیا د اعمل صحیح دي چه صرف دخپل شوق دپاره موراو بچې ذبح کړی شی نو دا ظلم نه دي؟ او که داسې کس امامت کوی نو دهغه اقتداء به صحیح وی؟ دغه شان ددې نسل کشی دجواز او نه جواز حیثیت څه دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: معاویه رسول خان کیمل پور رود پاکستان کراچی... ۱۴۰۱۷۱۴ هـ

الجواب: خبرشه چه دمردار ځناور خرمی داوچیدلو نه پس پاکېږي (۱) (حدیث وفقه) او گډه د بچې سره ذبح کول ممنوع شرعی نه دی نو داسی کار کول د تقوی نه خلاف نه دی البته دزړه د سختی باعث ضرور دی چه دا امامت ته ضرر نه رسوی. وهوا الموفق

د جنب خوله پلټنه نه ده

سوال: علمائی دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی که یو جنب سړي استنجاء

(بقیه حاشیه) یصلی وهو حامل امامة بنت زينب بنت رسول الله ﷺ ولا بی العاص ابن ربيعة بن عبد شمس فاذا سجد وضعها واذا قام حملها. (صحیح البخاری ص ۷۳ جلد ۱ باب اذا حمل جارية صغيرة على عنقه في الصلوة كتاب الصلوة)

﴿۱﴾ عن ابن عباس رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ ايما اهاب دبغ فقد طهر، (الجامع الترمذی ص ۳۰۳ جلد ۱ باب ماجاء في جلود الميتة اذا دبغت)

وقال العلامة ابراهيم الحلبي: وكل اهاب دبغ فقد طهر..... جازت الصلوة معه ملبوساً او مفروشا او محمولاً الا جلد الخنزير لنجاسة عينه.

(غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۱۵۱ باب الانجاس)

کوی او پہ بدن باندی ئی خہ بیکارہ پلیتی نہ وی نو ددی سہی خولہ پاکہ دہ۔
کہ ناپاکہ دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام حبیب اکبریورہ نوشہرہ..... ۱۵ فروری ۱۹۸۹ء

الجواب: دجنبی خولہ پلیتہ نہ دہ لہذا دی سرہ جامی نہ پلیتری۔
قال فی الدرالمختار لمور آدمی مطلقاً ولو جبا او کافراً وحکم عرق کسور ﴿۱﴾. وهو الموفق

مصنوعی خاورہ پاکہ دہ

سوال: علماء دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ مصنوعی خاورہ
دشریعت پہ رنہا کنبی پاکہ دہ کہ ناپاکہ؟ چہ داپہ زمکہ و اچولہ شی نو
ہلتہ مونخ کیہی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد خورشید رسالپور گندییری نوشہرہ. ۸ ربیع الثانی ۱۳۹۷ھ

الجواب: مصنوعی خاورہ پاکہ دہ لتبدل الذات (۲) وهو الموفق

پہ وینہ گندہ شوہی نو ٲونو سرہ مونخ اداکول

سوال: علماء دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیو امام پہ جیب کنبی
روپی وی چہ پہ وینو گندہ وی او خلقو تہ مونخ ہم ورکوی نو امام مونخ خو
اونہ شو نو امام بہ ٲولو خلقو تہ اطلاع ورکوی او کہ صرف امام بہ قضاء
راوہی؟ بینوا توجروا

المستفتی: رحمت نبی ڊاک اسماعیل خیل نوشہرہ یکم ذی الحجہ ۱۳۸۹ھ

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۳ جلد ۱ مطلب فی السنور)

﴿۲﴾ قال العلامة ابراهيم الحلبی: واكثر المشائخ اختاروا قول محمد رحمه الله وعليه
الفتوى لان الشرع رتب وصف النجاسة على تلك الحقيقة وقد زالت بالكلية، فان الملح غير
العظم واللحم فاذا صارت الحقيقة ملحا ترتب عليه حكم الملح وعلى قول محمد فرعوا
طهارة صابون صنع من دهن نجس وعليه يفرغ ماله وقع انسان و كلب في قدر الصابون فصار
صابونا يكون طاهراً لتبدل الحقيقة . (غنية المستملی المعروف بالکیری ص ۱۸۶ فصل فی الاسان)

الجواب: کہ وینہ دتلی دیپنوالی نہ زیاتہ نہ وی نو دامعاف دہ (۱) او دمونئ د راگر خولو حکم پہ چاباندی ہم نشته او کہ زیاتہ وی نو صرف پہ امام باندی اعادہ ضروری دہ کہ نور خلقو تہ معلومہ وی نو اعادہ دی او کری او کہ معلومہ نہ وی نو دامام شافعی رحمہ اللہ پہ قول باندی بہ فتویٰ ورکولی شی او اعادی اعلان بہ ضروری نہ (۲) ہکذا فی الفتاویٰ

د جنابت پہ حالت کسبی خوراک خشاک او گرزیدل وغیرہ جائز دی

سوال: علماء دین دے مسئلے بارہ کسبی خہ فرمائی چہ یو سپرے جنب شو داوبو د موجودگی باوجود نہ اودس کوی اونہ تیمم نودھغہ دپارہ اودہ کیدل، روتی خوړل اوبہ شکل سلام اچول یا اخستل یا گرزیدل وغیرہ ترکوم حد پورے جائز دی حرام دی کہ مکروہ دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فقیر محمد معصوم سرائی نورنگ بنوں..... ۱۰۸۱۶۱۹۷۷

الجواب: د جنابت پہ حالت کسبی اودہ کیدل خوراک خشاک گرزیدل سلام اچول

﴿۱﴾ فی الہندیہ: (النجاسة) المغلظة وعفی منها قدر الدرهم والصحيح ان يعتبر بالوزن في النجاسة المتجسدة وهو ان يكون وزنه قدر الدرهم الكبير المثقال وبالمساحة في غيرها وهو قدر عرض الكف هكذا في التبيين والكافي واكثر الفتاوى. (والمراد بعرض الكف عرض مقعد الكف وهو داخل مفاصل الاصابع.)

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۴۵ جلد ۱ الفصل الثانی فی الاعیان النجسة)

﴿۲﴾ قال الحصكفي كما يلزم الاخبار القوم اذا امهم وهو محدث..... بالقدر الممكن..... والا لا يلزمه بحر عن المعراج وصح في مجمع الفتاوى عدمه مطلقا لكونه عن خطا معفو عنه قال ابن عابدين وصح في مجمع الفتاوى وكذا صححه الزاهدی فی القنيه والحاوی والیہ اشار ابویوسف..... واما صلاحتهم فانها وان لم تصح ایضا لكن لا يلزم مهم اعاتها بهم ولا يلزمه اخبارهم لعدم تعمدہ فافهم.

مع رد المحتار ص ۴۳۸ جلد ۱ باب الامامة

دسلام جواب ورکول تول جائز دی۔

لان النبی ﷺ انکر علی من امتنع عن المصافحة ولم ینکر علی المشی وغیره کما لا ینحفی علی من راجع الی کتب الاحادیث ﴿۱﴾ واما علم ردالسلام قبل التیمم والوضوء فمحمول علی الموام ﴿۲﴾۔ وهو الموفق

غنمو وغیره ته د خنزیر لاری لکیدل

سوال: خمونر په علاقه ډیر خنزیران دی چه اکثر فصلونه تباه کوی نو کوم عنم یا فصل وغیره چه خنزیر خراب کړی نو آیا دهغې خوړل جائز دی؟
بینوا توجروا

المستفتی: حافظ جهانداد خطیب جامع مسجد اټک ۱۱۳\رمضان ۱۴۰۵ھ

﴿۱﴾ عن ابی هريرة رضى الله عنه قال لقيني رسول الله ﷺ وأنا جنب فأخذ بيدي فمشيت معه حتى قعد فأنسلت فاتيت الرجل فاعتسلت ثم جئت وهو قاعد فقال أين كنت يا اباهريرة فقلت له فقال سبحان الله ان المؤمن لا ينجس، وعلى هامش المشكوة وفي شرح السنة فيه جواز مصافحة الجنب ومخالطته وهو قول عامة العلماء واتفقوا على طهارة عرق الجنب والحائض، وفيه دليل على جواز تأخير الاغتسال للجنب وان يسعى في حوائجه، مرقاة.
(مشكوة المصابيح ص ۳۹ جلد ۱ باب مخالطة الجنب وما يباح له الفصل الاول)

﴿۲﴾ وفي منهاج السنن: قوله وهو يبول فلم يرد عليه فوراً بل رد عليه بعد الطهارة بدليل روايات اخرى، اعلم انهم صرحوا على انه لا يسلم على من يبول او يتغوط او يصلي او يتلوا او يذكر الله تعالى او يؤذن او يقيم او يدرس او ياكل وغير ذلك فمن سلم عليهم فلم يستحق الرد واما رده ﷺ على هذا المسلم فمحمول على الاستحباب او تطيب القلب واما السلام على من يستنجي من البول بالحجر او المدر قائماً او قاعداً فلم يثبت فيه من الفقهاء شيء والراجح هو الجواز اذا كان غير مكشوف العورة، لان النبي ﷺ نذب الى السلام على الاهل بلا استثناء الحائضة والنفساء ولم يقل احد من الفقهاء بكرهه السلام على الحائضة او النفساء وكذا على من به داء سلس البول.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۱۸ جلد ۱ باب كراهية ردالسلام غير متوضي) فرتن

الجواب: ددغہ خیزونو خوراک جائز دی لیکن دڅه سره چه دخنزیر لارې لگیدلې وی دهغې خوراک جائز نه دې خو صرف دلاړو لگیدلو شک حرامونکې نه دې (۲) فقط

په ډرائی کلینر مشین کښې وینځلو سره جامې نه پاکیرې

موال: علمائ دین دې مسئلې باره کښی څه فرمائی چه په ډرائی کلینر مشین کښې په مختلفو پوډرو اومائع خیزونو سره جامې صفاکوی نو آیا دې طریقې سره جامې دگندگې نه صفا کیږی حال داچه صفا کیدو دپاره درې ځلې اوبو سره وینځل اومړل هم ضروری دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: معین الدین ناصر شور سوات.... ۱۹۷۷، ۱۶، ۱۸، ۱۶

الجواب: په ډرائی کلینر مشین کښی ناپاکې جامې نه پاکیرې البته د خپرونه صفا کیږی.

لان المائع الذی یفصل به الثوب فیہ لیس بجار لا حقیقة ولا حکماً فیتنجس المائع عند القاء الثوب التنجس فکیف یطهر الثوب فافهم (ماخوذ از ردالمحتار) (۳).

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: وسور خنزیر وکلب وسباع بهائم ومنه الهرة البرية وشارب خمر فور شربها ولوشاربہ طویلا لا یستوعبه اللسان فنجس.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۶۳ جلد ۱ مطلب فی السور)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين ولم یحکم بنجاسته للشک.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۶۳ جلد ۱ مطلب فی السور)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله وحکم سائر المائعات الخ) فکل ما لا یفسد الماء لا

یفسد غیر الماء وهو الاصح محیط وتحفة والاشبه بالفقه بدائع اه بحر وفيه من موضع آخر وسائر المائعات کالماء فی القلة والکثرة یعنی کل مقدار لو کان ماء تنجس فاذا کان غیره ینجس، ومثله فی الفتح. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۳۶ جلد ۱ مطلب حکم سائر المائعات کالماء فی الاصح).

وقال العلامة ابن نجيم: (قوله يطهر البدن والثوب بالماء وبمائع مزيل كالخل وماء الورد)

هذا بالاجماع اراد به الماء المطلق..... واراد بطهارة البدن..... (بقیه حاشیه په بل مخ)

د شرابی د خولی حکم

سوال: ځمونه ځانې کښې یو مولوی صاحب د شرابی باره کښې او وئیل چه د کافر او جنبی خوله پاکه ده اود شرابی خوله پلیته ده دغه شان دهغه د بدن اجزاء هم پلیت دی هم دې وجې نه د شرابی دپاره صفا حکم دې چه شرابی دی مونږ نه کوی ځکه چه د شرابی مونږ نه قبلیری نو براه مهربانی ددې مسئلې حکم څه دي؟
 بینوا توجروا

المستفتی: فضل اکبر جلبی صوابی..... ۱۹۲۹ء ۱۲۰۱۲

الجواب: د شرابی خوله نجس (پلیت) کیدل او اودس ماتونکې کیدل مرجوح قول دي اود شرابی دپاره د مونږ نه کولو حکم غلط دي (فلیراجع الی ردالمحتار ص ۶۴۰ جلد ۵) (۱) فقط

(بقیه حاشیه) طهارته من الخبث لا من الحدث قیاسا علی ازالتها بالماء بناء علی ان الطهارة بالماء معلولة بعلته کونه قاعا لتلك النجاسة والمائع قالع فهو محصل ذلك المقصود فتحصل به الطهارة.

(البحر الرائق ص ۲۲۱ جلد ۱ باب الانجاس)

﴿۱﴾ قال العلامة المحصفي: عرق مدمن الخمر خارج نجس وكل خارج نجس ينقض الوضوء فينتج ان عرق مدمن الخمر ينقض الوضوء لكنه محتاج لاثبات الصغرى قلت قال شيخنا الرملي كيف يعول عليه وهو مع غرابته لا يشهد له رواية ولا دراية اما الاولى فظاهر اذ لم يرو عن احد ممن يعتمد عليه واما الثانية فلعدم تسليم المقدمة الاولى ويشهد لبطلانها مسألة الجدوى اذا غذى بلبن الخنزير فقد عللوا حل اكله بصيرورته مستهلكا لا يبقى له اثر فكذلك نقول في عرق مدمن الخمر ويكفي في ضعفه غرابته . وقال ابن عابدين: قال الرملي ايضا في حاشية المنع وتقدم في كتاب الاشربة عن المحقق ابن وهبان انه لا تعويل ولا التفات الى كل ما قاله صاحب القنية مخالف للقواعد ما لم يعضده نقل من غيره ولم ينقل عن احد من علمائنا المتقدمين والمتأخرين ان عرق مدمن الخمر ناقض للوضوء. (الدر المختار مع ردالمحتار ص ۵۱۶ جلد ۵ مسائل شتى قبيل كتاب الفرائض)

د دباعت نہ پس د کومو کومو خناورو

خرمنې پاکیری اود کومونه پاکیری

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱) چه آیادسپی خرمن دباعت نه پس داستعمال قابل ده یعنی په غاړه کښې اچولو سره به مونځ کیری که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی سمیع الرحمن مراد آباد گرهی کپوره مردان..... ۲۳ شوال ۱۴۰۱ هـ

الجواب: دسپی هډوکی او اوچه خرمن دباعت نه پس پاکه ده اود مونځ نه مانع نه ده (۱) وهوالموفق (۲) مار منبرک او خنزیر هغه خناور دی چه دباعت نه پس ئی هم خرمنی نه پاکیری.

اما لعدم الاحتمال، اولوجه آخر فليراجع الى ردالمحتار ﴿۲﴾ (ص ۱۲۲ جلد ۱). وهوالموفق

د جنابت په حالت کښې نوکونه

وینته وغیره اخشل مکروه تنزیهی دی

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره څه فرمائی چه جنابت په حالت کښې نوکونه پریکول وینسته کټ کول وغیره مکروه تحریمی دی که مکروه تنزیهی دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق دی: ۵۵۲ راواپنډی

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: ليس الكلب بنجس العين عند الامام وعليه الفتوى وان رجع بعضهم النجاسة كما بسطه ابن الشحنة فيبايع ويؤجر ويضمن ويتخذ جلده مصلى ودلوا الخ. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۵۳ جلد ۱ مطلب في احكام الدباغة) ﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي: وما لا يحتملها فلا وعليه فلا يطهر جلده حية صغيرة..... وفارة..... خلاجله خنزير فلا يطهر وقدم لان المقام للامانة الخ. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۱۳۹ جلد ۱ مطلب في احكام الدباغة)

الجواب: عالمگیری دا کراہیت دقید نہ بغیر ذکر کری دی (۱) لیکن پہ دی کنبی خہ امر نہی او وعید نہ دی راغلی لہذا دا کراہت تنزیہی معلومیری (۲) وهوالموفق

پہ صحرا او آبادی دواړو کنبی د متیازو

پہ وخت قبلې ته مخ او شا کول نہ دی پکار

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره کنبی خہ فرمائی چہ د تشویا ډکو متیازو دپاره خو قبلې ته مخامخ کیناستل ناجائز دی لیکن کہ یو سرې صرف تشې متیازې کوی او داسی کینی چہ قبلې ته یې شا راخی نو داسی کول به جائز وی؟ بعضی خلق وائی چہ شرقاً غرباً کیناستل ناجائز دی برابره خبره ده چہ قبله مخې ته وی کہ شاته وی او بعضی خلق داشرط لگوی کہ دبیت الخلاء دروازه بنده وی نو جائز دی صحیح مسئله اولیکئی ډیر مهربانی به وی والسلام

المستفتی: خلیل الله تهائی لیند..... ۱۲۰ اپریل ۱۹۷۵ء

الجواب: پہ دی مسئله کنبی ځمونږ مذهب ډیر احتیاط والا دی ځمونږ په نزد به په صحرا او آبادی دواړو کنبی تشو متیازو ته یا ډکو متیازو ته به مخ نہ کوی او نه به شاه کوی.

لحدیث مارواه ابو داؤد فی اول السنن ﴿۳﴾ فلیراجع والمسئلة طويلة الدلیل والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. وهوالموفق

﴿۱﴾ وفی الہندیہ: حلق الشعر حالة الجنابة مکروه وکذا قص الاظافر کذا فی الغرائب. (فتاویٰ ہندیہ ص ۳۵۸ جلد ۵ الباب التاسع عشر فی الختان والنخساء الخ کتاب الکراہیہ)
﴿۲﴾ وفی الہندیہ: والاصل الفاصل بینہما ان ینظر الی الاصل فان کان الاصل فی حقہ اثبات الحرمة وانما سقطت الحرمة لعارض ینظر الی العارض ان کان مما تعم بہ البلوی وكانت الضرورة قائمة فی حق العامة فہی کراہة تنزیہ، وان لم تبلغ الضرورة هذا المبلغ فہی کراہة تحريم فصار الی الاصل وعلى العکس ان کان الاصل الاباحة ینظر الی العارض فان غلب علی الظن وجود المحرم فالکراہة للتحريم والا فالکراہة للتنزیہ.
(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۳۰۸ جلد ۵ کتاب الکراہیہ)

﴿۳﴾ عن عبد الرحمن بن یزید عن سلمان الفارسی: قال (بقیہ حاشیہ بہ راروان مخ)

د متيازو د خاڅكو پريوتلونه د عذاب قبر ثبوت

سوال: علمائى دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائى چه دمتيازو خاڅكى غورځيدلو سره د عذاب قبر ثبوت شته كه نه؟ دادكوم حديث نه ثابت دى؟
بينوا توجروا

المستفتى: حاجى محمد..... ۱۲ اپريل ۱۹۷۴ء

الجواب: آؤ ثابت دى (رواه ابوداود) (۱) وهوالموفق

د هندو دوى دلاس وينځلې شوو جامو حكم

سوال: علمائى دين دې مسئله باره كښې څه فرمائى كه په هندو دھوبى باندې جامې او وينځلې شى نوآيا هغه پاكيرى حال داچه هغه د هندوانو او مسلمانانو جامې يو ځائى وينځى؟ بينوا توجروا

المستفتى: عزيز الحق جده سعوديه..... ۱۹۸۵ء ۱۰ ۳۱

الجواب: د هندو نجاست اعتقادى دې (۲) هغه د جامو دپاكولو اهليت

(بقیه حاشیه) قيل له لقد علمكم نبيكم كل شيء حتى الخراءة قال اجل لقد نهانا ﷺ ان نستقبل القبلة بغائط او بول وان لا نستنجى باليمين وان لا يستنجى احدنا باقل من ثلثة احجار او يستنجى برجيع او عظيم وعن ابى هريرة قال قال رسول الله ﷺ انما انا لكم بمنزلة الوالد اعلمكم فاذا اتى احدكم الغائط فلا يستقبل القبلة ولا يستدبرها الخ.

(سنن ابى داؤد ص ۳ جلد ۱ باب كراهية استقبال القبلة عند الحاجة)

﴿۱﴾ عن ابن عباس قال مر النبي ﷺ على قبرين فقال انهما يعذبان وما يعذبان فى كبير اما هذا لكان لا يستنزه من البول وام هذا لكان يمشى بالنميمة ثم دعا بعسيب رطب فشقه باثنين ثم غرس على هذا واحد وعلى هذا واحد وقال لعله يخفف عنهما مالم ييسا قال هناد يستر مكان يستنزه. (سنن ابى داؤد ص ۳ جلد ۱ كتاب الطهارة باب الاستبراء من البول)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: فسؤر آدمى مطلقا ولو جنباً او كافر طاهر، قال ابن عابدين: (قوله او كافر) لانه عليه الصلاة والسلام انزل بعض (بقیه حاشیه په راروان مخ)

لری (۱) وهو الموفق

د گنو په جوس کښې منږک غورخیدل او گوره

ترینه جوړولو سره د منږک حقیقت نه بدلیږی

سوال: ستاسو څه رائي ده چه يو منږک د گنو په جوس (اوبو شربت) کښې او غورځيږی او مړشی او ددغې شربت نه توره گوره هم جوړه شی نو دا گوره به پاکه وی که نه؟ بعضې کسان وائی چه ددې خوراک جائز دې او هغوي دليل نیسی چه خر کله د مالگې په کان کښې او غورځيږی او مالگه شی نو هغه پاکوی، وقيسون هذه المسئلة بمسئلة الاستحالة في الدهن حين صارت صابوناً هل هذا استدلالهم وقياسهم صحيح ام لا؟ بينوا رأيكم و توجروا

المستفتی: پير غلام ډيره اسماعيل خان

الجواب: په دې صورت کښې منږک نه فنا شوي دې او نه پکښې څه انقلاب راغلې دې لهذا دا گوره به ناپاکه او حرامه وی (ونظيره الماء النجس اذا انجمد) وهو الموفق

د گنو په شربت کښې منږک غورخیدلو سره گوره پليتيږی

سوال: د گنو په شربت کښې منږک او غورځيدلو د تلاش کولو باوجود ملاؤ نه

(بقیه حاشیه) المشركين في المسجد على ما في الصحيحين فالمراد بقوله تعالى انما المشركون نجس النجاسة في اعتقادهم.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۳ جلد ۱ مطلب في السؤر باب المياه)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ولو شك الخ) في التاثر خانيه من شك في اناؤه او ثوبه او بدنه اصابته نجاسة او لا فهو طاهر مالم يستيقن وكذا الآبار والحياض والحجاب الموضوعه في الطرقات ويستقي منها الصغار والكبار والمسلمون والكفار وكذا ما يتخذه اهل الشرك او الجهلة من المسلمين كالسمن والخبز والاطعمة والثياب.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۱۱۱ جلد ۱ قبيل مطلب ابحاث الغسل)

شو چه گوړه پخه شو او په اتره کښې راواچوالې شوه نو منږک په گوړه کښې ښکاره شو او س به ددې گوړې سره څه کیږي دایاکه ده که نایاکه؟

بینوا توجروا

المستفتی مولانا عبدالرؤف کورغه سینئ... یکم صفر المظفر ۱۴۰۱ هـ

الجواب: دا گوړه نایاکه ده په څارو و به خوړولې شی.

نظيره مافی الهدایه قیل لا تحمل الخمر اليها اما اذا قیدت الى الخمر فلا بأس به کما فی الکلب والمیتة ص ۳۹۹ ﴿۱﴾ وفي البحر ص ۱۵۲ جلد ۱ اختیار الاکل علی المواشی ﴿۲﴾

فلیراجع. وهو الموفق

په ویلي شوې غوړو کښې د منږک د غوړخیدلو حکم

سوال: علمائی دین دې مسئله باره کښې څه فرمائی چه کله په نرمو غوړو کښې منږک او غوړخپړی او مړ شی اگر چه د صحیح مسلم شریف دروایت نه نجاست معلومېږي او بعضې فقهاؤ چه د پاکولو دپاره کومه طریقه ښودلې ده دهغي وضاحت او کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی محمد شریف سورج گنج بازار کوټه... ۱۹۸۵ء ۲۴/۲

الجواب: په کومو نرمو غوړو کښې چه منږک مړ شی هغه د پاکولو قابل نه دې البته د خوراک ځکاک نه علاوه نور استعمال ئی منع نه دې.

کما فی الخلاصه ص ۳۱ جلد ۱ وفي المائع اذا وقعت الفارة فيه

﴿۱﴾ قال العلامة مرغینانی: وكذا لا يسقيها الدواب وقيل لا تحمل الخمر اليها اما اذا قیدت الى الخمر فلا بأس به کما فی الکلب والمیتة وعلى هامشها فلا تحمل المیتة الى الکلب ولو قید الکلب الى المیتة يجوز. (هدایه ص ۳۹۶ جلد ۲ کتاب الاشربة)

﴿۲﴾ قال ابن نجيم: ذكر الاسي جابی ان ماعجن به قال بعضهم يلقي الى الكلاب وقال بعضهم يعلف المواشي..... واختاره الاول في البدائع وجزم به بصيغة قال مشائخنا يطعم للكلاب..... ولا بأس برش الماء النجس في الطريق ولا يسقى للبهائم وفي خزانة الفتاوى لا بأس بان يسقى الماء النجس للبقر والابل والغنم.

(البحر الرائق ص ۱۲۵ جلد ۱ باب الانجاس)

يَنْتَفِعُ بِهِ سِوَى الْاَكَلَةِ كَالِاسْتِصْبَاحِ وَدَبِغِ الْجِلْدِ ﴿١﴾ لَٰكِنْ فِى الْبَزَازِيهِ (هَامِشْ هِنْدِيهِ ص ١٩ جلد ٣) مَا يَشِيرُ اِلَى تَطْهَرُهُ اَيْضاً ﴿٢﴾ . وَهُوَ الْمَوْفُقُ

﴿١﴾ (خِلَاصَةُ الْفَتَاوَى ص ٣١ جلد ١ فَصْلُ فِى غَسْلِ الثُّوبِ وَالذَّهْنِ وَنَحْوِهِ)
 ﴿٢﴾ قَالَ ابْنُ الْبَزَازِ الْكُرْدِى: اِنَّ الذَّهْنَ النَّجَسَ يَصْبُ عَلَيْهِ الْمَاءُ فَيَطْفُو الذَّهْنَ فَيَرْفَعُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَيَطْهَرُ وَكَذَا الْعَمَلُ وَالْدِّهْسُ يَمُوتُ فِيهِ فَارَةٌ يَطْبِخُ الْمَاءُ ثَلَاثًا حَتَّى يَعُودَ فِى كُلِّ مَرَّةٍ اِلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ فِى الْاَوَّلِ لَكِنْ يَخْرُجُ مِنْ حَيْزِ الْاِنْتِفَاعِ .
 (فَتَاوَى بَزَازِيهِ عَلَى هَامِشِ الْهِنْدِيهِ ص ١٩ جلد ٣ الْفَصْلُ السَّادِسُ فِى اِزَالَةِ الْحَقِيقَةِ)

الباب الثامن في الاستنحاء

هوا په وتلو سره استنحاء نه بلکه صرف اودس (چار اندام) واجب کیږي
 سوال علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې دهواوتلو په صورت
 کښې مخصوص ځائی نه وینځلې کیږي اونور اندامونه وینځلې کیږي په دې
 شرط چې اندامی مخصوص گنده نه وی نو دا ولې داسې دی؟ بینوا تو جروا

المستفتی: جهان بخت خان ملاکنډ ایجنسی ۱۹۷۸ء ۱۱/۲۷

الجواب: صرف هوانه بلکه په متیازو کښې هم دا اعتراض کیدې شی اود
 جماع متعلق هم د ټول بدن وینځلو په باره کښې داسوال پیدا کیږي د داسې
 سوالونو پیژندگلو دپاره درس نظامی وئیل ضروری دی (۱) فقط

(۱) امام شاه ولی الله الدهلوی رحمته الله علیه سنت دا واجب گرځولې دی چې کله شرعی حکم په
 صحیح روایت سره ثابت شی نو په هغې باندې عمل کول به په دې وجه نشي روستو کولې
 چې ددې حکم مصلحت او حکمت معلوم نه دې ځکه چې د ډیرو خلکو عقلونه د احکاماتو
 د مصلحتونو معلومولو نه قاصره دی او بله دا چې د رسول الله صلی الله علیه و آله ذات زمونږ د عقلونو نه
 زیات قابل اعتماد دې نوددې وجې د شرعی احکاماتو د پتو رازونو او حکمتونو علم
 د اهلیت والو نه علاوه د نورو خلکو نه پټ ساتلې شوې دی اوددې دپاره هغه شرطونه
 کیځودې شوې دی کوم چې دقران کریم د تفسیر دپاره دی په دیکښې صرف په رائی سره
 غوراو فکر کول چې سندنی دستتو او آثارونه ملاؤ نشي حرام گرځولې شوې دی.

(ارمغان شاه ولی الله ص ۶ حسن قبح کاشرعی یاعقلی هونا)

وقال الشاه اشرف علی تهانوی په دې کښې هیڅ شک نشته چې د احکام شرعیه
 اوفرعیه د ثبوت مدارنصوص شرعیه دی چې دهغې نه پس ئی په قبلولو کښې دڅه
 مصلحت او حکمت معلومولو انتظار کول یقینی طور سره د حق سبحانه وتعالی نه بغاوت
 دې لکه څنگه چې د دنیاوی حکومتونو دقانونو وجوهات او اسباب که چاته معلوم نه وی
 اوهغه ئې ددې نه معلومیدلو

(باقی حاشیه په راروان مخ)

میتازو لگیدو د پاکولو طریقہ

سوال: بخدمت جناب حضرت مفتی صاحب دارالعلوم حقانیہ اکوړه خټک
ځمونږ خلق په دې باندې اختلاف کوی چه په کوم سړی باندې د ستیازو
گندگی اولگی نو هغه نه صفا کیږی نو مهربانی او کړی چه داسې کس به کله
صفا کیږی او په کوم څیز باندې به صفائی راځی شرعی مسئله راته اوبښایی
الله دی درته ډیر ثوابونه درکړی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم..... ۲۲ شوال ۱۳۸۹ هـ

الجواب: درې ځلې وینځلو سره بدن او جامی صفا کیږی (۱) فقط

د میتازو کولو نه پس داستنجا حکم

سوال: که یو سړی په اودس کښی وی او میتازې ورته ورشی اود میتازو کولو
نه پس په لوتې سره اودس اوچ کړی او صرف چاراندام او کړی او په اوبو
سره استنجا اونه کړی نو آیا دهغه مونږ کیږی؟ یا استنجا هم ضروری ده؟
وضاحت او کړی ډیره شکریه به وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: رسول خان لیب ټیکنیشن کمبائنډ ملټری هسپتال... ۱۹۲۹ء ۳۱/۷/۸۰

(باقی حاشیه) سبب باندې نه منې یا دا عذر او کړی چه دوجې معلومیدلو نه بغیرئی
څنگه اومنم نو آیا یو عاقل سړی ته دده په باغی کیدلو کښې څه شک شبه شته؟ نو آیا
دشرعی احکاماتو مالک ددې دنیوی بادشاهانو نه هم کم شو؟ غرض داچه په دې کښې
څه شک پاتې نه شو چه دشرعی او فرعی احکاماتو دثبوت دارومدار شرعی نصوص دی
لیکن دغه شان په دیکښې هم څه شبه نشته چه دې سره سره به په دې احکاماتو کښې
داسی نورهم ډیر رازونه او مصلحتونه وی خود دې احکاماتو دثبوت مداریه په هغې
باندې نه وی. (بوادالنوادر ص ۱۰۵ غریبه درشرائط نافعیت تحقیق مصالح واحکام)

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: يجوز رفع نجاسة حقيقة عن محلها..... بماء ولو مستعملا به یفتی
وبکل مائع طاهر..... ثلاثا. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۲۶ جلد ۱ باب الإنجاس)

وفی الهندیه يجوز تطهير النجاسة بالماء وبکل مائع طاهر يمكن ازالها به كالخل
وماء الورد ونحوه مما اذا عصر العصر كذا فی الهدایه.

(فتاویٰ عالمگیریه ص ۴۱ جلد ۱ الباب السابع فی النجاسة واحکامها)

الجواب: کہ د متیازو د سوری نه علاوه د غتې رویی اندازې ته گندگی رسیدلې وی نوبیا استنجا سنت ده او که دیره وی نوبیا فرض ده. والغسل بالماء بعده ای الحجر سنة ويجب ان جاوز المخرج نجس مانع (الدر المختار مختصراً) او اودس بهر حال صحیح دې لیکن په دې اودس سره به مونځ هله کیږی چه کله استنجا فرض نه وی. (۱) فقط

د سړی په شان زنانه هم لوټه استعمالولې شی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه بنځې لره په لوټه باندي استنجا کول منع دی اود متیازو نه پس ورله په اوبو باندي استنجا کول سنت دی لیکن که د سفر وغیره په وجه باندي داسې اوشی چه د متیازو نه پس د استنجا دپاره اوبه ملاؤ نشی اومونځ هم کول وی نوآیا په داسې وخت کښې زنانه لره په لوټه استنجا کول جائز دی؟ بینوا توجروا المستفتی: اکرام الحق نشترآباد راوالپنډی

الجواب: د سړی او زنانه په استنجا کښې هیڅ فرق نشته، یعنی څنکه چه سړی صرف لوټه استعمالولې شی او یا د لوټې نه پس اوبه استعمالولې شی نو بالکل د زنانه د پاره هم دغه شان حکم دی، خو بيشکه په زنانه باندي استبراء نشته، یعنی په اوبو سره استنجا کولو کښې دومره ایساریدل چه څاڅکی بند شی دا په زنانه باندي هسې بې فائدي کار دي. دا ټولې مسئلې په ردالمحتار ص ۳۱۲ جلد ۱ فصل الاستنجا کښې لیکلې دی. (۲) فقط

(۱) قال العلامة حصكفي: والغسل بالماء..... بعده ای الحجر..... سنة مطلقاً به یفتی ويجب ای یفرض غسله ان جاوز المخرج نجس مانع ويعتبر القدر المانع للصلاة فيما وراء موضع الاستنجا لان ما على المخرج ساقط شرعاً وان كثر ولهذا لا تكره الصلاة معه. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۳۸ جلد ۱ فصل الاستنجا)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: وفيها ان المرأة كالرجل الا في الاستبراء فانه لا استبراء عليها بل كما فرغت تصبر ساعة لطيفة ثم تستحي.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۵۳ جلد ۱ مطلب في الفرق بين الاستبراء والاستسقاء.....)

د استنجاء په وخت کښې کشف عورت او د خرچ شوو اوبو اندازه

سوال: (۱) زمونږ په جمات کښې جنوباً شمالاً د استنجاء ځایونه جوړشوی دی یو سړې ددې باوجود همیشه مشرق طرف ته مخ کوی او مغرب ته شا کوی او استنجاء کوی او پرده هم نه کوی ټول مونځ گذار دده په دې حرکت باندې خفه دی ځکه چه زمونږ په نزد برېښه کیدل ډیر معیوب شمارلې کېږي؟

(۲) دا سړې په استنجاء باندې دوه لوتې اوبه په غټه خوله استعمالوی نو په استنجاء باندې څومره اوبه خرچ کول پکار دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: غلام حسین سرواله کیمپور..... ۱۱ صفر ۱۳۹۲ هـ

الجواب: (۱) کوم سړې چه دخلقو په مخکښې عورت ښکاره کوی او استنجاء کوی نو دا فاسق او فاجر دي.

فی الدر المختار بلا کشف عورة عنه احدا مامعه فیر که کما مر فلو کشف له صار فاسقا ﴿۱﴾ (هامش ردالمحتار ص ۳۱۲، ۳۱۳ جلد ۱)

(۲) د استنجاء په صورت کښې د اوبو څه خاص اندازه مقرر نه ده، دا د نجاست په لږوالی او ډیروالی پورې ده، د گندگي په لږې کیدو کښې چه دې ترڅو غالب گمان نه وی نو د اوبو استعمالول جائز دی لیکن د گذارې نه کار اخستل پکار دی. ﴿۲﴾ (هامش ردالمحتار ص ۳۱۲، ۳۱۳ جلد ۱) وهو الموفق

د حشفې گیرچاپیره سورتته اوبه نه ریدلو صورت کښې د اودس حکم

سوال: د سنتی په وخت کښې کله کله د حشفې نه گیرچاپیره سوری پاتې شی چه په غسل کښې ورته اوبه رسول ډیرگران وی د کوشش سره هم ورته اوبه دننه نه ورځی نو د اودس او غسل به څه حکم وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل احد بت خيله ملاکنډ..... ۲۷ شعبان ۱۴۰۲ هـ

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۳۸ جلد ۱ فصل فی الاستنجاء)

﴿۲﴾ قال العلامة المحصفي والغسل بالماء الى ان يقع في قلبه الله طهر مالم يكن موسواً فيقلر ثلاث كمائر. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۳۸ جلد ۱ فصل فی الاستنجاء)

الجواب: یہ کوم سوری کنبی چہ اوبہ ور دتنہ کول گران وی نوہلتنہ د غورونو
د سوریہ شان د بھرہ اوبہ اچول ہم کافی کیری (۱) وهوالموفق

پشو پیر د استنجاء د پاره استعمالول جائز دی

حوال علمانی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ نن صباکوم خاص
قسم کاغذ سرہ استنجاء کولی شی نو ددی د استعمال جواز شتہ کہ نہ؟

الجواب: اخاص قسم کاغذ نہ د لیکلو قابلیت لری او د پریکولو نہ پس ئی
خہ قیمت ہم نہ وی لہذا یہ دے سرہ استنجاء کول منع نہ دی. (۲)

اما الاول فظاهر واما الثاني فلما في ردالمحتار ص ۵۱۳ جلد ۱ وهل اذا كان متقوما ثم
قطع منه قطعة لا قيمة لها بعد القطع يكره الاستنجاء بها ام لا الظاهر الثاني (۳) وهوالموفق
(۱) قال العلامة ابن عابدين: (قوله ولقب انضم) قال في شرح المنية وان انضم الثقب بعد
نزع القرط وصار بحال ان امر عليه الماء يدخله وان غفل لافلا بد من امراره ولا يتكلف لغير
الامرار من ادخال عود ونحوه فان الحرج مدفوع.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۱۳ جلد ۱ ابحاث الغسل)

(۲) وفي منهاج السنن شرح جامع السنن: قلت فالكاغذ المعد لذلك في عصرنا لا يكره
الاستنجاء به لانه لا قيمة له بعد القطع وكذا ليس هذا للكتابة فافهم، وفي شرح النقاية وقد
ضبط بعض العلماء ضبطا جيدا فقالوا يجوز الاستنجاء بكل جامد طاهر منق قلاع للآلر غير
مؤذ ليس بذي حرمة ولا شرف ولا يتعلق به حق الغير.

(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ص ۹۱ جلد ۱ باب كراهية ما يستنجى به)
(۳) (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۵۰ جلد ۱ فصل في الاستنجاء)

صرف پہ اوبوسرہ استنجاء کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے شہ فرمائی چہ ٹمونہ دجمات امام صاحب وئیلے دی چہ کہ شوک تشے متیازی یا دکے متیازی اوکری اوہغہ مئی پہ اوبوسرہ اووینچی او روستو استنجاء اونہ کری صرف اودس اوکری نومونخ ئی کیڑی آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد شفیع سورجال جماعت ہفتم سی ہائی سکول راولپنڈی... ۱۷۸۳۸ء ۱۹۲۹ء

الجواب: د لوہو نہ پس اوبہ استعمالول بہتردی چہ کلہ پہ اوبوسرہ استنجاء فرض شوے نہ وی اود جومات دامام صاحب دا قول ہم صحیح دے (۱) وهوالموفق

﴿۱﴾ ولی الہندیہ: والاستنجاء بالماء افضل ان امکنہ ذلک من غیر کشف العورة وان احتاج الی کشف العورة يستنجی بالحجر ولا يستنجی بالماء کذا فی فتاویٰ قاضی خان والافضل ان یجمع بینہما کذا فی التبین قبل ہو سنة فی زماننا وقیل علی الاطلاق وهو الصحیح وعلیہ الفتویٰ کذا فی السراج الوہاج.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۳۸ جلد ۱ الفصل الثالث فی الاستنجاء)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

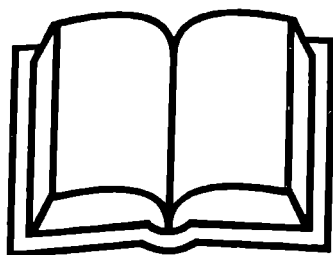
إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا
 أَنَا فَاعْبُدْنِي لَا
 وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ۝

.....(سورة طه).....

فتاویٰ دیوبند پاکستان المعروف بہ

فتاویٰ فریدیہ دریم جلد

کتاب الصلوٰۃ

کتاب الصلوٰۃ

(اہمیت او فضیلتونہ)

د مونخ نہ منکر او پہ دے پورے پوتے کوئی زندیق او کافر دے

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یوسرے مونخ نہ کوی او وائی (۱) پہ قرآن کنبے د مونخ د کولو حکم نہ دے بلکہ پہ زہ کنبے قائل مول دی (۲) پہ حدیث کنبے دی نبی کریم ﷺ او فرمائیل چہ زما زہ غواہی چہ دھغہ خلقو کورونہ او سوزوم کوم چہ اذان و اوری او مونخ کولو تہ جہمات تہ نہ راخی دا حدیث چہ ئے واوریدلو، وائی چہ دا دروغ دی کہ داسے وی نو بیا اور ولے نہ لگی؟ (۳) د پیری بارہ کنبے وائی چہ پہ دے وینستو کنبے ہیخ نشستہ دا پیرسپک کار دی (۴) او وائی چہ د جہمات امام صاحب پہ مونخ کنبے صرف دوه سورتونہ لولی، او پہ ہغے کنبے د خلقو مرگ خیری دی او دلته چہ خومرہ مرگونہ شوی دی دھغے سبب ہم دا دوه سورتونہ دی (۵) اخترونہ او جنازے دے امام پسے کوی او پنخہ وخت مونخ نہ کوی چہ کلہ ورتہ او وئیلے شی چہ دا ولے؟ نو وائی چہ زہ دہ پسے ولا پیم خو خما نیت د یو بل امام پسے وی ددے سری پہ بارہ کنبے د شریعت خہ حکم دے؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا غلام محمد ملتان شہر... ۱۵ نومبر ۱۹۷۴ء

الجواب: درشتیاؤ او ثابتیدو پہ شرط سرہ دا سرے زندیق او کافر دے (۱) ددہ

﴿۱﴾ قال العلامة المحقق: ويكفر جاحداً لثبوتها بدليل قطعي وتاركها عمداً مجاناً أي تكاسلاً فاسقاً. (الدر المختار على هامش: المختار ص ۲۵۹ جلد ۱ مطلب فيما يصير الكافر به مسلماً كتاب الصلاة)

سرہ ہر مسلمان لہ بائیکاٹ کول ضروری دی. (۱) وهوالموفق

پہ قصد سرہ مونخ پریخودونکی کافرنہ دی البتہ فاسق اوفاجر دی

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم سرے قصداً
مونخ پریبیدی نوہغہ کافر کیبی کہ نہ؟ پہ قصد سرہ د مونخ پریخودونکی
خہ حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ادریس پرائمری سکول نیو کیمپ پشاور

الجواب: قصداً مونخ پریخودونکی دحنابلہ و پہ نزد کافر او مرتددی لیکن د
جمہور علمائے پہ نزد فاسق اوفاجر دی. (۲) حکم چہ د قرآن او حدیث نہ درنہ
ورخ پشان واضعہ دہ چہ اعمال دایمان نہ خارج دی کما فصل فی موضعه لهذا

﴿۱﴾ قال الحافظ ابن حجر العسقلانی: (قوله باب ما يجوز من الهجران لمن عصي) اراد
بهذه الترجمة بيان الهجران الجائز لان عموم النهي مخصوص بمن لم يكن لهجره سبب
مشروع. فتبين هنا السبب المسموع للهجر وهو لمن صدرت منه معصية فيسوغ لمن اطاع
عليها منه هجره عليها ليكيف عنها..... قال المهلب غرض البخاري في هذا الباب ان يبين
صفة الهجران الجائز، وانه يتنوع بقدر الجرم، فمن كان من اهل العصيان يستحق الهجران
بترك المكالمه كما في قصة كعب وصاحبيه..... وقال الطبراني قصة كعب بن مالك اصل
في هجران اهل المعاصي وقد استشكل كون هجران الفاسق او المبتدع مسروعا ولا يشرع
هجران الكافر وهو اشد جرما منهما لكونهما من اهل التوحيد في الجملة..... واجاب غيره
بان الهجران على مرتبتين الهجران بالقلب والهجران باللسان، فهجران الكافر بالقلب
وبترك التودد والتعاون والتناصر لا سيما اذا كان حربيا وانما لم يشرع هجرانه بالكلام
لعدم ارتداعه بذلك عن كفره بخلاف العاصي المسلم فانه ينزجر بذلك غالبا الخ.

(فتح الباري شرح صحيح البخاري ص ۵۹۷ جلد ۱۳ باب ما يجوز من الهجران لمن عصي)
﴿۲﴾ قال العلاءي: ويكفر جاحلها لثبوتها بدليل قطعي وتاركها عمداً مجاناً اي تكاسلا فاسق
يجبس حتى يصلى لانه يجبس لحق العبد فحق الحق احق وقيل يضرب حتى يسيل منه الدم وعند
الشافعي يقتل بصلاة واحدة حلما وقيل كفراً، قال ابن عابدين وكذا عند مالك واحمد وفي رواية
عن احمد وهي المختارة عند جمهور اصحابه انه يقتل كفرا وبسط ذلك في الحلية.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۵۹ جلد ۱ مطلب فيما يصير الكافر به مسلما من الافعال)

مونخ پریخودونکې به کافرنه وی او د... ولا تکنونوا من المشرکین، (۱) چه عبارت، اشارت، دلالت، اقتضاء او اعتبار سره د یونه هم نه معلومېږي چه،، تارکُ الصلوة،، مشرک یا کافر دي، او که اومنلې شی نو دا آیت به په استحلال یا سختوالي باندې محمول وی چه د نورو آیتونو سره متعارض نشي (۲)۔
وهو الموفق

په مونخ کښې ستې باندې دخپل طاقت مطابق امر بالمعروف

او نهی عن المنکر د ذهې فارغیدلو د پاره کافی دي

سوال: علمائې دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه (۱)،، قوا انفسکم واهلیکم نارا،، آیت په بناء باندې د کور خلقو ته نصیحت کوم لیکن د نصیحت او زورنې سره بیا هم په مونخ کښې سستی کوی نو آیا ددې نه پس به په ماڅه گناه وی؟ (۲)، د کور خلق اگر چه مونځونه کوی لیکن د وختونو پابندی نه کوی نو آیا د وختونو پابندی ضروری نه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: علی اکبر پټن کلان آزاد کشمیر

﴿۱﴾ قال الله تعالى: منيبين اليه واتقوه واقموا الصلوة ولا تكونوا من المشرکين.
(سورة الروم پاره: ۲۱ رکوع: ۷ آیت: ۳۱)

﴿۲﴾ قال العلامة علی قاری: (ولا نکفر) ای لا نسب الی الکفر (مسلماً بلذب من الذنوب) ای بارتکاب معصية (وان کانت کبيرة) ای کما یکفر الخواارج مرتکب الکبيرة (اذا لم يستحلها) ای لکن اذا لم یکن یعتقد حلها لان من استحل معصية قد ثبت حرمتها بلذیل قطعی فهو کافر (ولا نزیل عنه اسم الايمان) ای ولا نسقط عن المسلم بسبب ارتکاب کبيرة وصف الايمان، کما یقره المعزلة حيث ذهبوا الی ان مرتکب الکبيرة ینخرج عن الايمان ولا یدخل فی الکفر..... ومن المعلوم ان السب دون القتل نعم لو استحل السب او القتل فهو کافر لا محالة وعلى تقدير ثبوت الحديث فیجب ان یؤول کما اول حدیث ”من ترک صلاة معصداً فقد کفر“، والحاصل ان الفسق والعصیان لا یزیل الايمان فیصیر کافر اولاً واسطة .
(شرح لفقہ الاکبر للقراری ص ۷۱، ۷۲ الکبيرة لا تخرج المومن عن الايمان)

الجواب: (۱) لایکلف الله نفساً الا وسعها (۱) پہ تا باندی د نصیحت او کوشش کولونه پس گناه نشته. (۲) ضروری ده. (۲) وهو الموفق

د اسلام او دین نه بالکل د بې خبره سړی دموخ حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو سړې خپل ځان ته مسلمان وائی لیکن دانه پیژنی چې پیغمبر ﷺ چاته وائی؟ د حضور ﷺ نوم څه دې؟ او قرآن مجید آسمانی کتاب دې او په حضور ﷺ باندې نازل شوې دې، چې کله یو سړې ددې ټولو احکاماتو نه بې خبره وی نو آیا دهغه دپاره موخ گول صحیح دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم..... ۳۱۴۱۴۱۹۷۴

الجواب: دداسې برائې نام مسلمانانو سره محنت او مشقت ډیر زیات ضروری دې. (۳) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة جلال الدين السيوطي: ولما نزلت الآية التي قبلها شكا المؤمنون من الوسوسة وشق عليهم المحاسبة بها فنزل لا يكلف الله نفساً الا وسعها اي ماتسعه قدرتها لها ما كسبت من الخير اي ثوابه وعليها ما اكتسبت من الشر اي وزره ولا يؤاخذ احد بلذنب احد ولا بمالم يكسبه مما وسوست به نفسه.

(تفسير جلالين ص ۴۵ جلد ۱ سورة البقرة پاره: ۳ ر کوع: ۸ آیت: ۲۸۲)

﴿۲﴾ قال العلامة سيد احمد الطحطاوي: (والاوقات اسباب ظاهراً تسيراً) اعلم ان الاوقات لها جهات مختلفة بالحديث فمن حيث ان الصلاة لا تجوز قبلها وانما تجب بها اسباب ومن حيث ان الاداء لا يصح بعدها لاشتراط الوقت له وانما تكون قضاء الخ.

(الطحطاوي على المراقي الفلاح ص ۹۳ كتاب الصلاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الشامي: من فرائض الاسلام تعلم ما يحتاج اليه العبد في اقامة دينه واخلاص عمله لله تعالى ومعاشرة عباده وفرض على كل مكلف ومكلفه بعد تعلمه علم الدين والهداية تعلم علم الوضوء والغسل والصلاة والصوم الخ.

(ردالمحتار مقدمه ص ۳۱ جلد ۱ قبيل مطلب في فرض الكفاية والعين)

وقال الملا علي قاري: (قوله بلغوا عني ولو آية) اي انقلوا الي..... (بقية حاشيه په راروان مخ)

د ملازمت د وجې نه بالکل مونځ یا د جماعت مونځ پریخودل

موال: علماني دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې (۱)، دلته سعودی عرب کښې ځمونږ د یوټی اکثر داسې وی مثلاً کرین چلول، گاهې چلول وغیره چې افسر پکښې راسره وی، دغه وخت کښې اذان اوشی لیکن ځمونږ افسر ځمونږ مونځ ته تللو باندې خفه وی. نو آیا مونږ ملازمت او کړو یا جمات ته لار شو، یا مونځ روستو او کړو؟ (۲)، که جماعت کیږی او مونږ په داسې کار کښې لگیا یو، نو که کار پریږدو نو کار او درېږی او افسر خفه کیږی او سزا را کولو ته تیار یرې خو که مونږ ته د جماعت ملاویدلو امید هم نه وی، نو په دې حالاتو کښې مونږ د ضروری کار په وخت کښې د جماعت مونځ پریخودلې شو که نه؟ (۳)، که مونږ مونځ ته لار شو او نوکری مو په خطر کښې وی او د نوکری نه لاس وینځلې کیږی نو داسې حالت کښې جماعت پریخودلې شو یا مونځ قضا کړو؟ بینوا توجروا

المستفتی: اجمل خان خلیل ریاض سعودیه عربیه... ۱۲ نومبر ۱۹۸۳ء

الجواب: که د گاهې د ضائع کیدلو او هلاک کیدلو خطر په غالب گمان وی او د افسرانو د طرف نه د سزا ورکولو یا ظلم کولو خطر په نوپه تاسو باندې جمات ته تلل ضروری نه دی، تاسو خپل ځانې کښې ځان له یایه جمع سره مونځ کوئ، البته مونځ مه قضا کوئ. (ماخوذ از مرقی الفلاح) (۲)، د دې مسئلې جواب هم د مخکنی پشان دې البته که د اقامت په وخت کښې اجازت ملاویرې نو غنیمت دې. (۳)، که په ملازمت کښې په مونځ کولو پابندی وی او مونځ قضا کول عادت جوړ شوي وی نو د بل ملازمت کوشش ضروری دې. (۱) وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الناس والیدوهم ما امکنکم او ما استطعتم مما سمعتموه منی وما اخذتموه عنی من قول او فعل او تقریر بواسطه او بغیر واسطه (ولو آیه) ای ولو کان المبلغ ایه. (مرقاۃ المفاتیح شرح مشکوٰۃ ص ۲۶۳ جلد ۱ کتاب العلم)

﴿۱﴾ قال العلامة الطحطاوی: (و خوف ظالم) ای علی نفسه او ماله او خوف ضیاع ماله او خوف ذهاب قافلته لو اشتغل بالصلاة جماعة.

(حاشیه الطحطاوی ص ۲۹۷ فصل یسقط حضور الجماعة)

باب المواقیت وما يتصل بها

د گھرو د مقرر شوی وخت نه مخکنې یا روستو مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په جماتونو کښې د گھرو په لحاظ سره چه کوم وخت مقرر کولې شی ددې نه مخکنې یا روستو د قوم په اجازت سره مونځ کول یا جماعت کول جائز دی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: سره د اجازت نه اوبغیر د اجازت نه دواړو صورتونو کښې جائز دی البته د مقرر وختونو خیال ساتل پکار دی چه دچا نه جمع او نه شی، جمات والا چه کوم وخت مقرر کړی دا دانتظامی امورو نه دی. (۱) وهوالموفق

د غرونو په مینځ کښې اوسیدلو والا د طلوع او غروب مسئله

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې ځمونږ علاقه د غرونو په مینځ کښې واقع ده، دنمر راختل شل منته دپاسه پنځه بجې (۵:۲۰) باندې د غرنه کیږی او غروب (نمر پریوتل) شپږ منته دپاسه اووه بجې (۷:۰۲) باندې کیږی نو مونږ دسحر اذان څه وخت کوو؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانا لطیف الرحمن کوتکې تختی خیل شکر الله... ۱۴۱۰هـ

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: (ویجلس بينهما) بقدر ما يحضر الملازمون مراعیاً لوقت النذب (الافی المغرب).

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۸۷ جلد ۱ باب الاذان)

الجواب: تاسو د طلوع او غروب وختونه د ریډیو نه معلوم کړئ او نمر رااخلو نه پنځه پاوه (یوه گهټه او پنځلس منټه) مخکې د سحر اذان کوئ او د غروب په وخت باندې د ماښام اذان کوئ. (۱) وهوالموفق

غروب الشمس اود خیط الاسود او الابيض صحيح مطلب

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائې چې (۱) یو سړې وائی چې د ماښام وخت د نمر پریوتلو سره سم د ستی شروع کیږي دهغې علامت او نښه داده چې مشرقی طرف ته د آسمان په غاړه باندې تیاره راختل شروع شی. دویم کس وائی چې په مغربی طرف کښې د آسمان په غاړه باندې سوروالې راتلل د نمر پریوتلو نښه ده نو صحیح صورت څه دي؟ (۲) د پیشمنی د ختمیدلو وخت او د سحر د شروع کیدلو د وخت علامت یعنی،، خیط الاسود،، او،، خیط الابيض،، په باره کښې یو سړې وائی چې،، خیط الاسود و الابيض،، هم په مشرقی طرف کښې د آسمان په غاړه د توروالی نه لاندې سپین والی ته وائی. او د اهرم مشرق طرف ته راخیږي بل کس وائی چې خیط الابيض په ټول آسمان باندې وی ددې هم صحیح صورت څه دي؟ او کوم طرف ته کتل پکار دی؟

(۳) د ماښام وخت شروع کیدلو او ماسخوتن وخت شروع کیدلو مینځ کښې د گهری په حساب سره څومره وقفه کول پکار دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ایوب خان محله شیان گنج مردان... ۱۱۰ صفر ۱۳۹۲ هـ

الجواب: (۱) (۲) د فقهې او حدیث په رنځ کښې د اولنی سړی خبره صحیح ده. (۱)

﴿۱﴾ قال الحنفی: وقت صلاة (الفجر) (من) اول (طلوع الفجر الثاني) وهو البياض المتشر المستطير لا المستطيل (التي) قبيل (طلوع ذكاء) بالضم غير منصرف اسم الشمس. (الدر المختار على هامش رد المختار ص ۲۶۳ جلد ۱ كتاب الصلاة)

﴿۲﴾ قال ابن العلامة ابن الهمام: (اول المغرب حين تغرب الشمس وآخره حين يغيب الشفق ومارواه) من امامة جبريل عليه السلام في اليومين في وقت واحد (كان للتحرز عن الكراهة) لان تاخير المغرب الى آخر الوقت مكروه (ثم) اختلف العلماء في (الشفق) فقال ابو حنيفة رحمه الله (هو البياض في الافق بعد الحمرة) (فتح القدير ص ۱۹۵ جلد ۱ باب المواقيت)

(۳) کم نہ کم یوہ نیمہ گھنٹہ وقفہ کول پکار دی (۱) وهوالموفق

د صبح صادق او غروب الشمس د وخت متعین کولو طریقہ

پوال: علمائ دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه مونږ اوریدلې دي چه د نمر راختلو نه واخله تر پریوتلو پورې وخت چه په اتو حصو تقسیم کړې شی نو اتمه حصه چه څومره راغله نو دا د صبح صادق او غروب شمس وخت وي یعنی دومره وخت د صبح صادق او طلوع الشمس او د غروب شمس او غیوب البیاض په مېنځ کښې وي. آیا دا صحیح دې؟ او دویمه خبره داده چه د طلوع فجر په مینځ کښې یوہ نیمہ گھنټه وخت وي نو آیا دا تعین صحیح ده؟
بینوا توجروا

المستفتي: نا معلوم.....

الجواب: خبرشې چې په اتمه حصه باندې دارو مدار صحیح نه دې په روایاتو کښې په دې باندې د فقهاؤ اعتماد په نظر نه دې راغلې دغه شان دا خبره دې هم واضحه وی چه د صبح صادق وخت د طلوع الشمس نه یوہ نیمہ گھنټه مخکښې نه شروع کیږی زیات نه زیات پنځه پاؤه مخکښې شروع کیږی (۳) کما هو يعلم من المشاهدة والرياضی. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال ابن الهمام: واول وقتها اذا طلع الفجر الثاني اى الفجر الصادق وهو البياض المعترض فى الافق واحترز به عن الفجر الكاذب وهو البياض الذى يبدو فى السماء ويعقبه ظلام وتسمية العرب ذنب السرحان. (فتح القدير ص ۱۹۲ جلد ۱ باب المواقيت)

﴿۲﴾ قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمشهد فى ديارنا قدر ساعة ورعب ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة)

﴿۳﴾ قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمشهد فى ديارنا قدر ساعة ورعب ساعة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة)

د ماښام او ماسخوتن په مینځ کښې وقفه

سوال: د ماښام او ماسخوتن په مینځ کښې څومره وقفه پکار ده؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولوی رسول شاد اله دادخیل. ۱۲ ربیع الاول ۱۴۰۲

الجواب: د غروب نه پنځه پاوه (۱۱۵)، پس بیاض غائب کیږي او غالباً زمونږ

په علاقه کښې هم دا فرق دی. د ریاضی په اصولو باندې $۱۵ \times ۴ = ۶۰$ منټ

فرق کیدل پکار دي (۱) وهو الموفق

د ماسخوتن د ماښه وخت کله شروع کیږي؟

سوال: علماء دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د ماښام نه څومره وقفې

کولو نه پس د ماسخوتن وخت شروع کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتي: فضل رحیم زړه میانه نوشهره

الجواب: د غروب نه یوه گینته پس د ماسخوتن وخت شروع کیږي (۲)

احتیاطاً یوه نیمه گینته انتظار پکار دي د فن ماهرینو د فجر صادق او

طلوع شمس په مینځ کښې پنځلس درجې اندازه او د غروب

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: (و) وقت (المغرب منه الى) غروب (الشفق وهو

الحمرة) عندهما وبه قالت الثلاثة واليه رجع الامام كما في شروح المجمع وغيرها فكان

هو المنهوب (و) وقت (العشاء والوتر منه الى الصبح).

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۲۶۵ جلد ۱ کتاب الصلاة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: (و) وقت (المغرب منه الى) غروب (الشفق وهو الحمرة)

عندهما وبه قالت الثلاثة واليه رجع الامام كما في شروح المجمع وغيرها فكان هو

المنهوب، قال ابن عابدين رحمه الله: تحت قوله اليه رجع الامام) اي الى قولهما الذي هو

رواية عنه ايضاً وصرح في المجمع بان عليه الفتوى.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۶۵ جلد ۱ کتاب الصلاة مطلب في الصلاة الوسطى)

او غیوب بیاض پہ مینخ کنبی ہم پنخلس درجی اندازہ معین کریں دہ چہ د
ہجی نہ $۲۰ = ۱۵ \times ۴$ منہ جویری

واما الاحتیاط فلاجل اعتبار غروبهم ولاجل اضطراب الساعات ﴿۱﴾ فافهم، وهو الموفق

د مونخ مستحب وختونہ

موال: بحضور جناب محترم شیخ الحدیث مفتی محمد فرید صاحب دارالعلوم حقانیہ

السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! بندہ عارض بدیں منوال است کہ اقوال و اختلاف مذاہب
در اوقات صلوٰۃ خمسہ کثیرا است اوقات معتبرہ صلوٰۃ کہ دریں وقت نماز بہتر است و دریں وقت بہتر نیست
تحریر کن، و ایضا تحریر کن کہ اذان صبح بہ کلام وقت صبح است، نیز وقت از صبح صادق تا طلوع شمس چند وقت
است و ایضا قاعدہ در مابین سنت صبح و فرض چنداں است؟ بینوا تو جو روا

المستفتی: قاری فرمان الله متعلم حقانیہ

الجواب: د سحر آذان د طلوع شمس نہ پنخہ پاوہ مخکنبی کول پکار دی او
سنت پہ تیاریہ کول بہتر دی او فرض اسفار یعنی رنہا کنبی کول بہتر دی، او
مونخ د طلوع نہ نیمہ گینتہ مخکنبی کول بہتر دی، او ما بنام د غروب نہ
پس کول بہتر دی یعنی بغیر د تاخیر نہ، او د غروب نہ پنخہ پاوہ (۱:۱۵)
روستو د ماسخو تن مونخ کول جائز دی البتہ د ثلث اللیل پوری تا خیر کول
بہتر دی. ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ فی منهاج السنن: قلت وصرح المشايخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق
وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد،
والمشاهد في ديارنا قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲
باب ماجاء في مواقيت الصلاة عن النبي ﷺ)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (والمستحب) للرجل (الابتداء) في الفجر (بأسفار
والحتم به)..... (وتاخير ظهر الصيف) بحيث يمشي في الظل (مطلقا)..... (و) تاخير (عصر)
صيفا وشتاء توسعة للنوافل (مالم يتغير ذكاء) بان لا..... (بقية حاشيه په راروان مخ)

د چاشت او اشراق د مانځه وخت او د ضحوة کبریٰ او صغریٰ مطلب

سوال: علماء دین او مفتیان شرع لاندینو مسئلو باره کښې څه فرمائي؟
(۱) د اشراق او خاښت مونځ وخت کومې پورې وی بعضې خلق وائي چه د اشراق وخت دورځې تر څلورمې حصې پورې وی نو دا څلورمه حصه د صبح صادق نه شروع کیږي یا د طلوع آفتاب نه؟

(۲) د ضحوة الکبریٰ او ضحوة الصغریٰ نه څه مراد دي؟ بینوا توجروا المستفتی. اکرام الحق ایف ۲۸۷ نشرآباد راوالپنډی... ۲۵ شوال ۱۳۸۹ء
الجواب: د چاشت او اشراق مونځ د محققینو په نزد دوه ځان ځان ته مونځونه نه دي. او د جمهورو په نزد جدا جدا مونځونه دي، او ځما خواب د جمهورو په مذهب باندې دي، هغه دادي چه د نمر د صفا کیدلو نه پس ددې وخت شروع کیږي او د استواء په وخت کښې ختمیږي. (الدرالمختار) او د بعضې فقهاؤ په نزد باندې هم دا بهتر دي چه د ورځې د څلورمې حصې نه پس او کړې شي (شامي، کبيري) او د ورځې نه مراد ظاهري طور سره نهار عرفي دي، او باوجود د تلاش نه چرته وضاحت ملاؤ نه شو ځکه چه د حدیث ترمض الفصل د وجې نه دا قول کړې شوې دي او گرمی د دغې وخت نه شروع کیږي. (۱)

(بقیه حاشیه) تحار العین فیها فی الاصح (و) تاخیر (عشاء الی ثلث اللیل) قیده فی الخانیة وغیرها بالشاء اما الصیف فیندب تعجیلها (و) اخر (المغرب الی اشتباک النجوم) ای کثرتها. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۶۹ تا ۲۷۱ جلد ۱ کتاب الصلاة)
(۱) قال العلامة الحصکفی رحمه الله: فصاعد فی الضحی علی الصحیح من بعد الطلوع الی الزوال ووقتها المختار بعد النهار، (تحت قوله ووقتها المختار) ای الی یختار ویرجع لفعلها وهما عزاه فی شرح المنیة الی الحاوی وقال لحدیث زید بن ارقم ان رسول الله ﷺ قال صلاة الاوابین حین ترمض الفصل رواه مسلم وترمض بفتح التاء والمیم ای بترک من شدة الحر فی اخفافها.
(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۰۵ جلد ۱ کتاب الصلاة مطلب سنه الضحی)

(۲)، د صبح صادق د طلوع او د نمر د غروب نیمې ته (الضحوة الكبرى)، وائی او ددې نه مخکېنې ته ضحوة الصغرى وئیلې شي، (شرح وقایه)، (۱).
وهو الموفق

د زوال او چاشت په باره کښې په دویم ځل ټیوس

سوال: حضرت مقتدانا مفتي صاحب د امت برکاتهم دارالعلوم حقانيه علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي (۱)، چه د صبح صادق او غروب آفتاب په مینځ کښې ضحوة کبریٰ نه واخلې د طلوع او غروب افتاب په مینځ کښې نصف النهار پورې که مونځ کول مکروه دی نو دا مکروه تحریمی دی که مکروه تنزیهی؟ دغه شان جناب لیکلي وو چه د چاشت وخت د استواء په وخت ختمیږي؟ ددې نه خو معلو میږي چه ددې سوال په ذکر شوې وخت کښې مونځ کول مکروه نه دي، او حال دا چه بالکل د استواء په وخت کښې منع بلکه ناجائز دي نو آیا دا صحیح ده؟ (۲)، د حضرت د تحریر مطابق دا معلومه شوه چه د اشراق وخت د طلوع نه تر غروب پورې چه ورځ حساب شي نو د هغې تر څلورمې حصې پورې وی او د ورځې د څلورمې حصې ختمیدلو نه پس د چاشت وخت شروع کیږي آیا دا مفهوم صحیح دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق غفرله ایف ۲۸۷ راوالپنډي

الجواب: (۱) دې وخت کښې مونځ کول مکروه تحریمی وی. صرف د خوارزم دامامانو په نزد او د نورو امامانو په نزد صرف د استوا په وخت کښې مونځ کول مکروه تحریمی دي. کذا فی الدر المختار مع

﴿۱﴾ قال العلامة عبيد الله بن مسعود: اعلم ان النهار الشرعي من الصبح الى الغروب فالمراد بالضحوة الكبرى منتصفه ثم لا بد ان تكون النية موجودة في اكثر النهار فيشترط ان تكون قبل الضحوة الكبرى في مختصر القدوري الى الزوال والاول اصح. (شرح الوقایه ص ۳۰۶ جلد ۱ کتاب الصوم وهكذا في رد المحتار ص ۹۲ جلد ۲ کتاب الصوم)

رد المختار ص ۳۴۵ جلد ۱. لیکن د احديثو رواياتو نه د دويم قول ترجیح معلومېږي او اکثر فقهاؤ هم دامختار کړې ده (فليراجع الى كتب الفقه) (۱)
 ۲، د حديث په تر مضم الفضال په بنا باندې ما دې طرفته ترجیح ورکړې ځکه چې د فقهاؤ په کلام کښې د مناسب تلاش نه پس ددې تعين ملاؤ نه شو (۲) وهو الموفق

د سحر او ماسخو تن د وختو نو بيان

موال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې (۱)، د سحر د مونځ وختونه او ليکي او دغه شان دا هم او فرمايي چې د نمر ختلو پورې څومره وقفه وي؟ (۲)، د ما بنام او ما سحو تن په مينځ کښې څومره وقفه ده هغې تعين او کړئ؟ بينوا توجروا

المستفتي مولانا رفيع الحق صاحب خطيب مسجد صاحب زادگان نوشهره کلان

الجواب: زمونږ د مذهب په بنا باندې د سحر وخت غالباً پنځه پايو (۱: ۱۵)، وی

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: (قوله واستواء) ان الوقت المكروه هو عند انتصاف النهار الى ان تزول الشمس ولا يخفى ان زوال الشمس انما هو عقيب انتصاب النهار بلا فصل وفي هذا القدر من الزمان لا يمكن اداء صلاة فيه فلعل المراد انه لا تجوز صلاة بحيث يقع جزء منها في هذا الزمان او المراد بالنهار هو النهار الشرعي وهو من اول طلوع صبح الى غروب الشمس وعلى هذا يكون نصف النهار قبل الزوال بزمان يعتد به نهى عن صلاة نصف النهار حتى تزول الشمس بان اعداد انتصاف النهار الشرعي وهو الضحوة الكبرى الى الزوال عند اتمة خوارزم. (الدر المختار مع رد المختار ص ۲۷۳ جلد ۱ كتاب الصلاة)
 ﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (والمستحب) للرجل (الابتداء) في الفجر (باسفار والختم به) هو المختار بحيث يرتل اربعين آية ثم يعيده بطهارة لو فسد وقيل يؤخر جدالان الفساد موهوم (الاحاج بمزدلفة).

الدر المختار مع رد المختار ص ۲۶۹ جلد ۱ كتاب الصلاة

او دغه شان د ما بنام وخت هم، نو د سحر د مونځ مناسب وخت دادې چه د نمر ختلمو نه نیمه گینته مخکښې ختم شي او د غروب نه ۱۵:۱۰ (پنځه پاوه پس) د ماسخوتن اذان اوشي (۱) وهوالموفق

د غیوب شفق او وختونو تعیین په شا هدی سره کول پکار دی

موال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه دلته په برطانیه کښې ډیرې مودې نه دا خبره مشهوره ده چه د شفق او صبح صادق مشاهده کول مشکل دي نو ددې وجې نه چا دې ته ډیره توجه نه ده کړې د یخنی په موسم کښې خو څه حد پورې خبره صحیح کیږي لیکن د نورو میاشتو د پاره یقیني چه داسې نه ده. بهرحال مشاهده بالکل پریخودل او خالص د (محکمہ موسمیات) نه د غروب شفق او صبح صادق د راختلو په حاصل شوو وختونو باندې اکتفا کوی. اصل کښې په انگلینډ کښې اوسیدونکي مسلمانانو په اول کښې د ماسخوتن مونځ او صبح صادق د پاره خپل ځانې کښې د خپلو رصدگاهونو نه د وختونو د تعیین نقشي را غوښتلې وې، نو رصدگاهونو د دولس درجو مطابق وخت راویستلو سره رالیرلې وو. بیا په آرام آرام په ټول انگلینډ کښې دولس درجو والا ټایم باندې عمل شروع شو. بیا مو د شرع مفتیانو ته رجوع او کړه نو هغوی پنځه پاوه پس د مونځ متعلق او وئیل اوس شرعي حکم څه دې؟ چه مونږ په هغې باندې عمل او کړو؟ بینوا توجروا

المستفتی: حزب العلماء یو کړی انگلینډ.... ۱۹۸۷، ۱۲، ۱۵

نوب: دا استفتاء به ډیرو صفحاتو باندې مشتمل وه لیکن مونږ صرف په خلاصه باندې اکتفا او کړه. (مرتب)

الجواب: تاسو د کال په هرده میاشت کښې یا دوه درې ځلې د شفق احمر او شفق ابیض د غائب کیدلو د وخت مشاهده او کړې او د راتلونکې وخت د پاره ئې لائحہ عمل جوړ کړې (۲)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصفی رحمه الله: (و) وقت (المغرب منه الی) غروب (الشفق وهو الحمرة) عندهما وبه قالت الثلاثة والیه رجع الامام کما فی شروح المجمع وغیرها فکان هو الملهم (و) وقت (العشاء والوتر منه الی الصبح).

(الدرا المختار علی ردالمحتار ص ۲۶۵ جلد ۱ کتاب الصلاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: وحاصله انا لا نسلم..... (بقیه حاشیه په راروان مخ)

محکمہ موسمیات او درجات وغیرہ شاتہ او غورخوی. (۱) د هغوي اندازه دلتہ هم د مشاهده نه خلاف ده او دا خبره دې هم واضحه وي چه د خرج لري کولو د پاره احتياط پريخودل خلاف شريعت اقدام نه دې. وهوالموفق

د مابنام او ماسخوتن د مينځنۍ وقفې دارومدار په مشاهدې دې

سوال. علماني دين دې مسئلې پاره کښې څه فرمائي (۱) د مونځونو په بعضې نقشو کښې نې د ماسخوتن او مابنام په مينځ کښې وقفه يوه گڼنټه ليکلې او دانې ورسره هم ليکلې دي چه کومو حضراتو يوه نيمه گهڼته يا ۲۰ منټ ليکلې هغوي د طول بلد او عرض بلدنه پوره خبرنه دي. نوهغوي تخميناً اندازه لگولي ده تاسو خپل تحقيق بيان کړئ. (۲) د (ذی القعدة) د مياشتې د مختلفو تاريخونو د صبح صادق که مو مطالعه او کړه نو هغه هم مهرباني او کړې اوليکئ؟ بينوا توجروا

المستفتی: بدرمنیر تبليغی صاحب افغان ټل اټو ستوربت خيله

ملاکنه ايجنسۍ... ۱۴ ذی قعدة ۱۴۰۲ هـ

(بقیه حاشیه) لزوم وجود السبب حقيقة بل یکفی تقدیره کما فی ایام الدجال ويحتمل ان المراد بالتقدير المذكور هو ماقاله الشافعية من انه يكون وقت العشاء فی حقهم بقدر ما يغيب فيه الشفق فی اقرب البلاد اليهم..... فتعين ما قلنا فی معنى التقدير ما لم يوجد نقل صريح بخلافه واما مذهب الشافعية فلا يقضى على مذهبنا..... قال فی امداد الفتاح قلت وكذلك يقدر لجميع الآجال كالصوم والزكاة والحج والعدة وآجال البيع والسلم والاجارة وينظر ابتداء اليوم فيقدر كل فصل من الفصول الاربعة بحسب ما يكون كل يوم من الزيادة والنقص كذا فی كتب الائمة الشافعية ونحن نقول بمثله اذاصل التقدير مقول به اجماعاً فی الصلوات. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۶۶ تا ۲۶۸ جلد ۱ مطلب فی لالذوقت العشاء كاهل بلغار)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: ووجه ما قلناه ان الشارع لم يعتمد الحساب بل الفاه بالكلية بقوله نحن امة امية لانكتب ولا نحسب الشهر هكذا وهكذا وقال ابن دقيق العيد الحساب لا يجوز الاعتماد عليه فی الصلاة انتهى. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۱۰۰ جلد ۲ مطلب ماقاله السبكي من الاعتماد على قول الحساب مردود)

الجواب: دریا ضی پہ اصولو باندی دا وخت پنخلس درجی یعنی $۶۰ - ۱۵ \times ۴$ منٹ دی لیکن د غروب نہ پس د مکرر مشاهدو نہ $۱:۱۵$ ثابت دی او د صبح صادق وخت ہم ددی مقدار نہ زیات نہ دی خمونہ پہ علاقو کنبی د ذوالقعدہ پہ اول اول کنبی صبح صادق $۴:۲۵$ نہ پس راوخی (۱) وهوالموفق

پہ رمضان کنبی د سحر مونخ پہ غلس کنبی ادا کول

سوال: علماء دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ رمضان المبارک کنبی د سحر مونخ د اذان نہ پنخلس منٹہ پس ادا کول خنگہ دی؟ حال دا چہ فائدہ دادہ چہ اکثر خلق پہ جماعت کنبی شریک کیری ایا دا جائز دی؟
المستفتی: حافظ محمد زبیر عثمانی حضراتک ۲۲ رمضان ۱۴۰۲ھ

الجواب: د حدیث او فقہی روایاتو پہ بناء باندی د سحر پہ مونخ کنبی اسفار افضل دی الا الحاج بمزدلفہ (۲) او تغلیس جائز دی لیکن افضل نہ دی کما صرحوا بہ (۳) جواز ہم پہ ہغہ صورت کنبی دی چہ کلہ اذان د طلوع شمس نہ $۱:۱۵$ مخکنبی وی.

او کہ $۱:۳۰$ یا $۱:۴۵$ مخکنبی اذان شوے وی نو ددی اذان نہ پنخلس منٹہ پس د صبح صادق ہڈو خہ نوم او نینہ ہم نہ وی. وهوالموفق

﴿۱﴾ قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمشهد في ديارنا قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: (والمسحوب) للرجل (الابتداء) في الفجر (بإسفار والختم به) هو المختار بحيث يرتل أربعين آية ثم يعيده بظاهرة لو فسد وقيل يؤخر جدا لان الفساد موهوم (الاحاج بمزدلفه). (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۲۶۹ جلد ۱ كتاب الصلاة)

﴿۳﴾ وفي منهاج السنن: اعلم ان النبي ﷺ ثبت عنه التغليس بالفجر كما مر في الباب السابق والاسفار به كما روى الطحطاوى عن ابى (بقية حاشيه په بل منخ)

د صبح صادق نہ تر طلوع افتاب پوری پہ گھری باندی د وخت تعین

حوالہ علماء دین دے مسنلے بارہ کنبے خہ فرمانی چہ د صبح صادق نہ نمر
راختلو پوری خومرہ وخت جو پیری اکابر علمانی دیو بند ۱۳۰ بیانیوی، او
مفتی رشید احمد صاحب کراچی د هغی نہ اتلس منته کم وائی، او کومه
نقشہ چہ هغوی مونہ سرگودھا و الؤلرہ ورکری ده د هغی متعلق د حکم
وضاحت او کری: «بینوا توجروا»

المستفتی قاری عبدالحمید چنات ائل ملزملت آباد سرگودھا، ۱۵ جولائی ۱۹۸۲ء

الجواب: پہ اصولی طریقے سرہ د مفتی رشید رحمۃ اللہ علیہ اندازہ صحیح ده البتہ
خمونہ پہ علائقہ کنبی د مشاہدے پہ بنیاد باندی ۱:۱۵ جو پیری (۱)
وهو الموفق

(بقیہ حاشیہ) طریف وکان شاهد مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حصن الطائف فکان یصلی بنا صلوٰۃ
الفجر حتی لو ان انسانا رمی لبلہ ابصر مواقع نبلہ وروی عن جابر یقول کان النبی علیہ السلام
یؤخر الفجر کاسمہا، وروی الشیخان عن ابی ہریرۃ الاسلمی عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال کان ینفث عن
صلوٰۃ الفجر حین یرف الرجل جلیسہ، قلت وهذا الحديث يدل علی الاسفار بہ نہایہ لا بدایہ
وروی الشیخان عن ابن مسعود قال ما ریت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم صلی صلوٰۃ الا لمیقاتها
الاصولین صلوٰۃ المغرب والعشاء بجمع وصلی الفجر یومئذ قبل مقیاتها، وفی لفظ مسلم قبل
مقیاتها بغلس، قلت افاد هذا الحديث ان المعتاد کان غیر التغلیس وکان علیہ السلام یفعل
الافضل وقد یفعل غیر الافضل توسعة علی الامة ولم یعلم من هذه الروایات ان ایہما افضل
الاسفار او التغلیس، فان قیل حدیث ابن مسعود یعلم منه ان الاسفار افضل لکونه معتاداً قلنا
یعارضہ حدیث الباب السابق فانه يدل علی کون التغلیس معتاداً فالظاهر ان تعاملہ صلی اللہ علیہ وسلم
مختلف بین الاسفار مرة و بین التغلیس مرة اخرى ولكن للحنفية تشریع قولی عام فی حدیث
الباب و لیس للمخالفین تشریع قولی عام لعدم ورود غلسوا بالفجر. ومن الاصول تقدیم مثل
التشریع القولی العام علی الفعل والوقائع الجزئية علی ان فی الاسفار تکیث الجماعة.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۸، ۱۷ جلد ۲ باب ماجاء فی الاسفار بالفجر)

(۱) وفی منہاج السنن: قلت وصرح المشائخ بتفاوت (بقیہ حاشیہ پہ راروان مخ)

د گھڑی پہ اعتبار سرہ د مونخ وختونہ

سوال: علمائ دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فر مائی چہ د فجر، ظہر، عصر، مغرب، او عشاء وختونہ د گھڑی پہ اعتبار سرہ او بنائی مثلاً د سحر وخت خومرہ وی او د ماہنام نہ خومرہ وخت پس د ماسخوتن وخت شروع کیڑی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالفتاح پایینی صوابی..... ۲۴ شعبان ۱۴۰۳ھ

الجواب: خُمونر پہ علاقو کنبے د سحر او ماہنام پورہ وخت تقریباً ۱:۱۵ وی (۱) اود مازیگر وخت تقریباً د ورخی شپرمہ حصہ جوڑیڑی او نور وختو نہ معلوم او مشهور دی وهوالموفق.

(بقیہ حاشیہ) الوقت بین طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بین غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمُشاهد فی ديارنا قد رساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة) وقال العلامة ابن عابدين: ووجه ما قلناه ان الشارع لم يعتمد الحساب بل الغاه بالكلية بقوله نحن امة امية لا نكتب ولا نحسب الشهر هكذا وهكذا وقال ابن دقيق العيد الحساب لا يجوز الاعتماد عليه في الصلوة انتهى.

(ردالمحتار ص ۱۰۰ جلد ۲ مطلب ما قاله السبكي من الاعتماد على قول الحساب مردود) ﴿۱﴾ وفي المنهاج: قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمُشاهد فی ديارنا قد رساعة وربع ساعة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة)

﴿۲﴾ وفي المنهاج: قال بتعجيل العصر في اول وقتها مالك والشافعي واحمد وقال ابو حنيفة واصحابه بتاخيرها قال العلامة الشامي ان الوقت بعد العصر اى بعد دخول العصر الى الغروب قدر سدس النهار.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۶ جلد ۲ باب ما جاء في تعجيل العصر)

د ماښام او ماسخوتن په مینځ کښې فاصله

وال: علماء دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې ځمونږ په علاقه کښې د ماسخوتن اذان د ماښام د اذان نه پنځوس منته پس یا ۵۵ یا زیات نه زیات یوه گینته پس کیري عام طور سره د ماښام اذان او ماسخوتن په مینځ کښې پنځه پاؤه وقفه ساتلې کیري دې سلسله کښې ستاسو حضراتو نه وضاحت مطلوب دې چې د ماښام او ماسخوتن په اذانونو کښې څومره فرق ساتل پکار وي؟ بیوا توجروا

المستفتی: غلام سرور لوند خور مردان..... ۱۹۸۷-۱۱۳۱

الجواب: چه کله نمریقیني طریقي سره ډوب شي او د دهغې نه پس ۱۵:۱۰ گینته تیره شي نو د ماسخوتن وخت داخل شي ځمونږ د مشاهدې او تجربې نه دا ثابت ده (۱) البته د ریاضي په حساب سره پنځلس درجې چه کل ۱۵×۴=۶۰ منته وخت د مغرب دې دهغې نه پس د ماسخوتن وخت شروع کیري (۲). وهو الموفق

د شفق ابيض د غيوب نه مخکښې د ماسخوتن مونځ کول

وال: مفتیان شریعت دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې ځمونږ ځائي کښې یو جماعت کښې د جولائي میاشت کښې د ماسخوتن اذان په ۸:۱۵ بجې او مونځ ۸:۴۵ بجې کیري د ماښام او ماسخوتن په مینځ کښې د پنځه څلویښت

﴿۱﴾ وفي المنهاج: قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمشهد في ديارنا قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب ما جاء في مواقيت الصلوة عن النبي ﷺ)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: (و) وقت (المغرب منه الى) غروب (الشفق وهو الحمرة) عندهما وبه قالت الثلاثة واليه رجع الامام كما في شروح المجمع وغيرها فكان هو المذهب (و) وقت (العشاء والوتر منه الى الصبح) (الدر المختار ص ۲۶۵ جلد ۱ كتاب الصلاة)

منتو وقفہ پاتے کیرے سوال دادے چه د پنخہ خلویست منته تیریدلو نه پس د ماسخو تن وخت دا خلیدے شی یا نه؟ په دے سلسله کنبی د احنافو مفتی به مسلک کوم یو دے او د مابنام او ماسخو تن د اذان په مینخ کنبی خومره فاصله ضروري ده دغه شان د شفق په مصداق کنبی چه د ائمه مذاهب په مینخ کنبی کوم اختلاف دے د هغې نه د بچ کیدلو ډیره د احتیاط طریقه څه ده؟ او شفق ابیض د غائب کیدلو نه مخکښی د جماعت کولو څه حکم دے؟

المستفتي: حبيب الله خير آباد نو شهره..... ۱۹۸۲ء ۲۸۸

الجواب: د غروب او عشاء په مینخ کنبی کم نه کم پنخه پاوه فاصله ساتل پکار دي د شفق ابیض د غائب کیدو په وخت کنبی اذان کول پکار دي داد محققینو رائي ده او هم دا احتیاط دې بلکه د بعضې فقهاؤ په نزد د غیوب بیاض نه مخکښی د جمعې مونځ کولو نه د غیوب نه پس ځان له مونځ افضل دے (۱) کما فی شرح الکبیر ص ۵۶۹ و فی فتاویٰ صاعد امام محلته یصلی العشاء قبل غیاب البیاض فالافضل ان یصلیها وحده بعد البیاض ﴿۱﴾. وهو الموفق

د مثل اول نه پس د مازیگر د اذان حکم

سوال: علماء دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه سعودي عرب کنبی د مثل اول نه پس د مازیگر اذان کیري او حال دا چه د احنافو قول د مثلینو نه پس دې نو که مونځ د هغوي په اقتداء کنبی دغه وخت کنبی مونځ او کړو نو د هغې به څه حکم وي؟ بینوا توجروا

المستفتي: منیر احمد شارع الشفاء طائف سعودیه عربیه... ۲۲ اکتوبر ۱۹۸۳ء

جواب دغه امام پسې اقتداء کوئ که کیدلې شی درنه نو احتیاطاً یې اعاده او کړئ (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ (غنية المستملی المعروف بالكبرى ص ۵۶۵ فصل فی احکام المسجد)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (وعليه عمل الناس اليوم) وانظر هل اذلزم من تاخيرہ العصر الى المثليين فوت الجماعة يكون الاولى التاخير ام لا..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

بہ مرضی جانب کخی د شفق احمر زوال معتبر نہ دی

سوال جامداً ومصلياً (رسالہ تحقیق وقت مغرب) صفہ مولانا فقیر محمد حسن صاحب زکوری (اول وقت المغرب غیوبہ الشمس المعلومة بذهاب الحمرة المشرقية هذا هو الاصح، وعليه عمل اکثر الاصحاب لقول قائم اذا غابت الحمرة من هذا الجانب يعنى المشرق فقد غابت الشمس من شرق الارض وغربها، وروى الكلبي عن ابن عمر رضى الله عنه مرسلان عن النبي ﷺ، اول وقت المغرب سقوط القرص ووقت الافطار ان تقوم بخذاء القبله وتفقد الحمرة التى ارتفع من المشرق اذا جاوز قمة الراس الى ناحية المغرب فقط وجب الافطار وسقط القرص، وهو صافى فى ان زوال الحمرة الشرقية علامة سقوط القرص الذى يرى غيوبة الشمس ومرسل ابن عمر كالمسند، وللشيخ قول بان الغروب يتحقق باستار القرص لقوله ﷺ لابن اسامة رضى الله عنه وقد صعد جبل قيس والناس يصلون المغرب فرأى الشمس لم تغب وانما توارت الجبل بنس ما صنعت انها تصلبها اذا تريها حيث غابت او غارت وانما عليك مشرقك ومغربك وليس على الناس ان يبعثوا، وجوابه انه لا دلالة فيها ان تحقيق الغروب قبل ذهاب الحمرة فبقى الاخبار الصحيحة الصريحة باعتبار زوالها بغير معارض، انتهى (نقل من كتاب قواعد الاحكام تصنيف عز بن عبد السلام الشافعى المصرى ولد فى ٤٠٠ هـ) الحال اين كتاب در خانقاه مراجعيز وكنديا شريف بدست مولانا خان محمد صاحب سجاده نشين موجود است۔

بقية حاشيه) ١ والظاهر الاول بل يلزم لمن اعتقد رجحان قول الامام تأمل ثم رأيت فى خر شرح المنية ناقلاً عن بعض الفتاوى انه لا كان امام محلته يصلى العشاء قبل غياب شفق الابيض فالافضل ان يصليها وحده بعد البياض . (ردالمحتار هامش والمختار ص ٢٦٣ جلد ١ قبيل مطلب لوردت الشمس بعد غروبها اوقات الصلاة)

بسم اللہ الرحمن الرحیم الخ (فی فج العمیق: من تصنیف شیر محمد کاکیتی
 فی ملہب النعمانی) ما مر بہ اول وقت المغرب وقت غروب الشمس اذا غربت عن
 الافق فی جانب المغرب مائل فعلامہ وقت المغرب التی اذا زالت الحمرة من جانب
 المشرق و برفع السواد انتهى فی ص ۱۹۹. وایضاً صرح سید سند فی شرحہ علی
 الجفمنی تحت قوله و فی الشرع من طلوع الفجر الثانی الی غروب الشمس قوله الی
 غروب الشمس بمعنی مجاوزتہ عن الافق الغربی بحیث تظهر الظلمة فی جهة المشرق
 وتزول الحمرة الخ فی القغمہ ص ۱۳۱، وایضاً قال ابو الفتح ارکن بن حسام المفتی
 الكناری فی الفتاویٰ الحمادیة نقل من مطلوب المسلمین اما تغریہ اول وقت صلوۃ
 المغرب اذا غربت الشمس ولم یبق اثر شعاعها یعنی من جانب المشرق انتهى ص ۹.
 وایضاً قال علاء الدین الحصکفی فی در المختار فی در المنقہ شرح الملتقی تحت قول
 المصنف، الصوم ترک الاکل الخ من الفجر الی الغروب الی زمان غیوبة تمام حمرة
 الشمس بحیث تظهر الظلمة فی جهة المشرق انتهى فی الفتحة ص ۱۳۰. بینوا توجروا
 المستفتی: نامعلوم..... ۱۳/ جنوری ۱۹۷۵ء

الجواب: اعلم ان التکید بزوال حمرة المشرق لا توافقه الروایات الحدیثیة

ولا الفقہیة كما لا ینفی علی من راجع الی کتب الحدیث و کتب الفقہ المتداولۃ
 بین العلماء، وما اوردوا فی حدیث ابن عمر لا یقبل قبل ذکر الاسناد او الاستناد الی
 الكتاب الذی یروی فیہ الحدیث مع الاسناد، او یقال ان المراد من ظهور الظلمة فی
 جهة المشرق هو الظهور فی الافق واما الحمرة فلا یشترط ان یشترط فی سائر الايام فلا تكون

حاشیہ شرح الوقایہ ﴿۱﴾. وهو الموفق

**یو وطن کنبی چه مونخ اوکری او بل وطن ته لاریشی
او وخت داخل شوی نه وی نو شه به کوی.**

سوال: علماء دین دې مسئلې باره کنبي څه فرمائي چه خپل وخت باندې مونخ اوکړي بیا روستودجیت طیارې په ذریعہ سره وطن ته اورسیدلو چه هلته د دغه دمونخ وخت نه دې داخل شوي آیا داسې به دا مونخ په دویم ځل کوي؟
المستفتی: نامعلوم..... ۱۱۰ محرم ۱۳۹۲ھ

الجواب: بعضي فقهاء کرام فرمائي چه دوخت د واپسي په صورت کنبي به مونخ دوباره کول ضروري وي في الدرالمختار فلو غربت ثم عادت هل يعود الوقت الظاهر نعم، او بعضي فقهاء فرمائي چه دې صورت کنبي به په دویم ځل نه شی کولي. في ردالمحتار ص ۳۳۲ جلد ۱ قلت على ان الشيخ اسماعيل رد ما بحثه في النهر تبعاً للشافعيه بان صلوة العصر بغيبوبة الشفق تصير قضاء ورجوعها لا يعيدها اداء ومافي الحديث خصوصية لعلي كما يعطيه قوله عليه السلام انه كان في طاعتك وطاعته رسولك، وقال العلامة الشامي قلت ويلزم على الاول بطلان صوم من افطر قبل ردها وبطلان صلوة المغرب لو سلمنا عود الوقت بعودها للكل والله تعالى اعلم انتهى مافي ردالمحتار ﴿۲﴾ قلت ظاهر حديث لا يصلي صلوة مرتين يقتضي ترجيح الثاني فافهم وكلا علم اعاده النبي ﷺ عند عود الشمس . وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة عبد الحئي اللكهنوي: قوله (والمغرب منه الي مغيب الشفق وهو الحمرة عنلهما وبه يفتي) قوله الي ان تغيب الشمس قال شيخ الاسلام التفتازاني المعتبر في غروب الشمس سقوط قرص الشمس وهذا ظاهر في الصحراء واما في البنيان وقلل الجبال فبان لا يرى شئ من شعاعها على اطراف البنيان وقلل الجبال وان يقبل الظلام من المشرق. (هامش عمدة الراية على شرح الوقايه ص ۱۲۷ جلد ۱ كتاب الصلوة)

﴿۲﴾ (الدر المختار مع ردالمحتار ص ۲۶۵ جلد ۱ مطلب لو ردت الشمس بعد غروبها)

په بلغاریه کښې د سحر د مونځ حکم

سوال: علماء کرام دې مسئلې باره کښې څه فرماتي چې فتاویٰ ودودیه صفحه ۱۰۳ او ۱۰۴ کښې لیکلې شوې دي چې په بلغاریه کښې کله کله د ماښام د مونځ نه پس د شفق غائب کیدلو نه مخکښې مخکښې په آسمان باندې نمر راخیژي د فتا وې مصنف جناب مولوي محمد ابراهیم مرحوم لیکلې دي که د ماسخوتن مونځ قضاء کوی او که نه لیکن چې کله نمر رااوخیژي نو د سحر مونځ هم نه کیږي نو دوي (مرحوم) د فجر متعلق نه دي لیکلې چې قضا به ئې کوي او که نه نو د فجر متعلق مسئله واضحه کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتي: اورنگزیب پیي پشاور..... ۱۹۷۲ء ۲۴۱۸

الجواب: په بلغاریه کښې په بعضې موسمو نو کښې د غروب شفق سره طلوع فجر کیږي، لهذا هلته به د فجر مونځ باقائده کولې شي.

كما في الدرالمختار كبلغار فان فيها يطلع الفجر قبل غروب الشفق في اربعينية الشتاء (هامش ردالمحتار ص ۳۲۲ جلد ۱) (۱) (۲) وهو الموفق

په قطب شمالي کښې د شپږ و میاشتو په ورځ کښې د صوم و صلوة حکم

سوال: علماء دین دې مسئلې باره کښې څه فرماتي چې کوم ځاتي کښې شپږ میاشتې یوه ورځ وي نو هلته به د مونځ او روژې څه حکم وي؟

المستفتي: عبد الظاهر افغانستان متعلم جامعه اسلامیه اکوړه خټک..... ۱۱۷ ذیقعدہ ۱۳۹۶

(۱) الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۲۶۲ جلد ۱ کتاب الصلاة مطلب في فاقد وقت العشاء كاهل بلغار

(۲) قال العلامة ابن عابدين: وفي شرح المنهاج ويجرى ذلك فيما لو مكثت الشمس عند قوم مدة، قال في امداد الفتاح قلت وكذلك يقدر بجميع الاجال كالصوم والزكاة والتمتع والمدة زآجال الزيم والاسام والاجارة وينظر ابتداء اليوم فيقدر كل فصل من الفصول الاربعة بحسب ما يكون كل يوم من الزيادة والنقص..... (بقية حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: قطب شمالی تہ تلل او ہلتہ د انسان پاتے کیدل دیر زیات گران دی بلکہ محال دی لہذا شریعت غراء د داسی خایہ د پارہ د صوم او صلوة حکم نہ دی جاری کری خُکے چہ شریعت شاذ او نوادر خیزونہ نہ بیانونی البتہ یہ شریعت کنبی د داسی نادر کارونو مثالونہ خامخا وی چہ علماء د ضرورت پہ وخت ددی نہ استخراج او کری۔ والاصل ہُنہا حدیث الدجال رواہ مسلم و الترمذی اقدروا لہ قدرہ (۱) نودا سہی بہ یہ اندازے او سوچ سرہ طلوع او غروب وغیرہ معلوموی او یہ ہغی باندی بہ صوم و صلوة بناکوی او کہ دا گرانہ وی نوکوم نزدی بنار کنبی چہ پنخہ وختونہ موجودی پری دہغی نہ دریڈیو وغیرہ یہ ذریعہ سرہ معلومات او کری او یہ ہغی وختونو بنا او کری۔

(۲) واعلم ان القمر يتحقق فيه الطلوع والغروب والاستواء كالارض

(بقیہ حاشیہ) کذا فی کتب الانمۃ الشافعیہ ونحن نقول بمثله اذا صل التقدير مقول به اجماعاً فی الصلوات. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۶۸ جلد ۱ مطلب فی طلوع الشمس من مغربها)

﴿۱﴾ حلیث الدجال قلنا یا رسول اللہ فلذلک الیوم الذی کسنة ایکفینا فیہ صلاة یوم قال لا اقدروا لہ قدرہ. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۴۷۳ جلد ۲ باب العلامات بین یدی الساعة و ذکر الدجال)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: وفي شرح المنهاج ويجرى ذلك فيما لو مكثت الشمس عند قوم مدة قال فی امداد الفتاح قلت وكذلك يقدر لجميع الآجال كالصوم والزكاة والحج والعدة وآجال البيع والسلم والاجارة وينظر ابتداء اليوم فيقدر كل فصل من الفصول الاربعة بحسب ما يكون كل يوم من الزيادة والنقص كذا فی کتب الانمۃ الشافعیہ ونحن نقول بمثله اذا صل التقدير مقول به اجماعاً فی الصلوات.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۶۸ جلد ۱ مطلب فی طلوع الشمس من مغربها)

وايضاً قال فی الصفحة ۲۶۶ وحاصله انا لا نسلم لزوم وجود السبب حقيقة بل يكفي تقديره كما فی ایام الدجال ويحتمل ان المراد بالتقدير المذكور هو ما قاله الشافعية من انه يكون وقت العشاء فی حقهم بقدر ما يغيب فيه الشفق فی اقرب البلاد اليهم..... فتعين ما قلنا فی معنى التقدير ما لم يوجد نقل صريح بخلافه واما مذهب الشافعية فلا يقضى على ملهنا.

(ردالمحتار ص ۲۶۶، ۲۶۷ جلد ۱ مطلب فی ما قد وقت العشاء كاهل بلغار)

و کذا تفاوت الليل والنهار فالحکم فيه کحکم الارض ﴿۱﴾. فافهم
چاچه د مازیگر مونخ نه وی کړې نو د مونخ نه مخکې نفل کول
د اعتراض قابل نه دي دغه شان د ماسپڅین سنتو او فرضو
مینځ کښې نفل کول هم د اعتراض قابل خبره نه ده

سوال: علماء دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې په یو جمات کښې د
مازیگر مونخ شوې دې یو سرې د مونخ د پاره راغې بل کس ورته او وئیل لږ
صبر او کړه څه هم اودس کوم بیابه جمع او کړو. اوس داسې ددویمې جمعې نه
مخکې او اولنۍ جمعې نه پس نفل کولې شي که نه؟ دغه شان د ماسپڅین
د سنتو او فرضو په مینځ کښې نفل کول جائز دي که نه؟ بینوا توجروا
المستفتي: عبدالرحمن لکي مروت..... ۳۰۱۷۱۱۹۷۷

الجواب: کوم کس چه د مازیگر مونخ نه وی کړې د هغه دپاره د اصرار نه
مخکې نفل کول صحیح دي. (کما صرح به جمیع الفقهاء) (۲) یوفقیه هم د
ماسپڅین د سنتو او فرضو په مینځ کښې

(۱): څنگه چه په زمکه باندې مونخ فرض دې دغه شان که څوک په سپوږمۍ. زهره.
مريخ. یا نورو سیارو کښې اوسیدل شروع کړي نو هلته به هم مونخ فرض وي. البته دا
خبره ده چه سجده دیته وائي چه (ان تكون علی الارض او علی ما قام مقام الارض) او په
فضا کښې زورېد خیزونه خو داسې نه دي. نو د هغې جواب په منهاج النق کښې داسې
ورکړې شوي دي.

قلنا کما ان الماء جسم فاصل بين السفينة والارض لا يعد بفصله فکلک الريح جسم فاصل بين
الطيارة والارض لا يعد بفصلها وکما ان السماء جسم ليس بارض ولا قام مقامها وتصح الصلوة فيها
لقوله تعالى واوصاني بالصلوة والزکوة ما دمت حيا، ولا استقرار الجهة عليها فکلک الطيارة
تصح الصلاة والسجدة فيها، وکلک يقال فی الصلوة فی القمر والمريخ وغيرهما،
البتة د قبلې طرف لازمي دې او هغه په قبله نما یا بلې ذریعې سره معلومیدلې شي. گني
نو د تحري حکم هم شته چه تحري او کړي او د قبلې طرف متعین کړي الله تعالی فرمائي:

(انما تولوا فثم وجه الله... الاية) (از مرتب)

﴿۲﴾ قال العلامة مرغینانی: لا تجوز الصلوة عند طلوع الشمس ولا (بقیه حاشیه په راروان مخ)

د نفل کولو نه منع نه ده کړې کما لا يخفى. وهو الموفق

دمايپين مونځ په مثل ثاني کښې کول داستحباب او احتياط نه خلاف دي

موال يود مسئله ده او په هغې کښې ئې دا ثابت کړي دي چه سخته يخښې کښې مثل ثاني د ۱۵۰۲ نه شروع کيږي او په هغې څه حوالي هم ليکلي شوي دي دغه شان سائل په مثل ثاني کښې مونځ کول خلاف استحباب ثابت کړې دي جناب حضرت مفتي صاحب داسې جواب ليکلي دي نو تاسو هم په خپلې رانې سره تسلي را کړې؟ بينوا توجروا

السائل . شير محمد ۱۹۷۸ء ۱۰ ۱۲۱۱

الجواب: دا عبارات محوله درست دي ددې عبارتونو په بناء باندې په مثل ثاني کښې مونځ کول د استحباب او احتياط نه خلاف دي البته ۲:۳۰ بجې د مثل ثاني داخلیدل د غور قابل خبره ده دغه شان د گرمۍ او يخښۍ په مو سمونو کښې په فئ الزوال کښې فرق وي په زياتي سوري کښې نه وي (۲) فافهم

(بقیه حاشیه) عند قیامها فی الظهيرة ولا عند غروبها لحديث عقبه بن عامر رضی الله عنه قال ثلثة اوقات نهانار رسول الله ﷺ ان نصلی وان نقبر فیها موتانا عند طلوع الشمس حتی ترتفع وعند زوالها حتی تزول وحین تصیف للغروب حتی تغرب.
(الهدایه ص ۸۰ جلد ۱ فصل فی الاوقات تکره فيه الصلاة)

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: ولو تکلم بین السنة والفرض لا یسقطها ولكن ینقص ثوابها وقيل تسقط وكذا کل عمل ینافی التحریمة علی الاصل. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۰۳ جلد ۱ قبیل مبحث مهم فی الکلام علی الضجعة بعد سنن الفجر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم: (والظهر من الزوال الی بلوغ الظل مثلیه سوی الفی) ای وقت الظهر اما اوله فمجمع علیه لقوله تعالی اقم الصلاة للربک الشمس ای لزوالها وقيل لغروبها واللام للتأقیب ذکره البیضاوی واما آخره فیه روایتان عن ابی حنیفه الاولی رواهما محمد عنه ما فی الكتاب والثانیه رواية الحسن اذا صار ظل کل شیء مثله سوی..... (بقیه حاشیه په راروان مخ)

یوکس د ماسپخین مونخ اوکرو بیانې د هوانی جهاز په ذریعې سره سفر

اوکرو بل ځانې کښې د ماسپخین وخت داخل شونو د مونخ څه حکم دي؟

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې یو سړي د ماسپخین مونخ په یو ځانې کښې او کړو او بیاد هوانی جهاز په ذریعې بل ځانې ته لارشي او هلته د دغې مونخ وخت اذان کیدو نو او هلته دغه وخت داخل شو نو آیا په دویم ځل به مونخ ادا کوي. او که نه هغه اولنې مونخ ورله کافي دي؟

المستفتي: سعید الله آزاد کوهستان ۹۱۳۸۱۹۸۵

الجواب: که د تیرشوی وخت اعاده د وخت تیریدلونه پس شوې وی. نو دغه مونخ به دوباره کوی.

ولظيره اعادة الظهر والعصر يوم تطلع الشمس من المغرب ﴿١﴾. وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الفی وهو قولهما والاولی قول ابی حنیفة قال فی البدائع انها المذكورة فی الاصل وهو الصحيح وفي النهاية انها ظاهر الرواية عن ابی حنیفة وفي غایة البیان وبها اخذ ابو حنیفة وهو المشهور عنه وفي المحيط والصحيح قول ابی حنیفة وفي الینابیع وهو الصحيح عن ابی حنیفة وفي تصحيح القدوری للعلامة قاسم ان برهان الشریعة المحبوبي اختاره وعول عليه النسفی ووافقه صدر الشریعة ورجع دلیله.

(البحر الرائق ص ۲۲۵ جلد ۱ کتاب الصلاة)

﴿١﴾ قال العلامة ابن عابدين: ورد في حديث مرفوع ان الشمس اذا طلعت من مغربها تسير الى راسط السماء ثم ترجع ثم بعد ذلك تطلع من المشرق كعادتها قال الرملي الشافعي في شرح المنهاج وبه يعلم انه يدخل وقت الظهر برجوعها لانه بمنزلة زوالها ووقت العصر اذا صار ظل كل شيء مثله والمغرب بغروبها وفي هذا الحديث ان ليلة طلوعها من مغربها تطول بقدر ثلاث ليال لكن ذلك لا يعرف الا بعد لابهامها على الناس فحينئذ قياس ما مر انه يلزم قضاء الخمس لان الزائد ليلتان فيقدر ان عن يوم وليلة وواجبها الخمس. (ردالمحتار مع الدر المختار ص ۲۶۸ جلد ۱ کتاب الصلاة مطلب في طلوع الشمس من مغربها)

کہ فرض مونخ اوجنازی یو وخت مقرر شوې وي نوکوم یوبه مخکې کیري؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د ماسپخین اود جنازې د مونخ د پاره نو وخت مقرر شوې وي نو د فرضونه مخکښې کول خو ظاهره خبره ده خو جنازه به د سنتونه مخکښې کیري یا روستو؟ بینوا توجروا

المستفتي صوبیدار حمید گل گرگره کوهات..... ۱۹۱۲، ۱۹۹۱

الجواب: چه کله د ماسپخین اود جنازې مونخ په یو وخت شروع کیدلو والا وي یا وخت تنگ وي نود مفتی به قول په بنیاد سره به سنت په جنازې مخکښې کولې شي. کما فی ردالمحتار باب العیدین ﴿۱﴾. وهو الموفق

د غروب او ماسخوتن داخلیدلو په مینخ کښې د وقفې مقدار

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره که څه فرمائي چه دماښام د مونخ وخت څومره وخت پس ختمیري او د ماسخوتن د مونخ څومره وخت پس شروع کیري؟ المستفتي: غلام محمد ډوک منجو ضلع کیمپور..... ۱۹۷۲، ۸۱۲، ۸۱۳

الجواب: د غروب نه ترد دخول عشاء پورې تقریباً یوه نیمه ۱:۳۰ یا پاوه باندې ګنځه ۱:۱۵ فرق وي (۳) فقط

﴿۱﴾ قال العلامة حصكفي: وتقدم صلاة الجنازة على الخطبة وعلى سنة المغرب وغيرها (كسنة الظهر والجمعة والعشاء) والعيد على الكسوف لكن في البحر قبل الاذان عن الحلبي الفتوى على تاخير الجنازة عن السنة واقره المصنف كانه الحاق لها بالصلاة لكن في آخر احكام دين الاشياء ينبغي تعليم الجنازة والكسوف حتى على الفرض مالم يضق وقته فتأمل. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۲۱۱ جلد ۱ مطلب فيما يترجع تقليمه من صلاة عيد وجنازة الخ)

﴿۲﴾ وفي منهاج السنن: قلت وصرح المشايخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد والمجاهد في ديارنا قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب ماجاء في مواقيت الصلاة عن النبي ﷺ)

په کینډا کښې د مازیگر او ماسخوتن د وخت تعین

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه دلته کینډا کښې اوولس نیمې گینتې ورځ وی، د مونځ چاټ هم درلیرېم او دلته په مټې کښې گهرې یوه گینته مخکښې کوي او په نومبر کښې ئې یوه گینته وروستو کوي. دانقشه د امام شافعی رحمته الله علیه د مسلک مطابق ده نود حنفي مسلک مطابق به د مازیگر وخت څه وي؟ دغه شان دلته د غروب افتاب نه پس شفق احمر غائب شي لیکن شفق ابیض د شپې یوولس بجو یا دهغې نه هم ناوخته پورې وي دغه وخت انتظار ډیر مشکل وی. آیا دمانام د مونځ نه پس فوراً مونږ د ماسخوتن مونځ کولې شو؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد اشفاق کینډا..... ۱۹۷۹ء ۵۸۸

الجواب: د غروب نه زیات نه زیات دوه گینتې مخکښې د مازیگر مونځ کوئ او د غروب نه ۱۵-۱ گینته پس د ماسخوتن مونځ کوئ (۱) وهوالموفق

(۱) د احبابو په معمول کښې د مازیگر وخت د ورځې د پوره مقدار یعنی د طلوع نه تر غروب شمس پورې تقریباً آخرنی حصه ده. لیکن په دې کښې دومره تاخیر کول چه زیروالي ته اورسیرې مکروه دي.

قال الحصکفی و آخر العصر الی اصفرار ذکاء فلو شرع فیہ قبل التفرغ لمدہ الیہ لا یکره (الدر المختار ص ۳۶۸ جلد ۲)

دارنگې شفق احمر هغه دې چه د نمر غروب کیدو وخت کښې د افق کیدلو په وجه باندې وي اونر په افق کښې عموماً د شپې د اتمې حصې نه زیات نه پاتې کیږي. بهر حال چه په وختونو کښې داسې قسمه تغیر پیدا شو او دورځې شپې امتیاز ناممکن وي نود نزدې ملکونو په اعتبار سره په څلورویشو (۲۴) گینتو کښې د پنځه مونځونو اهتمام کول ضروري دي.

قال الحصکفی: وقاد وقتهما کبلغار فان فیها یطلع الفجر قبل غروب الشفق فی اربعینہ الشتاء مکلف بهما لیقدر لهما ولا ینوی القضاء لفقده وقت الاداء. (در مختار ص ۳۶۲ جلد ۱) وکما فی حدیث مسلم ص ۴۰ جلد ۲ باب ذکر الدجال: قلنا یا رسول الله فذلک الیوم الذی کسنة اتکفینا فیہ صلوة یوم قال لا اقدر و الله قدره الخ. (از مرتب)

د جمعې مونځ کوم وخت پورې صحيح دي

سوال: علماني دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د جمعې مونځ د کوم وخت نه کوم وخت پورې صحيح دي؟

المستفتي سيد اسماعيل شاه تحصيل وضع اټک..... ۱۲۵ اکتوبر ۱۹۸۳
الجواب: د زوال نه پس دوه نيمو گينتهو نه زيات تاخير کول بې احتياطي ده
(۱) د جمعې مونځ کښې جلتې کول بهتر دي. (۲) وهوالموفق

د مازيگر يا سحر مونځ نه پس د نفل او قضاء مونځ کولو حکم

سوال: علماني دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د مازيگر يا د سحر د مونځ نه پس څوک نفل يا قضاء مونځ کولې شي که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: محمد زاهد حولددار اليکتريش ميډيم رجمنټ ايل اے دي... ۱۷ محرم ۱۳۹۲هـ

الجواب: قضاء مونځ کول جائز دي او نفل کول منع دي (۳) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم المصري رحمه الله: والجمعة كالظهر اصلاً واستحباً في الزمانين
كذا ذكره الاسيحياني. (البحر الرائق ص ۲۳۷ جلد ۱ كتاب الصلاة في المواقيت الصلاة)

﴿۲﴾ وفي منهاج السنن: يدل حديث سلمة على التذكير في الجمعة وهو المختار عند
العيني وقال الاسيحياني الجمعة كالظهر اصلاً واستحباً في الزمانين، ويؤيد التذكير ما قاله
ابن قدامة في المغني، كان النبي ﷺ يصلّيها اذا زالت الشمس صيفاً وشتاءً على ميقات
واحد. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۵۵ جلد ۳ باب ما جاء في وقت الجمعة)

﴿۳﴾ وفي الهنديه: تسعة اوقات يكره فيها النوافل وما في معناها لا الفرائض هكذا في
النهايه والكفايه فيجوز فيها قضاء الفائتة وصلاة الجنازة وسجدة التلاوة كذا في فتاوى قاضي
خان منها ما بعد طلوع الفجر قبل صلاة الفجر. (فتاوى عالمگيريّه ص ۵۲ جلد ۱ الفصل
الثالث في بيان الاوقات التي لا تجوز فيها الصلاة وتكره)

د مابنام په مونځ کښې تاخیر کول مکروه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د مابنام مونځ په داسې تاخیر سره کول چې په ټولو جماتونو کښې مونځ او شي جائز دی که نه؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبدالخلیل محله اباخیل نوشهره..... ۱۰رمضان ۱۳۹۲

الجواب: په مابنام کښې ډیر تاخیر (د شفع په مقدار) مکروه دي (فتح القدیر) (۱) وهوالموفق

د قضا مونځونو د پاره مکروه وختونه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د قضا مونځونو مکروه وختونه کوم کوم دي؟ آیا د زوال نه علاوه بل هم څه ممنوع وخت شته؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد ازرم (امی سي) تبوک سعودیه عربیه..... ۱۷۸۷، ۱۴۰هـ

الجواب: صرف درې وختونه دي، غروب، طلوع او استواء په دې وختونو کښې قضاء مکروه ده. (والاصفرار فی حکم الغروب) (۲) وهوالموفق

د ماسپڅین د وخت مونځ دارو مدار په زوال دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې دگرمې او یخنۍ په موسمونو

(۱) قال المرغینانی (و اول وقت المغرب اذا غربت الشمس و آخر وقتها ما لم یغیب الشفق) وقال ابن الهمام رحمه الله: ولذا قلنا ان تاخیر المغرب مطلقاً مکروه.

(هدایه مع فتح القدیر ص ۹۵ جلد ۱ باب المواقیث)

(۲) قال العلامة ابن نجیم رحمه الله: ثم ليس للقضاء وقت معين بل جميع اوقات العمر وقت له الا ثلاثة وقت طلوع الشمس و وقت الزوال و وقت الغروب فانه لا تجوز الصلاة في هذه الاوقات لما مر في محله. (البحر الرائق ص ۸۰ جلد ۲ باب قضاء الفوائت)

کنبی د ظهر وخت په شروع کیدو کنبی څه فرق شته که نه؟ ما اوریدلې دي
 چه زوال یعنی د ظهر دمونځ وخت د دولس نیمو بجو نه شروع کیږي. نو که
 یو مسافر یا مقیم په گرمې یا یخنې کنبې پاؤ کم په یوه بجه د ظهر مونځ
 اوکړي نو دا به صحیح وي؟

المستفتي: عبدالحمید..... ۱۹۷۴ء ۲۳/۴

الجواب: دارو مدار په زوال باندې دې پاؤ کم په یو بجه باندې په هر موسم
 کنبې زوال شوې وي. (۱) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: ووقت الظهر من زواله اى ميل ذكاء عن كبد السماء الى بلوغ الظل
 مثليه، قال ابن عابدين: من زواله الاولى من زوالها عن كبد السماء اى وسطها بحسب ما يظهر لنا.
 (الدرالمختار مع هامش ردالمحتار ص ۲۶۳ جلد ۱ قبيل مطلب لوردت الشمس بعد غروبها)

باب الاذان والاقامة

د اذان پہ وخت کنبی د خبرو کولو او وعظ کولو حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ (۱) د اذان نہ مخکنبی خہ کسان پہ جمات کنبی ناست وی پہ خبرو کنبی مشغول ووچہ اذان شروع شی نو اوس بہ خبری بند کړی او د اذان د الفاظو جواب ورکول بہ ضروری وی او کہ نہ خبری دے جاری ساتي؟ (۲) کہ پہ یو مجلس کنبی وعظ کیږي او اذان آواز شی نو د اذان پہ عزت کنبی بۀ وعظ هم بند ولې شی او کہ نہ وعظ بہ جاری ساتلې کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد ایوب خان محلہ شیان گنج مردان ۱۰ صفر ۱۳۹۲ هـ

الجواب: (۱) خبری جاری ساتل خلاف سنت کار دے. (۱) لان اجابة الاذان سنة، (۲) کہ پہ دے وعظ کنبی ددین تعلیم شروع وی نو وعظ جاری ساتل صحیح دے (۳) (ردالمحتار باب الاذان) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: وينبغي للسامع ان لا يتكلم ولا يشتغل بشئ في حالة الاذان والاقامة ولا يرد السلام ايضا لان الكل يخل بالنظم. (ردالمحتار ص ۲۹۳ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: ومن سمع الاذان فعليه ان يجيب وان كان جنبا لان اجابة المودن ليست باذان وفي فتاوى قاضى خان اجابة المودن فضيلة وان تركها لا يائمه واماقوله عليه الصلاة والسلام من لم يجب الاذان فلا صلاة له فمعناه الاجابة بالقلم لا باللسان فقط وفي المحيط يجب على السامع للاذان الاجابة. (البحر الرائق ص ۲۵۹ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۳﴾ قال ابن عابدين: قوله (و تعليم علم تعلمه) اى شرعى فيما يظهر ولذا عبر فى الجوهره بقرأة الفقه (قوله بخلاف قرآن) لانه لا يفوت جوهره ولعله لان تكرار القراءة اتما هو للاجر فلا يفوت بالاجابة بخلاف التعلم فعلى هذا ليرقرأ تعليما او تعلمنا لا يقطع.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۹۲ جلد ۱ باب الاذان)

د آذان او اقامت کلمات به هم د تجوید په قواعدو سره ادا کولې شي
 سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه داذان او اقامت په کلماتو کښې به د تجوید د اصولو او قواعدو مطابق او غیر وقف احکامات جاري کیږي که نه؟ بینوا توجروا
 المستفتي: رحمٰن الدین تحصیل وډاکخانه خاص دیر ضلع دیر
 الجواب: د تجوید او عربیت قواعد په ټولو کلماتو کښې جاري کیږي د اذان او اقامت په کلماتو کښې هم جاري کیږي. (۱)

(۱) (بدل علیه مافی ردالمحتار ص ۲۵۸، ۲۵۹ جلد ۱). وهوالموفق

په دوه یا زیاتو ځایو نو کښې مؤذن کیدل مکروه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه یو سرې په دوه یا درې ځایو نو کښې اذان کوي ځکه چه اذان خو صرف اعلان دې نو آیا دا جائز دي؟

المستفتي: سعید الله آزاد کوهستان..... ۱۹۸۵ء ۲۱۴

الجواب: دوه یا دوونه زیاتو جماعتونو کښې مؤذن مقرر کیدل مکروه دي.

کما فی شرح التویر قبیل شروط الصلاة ویکره له ان یؤذن فی مسجدین (۲) وهوالموفق
 (۱) قال العلامة الحسکفی والحن فیہ ای تغنی بغير کلماته فانه لا یحل فعله وسماعه کالتغنی بالقرآن وبلا تغیر حسن، قال ابن عابدين بغير کلماته ای بزيادة حركة او حرف او مد او غیرها فی الاوائل والاخر قهستانی.

(الدرالمختار مع ردالمختار ص ۲۸۵ جلد ۱ مطلب فی اول من بنی المنابر للآذان)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: (قوله فی مسجدین) لانه اذا صلى فی المسجد الاول یكون متنفلا بالآذان فی المسجد الثانی والتفل بالآذان غیر مشروع ولان الاذان للمکتوبة وهو فی المسجد الثانی یصلی النافلة فلا ینبغی ان یدعو الناس الی المکتوبة وهو لا یساعدهم فیها.
 (الدرالمختار هامش الدرالمختار ص ۲۹۵ جلد ۱ قبیل باب شروط الصلاة)

د اختر د مونځ د پاره اذان کول د سنتونه خلاف دي

سوال: علمائي دين دې باره کښې څه فرمائي چه د اختر د مونځ د پاره اذان کول څنگه دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: سمیع الرحمان گړهی کپوره مردان..... ۱۹۷۲ ۸۱۲

الجواب: د سنتونه خلاف دي. (۱) وهوالموفق

د ټیپ ریکارډ نه د اذان کولو حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې فرمائي چه په ټیپ ریکارډ سره د اذان کولو څه حکم دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: حاجي عبدالله کلے ډاکخانه هواره چارسده..... ۲۴ ذی الحجه ۱۴۰۲

الجواب: په ټیپ ریکارډ سره د آواز عکس اوریدلې کيږي اصلي اذان نه نود اذان په عکس باندې اکتفاء کولو سره ستت نه ادا کيږي. (۲) لکه څنگه چه په محراب کښې په ټیپ پکار ډ کيښودلو سره جماعت نه کيږي گني نو د. مؤذن او امام د خرچونه به خلاصې راشي. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة المحصفي: لا يسن لغيرها كعبد، قال ابن عابدين كعبد اي ووتر وجنازة وكسوف واستسقاء وتراويح..... لكن في التعليل قصور لاقتضائه سنية الاذان لما ليس تبعاً للفرائض كالعيد ونحوه فالمناسب التعليل بعدم وروده في السنة.

(الدرالمختار مع ردالمختار ص ۲۸۴ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: ان اذان الصبي الذي لا يعقل لايجزى ويعاد لان مايصدر لاعن عقل لا يعتدبه كصوت الطيور..... ان المقصود الاصلی من الاذان في الشرع الاعلام بدخول اوقات الصلاة ثم صار من شعار الاسلام في كل بلدة او ناحية من البلاد..... لا بد من الاسلام والعقل والبلوغ والعدالة.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۲۹۱ جلد ۱ باب الاذان)

د وخت نه مخکنې اذان کول جائز نه دي

سوال علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي که د وخت نه مخکښې مثلاً د زوال نه مخکښې اذان اوشي نو آيا دا جائز دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: اختر گل ظهران افريقه... ۱۹۷۵ء ۱۱/۲۷

الجواب: دامام ابو حنيفه رحمته الله په نزد باندې د زوال نه مخکښې اذان کول جائز نه دي. لان المقصود من الاذان اعلام الناس بالوقت وفي الاذان قبل الوقت تجهيل لهم ولم يرويه حديث ثابت حتى يترك به القياس ﴿١﴾. وهو موفق

په (حي علي الفلاح) کښې آواز ډير رابښکل نه دي پکار

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په (حي علي الفلاح) کښې د (الفلاح) په لفظ باندې د آواز رابښکلو په مسئله کښې يو مولانا صاحب او وئيل چه ديکښې آواز ډير رابښکل نه دي پکار آيا د مولانا صاحب دا خبره صحيح ده؟ بينوا توجروا

المستفتي: مثل زاده تر لاندې ضلع صوابي..... ۱۹۶۹ء ۵/۱۲

الجواب: دلته (مد) نشته نوددې وجې ډير رابښکل نه دي پکار ﴿٢﴾ وهو موفق

﴿١﴾ وفي الهنديه: تقديم الاذان على الوقت في غير الصبح لا يجوز اتفاقا وكذا في الصبح عند ابي حنيفه ومحمد رحمهما الله تعالى وان قدم يعاد في الوقت هكذا في شرح مجمع البحرين لابن الملك وعليه الفتوى هكذا في التارخانيه ناقلا عن الحجة.

(فتاویٰ عالمگیریه ص ۵۳ جلد ۱ باب الاذان)

﴿٢﴾ قال العلامة حصكفي: ومنها القراءة بالالحن ان غير المعنى والا لا الا في حرف مد ولين..... فلو في اعراب او تخفيف مشدد وعكسه او بزيادة حرف فاكثر. (الدر المختار على هامش رد المختار ص ۲۶۶ جلد ۱ باب ما يفسد الصلوة مطلب مسائل زلة القاري)

د اذان په آخره کښې په جواب کښې محمد رسول الله زیا تول

سوال: علمائې دین و مفتیان عظام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله مؤذن اذان کوي نو د اذان په جواب ورکولو کښې په آخره کښې د لا اله الا الله په جواب کښې (محمد رسول الله) وئیل پکار دي که نه؟ بعضې وائي چه دا کلمه زیاتول گناه ده او بعضې وائي چه دا کلمه پوره کول پکار دي نو په دیکښې کوم قول صحیح دې؟ بینوا توجروا

المستفتي: نامعلوم..... ۱۰۱۵۱۱۹۹۰

الجواب: د اذان جواب ورکول سنت دي او د اذان کلمات د خپل طرفنه زیاتول بدعت سیئه دې. (۱) وهوالموفق

د ماښام د اذان وخت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله د پېښور په ریډیو باندي اذان کیږي نو په اسمان کښې په بعضې ځایو نو باندي سرخي په نظر راځي نو دا اذان صحیح دې که نه؟ بینوا توجروا

المستفتي: جهان بخت خان ملا کنډایجنسي..... ۲۲۱۱۱۱۹۷۸

الجواب: اذان د غروب الشمس نه پس واجب دې (۲) اگرچه سرخی موجود وی (عمدة الرعاية) (۳) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة المحصفي: بان يقول بلسانه كميالته ان سمع المسنون منه، قال ابن عابدين قوله كميالته اي مثلها في القول لافي الصفة من رفع صوت ونحوه.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۹۲ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ قال العلامة مرغيناني واول المغرب حين تغرب الشمس و آخره حين يغيب الشفق.

(هدايه على صدرات فتح القدير ص ۹۵ جلد ۱ باب المواقيت)

﴿۳﴾ قال العلامة عبد الحنى اللكهنوي: (قوله ليعاد) تفرع على (بقية حاشيه به بل مخ)

د بیرہ خرؤنکو اذان اوقامت

سوال: یو امام صاحب ویلی دی چه کوم سرې بیرہ خرئی (شیو کوي) نو دهغه اذان او اقامت کول مکروه دي آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتي: راجه علي اصغر کياني لائلپور فيصل آباد..... ۱۹۷۲ء ۱۸۱۲۸

الجواب: کوم سرې چه هميشه بیرہ خرئی نو دهغه اذان او اقامت مکروه دي لیکن دا کراحت هغه وخت وي چه کله دي باقاعده مؤذن جوړ کړې شي گني نو بیا کراحت نشته (۱) (فی ردالمحتار ص ۳۶۴، ۳۶۵ جلد ۱) وهوالموفق

د ماشوم په غوړ کښې اذان کله کول پکار دي

سوال: فقهایي احناف او مفتیان عظام دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله ماشوم پیدا شي نو دهغه غوړ ونو کښې اذان او اقامت کول په کومه ورځ بهتر دي؟ آیا په اوله ورځ یا په اوومه ورځ افضل دی؟ او که اوومه په ورځ افضل دی او چا په مخکښې ورځ کړې وی نو دهغه اعاده به کولې شی. یا هم هغه کافی دي؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبدالرحمان..... ۱۹۷۸ء ۱۳۱۷۸

(بقيه حاشیه) قوله فی وقتها ای لتجب اعاده الاذان ان اذن قبل الوقت وكذا لو قدم بعض كلماته على الوقت ووقع بعضها في الوقت يلزم استيناف الكل.

(عمدة الرعايه فی حل شرح الوقايه علی هامش شرح الوقايه ص ۵۲ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۱﴾ قال الحصکفی: ويکره اذان جنب واقامته..... وفاسق. قال ابن عابدين وحاصله ان يصح اذان الفاسق وان لم يحصل به الاعلام ای الاعتماد علی قبول قوله فی دخول الوقت..... ثم اعلم انه ذکر فی الحواوی القلمی من سنن المؤذن کره رجلا عاقلا صالحا عالما بالسنن والافات مواظبا علیه محتسبا لله متطهراً مستقبلاً..... الظاهر ان الاعاده انما هی فی المؤذن الراتب اما لو حضر جماعة عالمون بدخول الوقت واذن لهم فاسق او صبی یعقل لا یکره ولا یعاد اصلاً لحصول المقصود، تأمل. (۱) (دال مختار مع الدر المختار ص ۲۸۹، ۲۹۰ جلد ۱ باب الاذان)

الجواب: د ولادت پہ وخت کنبی د اذان د پارہ ۴ وخت مقرر نشته دې (۱)
البتہ د تعامل نہ جلتی معلومیری. وهوالموفق

د آذان الفاظو غلط لوستل مکروه دي.

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه يو مؤذن دې د اذان الفاظ داسې وائي چه په (الله اکبر) کښې د (الله) په (ها) باندې (زور) وائي او د حي الفلاح په لفظ کښې په الفلاح لفظ کښې په فآ باندې پښ وائي نو داسې اذان کول صحيح دي که غلط؟ بينوا توجروا

المستفتي: حاجي حکيم قلم خان لنډي کوتل..... ۱۹۷۸ء ۲۸۳

الجواب: دې مؤذن لره د اذان صحيح کولو نه مخکښې اذان کول مکروه دي.
فی الدرالمختار ولالحن فيه ای تغنی بغير کلماته فانه لا يحل . (هامش ردالمحتار ص ۳۵۹ جلد ۱) ﴿۲﴾. وهوالموفق

د آذان نه مخکښې د تَعُوذ او تسميې حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه څومونږ په علاقه کښې ﴿۱﴾ قال الشيخ عبد القادر الرافعي: (قوله حتى قالوا في الذي يؤذن للمولود ينبغي ان يحول قال السندی في رفع المولود عند الولادة على يديه مستقبل القبلة ويؤذن في اذنه اليمنى ويقيم في اليسرى ويلتفت فيهما بالصلاة لجهة اليمين وبالفلاح لجهة اليسار وفائدة الاذان في اذنه انه يدفع ام الصبيان عنه. (تقريرات الرافعي ص ۳۵ جلد ۱ باب الاذان)
﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله بغير کلماته) ای بزیاة حرکة او حرف او مد او غيرها فی الاول والاخر قهستانی.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۸۵ جلد ۱ قبیل مطلب فی اول من بنی المنائر للآذان)

یومولوی صاحب دھر اذان نہ مخکبئی پہ لاوڊ سپیکر کبئی پہ زوره سره
اعوذ باللہ او بسم اللہ وائی او هغه ددی د وجوب قائل دی۔ نو تاسو
صاحبانوتہ گذارش دی چه آیا اعوذ باللہ یا بسم اللہ پہ بنکاره باندی پہ
شرعی کتابونو کبئی ثابت ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی گلاب خان فاضل حقانیہ..... ۱۵ ربیع الاول ۱۴۰۴ھ

الجواب: د ډیر کوشش باوجود څه واضحه جزئیہ ملاؤ نه شوه نو مناسب ده
چه ددی مولوی صاحب نه جزئیہ طلب کړې شی ځکه چه هغه د متعارف او
تعامل نه مخ اړولې دی..... (۱) فقط

د تهجد و پاره اذان کول

سوال: د تهجد و اذان څه حکم دی؟ ځمونږ په ځانې کبئی په یو جمات کبئی د
تهجد و اذان کیرې او په ډیرو جماتونو کبئی خو نه کیرې؟ بینوا توجروا
المستفتی: عین العلوم صادق روډ کوټه..... ۱۶ ربیع الاول ۱۴۰۲ھ
الجواب: جائز دي (۲)

کما یثیر الیه کلام البدائع ص ۵۵ جلد ۱ بلال رضی الله عنه اما کان یؤذن بلیل لصلاة
الفجر بل لمعان اخری لما روی عن ابن مسعود رضی الله عنه عن النبی ﷺ انه قال
ایمنعکم من السحور اذان بلال فانه یؤذن بلیل لیوقظ نائمکم ویرد قنائکم
الحديث (۳). وهو الموفق

﴿۱﴾ ولی الهندیہ: الاذان خمس عشرة كلمة وآخره عندنا لا اله الا الله کدافی فتاویٰ
قاضی خان. (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۵ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ ولی منهاج السنن: ذکر محمد فی الموطأ وغيره ان اذان بلال کان فی رمضان خاصة
لسحور الناس ولی شرعة الاسلام ان الاذان للتسحیر فی رمضان مستحب و کلام البدائع
وغيره يدل علی انه کان فی السنة کلها لصلوة التهجد.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۸۰ جلد ۲ باب ماجاء فی الاذان باللیل)

﴿۳﴾ (بدائع الصنائع ص ۵۵ جلد ۱ فصل فی بیان وقت الاذان)

پہ موجودہ زمانہ کنبی د وختونو پہ نقشب باندی د اذان حکم او د وخت نہ مخکنبی اذان کولو اعادہ

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د کوم سړي ته د صبح صادق او کاذب د پیژند گلو تجربه نه وي نو هغه د پاره نن صبا په دې چهاب شوو نقشو باندې عمل کول جائز دي که نه؟ (۲) د وخت نه مخکنبی چہ په اذان کولو باندې اعادہ واجب ده نو چہ خومره مخکنبی اذان اوشي ځکه چہ دلته یو سړي لس منته مخکنبی اذان وئیلو باندې د اعادې وئیلې دی؟ نو جواب را کړې اود دواړو جها نو اجر حاصل کړئ.

المستفتي: نامعلوم... ۱۱ دسمبر ۱۹۸۳ء

الجواب: (۱) چونکه ددې نقشو دارومدار د اغیارو په تقلید باندې دې په مشاهداتو باندې نه دې، نو په دې باندې د اعتماد کولو په ځانې په مشاهدې باندې اعتماد کول پکار دي، اود طلوع شمس نه دې پنځه پاوه مخکنبی او کړې شي او ددې نه مخکنبی ادا کړې شوې مونځ دې واپس راوگرځولې شي (۱) (۲) نیم منته اود دې نه هم کم د واپس راگرځولو موجب دې. (۲) وهوالموفق

﴿۱﴾ وفی المنهاج: قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمشاهد في ديارنا قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب ماجاء في مواقيت الصلاة عن النبي ﷺ)

﴿۲﴾ وفی الهندیه: تقديم الاذان على الوقت في غير الصبح لا يجوز اتفاقاً وكذا في الصبح عند ابي حنيفة ومحمد رحمهما الله تعالى وان قدم يعاد في الوقت هكذا في شرح مجمع البحرين لابن الملك وعليه الفتوى هكذا في التارخانية ناقلا عن الحجة. (فتاوى هندية ص ۵۳ جلد ۱ الفصل الاول في صفة واحوال المؤذن)

وقال العلامة عبد الحي اللكهنوي: (قوله في وقتها) اي فتجب اعادة الاذان ان اذن قبل الوقت وكذا لو قدم بعض كلماته على الوقت ووقع بعضها في الوقت يلزم استيناف الكل. (عمدة الرعاية على هامش شرح الوقايه ص ۵۲ جلد ۱ باب الاذان)

د اذان نہ پس درود شریف لوستل مستحب دی

سوال: د اذان پسې سمدستي په زوره باندې درود شریف لوستل په قرآن اوسنت یا دائمه اربعه په اقوالو کښې شته که نه؟ که داسې نشته نو آیا ددې بدعت بندول په علماؤ باندې فرض نه دي؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد جان شنکياري ما نسهره... ۹۱۱۲۱۱۹۷۲

الجواب: د اذان جواب ورکولو نه پس درود شریف لوستل مندوب او مستحب دي. لحدیث رواه مسلم اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول ثم صلوا على فانه من صلى على الحديث (مشكوة ص ۲۸) ﴿۱﴾ قلت والاجابة مثل عين الاذان فالظاهر ان حكمها واحد فيستحب للمؤذن ان يصلي واجاب لاعلى الجهر ولو جهر فلا يستحق الملام الا عند الالتزام ﴿۲﴾. فافهم وتدبر. وهو الموفق

د صبح صادق او د اذان د وختونو پیژندګلو

او د وخت نه مخکښې د مونځ او اذان حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کوم سرې ته د صبح صادق او کاذب پیژندل ګران وي لکه عام خلق نودوي دپاره په جماتونو کښې د زورندو نقشو پابندي ضروري ده که نه؟ او که د نقشي د حساب نه ئې پڼځلس منته مخکښې اذان او کړو نو آیا اذان به صحيح وي؟ او که مسافر

﴿۱﴾ عن عبد الله ابن عمرو بن العاص قال قال رسول الله ﷺ اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول ثم صلوا على فانه من صلى على صلاة صلى الله عليه بها عشر اثم سلوا الله لى الوسيلة فانها منزلة فى الجنة لا ينبغي الا لعبد من عباد الله وارجو ان اكون انا هو فمن سال لى الوسيلة حلت عليه الشفاعة، رواه مسلم. (مشكوة ص ۲۳ جلد ۱ باب فضل الاذان واجابة المؤذن)

﴿۲﴾ قال العلامة الشامي: وبان تخصيص الذكر بوقت لم يرد به الشرع غير مشروع.

ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۱۳ جلد ۱ باب العيدين

ددې اذان په اوریدلو سره مونځ اوکړو نو آیا ددې مونځ واپس راځي خول
ضروري دي؟ بینوا توجروا

المستفتي: رحيم الدين بام خيل صوابی..... ۱۲ دسمبر ۱۹۸۳

الجواب: په دې نقشو باندې پابندي کول نه مطلوب دي اونه ممنوع دي. ځمونږ
دمشاهدې مطابق صبح صادق دطلوع شمس نه پنځه پاوه مخکېنې راخيږي (۱)
لهذا ددې نه مخکېنې چه کوم اذان اوکړې شي هغه به واپس کولې شي اوددې
نه مخکېنې ادا کړې شوې مونځ به هم واپس کولې شي (۲) وهوالموفق

د لاوډ سپيکر په ذريعي سره په جمات کښې اذان کول مکروه نه دي

سوال: زيد او عمر په مينځ کښې د اذان په مسئلې کښې اختلاف پيدا شو چه
جمات کښې دننه اذان کول صحيح نه دي. حال دا چه لاوډ سپيکر عام طور
سره په جمات کښې دننه وي او اذان دننه نه کيږي. نو دې مسئلې کښې به
څنگه تطبيق کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتي: قاضي محمد زمان کوهات..... ۲۲ دسمبر ۱۹۸۳ء

الجواب: په لاوډ سپيکر باندې اذان کول جائز دي او اذان د جمات نه بهر کول
بهتر دي (۳)

﴿۱﴾ قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس
وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد، والمشهد في ديارنا
قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب ماجاء في
مواقيت الصلاة عن النبي ﷺ)

﴿۲﴾ قال الشيخ عبد الحى اللكهنوى: (قوله في وقتها) اى فتجب اعادة الاذان ان اذن قبل
الوقت وكذا لو قدم بعض كلماته على الوقت ووقع بعضها فى الوقت يلزم استئناف الكل
وكذا تجب اعادة الاقامة قبل الوقت.

(عمدة الرعاية على هامش شرح الوقايه ص ۵۲ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله في مكان عال) في القنية ويسن الاذان في موضع عال
والاقامة على الارض..... وينبغي للمؤذن ان يؤذن في..... (بقية حاشيه په رارواله صفحه)

اود بهتر په پریخودلو سره کراهیت نه لازمېږي. (۱) وهوالموفق

د اذان په وخت کښې مټې ګوتې ښکلول.

سوال: علماني دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله مؤذن په اذان کښې اشهدان محمد رسول الله ته اورسيږي نو بعضې خلق ګوتې ښکلولي آيا دا صحيح دي؟ د کتابونو حوالي اوليکئ د شکرپه موقع راکړئ؟
بينوا توجروا

المستفتي: مولوي داؤد شاه حضر و ضلع اټک

الجواب: په جامع الرموز، کنز العباد، فتاویٰ صوفیه او کتاب الفردوس وغيره کښې دې ښکلولو ته جائز وئيلې شوې دي او په دې باب کښې څه ضعیف مرفوع حدیثونه هم روایت شوي دي (۲) او په بعضې وختونو کښې دا احتیاط

(بقیه حاشیه) موضع یکن اسمع للجیران ویرفع صوته ولا یجهد نفسه لانه یتضرر الی ان قال، وقال ابن سعد بالسند الی ام زید بن ثابت کان یبتي اطول بیت حول المسجد فکان بلال یؤذن فوقه من اول ما اذن الی ان بنی رسول الله ﷺ مسجده فکان یؤذن بعد علی ظهر المسجد وقد رفع له شیء فوق ظهره.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۸۵، ۲۸۳ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۱﴾ قال الشيخ محمد امين ابن عابدين: واما المستحب او المندوب فينبغي ان لا يكره تركه اصلا لقولهم يستحب يوم الاضحى ان لا يأكل الا من اضحيته ولو اكل من غيرها لم يكره فلم يلزم من ترك المستحب ثبوت الكراهة..... في البحر في صلاة العيد عند مسئلة الاكل بانه لا يلزم من ترك المستحب ثبوت الكراهة اذ لابد لها من دليل خاص. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۸۳ جلد ۱ مطلب في بيان السنة والمستحب والمندوب والمكروه)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: (تتمة) يستحب ان يقال عن سماع الاولى من الشهادة صلى الله عليك يا رسول الله وعند الثانية منها قرت عيني بك يا رسول الله ثم يقول اللهم متعني بالسمع والبصر بعد وضع ظفري الا بهامين على العينين فانه عليه السلام يكون قائدا له الى الجنة كذا في كنز العباد، قهستاني ونحوه في الفتاوى الصوفية..... (بقیه حاشیه په بل مخ)

د پارہ دا کار د اعتراض قابل نہ دے خاص طور سرہ پہ ہغہ وخت کسبے چہ د بدنۂ صحت پہ وجہ باندے وی البتہ د ثواب پہ نیت سرہ داسی کار کول دا عترض قابل دے او بیا خاصکر کله چہ پکبسی التزام ہم وی. (۱) (والتفصیل فی السعیۃ) وهو الموفق

دادان جواب پہ ژبی سرہ ورکول سنت دی اوپہ قدمونو سرہ واجب دی
 سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسبے خہ فرمائی چہ د اذان جواب واجب دے کہ مسنون یا مستحب؟ کہ واجب دے نو لساناً یا عملاً (پہ ژبی سرہ یا پہ ورتلو سرہ) د مسئلے وضاحت او کړې ډیر احسان مند به یو؟ بینوا توجروا المستفتی: عبد القیوم ناظم مدرسه سراج العلوم ټیکسلا راولپنډی
 الجواب: اجابت بلسان مسنون دے او بالقدم پہ ہغہ کس واجب دے چہ پہ ہغہ باندے د جَمی مونخ واجب وی. (شامیہ) (۲) وهو الموفق

(بقیہ حاشیہ) وفی کتاب الفردوس من قبل ظفری ابهامیہ عند سماع اشهد ان محمداً رسول الله فی الاذان انا قائدہ ومدخلہ فی صفوف الجنة وتماہی فی حواشی البحر للرملی عن المقاصد الحسنۃ للسخاوی وذكر ذلك الجراحى واطال ثم قال ولم یصح فی المرفوع من کل هذا شیء ونقل بعضهم ان القهستانی کتب علی هامش نسخه ان هذا مختص بالاذان وامافی الاقامة فلم یوجد بعد الاستقصاء التام والتبع. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۹۳ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۱﴾ وفی منهاج السنن: وفی السعیۃ فعلى هذا لو قبل الظفر احياناً فلا بأس وان التزمه واعتقده ضرورياً يشبه ان يكون مكروهاً فرب شئى مندوب ومباح يكون بالتخصيص والالتزام مكروهاً انتهى قلت وورد فی بعض الروایات فی فضل التقیل انه لا یصیبه الرمد والعمی كمافی المقاصد الحسنۃ للسخاوی فعلى هذا لو قبل للصحة البدنیۃ فلا بأس ولو قبل رجاء للشواب فلا خیر فیہ ویكون بدعة لعدم ثبوت هذه الروایات عن النبی ﷺ نعم یختص هذا بالاذان. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۸۷ جلد ۲ باب ما یقول اذا اذن المؤذن)
 ﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ان الاجابة باللسان مستحبة وان الاجابة بالقدم واجبة ان لزم من تركها تفويت الجماعة.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۹۳ جلد ۱ باب الاذان)

د اذان نه پس د نورو کلماتو ذکر واذکار

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د اذان نه پس د دعائي مسنون نه علاوه که يو سرې څه نور کلمات يا کلمه طيبه او ذکر اذکار کوي نو آيا ديتنه بدعت وئيلې شي او آيا ددې سرې ددينه منع کول جائز دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: ظهور احمد متعلم دارالعلوم حقانيه..... ۱۵ محرم ۱۴۰۳ هـ
الجواب: د ذکر مسنون نه پس نور ذکر ونه مندوب دي او نه ممنوع دي. په داسې مفتيانو هم تعجب دي چه پخپله حرمت ثابتوي او حال دادې چه الاصل في الاشياء الاباحه (۱) وهو الموفق

په جمات کښې د لاوډ سپيکر په ذريعې اذان وغيره جائز دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په جمات کښې د لاوډ سپيکر په ذريعې سره اذان، نعت خواني، تلاوت، وغيره جائز دي يا نه؟ او حال داچه اذان خود جمات نه بهر مستحب دي نو بيا به څه مسئله وي؟ بينوا توجروا

المستفتي: عبدالميتين دولت زئي مردان..... ۲۵ ذي الحجه ۱۳۹۲ هـ
الجواب: په جمات کښې اذان کول جائز دي که په لاوډ سپيکر سره وي او که بغير د لاوډ سپيکر نه وي البته د جمات نه بهر بهتر دي (۲) دغه شان نعت او تلاوت هم په اوچت اواز سره جائز دي خو په دې شرط چه مونځ گزار ته

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله فالعريف بناء عليه) اى على ان الاصل الاباحه اقول هذا الجواب نافع فيما سكت عنه الشارع وبقي على الاباحه الاصلية اما مانص على اباحته او فعله عليه السلام فلا ينفع وقد نص فى التحرير على ان المباح يطلق على متعلق الاباحه الاصلية كما يطلق على متعلق الاباحه الشرعيه فالاحسن فى الجواب ان يقال المراد بقوله فى التعريف ما ثبت ثبوت طلبه لا ثبوت شرعية والمباح غير مطلوب الفعل وانما هو مخير فيه. المحترها ماش الدر المختار ص ۷۸ جلد ۱ مطلب المختار ان الاصل فى الاشياء الاباحه فى الهندية: وينبغى ان يؤذن على الماذنة او (بقية حاشيه په بله صفحه)

تکلیف نہ وی. (۱) وهو الموفق

د اذان نہ مخکنی یا وروستو مروجہ درود اوسلام لوستل

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د اذان نہ مخکنی یا وروستو د مروجہ درود اوسلام وئیلو شرعی حیثیت خہ دے او نہ لوستلو والا به ملامتہ کول خنگه وی؟

المستفتی: حافظ عبدالرشید ارشد رسالپور..... ۳۸۹۱۱۹۷۷

الجواب: درود اوسلام پخپله لوستل عبادت اود ثواب با عث دے لیکن مروجہ صلوٰۃ اوسلام لوستل د التزام (۲) او تکلیف (۳) ورکولو د وجہ نہ نا جائز دے او بیج کیدل ترینه واجب دی. وهو الموفق

(بقیه حاشیه) خارج المسجد ولا يؤذن فی المسجد، والسنة ان يؤذن فی موضع عال یكون اسمع لجيرانه ويرفع صوته ولا یجهد نفسه..... ویقیم علی الارض هکذا فی القنیة، وفی المسجد هکذا فی البحر.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۵ جلد ۱ الفصل الثانی فی کلمات الاذان والاقامة وکیفیتها)
(۱) قال الشيخ محمد امین الشهير بابن عابدين: وفي حاشية الحموی عن الامام الشعرانی اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغيرها الا ان يشوش جهرهم علی نائم او مصل او قاری الخ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذكر)
(۲) قال العلامة ابن نجيم: ولان ذکر الله تعالى اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم یکن مشروعاً حیث لم یرد الشرع به لانه خلاف المشروع.
(البحر الرائق ص ۱۵۹ جلد ۲ باب العیدین)

(۳) قال ابن عابدين: وفي حاشية الحموی عن الامام الشعرانی اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغيرها الا ان يشوش جهرهم علی نائم او مصل او قاری الخ. (ردالمحتار ص ۴۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذكر)

د اذان نه مخکښي په زوره صلاۃ او سلام ونيل

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې دا اذان نه مخکښي په زور سره صلاۃ او سلام لوستل څنگه دي داسنت دي که بدعت؟ بينوا توجروا المستفتي: عبدالکريم عباسي... ۱۹۷۷ء ۱۸۱۹

الجواب صلاۃ او سلام بذات خود عبادت دې ليکن د خپل طرفه نه دې سره وخت خاص کول مکروه دي او خاص طور سره کله چه مونځ گذارو ته تکليف وي.

کما فی البحر ص ۱۵۹ جلد ۲ ولان ذکر الله اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشي دون شي لم يكن مشروعاً حيث لم يرد الشرع به لانه خلاف المشروع ﴿۱﴾ وفي ردالمحتار ص ۱۴۳ جلد ۱ اجمع العلماء سلفاً وخلفاً على استحباب ذكر الجماعة في المساجد وغيرها الا ان يشوش جهرهم على نائم او مصل الخ ﴿۲﴾. وهو الموفق

د اذان په وخت کښې مټې ګوتې ښکلول د صحيح رواياتو نه ثابت نه دي

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې اکثر خلق په اذان کښې د اشهدان محمد رسول الله په اوريدلو سره خپلې دواړه مټې ګوتې ښکلولي او په سترگو ئې لگوي دا کار بعضې خلق سنت گنړي او په استدلال کښې څه روايات ذکر کوي چه هغه مظاهر حق والا روايت کړي دي. حال دا چه دا د سنتو نه خلاف رسم دې دا پريخودل پکار دي او دکوم حديث چه حواله ورکولې شي د هغې باره کښې علامه ابن طاهر په تذکره کتاب کښې وئيلي دچه هغه صحيح نه دي.

(فوائد المجموعه في الاحاديث الموضوعه ص ۵ مولفه علامه شوکاني)

بهر حال دا کار څنگه دې سنت دې که خلاف سنت او که بدعت دې؟ بينوا توجروا المستفتي: مولانا رحيم الله اضاخيل نوشهره... ۱۷ جولائي ۱۹۷۵

﴿۱﴾ (البحر الرائق ص ۱۵۹ جلد ۲ باب العيدین)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۸۸ جلد ۱ مطلب في رفع الصوت بالذکر)

الجواب: دا مخصوص بشکلول د علاج دپاره کول جائز دې لیکن د ثواب په نیت سره کول بدعت دې او په موجوده وخت کښې ئې عوام د ثواب په نیت کوي نو فتویٰ به د نه کولو وړ کولې کیږي؟

لان حدیث الصدیق لا یصح رفعه (کما فی المصنوع فی احادیث الموضوع ص ۲۵) (والفوائد المجموعه ص ۹) وعدم صحة الرفع لا یستلزم صحة الموقوف بل لا بد من المراجعة الی الاسناد وكذا ما نقل عن الخضر علیه السلام ليس بحجة وفي سنده مجاهیل مع الانقطاع (بواذر ص ۴۰۹) ﴿۱﴾ ومافی كنز العباد وغيره من كتب الفقه فبناء على تلك الروایات دون النقل عن الائمة ﴿۲﴾. فافهم وتدبر

﴿۱﴾ قال الشيخ اشرف على التهانوى: قلت اور د صاحب المقاصد فی الباب عدة اقسام من الروایات المرفوع من حدیث ابی بكر الصدیق عن الدیلمی ثم قال لا یصح وقال ایضا ولا یصح فی المرفوع من كل هذا الشئ والمنقول عن الخضر علیه السلام عن كتاب موجبات الرحمة وعزائم المغفرة لابی العباس احمد بن ابی بكر الرداد الیمانی المتصوف بسندیه مجاهیل مع انقطاعه (فلم یصح) والموقوف على الحسن عن الفقیه محمد بن سعید الخولانی بسنده والمنقول عن المشائخ كمحمد بن البابا والمجد احد القدماء من المصریین وبعض شیوخ العراق او العجم وابن صالح ومحمد بن ابی نصر البخاری اقوالهم وورد فی فضله فی الاول فقد حلت علیه شفاعتی وفي سائرھا حفظ العین عن الرمد والعمی ودم الالم عنها هذا ملخص مافی المقاصد اما حکم هذا العمل فظاهر وهو انه ان فعل باعتقاد الثواب الذى لم یثبت دلیله كان بدعة وزیادة فی الدین واكثر من یفعله فی زماننا اعتقادهم كذلك فلا شک فی كونه بدعة وان فعل بنية الصالحة البدنية فهو نوع من الطب فیجوز فی نفسه لكن لو اقصی الی ایهام القرية كما هو المظنون من العوام فی هذا الزمان یمنع منه مطلقاً.

(بواذر النوادر ص ۴۰۸، ۴۰۹ چونتیسواں نادره در مسیح عینین بالا نامل عند الاذان)

﴿۲﴾ وفى منهاج السنن: واما تقبیل ظفر الابهامین فقد ذکر فی جامع الرموز وكنز العباد والفتاوى الصوفیه ان یقول عند السماع الاول من شهادتی الرسالۃ ﷺ یا رسول الله وعند الثانية منها قرعة عینی بك یا رسول الله ویقول اللهم متعنی بالسمع والبصر بعد وضع ظفري الابهامین على العینین فمن فعله كان رسول الله ﷺ قائده الی الجنة وفى كتاب الفردوس من قبل ظفري ابهامیه عند سماع اشهد ان محمداً رسول الله فی الاذان اناقانده ومدخله فی الجنة انتهى، قالوا لم یصح فی المرفوع فی هذا شئ نعم ورد ذلك..... (بقیه حاشیه په بله صفحه)

د اقامت پہ وخت کبھی کوم وخت کبھی مونخ ته اودریدل پکار دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ مونخ کوم خائی کبھی ہم مونخ کرے دی نو د اقامت شروع کیدلو سرہ امام پسی اودریرپو لیکن دلته یو جمات کبھی چہ کلہ اقامت شروع شی نو امام او مقتدیان ٲول کینی تردے چہ دحی علی الصلوٰۃ وئیلو پہ وخت کبھی امام او ٲول مقتدیان اودریرپو او ددے حدیث نہ ئے ثابتوی عن ابی قتادة الحارث بن ربعی اذا اقيمت الصلوٰۃ فلا تقوموا حتی ترونی ددے حدیث مطلب واضح کرے چہ پتہ اولگی چہ پہ دے دواړو ٲلو کبھی کومہ یوہ صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل الדיان ٲاک اسماعیل خیل نوشهرہ پشاور

الجواب: د حی علی الصلوٰۃ لوستلو وخت نہ اودریدل ادب او بهتر دے اودمخکبھی نہ اودریدلو کبھی نہ گناہ شته او نہ عتاب (۱) (الدرالمختار او کومو فقهاؤ چہ دمخکبھی نہ اودریدلو ته مکروه وئیلے دی نو د هغوي

(بقیہ حاشیہ) فی احادیث مرفوعة ضعيفة، فان قيل الحديث الضعيف يكفي في الفضائل قلنا انهم اشترطوا في العمل بالضعيف شروطاً منها ما ذكره السيوطي والرملي ان لا يعتقد سنية ذلك الفعل الثابت بالحديث الضعيف بل يعتقد الاحتياط، وفي السعاية فعلى هذا لو قبل الظفر احتياطاً احياناً فلا بأس وان التزمه واعتقده ضرورياً يشبه ان يكون مكروهاً فرب شئ منسوب ومباح يكون بالتخصيص والا التزام مكروهاً انتهى قلت وورد في بعض الروايات في فضل التقبيل انه لا يصيبه الرمد والعمى كما في المقاصد الحسنة للسخاوي، فعلى هذا لو قبل للصحة البدنية فلا بأس ولو قبل رجاء للشواهد فلا خير فيه ويكون بدعة لعدم ثبوت هذه الروايات عن النبي ﷺ نعم يختص هذا بالأذان.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۸۷ جلد ۲ باب مايقول اذا اذن المؤذن)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ويكره له الانتظار قائماً ولكن يقعد ثم يقوم اذا بلغ المؤذن حى على الفلاح انتهى هندیہ عن المضمرات.

(ردالمحتار هاشم الدرالمختار ص ۲۹۵ جلد ۱ باب الاذان)

مراد کراہت تنزیہی دے چہ دھغی پہ کولو کنبے د سزا او رتنی خہ خطرہ نشته (۱) دغه شان د حدیثی (۲) او فقہی (۳) روایتونونہ د صفونو د برابر والی ضروری کیدل اولوئی شان والا کیدل ثابت دی نو افضل اگرچہ حی علی الصلوٰۃ دوخت نہ قیام دے. لیکن دعادت او تجربی نہ معلومہ ده چہ په دے طرز سره عمل کولو کنبی خامخا صفونو ته نقصان رسی نو ددے عرض د وجی نه افضل داده چہ د مخکنبی نه قیام اوشی (۴) او باقی پاتې شو حدیث نو ددغه حدیث ددے مسئلې سره خہ خاص مناسب نشته بلکه ددے مراد دادې چہ دامام دانتظار په ولاړې سره کول مکروه وي. او دا اتفاقی مسئله ده باقی نور توجیہات د تکلفاتو نه خالی نه دي. وهوالموفق

﴿۱﴾ قال الشيخ محمد امين ابن عابدين: والظاهر ان خلاف الاولى اعم فكل مكروه تنزيها خلاف الاولى ولا عكس لان خلاف الاولى قد لا يكون مكروها حيث لا دليل خاص كترك صلاة الضحى.

(ردالمحار هامش الدر المختار ص ۴۸۳ جلد ۱ مطلب في بيان السنة والمستحب والمنسوب الخ)
﴿۲﴾ عن النعمان بن بشير قال كان رسول الله ﷺ يسوي صفوفنا حتى كأنما يسوي بها القداح حتى رأى انا قد عقلنا عنه ثم خرج يوما فقام حتى كاد ان يكبر فرأى رجلاً باديا صلوه من الصف فقال عباد الله لتسون صفوفكم او ليخالفن الله بين وجوهكم رواه مسلم.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۹۷ جلد ۱ باب تسوية الصف الفصل الاول)

﴿۳﴾ وفي الهنديه: وينبغي للقوم اذا قاموا الى الصلوة ان يترأصوا ويسدوا الخلل ويسووا بين منابهم في الصفوف ولا بأس ان يامرهم الامام بذلك.

(فتاویٰ عالمگیری ص ۸۹ جلد ۱ الفصل الخامس في بيان مقام الامام والمأموم)

﴿۴﴾ وفي منهاج السنن: وقال ابو حنيفه ومحمد يقومون عند حی علی الصلوٰۃ یشرعون عند قد قامت الصلوٰۃ، وبالجملة انه لا یجب القيام علی المقتدی الجالس المنتظر قبل ذلك علی اختلاف بینهم فی تعین ذلك الحد لا ان القيام قبل ذلك غیر جائز کما فی الطحطاوی علی الدر المختار فی شرح قوله والقيام حين قيل حی علی الفلاح والظاهر انه احتراز عن التأخیر دون التقديم حتی لو قام اول الاقامة لا بأس انتهى.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۸ جلد ۲ باب ما جاء ان الامام احق بالاقامة)

پہ لاوہ سپیکر باندی دادان د جواز دپارہ دلیل

سوال: چه میز مانند علماء دین دریں مسئلہ کہ اذان در لاوڈ سپیکر درست است یا نه؟ اگر درست است بہ کدام دلائل حقیقہ میں یا متاخرین دریں مسئلہ حجت قوی است یا نه، و اگر درست نیست پچہ وجہ معتبر فی زمانہ است۔ بینوا تو جو را

المستفتی محمد غلام خطیب جامع مسجد چمدییری ضلع مردان

الجواب: چونکہ در اذان رفع صوت مطلوب و محمود است ﴿۱﴾ لہذا درالہ مکرم الصوت اذان کردن شروع بود، واللہ للعلی حسن رفع الصوت ما ورد انه علیہ السلام قال قم مع بلال فالتی علیہ مارئیت فلیؤذن بہ فانه اندی صوتا منک، رواہ الترمذی وروی ابن ماجہ انه علیہ السلام امر بلالا ان يجعل اصبعیہ فی اذنیہ قال انه ارفع لصوتک ﴿۲﴾ وقال العلامة الشامی ناقلا عن النہایۃ واذا اذن المؤذنون الاذان الاول ترک الناس البیع ذکر المؤذنین بلفظ الجمع اخرجا للکلام فخرج العادة فان المعارث فیہ اجتماعہم التبلیغ اصواتہم الی اطراف المصر الجامع انتهى۔ (ص ۳۶۲ جلد ۱ ردالمحتار) ﴿۳﴾

نو چونکہ پہ اصل کنبی خو دادان کلمات وئیلی شوی دی نو سنت خو ادا شو او د هغی نہ علاوه د لاوہ سپیکر پہ ذریعی سرہ د آواز اوچتولو مقصد پہ ډیرہ بنکلی طریقې سرہ حاصلیری لہذا ددی پہ جواز کنبی ہیخ شک نشته فقط

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: وفي السراج وينبغي للمؤذن في موضع يكون اسمع للجيران ويرفع صوته ولا يجهد نفسه لانه يتضرر .

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۸۳ جلد ۱ قبیل مطلب فی المواضع التي يندب لها الاذان)

﴿۲﴾ (مشکوٰۃ المصابیح ص ۶۲ جلد ۱ باب الاذان الفصل الثالث)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۸۷ جلد ۱ باب الاذان مطلب فی اذان الجوق)

تثویب جائز دے او پہ اذان کنبے ئی داخل گنہل بدعت دے

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ تثویب جائز دے کہ بدعت؟ بینوا توجروا المستفتی: گل فروز خان وزیر

الجواب: تثویب جائز دے او پہ دے کنبے تعاوان علی البر موجود دے (۱) البتہ دا پہ اذان کنبے داخلول بدعت دے

یدل علیہ مافی الشرح التویر ویثوب بین الاذان والاقامة فی الكل للكل بما تعارفوه (ہامش ردالمحتار ص ۳۶۱، ۳۶۲ جلد ۱) ﴿۲﴾. وهو الموفق

د جمات پہ زمکہ باندے پہ لاوہ سپکر سرہ اذان کول بدعت نہ دے

سوال: محترم القیام حضرت مولانا مفتی محمد فرید صاحب مفتی اعظم دارالعلوم حقانیہ السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته!

دسلام نہ پس ددے مسئلے وضاحت او کړئ او احسان راباندے او کړئ چہ خمونہ پہ علاقہ کنبے یو مولانا صاحب د جمات پہ زمکہ باندے پہ لاوہ سپکر سرہ اذان کول بدعت سیئہ او مکروہ تحریمی گرحولے دے آیا دہغہ دا مسئلہ صحیح دے؟ د کتابونو پہ حوالو سرہ ئی اولیکئی او مونہہ مطمئن کړی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولانہ سید شاہ جہان صادق گونہا شبقدر فورٹ چارسدہ

﴿۱﴾ وفی منهاج السنن: وجوزہ المتأخرون فی الكل للكل بما تعارفوه واستثنا من الصلوات صلوة المغرب لعدم افادة الثوب فيها كما فی النهایہ وغیرها وهذا الثوب وان لم یعهد فی الصدر الاول لكن له اصلا فی الشرع ووجها وجیہا فی الاصول روى ابو داؤد عن ابی بكرة قال خرجت مع رسول الله ﷺ لصلوة الصبح فكان لا يمر برجل الاناداه بالصلوة او حركه بالرجل ، وفيه تعاون على البر وتكثير للجماعة ونظيره في ترك ما عهد في عصره ﷺ منع النساء عن المساجد.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۵ جلد ۲ باب ماجاء فی الثوب فی الفجر)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۸۶، ۲۸۷ جلد ۱ باب الاذان)

جواب افضل داده چه اذان د جماعت نه بهر خائي باندې او کړې شي.
 کما فی الهندیه ص ۵۷ جلد ۱ وینغی ان يؤذن علی المأذنة او خارج المسجد ولا يؤذن فی
 المسجد کذا فی فتاویٰ قاضی خان ﴿۱﴾
 باقی پاتې شوپه لاؤد سپیکر کښې اذان کول، نو دا نه ممنوع دی او نه
 مطلوب دی. (۲) وهو الموفق

تثویب د مفتی به قول په بنا جائز دي

سوال: محترم المقام حضرت مفتي صاحب دارالعلوم حقانيه اکوړه خټک
 السلام عليكم ورحمة الله وبركاته! د سلام نه پس عرض دادې چه ځمونږ شيخ
 صاحب د اذان نه پس اواز کوي ايماندارو مونځ ته راشئ صرف دا الفاظ
 وائي بل طرفته يو مولانا او دهغه شيخ صاحب دا حکم کوي چه په کوم
 جمات کښې دا آواز اوشي نو په هغه جمات د هيچا مونځ نه کيږي نو ددې
 آواز د جواز او عدم جواز او په دغه جمات کښې د مونځ ادا کيدلو او نه ادا
 کيدلو مسئله واضحه کړي مهرباني به وي؟ بينوا توجروا
 المستفتی: سيد سليمان شاه بهلوله پايان چار سده

الجواب: دا تثویب دي او د مفتی به قول مطابق جائز دي.

لما فی الدر المختار فی باب الاذان ويثوب بين الاذان والاقامة في الكل للكل بما
 تعارفه قال العلامة الشامي (ص ۱۶۲ جلد ۱) كتنخخ او قامت قامت او الصلوة
 الصلوة ولو احدثوا اعلاما مخالفا

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ص ۵۵ جلد ۱ الفصل الثاني في كلمات الاذان والاقامة وكيفيةهما)
 ﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين الشامي: ان الاصل الاباحة اقول هذا الجواب نافع فيما سكت
 عنه الشارع وبقي على الاباحة الاصلية اماما نص على اباحتها او فعله عليه السلام فلا ينفع وقد
 نص في التحرير على ان المباح يطلق على متعلق الاباحة الاصلية كما يطلق على متعلق
 لاباحة الشرعية فالاحسن في الجواب ان يقال المراد بقوله في التعريف ما ثبت ثبوت طلبه لا
 ثبوت شرعيته والمباح غير مطلوب الفعل وانما هو مخير فيه.

﴿رد المحتار هامش الدر المختار ص ۸ جلد ۱ مطلب المختار ان الاصل في الاشياء الاباحة﴾

لذلك جاز فھر عن السمجتي (۱) او دا خبره چه په دې كښې د چا مونځ نه كيږي نو معلومېږي داسې چه دا سرې (ويونكې) يا جاهل دې او يا متجاهل دې. وهوا موفق

آذان د جومات نه بهر په اوچت ځانې باندې ونيل بهتر دي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائې چه يو وركوتې كلې دې چه دهغې د جومات بهر دروازي باندې د زمكې نه خوفيته اوچت ممبردې او موذن په هغې باندې اذان كوي بعضې زنانه منع كوي چه ددې ځانې نه كورونه ښكاري نو اذان لاندې په زمكه كوئ نو شرعاً ددې څه حكم دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: غلام صادق مسجد چك نمبر ۵۳ بهكر مياں والى

الجواب: بهتر داده چه اذان د جومات نه بهر په اوچت ځانې او وئيلې شي. لان بلالا رضى الله عنه كان يؤذن على بيت امرأة من بنى النجار وكان اطول بيت حول المسجد كما فى ابى داؤد ص ۷۷ (۲) وفى الهنليه ص ۵۷ جلد ۱ وينبغى ان يؤذن على المأذنة او خارج المسجد ولا يؤذن فى المسجد كذا فى فتاوى قاضى خان (۳) نوټ: البته د پردې انتظام ضرورى دي. وهوا موفق

د ماښام نه علاوه نورو وختونو كښې تشويب مستحسن دي

سوال: علمائې دين دې باره كښې څه فرمائې چه د تشويب متعلق كافى اختلاف موجود دي او ديكښې مختلف اقوال دي نو صحيح او فيصله شوې

(۱) الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۲۸۶، ۲۸۷ جلد ۱ باب الاذان

(۲) عن عروة بن الزبير عن امرأة من بنى النجار قالت كان يبنى من اطول بيت كان حول المسجد فكان بلال يؤذن عليه الفجر فيأتى بسحر فيجلس على البيت ينظر الى الفجر الخ. (سنن ابى داؤد ص ۸۴ جلد ۱ باب الاذان فوق المنارة)

(۳) فتاوى عالمگيره ص ۵۵ جلد ۱ الفصل الثالى فى كلمات الاذان والاقامة وكيفيةهما

کوم یو قول معتبر دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: بسم الله شاه متعلم حقانیہ... ۱۵ دسمبر ۱۹۸۳ء

الجواب: فقهاء کرامو د ماہنام نہ علاوه نورو وختونو کښې تشویب مستحسن
گرځولې (۱) ددې مآخذ موجود دې او نظیر ئې هم شته (۲) وهوالموفق

د اذان د کلماتو په آخر کښې ها ها ها لحن او نا جا نژ دي

حوال: علمائې دین دې باره کښې څه فرمائي څه ځمونږ په علاقه کښې کله
موذنین اذان کوي نو څه اشهدان لا اله الا الله، ته اورسی نو په آخره کښې ها
ها ها وغیره لولي. ددې شرعي څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: یوسف نمبر دار واه کینټ راولپنډي... ۱۸/۱۱/۱۴۰۱هـ

الجواب: په آخره کښې د ها ها وئیل لحن دې او نا جائز دي.

لما فی الدرالمختار ص ۳۵۹ جلد ۱ ولا لحن فیہ ای تغنی بغير کلماته فانه لا یحل فعله
ولا سماعه کالتغنی بالقرآن ولی ردالمحتار تحت قوله بغير کلماته ای بزيادة حركة او
حرف او مداو غیرها

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله فی الكل) ای كل الصلوات لظهور التواتر فی
الامور الدينية قال فی العناية احدث المتأخرون التشویب بین الاذان والاقعة علی حسب
معارفه فی جمیع الصلوات سوى المغرب مع ابقاء الاول یعنی الاصل هو تشویب الفجر وما رآه
المسلمون حسنا فهو عند الله حسن.

(ردالمحتار هلمش الدرالمختار ص ۲۸۶ جلد ۱ باب الاذان قبیل مطلب فی اذان الجوق)

﴿۲﴾ ولی منهاج السنن: وهما التشویب وان لم یعهد فی الصدر الاول لكن له اصلا فی
الشرع ووجهها وجهها فی الاصول روى ابو داود عن ابی بكرة قال خرجت مع رسول الله ﷺ
لصلوة الصبح فكان لا یمر برجل الا ناداه بالصلوة او حركه بالرجل ، وفيه تعاون علی البر
وتكثير للجماعة ونظيره فی ترك ما عهد فی عصره ﷺ منع النساء عن المساجد (منهاج
السنن شرح جامع السنن ص ۷۶ جلد ۲ باب التشویب فی الفجر)

فی الاوائل والاواخر (۱) معلومہ شوه چه زیادت دحرکت یا زیادت د حرف یا مدیه اول یا آخر کنبی لحن دې، وهو لا یجوز. وهو الموفق

په اذان او اقامت کنبی په جاهلاننه رویه باندې کلکیدل جائز نه دي
 سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه ځمونږ د محلي جمات په دوه خاندانونو کنبی مشترک دې د اذان او اقامت د پاره نمبر شوې دې یوه هفته به دیو خاندان سرې اذان او اقامت کوي او بله هفته به بل خاندان یو سرې اذان کوي. اوس هغه سرې بالکل امي (جاهل) دې نو که بل څوک اذان کوي هغه راغورځوي او پخپله باندې په دویم ځل اذان کوي او دغه شان اقامت هم په دویم ځل کوي نو دداسې سرې څه حکم دې؟ بینوا توجروا
 المستفتي: مرحم الله بونیر..... ۱۱۹ شوال ۱۴۰۱ هـ

الجواب: که خبره رشتیا وي نو دا سرې جاهل مرکب دې ده له پکار دي چه د کتاب او سنت اتباع او کړي او په دې ناجائز کارونو باندې دې سختي نه کوي.

د اذان نه مخکښې اعوذ بالله بسم الله په زوره وئیل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه دا اذان نه مخکښې د اعوذ بالله بسم الله وئیلو څه حکم دې؟ او دا په زور وئیل پکار دي که په پټه؟ بینوا توجروا

المستفتي: داکتر سعید قذافي مارکیت باجوړ..... ۱۱۰ ذی القعدة ۱۴۰۲ هـ
 الجواب: دا اذان نه مخکښې اعوذ بالله بسم الله وئیل بذات خود نه مطلوب دي او نه ممنوع (۲) البته په ښکاره وئیل او خاص کر د اذان پشان وئیل ممنوع

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۸۵ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله وشرعا اعلام مخصوص) ای اعلام بالصلاة قال فی الدرر ويطلق على الالفاظ المنصوصه ای التي يحصل..... (بقي حاشيه به راروانه صفحه)

دی حکمہ چہ عوام بہ نی د اذان کلمات او گنری (۱) دغه شان د سلفو او خلفو (متاخرینو) د تعامل نہ ہم خلاف دی. وهو الموفق

د اذان پہ وخت کښې د بدعتیانو د شعار او

د التزام ما لا یلزم نہ اجتناب ضروري دې

حوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چہ د شریعت محمدی په رنړا کښې د اذان نہ مخکې یا روستو په ښکاره یا پټه باندې درود شریف وئیل څنگه دي؟ لکه بعضې خلق منع کوي. او حال دا چہ د درود شریف ډیر زیات فضیلتونه دي نو بیائې بعضې خلق ولې منع کوي، د قرآن او سنت په رنړا کښې مو نږ د جواب نہ مستفیض کړې؟ بینوا توجروا،

المستفتي: حضرت بلال چورنگي ضلع کوهاټ..... ۱۳۰ اکتوبر ۱۹۸۴ء

الجواب: درود شریف بذات خود یو ډیر لوئې عبادت دې او ددې عبادت څه مقرر وخت نشته البته کوم درود شریف چہ د بدعتیانو شعار وي او یا پکښې د التزام ما لا یلزم عقیده وي نو د هغې نہ اجتناب ضروري دې (۲)

قال رسول الله ﷺ اتقوا موضع التهم (۳). وهو الموفق

(بقیه حاشیه) بها الاعلام من اطلاق اسم المسبب على السبب اسمعيل واکمال يعرفه بالالفاظ المنصوصه لان المراد الاذان للصلاة ولو عرف بها الدخول الاذان للمولد ونحوه على مايلي..... (قوله على وجه مخصوص) اي من الترسل والاستدارة والالتفات وعدم الترجيع والالحن ونحو ذلك من احكامه الآتية. (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۲۸۲ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۱﴾ قال العلامة حلبی: كل مباح يؤدي اليه ای (الی اعتقاد الجهلة سنيها) لمكروه.

(غية المستملی المعروف بالكبرى ص ۵۶۹ فصل فی مسائل شتى)

﴿۲﴾ قال ابن نجيم رحمه الله: ولان ذكر الله تعالى اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم يكن مشروعا حيث لم يرد الشرع به لانه خلاف المشروع. (البحر الرائق ص ۵۹ جلد ۲ باب العيدين)

﴿۳﴾ حديث اتقوا مواضع التهم رواه البخاري في الادب..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

بغیر اودسہ اذان کول بهتر نہ دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبیٰ خہ فرمائی چہ بغیر اودسہ اذان کول صحیح دی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: شمشاد خان طور و مردان..... ۱۳ صفر ۱۴۰۵ھ

الجواب: بغیر اودسہ اذان کول افضل نہ دی. (۱) وهوالموفق

د تثویب پہ مختلفو روایتونو کنبی تطبیق

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبیٰ خہ فرمائی چہ ڄمونر پہ علاقہ کنبیٰ مؤذن یا بل څوک سرې نورو خلقو ته اواز کوي چہ مونځ ته راشې په دي مسئلہ کنبی د علمائی کرامو اختلاف دي. بعضې وائي دا بدعت دي او په ابوداؤد شریف باندې حواله ورکوي او د حضرت عمر او حضرت علی رضی اللہ عنہما قولونه پیش کوي. او بعضې علماء وائي چہ دا اعلان جائز دي او په هدايه او شرح وقايہ باندې حوالې ورکوي اوس عوام حيران دي د نورو

(بقیہ حاشیہ) المفرد، وقال الملا علی قاری حدیث اتقوا مواضع التهم هو معنی قول عمر، من سلک مسالک التهم اتهم، رواہ الخرائطی فی مکارم الاخلاق عن عمر موقوفاً بلفظ من اقام نفسه مقام التهم فلا تلومن من اساء الظن به.

(الموضوعات الکبریٰ لملا علی قاری ص ۴۹ رقم حدیث ۱۵۱)

﴿۱﴾ قال فی الہندیہ: ولا یکرہ اذان المحدث فی ظاہر الروایۃ ہکذا فی الکافی.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۴ جلد ۱ باب الاذان)

وفی منهاج السنن: ملہب ابی حنیفہ الہ یکرہ الاقامۃ بغیر وضوء ویجوز الاذان وروی عنہ الہ یکرہ الاذان ایضاً ویؤیدہ حدیث لایؤذن احدکم الا وهو ظاہر اخرجه ابو الشیخ مرفوعاً وفی مسندہ عبد اللہ بن ہارون وهو ضعیف واخرجه البیہقی موقوفاً علی وائل وفی سندہ القطاع لم یسمع الجبار عن ابیہ وائل شیاً.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۷ جلد ۲ باب کراہیۃ الاذان بغیر وضوء)

بينوا توجروا

المستفتي: منظور احمد مسجون دارالعلوم تعليم القرآن راجه بازار راولپنڊي.

الجواب: خنفي فقهاؤ دا تشويب جائز گړځولي دي. (١)

بدليل ان فيه تعاوننا على البر وبدليل ان النبي ﷺ كان يحرك رجل النائم اولاداه، رواه ابوداؤد ولان بلالا رضى الله عنه كان ينادى رسول الله ﷺ للصلاة وانكار بعض الصحابة عليه بناء على بعض العوارض مثل التشويب بالصلاة خير من النوم في غير الفجر ومثل الالتزام (٢). وهو الموفق

(١) قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (ويثوب) بين الاذان والاقامة في الكل للكل بما تعارفوه. قال ابن عابدين رحمه الله: (قوله في الكل) اي كل الصلوات لظهور التواني في الامور الدينية قال في العناية احدث المتأخرون التشويب بين الاذان والاقامة على حسب ماتعارفوه في جميع الصلوات سوى المغرب مع ابقاء الاول يعني الاصل وهو تشويب الفجر ومارآه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ٢٨٦، ٢٨٧ جلد ١ باب الاذان)

(٢) وفي منهاج السنن: التشويب اعلام بعد اعلام واصله ان تجي الرجل مسترخاً فيلوح بشوبه ليري ويشتهر، ويطلق على الاقامة وزيادة الصلوة خير من النوم في اذان الفجر والمراد في ترجمة الباب الثالث وهي سنة غلنا في الفجر وهو مذهب ائمتنا الثلاثة واخطا الامام النووي فيما نسبته الى ابي حنيفة من انه لا يقول به، وقول حى على الصلوة بين الاذان والاقامة حسنه الامام محمد في الجامع الصغير وجوزه ابو يوسف للامراء وكل من كان مشغولا بمصالح المسلمين ويؤيد قوله ماروي في الصحاح ان بلالا كان يؤذن ثم يأتي رسول الله ﷺ على باب الحجرة فيؤذنه بصلوة الصبح فيخرج، وروى ابوداؤد عن المغيرة بن شعبه قال ضغت النبي ﷺ ذات ليلة وفيه فجاء بلال فاذنه بالصلوة وجوزه المتأخرون في الكل للكل بماتعارفوه واستثروا من الصلوات صلوة..... (بقية حاشيه به راروانه صفحه بالدخ)

د مؤذن پہ اجازت سرہ بل کس لہرہ اقامت کول جائز دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ زید د بکر سرہ جگرہ کولہ چہ شوک اذان کوی اقامت بہ ہم ہغہ کوی بکر وائی چہ دا غلطہ خبرہ دہ د مؤذن ہیخ حق نیستہ چہ دے ہم اذان کوی اقامت بہ ہم کوی د مولوی صاحب نہ تپوس او کپے شو نو ہغہ بکر تہ او وئیل چہ دا د مؤذن حق دے او د مؤذن د اجازت نہ بغیر دے بل کس تکبیر (اقامت) نہ وائی نو بکر سمدستی او وئیل چہ بیا تا تہ ہم د غلہ دانو اخستلو ہیخ حق نیستہ، مولوی صاحب ورتہ او وئیل چہ خہ د خپل طرفہ نہ وایم د پیغمبر ﷺ حدیث درتہ بنائم نو بکر او وئیل چہ خہ حدیث د سرہ نہ منم او پہ کلی کنبے د تبلیغ والو گشت کیڑی نو پہ خبرو خبرو کنبے بکر او وئیل چہ اوس بہ تبلیغ والا ہم کور تہ نہ راخی کہ راغلل نو بی عزتی بہ ئی او کرم نو پہ دے باندے ورتہ یو کس او وئیل چہ ورورہ تبلیغ والہ خود اسلام د کلمے دعوت ورکوی نو ہغہ او وئیل چہ دداسی اسلام ضرورت نیستہ نو بیا خہ کسان پہ دریمہ ورخ باندے د بکر خوا تہ ورغلل چہ ہغہ پوہہ کپے او توبہ اوباسی اود نکاح تجدید او کپے نو ہغہ او وئیل چہ خہ بہ اسلام پریرد خودا کار بہ اونکرم، نو آیا بکر پہ دے خبرو سرہ کافر شوے دے یا نہ؟ کہ نہ وی نو د نکاح تجدید ضروری دے او کہ نہ؟ او کہ نہ کوی نو داسی سپی سرہ پہ خوراک خنباک، دینی او دنیاوی کارونو کنبے شریک کیدل جائز دی کہ نا جائز؟ مسئلے وضاحت او کپے؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالعزیز مدرسه رحمانیہ جیمس آباد تھر پارکر سندھ

(بقیہ حاشیہ) المغرب لعدم افادة التوب فيهما كما في النهاية وغيرها، وهذا التوب وان لم يعهد في الصدر الاول لكن له اصلا في الشرع وجها وجها في الاصول روى ابو داود عن ابي بكر قال خرجت مع رسول الله ﷺ لصلوة الصبح فكان لا يمر برجل الاناداه بالصلوة او حرکه بالرجل، وفيه تعاون على البر وتكثير للجماعة ونظيره في ترك ما عهد في عصره ﷺ منع النساء عن المساجد.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۵ جلد ۲ باب في التوب في الفجر)

الجواب: (الف) کوم سړي چه اذان او کړي نو هغه لره اقامت کول مستحب دي، او که مؤذن نه وي یا موجود وي خو د بل سړي په اقامت وئیلو سره بد نه گنړي نو د بل سړي اقامت کول به بغير د کراهت جائز وي.

قال فی الدرالمختار اقام غير من اذن بغيبته ای الموزن لا يكره مطلقاً وان بحضوره كره ان لحقه وحشة (هامش ردالمختار ص ۳۶۷ جلد ۱) ﴿۱﴾ وقلت مارواه الترمذی من اذن فهو يقيم ففي سنده عبد الرحمن بن زياد الافريقي وهو ضعيف وعلى تقدير الثبوت يحمل على الاستحباب ﴿۲﴾

لهذا بكر او مولوي صاحب په حقه باندې دي.

(ب) او د زيد دا خبره چه څه حديث نه منم كفر دې ﴿۳﴾ خو په دې شرط چه داي مراد نه وي چه څه جاهل مقلد یم، د فقهې پابند او تا بعدار یم براه راست په حديث باندې عمل نشم كولې ځكه چه دا د مجتهد كار دې او د هغه سره ښه ښكاري. (ج) د اسلام په پريخودلو باندې راضي كيدل كفر دې. نظيره مافي شرح الفقه الاكبر ومن دعى الى الصلح فقال انا اسجد للصنم ولا ادخل فى هذا الصلح قيل لا يكفر وقال برهان الدين صاحب المحيط وفيه نظر

﴿۱﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمختار ص ۲۹۱ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ وفى منهاج السنن: قال فقهاؤنا ومالك الأولى ان يقيم من اذن وان قام غيره فجاز ان لم يتأذ بذلك الموزن فان كان يتأذى بذلك يكره لان اكتساب اذى المسلم مكروه وقال الشافعى يكره تأذى اولم يتأذى واحتج بحديث الباب، واحتج علمائنا بمارواه ابو داود وسكت عليه من حديث عبد الله بن زيد وفيه اذان بلال واقامة عبد الله بن زيد قال ابن عبد البر اسناده حسن، والجواب عن حديث الباب انه ضعيف او محمول على الاولوية.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۶ جلد ۲ باب ماجاء من اذن فهو يقيم)

﴿۳﴾ وفى الهنديه: قال رضى الله عنه سألت صدر الاسلام جمال الدين عمن قرء حديثاً من احاديث النبى ﷺ فقال رجل همه روز خلشها خوالد قال ان اضاف ذلك الى القارى لالى النبى ﷺ ينظر ان كان حديثاً يتعلق بالدين واحكام الشرع يكفر وان كان حديثاً لا يتعلق به لا يكفر. (فتاوى عالمگيريہ ص ۲۶۶ جلد ۱۲ احكام المرتدين منها ما يتعلق بالانبياء)

وعندی انه یکفر (ص ۱۵۰) (۱) پہ دے شرط چہ دہہ مراد د اسلام نہ دین اسلام وی او کہ دہہ مراد د یو خاص جماعت (تبلیغی جماعت) طریقہ کار وی نو د هغی نہ بی پرواھی کول موجب د کفر نہ دی، بهر حال ددغی سړی د پاره ضروری ده چہ په پرده کښې د نکاح تجدید او کړي (۲) یعنی بنخه او خاوند دې د دؤو ځامنو وغیره په مخکښې ایجاب او قبول او کړي (د) که دا سړی په خپل جهل باندې کلک او دریرې نو د مصلحت په بنیاد ورسره تعلقات پریخودل جائز دي (۳) وهوا الموفق

د سحر او ماښام د اذان او مونځ وختونه

سوال: د سحر او ما ښام د اذان او مونځ دپاره به صحیح او مستحب وختونه څه وي؟ واضحه فتویٰ راولیری؟ بینوا توجروا

المستفتي: نامعلوم: ۱۹۷۸، ۱۰، ۲۵

الجواب: د سحر اذان د طلوع شمس نه پنځه پاوۀ مخکښې کول او نیمه گینته پس مونځ کول پکار دی (۴)

﴿۱﴾ (شرح فقه الاکبر للقراری ص ۱۸۳ فصل فی الکفر صریحا و کنایة)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: واقره فی نور العین ومفهومه انه لا یحکم بفسخ النکاح وفيه البحث الذی قلناه واما امره بتجدید النکاح فهو لا شک فيه احتیاطاً خصوصاً فی حق الهمج الارذال الذین یشتمون بهذه الکلمة فانهم لا یخطر علی بالهم هذا المعنی اصلاً.

(ردالمحتار ص ۳۱۶ جلد ۳ قبیل مطلب توبۀ الیاس مقبولة دون ایمان الیاس)

﴿۳﴾ عن ابی سعید الخدری عن رسول الله ﷺ قال من رای منکم منکراً فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع فبقلمه وذلك اضعف الايمان رواه مسلم.

(مشکواه المصابیح ص ۳۳۶ جلد ۲ باب الامر بالمعروف)

﴿۴﴾ قلت وصرح المشائخ بتفاوت الوقت بين طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وكذا بين غروب الشمس وغيوب البياض بتفاوت المواسم والبلاد والمجاهد فی دیارنا قدر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة)

اود ما بنام اذان دغروب نه پس کول او فوراً ورپسې مونځ کول پکار دی (۱)
او پنځه پاؤه پس د ماسخوتن مونځ ادا کول پکار دي. وهوالموفق

يو کار کښې د مقدار شرعي نه زيات اهتمام کول

يا د خپل طرف نه تخصيص کول جائز نه دي

حوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي څه دا اذان نه مخکښې يا
روستو د مروجہ صلوٰۃ سلام څه حکم دي؟ څوک چه ئې نه وائي هغوي ته
وهايي او گستاخ رسول وئيلې شي، آيا دا ضروري دي؟ بينوا توجروا
المستفتي: محمد ايوب مرکزي مسجد تيکسلا..... ۱۹۷۶ء ۱۱/۲۰

الجواب: صلوٰۃ او سلام پخپله عبادت دي ليکن د يو کار د شرعي مقدار نه
زيات اهتمام کول يا د خپل طرف نه تخصيص کول منکر او ناجائز دي.

كما انكر الله تعالى على من عامل معاملة الحرام بالطيبات حيث قال يا ايها الذين آمنوا
ادخلوا في السلم كافة ولا تتبعوا خطوات الشيطان الخ ﴿٢﴾ وكذا انكر الله على من
التزم الدخول من ظهور البيوت فعلاً وتركاً ﴿٣﴾ وانكر عبد الله بن مسعود رضى الله
عنه من التزم الانصراف عن اليمين

﴿١﴾ قال العلامة المرغيناني: اول وقت المغرب حين تغرب الشمس وآخر وقتها حين
يغيب الشفق. (هدايه على صيرفتح القدير ص ۱۹۵ جلد ۱ باب المواقيت)

﴿٢﴾ قال العلامة حافظ عماد الدين ابن كثير: يقول الله تعالى امرأ عباده المؤمنين به
المصلقين برسوله ان يأخذوا بجميع عرى الاسلام وشرائعه والعمل بجميع اوامره وترك
جميع زواجره ما استطاعوا من ذلك..... وزعم عكرمه انها نزلت في نفر ممن اسلم من
اليهود وغيرهم كعبد الله بن سلام واسد بن عبيد وتعلبه وطائفة استأذنوا رسول الله ﷺ في
ان يسبوا وان يقوموا بالتوراة ليلا فامرهم الله باقامة شرائع الاسلام والاشتغال بها عما عداها.
(تفسير ابن كثير ص ۳۲۳ جلد ۱ سورة البقرة آيت: ۲۰۸)

﴿٣﴾ قال العلامة شبير احمد العثماني: دجاهليت د زمانې يو دستور دا (بقيہ حاشیہ راروان مخ)

رواه البخاری ﴿۱﴾ وقال صاحب البحر ص ۵۹ جلد ۳ ولان ذکر الله تعالى اذا قصد به التخصيص بوقت دون وقت او بشئ دون شئ لم يكن مشروعاً حيث لم يرد به الشرع لانه خلاف المشروع ﴿۲﴾. وهو الموفق

د اذان په دعا کښې د بعضې زیاتې الفاظو حکم

حوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د اذان په دعا کښې د (والدرجة الرفیعة وارزقنا الشفاعة) وغیره بعضې الفاظود زیاتولو څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبد الله توردهیر صوابی

الجواب: دا زیادت په موفوع احادیثو کښې نشته البته فقهای کرامو ذکر کړي دي نو په ما شور باندې اکتفاء کول او په زیادت باندې اعتراض نه کول اعتدال (میانہ روی) دې. ﴿۳﴾ وهو الموفق

(دتیرمخ باقی حاشیه) هم وو چې کله به د کور نه او وتلو نو د حج د احرام به ئې او ترلو بیا به کور ته د راتللو څه ضرورت پېښ شو نو په دروازه باندې به نه تلل یا به په چت باندې راختل او یا د کور په شا طرفه غار کولو سره راتلل اودا به ئې نیکی گنړله الله تعالی دې ته غلط او فرمائیل.... ددې نه دا هم معلومه شوه چې د خپل طرفه یو جائزا او مباح کار نیکی جوړول او په دین کښې داخلول نه مذموم او ممنوع دي چې د دینه د ډیرو کارونو بدعت او مذموم کیدل معلوم شو. (فوائد تفسیر عثمانی ص ۳۷ ج ۱ سورة البقره آیت ۱۸۹)

﴿۱﴾ عن الاسود قال قال عبد الله بن مسعود لا يجعل احدكم للشيطان شياً من صلاحه يرى ان حقاً عليه ان لا ينصرف الا عن يمينه لقد رأيت النبي ﷺ كثيراً ينصرف عن يساره.

(صحيح البخاری ص ۱۸ جلد ۱ باب الانفتال والانصراف عن اليمين والشمال)

﴿۲﴾ (البحر الرائق ص ۵۹ جلد ۱ باب العیدین)

﴿۳﴾ وفي منهاج السنن: ثبت اذكار بعد التأذين منها الصلوة على النبي ﷺ كما في حديث عبد الله بن عمرو عند مسلم وقل ابن القيم الافضل صلوة التشهد، ومنها دعاء الوسيلة وهو اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلوة القائمة آت محمد ا الوسيلة وابعثه مقاماً محموداً الذي وعدته رواه البخاری، قال الحافظ وزيادة الدرجة الرفیعة..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

د بالغ کسانو پہ موجود کنبی د نابالغہ اذان

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د بالغ کسانو پہ موجود گئی کنبی د نابالغہ اذان خنګه دے؟ بینوا توجروا

المستفتی: علی اکبر پتہن ازاد کشمیر

الجواب: بہتر نہ دی. (۱) وهو الموفق

پہ اذان او اقامت کنبی فرق

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د قد قامت الصلوٰۃ نہ علاوہ پہ اذان او اقامت کنبی خہ فرق شتہ کہ نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محد ازرم تبوک سعودی عرب..... ۱۴۰۱/۷/۱۷ھ

الجواب: غورہ دادہ چہ اذان پنخلس کلمات وی پہ اوچت آواز وی تیز نہ وی او پہ اقامت کنبی غورہ اولس کلمات دی پہ قلا رہ او زر زرو وی. (۲) وهو الموفق .

(بقیہ حاشیہ) لیس لها اصل، وقال السخاوی لا اصل لها وفي معارف السنن وردت هذه الزيادة عند ابن السنن في عمل اليوم والليلة وذكرها الشاه ولي الله في حجة الله البالغه وزيادة قوله انك لا تخلف الميعاد ثابتة في السنن الكبرى للبيهقي بسند قوي واما زيادة وارزقنا شفاعته فلا اصل لها ايضا وكذا لم يثبت في شيء من طرقه زيادة يارحم الراحمين كما في التلخيص. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۸۶ جلد ۲ باب ما يقول اذا اذن المؤذن) ﴿۱﴾ قال في الهنديه: اذان الصبي العاقل صحيح من غير كراهة في ظاهر الرواية ولكن اذان البالغ افضل واذان الصبي الذي لا يعقل لا يجوز ويعاد وكذا المجنون هكذا في النهاية. (فتاوى عالمگیریه ص ۵۳ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ وفي الهنديه: الاذان خمس عشرة كلمة وآخر عندنا لا اله الا الله كذا في فتاوى قاضي خان..... والاقامة سبع عشرة كلمة خمس عشر منها كلمات..... (بقیہ حاشیہ پہ راو نہ صفحہ)

د غروب نه پس د پنځه پاوه نه مخکښې

د ماسخو تن اذان کول نه دي پکار

سوال: څوموږ په کلي کښې شپږ جماتونه دي په هر جمات کښې ۸:۳۰ بجې اذان کیږي او په یو جمات کښې اته بجې کیږي او په ۸:۳۰ باندې تراویح کیږي نو دې وختونو کښې مونږ جائز دي که نه؟ دامام اعظم رحمته الله علیه د مسلک مطابق د تراویح او مونږ صحیح وخت کوم دي؟ بینوا توجروا

المستفتی: حکیم مولوي عبدالغفور دواخانه ډیرې کلیانې مردان ۱۴۰۱ ۱۸۷۲۲ ۱۴۰هـ

الجواب: د تجربې او مشاهدې نه ثابتې ده چې د غروب نه پنځه پاوه پس د ماسخو تن وخت داخلېږي او سپین والې غائبېږي د جماتونو امامانو لره پکار دي چې د پنځه پاوه تیریدلونه مخکښې دی اذانونه کوي (۱) وهوالموفق

د صبح صادق نه مخکښې اذان

سوال: علمائې دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چې په رمضان کښې په جماتونو کښې اکثر د پيشمنی په ختمیدلو باندې اذان کولې شي او د پيشمني وخت د صبح صادق نه مخکښې ختمیږي نو دې صورت کښې به د صبح صادق نه مخکښې اذان اوشي ځکه چې خلق دا اذان په اوریدلو سره پيشمني ختموي نو دا اذان د وخت نه مخکښې کیږي؟ یا د اعلان څه بله طریقه اختیار کړي شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوي نفیس احمد میر پور خاص سنډه ۵ رمضان ۱۴۰۵هـ

(بقیه حاشیه) الاذان وکلمتان قوله قد قامت الصلاة مرتین کذا فی فتاویٰ قاضی خان..... ویرسل فی الاذان ویحدر فی الاقامة وهذا بیان الاستجاب کذا فی الهدایه.

(فتاویٰ عالمگیریه ص ۵۶، ۵۵ جلد ۱ الفصل الثانی فی کلمات الاذان والاقامة)

﴿اولی المنهاج: قلت وصرح المشائخ بغاوت الوقت بین طلوع الفجر الصادق وطلوع الشمس وکلا بین غروب الشمس وغروب البیاض بغاوت المواسم والبلاد والمشهد فی دیارنا لمر ساعة وربع ساعة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰ جلد ۲ باب مواقيت الصلاة)

فصل ۱۱: این کتاب به مطالب مربوط به یک روزه (۱) که به نثر می
باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۲: این کتاب به نثر می باشد

فصل ۱۳: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۴: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۵: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۶: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۷: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۸: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد
و به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۱۹: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۲۰: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

فصل ۲۱: این کتاب به نثر می باشد و به نثر می باشد و به نثر می باشد

الجواب: مستحب داده چه د صبا ختلونه مخکنی خوراک خنباک بند کری بلکه د مشکوک کیدلو نه هم مخکنی (۱) او که د بندولو اعلان او کری نو هم څه منع نه دي (۲) وهو الموفق

د وخت نه مخکنی اذان کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي که د وخت نه مخکنی اذان اوشي نو دوباره کول ئې څنگه دي؟ بینوا توجروا
المستفتي: رضا ء الله شگئی ضلع صوابي..... ۱۷ شعبان ۱۴۱۰ هـ
الجواب: ددې اذان اعاده به کولې شي (شامي وغيره)، (۳) وهو الموفق

د اذان په وخت کښې په اوچت آواز سره د ریډیو لگولو والا حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه یو سړې بالکل صحیح دې خو کله چه اذان شروع شي نو هغه ریډیو په اوچت آواز سره اولگوي او چه ورته د ریډیو د بندولو او ویلې شي نو انکار کوي او چه مونځ ته ئې راغواړې نو هم انکار کوي ددې سړي څه حکم دي؟ بینوا توجروا
المستفتي: سید غلام حیدر شاه..... ۱۰/۱۱/۱۹۸۹ء

﴿۱﴾ قال الشيخ محمد امين ابن عابدين: (قوله وتاخيره) لان معنى الاستعانة فيه ابلاغ بدائع ومحل الاستحباب ما اذا لم يشك فى بقاء الليل فان شك كره الاكل فى الصحيح كما فى البدائع. (ردالمحتار ص ۲۴ جلد ۲ قبيل فصل فى العوارض)

﴿۲﴾ لمارواه ابو داؤد فما احل فهو حلال وما حرم فهو حرام وما سكت عنه فهو عفو. (سنن ابى داؤد ص ۸۳ جلد ۲ باب ما لم يذكر تحريمه)

﴿۳﴾ قال الحصكفى: (فيعاد اذان وقع) بعضه (قبله) كالاقامة خلافا لثانى فى الفجر. (الدرمختار ص ۲۸۴ جلد ۱ باب الاذان). وفى الهندية: تقديم الاذان على الوقت فى غير الصبح لا يجوز اتفاقا وكذا فى الصبح عند ابى حنيفة..... (بقية حاشية په رارواله صفحه)

الجواب: دداسی کس سره تعلقات پریخودل پکار دی (۱) حُکھ چہ شرعی حکم (ہمیشہ جیل) زمونہ د طاقت خبرہ نہ دہ. وھوالموفق

اقامت کول سنت موکدہ دی

حوال: علمائی دین خہ فرمائی چہ د مونخ نہ مخکینبی اقامت وئیل خہ درجہ لری فرض دی کہ سنت یا واجب یا مستحب؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالرقيب پشاور یونیورسٹی..... ۲۴/۱۲ اپریل ۱۹۷۵ء

الجواب: اقامت سنت مؤکدہ دی اوبدائع والایہ واجباتو کینبی شمار کړي. (۲) فی مراقی الفلاح سن الاذان فلیس بواجب علی الاصح وکذا الاقامة سنة مؤکدة فی قوة الواجب لقول النبي ﷺ الخ (هامش الطحطاوی ص ۱۱۵) ﴿۳﴾. وھوالموفق

(بقیہ حاشیہ) ومحمد رحمہما اللہ تعالیٰ وان قدم یعاد فی الوقت هكذا فی شرح مجمع البحرين لابن ملک وعلیہ الفتویٰ هكذا فی التارخالیہ ناقلا عن الحجة.

(فتاویٰ ہندیہ ص ۵۳ جلد ۱ الفصل الاول فی صفته واحوال المؤذن)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن حجر العسقلانی: لتبين هنا السبب المسوغ للهجر وهو لمن صدرت منه معصية فیسوغ لمن اطلع علیہا منه هجره علیہا لیکف عنہا..... قال المهلب غرض البخاری فی هذا الباب ان یبین صفة الهجران الجائر وانه یتنوع بقتل الجرم، فمن كان من اهل العصیان یتستحق الهجران بترك المكالمه كما فی قصة کعب وصاحبه..... وقال الطبری: قصة کعب بن مالک اصل فی هجران اهل المعاصی.

(فتح الباری شرح صحیح البخاری ص ۹۸ جلد ۱۳ باب ما یجوز من الهجران لمن عصی)

﴿۲﴾ قال العلامة الکاسانی: واما واجباتها فالنواع بعضها قبل الصلاة وبعضها فی الصلاة..... اما الذی قبل الصلاة فائنان احدهما الاذان والاقامة.

(بلائع الصنائع ص ۲۶۳ جلد ۱ واجبات الصلاة)

﴿۳﴾ (حاشیة الطحطاوی علی المراقی ص ۹۴ باب الاذان)

په اذان کښې به په اشدان محمداً رسول الله کښې محمداً منصوب وئيلي کيږي

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې په اذان کښې محمداً رسول الله يعنی زبر سره، يا محمد رسول الله په پيښ سره وئيلي کيږي ځکه چې کلمه طيبه کښې پيښ سره وئيلي کيږي نو په اذان کښې پيښ ولې نشته؟ بينوا توجروا المستفتي: محمد سليم صديقي عمان مسقط..... ۱۹۷۴ ۱۱ ۵

الجواب: په اذان کښې به د آن (عامل ناصبه) دوجې نه محمداً په زبر سره وئيلي کيږي. (۱) وهو الموفق

د اذان د پاره د بني او کس طرف څه تخصيص نشته

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې حضور ﷺ ارشاد دې چې د «ان الله يحب التيامن» (الحديث) نو په لباس، جمات ته ننوتل، گمنځ کول، ښي وینځل وغيره کښ د ښي طرف حکم دې نو بيا څه وجه ده چې اذان د اسلام په شعائرو کښې دې او هغه کس طرفته کيږي د جمات ښي طرفته اذان ولې نه کيږي لکه څنگه چې اقامت ښي طرفته کيږي؟ بينوا توجروا المستفتي: قاري عبدالحميد باجوړ ايجنسي..... ۱۳ مئي ۱۹۷۵

الجواب: کس طرفته اذان کول کتابي حکم نه دې د پيغمبر ﷺ په زمانه کښې به د جمات نه بهر اذان کولې شو، د ښي او کس طرف څه لحاظ نه وو. (کما لا يخفى) (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة جمال الدين عثمان بن الحاجب: المنصوبات لهنه اسم ان واخواتها هو المسند اليه بعد دخولها مثل ان زيدا قائم. (كافيه ابن حاجب ص ۴۹ المنصوبات)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ان اول من رقى منارة مصر للاذان شر حيل بن عامر المرادي وبنى سلمة المنابر للاذان بامر معاوية..... (بقية حاشيه په رارواله صفحه)

د صوفی جاہل پہ نسبت د عام فاسق اذان بہتر دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یو سرے د ایم ای پورے تعلیم یافتہ دے پابندی سرہ دیرہ مزیدار تلاوت د قرآن مجید کوی حروف ہم پہ بنہ طریقی سرہ ادا کوی لیکن دیرہ ئی نشتہ بلکہ دیرہ خری، نو آیا ددہ اذان کول جائز دی؟ بل سرے دے چہ بالکل بی تعلیمہ دے او د قرآن مجید تلاوت ہم نہ شی کولے او د اذان حروف ہم پہ بنہ طریقی سرہ نشی ادا کولے البتہ دیرہ ئی شتہ دے دواو کنبے کوم یو د اذان کولو دپارہ بہتر دے؟

بینوا توجروا

المستفتی: فضل ربی کندي تازه دین پی نو شهرہ..... ۲۵ مئی ۱۹۷۵ء

الجواب: خبر شی چہ مخلوق اللہ فیہ فاسق دے. (کما صرح به فی شہادات تنقیح الفتاویٰ الحامدیہ) (۱) اود عالم باعملہ پہ موجودگی کنبے د ہغہ اذان مکروہ تحریمی دے البتہ د صوفی جاہل پہ نسبت اولیٰ او افضل دے.

کما فی الدرالمختار وفاسق ولو عالماً لکنہ اولیٰ بامامۃ واذان من جاہل تقی (۲)

(ہامش ردالمحتار ص ۲۶۳ جلد ۱) . وهو الموفق

(بقیہ حاشیہ) ولم تکن قبل ذلک وقال ابن سعد بالسند الی ام زید بن ثابت کان بہی اطول بیت حول المسجد فكان بلال یؤذن فوقہ من اول ماذن الی ان بنی رسول اللہ ﷺ مسجدہ فكان یؤذن بعد علی ظهر المسجد وقد رفع له شی فوق ظہرہ.

(ردالمختار ہامش الدرالمختار ص ۲۸۵ جلد ۱ مطلب من بنی المنابر للاذان باب الاذان)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین فی تنقیح الفتاوی: ان الاخذ من اللحیہ وہی دون القبضۃ کما یفعلہ بعض المغاربة ومختلۃ الرجال لم یحہ احد واخذ کلہا فعل یهود الہنود ومجوس الاعاجم فحیث اذن علی فعل هذا المحرم یفسق.

(تنقیح الفتاویٰ الحامدیہ ص ۳۵۱ جلد ۱ لایحاح الاخذ من اللحیہ وہی دون القبضۃ)

﴿۲﴾ (الدرالمختار علی ہامش ردالمحتار ص ۲۸۹ جلد ۱ مطلب فی المؤذن اذا کان غیر محتسب فی اذالہ باب الاذان)

پہ جیل کنبی د قیدیانو د پارہ د اذان مسئلہ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د نوبار پہ حوالات کنبی د پخوانہ دا طریقہ وه چہ دلته به قیدیانو مونخ جماعت سره هم کولو، او اذان به ئې هم کولو، اوس یو مولوی صاحب قیدیان ددې نه منع کړی دی چہ تاسو اذان هم مه کوئ او جماعت هم مه کوئ دا په شریعت کنبی منع دي. ځکه چہ اذان په هغه ځای کنبی کول پکار وي چہ هلته دروازي آزادي وي عام خلق بغیر د څه بندیز نه تللي راتللي شي. مولوي صاحب دا هم اووئیل چہ مونږ مجرمان یو او د مجرم اقتداء صحیح نه ده، لهذا درخواست دادې چہ د شریعت محمدی ﷺ په رنځ کنبی ددې مسئلې جواب د معتبرو کتابونو په حوالو سره مدلل اولیکئ؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد سيف الله... ۱۳ جولائي ۱۹۷۳

الجواب: د جمعي مونخ په حوالات (جیل) کنبی کول جدا څیز دې او د جمعي مونخ جدا څیز دې او په دې دویم صورت کنبی اذان کول بې قاعدې حکم دې (۱) او که دې مولوي صاحب ته څه جزئیه معلومه وي نو مونږ ته دې را اولیري. وهوالموفق

د خطبې اذان کوم ځای کنبی کول پکار دي

سوال: علمائے دین دې مسئلې باره کنبی خہ فرمائی چہ د جمعي د مونخ نه مخکې چہ کوم اذان کولې شي د هغې دپاره د ځای څه قید شته یا نه؟ یا هرځای کنبی چہ او کړې شي؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبدالوهاب زړه میانه نوشهره

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله للفرائض الخمس الخ) دخلت الجمعة بحر وشمل حالة السفر والحضر والانفراد والجماعة قال في مواهب الرحمن ونور الايضاح ولو منفرداً اداء او قضاء سفر او حضراً.

(دالمختار هامش الدرالمختار ص ۲۸۳ جلد ۱ باب الاذان)

الجواب: دا اذان پہ جمات کنبی دننه کول پکار دی دغه شان د ممبر مخی ته او ممبر ته نزدی کول پکار دی. (التفصیل فی امداد الفتاوی ص ۴۹ جلد ۱) و هو الموفق

په کوم جمات کنبی چه امام او مؤذن مقرره وي

نو راتلونکو د پاره اذان او اقامت افضل دي.

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه د سفر په حالت کنبی چه په اکثرو جماتونو دویم جماعت کيږي نو دغې حالت کنبی اقامت کول بهتر دي که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: مفتي بدر منير مهتم دارالعلوم مدنيہ بد خيله ملاکنډ ايجنسۍ ۱۱۰ ذی قعدہ ۱۴۰۹ھ

الجواب: د کوم جمات د پاره چه امام او مؤذن مقرر نه وي نو راتلونکو دپاره افضل دا ده چه اذان او اقامت اوکړي.

کما فی الہندیہ ص ۵۶ جلد ۱ مسجد لیس له مؤذن و امام معلوم یصلی فیہ الناس فوجاً فوجاً بجماعة فالأفضل ان یصلی کل فریق باذان واقامة علی حدة کذا فی فتاویٰ قاضی خان ﴿۲﴾. و هو الموفق

په اذان کنبی د تکبیر کلمات دوه دوه یوځای وئیل پکار دي

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه د اذان ټول کلمات به

﴿۱﴾ شيخ اشرف علی تھانوي رحمۃ اللہ علیہ فرمائي! داکثرو کتابو نو عبارت د دوو وجوهو احتمال لري لیکن د جامع الرموز عبارت دې چه متبادر نزدیوالې او مخامخ دي و هو هله بین یدیه ای بین الجهتين المسامتين اليمين المنبر او الامام و ساره قریا منه و وسطهما بالسكون فيشمل ما اذا اذن في زاوية قائمة او حادة او منفرجة حادثة من خطين خارجين من هاتين الجهتين، قلت تحدث القائمة اذا كان المؤذن حذاء وسط المنبر بالحركة والمنفرجة والحادة اذا كان في غير حذائه. (امداد الفتاوی ص ۷۴ جلد ۱ باب صلوة الجمعة والعیدین)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۵ جلد ۱ الفصل الاول فی صفتہ واحوال المؤذن)

خان خان لہ ساء سرہ وئیل ضروری وی یا د الله اکبر الله اکبر دوه دوه کلماتو
په یوه ساء سرہ وئیلو څه استثنا موجود ده؟ بینوا توجروا.
المستفتي: عبدالحق ابونها سوات... ۹۱۴۱۹۸۹

الجواب: د دوو الله اکبر نه پس به ساء اخستلې کېږي. (۱) وهو الموفق

د بیره خړیلې د اذان اعاده کښې احتیاط دي

وال: علمائي دين دي مسئلې باره کښې څه فرمائي که بیره خړیلې چرته اذان
او کړي نو دهغې اعاده به کولې شی که نه؟ بینوا توجروا
المستفتي: صدر رحمان گل قریب نیو حاجي کیمپ کراچي نمرا... ۵۷۱۴۰
الجواب: بیره خړونکې فاسق دي او مردود الشهادت دي کما في تنقيح
الفتاوى (۲) او دهغه اذان مکروه دي او ډیر احتیاط دادې چه غیر فاسق د
ددې اعاده او کړي.

کمالی ردالمحتار ص ۳۹۳ جلد ۱ قوله وبعاد اذان جنب الخ، زادالفهستانی والفاجر والراکب
واقاعد (۳). وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم (قوله ویتسرل فيه ويحذر فيها) ای يتمهل فی الاذان ويسرع فی
الاقامة وحله ان يفصل بين كلمتي الاذان بسكينة بخلاف الاقامة للتوارث..... ولو جعل
الاذان اقامة يعيد الاذان ولو جعل الاقامة اذانا لا يعيد لان تكرار الاذان مشروع دون الاقامة.
(بحر الرائق ص ۲۵۷ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين فی تنقيح الفتاوى: ان الاخذ من اللحية وهي دون القبضة كما
يفعله بعض المغاربة ومختلة الرجال لم يحبه اهلوا اخذ كلها فعل يهود الهندو ومجوس
الاعاجم لحيث ادمن على فعل هذا المحرم يفسق وان لم يكن ممن يستخفونه ولا يعدونه
قادحا للعدالة والمروءة فكلام المؤلف غير محرز، فتدبر.

(تنقيح الفتاوى الحامليه ص ۳۵۱ جلد ۱ لايأخذ من اللحية وهي دون القبضة)

﴿۳﴾ (ردالمحتار ص ۲۸۹ جلد ۱ مطلب فی المؤذن اذا كان غير محتسب فی اذانه باب الاذان)

د پیره خړیونکې اذان مکروه دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې پیره خړیونکې مستقل طریقې سره د جمات مؤذن جوړولې شي که نه؟ بینوا توجروا المستفتي: حاجي علي محمد دفتر عالمي مجلس تحفظ ختم نبوت نادرشاه بازار بهار ولنگر... ۱۰۸۸۱۹۸۵

الجواب: عادةً پیره خړیونکې فاسق دې (۱) او فتاؤ والا لیکي چې د فاسق اذان او امامت مکروه دې (۲) نو دې مستقل طریقې سره امام او مؤذن جوړول د دین نه بې پرواهي او سستي کول دي. وهو الموفق

بې اودسه اذان کولو سره د قوم خوار کیدل

او ذیلله کیدل موضوعي وعید دې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې بعضې خلق وائي چې بغیر اودسه اذان کولو سره په قوم باندې خواري او ذلت راځي آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا المستفتي: قیس نعماني مرهتي نو شهره

الجواب: بې اودسه اذان کول خلاف استحباب دي (۳) او ددې د وجې نه په قوم باندې خواري او پستي منصوصی خبره نه ده بلکه موضوعي او خود ساخته وعید دې. وهو الموفق

(۱) (تنقيح الفتاوى الحامديه ص ۳۵۱ جلد ۱ لایاح الاخذ من اللجة وهى دون القبضة)

(۲) قال العلامة المحصفي: ويكره اذان جنب واقامته واقامة محدث لا اذانه واذان امرأة وخشئ وفاسق ولو عالما لكنه اولى بامامة واذان من جاهل تقى.

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۲۸۹ جلد ۱ باب الاذان)

(۳) قال الشرنبلالي: ويستحب ان يكون المؤذن على وضوء لقوله ﷺ لا يؤذن الا متوضئ.

(امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۲۱۱ ما يستحب للمؤذن) (بقية حاشيه په بله صفحه)

(بقیہ حاشیہ) ولی المنہاج: ملہب ابی حنیفہ اہلہ یکرہ الاقامۃ بغير وضوء ویجوز الاذان، وروی عنہ اہلہ یکرہ الاذان ایضاً ویؤیدہ حلیث لا یؤذن احدکم الا وهو طاهر، اخرجه ابوالشیح مرفوعاً ولی سندہ عبد اللہ بن ہارون وهو ضعیف وخرجه البیہقی موقوفاً علی وائل ولی سندہ القطاع لم یسمع الجبار عن ابیہ وائل شیاً، وملہب الشافعی اہلہ یکرہ الاذان بغير طہور، وملہب احمد ان التطہر مستحب فی الاذان والامامۃ، وقال مالک یصح الاذان بغير طہور ولا یقیم الامتوضی.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۷ جلد ۲ باب کراہیۃ الاذان بغير وضوء)

باب شروط الصلوة واركانها

په جیب کښې نسوار یا سگریټو سره مونځ کول

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د نسوارو ډبې يا تهيلۍ يا سگریټ په جیب کښې وي نو مونځ کول جائز دي؟ يا دې لره لرې کول لازمي دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: لطيف الله چارسده

الجواب: په نسوارو کښې غالباً پاکې اوبه اچولې کيږي لهذا دې سره مونځ کول ممنوع نه دي او که د سگریټو تهيلۍ يا ډبې پاک وي نو په هغې سره مونځ ته څه نقصان نه رسيږي (۱) البته بدبويه او ضرري خيزونه جمات ته وړل منع دي. (۲) وهوالموفق

د مري د لامبولو د پاره په استعمال شوې پاکه تخته باندې مونځ صحيح دې

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د مونځ په تخته باندې ئي د يو ماشوم لاش ته غسل ورکړو او نو اوس دې تخته باندې مونځ صحيح دې که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: منشي محمود مانسهره

﴿۱﴾ وفي الهنديه: تطهير النجاسة من بدن المصلى وثوبه والمكان الذى يصلى عليه واجب هكذا فى الزاهدی فى باب الانجاس.

(فتاوى عالمگیریه ص ۵۸ جلد ۱ الفصل الاول فى الطهارة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله واكل لحوثوم) اى كبصل ونحوه مما له رائحة كريهة للحديث الصحيح فى النهى عن قربان آكل الثوم والبصل المسجد قال الامام العيني فى شرحه على صحيح البخارى قلت علة النهى اذى.....(بقية حاشيه په راروان مخ....)

الجواب: خبرشے چہ د مونخ د صحیح والی د پارہ د مکان پاکوالی شرط دی نو کہ دا تختہ پاکہ وی نو دی باندی مونخ کول صحیح وی. (۱)

والظاهر می الطهارة والا فلم یصح صلوٰۃ الجنابة ایضا. فالفهم وتدبر. وهو الموفق

د دویمې سجدې د هیروالی په صورت کښې د سلام نه ورستو ادا کول

سوال: علمائ دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چہ یو سړي نه په اخري رکعت کښې دویمه سجده هیره شوه او سلام نه هم فارغ شو نو بیا ورته رایا د شواو تر اوسه ئې د مونخ مخالف څه کار نه دي کړې نو اوس به څه صورت اختیار وی؟ او که د مونخ مخالف څه کار ئې کړې وي نو بیا به څه صورت وي؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبد الرحمان

الجواب: د داسې کس نه که د مونخ مخالف څه کار شوې وي نو د مونخ اعاده به کوي او که څه منافي کار ترینه نه وي شوې نو دویمه سجده به او کړي او التحیات به او وائي سجده سهوه به او کړي بیا به التحیات او وائي او سلام به او کړي. (۲) وهو الموفق

(بقیه حاشیه) الملائكة واذا المسلمین ولا یختص بمسجده علیه الصلاة والسلام بل الكل سواء لروایة مساجدنا بالجمع خلافا لمن شد ویلحق بما نص علیه فی الحلیث كل ماله رائحة كريهة مأكولا او غیره الخ.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۸۹ جلد ۱ مطلب فی الفرس فی المسجد)

(۱) ولی الهنلیه: تطهیر النجاسة من بدن المصلی وثوبه والمكان الذى یصلی علیه واجب مکنا فی الزاهدی فی باب الاتجاس. (فتاویٰ عالمگیریه ص ۵۸ جلد ۱ الفصل الاول فی الطهارة)

(۲) قال الشيخ طاهر بن عبد الرشید البخاری: وان سلم وهو غیر ذا کر لهما (ای سجدة صلیة وسجدة التلاوة) فان سلامه لا یكون قطعاً وعلیه ان یسجد للتلاوة ویسجد للصلوة الاول فالاول ثم یتشهد ثم یسلم ثم یسجد سجدة السهو ثم یتشهد ثم یسلم. خلاصة الفتاوی ص ۱۸۰ جلد ۱ باب سجود السهو

په کوټ پتلون او ټائی کښی مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې انگریزي جامه یعنې کوټ پتلون او ټائی اچول یو عام رسم جوړ شوي دې او خاص کر د افسر ټیپ خلکو دا طریقه ده د ډیو ټي په وخت کښې چې کله د مونځ وخت شي او د جامو د بدلولو موقع ملاؤ نشي نو آیا په دې لباس کښې مونځ کول جائز دي؟
بینوا توجروا

المستفتي: ډاکټر خالد حسین میډیکل افسر میرعلي شمالي وزیرستان... ۱۹۷۲ء ۲۸/۵
الجواب: د مونځ قضاء کیدلو نه دا بهتر ده چې په دې غیر شرعي لباس کښې او کړې شې او خاصکر چې کله عذر هم وي (۱) فقط

په سجده کښې خپې اوچتول

سوال: علمائي کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې په سجده کښې د خپو اوچتولو سره مونځ فاسد کیږي که نه؟ بینوا توجروا
المستفتي: شفیق الرحمان پشاور..... ۱۵ اگست ۱۹۷۹ء

الجواب: چې کله په ټوله سجده کښې خپې د زمکې نه اوچتې کړي نو د مونځ راگرځول واجب کیږي لیکن داسې کیدل مونځ چرته نه دي اوریدلی (بحر شامي) (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال الشيخ محمد امين ابن عابدين: (قوله والرابع ستر عورتہ) ای ولو بما لا يحل لبسه كتب حریر وان اثم بلا عذر كالصلوة فی الارض المفصولة.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۹۷ جلد ۱ مطلب فی ستر العورة)

﴿۲﴾ قال فی شرح التنوير: ومنها السجود بجهته وقدميه ووضع اصبع واحدة منهما شرط، قال ابن عابدين: وافاد انه لو لم يضع شيئاً من القدمين لم يصح السجود وهو مقتضى ما قدمناه آنفاً عن البحر وفيه خلاف سند كره فی الفصل الآتي (ص ۳۳۰ جلد ۱) وقال الحصكفي: وفيه يفترض وضع اصابع القدم ولو واحدة نحو القبلة والا لم تجز والناس عنه غافلون.
(الدر المختار مع رد المختار ص ۳۳۰، ۳۲۹ جلد ۱ بحث الركوع والسجود)

د زنانو په نړۍ لوپټه او د مړوند نه بره لستونږو په حالت کښې مونځ
 سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه (۱) داسې نړۍ لوپټه
 چه ویښته پکښې ښکاري په دې کښې مونځ کول څنگه دي؟ (۲) او چه کله
 لستونږی د مړوند ونو نه بره وي نو د مونځ څه حکم دې؟ بینوا توجروا
 المستفتي: نامعلوم

الجواب: (۱) د زنانه دپاره په دې نړۍ لوپټه کښې مونځ کول صحیح نه دي او
 په دویم ځل ئې پرې باقاعده طریقې سره راگرځول واجب دي. دا حدیثو او
 فقهي روایاتو نه دا ثابت ده (۱) (۲) د سړي د پاره مکروه دي او ښځې دپاره
 مفسد دي.

والدليل على الاول كراهة الصلوة على وجه الولاية، والدليل على الثاني كون اليدين
 عورة الا الكفين ﴿٢﴾ فقط

د علم په اعتبار سره د مونځ گزارو قسمونه او

د عالمگیري په عبارت کښې د فيه د ضمیر مرجع

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د فتاویٰ عالمگیری
 د لاندیني عبارت متعلق یو تپوس دي.

المصلون ستة من علم الفرائض منها والسنن وعلم معنى الفرائض انه ما يستحق الثواب
 بفعله والعقاب بتركه والسنة ما يستحق الثواب بفعلها ولا يعاقب بتركها فتوى الظهر
 والفجر اجزائه واغت نية الظهر عن نية الفرض والثاني من يعلم

﴿١﴾ قال في الهنديه: بدن الحرة عورة الا وجهها وكفيها وقدميها كلها في المتن، وشعر المرأة ما
 على رأسها عورة واما المسترسل ففيه روايتان الاصح انه عورة كلها في الخلاصة وهو الصحيح
 وبه اخذ الفقيه ابو الليث وعليه الفتوى..... والثوب الرقيق الذي يصف ما تحته لا تجوز الصلاة فيه
 كلها في التبيين. (فتاوى هندية ص ۵۸ جلد ۱ الفصل الاول في الطهارة وستر العورة)

﴿٢﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: وقيد الكراهة في الخلاصة والمنية بان يكون رافعا كمية
 الى المرفقين. (ردالمحتار هاشم النرا المختار ص ۴۷۳ جلد ۱ مطلب مكروهات الصلاة)

ذلک وینوی الفرض فرضاً ولكن لا يعلم ما فيه من الفرائض والسنن يجزیه کلاً فی القنیة“
په دې عبارت کښې د مافیه د (۵) ضمیر مرجع څه دي، ما فی الوقت دې که ما
فی الفرض؟ بینوا توجروا

المستفتي: محمد صادق ناظم مجلس منتظمه اشاعت فتاویٰ عالمگیری سهگل جہلم ۱۷۸۵ء ۱۹۷۰
الجواب: په (مافیه) کښې ضمیر مونځ ته راجع دي یعنی چه دومره پوهیږي چه
دا مونځ فرض دې لیکن په دې مونځ کښې چه څومره فرائض او واجبات
وغيره دي د هغې نه بې خبره وی. وهواالموفق

د گډې بیزي د څرمنې نه د جوړې شوې مصلې کینودلو طریقه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د گډې بیزي په
مصلې باندې دلته په علماؤ کښې اختلاف پیدا شوې دې د بعضو په نزد
باندي به د سراوست والا حصه مخکښې کولې شي او د بعضو په نزد باندي
به شاتنئ حصه مخکښې کولې شي. لهذا د مستندو کتابونو په حوالو سره
ددې مسئلې وضاحت او کړئ چه د مصلې کوم طرف به مخکښې او کوم
طرف شاته کولې شي؟ بینوا توجروا

المستفتي: مولوي سعيد اصفهاني چائي ډپوکو هاله مري

الجواب: دواړه طرفونه جائز دي ځکه چه دواړو متعلق نه حکم راغلي او نه
منع نو د حدیث (وما سکت عنه فهو عفو) (۱) په بنیاد دواړه جائز او مباح دي
البته تکلف او سختي منع ده فقط

د فرض مونځ او سنتو نیت به څنگه کولې شي؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه (۱) د مونځ نیت به
څنگه کولې شي صرف په زړه سره یا په زړه او ژبې دواړو سره؟ په سنت مونځ
کښې د سنت رسول الله وئیل څه حکم لري؟ بینوا توجروا

المستفتي: صفدر حسين اينډ برادرز سعودي عرب ۳۰/۱۱/۱۹۸۶

الجواب: (۱) نیت د زہد ارادی نوم دې برابرہ خبرہ دہ چہ پہ ژبې سره ئې او وائي یا نه البتہ پہ ژبې سره وينا کول مستحب دي په دې سره د زہد ارادی تائید او تقویت کيږي او د سنت ثابتہ سره ئې څه ټکراؤ هم نشته (۱) (۲) سنت یا سنت رسول الله وئیل يو حکم لري يو مجمل دي او دویم مفصل (۲) وهو الموفق

د زنا نو د پاره په مونځ کښې ستر دعوت

سوال: چرې فرمايد علماء کرام دریں مسئلہ کہ یک زن مسلمان واصل کر در یک لباس نماز ادا ميکنند، و در آن لباس سابق زن و صدرش از جهت کثافتی گریوان ظاهر میشود، این نماز زن در آن لباس درست است یا نه؟ بینو اتوجروا

المستفتی: باز محمد افغانی..... ۱۳۷۱/۱/۲۳

الجواب: ما سوائے چه وقد بین و کفین ہر اعدام مکمل یا ریح وے کہ برہنہ شود، نمازش فاسد شود، کما فی الہندیہ ص ۶۰ جلد ۱ الربع وما فوقہ کثیر وما دون الربع قليل وهو الصحيح ہکذا فی المحيط (۳). وهو الموفق

د قبلي طرف کښې چہ بعضې قبلي ته مخ وي نو مونځ نه فاسديږي

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چہ يو سړې ته پته نه وه چہ د قبلي نه په سينې اړولو سره مونځ فاسديږي په بې علمۍ سره اوس

﴿۱﴾ قال العلامة ابراهيم الحلبي: والمستحب في النية ان ينوي يقصد بالقلب ويتكلم باللسان بان يقول أصلي صلوة..... ولو نوى بالقلب ولم يتكلم باللسان جاز بلا خلاف بين الأئمة لان النية عمل القلب لا عمل اللسان واستحباب ضمه لما ذكرنا.

(غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۲۵۱، ۲۵۲)

﴿۲﴾ فی ردالمحتار: ان كان مما واطب عليه الرسول ﷺ او الخلفاء الراشدون من بعده لسنة. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۷۶ جلد ۱ مطلب فی السنة وتعريفها)

﴿۳﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۸ جلد ۱ الفصل الاول فی الطهارة وستر العورة)

سینہ د قبلہ نہ واوړیدله نیمه یا د نیمې نه زیاته یعنی کم نه کم خومره سینہ
چه د قبلہ نه واوړی نو هغې سره مونځ فاسدېږي؟ بینوا توجروا
المستفتي: اکرام الحق نشتر آباد راوالپنډي..... ۱۱۲ ذی الحجہ ۱۳۸۹ء
الجواب: که بعضې مواجہت باقی وي نو مونځ نه فاسدېږي او چه کله
مواجہت بالکل ختم شي نو بیا مونځ فاسدېږي (یدل علیہ ما فی رد المختار
ص ۳۹۸ جلد ۱) (۱) فقط

په باران سره لوندو جامو کښې مونځ جائز دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د یوسړي بدن هم پاک
دي او جامې ئې هم پاکې دي لیکن د باران په وجه لوندې شوې او بدن پورې
اونختلې او نورې جامې هم نشته نو آیا په دې جامو کښې به مونځ ادا کوی
که قضابه راوړي؟ بینوا توجروا

المستفتي: میر احمد بز، جمال الدین کوهاله راوالپنډي..... ۱۹۷۰ء ۱۴۴۱
الجواب: مونځ به پکښې کوي ځکه چه جا مې په لوندیدلو سره نه پلټیږي
وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ومياتى فى المتن فى مفسدات الصلاة انها تفسد
بتحويل صدره عن القبلة بغير عذر فعلم ان الانحراف اليسير لا يضر وهو الذى يبقى معه
الوجه او شئ من جوانبه مسامتالعين الكعبة او لهوائها بان يخرج الخط من الوجه او من بعض
جوانبه ويمر على الكعبة او هوائها مستقيما ولا يلزم ان يكون الخط الخارج على استقامة
خارجا من جبهه المصلى بل منها او من جوانبها كما دل عليه قول الدرر من جبين المصلى
لان الجبين طرف الجبهة وهما جبينان وعلى ما قررناه يحمل ما فى الفتح والبحر عن القتاوى
من ان الانحراف المفسد ان يجاوز المشارق الى المغرب. فهذا غاية ما ظهر لى فى هذا
المحل والله تعالى اعلم.

(ردالمحتار ص ۳۱۶، ۳۱۷ جلد ۱ مبحث فى استقبال القبلة)

﴿١﴾ قال العلامة حسن بن عمار الشربلالي: (قوله اصابة جهتها) فالمغرب قبله لاهل المشرق وبالعكس والجنوب قبله لاهل الشمال وبالعكس فالجهة قبله كالعين توسعة على الناس كما في القهستاني حتى لو ازيل المانع لا يشترط ان يقع استقباله على عين القبلة كما في الحلبي وهو قول العامة وهو الصحيح لان التكليف بحسب الوسع. (مراقى الفلاح ص ١٥ ا باب شروط الصلاة)

﴿٢﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: وقال في شرح زاد الفقير وفي بعض الكتب المعتمدة في استقبال القبلة الى الجهة اقارب كثيرة واقربها الى الصواب قولان الاول ان ينظر في مغرب الصيف في اطول ايامه ومغرب الشتاء في اقصر ايامه..... (بقية حاشية به راروان مخ...)

شریفی استقبال دواړو طرفونو ته (۳۶) درجواتو پورې کافي دي او په دې نوو آلاتو باندې اعتماد کول نه مطلوب دي او نه ممنوع، البته ددې په وجې سره په پخوانو جماتونو کښې شبهات پيدا کول جائز نه دي... (۱) وهوالموفق.

د پښتوب والا ځانې باندې مونځ کول

سوال: علمائي دي دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه دا سې يو مخصوص ځانې چه هلته گډيدل او سندري وئيلې کيږي په هغه ځانې کښې د جنازې مونځ کول جائز دي که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: منصف دار مقام بوليا توال ضلع اټک..... ۲۳ رمضان ۱۴۰۸

(بقیه حاشیه) فليدع الثلثین فی الجانب الايمن والثلث فی الايسر والقبلة عند ذلك ولولم يفعل هكنا وصلى فيما بين المغربین يجوز واذا وقع خارجا منها لا يجوز بالاتفاق، ملخصا وفى منية المصلی عن امالى الفتاوى حد القبلة فى بلادنا يعنى سمر قند بين المغربین مغرب الشتاء ومغرب الصيف فان صلى الى جهة خرجت من المغربین فسدت صلاته.
(ردالمحتار ص ۳۱۴ جلد ۱ مبحث استقبال القبلة)

﴿۱﴾ قال العلامة: فتبصر وتعرف بالدليل وهو فى القرى والامصار محارب الصحابة والتابعين وفى المفاز والبحار النجوم كالقطب، قال صاحب ردالمحتار تحت (قوله محارب الصحابة والتابعين) فلا يجوز التحرى معها زيلعى بل علينا اتباعهم خانيه ولا يعتمد على قول الفلكى العالم البصير الثقة ان فيها انحرافا خلافا للشافعية فى جميع ذلك كما بسطه فى الفتاوى الخيرية فايباك ان تنظر الى ما يقال ان قبله اموى دمشق واكثر مساجدها المبنية على سمت قبلته فيها بعض انحراف وان اصح قبله فيها قبله جامع الحنبله الذى فى سفح الجبل اذ لا شك ان قبله الاموى من حين فتح الصحابة ومن صلى منهم اليها وكذا من بعدهم اعلم واثق وادرى من فلكى لا ندرى هل اصاب ام اخطا بل ذلك يرجح خطاه وكل خير فى اتباع من سلف..... قال القهستاني ومنهم من بناء على بعض العلوم الحكيمية الا ان العلامة البخارى قال فى الكشف ان اصحابنا لم يعتبروه..... اقول لم ارفى المتن ما يدل على عدم اعتبارها (اي دلائل النجوم) ولنا لعلم ما نهتدى به على القبلة من النجوم وقال تعالى والنجوم لتهتدوا بها على ان محارب الدنيا كلها نصبت..... (بقیه حاشیه په راروان مخ....)

الجواب: حدیث پہ بنا باندی پہ توله زمکہ مونخ کول جائز دی (۱) سیوا دبعضی خاصو خایونو نہ چہ ہغہ حدیث مستثنیٰ کریدی (۲) او دا تپوس والا خانی پہ ہغی کنبی نشتہ دی. وهوالمفق

پہ بس کنبی د مونخ حکم

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کہ پہ بس کنبی د مونخ د قضا کیدلو خطرہ وی نومونخ کول جائز دی کہ نہ؟ او قبلی تہ مخ کول ضروری دی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: ملک امان اللہ جامع عثمانیہ برہان اٹک..... ۱۹۸۹ء ۱۲۱۰ھ

الجواب: د بس او ریل گاڈی حکم یو شان دی پہ دیکنبی مونخ کول جائز دی او قبلی تہ مخ کول ضروری دی (۳) دغہ شان چہ کلہ بس ولاہ وی نوپہ ناستہ منخ کول صحیح نہ دی (۴) وهوالموفق

(بقیہ حاشیہ) بالتحرى حتى منى كما نقله فى البحر ولا يخفى ان القوى الادلة النجوم والظاهر ان الخلاف فى عدم اعتبارها انما هو عند وجود المحارب القديمة اذ لا يجوز التحرى معها كما قدمناه لتلا يلزم تخطئة السلف الصالح وجماعهم المسلمين.

(ردالمحتار مع الدر المختار ص ۳۱۷ جلد ۱ قبیل کرامات الاولیاء ثابتہ)

(۱) عن حذيفة قال قال رسول الله ﷺ فضلنا على الناس بثلاث جعلت صفوفنا كصفوف الملائكة جعلت لنا الارض كلها مسجداً وجعلت تربتها لنا طهوراً اذا لم نجد الماء رواه

مسلم. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۵۳ جلد ۱ باب التيمم الفصل الاول)

(۲) عن ابن عمر قال نهى رسول الله ﷺ ان يصلى فى سبعة مواطن فى المذبله والمجزرة والمقبرة وقارة الطريق وفى الحمام وفى معادن الابل وفوق ظهر بيت الله رواه الترمذى

وابن ماجه. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۷۱ جلد ۱ باب المساجد ومواضع الصلوة)

(۳) قال العلامة الحصكفى رحمه الله: (والمربوطة بلجة البحر ان كان الريح يحركها شديداً فكالسائر والا فكالواقفة) ويلزم استقبال القبلة عند الافتتاح

وقال ابن عابدين رحمه الله: (قوله والا فكالواقفة) اى ان لم تحركها الريح شديداً بل يسيراً لحكمها كالواقفة فلا تجوز الصلاة فيها قاعداً مع القدرة..... (بقیہ دہ بلجہ صفحہ پانچم)

(د تير مخ باقى حاشيه) على القيام كما فى الامداد (قوله ويلزم استقبال القبلة) اى فى قولهم جميعا بحر وان عجز عنه يمسك عن الصلاة امداد عن مجمع الروايات ولعله يمسك مالم يخف خروج الوقت لما تقرر من ان قبلة العاجز جهة قدرته وهذا كذلك والافما. (الدرا المختار مع رد المختار ص ٥٢٣ جلد ١ باب صلاة المريض)

﴿٣﴾ وفى منهاج السنن: واما الصلوة فى السفينة اذا كانت سائرة فجازة بلا كراهة اذا لم يمكن الخروج الى الشط، ومع الكراهة اذا امكن الخروج اليه نعم الصلوة قاعدا بركوع وسجود عند العجز عن القيام وعن الخروج الى الشط تجزئ بالاتفاق، وعند القدرة على القيام وعلى الخروج الى الشط تجزئ عند ابى حنيفة مع الاساءة وعند ابى يوسف ومحمد لا يجزئ ويلزم التوجه الى الكعبة اتفاقا، وتام الكلام فى البدائع، واما الصلوة فى السيارات البرية من القطارات وغيرها فعند الوقوف حكمها كحكم الصلوة على الارض وعند السير حكمها كحكم الصلوة فى السفينة السائرة فمن صلى فيها قاعداً بركوع وسجود اجزاء، ومن صلى فيها بالايماء للزحمة وضيق المحل فالظاهر من النظائر ان يعيد الصلوة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ٢٣٢ جلد ٢ باب ما جاء فى الصلوة على الدابة حيث توجهت به)

باب صفة الصلوة

د جدت پسندی د مرض انجام خراب وي

سوال: السلام عليكم ورحمة الله وبركاته! څه حنفي او مقلد یم لیکن د رفع الیدین حدیثو نه هم موجود دي اوس څه با قاعده رفع الیدین کووم نو آیا ددې ثواب یا عذاب شته دي؟ براه کرم د جواب نه مو مستفید کړئ؟
بينا تو جروا

المستفتي: فہغل عالم بدھ بیرہ پشاور..... ۱۲۱۵۱۰۱۹۷۷

الجواب: محترم وعلیکم السلام نه پس خبره دا ده چه که ته د شاه ولی الله صاحب پشان محقق او مدقق عالم نه ئې نو بیا ته د جدت پسندی (نوی رنړا) په مرض کښې اخته ئې. او په داسې مریض باندې په قلاړه قلاړه په الحاد او زندیقۍ کښې د اخته کیدلو سخته خطرہ وي علماء احناف خو حدیث د حدیث د وجې نه پریرېدي او افسوس دي چه ته حنفیت په خپلې رائې سره پریرېدي الله کریم دي تا ته د استقامت نعمت درکړي. فقط

که قبر مخامخ وي نو داسې وخت کښې د مونځ کولو څه حکم دي؟

سوال: چه میز مایده علماء دین دریں مسئلہ کہ زمین مقبره که پیش در زمین قبور باشد بلا ضرورت نماز در آن جا جائز است یا نه؟ بينا تو جروا

المستفتي: تا معلوم..... ۲۳/۱۱/۱۹۷۹

الجواب: اگر قبور زیر نظر نه باشد کراهیت نیست، کما فی الہندیہ ص ۱۳ جلد ۱ (مصری)
وفی الحواوی وان کانت القبور ما وراء المصلی لا یکره فانه ان کان بینہ وبين القبر مقدار مالو کان فی الصلوة ویمر انسان لا یکره فہنا ایضا لا یکره کذا فی التتارخانیہ،

النتهى ﴿۱﴾ قلت وانه قدر ما يقع بصره على المار لو صلى بخشوع اى راميا ببصره الى موضع سجوده ، ردالمحتار ص ۵۹۳ جلد ۱ ﴿۲﴾ . وهو الموفق
د بوتانو سره مونخ کول

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه آيا فوجيان د بوتانو سره مونخ کولې شي که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: حوالدار محمد زاهد سي او ايس بي پي او نمبر ۱۷۰۳ ۱۷ محرم ۱۳۹۲ هـ
الجواب: په بوتانو کښې مونخ کول منع نه دي ليکن د بوتانو د پاک او ناپاک پيژندل ډير گران دي لهذا مونږ دیکښې د مونخ کولو فتویٰ نه شو ورکولې. ﴿۳﴾ فقط

په هوائي جهاز او موټر د مونخ حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په هوائي جهاز کښې مونخ کول جائز دې که نه؟ او موټر کښې په اشارې سره د مونخ کولو څه حکم دې؟ بينوا توجروا

المستفتي: مولوي گل محمد کلي چشمه کوټه..... ۲۰ شوال ۱۴۰۴

﴿۱﴾ (هنديه ص ۱۰۷ جلد ۱ الفصل الثاني فيما يكره في الصلاة وما لا يكره)
﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۶۹ جلد ۱ مطلب اذا قرأ تعالى جد باب ما يفسد الصلاة)
﴿۳﴾ وفي المنهاج: قال مشايخنا اليوم لا يصلى بالنعال في المسجد لان دخول المساجد متعلا من سوء الادب في العرف الحادث ولان تلويث المسجد بها واقع لا محالة ولان علة التعل قد انتهت لان اليهود والنصارى في زماننا يصلون في النعال لا يخلعونها، واعلم ان النعال اذا لم تكن مانعة من توجيه رءوس الاصابع الى القبلة فجاز الصلوة فيها والا فلا كما يشير اليه كلام القاري في المرقاة، فالصلوة في المداس الراجح اليوم لا يجوز اذا كان مقدمه مرتفعا واسعا بحيث لا يمتلأ باصابع القدم فافهم. منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۷۸ جلد ۲ باب الصلاة في النعال

الجواب: (۱) یہ ہوائی جہاز کبھی دتندی لگیدل ممکن دی لہذا یہ ہغی کبھی دکشتی سپورمی او آسمان پشان مونخ کول جائز دی (۲) یہ موتر کبھی یہ اشاری سرہ مونخ کول کافی نہ دی او واجب الاعادہ دی (۱) وهو الموفق

دویم الجواب: یہ ہوائی جہاز کبھی تول ارکان باقاعدہ ادا کیدی شی لہذا یہ دی صورت کبھی دیکبھی دکشتی پشان مونخ کول صحیح دی.

فی البدائع ص ۱۰۹ جلد ۱ وان كانت سائرة فان امكنه الخروج الى الشط يستحب له الخروج اليه لانه يخاف دوران الرأس في السفينة فيحتاج الى القعود وهو آمن عن الدوران في الشط فان لم يخرج وصلى فيها قائماً بركوع وسجود اجزأه لما روى الخ (۲)، ويؤيد صحة الصلوة في السماء قال الله تعالى او صلي بالصلوة والزكوة ما دمت حياً (۳) فافهم. وهو الموفق

د مونخ وغيره متفرق مسئلي

وال: علمائي دين دي مسئلي باره کبھی خه فرمائي چه (۱) يو جمات کبھی يو امام صاحب د قرآن شريف د ختم د پاره ولاړ دي او بل طرفته بغير ختم والا تراويح کيږي ليکن فرض يو خائي کوی نو آيا دا صورت جائز دي. (۲) چه د يوې دوايي تاريخ ختم شوې وي ليکن د فائدي اميد پکبھی وي نو آيا دهغې خرڅول صحيح دي؟ (۳) که امام د الحمد نه مخکبھی يو آيات يا زيات اولولي نو

﴿۱﴾ وفي المنهاج: واما الصلاة في السيارات البرية من القطارات وغيرها فعند الوقوف حكمها كحكم الصلاة على الارض وعند السير حكمها كحكم الصلاة في السفينة السائرة فمن صلى فيها قاعداً بركوع وسجود اجزاء، ومن صلى فيها بالايماء للرحمة وضيق المحل فالظاهر من النظائر ان يعيد الصلوة. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۲۳ جلد ۲ باب الصلاة على الدابة الخ)

﴿۲﴾ (بدائع الصنائع ص ۱۰۹ جلد ۱ فصل في اركان الصلاة)

﴿۳﴾ (سورة مريم پاره: ۱۶ ركوع: ۵ آيت: ۳۲)

مونخ کنبی فرق راخی کہ نہ (۴) د حافظ قرآن شاتہ کہ فاتح دقرآن نہ گوری او فتحہ ورکوی نو دا جائز دی؟ (۵) کہ حافظ قرآن یو خانی ختم اوکړي بیا په بل ختم شروع کړي نو آیا د مقتدیانو سنت به ختم شي؟ (۶) د سحر دوه رکعتہ سنت داسې خانی کول چه د امام قرأت اوریدلې کیري صحیح دي کہ نہ؟ (۷) کوم سړي چه مړ شوي وي د هغه شناختي کار په کور کنبی ساتل جائز دي کہ نہ؟ (۸) په تبلیغ کنبی چه لار شتي نو د بریلیانو امامانو پسې مونخ کول صحیح دي کہ نہ؟ (۹) د مونخ گزارو مخې ته تیریدلو د پاره خومره فاصله شرط ده؟ (۱۰) محمد نواز او محمد عیاض نوم کیښودل جائز دي کہ نہ؟ (۱۱) که په جمات کنبی چا ته احتلام اوشي نو دا محتلم نر آذان پورې په جمات کنبی پاتې کیدلې شي؟ او د جمات په دیوال باندې تیمم جائز دي؟ نه؟ بینوا توجروا المستفتي: طاهر یو ناني دوا خانہ اقبال مارکیټ مینگوره سوات ۱۷۸۲، ۱۹۹۰

الجواب: (۱) جائز دي (۱) (۲) دا صرف قانوني جرم دي. (۳) سجده سهوه واجب ده (۲) (کبری ص ۱۲۲) (۴) که دا فاتح د فتح ورکولو په وخت کنبی په مونخ کنبی شامل نه وو نو دده فتحه اخستل مونخ فاسدوي. (۳) (۵) بغیر د شک اوشبې نه ادا کیري. (۴) (۶) د فاصل (جدا کونکي خیز) په

﴿قال العلامة ابن عابدين: من صلى العشاء والتراويح والوتر في منزله ثم ام قوما آخرين في التراويح ولوى الامامة كره له ذلك ولا يكره للمامومين ولو لم ينو الامامة وشرع في الصلاة فاقتدى الناس به لم يكره لواحد منهما .﴾

(ردالمحتار ص ۵۲۳ جلد ۱ مطلب في كراهة الاقتداء في النفل على سبيل التداعى)

﴿قال الحلبي: وقد يقال انه بقرائه قبل الفاتحة آخر الفاتحة فقد آخر الواجب .﴾

(غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۲۳۱ فصل فی سجود السهو)

﴿وفي الهندية: وان فتح غير المصلی على المصلی فاخذ بفتحه تفسد كلنا في منية المصلی .﴾

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۹۹ جلد ۱ الفصل الاول فيما يفسد)

﴿قال العلامة عبد الحئی: قد روى بعض اهل العلم عن كنز الفتاوى رجل ام قوما في التراويح وختم فيها ثم ام قوما آخرين له ثواب الفضيلة ولهم ثواب الختم .﴾

(مجموعۃ الفتاویٰ ص ۲۲۳ جلد ۱ کتاب الصلاة)

موجود گئی کنبی سنت کول د پریخودلو نہ بنہ کار دی (۱) (۷) نہ ممنوع دی
نہ مطلوب دی (۸) بعضی وختونو کنبی اعادہ ضروری وی (۹) درې خلور
گزه (۲) (۱۰) جائز دی (۱۱) په جمات کنبی د جنبی اوسیدل جائز نه دی
(۳) او د جمات دیوال باندې تیمم نا جائز نه دی. وهوالموفق.

د مونځ په باره کنبی د بعضی تیوسونو مختصر جوابونه

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائي (۱) د ماښام او ماسخوتن
په مونځ کنبی که امام درې ایتونو نه پس غلط شو او مقتدی ورته فتحه
ورکړه او امام فتحه واخستله نو دې صورت کنبی به د چا مونځ فاسد وي؟
(۲) که د سحر سنت پریخودلې شول نو روستو به ئې کوی که نه؟ (۳) که د
سحر مونځ نه یو سړې او ده وي نو د اشراق نه پس په د قضاء نیت کوي که د
ادا؟ (۴) د مازیگر مونځ به د غروب افتاب نه پس د قضاء نیت کوي که د ادا
نیت سره؟ (۵) که امام په سري مونځ کنبی الحمد پورې په ښکاره او وئیل نو
سجده سهوه واجب ده که نه؟ (۶) د امام د پاره پتکې (عمامه) تړل صرف په
مونځ کنبی سنت دي یا هر وخت سنت دي؟ (۷) د سنتو نه پس اجتماعي
دعا بدعت دي که جائز ده؟ (۸) د بریلی امام پسي د دیوبندي عقیدې والا
مونځ کول څنگه دي؟ بینوا توجروا

المستفتي: عمر خطاب، محمد حکیم، هاتیان مردان..... ۵ رمضان ۱۴۱۰

- ﴿۱﴾ قال ابن الهمام: ومن انتهى إلى الإمام في صلاة الفجر وهو لم يصل ركعتي الفجر ان
خشي ان تفوته ركعة ويلزمه ركعتي الفجر عند باب المسجد ثم يدخل لانه
امكنه الجمع بين الفضيلتين وان خشي فوتهما دخل مع الإمام لان ثواب الجماعة اعظم
والوعيد بالترك الزم بخلاف سنة الظهر. (فتح القدير ص ۲۱۳ جلد ۱ باب ادراك الفريضة)
- ﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: انه قدر ما يقع بصره على المار لو صلى بخشوع اى راميا ببصره الى
موضع سجود. (ردالمحتار هلمش الدر المختار ص ۲۶۹ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)
- ﴿۳﴾ قال العلامة الحبيصكى: ويحرم الحدث الاكبر دخول المسجد لا مصلى عيد وجنزة
ولو للعبور خلافا للشافعى الا لضرورة حيث لا يمكنه غيره ولو احتمل فيه ان خرج مسرعا تيمم
لها. (الدر المختار ص ۱۲۶ جلد ۱ مطلب يوم عرفة الفضل من يوم الجمعة كتاب الطهارة)

الجواب: (۱) د امام او فاتح دواړو مونځونه صحیح دي (۱) (شامي کيږي)
 (۲) د نمر ختلو نه پس به ئې کوی د طلوع نه مخکېني مکروه دي (۲)
 (شامي) (۳) د نمر په ختلو سره فجر قضا کيږي البته د زوال نه مخکېني
 قضا کولو په صورت کښي به سنت هم کولې شی (۳) (۴) د غروب نه پس به
 د قضائیت کوي (۵) دومره لږ مقدار معاف دي (۴) (۶) پټکې تړل د ثواب
 کار دي او بغير پټکي نه مونځ کول مکروه تحریمي نه دي (۵) (۷)
 مستحب ده او د فرضونه روستو جائز ده (۲) (۸) چه د چا عقیده شرکی وي
 هغه پسي اقتداء کول باطل ده. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: بخلاف فتحه على امامه فانه لا يفسد مطلقا لفتح
 وأخذ بكل حال (قوله بكل حال) أي سواء قرأ الامام قدر ما تجوز به الصلاة أم لا انتقل الى
 آية اخرى أم لا تكرر الفتح أم لا هو الاصح.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۶۰ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)
 ﴿۲﴾ ﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ولا يقضيها الا بطريق التبعية) أي لا يقضى سنة الفجر
 وفاته الفجر الا اذا فاتت مع الفجر فيقضيها تبعا لقضائه لو قبل الزوال واما اذا فاتت وحدها فلا
 تقضى قبل الطلوع الشمس بالاجماع لكراهة النفل بعد الصبح واما بعد طلوع الشمس
 فكللك عندهما وقال محمد احب الى ان يقضيها الى الزوال كما في الدررقي ل هذا قريب من
 الاتفاق لان قوله احب الى دليل على انه لو لم يفعل لالوم عليه وقال لا يقضى وان قضى فلا بأس
 به. (ردالمحتار على هامش الدرالمختار ص ۵۳۰ جلد ۱ باب ادراك الفريضة)

﴿۴﴾ قال ابن عابدين: لان القليل من الجهر في موضع المخافة عفو.
 (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۴۹ جلد ۱ باب سجود السهو)
 ﴿۵﴾ قال الحلبي: المستحب ان يصلي الرجل في ثلاثة اواب ازار وقميص وعمامة ولو
 صلى في ثوب واحد متوشحا به جميع بدنه كما يفعله القصار في القصرة جاز من غير كراهة
 مع تيسر وجود الطاهر الزائد ولكن فيه ترك الاستحباب.

(غنية المستمل المعروف بالكبرى ص ۳۳۷ فصل في بيان ما الذي يكره فعله في الصلوة)
 ﴿۶﴾ قال العلامة ابن عابدين: واما ما ورد من الاحاديث في..... (بقية حاشيه په راروان مخ ...)

بہ ناستہ مونخ کولو کنبی د رکوع طریقہ

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی لکہ خنگہ چہ پہ ولارہ باندی رکوع داسی کوی چہ ملا دومرہ نیغہ وی کہ د اوبو دکہ پیالی پری کیردی نو اوبہ نہ غور خیبری نو آیا دغہ شان رکوع د ناستی مونخ کنبی ہم دہ حال دادی چہ داخو بہ د سجدی سرہ مشابہ شی صحیح طریقہ خہ دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق غفرلہ

الجواب: صرف انحناء (تہتیدل) کافی دی د حقیقی او اصل رکوع پشان ملا نیغول ناممکن دی. (فلیراجع الی ردالمختار ص ۷۱۱ جلد ۱) (۱) فقط

حنفیان دی امین پہ قلا رہ وائی

سوال: علمائی دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی مونز پہ (ابوظہبی) کنبی فرض مونخ پہ جماعت سرہ کوو. نو عربیان د امام پسے امین پہ زورہ وائی نو آیا مونز بہ ہم پہ زورہ وایو؟ او مونز پہ قلا رہ ولے وایو؟ بینوا توجروا. المستفتی: لتہ باز خان ابو ظبی..... ۱۹۷۴ء ۱۰۱۱

(بقیہ حاشیہ) الاذکار عقب الصلاة فلا دلالة فيه على الاتيان بها قبل السنة بل يحمل على الاتيان بها بعدها لان السنة من لواحق الفريضة وتوابعها ومكملاتها فلم تكن اجنبية عنها لما يفعل بعدها يطلق عليه انه عقب الفريضة.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۹۱ جلد ۱ اداب الصلاة)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ويجعل سجوده اخفض) اشار الى انه يكفيه ادلى الانحناء عن الركوع وانه لا يلزمه تقرب جبهة من الارض باقصى ما يمكنه كما بسطه في البحر عن الزاهدی. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۲۱ جلد ۱ باب صلاة المريض)

الجواب: تاسو په قلاړه امین وایئ (۱) او په عربیانو باندې اعتراض مه کوی. د هغوي مسلک څمونږ نه جدا دې (۲) وهواموفق

په رفع الیدین، امین بالجهر وغیره اختلافي مسئلو

کښې د صحابه کرامو رضی الله عنہم نه اختلاف را روان دې

سوال: محترم جناب مفتي صاحب څه ددین د محقق په طور دا عرض کووم چه د قیامت په ورځ دالله (ج) مخې ته د پیش کیدلو منظر مخې ته کیږده او په صحیح ترین سند سره جواب راکړه چه د رکوع کولو په وخت کښې رفع الیدین او امین بالجهر ویلو کښې د کولو د لیلونه زیات قوي دي که د نه کولو والا زیات مضبوط دي؟ بینو وتوجروا

المستفتي: امان الله حلیم میدیکوز یونیورسټي ټاون پشاور..... ۱۲ جون ۱۹۷۵ء

الجواب: محترم المقام د امت برکاتکم! وعلیکم السلام نه پس دې دا خبره واضحه وي چه دې مسئلو کښې د صحابه کرامو د زمانې نه اختلاف را روان دې لهذا په دې کښې د الله په نزد د حق تعین کول مشکل بلکه نا ممکن دي. په دیکښې هر مذهب د خپل مذهب والو په نزد حق دې باقی چه کوم سړې د علم تفسیر او علم حدیث نه باقاعده خبر دار نه وي او د یو امام مقلد نه وي هغه د شیطان ښکار کیږي. وهوالموفق

﴿۱﴾ وفي الهنديه: اذا فرغ من الفاتحة قال آمين . السنة فيه الاخفاء كذا في المحيط.
(فتاویٰ عالمگیریه ص ۷۴ جلد ۱ الفصل الثالث فی مس الصلاة وآدابها وکیفيتها)

﴿۲﴾ وفي المنهاج: اختلفوا فی انه اهل یجهر بها من یؤمن ام یخفیها الثانی مذهب ابی حنیفة واحد قولي مالک، والاو قول الشافعی فی القديم وقول احمد وقال الشافعی فی الجلید یجهر بها الامام ویخفیها الماموم، والمختار قوله القديم وقال الحافظ ابن حجر وعلیه الفتوی وروی عن عمرو علی وابن مسعود بل الخلفاء الراشدين الاخفاء..... فاستدل الحنفیة بروایة شعبه فقال آمین وخفض بها صوته ویؤیدها قوله تعالی ادعوا ربکم تضرعا وخفیة. لان آمین دعاء وكذا يؤیدها حدیث حفظت من رسول اللہ صلی الله علیه وسلم السكتین لان المراد من السكتة الاخفاء دون عدم القراءة وكذا يؤیدها آثار الصحابة كما مرت وكذا القیاس على سائر الاذکار.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۲۵، ۱۲۷ جلد ۲ باب ماجاء فی التامین)

د ربيع الثمين هجریه و د موم په مړه د شوق مړی

دول محترم مولانا صاحب د ربيع الثمين په مړه کسې ستاسو فصولی څه ورسره
په هېرانه کسې د جومات د شوق د پېره د بحاري او مسلم د حدیثونو د
پېښ کولو وینلی وو لیکر به د تحصیل د پېره سرطونه پېښ کول چه د مړخو
پورې د قرآن او حدیث لونی عالم نه وي به د یو عام مقلد نه وي او عمل کوي
نو د شیطان ښکار کېږي نو منتر او څه به عالم دس به او نه تعلیم پېژم
اوس څه څه او کړم د بحاري او مسلم د حدیثونو صفای لیکر او کړم

السفني صاحب نه حبه مېه بکړه یو پورسې نور پتور ۱۷ جون ۱۹۷۵
الجناب محترم الشفاء د امت مرگانکم السلام علیکم نه پس خبره داده کده
نا فاعده عالم نه نې نو دی منلو کسې چېل غنر ظاهر کړه اودا جرته مطفي
با غیر مطفي عالم نه لولویه چه سننې لونی محترم د بحاري او مسلم دا
حدیثونه مسوچ دي (۱) همې کس صرف دا نکت دي چه پیغې ۱۱۱۱ ربيع
البدین کړی دی دا بکسې نه دي ناست چه تر مرگه پورې نې کړې دي لکه
څنگه چه به مویخ کسې گر خېدل او خبرې کول معمول وو وهو المؤلف

(۱) به احد دینو کسې د ربيع الثمين او ترک ربيع البدین دواړو منطلق روایتونه
موجود دي لیکر د ترک ربيع البدین روایتونه ماسخ دي به محتاج السنن کسې دي
اعلم ان ترک الطرح هو ترک الصلاة علیها الطرحون ولها الطرحون ما عدا
الکوة لکنهم باجمعهم لفظوا بالترک وکذا بالترک کان فاعل فعل المذلة فی عهد
ملک کما یستلزمه المذلة ... لیحمل حلیت ابن عمر علی التسخیر ولی یذکر ترک الطروی
العمل به کما فی روایة الطحاوی وکذا یلزم التسخیر کونه غیر معمول به فی المذلة
المسروعة فی عهد ملک وکذا ترک اکثر الصحابة وقله هم حل عمر وعلی واین مسعود
العمل به (محتاج السنن ص ۱۲۲ جلد ۲) منی مکتوبه ۵ روایتهم هم د ترک ربيع بدین
مکتوبه صریح دلیلونه دي (۱) عن عطاء الله بن لا بن مسعود ... (بني حنبله به بل مایخ)

د رفع الیدین حدیثونہ زموخ پہ نزد منسوخ دی

سوال: محترم مولانا صاحب د رفع الیدین پہ بارہ کنبی ستاسو فتویٰ ۛہ ڊیر پہ هیرانتیا کنبی و اچولم ما د ثبوت د پارہ د بخاری او مسلم د حدیثونو د پیش کولو وئیلې وو. لیکن تا د تعمیل دپارہ شرطونه پیش کړل چه ترڅو پورې د قرآن او حدیث لوئې عالم نه وي یا دیو امام مقلد نه وي او عمل کړي نو د شیطان بنکار کیږي. نو مشرانو! ۛه نه عالم دین یم او نه تقلید پیژنم اوس ۛه ۛه او کړم د بخاری او مسلم د احادیثونہ صفا انکار او کړم.

المستفتي امان الله حلیم میډیکوز یونیورسټي ټاون پشاور..... ۱۷ جون ۱۹۷۵

الجواب: محترم المقام دا مت برکا تکم، السلام علیکم نه پس خبره داده که ته با قاعده عالم نه ئې نو دې مسئلو کنبی خپل عذر ظاهر کړه اودا چرته مقامي یا غیر مقامي عالم ته اولیږه چه ستاسلی اوشي. محترم د بخاری او مسلم دا حدیثونہ منسوخ دي، (۱) هغې کنب صرف دا ثابت دي چه پیغبر ﷺ رفع الیدین کړې دې دا پکنبې نه دي ثابت چه تر مرگه پورې ئې کړې دې لکه څنگه چه په مونځ کنبی گرځیدل او خبرې کول معمول وو. وهو الموفق

(۱) په احادیثو کنبې د رفع الیدین او ترک رفع الیدین دواړو متعلق روایتونه موجود دي لیکن د ترک رفع الیدین روایتونه ناسخ دي، په منهاج السنن کنبې دي. اعلم ان ترک الرفع متواتر عملا کالرفع، والبلاد قاطبة فيها الرافعون وفيها التاركون ما عدا الكوفة فانهم باجمعهم تعاملوا بالترك وكذا بالترك كان تعامل اهل المدينة في عهد مالک كما ينقله المالکيه..... فيحمل حديث ابن عمر على النسخ ويؤيده ترك الراوى العمل به كما في رواية الطحاوى، وكذا يؤيد النسخ كونه غير المعمول به في المدينة المنورة في عهد مالک وكذا ترك اكابر الصحابة وفقهاءهم مثل عمر وعلى وابن مسعود العمل به (منهاج السنن ص ۱۲۲ جلد ۲) ددی نه علاوه دا روایتونه هم د ترک رفع یدین دپاره صریح دلیلونه دي: (۱) عن عقلمة قال قال لنا ابن مسعود الا..... (باقی حاشیه په بل مخ)

د ترک رفع الیدین مسئلہ د مسلم شریف حدیث

سوال: محترم و مکرم تاسو حضرات و ٹیلی و و چه رفع الیدین منسوخ دي لیکن رفع الیدین کولو والا وائی که چائی منسوخ کیدل ثابت کرل نو مونږ به ورته د انعام په طور پنځه سوه روپي ورکړو. ما ورته هغه مسلم شریف والا حدیث پیش کړو هغوي مسلم شریف راوړو چه دا منع خود سلام په وخت کښې ده، او بیائی هم دي مسلم شریف کښې د رکوع په وخت کښې د رفع الیدین څو حدیثونه په اثبات کښې پیش کرل. براه مهرباني د منسوخ کیدلو مضبوط دلیل په حوالې سره اولیکئ چه مونږ د اهل حدیث جواب اوکړو؟

بینوا توجروا

المستفتي: امان الله پشاور یونیورسټي..... ۱۹ جولائي ۱۹۷۵ء

الجواب: الحديث المسنون رواه جابر بن سمرة رضي الله عنه مرفوعاً ص ۱۸۱ جلد ۱ ﴿۱﴾ وفيه انكار على رفع الیدین لقوله ﷺ اسكنوا في الصلوة وهو

(بقیه حاشیه) اصلی بکم صلاة رسول الله ﷺ فصلی ولم يرفع يديه الامرة واحدة مع تكبير الافتتاح رواه الترمذی و ابوداؤد و النسائی وهو حديث صحيح (الار السنن باب ترك رفع الیدین فی غیر الافتتاح ص ۱۰۴) وفي التعليق قلت صححه ابن حزم وقال الترمذی حديث ابن مسعود حديث حسن (باب رفع الیدین عند الركوع ص ۵۹ جلد ۱). (۲) عن براء بن عازب قال ان رسول الله ﷺ كان اذا افتتح الصلوة رفع يديه الى قريب من اذنيه ثم لا يعود (ابوداؤد ص ۱۰۹ جلد ۱). (۳) عن عبد الله بن عمر قال: رأيت رسول الله ﷺ اذا افتتح الصلوة رفع يديه حذو منكبيه واذا اراد ان يركع وبعد ما يرفع رأسه من الركوع فلا يرفع ولا بين السجدين (مسند حميدى ص ۲۷۷ جلد ۲ احاديث عبد الله بن عمر رقم: ۶۱۴)

﴿۱﴾ عن جابر بن سمرة قال خرج علينا رسول الله ﷺ فقال مالي اراكم رافعي ايديكم كأنها اذنان خيل شمس اسكنوا في الصلوة قال ثم خرج علينا فرانا حلقا فقال مالي اراكم عزيزين قال ثم خرج علينا فقال لا تصفون كما تصف الملائكة عند ربها فقلنا يا رسول الله وكيف تصف الملائكة عند ربها قال يتمونى الصفوف الاول ويتراصون فى الصف. (الصحيح المسلم ص ۱۸۱ جلد ۱ باب الامر بسكون فى الصلاة)

لا یصدق علی وقت السلام لان السلام محلل ومخرج عن الصلوة ﴿۱﴾. وهو الموفق
په مونځ کښې عدم رفع الیدین او تقلید فیصله شوې مسئلې دي

سوال: د رفع الیدین متعلق بخاري شریف ص ۴۲۸ کښې د ابن عمر رضی اللہ عنہما روایت مسلم شریف کښې ابو قلابه او جابر بن سمره، او په بیهقي کښې دي چه خلفائي راشدينو به رفع الیدین کول. دغه شان فاتحه خلف الامام هم ثابت ده بخاري شریف ص ۴۸۰ ترمذي ص ۱۰۵. ددې به څه جواب ورکوو دغه شان د تقلید شخصي وضاحت هم او کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتي حکیم الله، محمد يوسف مسکین پور شریف مظفر گڑھ. ۱۸۱۲، ۱۹۷۵

الجواب: محترم المقام! دا فیصله شوې مسئلې دي ددې په هر پهلو باندې علماؤ بحث کړې دي، ته عینی او معارف السنن ته رجوع او کړه او تسلي حاصله کړه. البته د تقلید شخصي متعلق دې دا خبره واضحه وي چه الله (ج) په قران کښې د هغه تقلید انکار کړې چه د امام او مقلد سره هدایت او عقل نه وي یعني نه ورسره عقلي دلیل وي او نه ورسره نقلي دلیل وي. (حيث قال اولو کان آباءهم لا یعقلون شیئاً ولا یهتدون) ﴿۲﴾

خالص په تقلید شخصي باندې ئې انکار نه دې کړې لهذا هغه تقلید شخصي به منکر نه وي چه د امام سره ئې عقلي یا نقلي دلیل موجود وي. دغه شان (فاستلوا اهل الذکر ان کتم لا تعلمون) ﴿۳﴾ ایت هم دې او قرآن مطلق دې یعني په هره حادثه کښې یو اهل ذکر ته رجوع کوئ او جدا جدا اهل ذکر ته رجوع کول

﴿۱﴾ فی المنهاج: ومنها ما رواه مسلم وغيره عن جابر بن سمره قال خرج علينا رسول الله ﷺ ونحن راغوا يدينا في الصلاة فقال مالي اراكم راغبي ايديكم كانها اذناب خيل شمس واللفظ للنسائي وسياق هذا الحديث مغاير عن سياق الحديث الذي انكر فيه علي من رفع ايديهم عند السلام كما لا يخفى على من راجع الى نصب الراية وتعليقاته.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۳۰ جلد ۲ باب رفع اليدين عند الركوع)

﴿۲﴾ (سورة البقرة پاره: ۲ رکوع ۵ آیت: ۱۷۰)

﴿۳﴾ (سورة النحل پاره: ۱۳ رکوع: ۱۲ آیت: ۴۳)

د دواړو جائز کول دي. (والا اول هو التقليد شخصی) دغه شان تقلید شخصی په خیر القرون کښې بغير د څه انکار نه موجود شوې دې نودا به سنت وي بدعت به نه وي. (لان الائمة الاربعة كانوا ائمة في حياتهم فافهم ولا تعجل) دغه شان حديث (عليكم بالسواد الاعظم) (۱) هم د تقلید شخصی د افضليت مؤيد دې ځکه چه په هره زمانه کښې د خواصو سواد اعظم تقلید کړې شوې دې.

كما لا يخفى على من راجع الى تاريخ المحدثين والشارحين للحديث والفقهاء واصحاب الطريقة من الشيوخ، واما غير المقلدين فانهم يقللون (في الحقيقة) الائمة شر القرون ويذرون ائمة خير القرون تلك اذا قسمة ضيزى. وهو الموفق

﴿۱﴾ عن ابن عمر قال قال رسول الله ﷺ اتبعوا لسواد الاعظم فانه من شذ شذ في النار رواه ابن ماجه من حديث انس.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۳۰ جلد ۱ باب الاعتصام بالكتاب والسنة کتاب الايمان)

باب واجبات الصلوة

په روان ریل گاډي کښې په ناسته مونځ کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه يو سړې په ريل گاډي کښې سفر کوي او د مونځ وخت شو نو اوس دا سړې په ناسته مونځ کولې شي؟ يا نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: گل محمد بلوچستان ۲۱۱۷۱۹۸۶

الجواب: په ريل گاډي کښې په ناسته مونځ کول جائز دي اگر که روان وي او سړې د ولاړې نه معذو وي البته قبلې ته مخ کول ضروري دي. (هنديه ص ۱۵۲ جلد ۲، ۱) وهو الموفق

په تکبير تحریمه کښې کوم خيز فرض يا واجب دې؟

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په تکبير تحریمه کښې کوم خيز فرض او څه واجب او سنت دي د فتاویٰ عالمگیری د اشاعت

﴿۱﴾ قال فی الهندیه: ومن اراد ان یصلی فی سفینه تطوعاً او فريضة فعليه ان يستقبل القبلة ولا يجوز له ان یصلی حیثما کان وجهه کذا فی الخلاصة.

(فتاویٰ عالمگیریه ص ۶۳، ۶۴ جلد ۱ الفصل الثالث فی استقبال القبلة)

وفی منهاج السنن: واما الصلوة فی السيارات البرية من القطارات وغيرها فعند الوقوف حکمها کحکم الصلاة علی الارض وعند السير حکمها کحکم الصلوة فی السفينة السائرة فمن صلى فيها فاعداً برکوع وسجود اجزأت، ومن صلى فيها بالایماء للرحمة وضيق المحل فالظاهر من التظاهر ان یعيد الصلوة، واما الصلوة فی الطائرات فلعل حکمها کحکم الصلوة فی السفينة السائرة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۴ جلد ۲ باب الصلوة علی الدابة حیث ما توجهت به)

دپاره د با حواله د جواب ضرورت دې. ځکه څه عالمگیری کښې د مونځ په
واجباتو کښې د تکبیر تحریمه په باره کښې هیڅ څیز نه دې ذکر شوي
بینوا توجروا

المستفتی: محمد صادق ناظم مجلس منتظمه اشاعت فتاویٰ هندیه سهگل جهلم
الجواب: تکبیر تحریمه شرط او فرض دې (درمختار باب صفة الصلوة)، (۱)
او خاص طور سره الله اکبر وئیل واجب یا سنت دې (الدر المختار مع
ردالمحتار ص ۴۴۷ جلد ۱)، (۲) فقط

د ماسخوتن په څلورو رکعتونو کښې قصداً یا سهواً جهر کول

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي څه یو امام د ماسخوتن
په څلور وارو رکعتونو کښې قرأت بالجهر او کړو او سجده سهوه ئې او نه
کړه. ددې مونځ څه حکم دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: نا معلوم.....

الجواب: د ماسخوتن په اخرنی دوه رکعتونو کښې په پټه قرأت کول واجب
دي. لهذا ددې واجب په پریخودلو سره به سجده سهوه واجب وي خودا هله
څه داسې پریخودل سهواً وي گني بیا اعاده واجب ده.

قال فی شرح التنویر والجهر فیما یخاف فیہ الامام هامش ردالمحتار ص ۲۹۳
جلد ۱ (۳) والاسرار یجب علی الامام والمنفرد مما یسر فیہ وهو صلوة الظهر
والعصر والثالثة من المغرب والاخريان من العشاء ردالمحتار ص ۴۳۷ جلد ۱ (۴) وهو الموفق

(۱) قال العلامة الحصکفی: من فرائضها التحریمة وهی شرط.

(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۲۶ جلد ۱ باب صفة الصلوة)

(۲) قال العلامة الحصکفی: واذا اراد الشروع فی الصلاة کبر لو قادراً للالتحاح ای قال

وجوباً لله اکبر قال ابن عابدين واجیب بانه یفید السنية او الوجوب. (الدر المختار مع
ردالمحتار ص ۳۵۴ جلد ۱ فصل فی بیان تألیف الصلوة الی انتهائها باب صفة الصلوة)

(۳) (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۴۸ جلد ۱ باب سجود السهو)

(۴) (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۲۶ جلد ۱ باب صفة الصلاة)

پہ مونخ کنبی پہ الفاظو باندی ژبہ خوزول ضروري دي

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی (۱) کہ یو مونخ گزار الحمد شریف، تشهد، درود شریف، اودعا پہ سوچ سرہ اود معنی پہ پوہیدلو سرہ پہ بندو شونڊو سرہ زہ کنبی الفاظ ادا کوی. نوآیا قرات وغیرہ پہ زہ کنبی کولو سرہ مونخ کیڑی؟ (۲) کہ پہ زہ کنبی لوستلو سرہ مونخ نہ ادا کیڑل نو هغه کومہ طریقہ ده چه پہ بندو شونڊو سرہ پہ ژبہ باندی الفاظ ادا کری. نن صبا ۹۹% فیصدہ مونخ گزار دا سپ معلومیری چه د هغوی شونڊی نہ خوزیری کہ چر ته داسی خہ طریقہ وي نو د قرآن او سنت مطابق اولیکی راولیری چه خہ هم پہ اسائی سرہ مونخ ادا کریم؟ بینوا توجروا

المستفتی: نور محمد بوهر بازار راوالپنڊی..... یکم جون ۱۹۷۰ء

الجواب: دا تدبر او تفکر دے پہ دے سرہ ذمہ نہ فار غیری د ذمہ واری نہ اوزگاریدلو د پارہ پہ ژبہ وئیل ضروري دی.

وفي الهدایة ص ۹۸ ثم المخافة ان يسمع نفسه والجهر ان يسمع غيره وهذا عند الفقيه ابي جعفر الهنبلوانی، وقال الکرخی ادنی الجهر ان يسمع نفسه وادنی المخافة تصحیح الحروف لان القراءة فعل اللسان وعلى هذا الاصل کل ما يتعلق بالنطق ﴿۱﴾.

(۲) دگبونگی نہ علاوہ بل چا دپارہ دا گنجائش نشته دے. ته تکلیف بر داشت کرہ او تلفظ او کرہ اللہ (ج) به تا ته دوه چنده اجر درکری (لحدیث ورد بذالک، (۲) او ته چه خنگه خبری کوی او تکلیف برداشت کوی نو دغه شان پہ مونخ کنبی هم تکلیف بر داشت کوه. فقط

﴿۱﴾ (هدایہ ص ۱۰۶، ۱۰۷ جلد ۱ کتاب النصوة فصل فی القراءة)

﴿۲﴾ عن عائشة قالت قال رسول الله ﷺ الماهر بالقرآن مع السفرة الكرام البررة والذي يقرأ القرآن ويتتعتع فيه وهو عليه شاق له اجران متفق عليه.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۸۴ جلد ۱ باب فضائل القرآن)

د مونځ الفاظ په فکر سره نه بلکه په تلفظ سره ادا کول لازمي دي

سوال: علمائې گرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې په جماعت سره مونځ کولو وخت کښې کله تشهد درود شريف او دعا کول وي نو په ژبې سره. ځما د ژبې نه په صحيح طريقي سره الفاظ نه ادا کيږي بلکه په زړه کښې ښه سوچ سره په معنی باندې پوهيدوسره وائم نو آیا په دې سره مونځ کيږي؟ که نه کيږي نو (باقی څه آواز بيا اوځي چې د هغې په وجې سره د نزدې مونځ گزارو په مونځ کښې خلل راځي او که آواز نه اوباسم نو آواز په ژبه راځي لیکن پته نه لگي چې په ژبې سره ادا شول که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: نور محمد بوهر بازار راولپنډي...مئی ۱۹۷۰ء

الجواب: د تشهد وئيل واجب دي لهذا ستا د پاره ضروري ده چې ته به په تفکر او تدبر (سوچ) کولو باندې اکتفا نه کوي بلکه دخپل وس او طاقت موافق به تلفظ کوي که ته خپل الفاظ نه اورې لیکن دا یقین حاصل وي چې مایه ژبې سره خروف صحيح ادا کړی نو دا هم کافي ده. (۱) فقط

په بس (لاری) کښې بغیر قبلي نه د ادا شوي مونځ اعاده واجب ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې کله د سفر دوران کښې ډرائیور د مونځ د پاره ځاډې نه اودروي نو بغیر د قبلي د منځ کولو نه په اشارې سره مونځ جائز دي که نه؟ بينوا توجروا.

المستفتي: مولوي عبدالله مدرس عربي هائي سکول لتمبر ضلع کرک...۱۹۷۲ء ۲۲/۱۱/۱۱

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: (و) ادنى الجهر اسماع غيره وادنى المخافتة اسماع نفسه، قال ابن عابدين: اعلم انهم اختلفوا فى حد وجود القراءة على ثلاثة اقوال فشرط الهندوانى والفضلى لوجودها خروج صوت يصل الى اذنه وبه قال الشافعى وشرط بشر الميرسى واحمد خروج الصوت من الفم وان لم يصل الى اذنه لكن بشرط كونه مسموعا فى الجملة حتى لو ادنى احد صماخه الى فيه يسمع ولم يشترط الكرخى وابوبكر البلخى السماع واكتفيا بتصحيح الحروف. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۳۹۳ جلد ۱ فصل فى القراءة)

الجواب: یہ غیر جاندار سورلی کنبی قبلہ تہ مخ کول ضروری دی، (فی الدار المختار علی ہامش ردالمحتار ص ۷۱۴ جلد ۱) (۱) او کہ د وخت د تنگی پہ وجہ بغیر د قبلہ نہ مونخ ادا کری شو نو روستوبہ واجب الاعادہ وی، بالاصل المذكور فی البحر ص ۱۴۹ جلد ۱، وهو الموفق

د مونخ متعلق د مختلفو سوالونو جوابونہ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ: (۱) د ناستی پہ مونخ کنبی بہ د رکوع پہ وخت کنبی لاس چرتہ کیسبندی کیسری؟ (۲) آیا منفرد بہ پہ سجده سهوه کنبی دواړو طرفونو تہ سلام گرځوي؟ (۳) د ماښام پہ دریم یا د ماسخو تن، مازیگر پہ څلورم رکعت کنبی چہ سرې شریک شي نو اوس بہ د امام د فراغت نہ پس د یو رکعت نہ پس قاعده کوي کہ دوه رکعتو نہ پس؟ (۴) د طلاق مغلظ ورکولونہ پس چہ کوم سرې دغه ښځہ د ځان سره ساتي دې سرې تہ بہ د مونخ کولو اجازت ورکولې کیسری یا منع کولې بہ شي؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد الرحمن واندہ شهاب خیل لکی مروت... ۱۹۷۲ء ۲۵۱۲

الجواب: (۱) کہ گرانہ نہ وي نو په زنگو نانو باندې بہ لاس کیسبوندل افضل وي (ما خود از شامی)، (۲) (۲) سلام بہ یو طرف تہ (ښي طرفتہ) گرځوي پہ

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: والمربوطة ببلجة البحر ان كان الريح يحركها شديدا فكالسائرة والافكالواقفة ويلزم استقبال القبلة عند الافتتاح وكلما دارت (قوله ويلزم استقبال القبلة) ای فی قولهم جميعا بحر وان عجز عنه يمسك عن الصلاة امداد عن مجمع الروايات ولعله يمسك مالم يخف خروج الوقت لما تقرر من ان قبلة العاجز جهة قدرته وهذا كذلك والا فما الفرق فليتأمل وانما لزمه الاستقبال لانها فی حقه كالبيت حتى لا يتطوع فيها موثما مع القدرة على الركوع والسجود بخلاف راكب الدابة. (ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۲۳۵ جلد ۱ مطلب فی الصلاة فی السفينة باب صلاة المريض)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: (قوله ان يبلغ الركوع) ای يبلغ اقل الركوع بحيث تنال يده ركبتہ وعبارته فی الخزان عن القنية الى ان يصير اقرب الى الركوع:

(ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۳۲۸ جلد ۱ قبيل مبحث القراءة)

دیکنبی دامام او منفرد خہ فرق نشته البتہ دواړه طرفته سلام مگر خول مونځ نه فاسدوي. خلافا للبعض (شامي) (۱) (۳)، د مفتی به قول مطابق به دیو رکعت نه پس قعدہ کوي. (شامي) (۲) (۴)، داسې گناه کار سپړي د جمع د مونځ یا جمات نه منع کول حرام دي. (القرآن) (۳) وهو الموفق

د سورلي او پياده مزل په حالت کنبې د مونځ حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کنبې خه فرمائي چه په سورلي يا پيدل تلويه حالت کنبې د مونځ خه حکم دي؟ اود دې آيت به خه مطلب وي (وان خفتم فرجالاً او رکبائاً... الايه) بينوا توجروا

المستفتي: محمد امين..... ۱۹۷۴ء ۱۴/۲

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: (يجب بعد سلام واحد عن يمينه فقط) لانه المعهود وبه يحصل التحليل وهو الاصح بحر عن المجتبى وعليه لو اتى بتسليمتين سقط عنه السجود.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۵۳۵، ۵۳۶ جلد ۱ باب سجود السهو)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي: ويقضى اول صلاته في حق قرأة و آخرها في حق تشهد فمدرك ركعة من غير فجر ياتي بركتين بفاتحة وسورة وتشهد بينهما وبرابعة الرباعي بفاتحة فقط ولا يقعد قبلها. قال ابن عابدين: (قوله ويقضى اول صلاته في حق قرأة) هذا قول محمد كما في مبسوط السرخسي وعليه اقتصر في الخلاصه وصرح الطحاوي والاسبجابي والفتح والدرر والبحر وغيرهم وذكر الخلاف كذلك في السراج لكن في صلاة الجلابي ان هذا قولهما وتاماه في شرح الشيخ اسمعيل وفي الفيض عن المستصفى لو ادركه في ركعة الرباعي يقضى ركعتين بفاتحة وسورة ثم يتشهد ثم يأتي بالثالثة بفاتحة خاصة عند ابي حنيفة وقالاركة وسورة وتشهد ثم ركعتين اولاهما بفاتحة وسورة وثانيتها بفاتحة خاصة. وظاهر كلامهم اعتماد قول محمد (قوله وتشهد بينهما) قال في شرح المنية ولولم يقعد جاز استحسانا لا قياسا ولا يلزمه سجود السهو لكون الركعة اولي من وجه.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۴۱ جلد ۱ قبيل باب الاستخلاف)

﴿۳﴾ قال الله وتعالى: ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه وسعى في خرابها.

(سورة البقرة پاره: ۱ ركوع: ۱۴ آيت: ۱۱۴)

الجواب: اعلم ان الرجل هو القائم على الرجلين سواء كان ماشياً أو لا كما ان الراكب هو الواقف على المركب سواء كان ذاهباً أو لا. لكن الفقهاء الكرام اتفقوا على كون العمل الكثير مفسداً كما صرحوا به والمشى المتتابع عمل كثير فيكون مفسداً وهو مقتضى الاحتياط، فافهم نعم لو ورد مشاة او ركباناً لقدم النص على الاصل لتقديم المحتمل على الاصل خلاف الاحتياط، وكذا الراكب هو الساكن وانما الماشي هو المركب فالتقابل ايضا يقتضى الاحتياط ﴿١﴾. وهو الموفق

د دوارو سجدو مينخ کني جلسہ نہ کول

د مونخ د راگرخولو سبب دي

سوال: علمائي دين دي مسئلي باره کني خه فرمائي که خوک سرې د دوو سجدو په مينخ کني جلسہ نہ کوي يعني صرف اشاره کوي نو آيا دا مونخ کيږي؟ بينوا توجروا

المستفتي: مسعود صديقي محله موچي پوره کابلي گيت پشاور... ۱۹۹۱

الجواب: کله چه جلسہ د (سبحان الله) وئيلو مقدار نه کمه وي نو مونخ واجب الاعاده دي. (۲) وهو الموفق

﴿١﴾ قال العلامة ابن عابدين: فلا يجوز على الدابة بلا عذر لعدم الحرج كما في البحر (قوله راكبا) فلا يجوز صلاة الماشي بالاجماع بحر عن المجتبى.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۱۶ جلد ۱ مطلب في الصلاة على الدابة)

﴿٢﴾ قال العلامة الحصكفي: وتعديل الاركان اي تسكين الجوارح قدر تسبيحة في الركوع والسجود وكذا في الرفع منهما على ما اختاره الكمال. قال ابن عابدين: لو تركها او شيئا منها ساهيا يلزمه السهو ولو عمدا يكره اشد الكراهة ويلزمه ان يعيد الصلاة. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۴۲ جلد ۱ باب صفة الصلاة)

باب سُنن الصلوة

د فرض مونځ نه پس اوږده دُعا کول یا د اللهم انت السلام د مقدار حکم سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د مونځ نه پس د امام یا مقتدي په ناسته باندې د اوږدې دُعا څه حکم دې؟ او حال دا چې په روایتونو کښې خو صرف د اللهم انت السلام مقدار راغلې دې. آیا ددې نه زیاته ناسته جائز نه ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم..... ۱۹۷۴ء، ۱۲۱۴۱

الجواب: د فرض مونځ نه پس د ذکر مقدار د فقهای کرامو د تصریح مطابق د اللهم انت السلام په مقداریا څه کم وزیات دې.

کما فی ردالمحتار ص ۴۹۵ جلد ۱ و قول عائشة رضی الله عنها بمقدار لا یفید انه کان یقول ذلك بعینه بل کان یقعد بقلر ما یسه ونحوه من القول تقریاً فلا ینافی ما فی الصحیحین من انه صلی الله علیه و آله کان یقول فی دبر کل صلوة مکوبة لا اله الا الله الخ ﴿۱﴾. وهو الموفق

په تشهد کښې اشاره او د فقهای کرامو اقوال

سوال: علمائې کرامو دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې په تشهد کښې اشاره ست ده که نه؟ دغه رنگې مجدد الف ثاني رحمته الله علیه په خپلو مکتوباتو کښې دا حرام لیکلې. او دغه شان په جامع الرموز، خلاصة الفتاوى، فتاوى ظهيريه، فتاوى هنديه کښې هم دي. چې (والمختارانه لايشير والاكترون لا يرون الاشارة) تحقيقي جواب اوليکي او تسلي او کړي؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبدالرحمان مدرسة الحسينيه شهداد پور سانگهي..... ۱۹۷۵ء، ۱۲۱۴

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۹۱ جلد ۱ قبيل فصل في القراءة)

الجواب: متاخرین علمائے کرام د اشاری د حلال والی او حراموالی پہ بارہ کنبی مختلف دی۔ دیر علماء ورته جائز او سنت وائی او دیر ورته نا جائز او مکروه وائی د هغی نه مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ هم شمار کړې شویدي البته راجح جواز او سنت کیدل معلومیږي ځکه چه دفعلي او قولی مرفوع حدیثونو نه فعل معلومیږي انکار نه معلومیږي نو نسخ به څنگه صحیح شي.

واما حديث اسكتوا في الصلوة ففيه انكار على رفع اليدين في الصلاة او عند السلام كما لا يخفى على من راجع الى مسلم وليس فيه انكار على الاشارة، والنسخ لا يثبت بالرائ والقياس وما قيل ان احاديث الاشارة مضطربة فيقال بالمنع ثم بالتوسع كما في الرفع عند التحريمة على ان الضعيف يثبت به الاستحباب وما قيل ان البخاري لم يروها فيقال الحجة هو الحديث دون البخاري فقط كما يقال في مسئلة رفع اليدين، وقد صرحوا ان عدم كون الحديث على شرط البخاري لا يقتضي عدم الصحة فليراجع دغه رنگې ځمونې متقدمين امامانونه په ظاهر الروايت كښې د اشاري متعلق نه نفی شته او نه اثبات او په نادر الرواية كښې اثبات موجود دي.

كما في الموطأ للإمام محمد واما لى ابى يوسف رحمهما الله تعالى، وفي البحران المصير الى نادر الرواية واجب عند علم الظاهر، فما قالوا ان ظاهر الرواية هي عدم الاشارة فقد ضلوا واضلوا افهم، لم يفرقوا بين عدم الرواية ورواية العدم، او دغه رنگې چه په متاخرين علماؤ كښې چا اشاري ته ترجيح وركړې هغه علماء كرام په جامع بين الفقه والحديث كښې محققين دي.

بخلاف ما قال بعد مها هي ان قولهم مخالف عن الرواية والدراية كما في فتح القدير واما ما نسب الى الامام الرباني فقال شيخنا ومرشدنا مولانا محمد عبد المالك الصليقي المجددي قدس سره ان هذا المكتوب موضوع نسبة الى شيخه، فقال البعض انه لم يبلغه الاحاديث وفيه ما فيه، وقيل تحقيقه مخالف عن تحقيق اهل الفن، وما قالوا انها ما ذكرت في ظاهر الرواية فلم يميزوا بين عدم الرواية ورواية العلم، وما قالوا انها لم يذكرها صاحب الهداية قلنا قد ذكرها في مختارات النوازل ولم يذكرها في الهدايه لعدم ذكرها في القدوري وجامع الصغير وغيره، وما قالوا ان المستنون هو

الغرائض الاصابع الى القبلة، قلنا نعم ذلك مستنون في اول الوضع خلافا للشوافع فانهم يحلقون الكف من اول الوضع فالفهم وتدبر. وهو الموفق

پہ تشهد کنبی د اشاری حکم د

خلاصہ کیدانی والا د عبارت وضاحت

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د تشهد پہ حالت کنبی د شہادت گوتہ اوچتول ددی اثبات د احنافو پہ بعضی کتابونو کنبی شتہ او بعضی د نفی قول کوی. پہ فتاویٰ ودودیہ (پنبتو) کنبی ئی دا دمونغ د سنتونہ گر خولی او د خلاصہ کیدانی پہ پنجم باب کنبی ئی ,,اشارہ بالسبابة کاهل الحديث,, د محرمانو پہ بیان کنبی ذکر کرے. نو ددی پہ بارہ کنبی راجح قول خہ دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: هدايت الله نعيم كندی اکازی تهکال پشاور... ۱۹۷۴ء ۱۹۸۰ء

الجواب: محترم المقام دامت برکاتکم: د اسلام علیکم نہ پس دی دا خبرہ واضحه وی چہ راجح او محقق قول دادی چہ اشارہ سنت او محکم ده.

لانه ثبت في الاحاديث المرفوعة فعلها وترغيبها وتقريرها وكذا ثبت في الآثار فعل الصحابة بعد وفاته عليه السلام ولم يرو عن ابي حنيفة رحمه الله في الظاهر الرواية شيء من النفي او الالبات وهي ساكنة، نعم في غير الظاهر ثبت الباتها كما في الموطأ وامالي ابي يوسف وقال صاحب البحر اذا لم يثبت الحكم في الظاهر فوجب المصير الى غير الظاهر، نعم اختلف المتأخرون يعني علمائنا فقال البعض بانها منسوخة فيكون العمل بها حراما وقال بعض الحنفية وكذا الشوافع والمالک والحنابلة واهل الحديث بعلم النسخ وهو الراجح كما حقق في مقامه،

خلاصہ داچہ د تحقیق موافق اشارہ سنت او محکمہ او خلاصی والہ
وغیرہ پہ نزد حرام او منسوخ دہ او دہ او پہ خلاصہ کنبی د اہل حدیث
ذکر د مثال پہ طور باندی دی حکمہ چہ زمونہ محققین احناف علماء ہم د
اہل حدیثو سرہ شریک دی. وهو الموفق

د (اللهم انت السلام) پہ وخت کنبی لاس اوچتول

حوال: د فرض مونخ نہ پس د اللهم انت السلام... الخ وئیلو پہ وخت کنبی
بہ لاسونہ اوچتوو کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: کل فراز نوشہرہ..... محرم الحرام ۱۳۹۵

الجواب: یرفع الایدی عند زیادة الکلمات الدعائیہ وعند عدم الزیادة لم یثبت الرفع وکلما لا
یقضیه الاصل ﴿۱﴾ الا ان یقال ان الثناء علی الکریم دعاء ﴿۲﴾. وهو الموفق

د پتکی د مسنون کیدلو حکم د زمانی پہ بدلیدو سرہ نہ بدلیری

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم خائی د
پتکی استعمال نہ وی نو هغه خائی کنبی پہ پتکی سرہ مونخ کول جائز

﴿۱﴾ وفی المنہاج: اعلم انه لم یثبت مواظبة النبی ﷺ علی ذکر خاص وکذا لم یثبت عند
رفع الایدی عند مثل هذه الاذکار، واما رفع الایدی عند الدعوات خارج الصلوة فقد ثبت
باحادیث کثیرة قولیة وفعلیة فی الامہات الست وغیرها منها ما اخرجہ ابن ابی حاتم و ذکرہ
الحافظ ابن کثیر فی تفسیرہ ص ۷۲ جلد ۳ عن ابی ہریرہ ان رسول اللہ ﷺ رفع یدیه بعد
ما سلم وهو مستقبل القبلة فقال اللهم اخلص الولید بن الولید الی آخر الدعاء الخ.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۱ جلد ۲ باب ما یقول اذا سلم)

﴿۲﴾ قال العلامة سید احمد الطحطاوی: قوله والدعاء هذا لا ینا فی الاتیان باللہم انت
السلام الخ لانه لیس دعاء بل ثناء الا ان یراد بالدعاء ما یعم الذکر او هو بالنظر الی قوله
فحبنا الخ دعاء علی ما فیہ. (الطحطاوی شرح مراقی الفلاح ص ۳۱۳ فصل فی صفة الاذکار)

دي كه نه؟ او دا خبره په كوم كتاب كښې ليكلې شویده چه كوم ځانې كښې د پټكې استعمال نه وي هلته په پټكي سره مونځ كول مكروه تحريمي دي. د كتاب حواله اوليكې ډيره مننه به وي؟ بينوا توجروا

المستفتي: محمد نثار برطانيه ۱۹۰۱ محرم ۱۹۹۵

الجواب: مسنون عمل به ترقيامته پورې مسنون وي د معاشرې په انقلاباتو سره په سنتو كښې انقلاب نه راځي. (كمافي تنقيح الفتاوى ص ۳ جلد ۱)، (۱) وهوالموفق

د غير مقلدينو رفع اليدين كول ځمونږ د تحقيق مطابق غلط دي. او هغوي د (ايها النبي) په ځانې علي النبي وئيل د احتياط خلاف دي
سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائې چه (۱) چه ځمونږ يو ملگري (رفع اليدين) كوي او نور كسانو ته هم ددې ترغيب كوي نو آيا ده دپاره داسې كول او نورو ته ترغيب كول جائز دي؟ (۲) او دغه شان ځمونږ دا ملگري په تشهد كښې ذ السلام عليك ايها النبي په ځانې باندې على النبي وائي او دپته هم ترغيب وركوي نو آيا داسې كول جائز دي؟ بينوا توجروا
المستفتي: ايم نثار محمد كوثر پرانگ چارسده ۱۹۲۹ء ۵۱۵
الجواب: (۱) داسې څه غير مقلد شان معلوميري لهذا دې ځمونږ د تحقيق په بنا باندې په غلطۍ دي. (۲)

﴿۱﴾ قال العلامة محمد امين ابن عابدين: وفي القنيه ليس للمفتي ولا للقاضي ان يحكما على ظاهر المذهب ويتركا العرف..... واصلهاقوله عليه الصلاة والسلام ما رآه المسلمون حسناً فهو عند الله حسن (اقول) لكن ضرحو ابان العرف المخالف للنص لا يعتبر بانه لا يصح بيع الشرب مقصودا وان تعورف. (تنقيح الفتاوى الحامديه ص ۳ جلد ۱ قيل كتاب الطهارة (مقدمه))

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: الدليل الشرعى القضى العمل بقول المجتهد وتقليده فيه فيما احتاج اليه وهو فاستلوا اهل الذكر والسؤال انما يتحقق عند طلب..... (بقية حاشيه په راروان مخ....)

د فاتحي او سورت په مينځ كښې بسم الله وئيل

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چې د سورت نه مخكښې دامام دپاره هم په قلاړه باندې بسم الله وئيل مستحب دي كه نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: اكرام الحق راوالبندي..... ۱۳۱۱ ۱۹۷۲

الجواب: د فاتحي او سورت په مينځ كښې بسم الله وئيل جائز غير مكروه (حسن) دي. (الدر المختار ص ۴۵۸ جلد ۱) (۲) وهو الموفق

بغير پټكي نه د مونځ كولو حكم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چې بغير د پټكي نه د مونځ كولو څه حكم دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: شفيق الرحمان مندني چارسده..... ۱۲۱۱۰ ۱۹۸۲

(بقية حاشيه) حكم الحادثة المعينة فاذا ثبت عنده قول المجتهد وجب عمله به واما التزامه فلم يثبت من السمع اعتباره ملزما الخ.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۰۹ جلد ۳ مطلب فيما اذا رحل الى غير ملهه باب التعزير)
 ﴿١﴾ قال العلامة الحصكفي: ويقصد بالفاظ التشهد معانيها مرادة له على وجه الانشاء كانه يحيى الله تعالى ويسلم على نبيه وعلى نفسه واوليائه لا الاخبار عن ذلك قال ابن عابدين: اى لا يقصد الاخبار والحكاية عما وقع في المعراج ^{عليه السلام} ومن ربه سبحانه ومن الملائكة عليهم السلام.
 (الدر المختار مع ردالمحتار ص ۳۷۷ جلد ۱ قبيل مطلب في جواز الترحم على النبي ابتداء)
 ﴿٢﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ولا تكره اتفاقا) ولهذا صرح في الذخيرة والمجتبى بانه ان سمى بين الفاتحة والسورة المقروءة سرا او جهرا كان حسنا عند ابي حنيفة ورجحه المحقق ابن الهمام وتلميذه الحلبي لشبهة الاختلاف في كونها اية من كل سورة بحر.
 (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۶۲ جلد ۱ مطلب قراءة البسملة بين الفاتحة والسورة)

الجواب: بغیر د پتہ کی نہ مونخ کول خلاف اولیٰ دی پہ دے کنبی دامام او غیر امام ہیخ فرق نشته. (۱) وهو الموفق

پہ مونخ کنبی سر باندی پتہ کی یا عمامہ ردل مطلوب اومنون دی

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فر مائی چہ بعضی خلق وائی چہ جناب پیغمبر ﷺ د خارجی عوارضو نہ بغیر سر عاری عن العمامہ او القلنسوة پریخی دے او وائی چہ پہ سر باندی پتہ کی یا تھوپے نہ کیسودل ہم سنت دی آیا دا صحیح ده؟ دغه شان دمونخ او غیر مونخ د حالت حکم ہم بیان کری؟ بینوا توجروا بالدلائل الواضحة المتقرره فی الدین النبوی ﷺ.

المستفتی: عبد الرحیم جلبی صوابی..... ۱۲۱ جولائی ۱۹۷۳ء

الجواب: پہ مونخ کنبی د سر پتول مطلوب او مسنون دی (کما صرحوا به) (۲) لیکن دمونخ نہ بهر ئی پتول او د هغی اهتمام کول یو مباح کار او جائز دے، خو پہ دے شرط چہ دا خالی سر ساتل دکافرانو او فاسقانو سره د مشابہت کولو د وجہ نہ نہ وی.

والا فیکون حراماً قال الله تعالى ولا ترکوا الی اللذین ظلموا (۳) وقال رسول الله ﷺ من تشبه بقوم فهو منهم (۴) وصرح به الفقهاء فی مواضع كثيرة. فقط

(۱) قال الشيخ طاهر بن عبد الرشید: و فی الاصل لا بأس بان یصلی الرجل فی ثوب واحد متوشحاً يؤم كذلك والمستحب ان یصلی الرجل فی ثلاثة اثواب قميص وازار وعمامة اما لوصلی فی ثوب واحد متوشحاً به جميع بدنه كازار الميت یجوز صلوته من غیر كراهة. (خلاصة الفتاوی ص ۷۳ جلد ۱ الفصل السادس فی ستر العورة)

(۲) وفي الهندیه: وتكره الصلاة حاسراً رأسه اذا كان یجد العمامه وقد فعل ذلك تكاسلاً او تهاوناً بالصلاة ولا بأس به اذا فعله تدللاً وخشوعاً بل هو حسن كذا فی الذخيرة.

(فتاوی عالمگیریہ ص ۱۰۶ جلد ۱ الفصل الثاني فیما یكره فی الصلاة وما لا یكره)

(۳) (سورة هود: آیت: ۱۱۳ پارہ: ۱۲ رکوع: ۱۰)

(۴) قال الطیسی: (قوله من تشبه بقوم فهو منهم) هذا علم فی الخلق والخلق والشعار واذا كان الشعار اظهر فی التشبيه ذكر فی هذا الباب. (شرح طیبی ص ۲۱۹ جلد ۸ كتاب اللبس الفصل الثاني)

پہ تشہد کنبی د اشاری ثبوت او د مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ مسکن

سوال: چہ فرمایند علماء دین و مفتیان کرام دریں مسئلہ کہ اشارہ در حالت قعود بوقت شہادت من چہ حکم دارد، سنت است یا فرض، و جواب از قول امام ربانی مجدد الف ثانی رحمہ اللہ در باب منع از اشارہ چیست؟ بینو بالذات لیل الواضحة توجروا عند اللہ الحکیم العلیم
المستفتی: عتیق اللہ حعلم دارالعلوم حقانیہ..... ۱۹۸۴ء/۸/۷

الجواب: اشارہ در وقت تشہد سنت زائدہ و مستحب است در قول رائج، لثبوتها بالاحادیث من غیر نسخ و لثبوتها فی نادر الروایة عن ابی حنیفة رحمہ اللہ و ظاهر الروایة ساکتہ عنها، و قال صاحب البحر فی مثله یصار الی نادر الروایة و مشائخنا المتأخرون اختلفوا فیها فلذهب الامام الربانی و غیرہ الی منعها و ذهب الاکثرون و من جمعوها بین علم الفقه و الحدیث و کذا متبعوا المجدد الی ثبوتها و تمام الکلام فی منهاج السنن شرح جامع السنن للامام الترمذی ص ۱۶۶ جلد ۲ فلیراجع ﴿۱﴾. و هو الموفق

﴿۱﴾ کھو فی المنہاج: اعلم ان الاشارة بالسبابة من سنن الصلوة عن الاممة الثلاثة واما الامام ابو حنیفة فلم یرو عنه فی ظاهر الروایة شی من النفی او الاثبات کما لا ینضی علی من راجع الی کتب ظاهر الروایة و من جعل نفی الاشارة ظاهر الروایة فقد اخطأ فی جعل عدم الذکر ذکر العلم نعم روى عنه فی غیر ظاهر الروایة الاثبات کما فی موطأ محمد واما لی ابی یوسف و کذا صرح فی الکفاية و المحيط انه قال بسنيتها ابو حنیفة، و قال صاحب البحر فی باب قضاء القرائت من البحر المسئلة اذا لم تذكر فی ظاهر الروایة و ثبت فی روایة اخرى تعین المصیر إليها، و اختلف مشائخنا المتأخرون فی الاشارة قال بعضهم یشیر و قال بعضهم لا یشیر، و الراجح الاشارة لان الاحادیث القولية و القعلية و التقريرية وردت فی فعلها دون منعها فكيف یصح دعوی النسخ، علی ان ادعاء النسخ لا بد فیہ من النقل الصریح من اهل الفن كالطحاوی و غیرہ فان قیل احادیث الاشارة مضطربة، قلنا لم یقل احد من اهل الفن باضطرابه کما لم یقولوا باضطراب حلیث رفع الیلین عند التحریمة و حدیث..... (بقیہ حاشیہ پہ راروان مخ....)

د احکاماتو مدار پہ کتاب او سنت باندې دې په بخاري نه دې

موال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې يو مقلد حنفي سړې رفع اليدين شرع کړي دی او وائي چې ماته په عدم رفع اليدين باندې دليل راکړئ او هغه هم صرف د بخاري شريف نه بل کتاب نه منم. ددې وضاحت او کړئ؟ بينوا توجروا

المستفتي حافظ افتخار علي شاه خطيب جامع مسجد تقوى نوشهره ۱۹۸۴، ۷۸۲۱۰
الجواب: ددې سړي نه تپوس او کړه چې ستاسو په نزد بخاري حجت دې که حديث؟ او دا تپوس ترينه او کړه چې کله په بخاري شريف کښې متضاد حديثونه وي لکه د جلسه استراحت حديثونه نو په هغې کښې ستا طريقه

(بقیه حاشیه) وضع الیلین تحت الصدر او تحت السرة، نعم قالوا ان اختلاف کیفیات الواردة محمول علی اختلاف الاوقات والتوسع صرح به العینی والنوی ولان اثر الصحابة وردت فی فعلها دون منعها مثل اثر ابن عمر رواه احمد واثر معاذ بن جبل رواه الطبرانی واثر ابی هريره رواه عبد الرزاق واثر عقبه بن عامر رواه الحاكم فی تاریخه واثر الصحابة تکفی لالبات الاستحباب وکلها هی دالة علی عدم النسخ ولان ظاهر الروایة ساکتة عنها وغیرها ناطقة بها فتعین المصیر الیه، ولان من رجع الاشارة من مشائخنا لهم الیلین جمعوا بین الفقه والحديث بخلاف من رجع نفيها، فان قيل لم يرو البخاري حديث الاشارة، قلنا ليس هو على شرط البخاري والحجة عندنا وعند الامام البخاري هو الحديث الثابت دون ما هو على شرط البخاري، فان قيل لم يذكر صاحب الهداية الاشارة قلنا لم يتعرض لها صاحب الهداية في الهداية لا نفيا ولا اثباتا لعدم ذكرها في ظاهر الرواية نعم ذكرها في مختارات النوازل فان قيل ذكر في ظاهر الرواية بسط الاصابع عند القعدة قلنا البسط عند اول القعود لا ينافي القبض عند الشهادة، فان قيل ورد فيه لفظ "وعليه الفتوى" قلنا من قال ان لفظ "وعليه الفتوى" الاكد خالف عن قوله والحق بخلافه، فعلم ان الاعتبار لقوة الملوك والدليل عند الاختلاف بين الخواص وبه يحصل قطع النزاع وبه وقع عمل السلف والخلف.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۶۶، ۱۶۷ جلد ۱ باب ماجاء في الاشارة)

خه دده؟ او دده نه تپوس او کړه چه په بخاري شریف کښې دا کوم خائي کښې دي چه پیغمبر ﷺ هميشه تر مرگه پورې رفع الیدین کړي او پریخودلې ئې نه دي. (۱)

حدیث د ابن عمر رضی الله عنهما د متن په لحاظ سره مضطرب دي

سوال: محترم جناب مولانا مفتي محمد فرید صاحب دارالعلوم حقانيه! تیرو ورځو کښې ستاسو خواته یو غیر مقلد مولوي د گکهر منډې نه راغلي وو ستاسو نه ئې د یو حدیث ترجمه کوله. هغه چه دلته راغې د مفتیانو خلاف او خاص کر د حضرت مولانا سرفراز خان صفدر صاحب خلاف ئې پروپیگنده شروع کړه چه هغوي غلطه ترجمه کوی او هغه حدیث د رفع الیدین په باره کښې دي رغیره وغیره خیر بیا هم دي حدیث کښې درکوع نه پس چه کوم لفظ لا پرته هما دي ددې تعلق د مخکښې سره دي او که د روستو سره دي؟ بینوا توجروا الم مفتي قاري محمد یوسف گکهرې منډي گجرانو له ۱۵ جمادي الثاني ۱۴۰۲

الجواب: د ابن عمر رضی الله عنهما حدیث د متن په لحاظ سره مضطرب دي معارف السنن او مشکل الآثار وغیره کتابونو ته په رجوع کولو سره تر دد (شک شبه) نه پاتې کیږي. په دې سوال والا روایت کښې په „ان یرکع“، باندې جمله ختمه شویده. او „بعد ما یرفع راسه“، ظرف مقدم دي په خپل عامل لایرفعهما باندې که په قلمي یا پخواني نسخو کښې د دینه مخالف عبارت وي نو په هغې باندې اعتماد کول پکار دي. وهو الموفق

د مونځ نه پس په زوره کلمات ونیل او

په لاوه سپیکر باندې په ښکاره ذکر کول

سوال: علمائي دين دي مسئلې باره کښې خه فرمائي چه: (۱) د جمع مونځ نه

(۱) عن براء بن عازب قال ان رسول الله ﷺ كان اذا افتتح الصلوة رفع يديه الى قريب من اذنيه ثم لا يعود. (ابوداؤد شريف ص ۱۱۶ جلد ۱ باب من لم يذكر الرفع عند لركوع) عن علقمة قال قال لنا ابن مسعود الا اصيلي بكم صلوة رسول الله ﷺ فصلی ولم يرفع يديه الامرة واحدة مع تكبير الافتتاح رواه الترمذی و ابوداؤد والنسائي. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۷۷ جلد ۱ باب صفة الصلوة)

پس سمدستی د امام او مقدیانو په زوره زوره سره د لا اله الا انت الخ، وئیل څنگه دي؟ چه د مسبوقینو په مونځ کښې خلل هم راځي بلکه اکثر پکښې غلط هم شي. (۲) د ماسخو تن د مونځ نه پس امام او پنځه شپږ مقتدیانو په لاوډ سپیکر باندې په زوره زوره باندې. لا اله الا الله. وئیل څنگه دي؟ او چه کله په جوش کښې راشي نو د خلې نه څه نور څه الفاظ هم اوباسي چه هغې ته وجد وغیره وائي او حال دا چه دا عمل د ټولې محلې والا او نورو مونځ گذارو په مونځ او آرام کښې خلل اچوي نو آیا دا جائز دي؟
بینوا توجروا

المستفتي: محمد نادر خان ضلع نوشهره... ۲۵ شوال ۱۴۱۰ هـ

الجواب: (۱) ذکر بالجهر جائز دي خو چه کله د مسبوق د پاره د ضرر (تکلیف) باعث وي نو بیا مکروه دي. (شامي) (۲) دا هم مکروه دي چه کله مونځ گزارو وغیره ته تکلیف وي (شامي) (۱) البته چه کومو خلکو ته په لاوډ سپیکر باندې ذکر کولو سره جذبه حاصلیږي او بغیر د لاوډ سپیکر نه ورته مزه نه ورکوي نو دا ذکر کونکې ناجوره دي (۲) کوم اوریدونکی ته چه ضرر رسوي او سندرې اوریدل ورته ضرر نه رسوي نو هغه هم ناجوره دي. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين عن الامام الشمراني: اجمع العلماء سلفاً وخلفاً على استحباب ذكر الجماعة في المساجد وغيرها الا ان يشوش جهرهم على نائم او مصل او قارئ.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۸۸ جلد ۱ مطلب في رفع الصوت بالذكر)

﴿۲﴾ قال العلامة آلوسی: عن ابن عمر وقد رأى ساقطاً من سماع القرآن فقال انا نخشى الله تعالى وما نسقط هؤلاء يدخل الشيطان في جوف احدهم..... هذا نعت اولياء الله تعالى قال تقشعر جلودهم تبكى اعينهم وتطمئن قلوبهم الى ذكر الله تعالى ولم ينعتهم الله سبحانه بدهاب عقولهم والغشيان عليهم انما هذا في اهل البدع وانما هو من الشيطان، واخرج ابن ابي شبيه عن ابن جبير قال الصعقة من الشيطان وقال ابن سيرين بيننا وبين هؤلاء الذين يصرعون عند قراءة القرآن ان يجعل احدهم على حائط باسطا رجليه ثم يقرأ عليهم القرآن كله فان رمى بنفسه فهو صادق.

(تفسير روح المعاني ص ۲۸۴ جلد ۱۳ سورة الزمر آيت: ۲۳)

بہ تشہد کتب اشارہ بالسبابة د احادیثو نہ ثابت دہ

سوال: بہ میزیدہ حدیث دریں مسئلہ کہ اشارہ بالسبابة لطفاً از شما استدعا می‌نمایم، زیرا کہ فہم چیز است و در دین مایان منفی است، و اگر یک آدمی کہ در بابہ سے دائم کہ ایں وہابی شدہ است و پیش مایان عاجزان نہ یک کتاب و نہ ایں قدر علیت کہ برائے شان قناعت بدہم و نہ بخودشان لے نقد حفظ از علم احادیث است، اگر ایں مسئلہ اشارت واضح موافق باکمال علیت و وقوف خودنوشتہ شود، در ہر کتاب کہ نفی اشارت میشود و میکہ نام ایں کتار و مرجوحیت قول ایں ہم لطفاً واضح شود؟ بینوا تو جروا

المستفتی: عبدالغفار افغانستان

الجواب: دریں باب بسیار احادیث مرفوعہ وارد شدہ اند (فلیراجع الی مشکوٰۃ باب التشہد) و بعد از وفات پیغمبر علیہ السلام از صحابہ اشارہ کردن ثابت شدہ است (فلیراجع الی الموطأ للامام محمد) وائمہ ماتقدمین در کتب ظاہر الروایہ ہیچ نہ گفتہ اند، بے شک در غیر ظاہر الروایت بہ جواز تفرق کردہ اند، شیخ ابی یوسف رحمہ اللہ در امالی و امام محمد در موطأ و صاحب بحر در باب قضاء الفوائت گفتہ است، کہ در وقت عدم ظاہر الروایت واجب است مصر بہ نادر الروایہ و علماء متأخرین در اشارہ مختلف اند جمع عظیم بر جواز قائل است، و جمع عظیم بر عدم جواز، لاکن رائج جواز است زیرا کہ آن متأخرین کہ جامع بین الفقہ و الحدیث اند، مثل صاحب الفتح و البحر و الشرح الکبیر و رد المحتار قائل بر جواز اند و صاحب الہدایہ نیز بر جواز تفرق کردہ است در مختار النوازل و سکوت کردہ است در ہدایہ و بحث دریں مسئلہ بسیار است و فرصت نوشتن کم است لہذا بریں اشارات اکتفاء باید کرد ﴿۱﴾۔ و هو الموفق

﴿۱﴾ (مر التفصیل فی الحاشیۃ المحولۃ بمنہاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۶۶ جلد ۱)

باب ماجاء فی الاشارة

د فرضو او سنتو نه پس اجتماعي دعا د قولي حديث په بنا

باندې مسنون او د فعلي حديث په بنا باندې غير معمول ده

موال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د فرض مونځ نه پس
پاډ مسنون نه پس د پيغمبر ﷺ نه د دعوت غوښتنې له لارې د دعوت غوښتنې د
مونځ نه پس پيغمبر ﷺ په هيئت اجتماعي سره د دعوت غوښتنې وی نو
وضاحت او کړۍ واجرکم علي الله

المستفتي: محمد لقمان شمس آباد اټک ۱۴ صفر ۱۴۰۵

الجواب: پيغمبر ﷺ په هيئت اجتماعي سره د دعا کولو ترغيب ورکړې کما
في الدارمي والفتح وغيره. (۱) او پخپله ئې نه د فرضو نه پس په هيئت
اجتماعي سره دعا غوښتلې ده او نه د سنتو نه پس. اونه ئې اللهم انت
السلام په هيئت اجتماعي سره لوستلې نو په هيئت اجتماعي سره دعا
غوښتلو کښې د فرضو او سنتو نه پس کښې هيڅ فرق نشته. د قولي حديث
په وجه د واره مسنون دي او د فعلي حديث په وجه باندې د واره غير معمول
دي فافهم. (۲) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال الحافظ ابن حجر: واخرج الحاكم عن حبيب بن مسلمة الفهري سمعت رسول
الله ﷺ يقول: لا يجتمع ملائيدعو بعضهم ويؤمن بعضهم الا اجابهم الله تعالى. (فتح
الباري شرح صحيح البخاري ص ۳۰۸ جلد ۱۳ باب التامين)

﴿۲﴾ وفي المنهاج: والجواب عن الامر الاول انه معارض بالقرآن والاحاديث الصريحة في
مشروعية الدعاء والذكر على وجه الاجتماع قال الله تبارك وتعالى قد اجبت دعوتكما،
وروى القرطبي عن ابي العالیه ان موسى عليه السلام كان يدعو وهارون عليه السلام يؤمن،
وقال النبي ﷺ لا يجتمع ملائيدعو بعضهم ويؤمن بعضهم الا اجابهم الله تعالى رواه
الحاكم وذكره في كنز العمال، وقال النبي ﷺ ما اجتمع ثلاثة قط بدعوة الا كان حقا على
الله ان لا يرد ايديهم رواه الدارمي وذكره الحافظ في الفتح ما بين من الجواب الاول انه
ثبت باحاديث قولية مندوبة الدعاء على وجه الاجتماع ولم يثبت ما يعارضها لانه لم يثبت
عن النبي ﷺ في رواية ما انه لم يدع على وجه الاجتماع... (بقية حاشيه په راروايه صفحه)

د مونخ نہ پس پہ (اللهم انت السلام) کنبی د بعضی الفاظو زیاتول

موال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د فرض مونخ نہ پس بہ (اللهم انت السلام) ومنک السلام، بارہ کنبی د حینا ربنا با لسلام وادخلنا دارالسلام. زیاتوالی کول شرعاً خہ حکم لری؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد اللہ تور ډهیره صوابی

الجواب: چونکہ دا زیاتوالی پہ مرفوع احادیثو او د صحابہ کرامو پہ آثارو کنبی موجود نہ دے (۱) البتہ فقہائی کرامو دا ذکر کرې دے (۲) لہذا پہ ما ثور باندې اکتفا کول او پہ زیات باندې اعتراض نہ کول اعتدال دے. وهو الموافق

(بقیہ حاشیہ) بخلاف اذان العید فانہ ثبت فیہ روایۃ العلم فی سنن ابی داؤد وغیرہ فالعجب من ہذا القتال فی انہ لم یفرق بین عدم الروایۃ و بین روایۃ العلم، ولو سلم ان النبی ﷺ لم یدع بعد الصلوۃ علی وجہ الاجتماع والانتقل عنہ البتہ وهو التحقیق ایضاً فیقال ان القول هو الاقوی من غیرہ الخ. (منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۴ جلد ۱ جلد ۲ مبحث الدعاء علی ہیئۃ الاجتماعیہ) ﴿۱﴾ عن عائشۃ رضی اللہ عنہا: قالت کان رسول اللہ ﷺ اذا سلم لم یقعد الا مقدار ما یقول اللهم انت السلام ومنک السلام تبارکت یا ذالجلال والاکرام رواہ مسلم، وعن ثوبان رضی اللہ عنہ قال کان رسول اللہ ﷺ اذا انصرف من صلوٰتہ استغفر ثلثا وقال اللهم انت السلام ومنک السلام تبارک یا ذالجلال والاکرام رواہ مسلم.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۸۸ جلد ۱ باب الذکر بعد الصلوۃ الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة شرنبلالی: بعد الفرض القیام الی اداء السنۃ التی تلی الفرض متصلاً بالفرض مسنون غیر انہ یتحب الفصل بینہما کما کان علیہ السلام اذا سلم یمکث قدر ما یقول اللهم انت السلام ومنک السلام الیک یعود السلام تبارکت یا ذالجلال والاکرام وقال الطحطاوی تحت (قوله والیک یعود السلام) قال فی شرح مشکاۃ عن الجزری واما ما یزاد بعد قوله ومنک السلام من نحو والیک یرجع السلام فحینا ربنا وادخلنا دارالسلام فلا اصل لہ بل مختلق بعض القصاص.

(مراقی الفلاح مع الطحطاوی ص ۷۰ فصل فی صفۃ الاذکار بعد الصلوۃ)

د فرضو نه پس دعا کول

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه بعضې خلق د فرض مونځ نه پس ماثور دُعا گانې وئيل مکروه گنړي او په استدلال کښې ر (عقا ئد السنيہ) عبارت پيش کوي، (والمختار عند الحنفية ان يشغل بعد اداء المكتوبة بالسنة ويكره ان يشتغل بالدعاء والتسبيح قبل اداء السنة) او حال دا چه په احاديثو کښې د فرض مونځ نه پس مختلف ذکرونه راغلي دي. لهذا که د احنافو د تير شوي قول څه تاويل وي نو اوليکئ؟ بينوا توجروا.

المستفتي: مولوي محمد يعقوب تحت نصرتي بنو..... ۲۸۴۱۱۹۶۹

الجواب: د جمهور احناف مثلاً د ابن الهمام، ابن عابدين، ابن نجيم، او حلبی وغيره هم دا رائي ده. او د بعضې احنافو رائي دا ده چه د فرضو نه پس دې متصل دعا او کړې شي مثلاً امام بقالی (بحواله شرح شرعة الاسلام) لهذا بهتر داده چه د سنتو نه پس دې دعا او کړې شي (۱) او د فرضو نه پس متصل دعا کول هم د حنفيت سره متعارض نه دي. اگر چه د جمهورو په نزد مکروه تنزيهي ده. رواه مسلم (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال الحلبي: واماماً روى من الاحاديث في الاذكار عقيب الصلوة فلا دلالة فيها على الاتيان بها عقيب الفرض قبل السنة بل يحمل على الاتيان بها بعد السنة ولا يخرجهما تداخل السنة بينهما وبين الفريضة عن كونها بعدها وعقبها لان السنتين لواحق الفريضة وتوابعها ومكملاتها فلم تكن اجنبية منهما فما يفعل بعدها يطلق عليه انه فعل بعد الفريضة وعقبها. (غنية المستملى شرح منية المصلى ص ۳۳۱ قبيل فصل في المكروهات)

﴿۲﴾ عن عائشة رضي الله عنها قالت كان رسول الله ﷺ اذا سلم لم يقعد الا مقدار ما يقول اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام الحديث، وعلى هامشه: قوله لم يقعد الا الخ..... وعلى هذا فلا وجه للاستدلال به على ان ماثب من الادعية بعد الصلوة كان ياتي بها ﷺ بعد السنة جمعاً بينه وبين هذا الحديث والله اعلم. (صحيح المسلم ص ۲۱۸ جلد ۱ باب استحباب الذكر بعد الصلاة وبيان صفته)

وقال الحصكفي رحمه الله: ويكره تاخير السنة ال..... (بقية حاسيه په راوان مخ..)

د ستوپہ دریم رکعت کنبی بہ ثنائہ وئیلی کیری

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چې د سنت موکده دریم رکعت به د سبحانک اللهم نه شروع کوي که د بسم الله نه؟ بینوا توجروا المستفتي: عبدالرشید جہلم

الجواب: د بسم الله نه به ئې شروع کوي. (۱) وهو الموفق

په التحیات کنبی مساکی گوتې سره د اشارې حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلې باره کنبې خه فرمائي چه ځمونږ ځائې کنبې د دوه علمائي کرامو اختلاف دې يو عالم په مساوکې گوتې سره اشارې ته سنت وائي او دويم د اشارې پريخو دلو ته مستحب وائي نو دې دواړو باره کنبې فيصلې والا خبره اوليکي او ځمونږ راهنمائي او کړي؟ بینوا توجروا المستفتي: مولوي عبدالرحيم قلعه سيف الله بلوچستان ۱۰۱۱۱۹۹۰

الجواب: ځمونږ (د احنافو فقه) ظاهر الروايت د اشارې د جائز او ناجائز کيدلو نه چپ ده البته په (نادر الروايت) کنبې جواز ليکلې شوې دې.

كما في الموطأ والامالي وهي الراجعة لتأنيدها بالاحاديث المرفوعة وآثار الصحابة

ولان المتأخرين الذين اختاروها جامعون بين

(بقية حاشيه) بقدر اللهم انت السلام الخ، قال الحلواني لا بأس بالفصل بالاوراد واختاره الكمال قال الحلبي ان اريد بالكرهه التنزيهية ارتفع الخلاف. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۳۹۱ جلد ۱ مطلب فيما لو زاد على العدد الوارد في التسبيح)

﴿۱﴾ وفي الهنديه: واذا قام يفعل في الشفع الثاني ما فعل في الشفع الاول من القيام والركوع والسجود كذا في المحيط وقرأ الفاتحة فقط هكذا في الكافي وتكره الزيادة على ذلك كذا في السراج الرواج.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۷۶ جلد ۱ سنن الصلاة وآدابها وکیفیتها)

الفقه والحديث ﴿۱﴾ (والتفصیل فی منهاج السنن) ﴿۲﴾. وهو الموفق

بسم الله په پریخودلو سره سجده سهو یا د مونځ راگرځول لازم نه دي
 سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې (۱) په هر رکعت
 کښې بسم الله لوستل سنت دي که واجب؟ (۲) او نه لوستلو سره پرې سجده
 سهو لازمېږي که نه؟ (۳) او نه وئیلو سره به مونځ صحیح وي که راگرځول به
 ئې واجب وي؟ بینوا توجروا

المستفتي: عالم خان لنډیواه لکي مروت..... ۱۲۲ محرم ۱۴۰۱

الجواب: په هر رکعت کښې بسم الله وئیل سنت دي د سنتو په پریخو دلو سره
 قضاء او راگرځول نه لازمېږي. ﴿۳﴾

لما فی شرح التنویر وسمی غیر الموتم بلفظ البسمة سرأ فی اول کل رکعة ولو
 جهرية بحذف يسير هامش ردالمختار ص ۲۵۷ جلد ۱ ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: وفي المحيط انها سنة يرفعها عند النفي ويضعها عند الاثبات وهو
 قول ابي حنيفة ومحمد وكثرت به الاثار والاخبار فالعمل به اولي..... وقال في الشرح الكبير قبض
 الاصابع عند الاشارة هو المروى عن محمد في كيفية الاشارة وكذا عن ابي يوسف في الامالي
 وهذا فرع تصحيح الاشارة وعن كثير من المشايخ لا يشير اصلا وهو خلاف الدراية والرواية فعن
 محمد ان ما ذكره في كيفية الاشارة قول ابي حنيفة..... وهذا اما اعتمده المتأخرون لثبوته عن
 النبي ﷺ بالاحاديث الصحيحة ولصحة نقله عن ائمتنا الثلاثة فلذا قال في الفتح ان الاول خلاف
 الدراية والرواية..... واستضى بمصباح التحقيق في هذا المقام فانه من منح الملك العلام.
 (ردالمختار هامش الدر المختار ص ۳۷۶ جلد ۱ مطلب مهم في عقد الاصابع عند التشهد)

﴿۲﴾ (مر التفصیل فی ذیل هذا الباب فليراجع)

﴿۳﴾ قال الحصكفي: (وستنها) ترك السنة لا يوجب فساداً ولا سهواً بل اساءة لو عامداً غير
 مستخف، قال ابن عابدين، اي بخلاف ترك الفرض فانه يوجب الفساد وترك الواجب فانه
 يوجب سجود السهو. (الدر المختار مع ردالمختار ص ۳۵۰ جلد ۱ مطلب سنن الصلاة)

﴿۴﴾ (الدر المختار على هامش ردالمختار ص ۳۶۲ جلد ۱ قبيل مطلب لفظة
 الفتوى أكد من لفظة المختار)

د مونځ نه پس (اللهم انت السلام) خټکه وئیل گیزی

سوال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله امام د مونځ نه پس اللهم انت السلام وائي نو کوم طرفته به مخ کوي، دارنگې دا دُعا ده که نه؟ بعضې خلق دېته دُعا نه وائي جواب را کړئ مهرباني به وي؟ بينوا توجروا المستفتي: شاد محمد کوهات..... ۱۲۸ محرم ۱۴۰۱ هـ

الجواب: اللهم انت السلام الخ يو ذکر دې دعا نه ده، ددې ذکر کولو په وخت کښې لاس او چټول ثابت نه دي. پيغمبر ﷺ او صحابه کرام رضی الله عنه په هيئت اجتماعي سره دا ذکر (اللهم انت السلام) نه دې کړې بلکه ځان ځان له ئې کړې دې. لهذا هر سرې دې قبلې ته مخ کړي او کوي دې، (۱) وهو الموفق

د دعا بعد السنن په مسئله کښې د افراط او تفريط نه مونځ بيزاره يو

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه دعا بعد السنن علي هيئت الاجتماعيه جائز ده يا نه؟ ستاسو حضراتو د فتوې نه خو جواب ښکاره دې خو د خير المدارس ملتان مفتي صاحب د عدم جواز قائل دې. څو نړ په علاقه کښې خلق د دارالعلوم حقانيه په فتوې باندې عمل کوي ليکن بعضې ترينه انکاريان دي. او دا پوستر هم ستاسو په خدمت کښې حاضر دې دواړو طرفته پکښ دلائل او د هغې رد موجود دې اوس مونځ به او کړو دچا خبره اومنو؟ مدلل جواب را وليکئ مهرباني به وي؟ بينوا توجروا

المستفتي: ملک جهانزيب افريدي دره بازار دره آدم خيل..... ۱۲ محرم ۱۴۰۵

الجواب: پيغمبر ﷺ په هيئت اجتماعي سره نه د فرضونه پس دعا کړې ده او

(۱) وعن ثوبان رضي الله عنه: قال كان رسول الله ﷺ اذا انصرف من صلوة استغفر ثلاثا وقال اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام رواه مسلم. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۸۸ جلد ۱ باب الذكر بعد الصلوة الفصل الاول)

نه د سنتو نه پس او نه ئې اللهم انت السلام الخ په هیئت اجتماعي سره وئیلې، البته پیغمبر ﷺ په جمعی سره د دعا تر غیب ورکړې کما فی کنز العمال وغیره، نو په هیئت اجتماعي سره د مونځ نه پس دعا منع نه ده نه د فرضو نه پس او نه د سنتو نه پس ممنوع صرف التزام (لازم گرځول) دي.

والمختار هو بعد الرواتب عند الجمهور وبعد الفرائض عند البقالي وتمام الكلام في المقالات.

د اشتهار الجواب: ځمونږ مسلک او د صوبه سرحد د علماؤ مسلک دیویندي مسلک دي. د دې پوستر په مضمون کښې افراط او تفريط موجود دي مونږ د بریلویت او سلفیت دواړو نه بیزاره یو، دعا بعد السنن بهیئة الاجتماعية پیغمبر ﷺ نه د فرضونه پس کړې او نه د سنتو نه پس، ومن ادعی فعلیه البیان، البته پیغمبر ﷺ په جمعی سره د دعا تر غیب ورکړې او د فقهاء اکثریت دعا بعد السنن افضل او بهتر گرځولې، اختلاف په فضیلت کښې دي په جواز او عدم جواز کښې نه دي، البته التزام د هغه څه په لازم نه وي په دواړو صورتو نو کښې مکروه دي، کومو علماؤ چه بعد السنن. دعا ته بدعت وئیلې مونږ دهغوي سره متفق نه یو اکثر فقهاء د دعاد سنتو نه پس افضل گرځولې، البته امام بقالي رحمه الله بعد الفرائض بهتر گڼلې، وهو مختار اکثر الاکابر، کوم خلق چه دا وائي چه پیغمبر ﷺ بعد السنن دعا نه ده کړې لهذا دا بالاجماع بدعت دي نو د هغوي نه تپوس کول پکار دي چه د حدیثو په کوم کتاب کښې دي چه کړې ئې نه دي. ځکه چه په عدم ذکر او ذکر العدم کښې فرق موجود دي او که دا اومنلې شي چه پیغمبر ﷺ دا دعا نه دي کړې. والانسقل عنه البتة وهو التحقيق ايضا فيقال ان القول هو الاقوى من غيره انه ثبت باحاديث قولية منسوبة الدعاء على وجه الاجتماع ولم يثبت ما يعارضها لانه لم يثبت عن النبي ﷺ في رواية ما انه لم يدع على وجه الاجتماع بخلاف اذان العيد فانه ثبت فيه رواية العلم في سنن ابی داؤد وغیره. وهو الموفق

پہ جمعی سرہ دعا کول مندوب دی بدعت نہ دی.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خد فرمائی چہ د پنے وختہ مونخونونہ پس کہ د فرضونہ پس متصل وی او کہ د سنتونہ پس وی اجتماعے دعا صحیح دہ کہ نہ؟ بعضی خلق چہ د حجاز پہ زمکہ او مکہ مکرمہ کنبے ئی سبق وئیلی وی هغوی د مونخونونہ پس اجتماعے دعا تہ یعنی د فرضونہ پس او خصوصاً دستونہ پس تہ ناجائز او بدعت وائی او مسلمانان د مونخونونہ پس د دعا گانوں نہ منع کوی، د شریعت او علمائے احناف د مسلک پہ رنرا کنب ددی خہ حل دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد اقبال دنول تیکشن تربت مکران بلوچستان ۱۷ رمضان ۱۴۰۵

الجواب: پیغمبر ﷺ د فرضونہ پس د دعا ترغیب ورکری.

كما فی حدیث الترمذی قیل یا رسول الله ﷺ ای الدعاء اسمع قال جوف اللیل الاخر ودبر الصلوات المکوبات ﴿۱﴾

اود دبر المکتوبات پہ مراد کنبے اختلاف دی بعضی محدثین سمدستی او روستو مراد اخلی او بعضی غیر متصل مراد اخلی او د (دبر) اطلاق پہ دواړو باندی کیږی، خکه چہ دی دواړو کنبی یو هم په فرائضو باندی مقدم نه ده، (۲) اودا خبره دی واضحه وی چہ ددی د پاره ډیر اداب دی چہ په دی حدیث کنبے نشته او په نورو حدیثونو کنبی مذکور دی (مثل رفع الیدین، التلیث، التحمید، الصلاة، التامین) بعضی ددی ادابونه هیئت اجتماعے دی. لحدیث الحاکم وکنز العمال لا یجتمع ملا فیدعوا بعضهم ویؤمن بعضهم الا اجابهم الله، ولحدیث الدارمی وابی نعیم ما اجتمع ثلاثة قط بدعوة

﴿۱﴾ (سنن الترمذی ص ۱۸۸ جلد ۲ باب ماجاء فی جامع الدعوات)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: واما ما ورد من الاحاديث فی الاذکار عقب الصلاة فلا دلالة فيه على الاتيان بها قبل السنة بل يحمل على الاتيان بها بعدها لان السنة من لواحق الفريضة وتوابعها ومكملاتها فلم تكن اجنبية عنها فما يفعل بعدها يطلق عليه انه عقب الفريضة. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۹۱ جلد ۱ قبیل مطلب فی مالوزاد الخ)

الاکان حقا علی الله ان لا یرد ایدیهم (ذکرہ الحافظ فی فتح الباری) ﴿۱﴾
 پس پہ جمعی سرہ دعا کول مندوب دی ناجائز او بدعت نہ دی، البتہ لغوی
 بدعت دی حکمہ چہ پیغمبر ﷺ ہیئت اجتماعی سرہ نہ د فرضو نہ پس دعا
 غوبستلی او نہ د سنتو نہ پس ونظیرہ الازار والسراویل. وهوالموفق

احناف د سنتو نہ پس او بقالی د فرضو نہ پس دعا افضل گنری

موال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ بعضی علماء فرمائی
 چہ د سنتو نہ پس پہ جمعی سرہ دعا کول حرام او بدعت سیئہ دی او
 بعضی وائی چہ مستحب او بدعت حسنہ دی قول فیصل ذکر کرئی مہربانی
 بہ وی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی سیف الرحمان برول باندہ ضلع دیر..... ۱۹۷۰ ۱۷ ۲۵

الجواب: دا خبرہ دی واضحہ وی چہ د دعا بعد السنن پہ ہیئت اجتماعی سرہ
 پہ خیر القرون کنبی معمول نہ وو. نہ د فرضو نہ پس او نہ د سنتو نہ پس ﴿۲﴾
 (ومن ادعی فعلیہ البیان والدلیل ولن یاتوا بہ ولو کان بعضهم لبعض ظہیراً)
 البتہ دقولی حدیث نہ دعا کول ثابت دی، وهو حدیث د برالصلوات المكتوبات
 ﴿۳﴾ او دا حدیث پہ دواہو باندی صادق دی.

لان الدعاء بعد الرواتب یصدق علیہ انہ دبر المكتوبات لا انہ قبل المكتوبات، وایضاً
 صرح العلامة الشامی وایس الہمام ان ما یفعل بعد الرواتب یطلق علیہ انہ دبر
 المكتوبات فلیراجع وصرح فی البحر والخلاصہ

﴿۱﴾ (فتح الباری شرح صحیح البخاری ص ۳۰۸ جلد ۱۲ باب التأمین)

﴿۲﴾ ولیعلم ان الدعاء المعمول فی زماننا من الدعاء بعد الفریضۃ رافعین ایدیہم علی الہیئۃ
 الکلدائیۃ لم تکن المواظبۃ علیہ فی عہدہ علیہ الصلاۃ والسلام الخ. (العرف الشلی علی
 الترمذی ص ۸۶ جلد ۱ باب ماجاء فی کراہیۃ ان یخص الامام نفسہ بالدعاء)

﴿۳﴾ عن ابی امامۃ قال قیل یا رسول اللہ ای الدعاء اسمع قال جوف اللیل الاخر ودبر الصلوات
 المكتوبات رواہ الترمذی. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۸۹ جلد ۱ باب الذکر بعد الصلاۃ الفصل الثانی)

وارشاد الساری وغیرہ ان الدعاء عند الحنفیہ بعد الرواتب نعم قال البقالی المعتبری
انه بعد الفرائض ﴿۱﴾ فلعلم ان فی الامر توسعاً والاولیٰ هو الاتیان بعد الرواتب واما
الهیئة الاجتماعیه فہی من اداب الدعاء کالحمد والصلوة وغیرہ لحديث ذکر فی
معارف السنن وغیر واحد من کتب الاحادیث ﴿۲﴾. وهو الموفق

دعا بعد السنن او بعد الفرض باندي التزام بدعت او همیشوالی جائز دی
سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ بعضی اہل علم وائی
چہ دفرض مونخ نہ پس یہ ہیئت اجتماعی سرہ دعا کول بہترین او افضل
دی. او د سنتو نہ پس یہ ہیئت اجتماعی سرہ ددعا کول ہیخ ثبوت نشته،
بعضی اہل علم د سنتو نہ پس دعا لازم گنری. مہربانی او کړئ فیصلی والا
خبرہ او کړی ډیرہ ښہ به وي؟ بینوا توجروا،
المستفتی: ناصر شاہ محلہ سیدان جلبی صوابی ۱۹۷۲/ ۱۲/ ۵

﴿۱﴾ وفی شرح شرع الاسلام ویغتنم الدعاء بعد المكتوبة قبل السنة علی ماروی عن
البقالی (المعتبری فی الاصول، الحنفی فی الفروع مثل صاحب الکشاف) من انه قال الافضل
ان یشتغل بالدعاء ثم بالسنة وبعد السنن والاوراد علی ماروی عن غیرہ وهو المشہور
المعمول فی زماننا فانه مستجاب بالحديث.

(تعلیق الکوکب الدرۃ ص ۲۹۱ جلد ۲) (وهكذا فی السعایہ ص ۲۶۱ جلد ۲ باب صفة الصلاة)
﴿۲﴾ قال الله تبارک وتعالیٰ: قد اجیت دعوتکما، وروی القرطبی عن ابی العالیة ان موسیٰ
علیه السلام کان یدعو وھارون علیہ السلام یؤمن، وقال النبی علیہ السلام لا یجتمع ملائدعو
بعضھم ویؤمن بعضھم الا اجابھم الله تعالیٰ رواہ الحاکم وذكرہ فی کنز العمال وقال النبی ﷺ
ما اجتمع ثلاثة قط بدعوة الا کان حقاً علی الله ان لا یرد یديھم رواہ الدارمی وذكرہ الحافظ
فی الفتح..... ثبت باحادیث قولیہ مندوبیۃ الدعاء علی وجه الاجتماع.

منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۷ جلد ۲ مبحث الدعاء علی الہیئة الاجتماعیۃ

الجواب: واضحہ دوی چہ دعا پہ التزام سرہ بدعت دی برابرہ خبرہ ده کہ د فرضو نہ پس وی او کہ د سنتو نہ پس وی، لیکن د التزام پہ مطلب ډیر خلق نہ پوهیږي د التزام مطلب او معنی ده یو خیز لا زم او واجب کنړل یا د یو خیز په کونکې یا پریخو دونکې باندې د واجب پشان انکار کول او بد کنړل او صرف همیشوالي او پابندی ته التزام نه وائی گیني نو تهجد، او ایین، چاشت وغیرہ نور مستحبات به قول بدعات شي. (والامر لیس کذا لک لافهم لا یعتقدونها واجبات ولا ینکرون علی تارکها مثل الانکار علی تارک الواجب) او په فقه حنفي کنبې دا ذکر دي جه د جمهور و احنافو په نزد د سنتو نه پس دعا کول بهتر ده او دامام بقالي رحمہ اللہ په نزد د فرضو نه پس بهتر ده او هم دې لره د دیو بند اکثر اکابرینو مختار (غوره) مگر خولې. (۱) لہذا دیکنبې سختي کول نه دي پکار او په دې بنارونو بنسہ داده چہ د سنتو نه پس دعا او کریشي چہ د عامو فقہاء نه مخالفت رانشي او فتنہ جوړہ نه شي گني نو د امام بقالي رحمہ اللہ په قول باندې ہم عمل کول جائز دي چہ دې په فروعاتو کنبې حنفي دې او په اصولو کنبې معتزلي دي. دهغوی په قول باندې عمل کول هم جائز دی.

وان شئت الاطلاع علی دلائل الطرفين لراجع الی المقالات (۲). وهو الموفق

(۱) مفتی اعظم حضرت مولانا مفتي کفایت الله صاحب فرمائي: د دعا بعد السنن والنوافل حکم دادې چہ کہ خوګ ئې څه قسم التزام نه کوي او بهتر او افضل ئې نه گنږي او په پریخو دونکي باندې ملامتیا نه کوي او د جمعي اهتمام نه کوي او امام ددې پابند نه کړې شي نو که د سنتو نه پس کوم خلق اتفاقي طور باندې موجود وی که هغوی دعا او غواری نوجائز ده. (کفایت المفتی ص ۳۴۰ جلد ۳ سنن او نوافلو نه روستو د اجتماعي ثبوت شته که نه، فصل اول، (۲) د مقالاتو نه دا د دعا مقاله د فائدي عام کولو دپاره په مخکښې صفحاتو کنبې دا نقل کولې شي. (ازمرتب)

غنیۃ الطالب

فی الدعاء بعد المكتوبة والرواتب

د دعا فضیلت: دعا کول عبادت دې پیغمبر ﷺ فرمائی (الدعاء هو العبادة رواه الترمذی (۱) او الله (ج) دعا عبادت گرځولې دې. (وقال ربکم ادعونی استجب لکم ان الذین یتکبرون عن عبادتی سیدخلون جهنم داخرین) (سورة المومن) (۲) دعا دعبادت مغز دې پیغمبر ﷺ فرمائی الدعاء منخ العبادة (رواه الترمذی) (۳) دعا د عبادت اصل دې یعنی کامل عبادت دې ځکه چه عبادت هغه تنظیم او عا جزئ ته وائی چه د یو ذات په غیبي تسلط باندي دلالت کوي او په دعا کښې دا دلالت په واضحه طریقہ موجود دې.

دعا او تقدیر: بعضې خلق وائی چه تقدیر نه بدلېږي نو په دې وجه دعا کول بې فائدې دي، لیکن دا یو فاسد خیال دې. (۴) ځکه چه هرکله یو څیز عبادت وي او د الله (ج) د طرفنه مطلوب وي او د پیغمبرانو علیهم السلام معمول وي هغه عبث (بې فائدې) نشي کیدلې، او په عالم اسباب (دنیا) کښې چه څنگه د نورو اسبابو او ذریعو استعمال د تقدیر سره متصادم نه دي دغه شان دعا هم یو سبب او ذریعه ده نو د تقدیر سره به متصادم نه وي.

(۱) (جامع الترمذی ص ۱۷۳ جلد ۲ ابواب الدعاء باب ماجاء فی فضل الدعاء)

(۲) (سورة المومن آیت، ۲۰ رکوع، ۱۱ پارہ: ۲۴)

(۳) (جامع الترمذی ص ۱۷۳ جلد ۲ باب ماجاء فی فضل الدعاء ابواب الدعوات)

(۴) عن سلمان الفارسی قال قال رسول الله ﷺ لا یرد القضاء الا الدعاء ولا یزید فی العمر الا

البر رواه الترمذی. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۹۵ جلد ۱ کتاب الدعوات الفصل الثانی)

د دعا آداب

د دعا کولو ډیر آداب دي چه د هغې خپله درجه کښې لحاظ کول ډیر اہم دي.
(الف) دواړه لاسونه اوچتول، کما فی البیهقی یرفع یدیه فی الدعاء (۱) لیکن
په مونځ کښې به عام طور سره نه شی اوچتولې.

کما فی مصنف ابن ابی شیبہ ان رسول اللہ ﷺ لم یکن یرفع یدیه حتی یفرغ من صلاته
(ب) دعا نه مخکښې حمد او ثنا او درود وئیل.

لحدیث ابی داؤد اذا صلیت فقعدت فاحمد الله بما هو اهله وصل على ثم ادعه ﴿۲﴾
(ج) ناجائز سوال نه کول... لحدیث مسلم یرفع یدیه یحکم لعلہ یذبح باثم او قطیعة رحم (۳)

(د) په توجہ سره غوښتل او د قبلیدلو یقین کول. لحدیث الترمذی ادعوا لله
وانتم موقنون بالاجابة واعلموا ان الله لا یستجیب دعاء من قلب غافل لاه ﴿۴﴾
(ه) په عزم او اصرار سره دعا کول. لحدیث البخاری اذا دعا احدکم فلیعزم المسئلة

﴿۱﴾ عن انس قال کان رسول الله ﷺ یرفع یدیه فی الدعاء حتی یری بیاض ابطیه.
(مشکوٰۃ المصابیح ص ۹۶ جلد ۱ ابواب الدعوات الفصل الثالث)

﴿۲﴾ عن فضالة بن عبيد قال بينما رسول الله ﷺ قاعد اذ دخل رجل فصلى فقال اللهم
اغفر لي وارحمني فقال رسول الله ﷺ عجلت ايها المصلي اذا صليت فقعدت فاحمد الله
بما هو اهله وصل على ثم ادعه قال ثم صلى رجل آخر بعد ذلك فحمد الله وصلى على
النبي ﷺ فقال له النبي ﷺ ايها المصلي ادع تجب رواه الترمذی وروی ابو داؤد والنسائي
نحوه. (سنن الترمذی ص ۱۸۶ جلد ۲ باب ماجاء فی جامع الدعوات)

﴿۳﴾ عن ابی هريرة قال قال رسول الله ﷺ یرفع یدیه للبعد ما لم یذبح باثم او قطیعة رحم الخ
رواه مسلم. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۹۴ جلد ۱ کتاب الدعوات الفصل الاول)

﴿۴﴾ سنن الترمذی ص ۱۸۶ جلد ۲ باب ماجاء فی جامع الدعوات

وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ ﷺ لا یقولن احدکم اللہم اغفر لی ان شئت اللہم ارحمنی ان شئت لیعزم المسئلۃ فانہ لا مکروہ لہ ﴿۱﴾
 (و) دعا الفاظ درې ځلې وئیل.

لحدیث مسلم وابی داؤد ان رسول اللہ ﷺ کان یعجبه ان یدعو ثلاثا ﴿۲﴾
 (ر) د قبلیدلو جلتی نه کول حوصله او همت اوچت ساتل.

لحدیث البخاری یستجاب للعبد ما لم یعجل ﴿۳﴾
 (ج) په آخره کښې آمین وئیل لحدیث ابی داؤد ختم بآمین فقد اوجب ﴿۴﴾
 (ط) آخره کښې په مخ لاسونه رانښکل.

لحدیث ابی داؤد قال علیه الصلاة والسلام فاذا فرغتم فامسحوا بها جوهمکم ﴿۵﴾
 (ی) د حرامو نه بچ کیدل لحدیث مسلم مطعمه حرام و مشربه

حرام و ملبسه حرام و غدی بالحرام فانی یستجاب لذلك رواه مسلم ﴿۶﴾
 (ک) په جمعې سره دعا کول حضرت موسی علیه السلام او هارون علیه السلام په هیئت اجتماعي سره دعا کړې وه الله (ج) فرمائی:

قد اجیبت دعوتكما، وفي تفسیر القرطبی ص ۳۷۵ جلد ۸ عن ابی العالیه کان موسی علیه السلام یدعو وهارون علیه السلام یؤمن ﴿۷﴾

﴿۱﴾ (صحیح البخاری ص ۹۳۸ جلد ۲ باب لیعزم المسئلۃ فانہ لا مکروہ له کتاب الدعوات)

﴿۲﴾ (سنن ابی داؤد ص ۲۲۰ جلد ۱ باب فی الاستغفار کتاب الصلاة)

﴿۳﴾ (صحیح البخاری ص ۹۳۸ جلد ۲ باب یستجاب للعبد ما لم یعجل کتاب الدعوات)

﴿۴﴾ (سنن ابی داؤد ص ۱۴۲ جلد ۱ باب التأمین وراء الامام)

﴿۵﴾ (سنن ابی داؤد ص ۲۱۶ جلد ۱ باب الدعاء کتاب الصلاة)

﴿۶﴾ (مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۴۱ جلد ۱ باب الکسب وطلب الحلال الفصل الاول)

﴿۷﴾ (تفسیر قرطبی ص ۳۷۵ جلد ۸ سورة یونس آیت ۸۹ رکوع: ۱۴)

او پیغمبر ﷺ پہ جمعی سره ددعا ترغیب ورکړې دې:
 کما رواه الحاكم و ذکر فی کنز العمال قال النبی ﷺ لا یجتمع ملا فیدعو بعضهم ویؤمن
 بعضهم الا اجابهم الله تعالیٰ و کما رواه الدارمی و ذکره الحافظ فی الفتح ما اجتمع ثلاثة
 قط بدعوة الا کان حقا علی الله ان لا یرد ایدیهم ﴿۱﴾
 او علامه مرغینانی په هدایه کتاب الحج کښې لیکلې دی: والاجابة فی الجمع
 ارجی (۲)

ل) د قبلید لو په وختو نو کښې دعا کول. دغه وختو نه ډیر دي خو دلته
 پنځه ذکر کيږي: (۱) داذان وخت (۲) د صحیح جنگ په وخت کښې (۳) د باران
 په وخت کښې، کما فی حدیث ابی داؤد ثتان لا تر دان الدعاء عند النداء وعند
 الباس حين يلحم بعضهم بعضا وفي رواية وتحت المطر ﴿۳﴾
 (۴) د شپې په آخري حصه کښې (۵) د فرض مونځ نه پس.
 کما فی حدیث الترمذی قیل یا رسول الله ای الدعاء اسمع قال جوف الليل الاخر ودبر
 الصلوات المكتوبات ﴿۴﴾.

د ذکر وغیره د پاره ټولګي جوړول: عبد الله بن مسعود رضي الله عنه په هیئت
 اجتماعي سره ذکر کولو باندې انکار کړې دې. کما رواه الحاكم باسنادده (۵)
 نو ددې روایت دا معلومیږي چه ټولګي جوړول ناجائز دي ددې جواب دادې
 چه پیغمبر ﷺ په هیئت اجتماعي سره ددعا کولو ترغیب ورکړې او دغه
 شان ئې په هیئت اجتماعیه سره د ذکر کولو ترغیب هم ورکړې. کما فی حدیث
 الترمذی اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا وما رياض الجنة قال حلق الذكر ﴿۶﴾

﴿۱﴾ (فتح الباری شرح صحیح البخاری ص ۳۰۸ جلد ۱۳ باب التأمين)

﴿۲﴾ (هدایه علی صدر فتح القدير ص ۳۶۹ جلد ۲ باب الاحرام كتاب الحج)

﴿۳﴾ وفي رواية تحت المطر رواه ابو داؤد والدارمی الا انه لم يذكر وتحت المطر.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۶۶ جلد ۱ باب فضل الاذان واجابة المودن الفصل الثانی)

﴿۴﴾ (سنن ترمذی ص ۱۸۸ جلد ۲ باب ماجاء فی جامع الدعوات)

﴿۵﴾ (مسند دارمی ص ۶۸ جلد ۱ باب فی کراهه اخذ الراي)

﴿۶﴾ (سنن ترمذی ص ۱۸۹ جلد ۲ باب ماجاء فی تهد التسبیح بالید)

و کما فی حدیث مسلم، ان رسول اللہ ﷺ خرج علی حلقة من اصحابه فقال ما اجلسکم ههنا قالوا، ذکر اللہ فی آخرہ اتانی جبرائیل علیہ السلام فاخبرنی ان اللہ تعالیٰ یباهی بکم الملائكة ﴿۱﴾ و کما فی حدیث ملائكة سیاحین ہم ای الذاکرون قوم لا یسقی بهم جلیسہم ﴿۲﴾۔

حدیث د عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ موقوف دے او حدیث موقوف د حدیث مرفوع پہ مقابلہ کنبی مرحوج او متروک وی۔ ﴿۳﴾ او یا داچہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ د نیکو پہ شمار لو او د گناہونو شمار لو پہ پریخودلو باندی انکار کرے دے نہ د تولگو پہ جوہو لو باندی،

کما فی سنن الدارمی ص ۶۱ جلد ۱ فقال عبد اللہ بن مسعود ما هذا الذي اراكم تصنعون قالوا يا عبد الرحمن حصي نعدبه التكبير والتهليل والتسبيح قال فعدوا سيئاتكم فاننا ضامن ان لا يضيع من حسناتكم او دا ممکنہ دہ چہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ ددی فعل نہ دخیل حیثیت نہ پہ زیات اہتمام کولو باندی انکار کرے وی۔

﴿۱﴾ (رواہ مسلم، مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۹۸ جلد ۱ باب ذکر اللہ والتقرب الیہ الفصل الثالث)
 ﴿۲﴾ عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ ﷺ ان للہ ملائكة يطوفون فی الطرق یلمسون اهل الذکر فاذا وجدوا قوما یذکرون اللہ تنادوا..... قال ہم الجلساء لا یسقی جلیسہم رواہ البخاری وفی روایۃ مسلم قال ان للہ ملائكة سیارۃ فضلا یتغون مجالس الذکر فاذا وجدوا مجلساً فیہ ذکر قعدوا معہم..... فیقول ولہ غفرت ہم القوم لا یسقی بهم جلیسہم. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۹۷ جلد ۱ باب ذکر اللہ والتقرب الیہ)

وعن ابی ہریرۃ او عن ابی سعید الخدری قال قال رسول اللہ ﷺ ان للہ ملائكة سیاحین والارض فضلا عن کتاب الناس..... فیقول ہم القوم لا یسقی لہم جلیس هذا حدیث حسن صحیح وقلروی عن ابی ہریرۃ من غیر هذا الوجه. (سنن الترمذی ص ۱۹۹ جلد ۲ باب ای الکلام احب الی اللہ)
 ﴿۳﴾ قال العلامة السید شریف علی الجرجانی: المرفوع هو ما اضیف الی النبی ﷺ خاصۃ من قول او فعل او تقریر سواء کان متصلاً او منقطعاً..... والموقوف وهو مطلقاً ما روی عن الصحابی من قول او فعل متصلاً کان او منقطعاً وهو لیس بحجة علی الاصح الخ. (الرسالۃ فی فن اصول الحدیث للسید شریف علی الجرجانی ص ۲، ۳ الملحقہ بالترمذی)

لفظ دبر تشریح: د دبر الصلوة په دوه مطلوبونو باندې اطلاق کیږي یو د سلام نه مخکېنې باندې، او دا مطلب واضح دې، ځکه چې دُبر شی د یوڅیز روسته جز ته وئیلې شی، او دویم اطلاق روستو او د مونځ نه بهر باندې هم کیږي لکه چې د مسلم شریف په حدیث کېنې راغلی دی. معقات لا یخیب قائلین دبر کل صلاة ثلاث وثلثون تحميدة واربع وثلثون تکبيرة. (۱).

او دغه شان دا حدیث په ترمذی شریف کېنې هم راغلي دي.

فانده: دبر المکتوبات د فرضونه پس ته وائي که متصل وي او که منفصل وي د متصل پورې خاص نه دي ځکه چې پیغمبر ﷺ د دعا او تسبیحاتو دواړو ترغیب په لفظ د (دبر) سره ورکړي او دا ناممکن ده چې دواړه عملونه په یو وخت کېنې فرضونو پسې متصل او کړي شي. که مخکېنې شی دعا او کړي نو تسبیحات به دبر الفرائض نه شي، او جمع بین التسبیحات والدعاء به د سنتو خلاف شي. او حال دا چې دا دهیچا قول هم نه دي، چې دعا مخکېنې او کړي شي او روسته به تسبیحات او کړي شي یا ددې په عکس سره، په دیکېنې یو هم د سنتو نه خلاف نه دي، نو معلومه شوه چې د فرضو او دعا فصل (جداوالي) په تسبیحاتو سره جائز دي، او دغه شان د فرضو او تسبیحاتو فصل په دعا سره جائز دي نو لازمه شوه دا خبره چې لفظ دبر دا اتصال تقاضا نه کوي. نو چې کله د فرضو او دعا فصل په تسبیحاتو سره د دعا بعد المکتوبات د پاره مضر نه دي ځکه چې تسبیحات سنن مرغوبه دي نو دغه شان به د فرضو او دعا فصل په سنت مونځ سره هم ضرر والا نه وي بلکه بالکل به هیڅ ضرر نه ورکوي. ځکه چې د سنت مونځ اتصال د فرضو سره ډیر

(۱) عن كعب بن عجرة قال قال رسول الله ﷺ معقات لا يخيب قائلين او فاعلمن دبر كل صلوة مكتوبة ثلث وثلثون تسبيحة وثلث وثلثون تحميدة واربع وثلثون تكبيرة رواه مسلم. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۸۹ جلد ۱ باب الذكر بعد الصلوات)

زیات دے پہ نسبت سرہ اتصال د تسبیحاتو فرضونو پورے او د قیامت پہ
ورخ بہ سنت مونخ د فرضو قائم مقام جوڑی نہ تسبیحات، فقہائی کرامو
تصریح کریں دہ چہ کوم ذکر وغیرہ د مؤکد سنتو نہ وروستو اوشی ہغی تہ
بہ دبر المکتوبات وئیلی کبری علامہ شامی پہ رد المحتار کنبی فرمائی
واما وورد من الاحادیث فی الاذکار عقب الصلاة فلا دلالة فيه على الاتيان بها قبل السنة
بل يحمل على الاتيان بها بعدها لان السنة من لواحق الفريضة وتوابعها ومكملاتها فلم تكن
اجبية عنها، فما يفعل بعدها يطلق عليه انه عقب الفرائض، انتهى (ص ۳۹۳ جلد ۱) ﴿۱﴾
او محقق ابن الہمام فتح القدیر کنبی فرمائی ﴿۲﴾
وما وورد انه صلی اللہ علیہ وسلم کان یقول دبر کل صلاة لا اله الا الله وحده..... الى ان قال..... لا
یقتضی وصل هذه الاذکار بل كونها عقب السنة من غير اشتغال بما ليس هو من توابع
الصلاة یصح كونه دبرها، انتهى (ص ۳۱۳ جلد ۱) ﴿۲﴾.

پہ ہیئت اجتماعی سرہ دعا کول: پہ اہل علمو باندے دا خبرہ خہ پتہ نہ دہ چہ
پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم پہ بعضی وختونو کنبی پہ ہیئت اجتماعی سرہ دجُمعی مبارکی
پہ خطبہ کنبی دعا کریں پہ بخاری شریف (ص ۱۴۰ جلد ۱) کنبی روایت دے
رفع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یدیعو ورفع الناس ایدیہم مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یدعون ﴿۳﴾
او بعضی وختونو کنبی ئی انفرادی طور سرہ دسحر نہ پس دعا کریں
دہ. یا ئی مخ قبلے طرف تہ کریں.

کماروی الحاکم وابن ابی شیبہ ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم رفع یدیه بعد ما سلم وهو مستقبل
القبلة فقال، اللهم اخلص الوليد الى آخره (وذكر الحافظ ابن كثير في تفسيره
ص ۱۷۲ جلد ۳) اويابه مخ قوم طرف ته وو، كما روى ابن ابی شيبه في مصنفه قال ابو
الاسود صليت مع رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فلما سلم انحرف ورفع يديه ودعا ﴿۴﴾.

﴿۱﴾ (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۹۱ جلد ۱ قبیل مطلب فی ما لو زاد علی
العدد الوارد عقب الصلاة)

﴿۲﴾ (فتح القدیر ص ۳۸۳، ۳۸۴ جلد ۱ باب النوافل)

﴿۳﴾ (صحیح البخاری ص ۱۳۰ جلد ۱ باب رفع الناس ایدیہم مع الامام فی الاستسقاء)

﴿۴﴾ (وفی منهاج السنن: واما رفع الايدي عند الدعوات خارج الصلوة فقد ثبت باحاديث كثيرة
قولية وفعلية في الامهات الست وغيرها منها ما اخرجه ابن ابی حاتم وذكره الحافظ ابن كثير في
تفسيره ص ۱۷۲ جلد ۳ عن ابی هريرة ان رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم رفع يديه..... (بقية حاشيه په راروان مخ ۰۰)

د فرضو یا سنتو نہ پس پہ ہیئت اجتماعی سرہ ددعا کولو متعلق دا حادثو
ذخیرہ چپ دہ د دعا کولو متعلق ہم روایت نشته اود نہ کولو متعلق ہم نشته
دیتہ عدم ذکر او عدم روایت وائی او کہ شوک دا دعویٰ او کړی چہ پیغمبر ﷺ
دا دعا نہ دہ کړی نو هغه پہ پیغمبر ﷺ باندې افتراء او کړہ او دغه شان کہ
شوک دا دعویٰ او کړی چہ پیغمبر ﷺ دا دعا کړی دہ نو هغه ہم افتراء او کړہ
او کہ شوک دا وائی چہ کہ دا دعائی کړی وې نو روایت شوې به وې
نو د هغه مخالف به دا او وائی کہ دا دعائی نہ وې کړی نو دا نہ کول به روایت
شوې وولکه چہ د اختر د مونخ د پاره اذان او اقامت نہ دې شوې او دا نہ
کیدل روایت شوې دي (کما فی روایۃ ابی داؤد ص ۱۶۹ وغیرہ) (۱) بہر حال
پہ جمعی سرہ ددې دعا متعلق او دغه شان د اللہم انت السلام متعلق دعا
گانو نہ دا حادثو ذخیرہ چپ دہ او د عدم ذکر او ذکر د عدم پہ مینخ کنبی
فرق نہ کول غباوت یا غوايت دې (۲)

(بقیہ حاشیہ) بعد ما سلم وهو مستقبل القبلة فقال اللهم اخلص الوليد بن الوليد الى آخر الدعاء
وفی سندہ علی بن زید بن جدعان وهو متکلم فیہ والراجح انه لا ینزل عن درجۃ الحسن کیف
وقال یعقوب ہذا حدیث صحیح وقال العجلی وابن عدی ینتہ حدیثہ وقال ابن دقیق العید، علی
بن زید وان ضعف فقد ذکر بالصدق..... واما اخرجه ابن ابی شیبۃ فی مصنفہ من حدیث الاسود
العامری عن ابيه هو عبد الله بن حاجب بن عامر قال صلیت مع رسول اللہ ﷺ الفجر فلما سلم
انصرف ورفع یديہ. (منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۷۲ جلد ۲ باب ما یقول اذا سلم)
(تفسیر ابن کثیر ص ۷۰ جلد ۱ سورۃ النساء آیت: ۹۸)

﴿۱﴾ عن ابن عباس ان رسول الله ﷺ صلى العيد بلا اذان ولا اقامة وابا بكر وعمر او عثمان
شك يحيى. (سنن ابی داؤد ص ۱۷۰ جلد ۱ باب ترك الاذان فی العيد)
﴿۲﴾ حضرت لعلامہ مفتی اعظم کفایت اللہ دهلوی رحمہ اللہ فرمائی چہ کہ د شیخ (عبد الحق
محدث دهلوی) مراد داوی لاس او چتول او آمین آمین وئیل وئیل ثابت نہ دی نود هغی
جواب دادې چہ پہ احادیثو کنبی ددې خبرې نہ ذکر کیدل چہ پیغمبر ﷺ بہ دعا کنبی
لاس او چتول ددې خبرې دلیل نہ دې چہ لاس ئې نہ او چتول. دیو خیز پہ نہ ذکر کولو سرہ
د هغی عدم (نیشتوالی) نہ لازمیري، فان عدم الثبوت لا يستلزم ثبوت العدم وهذا
ظاهر جداً. لکہ چہ د روایتونو نہ دا نہ دی ثابت شوي چہ لاسونہ ئې او چتول نو دغه شان
دا ہم پہ یو روایت کنبی نشته چہ لاسونہ ئې نہ او چتول. (کفایت المفتی ص ۳۴۸ جلد ۳
فصل سوم فرائض کے بعد دعا کی مقدار کیا ہے)

د پیغمبر ﷺ پہ قول فعل او تقریر سره ثابت کار بدعت نہ دی

د پیغمبر ﷺ قول او تقریر ته حدیث وائی (۱) نو یو کار به هله د سنتو نه خلاف او بدعت وي چه نه د پیغمبر ﷺ د قول نه ثابت وي او نه د فعل یا تقریر نه نو دا دعوی کول چه دا کار بدعت دې حکه چه پیغمبر علیه سلام نه دې کړې غباوت یا غوايت دې

د مونځ نه پس په هیئت اجتماعي سره دعا کول: د مونځ نه پس په هیئت اجتماعي سره دعا کولو نه د پیغمبر علیه السلام فعل چپ دې البته د پیغمبر ﷺ قول ثابت دې هغه حدیث د بر المکتوبات دې رواه الترمذي (۲) او په دې حدیث کښې نه درفع الیدین ذکر شته او نه د حمد و صلوة او نه د آمین او په منځ لاس رابنګل شته، او نه پکښې د انفراد او اجتماع ذکر شته لیکن قاعده دا ده چه، اذا ثبت الشي ثبت بادابه ولوازمه،، بهر حال په دې دعا کښې به ددې د آدابو لحاظ اوساتلې شي برابره خبره ده که دا دعا د فرطو نه پس وي او که د سنتو نه پس وي.

د دعا بعد السنت باره کښې د فقهاؤ اقوال:

په شرح شرعة الاسلام کښې ئې لیکلې دی:

ويغتنم بعد المکوبة قبل السنة على ماروى عن البقالی (المعتزلى فى الاصول، الحنفى فى القروع مثل صاحب الکشاف) من انه قال الافضل ان يشتغل بالدعاء ثم بالسنة، وبعد السنن والارواد على ماروى عن غيره وهو المشهور المعمول فى زماننا فانه مستجاب بالحديث (تعليق الکوکب النورى ص ۲۹۱ جلد ۲) قلت ومثل قول البقالی مروى عن الامام

﴿۱﴾ قال الشيخ عبد الحق الدهلوى: اعلم ان الحديث فى اصطلاح جمهور المحللين يطلق على قول النبى ﷺ وفعله وتقريره ومعنى التقرير انه فعل احد او قال شياً فى حضرته ﷺ ولم ينكر ولم ينه عن ذلك بل سكت وقرر.

(مطلحات علم الحديث الملحقه بالمشکواة المصاييح ص ۳ للشيخ عبد الحق الدهلوى)

﴿۲﴾ قيل يا رسول الله ﷺ اى الدعاء اسمع قال جوف الليل الاخر ودير الصلوات المکتوبات. (سنن ترمذی ص ۱۸۸ جلد ۲ باب ماجاء فى جامع الدعوات)

جعفر الصادق فی الطبرانی (۱) پس د امام بقالی علیہ السلام پہ نزد باندی د فرضونہ پس دعا کول افضل دی او دیتہ د اکثر اکابرینو میلان دی اود جمهورو پہ نزد بعد السنن افضل ده، او فقہائی کرامودا قول غورہ کری، علامہ ابن الہمام او ابن عابدین رائی مخکبسی ذکر شوی ابن نجیم صاحب د بحر الرائق فرمائی:

لکن عندنا السنة مقدمة على الدعاء الذى هو عقب الفراغ (ص ۳۰۳ جلد ۸)

او صاحب د مراقی الفلاح علامہ حسن شرنبلالی فرمائی:

ويستحب للامام بعد سلامه ان يتحول الى جهة يساره لتطوع بعد الفرض ويستحب ان يستقبل بعده اى بعد التطوع وعقب الفرض ان لم يكن بعده نافلة، يستقبل الناس ثم يدعون لانفسهم وللمسلمين رافعى ايديهم ثم يمسحون بها وجوههم انتهى بحلف (الطحاوى ص ۲۵۳ تا ۲۵۷)

او په (الاشباه والنظائر کنبی ابن نجیم او په شرحه اشہاء کنبی حموی فرمائی): (الاشتغال بالسنة عقيب الفرض افضل من الدعاء، ص ۱۲۷، ۱۲۸)

صاحب د خلاصه الفتاوی علامہ طاہر بن عبد الرشید البخاری فرمائی (بعد الفريضة الاشتغال بالسنة اولى من الاشتغال بالدعاء ص ۹۵ جلد ۱) او علامہ قسطلانی پہ ارشاد الساری شرح دبخاری کنبی فرمائی:

وعند الحنفية يكره له المكث قاعداً ليشغل بالدعاء لان القيام الى السنة بعد اداء الفريضة افضل من الدعاء والتسبيح والصلاة (ص ۱۳۳ جلد ۲).

په التزام او دوام کنبی فرق: التزام د مالا يلزم اود يو خيز د هغی د حیثیت نه زیات اهتمام کول بدعات دي، الله تعالی نه هغی انصارو باندی انکار کړیدی چا چه د احرام پر حالت کنبی خپلو کورونوته د شاطرفنه د راتللو اهتمام کړی وو، الله تعالی فرمائی: وليس البر بان تاتوا البيوت من

﴿۱﴾ وفي السعاية نقلاً عن المواهب للقسطلاني نقلاً عن الحافظ بن الحجر اخرج الطبراني من رواية جعفر بن محمد الصادق قال الدعاء بعد المكوبة افضل من الدعاء بعد النافلة كفضل المكوبة على النافلة.

(سعايه شرح هدايه ص ۲۵۸ جلد ۲ باب صفة الصلاة)

ظہورہا ولكن البر من اتقى، واتوا البيوت من حيث ابوابها (سورة البقرة) ﴿١﴾
او عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ پہ ہغہ خلقو باندی انکار کړې وو کومو

چہ د مونځ نہ پس بني طرفته گر ځیدل لازم کنځل.

قال لا يجعل احدكم للشيطان شياً من صلاته يرى ان حقاً عليه ان لا ينصرف الا عن يمينه

(بخاری ص ۱۱۸ جلد ۱) ﴿۲﴾

او ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ فرمائي.

من اصر على امر منسوب وجعله عزماً ولم يعمل بالرخصة فقد اصاب منه الشيطان من

الاضلال (مرقاۃ ص ۳۵۳ جلد ۲) ﴿۳﴾.

التزام په دوه قسمه دې يو حقيقي دې چہ يو څيز واجب نہ وي او د

لزوم او وجوب عقیده ئې اولری. اودا د نذريہ صورت کښې جائز دې اود

نذر نه علاوه مکروه او بدعت دې، دویم التزام حکمي دې. چہ يو څيز واجب

او لازم نہ گنړي ليکن د خپل حيثيت نه ئې زيات اهتمام کوي لکه په عبد اللہ بن

سلام رضی اللہ عنہ باندې چہ ازمايش راغلي وو او اللہ (ج) د هغې نه انکار او کړو اودا

آيت نازل شو.

يا ايها الذين آمنوا ادخلوا في السلم كافة ولا تتبعوا خطوات الشيطان (بقرة) ﴿۴﴾

﴿۱﴾ (سورة البقرة پاره: ۲ رکوع: ۷ آيت: ۱۸۹)

﴿۲﴾ (صحيح البخارى ص ۱۱۸ جلد ۱ باب الافتال والانصراف عن اليمين والشمال)

﴿۳﴾ (مرقاۃ المفاتيح شرح مشكوة المصابيح ص ۳۵۳ جلد ۲ باب الدعاء في التشهد)

﴿۴﴾ قال العلامة حافظ عماد الدين ابن كثير: يقول الله تعالى 'امراً عباده المؤمنين به

المصلقين برسوله ان يأخذوا بجميع عرى الاسلام وشرائعه والعمل بجميع اوامره وترك

جميع زواجره ما استطاعوا من ذلك..... وزعم عكرمه انها نزلت في نفر ممن اسلم من

اليهود وغيرهم كعبد الله بن سلام واسد بن عبيد وثعلبة وطائفة استأذنوا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم في

ان يسبوا ويقوموا بالتوراة ليلأقامرهم الله باقامة شعائر الاسلام والاشتغال بها عما عداها،

وفي ذكر عبد الله بن سلام مع هؤلاء نظر، اذ يبعد ان يستأذن في اقامة السبت وهو مع تمام

ايمانه يتحقق نسخه ورفع وبطلانه والتعويض عنه باعياد الاسلام.

(تفسير ابن كثير ص ۳۲۳ جلد ۱ سورة البقرة آيت: ۲۰۸)

او دغه شان د انصارو آزمائش چه د (لیس البر ان تاتوا البیوت من ظهورها) (۱) سره ئې انکار نازل شو. البته په التزام او دوام کښې فرق کول ضروري دي. التزام بالمستحب ممنوع دي او دوام بالمستحب مطلوب دي. قال رسول الله ﷺ خیر العمل ما دیم علیه وقال رسول الله ﷺ احب الاعمال الی الله اومها وان قل، رواه البخاری ومسلم عن عائشة رضی الله عنها (۲) ﴿

د التزام او دوام په مینځ کښې د عموم او خصوص من وجه نسبت دي کوم خلق په د فرضو یا سنتو نه پس همیشه دعا کوي او التزام ئې کوي نو هغوي د دوام او التزام دواړو مرتکب شو. او کوم کس چه د فرض یا سنتو نه پس کله کله دعا کوي او التزام کوي نو هغه التزام او کړو او دوام نه، او کوم کس چه د فرضو یا سنتو نه پس همیشه دعا کوي لیکن نه ورته لازم وائي او په پریخو دونکي باندې انکار هم نه کوي نو هغه دوام او کړو او التزام نه او د بدعت نه بچ شو البته د عوامو د اصلاح د پاره کله کله د فرضو او سنتو نه پس دعا نه کول مناسب دي چه په التزام کښې مبتلا نه شي.

د سنتو نه روستو درې ځلې دعا کول مباح ده:

حضور ﷺ د زیارت القبور په وخت کښې درې ځلې دعا کړې. کما فی مسلم (ص ۳۱۲ جلد ۱) جاء النبی ﷺ البقیع فقام فاطال القيام ثم رفع یدیه ثلاث مرات ثم انحرف ﴿۳﴾

او د فرضو یا سنتو نه پس درې ځلې دعا کول نه مطلوب دي اونه ممنوع دي بلکه مباح کار دي او هر هغه مباح چه په هغې باندې د عوامو عقیده سنت جوړه شي هغه مکروه جوړېږي.

کما فی شرح الکبیر کل مباح یودی الیه ای الی اعتقاد الجهلة سنیها فمکروه (۵۷۳) ﴿۴﴾

﴿۱﴾ (سورة البقرة پاره: ۲ رکوع: ۷ آیت: ۱۸۹)

﴿۲﴾ (مشکواة المصابیح ص ۱۱۰ جلد ۱ باب القصد فی العمل الفصل الاول)

﴿۳﴾ (صحیح مسلم شریف ص ۳۱۳ جلد ۱ فصل فی التسليم علی اهل القبور والدعاء لهم)

﴿۴﴾ (غینة المستملی المعروف بالكبیری ص ۵۶۹ فصل فی مسائل شتی)

د مونځ نه پس د څو معمولاتو باره کښې قلمي مسئلې

د کوم مونځ نه پس چه سنت نه وي نو دامام خو ښه ده چه په خپل ځانې کښې او که پاسي ليکن قبلې طرفته به د. اللهم انت السلام (الخ) د مقدار نه زيات نه کښې (بدائع) او د ترمذي شريف د حديث په بنا باندې د سحر او د ماښام د مونځ د فرضو نه پس د اشهد ان لا اله الا الله... الخ.. لس ځلې وئيلو په مقدار باندې ناسته پکښې داخل نه ده. (مراقي الفلاح و طحاوی ص ۲۵۲، ۲۵۳) او چه کله کښې نو د هغه خو ښه ده چه ښې طرفته مخ اړوي او که گس طرفته او يا خلقو ته مخ کوي ليکن دا هله چه مخا مخ څوک مونځ کونکې نه وي. (بدائع) او د کوم مونځ نه پس چه سنت وي نو امام دې د اللهم انت السلام... الخ په مقدار کښې بيا دې سنت او کړي. (مراقي الفلاح و طحاوی ص ۲۵۲) سنت دې هغه ځانې کښې نه کوي کوم ځانې کښې چه ئې فرض کړې وي (بدائع ص ۱۶۱ جلد ۱) البته که څوک مقتدي ئې د فصل (جداوالي) او انتظار نه پس دغه ځانې کښې سنت او کړي نو دا جائز دي (حديث ابوداؤد) (۱) (تمت المقالة في الدعاء)

د فرض اونستويه مينځ کښې کيناستل او اللهم انت السلام دواړه سنت دي

وال: علمائې کرام دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د فرضو او سنتويه مينځ کښې صرف دا کيناستل سنت دي او که نه د اللهم انت السلام لوستل هم په سنتو کښې شامل دي؟ بينوا توجروا

المستفتی: لعل مرجان هنگو..... ۱۹۷۲ء ۱۸/۲۴

﴿۱﴾ عن الازرق بن قيس..... فقال الرجل الذي ادرك معه التكبير الاول من الصلوة يشفع لو ثبت اليه عمر فاخذ بمنكبيه فهزه ثم قال اجلس فانه لم يهلك اهل الكتاب الا انهم لم يكن بين صلواتهم فصل فرجع النبي ﷺ بصره فقال اصاب الله بك يا ابن الخطاب.
(سنن ابی داؤد ص ۱۵۱ جلد ۱ باب فی الرجل يتطوع فی مكانه الذي صلى فيه المكتوبة)

الجواب: دواہ سنت دی (۱) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال ابن عابدین رحمہ اللہ: (قوله الا بقدر اللهم) لما رواه مسلم والترمذی عن عائشة رضی اللہ عنہا قالت کان رسول اللہ ﷺ لا يقعد الا بمقدار ما يقول اللهم انت السلام ومنك السلام تبارکت يا ذا الجلال والاکرام واما ما ورد من الاحادیث فی الاذکار عقیب الصلاة فلا دلالة فيه على الاتيان بعد قبل السنة بل يحمل على الاتيان بها بعلمها لان السنة من لواحق الفريضة وتوابعها ومكملاتها فلم تكن اجنبية عنها فما يفعل بعلمها يطلق عليه ان عقیب الفريضة وقول عائشة بمقدار لا يفيد انه كان يقول ذلك بعينه بل كان يقعد بقدر ما يسعه ونحوه من القول تقريبا فلا ینا فی ما فی الصحیحین من اللہ ﷺ کان يقول فی دبر كل صلاة مكتوبة لا اله الا الله وحده لا شریک له له الملك وله الحمد وهو على كل شیء قدير اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطى لما منعت ولا ينفع ذا الجد من الجد وتمامه فی شرح المنية.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۹۱ جلد ۱ مطلب هل يفارقة الملكان اداب الصلاة)

باب آداب الصلوة

د فرضو ادا کولو نه پس به امام سنت کوم ځایي کښې کوي؟

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې بعضې خلق وائي د ماسپښين، ماښام او ماسخوتن مونځونو نه پس د امام د پاره په محراب کښې سنت کول مکروه دي. آيا دا خبره صحيح ده؟ بينوا توجروا، المستفي . ملک جهانزيب آفريدي دره آدم خيل کوهات..... ۳۰ اگست ۱۹۸۹ء

الجواب: د کومو فرضونو نه پس چې سنت وي نو د فرض کولو والا امام د پاره مستحب دي چې مخکښې شي يا وروستو شي يا ښي طرفته شي يا گس طرفته شي او يا کور ته لاړ شي (۱) فقط

د پټکي سره مونځ کول د ډير ثواب ذريعه ده

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې د امام د پاره پټکې ضروري دي که نه؟ او دا هم واضحه کړئ چې د پټکي ترلو ثواب او يا درجي زيات دي ايا دا صحيح ده؟ بينوا توجروا،

المستفتي: فضل كريم صوابي..... ۲۷ ذی قعدة ۱۳۹۵ هـ

الجواب: پټکې وهل د هر مسلمان د پاره د خير کار دي او مستحب دي، خصوصاً د مونځ په وخت کښې د ډير ثواب ذريعه ده.

كما في الفردوس الديلمي عن جابر ركتان بعمامة خير من سبعين ركعة بلا عمامة

(۱) قال الحصكفي: يستحب للإمام التحول ليمين القبلة الخ وقال العلامة ابن عابدين

رحمه الله: وإن كان بعدها تطوع وقام يصليه يتقدم أو يتأخر أو ينحرف يمينا أو شمالاً أو

يلهب إلى بيته فيتطوع ثمة. (رد المحتار ص ۳۹۲ جلد ۱ مطلب فيما لو زاد على العدد

الوارد في التسيح عقب الصلاة آداب الصلاة)

وفيه أيضاً الصلوة في العمامه عشر الاف حسنة كما في كشف الحقائق ص ۷۷ ﴿۱﴾
او د امام سره ددې خاص کول جهالت دې.....وهوالموفق

اللهم انت السلام وتيلو وخت کنبې لاس اوچتونل

سوال: علمائي دې مسئلې باره کنبې څه فرمائي چې د اللهم انت السلام وتيلو وخت کنبې لاسونه اوچتونل بدعت دې که نه؟ بينوا توجروا

المستفتي: حبيب الله خان ابيت آباد..... ۲۶۸۳۱۹۸۵

الجواب: فعل در رسول ﷺ د اللهم انت السلام وتيلو وخت کنبې د لاس اوچتولو نه خاموش دې ددې متعلق نه اثبات روايت شوې او نه نفي او دسکوت (چپوالي) نه نفي جوړول کم فهمي يا بد فهمي ده. وهوالموفق

د فرضو مونځ نه پس جهرأ دعا کول

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کنبې څه فرمائي چې د فرض مونځ نه پس جهرأ دعا کول پکار دي که په پټه، او مستحب کومه طريقه ده؟ بينوا توجروا
المستفتي: محمد سليمان کراچي..... ۱۶ جمادي الاول ۱۴۰۲ هـ

الجواب: د مونځ نه پس د امام په جهر سره دعا کول غوښتل او د مقتديانو آمين وئيل جائز دي. (لحديث ورد بذلك كما في فتح الباري) (۲) ليکن مسبق وغيره ته د تکليف په وجه باندې ناجائز دي (حموي) (۱) وهوالموفق

﴿۱﴾ قال القاري: وكذا ما أورده الديلمي من حديث ابن عمر مرفوعاً: صلاة بعمامة تعدل خمسا وعشرين..... ومن حديث انس مرفوعاً الصلاة في العمامة بعشرة آلاف حسنة قلت: مروى ابن عمر نقله السيوطي عن ابن عساكر في جامعه الصغير مع التزامه بانه لم يذكر فيه الموضوع. (الموضوعات الكبرى للقاري ص ۱۳۷ رقم حديث: ۵۶۳)

﴿۲﴾ قال الحافظ ابن حجر العسقلاني: قوله (باب التامين) يعني قول آمين عقب الدعاء ذكر فيه حديث ابي هريرة اذا امن القاري فأمنوا، والمراد بالقاري..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

د پټکي شرعي حیثیت او مقدار

موال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فر مائي چه پټکې به صرف د مونځ د پاره وهلې کيږي او که په نورو وختونو کښې به هم سنت وی؟ ددې شرعي حیثیت څه دې؟ بینوا توجروا

المستفتي: روح الامين فائتل شعبه نفسيات پشاور يونيورسټي

الجواب: پټکې د مونځ او بغير د مونځ نه دواړو حالتونو کښې سنت دي (۱) د پټکي څه شرعي اندازه نشته البته پیغمبر ﷺ درې نیم گزه او شپږ گزه دوه قسمه (مختلف رنگونو والا) استعمال کړي دي. (سعايه و زرقانی) وهو الموفق

(بقیه حاشیه) هنا الامام اذا قرأ فی الصلاة ويحمل ان يكون المراد بالقارى اعم من ذلك..... واخرج الحاكم عن حبيب بن مسلمة الفهرى سمعت رسول الله ﷺ يقول: لا يجمع ملا فيدعو بعضهم ويؤمن بعضهم الا اجابهم الله تعالى. (فتح الباری شرح صحيح البخاری ص ۳۰۸ جلد ۱۳ باب التامين)

والا يخل العلامة ابن عابدين: وفي حاشية الحموى عن الامام الشمراني اجمع العلماء سلفاً وخلفاً على استحباب ذكر الجماعة في المساجد وغيرها الا ان يشوش جهرهم على قائم او مصل او قارى.

(ردالمحتار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب في رفع الصوت بالذكر باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)
(۲) پټکي ترل د رسول الله ﷺ په سنتو کښې يو سنت دې د پیغمبرانو او نيکانو خلقو د لباس حصه ده علامه قسطلاني ليکي. در رسول الله ﷺ يو پټکې وو چه هغې ته به ئې سحاب وئيلې او ددې پټکي لا ندې به ئې په سر باندې تاؤ شوې ټوپئ کيښودله. (المواهب مع زرقان ص ۹ جلد ۵) او په شرح دمواهب کښې دي چه د پیغمبر ﷺ يو پټکې شپږ گزه او يو دولس گزه وو او په سعايه کښې دي چه ملا علی قاري رحمه الله په خپله رساله عمامه کښې ذکر کړې چه څمونږ بعضې حنفي علماؤ ذکر کړې چه پیغمبر ﷺ به هيمشه کوم پټکې استعمالولو د هغې اوږد والې د اوو گزه او په جمعه او اخترونو کښې به ئې دولس گزه پټکې وهلو. اوددې تائيد د علامه جزري د قول نه هم کيږي چه هغه په تصحيح المصابيح کښې ذکر کړې دي.

حتى اخبرني من اثق به انه وقف على شيء من كلام الشيخ محي الدين النووي ذكر فيه انه عليه السلام كان له عمامة قصيرة وعمامة طويلة وان القصيرة كانت سبعة ازرع والطويلة اثني عشر، (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

د فرض د ادا کولو نه پس د اللهم انت السلام په مقدار کیناستل یا دا وئیل دواړه ثابت دي.

پوښوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د فرضو او سنتو په
مینځ کښې د اللهم انت السلام په مقدار کیناستل سنت دي یا هم دا دعا
وئیل سنت دي؟ بینوا توجروا
المستفتي: لعل مرجان کوهات..... ۲۲ رجب ۱۳۹۳ هـ

(بقیه حاشیه) حافظ ابن القیم په زاد المعاد (ص ۷۲ جلد ۱)، او ملاعلی قاري په مرقاة
کښې او مجد الشیرازی وغیره سیر والو ذکر کړي دي چه پیغمبر ﷺ به څنگه تویئ
استعمالوله دغه شان به ئې عمامه هم استعمالوله نو پیغمبر ﷺ پتکې اکثر د تویئ
دپاسه وهلو، او کله به ئې بغیر دپتکې نه صرف تویئ هم پسر کوله. او بغیر د تویئ نه به
ئې پتکې هم وهلو او که دا اعتراض او کړیسي چه په ترمذی کښې مرفوع روایت دي. (ان
فرق ما بینا وین المشرکین العمام علی القلائس) نو دهغې یو جواب محدثینو دا ذکر
کړې دې چه امام ترمذی وئیلې دي. اسناده لیس بالقائم. او په منهاج السنن کښې دي چه
دې حدیث کښې د پیغمبر ﷺ په اعتجار باندې انکار مراد دي.
رسول الله ﷺ نه صرف په احرام کښې سرتور سر کیدل ثابت دي عام طور سره به د هغوي
ﷺ په سر باندې پتکې یا تویئ پرته وه. اودا د فرشتو سنت دي په (تفسیر ابن کثیر
ص ۵۲۳ جلد ۱) کښ څو روایتونه ددې متعلق راغلې دي صحابه کرامو به هم خپل سرونه په
تویئ یا عمامه سره پتول د عبدالله بن عتیک او عبدالله بن عدي نه د هریو دعمامې ذکر په
بخاري شریف کښې راغلې دي، دغه شان د حدیثو په کتابونو کښې د انس بن مالک عمار
بن یاسر او حضرت ابوالدرداء رضی الله عنهما پشان صحابه کرامو د عمامې ذکر راغلې دي دغه شان
دنورو صحابو دعمامې او شملې پریخودلو د کیفیت تذکره هم د حدیثو په کتابونو کښې
موجود دي. د تابعینو او تبع تابعینو متعلق دعمامې استعمال روایت شوې دي ابن بطال
مالکي رضی الله عنهما فرمائي چه امام مالک بیان کړي دي چه هغوي يحيی بن سعید، ربیعہ او ابن
هرمند رضی الله عنهما کښې هریو پتکې وهونکې موندلې دي او زه د ربیعہ په مجلس کښ ووم، په
هغې کښې یو دیرش شرکاء وو هریو پتکې وهونکې وو. حضرت حسن بصري رضی الله عنهما فرمائي
چه قوم به په عمامه او تویئ باندې سجده کوله. (بخاري ص ۵۶ جلد ۱) از مرتب.

الجواب دومرہ اندازہ باندی فصل کول ہم سنت دی او اللهم انت السلام یا نور ماثور ذکرونه وئیل ہم سنت دی الثبوت کلیهما بالحدیث (۱) وهو الموفق

د ستو او فرضو په مینځ کښې خوراک خټاک کول یا خبرې کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د سحر په موندځ کښې د فرضو او سنتو په مینځ کښې د ماسپښین دموندځ د سنتو او فرضو په مینځ کښې خوراک خټاک او خبرې کول جائز دي که نه؟ په دې سره د سنتو راگر څول لازم دي که نه؟ بڼوا توجروا

المستفتي: مولوي نصيب خان حسن خيل شمالي وزيرستان ۱۰ نومبر ۱۹۸۹
الجواب: د فرضو او سنتو په مینځ کښې دا کارونه د ثواب کمونکې دې ليکنه راگر څولو باعث نه دي. (شرح التنوير على هامش رد المحتار ص ۵۷ جلد ۱)
(۲) وهو الموفق

په موندځ کښې د خشوع ختمیدلو د خطري د وجې نه سترگې پټول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه که د توجه او خشوع ساتلو دپاره په موندځ کښې سترگې پټې کړې شی نو په دې کښ به څه قباح وي که نه؟ بڼوا توجروا

المستفتي: عبد الحليم بقلم خود ۱۷۱۱۴۱۹۷۳

﴿۱﴾ وعن عائشة رضى الله عنها قالت كان رسول الله ﷺ اذا سلم لم يقعد الا مقدار ما يقول اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام رواه مسلم.

وعن ثوبان رضى الله عنه قال كان رسول الله ﷺ اذا انصرف من صلوته استغفر ثلاثا وقال اللهم انت السلام ومنك السلام تباركت يا ذا الجلال والاكرام رواه مسلم.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۸۸ جلد ۱ باب الذكر بعد الصلوة الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفى: ولو تكلم بين السنة والفرض لا يسقطها ولكن ينقض ثوابها، وقيل تسقط. (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۵۰۳ جلد ۱ مبحث مهم فى الكلام على الضجعة بعد سنن الفجر باب الوتر والنوافل)

الجواب: کہ دسترگو کہلاؤ ساتلو وخت کنبی د خشوع ختمیدو خطرہ وی نو بندول بی جائز دی بلکہ بہتر دی. (شامی ص ۲۰۴ جلد ۱، ۱) وھوالموفق

امام د پارہ د پتہ کی مقدار

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د جمات د امام د پارہ د پتہ کی مقدار کم نہ کم خومرہ پکار دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مثل زادہ ترلان دی صوابی: ۱۲۸۵، ۱۹۲۹

الجواب: د پیغمبر ﷺ پتہ کی مختلف قسمونہ کنبی وو لیکن سنت پہ ہریو پتہ کی سرہ ادا کیڑی لکہ چہ قمیص، خادر اولنگ ہر خومرہ چہ وی سنت پری ادا کیڑی دا ضروری نہ دہ چہ دمنقول پہ اندازہ باندی وی. (۲) وھوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفی: وتغميض عينه للنهي الا لکمال الخشوع. (قوله الا لکمال الخشوع) بان خاف فوت الخشوع بسبب رؤية ما يفرق الخاطر فلا يكره بل قال بعض العلماء انه الاولى وليس بعيد حلية وبحر. (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۴۷۷ جلد ۱ مطلب اذا تردد الحكم بين سنة وبدعة كان ترك السنة الاولى، باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿۲﴾ العمامة ما اعتم بالراس ولا حذلها شرعاً نعم ذكر في شرح المواهب كانت له ^{عليه السلام} عمامة قصيرة ستة اذرع وعمامة طويلة اثنا عشر ذراعاً وكما في الطبرانی ولكن قال ابن حجر لا اصل له (مواهب ص ۹۹) وفي السعاية ذكر على القاري في رسالته في العمامة ذكر بعض علماءنا الحنفية ان العمامة التي كان يلبس دائماً طولها سبعة اذرع والتي تلبس في الجمعة والعيدین طولها اثنا عشرة ذراعاً ويؤيده ما ذكره الجزري في تصحيح المصابيح قد تبعت الكتب وتطلبت من كتب السير والتواريخ لا قف على قلر عمامته ^{عليه السلام} فلم اقف على شيء حتى اخبرني من اتق به انه وقف على شيء من كلام الشيخ محي الدين النووي ذكر فيه انه عليه السلام كان له عمامة قصيرة وعمامة طويلة وان القصيرة كانت سبعة اذرع والطويلة اثني عشر (مواهب) وقال الشيخ احمد عبد الجواد اللومي عن ابن القيم: لم تكن عمامته ^{عليه السلام} كبيرة يوفى الرأس حملها ولا صغيرة لا تقى الرأس من حر ولا برد بل كانت وسطاً بين ذلك وخير الامور الوسط (تحافات ص ۱۵۵). (از مرتب)

د عمامې د دوو شلو حکم

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د عمامې دوه شملي پريځودل جائز دي يا نه؟ پينوا توجروا
المستفتي: حامد انور..... ۱۹۷۵ء ۳۱۲۸

الجواب: بين الكتفين دوه عذبه (عذبه شمله عمامه) جائز دی (۱) اشعة
اللمعات شرح مشکوة. وهو الموفق

د عمامې د پاره درو مال استعمال او د عمامې مقدار

سوال: ښاغلي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې نن سبا د رومال کوم رواج دی؟ آیا ددې په سر باندې په تړلو سره د عمامې سنت ادا کيږي؟ او دغه شان د احاديثو په رتړا کښې د عمامې کم مقدار او زيات مقدار خومره گزه پورې ثابت دي؟ او آیا عمامه صرف د امام د پاره سنت ده يا د مقتدي او منفرد د پاره هم؟ پينوا توجروا

المستفتي: حبيب گل..... ۱۹۷۴ء

الجواب: دا خبره دې واضحه وي چې عمامه پسرول د هر مسلمان د پاره سنت دي (الثبوتها بالا حاديث القولية) او فقهاې کرامو دا د مونځ په مستحباتو

﴿۱﴾ ولى المنهاج: و كما ثبت ارسال العذبة بين الكتفين كذلك ثبت ارسالها من الجانب الايمن نحو الاذن فى حديث امامة، اخرج الطبرانى فى الكبير..... وكذلك ثبت اراءها بين يدي المعتم ومن خلفه فى حديث عبد الرحمن بن عوف رواه ابو داؤد وفى اسناده شيخ مجهول وفى حديث ثوبان اخرج الطبرانى فى الاوسط..... اعلم ان سدل الطرف الاسفل يسمى عذبة فى الاصطلاح واما غرز الطرف الاعلى وارساله من خلفه فيسمى عذبة لغة وهو ثابت فى رواية ابى الشيخ من رواية ابن عمر، كان رسول الله ﷺ يلبس كور العمامة على راسه ويفرزها من وراءه ويرخي لها ذوابة بين كتفيه.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۱۲ جلد ۵ باب سدل العمامة بين الكتفين)

کنبی شمار کرے دی، کما فی شرح الکبیر ص ۳۲۴ (۱) پہ دی کنبی د امام او
غیر امام حکم یو شان دی صرف د امام پورے خاص کیدل په خه دلیل سره نه
دی ثابت (۲) او دا خبره هم ده چه عمامه هر هغی کپړې ته وائی. چه د سر نه
تاو کړې شی، کما فی التعلیق الممجد. اودا معنی په رومال کنبی هم شته
دی، لهذا د عربي لغت په رنړا کنبی به دا عمامه وي. اگر چه ځمونږ په لغت
کنبی دینه عمامه نه وئیلې کیرې. او د عمامې دپاره خه شرعاً مقدار نه دی
مقرر نو د رومال په وړو کوالي باندې خه نقصان نه لازمیږي. البته ملاعلي
قاری په مرقاة کنبی لیکلې دي. چه د پیغمبر ﷺ وړه عمامه اووه شرعي گزده
وه، او لویه عمامه دولس شرعي گزده وه لیکن په دی سره دا نه لازمیږي چه
ددې خاص مقدار نه کمه زیاته عمامه به مسنون نه وي. کما فی الرداء و
الازار. (۳) وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة حلی: المستحب ان یصلی الرجل فی ثلثة اثواب ازار و قميص و عمامة
ولو صلی فی ثوب واحد متوشحاً به جميع بدنه کما یفعله القصار فی المقصورة جاز من غیر
کراهة..... ولكن فيه ترک الاستحباب.

(غنية المستملی ص ۳۳۷ فصل فيما یکره فی الصلاة)

﴿۲﴾ قال العلامة عبد الحئی اللمکنوی: وقد ذکرنا ان المستحب ان یصلی فی قميص
وازار و عمامة ولا یکره الاکفاء بالقلنسوة ولا عبرة لما اشتهر بین العوام من کراهة ذلك.
(عمدة الرعايه علی هامش شرح الوقایه ص ۱۹۸ جلد ۱ قبیل باب الوتر والنوافل)

وفی منهاج السنن: ان العمامة سنة ولها فضیلة مثل سائر السنن الزائدة واما روايات فضیلة
الصلوة فیها خمساً وعشرين صلاة او سبعین صلاة وعشرة الاف حسنة فباطلة وموضوعة
صرح به القاری وغیره.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۱۲ جلد ۵ باب سدل العمامة بین الکتفین)

﴿۳﴾ وفی منهاج السنن: والعمامة هی ما اعتم بالراس ولاحد لها شرعاً نعم ذکر فی شرح
المواهب كانت له ﷺ عمامة قصيرة ستة اذرع عمامة طويلة اثنا عشر ذراعاً وفی السعاية
ذکر علی القاری فی رسالته فی العمامة ذکر بعض علماءنا الحنفية ان العمامة التي كان یلبس
دائماً طولها سبعة اذرع والتي تلبس فی الجمعة والعیدین..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

سجدي ته تللو وخت کښې به لاسونه په

زنگونانو ږدې که زورند به ئې ساتي

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې پيغمبر ﷺ به کله د قومي نه سجدي ته تللو نو لاسونه به ئې په زنگونانو کيښودل يا زورند به وو؟ ځمونږ دپاره بهتره طريقه کومه ده چې په زنگونانو باندې لاس کيښودلې شي يا زورند لا سونه وي؟ بينوا توجروا المستفتي نامعلوم ۲۳/۸/۱۹۷۳

الجواب: د سجدي نه اوچتيدلو وخت کښې په پتونانو يا زنگونانو باندې ځان ټينګول د حديث او فقهې نه ثابت دي. (۱) ليکن سجدي ته تللو وخت کښې اعتماد کول ثابت نه دي لهدا د عذر نه بغير داسې نه کول بهتر دي وهوالموفق

ذکر اذکار د فرضو نه پس بهتر دي يا دستو نه پس ؟

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې د ماښام دمونځ نه پس

(بقیه حاشیه) طولها اثنا عشرة ذراعا ويوده ما ذکر الجزری فی تصحيح المصاييح قد تبعت الكتب وتطلبت من كتب السير والتواريخ لاقف على قدر عمامته عليه السلام فلم اقف على شيء حتى اخبرني من اتق به انه وقف على شيء من كلام الشيخ محي الدين النووي ذكر فيه انه عليه السلام كان له عمامة قصيرة وعمامة طويلة وان القصيرة كانت سبعة اذرع والطويلة اثني عشر انتهى. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۷ جلد ۱ باب ما في المسح على الجوربين والعمامة) ﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي: ويكره للنهوض على صدور قدميه بلا اعتماد وقعوده استراحة، قال ابن عابدين: (قوله بلا اعتماد) اي على الارض قال في الكفاية اشار به الى خلاف الشافعي في موضعين احدهما يعتمد بيديه على ركبتيه عندنا وعنده على الارض والثاني الجلسة الخفيفة قال شمس الائمة الحلواني الخلاف في الافضل حتى لو فعل كما هو منهي لا بأس به عند الشافعي ولو فعل كما هو مذهبه لا بأس به عندنا كذا في المحيط. (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۳۷۴ جلد ۱ باب آداب الصلاة)

دری خلور خلّی کلمه شریفه او لوستله او آیه الكرسي وغیره بیا دهغې نه پس م دعا او غوښتله او دهغې نه پس مې سنت ادا کړل نو آیا دا صحیح ده که د فرضو نه پس سمدستي سنت کول ضروري دي؟ بینوا توجه!

المستفتي: علي شاه..... ۱۹ مارچ ۱۹۷۵

الجواب: د سنتو نه پس افضل دي (۱) البته فرضو پسې سمدستي لوستل هم جائز دي، وهوالموفق

د امام د پاره (ربنا لك الحمد) وئیل اونه وئیل دواړه جائز دي

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چه امام به د سمع الله لمن حمده نه پس (ربنا لك الحمد) وائی كه نه؟ كه او وائی نو په هونځ كښې ورسره فرق راځي كه نه؟ بینوا توجهوا، المستفتي: عزيز الحق پوستې بكس
نمبر ۱۴۲۱ هـ جده سعودي عرب

الجواب: امام د سمع الله لمن حمده نه پس ربنا لك الحمد وئیلې شي. ځمونږ مذهب كښې دې مسئلې كښې اختلاف دې دې كښې توسع ده ډيرو فقهاؤ وئیلو ته ترجیح وركړې ده. (۲) وهوالموفق

د امام نه د پټكې دو هلو او مونځ وركولو مطالبه كول صحيح نه ده

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چه يو سړې د خلقو په مخكښې دا او وائي چه په سر باندي پټكې كښودل د رسول الله ﷺ سنت دي او كوم علماء چه په سر باندي پټكې نه ږدي هغه لعنتيان او خبيثان دي،

﴿يقال للعلامة حسن بن عمار الشرنبلالي: قال الكمال عن شمس الانمة الحلواني انه قال لا بأس بقراءة الاوراد بين الفريضة والسنة فالاولى تاخير الاوراد عن السنة، فهذا ينفي الكراهة. (مراقى الفلاح شرح نورالايضاح ص ۳۱۲ فصل في صفة الاذكار)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله لغيره) اي لمؤتم ومنفرد لكن سيأتي ان المعتمد ان المنفرد يجمع بين التسميع والتحميد وكذا الامام عندهما وهو رواية عن الامام جزم بها الشرنبلالي في مقلته. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۳ جلد ۱ باب صفة الصلاة)

ددې ویونکې څه حکم دې؟ ځکه چې ځمونږ په معاشره کښې اکثر علماء پټکې نه وهي بلکه اکثر ټوپې یا قراقلې اچوي؟ بینوا توجروا المستفتي. عبدالرازق پی او ایف واه کینټ. ۱۹۹۱ء ۹۱۱

الجواب: عمامه ترل سنت رسول ﷺ او سنت ملائکه دي. (۲) اوددې ترل د هر مسلمان د پاره سنت زائده او مستحب دي. (۳) د علمائې کرامو یا ائمه کرامو پورې ددې خاص کول غلطې ده (۴) البته د کپړې او څرمنې ټوپې

﴿۱﴾ فی منهاج السنن: ان العمامة سنة ولها فضيلة مثل سائر السنن الزائدة واما روايات فضيلة الصلوة فيها خمسا وعشرين صلاة او سبعين صلاة وعشرة آلاف حسنة فباطلة وموضوعه صرح به القاري وغيره، وتام هذه المسائل في التحفة الاحوذی.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۱۲ جلد ۵ باب سدل العمامة بين الكتفين)

﴿۲﴾ قال العلامة حافظ ابن كثير: (قوله من الملائكة مسومين) قال معلمين وكان سيما الملائكة يوم بدر عمام سود ويوم حنين عمام حمرة وروى من حديث حصين بن مخارق عن سعيد عن الحكم عن مقسم عن ابن عباس قال لم تقاتل الملائكة الا يوم بدر..... عن ابن عباس قال كان سيما الملائكة يوم بدر عمام بيض قد ارسلوها في ظهورهم ويوم حنين عمام حمرة..... حدثنا هشام بن عروة عن يحيى بن عباد ان الزبير رضى الله عنه كان عليه يوم بدر عمامة صفراء مقجرا بها فنزلت الملائكة عليهم عمام صفرة.

(تفسير ابن كثير ص ۵۲۳ جلد ۱ سورة آل عمران آيت ۱۲۵)

﴿۳﴾ قال في شرح الوقاية: السنة ما واظب النبي عليه السلام عليه مع الترك احيانا فان كانت المواظبة المذكورة على سبيل العبادة فسنن الهدى وان كانت على سبيل العادة فسنن الزوائد كلبس الثياب والاكل باليمين وتقديم الرجل اليمنى في الدخول ونحو ذلك.

(شرح الوقاية ص ۶۹ جلد ۱ الولاء والقيام في الوضوء كتاب الطهارة)

﴿۴﴾ قال العلامة حسن بن عمار بن علي: والمستحب ان يصلى في ثلاثة اثواب ازار وقميص وعمامة وقال الزيلعي والافضل ان يصلى في ثوبين لقوله عليه السلام اذا كان لاحدكم ثوبان فليصل فيهما يعنى مع العمامة لانه يكره مكشوف الرأس.

(امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۲۲۹ باب شروط الصلوة واركانها)

باندی کفایت کول جائز دی (۱) او کوم سرې چه ئې بالکل پریږدي یا د سپکوالي او بې پرواهي او ناراستۍ په وجه ئې بالکلیه پریږدي نو هغه د بیهقي د حدیث «لعتهم ولعنهم الله وکل نبی یجاب والتارک لسنۍ»، په وجه باندی ملعون دی (۲)

نوټ: د ماحول او معاشرې په وجه باندې سنت رسول پریخودل د ضعیف ترین ایمان علامت دی. فقط

(۱) وقال فی منهاج السنن: فی الغرائب رجل صلى مع قلنسوة وليس فوقها عمامة او شی آخر یکره وما ذکره الفردوس الدیلمی عن جابر رکعتان بعمامة خیر من سبعین رکعة بلا عمامة، وبالجملۃ ان ترک العمامة ترک الاولی نعم جاز ترک ما لایکون مطلوباً شرعاً عند مصلحة العوام.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۲۵ جلد ۲ باب ماجاء فی الصلوة فی الثوب الواحد)
(۲) وقال فی منهاج السنن: ذکر العلی القاری ایضاً والمجد الشیرازی وغیرهما من ارباب السیران النبی ﷺ کان یلبس القلائس تحت العمام و غیر العمام ویلبس للعمائم بغیر القلائس انتهى، فان قيل قدر وی الترمذی مرفوعاً ان فرق ما بیننا وبين المشرکین العمام علی القلائس قلنا قال الترمذی اسناده لیس بالقائم وقیل قصده ﷺ الانکار علی الاعتجار. (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۷ جلد ۱ باب ماجاء فی المسح علی الجوربین والعمامة)
قال العلامة عبد الحئی الکهنوی: وقد ذکرنا ان المستحب ان یصلی فی قمیص وازار وعمامة ولا یکره الاكتفاء بالقلنسوة ولا عبرة لما اشتهر بین العوام من کراهته ذلك. (عمدة الرعايه علی هامش شرح الوقایه ص ۱۹۸ جلد ۱ قبیل باب الوتر النوافل)

باب تسوية الصفوف

آیا یو نابالغ به د بالغینو په صف کښې اودریدلې؟

وال: علمانی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه کله د بالغینو په صف کښې ځائي وي او نابالغ یواځې وي نو د بالغینو په صف کښې او دریدلې شي؟ بینوا توجروا

المستفتي: کرک استاد بهرت بنون..... ۱۹۷۵ء ۱۱/۲۰

الجواب: دا نابالغه د بالغینو په صف کښې اودریدلې شي. (کما فی الدر المختار) (۱) وهو الموفق

په مخکښې ځانې قبضه کول او قرآن ته د ښاکولو حکم

وال: علمانی دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه (۱) چه یو کس دپاره د جملات په اولني صف کښې رومال یا ټوپي کینودل د ځانې قبضه کولو د پاره څنگه دي. (۲) په مخکښې صف کښې مونځ گزارناست دي او زید روستو صف کښې ناست دي په قرآن مجید کښې تلاوت کوي چه د هغې په وجه دخلقو شاگانې قرآن مجید طرفته کیري نو آیا د زید دا طریقه جائز ده؟ بینوا توجروا

المستفتي: عبدالرحمان، حمید علي پارک اچره لاهور..... ۸۱۹۱۱۹۸۷

جواب (۱) دا منع نه دي البته څوک د خپل ځانې نه پاڅول مکروه دي. (۲)

﴿۱﴾ قال الحصكفي ثم الصبيان ظاهرة تعددهم فلو واحداً دخل الصف. (الدر المختار على

هاشم ردالمحتار ص ۳۲۲ جلد ۱ مطلب في الكلام على الصف الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله وليس له) قال في القنية له في المسجد موضع معين

يواظب عليه وقد شغله غيره قال الا وزاعى له ان يزعهه وليس له ذلك عندنا، اي لان

المسجد ليس ملكاً لاحد بحر عن النهاية قلت (بقية حاشية په راروانه صفحه)

(۲) قرآن مجید او دینی کتابو نو طرفته نسپی خورول مکروه دي شا کول ورته مکروه نه دي. (۱) وهو الموفق

د سختې گرمۍ دوجې نه اولنې صف پریخودل

موال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د یو جمات په یو حصه باندې چت دې او جنوبي حصه بغیر د چت نه ده اوس یو مشر عالم دین خلق په زور باندې په گرمۍ کښې په اولنې صف کښې په اودریدو باندې مجبور کوي چه د اولنې صف فضیلت زیات دې او حال دا چه گرمي هم سخته ده نو دې صورت کښې به مقتدیان څه کوي؟ بینوا توجرو

المستفتي: فضل حلیم بو نیر..... ۲۹۱۷۱۱۹۷۸

الجواب: د سختې گرمۍ دوجې نه د جماعت پریخو دل هم جا ئز دي (۲) نو اولنې صف پریخودل به ولې جا ئز نه وی؟ البته چه کله گرمي د برداشت قابله وي نو د اولنې صف فضیلت حاصلول پکار دي. (لان من ابتلى بليتين فليختر اهونهما). فافهم

(بقیه حاشیه) وینبغی تقییده بما اذا لم یقم عنه علی نية العود بلا مهلة كما لو قام للوضوء مثلا ولا سيما اذا وضع فيه ثوب لتحقق سبق یده تأمل .

(ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۳۹۰ جلد اقیل باب الوتر والنوافل)

(۱) وفي الهندية: مد الرجلين الى جانب المصحف ان لم يكن بحذائه لا يكره وكذا لو كان المصحف معلقا في التندو هو قد مد الرجل الى ذلك الجانب لا يكره كذا في الغرائب. (فتاوی عالمگیریه ص ۳۲۲ جلد ۵ الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف الخ)

(۲) قال الحصكفي: ولا (يجب الجماعة) على من حال بينه وبينها مطر وطن وبرد شديد قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله وبرد شديد) لم يذكر الحر الشديد ايضا ولم ار من ذكره من علمائنا ولعل وجهه ان الحر الشديد انما يحصل غالبا في صلاة الظهر وقد كفينا موته بسنية الابراء نعم قد يقال لو ترك الامام هذه السنة وصلى في اول الوقت كان الحر الشديد علر تأمل. (ردالمحتار ص ۳۱۱ جلد ۱ باب الامامة)

قسم کنبی حانت کیدلو والہ سرہ پہ صف کنبی مونخ کول جائز دی

حوال: علمائے کرام دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو سرے د جمعے د مونخ نہ پس پہ جمات کنبی قسم او خورولو چہ فلانکے کار بہ کووم اوس هغه د قسم نہ خلاف کوی او هغه کار نہ کوی۔ نو آیا ده سرہ پہ یو صف کنبی د جمعے مونخ کول جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: زردار خان حویلیان هزارہ..... ۱۴۸۱۱۹۷۲

الجواب: اہل سنت والجماعت دا مسلک دے چہ دگناہ پہ وجہ باندے نیکی تہ نقصان نہ رسیری (۱)۔ او دگناہ پہ وجہ باندے خوک د نیک کار نہ بندول گناہ ده لہذا ددے وعدے خلاف کونکے سرے مونخ صحیح دے او دے د جمات نہ ویستل او صف نہ ویستل لویہ گناہ ده ددے نہ بچ کیدل ضروری دی البتہ د فاسقانو سرہ تعلقات ختمول پکار دی چہ هغوی د خپلو کارونو نہ واپس شی او توبہ اوباسی فقط

د جمات پہ پکیدلو باندے د سرک بل طرفتہ صفونہ جوړول

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کہ جمات د خلقو نہ

﴿۱﴾ قال الامام نعمان بن ثابت: نزل المسئلة مبينة مفصلة: من عمل حسنة بشرائطها خالية عن العيوب المفسدة والمعاني المبطله ولم يطلها حتى خرج من الدنيا فان الله تعالى لا يضيعها بل يقبلها منه ويثيبه عليها وما كان من السيئات دون الشرك والكفر ولم يتب عنها حتى مات مؤمنا فانه في مشيئة الله تعالى ان شاء عذبه وان شاء عفا عنه ولم يعذبه بالنار ابداً، قال الملا على قارى في شرحه: وفي اقتصار حكم الامام الاعظم رحمه الله على الرياء والعجب دون سائر الآثام اشعار بان باقى السيئات لا تبطل الحسنات بل قال الله تعالى: ان الحسنات يذهبن السيئات وذلك للحديث القلبي سبقت رحمتى غضبي. (شرح القارى على الفقه الاكبر ص ۷۷، ۷۸ الطاعات بشروطها مقبولة الخ)

پک شی اودجمات مشرقی طرفته پہ خوارلس فته کنبی متصل سرک دی
خلق دومره فاصله پریریدی او بل طرفته صفونه جوپروی نوددی خلقد اقتداء
خه حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی محمد وزیربتگرام هزاره ۲۳ صفر ۱۴۰۱ھ

الجواب: دی خلقد باندی ضروری ده چه دا فاصله دکه کپی او مونخ اوکپی
کنبی نو اقتداء به ئی صحیح نه وی.

لمافی الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۵۲۷ جلد ۱ ویمنع من الاقتداء طریق
تجرى فيه عجلة او نهر یسع صفین فاكر الا اذا اتصلت الصفوف فیصح مطلقاً (۱)
اوکه په عیدگاه کنبی داسی فاصله وی نو اداکیری (لما فی الهندیه ص ۸۷
جلد ۱) (۲) وهو الموفق

په صفونو کنبی د بوداگانو، حواسو، ماتومانو اوبخو ترتیب

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره کنبی خه فرمائی چه په مونخ کنبی به په
اولنی صف کنبی بوداگان بیا خوانان بیا ماشومان او په آخري صف کنبی به
بنخې اودریرې ددی شرعی خه ثبوت دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: ولی الله تبوک سعودی عرب. ۱۴۰۲

الجواب: دا مسئله صحیح ده په حدیث شریف کنبی راغلی دی (لینی منکم
اولوا الاحلام والنهی ثم الذین یلوئهم ثم الذین یلوئهم، رواه مسلم) (۳) نواهل

(۱) الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۴۳۳ جلد ۱ باب الامامة مطلب الکافی
للحاکم جمع کلام محمد فی کتبه التی هی ظاهر الراویة

(۲) وفی الهندیه: وفی مصلى العيد الفاصل لا یمنع الاقتداء وان کان یسع فیہ الصفین او
اکثر. (فتاویٰ هندیه ص ۸۷ جلد ۱ الفصل الرابع فی بیان ما یمنع صحة الاقتداء وما لا یمنع)

(۳) (مشکواة المصابیح ص ۹۸ جلد ۱ باب تسوية الصف الفصل الاول)

علم او اہل عقل بہ درجہ پہ درجہ صفونہ جو پوی مثلاً اول سہری بالغان بیا نابالغہ وغیرہ (۱)

پہ شانی صف کنبی یواخی اودریدل اود

مخکنی صف نہ سہری راروستو کول

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کله اولنی صف دے شی اوروستو یو مونخ گذار راشی د دویم د راتللو امید نہ وی نودی صورت کنبی د اولنی صف نہ مونخ کونکی شاتہ رابنکل ضروری دی کہ نہ؟ او کہ دغہ شان اونہ کری نوخان لہ اودریدل مکروہ تحریمی دی یا تنزیہی؟ بینوا توجروا المستفتی: اکرام الحق نشتر آباد راولپنڈی..... ۱۲ ذی الحجہ ۱۳۸۹ھ

الجواب: پہ دے زمانہ کنبی بہتر دادہ چہ یواخی اودریزی۔ (فلیراجع الی الشرح الکبریٰ ص ۳۱۷ (۲) وردا مختار ص ۶۰۵ جلد ۱، ناقلاً عن القیہ، اوبعضی فقہاء فرمائی دی چہ کہ پہ صف کنبی خوک پوہہ سہری ووغہ دے راروستو کری گینی یواخی دے اودریزی۔ (ردا مختار ص ۵۰۶ (۳) اوداصل حکم متعلق تصریح ملاؤ نہ شوہ۔ لیکن ظاہری طور سرہ کراہت تنزیہی معلو میبری خکہ چہ د خالی والی موجود کیدلو سرہ سرہ ہم پیغمبر علیہ السلام د مونخ راگر خولو حکم نہ دے کری نود فرجی (خالی والی) نہ موجودیدلو وخت کنبی بہ حکم اسان وی۔ فقط

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: الرجال ثم الصبیان ثم الخنثی ثم النساء.

(الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۳۲۲ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحلی رحمہ اللہ: والقیام وحده اولی فی زماننا لغلبة الجهل علی العوام فاذا جره یفسد صلواتہ انتہی۔ (الشرح الکبیر ص ۳۳۹ فصل فی بیان ما الذی یکرہ فعلہ فی الصلاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: وقد منا کراہة القیام فی صف فیہ فرجة بل یجذب احدامن الصف ذکرہ ابن الکمال لکن قالوا فی زماننا ترکہ اولی فلذا قال فی البحر یکرہ وحده الا اذا لم یجد فرجة (قوله وقد منا) ای فی باب الامامة عند قوله ویصف الرجال حیث قال ولو صلی علی رفوف المسجدان وجد فی صحنہ مکانا کرہ کقیامہ فی صف خلف صف فیہ فرجة، ولعلہ یشیر بذلک الی انه لو لا العذر المذكور کان انفراد المأموم مکروها (قوله لکن قالوا) القائل صاحب القنیہ فانه..... (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

امام پسی چہ صف پورہ شی نو دویم صف کنبی یواخی اودریدل

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی جہ کہ د پیش امام شاتہ یو صف پورہ شی نو مقتدی پہ دویم صف کنبی یواخی اودریدل شی کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد سلیم صدیقی پوسٹ نمبر ۶۳۰ مسقط عمان ۵۱۱۱۹۷۴
الجواب: پہ صف کنبی یواخی اودریدل مکروہ دی (۱) لیکن مونع صحیح دی.

لحدیث زادک اللہ حرصاً ولا تعد ﴿۲﴾ ولم یأمره بالاعادة ههنا ﴿۳﴾. فافهم. وهو الموفق

(بقیہ حاشیہ) عزا الی بعض الكتب اتی جماعة ولم یجد فی الصف فرجة قیل یقوم وحده وبعذر وقیل یجذب واحدا من الصف الی نفسه فیقف بجانبه والاصح ماروی هشام عن محمد انه ینتظر الی الركوع فان جاء رجل والی جذب الیه رجلا او دخل فی الصف ثم قال فی القنیه والقیام وحده اولی فی زماننا لغلبة الجهل علی العوام فاذا جره تفسد صلاته.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۷۸ جلد ۱ باب من یفسد الصلاة وما یکره فیها)

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: وقد منا کراهة القيام فی صف خلف صف فیہ فرجة للنهی وكذا القيام منفرداً وان لم یجد فرجة بل یجذب احداً من الصف ذکره ابن الکمال لکن قالوا فی زماننا ترکہ اولی. (الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۴۷۸ جلد ۱ باب مکروهات اصلا)

﴿۲﴾ وعن ابی بکر۔ انه انتهى الی النبی ﷺ وهو راکع فركع قبل ان یصل الی الصف ثم مشی الی الصف ف ذکر ذلك للنبی ﷺ فقال زادک اللہ حرصاً ولا تعد رواه البخاری.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۹۹ جلد ۱ الفصل الاول باب الموقف)

﴿۳﴾ قال العلامة علی بن سلطان محمد: ذهب الجمهور الی ان الانفراد خلف الصف مکروه غیر مبطل وقال النخعی وحماد وابن ابی لیلی ووکیع واحمد مبطل والحديث حجة علیهم فانه علیه السلام لم یأمره بالاعادة ولو کان الانفراد مفسداً لم تكن صلاته منعقدة لا اقتران المفسد بتحريماتها.

(مرقاۃ المفاتیح شرح مشکوٰۃ ص ۱۸۵ جلد ۳ قبیل الفصل الثانی باب الموقف)

پہ جمات کنبی د مونخ ادا کونکي مخي نه د جمات نه بهر يا دننه د تيريدلو حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کنبې څه فر مائي چې يو سړې په جماعت کنبې دننه يا په صحن (غولې) انگړې کنبې مونخ کوي او دويم سړې د جماعت نه بهر لرې مخامخ تيريري آيا هغه به گناه گاروي او دغه شان د جمات او غير جمات څه فرق شته دي؟ بينوا توجروا

المستفتي: حبيب الله... ۳۰۱۳۷۴

الجواب: محقق ابن همام دا غوره کړې چې په جمات او غير جمات کنبې فرق نشته يعني په جمات کنبې هم لږ لرې تيريدل جائز دي (ای ما لا يقع عليه بصر المصلي الخاشع) (کافي فتح القدير ص ۲۸۸ جلد ۱) (۱) وهو الموفق

که يو کس په اولني صف کنبې سنت شروع کړل

او جماعت او دريدلو نو څه به کوي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کنبې څه فر مائي چې يو سړې په اولني صف کنبې سنت شروع کړي او لږ ساعت پس جماعت او دريري اوس صف خويودي نوداسړې به سنت پوره کړي او جماعت کنبې به شريک شي يا سنت پريريدي شاته لاړ شي سنت او کړي بيا په فرض جماعت کنبې شريک شي؟ بينوا توجروا

المستفتي: عبد الغني... ۳ جون ۱۹۷۵

﴿۱﴾ قال العلامة ابن الهمام: وفي النهاية الاصح انه ان كان بحال لو صلى صلاة الخاشعين نحو ان يكون بصره في قيامه في موضع سجوده وفي موضع قدميه في ركوعه والى اربعة انفه في سجوده في حجره في قعوده والى منكبه في سلامه لا يقع بصره على المار لا يكره ومختار لسرخسي مائى الهدايه وما صحح في النهاية مختار فخر الاسلام رجحه في النهاية. (فتح القدير ص ۳۵۲ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

الجواب: سنت دے اوکھری او امام سرہ دے شریک شی (ردالمحتار) (۱) وهو الموفق

پہ صفونو کنبی د اوکھو او کیتو ملاوہلونہ مراد برابرول دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ مونخ کنبی گیتی
او اوکھ ملاوہل پکار دی یا بغیر د ملاوولونہ او دریدل پکار دی؟ او حال
دا چہ دا دواہ پہ یو وخت کنبی ملاوول گھران دی؟ بینوا توجروا
المستفتی: غلام حیدر چارسدہ...

الجواب: صفونہ نیغ ساتل مطلوب دی او کومو روایتونو کنبی چہ کعب د
کعب سرہ اوکھ د اوکھ سرہ او رکبہ د رکبہ سرہ د ملاوولو حکم راغلی دے
هغی نہ مراد برابرول دی دا نہ چہ حقیقی معنی ئی مراد ده.

لأنها متعذر فی آن واحد، فافهم ﴿۲﴾ وفي البحر ص ۳۵۳ جلد ۱ وينبغي للقوم
إذا قاموا إلى الصلوة أن يترصوا ويسدوا الخلل ويمسوا بين منابهم في
الصفوف ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: قال في شرح المنية والا وجه ان يتمها لانها ان
كانت صلاة واحدة فظاهر الخ. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۲۸ جلد ۱ قبيل مطلب
في كراهة الخروج من المسجد بعد الاذان باب ادراك الفريضة)

﴿۲﴾ وفي المنهاج: واما الزاق المنكب بالمنكب والركبة بالركبة والكعب بالكعب
فالمراد منه المحاذاة دون المعنى الظاهر بدليل ما رواه ابو داود وحاذوا بين المنابك
وحاذوا بالاعناق..... واما ما يفعله اهل الظاهر من حمل الا لراق على الحقيقة فلا سلف
لهم فيه على ان الزاق الكعب بالكعب والركبة بالركبة والمنكب بالمنكب حقيقة في
وقت واحد عسير جداً بل محال.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۰۳ جلد ۲ باب ماجاء في اقامة الصفوف)

﴿۳﴾ (البحر الرائق ص ۳۵۳ جلد ۱ باب الامامة)

بغیر ضرورت نہ صفونہ پریخودل او دامام نہ لری اودریدل

حوالہ: علمانی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یو سرے جمات تہ راشی او دامام پہ اقتداء کنبے نیت اوتری خو صف پریردی او خان لہ اودریری نو ددی کس د مونخ خہ حکم دی؟ بینوا توجروا
المستفتی: عبدالرحیم پینسور بنار

الجواب: کہ ذا سرے صفونہ پریردی او یواخی د امام اقتداء کوی نو دده مونخ جائز خو خلاف اولی دی.

کما فی الہندیہ ص ۸۸ جلد ۱ ولو اقتدی بالامام فی اقصی المسجد والامام فی المحراب لانه يجوز کذا فی شرح الطحاوی وان قام علی سطح داره المتصل بالمسجد لا یصح اقتداء ۵ ﴿۱﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۸۸ جلد ۱ الفصل الرابع فی بیان ما یمنع صحۃ الاقتداء وما لا یمنع)

باب الامامة

فصل في الجماعة

تارك الجماعة فاسق او منافق دي

موال: علمائي دين دي مسئلي باره کنبی خه فرمائی چه په جمات کنبی روزانه اذان کیرپی اود کلی خلق اذان اوری اوجمات ته حاضری نه کوی اود اذان د مطلب اومقصده هم خبر دی. دداسی خلقو دپاره شرعی حکم خه دي؟

بینوا توجروا

المستفتی: محمدنذیر عباسی ساکن دھیر آزاد کشمیر..... ۲۰/ محرم ۱۳۹۲ھ

الجواب: تارک الجماعة فاسق (۱). او منافق دي. (۲). وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم: وذكر في غاية البيان معزيا الى الاجناس ان تارك الجماعة يستوجب اساءة ولا تقبل شهادته اذا تركها استخفافا بذلك ومجانة اما اذا تركها سهوا او تركها بتاويل بان يكون الامام من اهل الاهواء او مخالفا لمذهب المقتدى لا يراعى مذهبه فلا يستوجب الاساءة وتقبل شهادته.

(البحر الرائق ص ۳۴۵ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ عن عبد الله بن مسعود قال لقد رايتنا وما يتخلف عن الصلاة الا منافق قد علم نفاقه او مريض ان كان المريض ليمشي بين رجلين حتى يأتي الصلاة وقال ان رسول الله ﷺ علمنا سنن الهدى وان من سنن الهدى الصلاة في المسجد الذي يؤذن فيه.

(مشكوة المصابيح ص ۹۶ جلد ۱ باب الجماعة الفصل الثالث)

خوک فاسق او فاجر بہ دَجْمی دَمُونُخ نہ نشی منع کولی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یو سری خپلے بنجی تہ بدعی طلاق یعنی درې طلاق ورکړل چہ دَهغې متعلق د علاقہ کشمیر ټولو علمائے کرامو دَبَنجې او خاوندپه مینخ کنبې دَجدايئ حکم کړې دې لیکن هغه دواړه پینور تہ لارل او هلته کنبې دواړه اوسیری او په زنا کنبې اختہ دی ددې ټولو خبرو اقرار دَدَغې سری پلار هم کړې دې اود ماسپخین د مونخ نہ پس ئې د امام صاحب د تپوس په جواب کنبې او وئیل چہ ورسره په م بنادئ کنبې شریک یم او تعلق ورسره ساتم او هغوی سره تگ راتگ هم کیږی نو د جماعت امام صاحب مونخ واپس راوگرځولو او د هغه پلار تہ ئې او وئیل چہ ترڅو پورې تادخیل ځوئ سره تعلق پریخودی نہ وی نو د جَمْعِی مونخ تہ مه راخته دَغې سری بل جمات تہ دَمُونُخ دپاره تلل شروع کړل د هغه دویم جمات امام ورته او وئیل چہ ستا مونخ جائز دې صرف په پلار والی باندې کافر کیږي نہ نو اوس ددې مسئلې حقیقت خہ دې؟ بینوا توجروا.

المستفتی: صاحب حق کانگره شبقدر فورټ پینور ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۸۹ھ
الجواب: ددې طلاق دور کونکی پلار د جَمْعِی دَمُونُخ یا جمات نہ منع کول حرام دی الله تعالی فرمائی:

ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه ﴿١﴾ وقال ارءيت الذي ينهى عبداً اذا صلى ﴿٢﴾ وايضاً ما منع النبي ﷺ الثلاثة الذين خلفوا عن المسجد والجماعة ﴿٣﴾
دغه شان ددې کار اعاده بالکل د ناپوهی نتیجه ده. اود داسې تعزیر پوره کول دیر زیات گران دی. ځکه چہ فسق او فجور صرف زنانه ده بلکه جواړی کول شراب څکل. سودی کار کول، ږیره خرئیل او مونخ باقاعده نه کول دا ټول

﴿١﴾ (سورة البقرة پاره: ۱ آیت: ۱۱۳ رکوع: ۱۲)

﴿٢﴾ (سورة العلق پاره: ۳۰ آیت: ۹، ۱۰ رکوع: ۲۱)

﴿٣﴾ (الصحيح البخاری ص ۶۳۵ جلد ۲ باب حديث كعب بن مالك كتاب المغازی)

کارونہ موجب د فسق دی۔ نو دوی د جَمات او مونخ نہ ولی نہ منع کوی۔
مختصر داچہ دویم امام پہ حقہ دی او پہ دی سِری (یعنی پلار) او نور و مسلمانانو
باندی ضروری دی چہ ددی زنا کار سرہ تعلق ختم کری (۱) و هو الموفق

د " من ام قوما وهم له کارهون " او " صلوا

خلف کل برو فاجر " حدیثونو کنبی تطبیق

سوال: ما يقول العلماء الراستخون في هذه المسئلة ان الامام اذا صار فاسقا بعد ما
تقلدوه عادلاً هل يستحق العزل، وهل يجوز لاهل الحل والعقد من اهل المحلة ان
يعزلوه استدلالاً بقوله عليه السلام لا يقبل صلوة من ام قوما وهم له كارهون؟ وبعضهم
يقولون يجوز الصلوة خلفه ولا يستحق العزل استدلالاً بقوله عليه السلام صلوا خلف
كل برو فاجر، فما التطبيق بين الحديثين؟ بينوا توجروا

المستفتی: سید حبیب شاہ معرفت شیخ الحدیث مولانا محمد احمد صاحب شیر گڑھ..... ۱۹/۳/۱۹۷۳ھ

جواب: اعلم ان الصلوة جائزة خلف الفاسق لقوله عليه السلام صلوا خلف كل
برو فاجر (الحديث) ﴿۲﴾ لكنها مكروهة تحريماً كما في منحة الخالق على
﴿۱﴾ قال القاري على بن سلطان محمد: رخص للمسلم ان يفضب على اخيه ثلاث ليال
لقلته ولا يجوز فوقها الا اذا كان الهجر ان في حق من حقوق الله تعالى فيجوز فوق ذلك.....
واجمع العلماء على ان من خاف من مكالمة احد وصلته ما يفسد عليه دينه او يدخل مضرة
في دينه يجوز له مجالته وبعده ورب صرم جميل خير من مخالطة تؤذيه..... فان هجرة اهل
الاهواء والبدع واجبة على مر الاوقات ما لم يظهر منه التوبة والرجوع الى الحق، فانه عليه السلام
لما خاف على كعب بن مالك واصحابه النفاق حين تخلفوا عن غزوة تبوك امر بهجراتهم
خمسین يوماً. (مرقاة المفاتيح شرح مشكوة ص ۷۵۹ جلد ۸ باب ما ينهى عنه من التهاجر
والقطاع واتباع العورات)

﴿۲﴾ (اخرجه البيهقي كتاب الجنائز باب الصلوة على من قتل نفسه غير مستحل لقتلها
(ص ۱۹ جلد ۴) والدر القطني باب صفة من تجوز الصلاة..... (بقية حاشية په بله صفحه)

ہامش البحر ص ۳۴۹ جلد ۱، قال الرملى ذكر الحلبى ف شرح منية المصلى ان كراهة تقديم الفاسق والمبتدع كراهة التحريم انتهى ﴿۱﴾ قلت وهذا عند وجود غير الفاسق لما فى البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ وينبغى ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى ﴿۲﴾ وجاز عزله عند عدم الفتنة كما يدل عليه ما فى ردالمحتار ص ۵۰۲ جلد ۱ واذا قلد عدلا ثم جار وفسق لا ينزل ولكن يستحب العزل ان لم يستلزم فنة انتهى ﴿۳﴾ قلت وجه الدلالة واضحة لان امام الحى ادون حالا من الامام الكبير قلت ايضا هذا عند تحقق الامام الغير الفاسق والا فلا ضير فيه فافهم. وهو الموفق

پہ کومو صورتونو کنبی د جمعہ پریخودل جائز دی

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ لاندینی صورتونو کنبی سرے جمات تہ لارشی د جمعہ سرہ مونخ او کپی یا پہ کور کنبی پاتے شی او خان لہ مونخ او کپی (۱). چہ بنخے تہ د خاوند پہ غیر موجود گئی کنبی د تکلیف رسیدلو غالب گمان وی (۲). بنخے تہ د خاوند پہ غیر موجود گئی کنبی د تکلیف رسیدلو شک وی (۳). بنخے تہ د خاوند پہ غیر موجود گئی کنبی صرف د طبیعت د خرابیدلو خطرہ وی (۴). چا سرہ دوعدی پورہ کولو وخت وی.

(بقیہ حاشیہ) معہ والصلاة علیہ ص ۵۷ جلد ۲ وبنحوہ اخر جہ الطبرانی فی الکبیر رقم: ۱۳۶۲۲ (حاشیہ امداد الفتاح ص ۲۴۴ بیان من تکرہ امامتہم) وعن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ ﷺ الجہاد واجب علیکم مع کل امیر برا کان او فاجرا وان عمل الکبائر والصلاة واجبة علیکم خلف کل مسلم برا کان او فاجرا وان عمل الکبائر رواہ ابو داؤد. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۰۰ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۱﴾ (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۰۵ جلد ۱ باب الامامة)

(۵) سخت معذورہ دی پہ جمات کنبی ستر وغیرہ ہیکارہ کیجی۔ تفصیلی جواب را ولیگئی، دیرہ مہربانی بہ وی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبد الحمید ایس وی درازندہ دیرہ اسماعیل خان۔ ۱۹۷۲ء ۲۵۲
الجواب: پہ اولنی او آخرنی صورت کنبی دجمعی پریخودل جائز دی (۱) فقط۔

د"اقتداء" دصحيح والی دپاره د امام رضامندی شرط نه ده

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره کنبی څه فرمائی که یو امام دخپلو مقتدیانو نه دتنخواه مطالبه او کړی او اووایی چه څوک دتنخواه ورکولو نه انکاریان وی هغوی دی مایسې مونځ نه کوی۔ دشریعت په رنړا کنبی ددی څه حکم دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: غنی الرحمن ارمرپایان نوشهره۔

الجواب: دامامت په عوض کنبی اجرت (تنخواه) اخستل او ورکول جائز دی (۲)۔ البته امام پسې د"اقتداء" دصحيح والی دپاره ددغې امام رضامندی شرط نه ده (۳)۔ وهوالموفق۔

که ځان له نبي د مازيگر مونځ کړي وی نو

په دویم ځل به نبي د جمعی سره نه کوی

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره کنبی څه فرمائی که یو سړي ځان له د

(۱) قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ولا على من حال بينه وبينها مطر وطين وبرد شديد وظلمة كللك وريح ليل لا نهارا وخوف على ماله او من غريم او ظالم او مدافعة احد الاخبثين، قال ابن عابدين (قوله او ظالم) يخافه على نفسه او ماله۔

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۱۱۳ جلد ۱ باب الامامة)

(۲) قال العلامة الحصكفي: ويفتي اليوم بصحتها لتعليم القرآن والفقه والامامة والاذان۔

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۳۸ جلد ۵ باب الاجارة الفاسدة)

(۳) قال الحصكفي: والامام ينوي صلاحه فقط ولا يشترط لصحة الاقتداء نية امامة المقتدى بل لنيل الثواب عند اقتداء احده قبله كما بحثه في الاشباه۔

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۳۱۲ جلد ۱ مبحث النية باب شروط الصلاة)

مازیگر مونخ او کړی. او هغه ته د جمعې کیدلو یانې کیدلو تعلق هېڅ معلومات نه وی اوس داسې په یو جومات تیریری چې هغوی د مازیگر مونخ کوی نودې ورسره په دویم ځل باندې مونخ کولې شی یا نه؟ بینوا تو جروا

المستفتی سعد الله خان فیروز سنزلیبارتیریزنو شهره ۲۳/ربیع الثانی ۱۴۰۳ هـ

الجواب: کوم کس چې د مازیگر مونخ یو ځل او کړی که ځان له وی او که جمعی سر وی په دویم ځل د مازیگر مونخ نشی کولې (۱). (شامی). وهو الموفق.

په مسجد حرام او مسجد نبوی کښې د حنفیانو شوافعو پسې اقتداء

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې مونږ خلق په خپل کلی کښې د یوې نوې خبرې ښکار شوې یو، دلته یو مشردې هغه فرمائې چې زموږ حنفی المسلک مسلمانانو مونخ په بیت الله شریف او حرم نبوی ﷺ کښې دهغې امام پسې چې شافعی المسلک وی نه کیږی. او حال دا چې مونږ ټولو هغوی پسې مونږ څو نه کړې دی. سره د سند نه زر ته زره فتوی غوښتونکی یم؟ بینوا تو جروا.

المستفتی: الحاج حافظ محمد اسماعیل..... ۱۹۷۳/۲/۱۵.

الجواب: که دامام نه (چې په فروغو کښې مخالف وی)، د مونخ فساد متحقق شوې نه وی. نو دهغه پسې مونخ مکروه نه دي.

بدل عليه ما في رد المحتار ص ۵۲۶ جلد ۱ وفي حاشية الاشباه للخير الرملي الذي يميل اليه خاطري القول بعدم الكراهة اذا لم يتحقق منه مفسد انتهى (۲) يقول العبد الضعيف ان قول الرملي يؤيده ما تعامله السلف لا نهم اقتدوا

﴿۱﴾ قال الحصكفي: وان صلى ثلاثا منها اي الرباعية اتم منفرداً لم اقتدئ بالامام متفلاً ويدرك بذلك فضيلة الجماعة حاوي الا في العصر فلا يقتدى لكراهة النفل بعده.

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۵۲۷ جلد ۱ باب ادراك الفريضة)

﴿۲﴾ (رد المحتار ص ۲۱۶ جلد ۱ مطلب في الاقتداء بشافعي ونحوه هل يكره ام لا، باب الامامة)

بعضہم ببعض مع الاختلاف فی الفروع ﴿۱﴾. وهو الموفق

د ملازمت د خطری پہ وجه حنفیت پریخود

اود نورو مذہبونو پہ طریقې سره مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې امام حنفی المسلك
د ملازمت په وجه باندې خپل د حنفی مونځ طریقہ پریرېدی اود نور مذہبونو په
طریقہ باندې مونځ ورکوی. تردې چې وتر هم په دوه سلامونو باندې کوی آیا
چرته یو حنفی دپاره په دې طریقې سره امامت کول جائز دی که نه؟
بیا تو جروا.

المستفتی: جهان نثار بشام سوات..... ز ۱۹۹۰ء ۵۸.

الجواب: که دا امام ډیر مجبور نه وی نو دا ضمیر فروشی جائز نه ده. (۲). کښې
نود مجبورئ په حالت کښې سخت منکرات هم جائز کیږی. (۳). وهو الموفق.

د شرافتني نه بچ کیدلو د پاره دویم جماعت "اهون البلیتین" دې.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې (۱). زمونږ د جمات چې
کوم امام تیر شوې دې هغه د موجوده امام استاد دې. او اوس هغه استاد دده
نه ناراضه دې. (۲). امام صاحب د مولانا یوسف قریشی صاحب هم شاگرد دې.

﴿۱﴾ قال العلامة ابراهيم الحلبي: ولهذا ذكر في المحيط انه لو صلى خلف فاسق او مبتدع
احرز ثواب الجماعة لكن لا يحرز ثواب المصلي خلف تقى كيف وقد صلى الصحابة
والتابعون خلف الحجاج وفسقه ما لا يخفى..... وعليه يحمل عمل الصحابة والتابعين في
الافتداء بالحجاج. (غنية المستملى شرح منية المصلى ص ۴۷۵ فصل في الامامة)

﴿۲﴾ في الهنلييه: حنفى ارتحل الى مذهب الشافعى رحمه الله تعالى يعزر كذا في جواهر
الاخلاطى، قال الصحيح قوله ارتحل الى مذهب الشافعى يعزر اى اذا كان ارتحاله لا لغرض
محمود شرعا. (فتاوى عالمگيريہ ص ۱۶۹ جلد ۲ فصل في التعزير)

﴿۳﴾ قال الله تعالى: انما حرم عليكم الميتة والدم ولحم الخنزير وما اهل به لغير الله فمن
اضطر غير باغ ولا عاد فلا اثم عليه ان الله غفور رحيم.

(سورة البقرة آيت: ۷۳ پاره: ۲ رکوع: ۵)

ہفتہ ترینہ ہم ناراضہ دی (۳). ددی امام نہ ٲولی محلّی والا ہم خفہ دی آیا ددہ

اقتدا صحیح دہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: گل جنان ولد حاکم خان ۲۸/جنوری ۱۹۷۵ء.

الجواب: چہ پہ کومو وجوہاتو باندی گا ٲول خلق خفہ دی دہغی د وضاحت نہ
مخکبني مونہ د جواب ورکولو نہ معذور یو. و هو الموفق.

پہ دویم خل ٲیوس

سوال: تفصیل او وجوہات داسی دی چہ زمونہ پہ محلہ کبني د دریو رونرو
بچی دی. د دوه رونرو بچی وائی چہ دجمات دیارہ متفقہ طور امام ساتل
ٲکار دی لیکن د دریم رور اولاد وائی چہ داموجودہ امام بہ ساتلی کیری.
لیکن د خلقو اکثریت پہ دی باندی متفق دی چہ موجودہ امام د امامت نہ لری
کړیسی اوبل امام پہ متفقہ طور سرہ مقرر کړیسی او دا دویم امام د دغی کلی
دی او ہمیشہ د ترہ خامنوسرہ پہ زمکہ وغیرہ جھگړی کوی. لیکن موجودہ
امام ہم د خیل امامت نہ نہ لری کیری. او وائی چہ هرڅنگه وی څہ بہ امامت
کوم، نو ددی وجی نہ پہ یو جمات کبني پہ یو وخت باندی دوه امامان مونځ
ادا کوی. آیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: گل جنان ضلع بنون ۲۴/فروری ۱۹۷۵ء.

الجواب: محترم بغیر څہ وجی نہ امام معزول کول جائز نہ دی. او پہ یو وخت
کبني دوه جماعتونہ کول مکروه دی. (۱). البته د جنگ جھگړی او شر او
فتنی پہ نسبت سرہ اہون البلیتین دی. (۲). نو تکرار او تعدد څہ دی. خو تلوار
او تعصب شر دی. و هو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: ویکره تکرار الجماعة باذان واقامة فی مسجد محلة لا فی
مسجد طریق او مسجد لا امام له ولا مؤذن. (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۰۸
جلد ۱ مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد)

﴿۲﴾ قال العلامة عبد القادر الرافعی: (قوله الا لفتنة) ای الا اذا خيف حصول فتنة من عزله
بسبب فسقه فلا يسعى فی عزله لان ضرر الفتنة فوق ضرر خلعه.
(تقریرات الرافعی حاشیہ ابن عابدین ص ۶۹ جلد ۷ باب الامامة)

پہ سٹیٹ بینک کنبی امامت کول

موال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ سٹیٹ بینک کنبی ملازمت یا امامت کول صحیح دی یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: سراج الاسلام جامع مسجد کوچی بازار محمد علی جوهر پینسور ۳/ صفر ۱۴۰۴ھ
الجواب: دینک ملازمت تعاون علی المعصیت دے چہ دا ممنوع دی. (۱). او
دا امامت بذات خود جائز دے البتہ دسود منافع یو امام یا ملازم تہ
دعوض (بدلی) پہ طور ورکول جائز نہ دی. (۲). وهوالموفق.

پہ سرتور سر د امامت کولو حکم

موال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ آیا امام پہ سرتور سر
باندے امامت کولے شی؟ او حال دا چہ امام سرہ کپہ ہم شتہ خو هغه کیردی

﴿۱﴾ عن جابر قال لعن رسول الله ﷺ اكل الربوا و موكله و كاتبه و شاهديه و قال هم سواء رواه مسلم. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۳۲ جلد ۱ الفصل الاول باب الربوا)

﴿۲﴾ وفي المنهاج: ان التصديق من الحرام كفران كان على رجاء الثواب لان فيه استحلال المعصية وهو كفر اذا ثبت كونها معصية بدليل قطعي سواء كان حراماً لعينه او لغيره وهو الراجح فالاصل فيه ان يرد الى المالك او ورثته فان لم يمكن الرد فسيبيله التصديق على الفقراء كما في الهداية وغيرها ولكن لا على وجه رجاء الثواب من هذا المال نفسه بل ينوي فراغ النعمة او ايصال الثواب الى المالك فيشبه الله تعالى بامثال امر الشريعة كما صرح به ابن القيم وفي شرح الاشباه انه جاز اخذ الحرام كالربا للفقير، ويدل على جواز التصديق على الفقراء وعلى جواز اخذهم حليث عاصم بن كليب اخرجه ابوداؤد في سننه في باب اجتناب الشبهات من كتاب البيوع من حليث اجابة النبي ﷺ داعي امرأة وفي آخره اطعميه الاسارى.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۳۳ جلد ۱ مبحث التصديق من الحرام)

وائی چہ داهم سنت رسول دی نو آیاپہ سرتور سر مونخ ور کول جائز دی؟

بینوا تو جروا

المستفتی صوفی گل رحمن پیپلز کالونی فیصل آباد..... ۷/ رمضان ۱۴۰۳ھ
الجواب: د احرام پہ حالت کنبی او د تواضع (عاجزی) پہ صورت کنبی سرتور
 سر مونخ کول جائز دی البتہ پہ تواضع او تصنع (خان نبودلو) کنبی فرق کول
 ضروری دی او دتوی تہذیب والو دپارہ د دلیل نیولو محل جوړیدل لویہ
 فتنہ ده (۱). وهو الموفق.

د زنا نو د پاره جومات ته مونخ دپارہ تلل صحیح نه دی

سوال: علمائے دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی؟ (۱). آیا زنا نه اوسې
 (غیر محرم) په جومات کنبې د جمعې مونخ کولې شی چه په جومات کنبې
 د پردې انتظام هم نه وی او یو بل ښه وینی او حال دا چه مونږ ورته څو څوځلې
 وئیلې دی چه زنا نه دې په کورونو کنبې مونځونه کوی ځکه چه مکہ مکرمه
 کنبې هم داسې کیږی. د مسئلې وضاحت او کړی؟ (۲). په دې ښځو کنبې څو
 زنا نه په نیم بر بند لباس کنبې هم جومات ته راځی او د جومات په احاطه (حدود)
 کنبې یوه کمره (کوټه) ده چه په هغې کنبې جامې بدلې کړی او مونځ کوی
 او د جامې هم داسې وی چه مونږ ورته په پاکستان کنبې ټیډی جامې وایو
 نو آیا ددوی په دې کنبې مونځ کیږی؟ بینوا تو جروا.

المستفتی: محمد اسحاق هانگ کانگ ۱۱/۲/۱۹۷۴

الجواب: محترم المقام دامت برکاتکم، د السلام علیکم نه پس دې دا خبره
 واضحه وی چه کله سړی او زنا نه یو امام پسې مونځ کوی نو د برابر والی

﴿إِنَّمَا لِلتِّلْكَ الْعَلَامَةِ الْحَصَكْفَى: وَصَلَامَهُ حَاسِرَا إِي كَاشِفَا رَأْسِهِ لِلتَّكَاسِلِ وَلَا بَأْسَ بِهِ لِلتِّلْكَ أَمَا
 لِلَاهَانَةِ بِهَا لِكُفْرٍ فِي رَدِّ الْمُحْتَارِ قَالَ فِيهِ إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّ الْأَوَّلَى أَنْ لَا يَفْعَلَهُ وَأَنْ يَتَذَلَّلَ وَيَخْشَعُ
 بَقَلْبِهِ فَانْهَمَا مِنْ أَعْمَالِ الْقَلْبِ. (الدَّرَالْمُخْتَارُ عَلَى هَامِشِ رَدِّ الْمُحْتَارِ ص ۴۷ جلد ۱ مطلب
 فِي الْخُشُوعِ بَابُ مَا يَفْسِدُ الصَّلَاةَ وَمَا يَكْرِهُ فِيهَا)

پہ صورت کنبی دسری مونخ فاسدیبری، دمحاذاات نہ مراد دا دی چہ زنانہ بنی یا گس طرفتہ دسری سرہ بغیر دتخہ رکاوٹ نہ اودریبری یا دسری نہ مخکنبی اودریبری اگر کہ سہی ترینہ لری وی (۱) پہ حرم شریف کنبی دمحاذاات نہ دحفاظت دیراہتمام کولی شی لیکن دعوامودبدنظمی پہ وجہ باندی انتظام کونکی عاجزہ شی (۲) دنبخی دپارہ نیم بریند کیدل حرام دی لیکن دعورت، پتولو پہ صورت کنبی کہ تیدی لباس ہم وی مونخ ئی صحیح دی (۳) وهوالموفق

بغیر پتکی او بغیر تویئ نہ مونخ ورکول

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ سعودی عرب کنبی اکثر امامان بغیر پتکی او بغیر تویئ نہ اودریبری او مونخ ورکوی او مونخ دمجبورئ نہ هغوی پسے خامخامونخ کوونوآیا دی خلقو پسے مونخ کیبری؟
بینوا توجروا.

المستفتی: محمد اسماعیل وزارة الدفاع والطيران ریاض سعودیہ ۱۸/۴/۱۹۸۸
الجواب: بغیر پتکی یا بغیر تویئ نہ مونخ کول یا ورکول دسنتو نہ خلاف دی (۳)

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: وقد صرحوا بان المرأة الواحدة تفسد صلاة ثلاثة اذا وقت في الصف من عن يمينها ومن عن يسارها ومن خلفها فال تفسير الصحيح للمحاذاة ما في المجتبى المحاذاة المفسدة ان تقوم بحجب الرجل من غير حائل او قدامه واجاب في النهر بان المرأة اما تفسد صلاة من خلفها اذا كان مخاضيا لها.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۲۳ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ وفي فتاوى الهنديه: بدن الحرة عورة الا وجهها وكفيها وقدميها كذا في المتن.
(فتاوى عالمگیریه ص ۵۸ جلد ۱ الفصل الاول في الطهارة وستر العورة)

﴿۳﴾ في منهاج السنن: اعلم انه تستحب الصلوة في ثلاثة اثواب الرداء والازار والعمامة او القميص والسراويل والعمامة صرح به في البحر وغيره، ولا تكره في ثوب واحد اذا اشتمل به جميع بدنه كازار الميت كما صرح به في الشرح الكبير، ولعل مراده نفى كراهة التحريم فلا يرد ما ذكر في الغرائب رجل صلى مع قلنسوة وليس فوقها عمامة او شيء آخر يكره وما ذكره الفردوس الديلمی عن جابر ركعتان بعمامة (بقيه حاشیه په راروانه صفحه)

لیکن دداسی مونخ را اگر خول شرعی مطلوب نہ دی دغہ شان دیریری
خربونکی پسے مونخ کول مکروہ تحریمی دی لیکن واجب الاعادہ نہ دی
لان السلف الصالحین قد صلوا خلف ائمة الجور ولم ترو عنهم الاعادة ﴿۱﴾ ولان
الاقتداء خلف الفاسق اولی من الانفراد ولان هذه الكراهة لامر خارج عن ماهية الصلاة
﴿۲﴾ فافهم . وهو الموفق

کہ امام پہ جمات کنبی وی اوبعضی مقتدیان

پہ تہہ خانہ کنبی وی نو اقتداء صحیح دہ

وال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ داسی جمات وی چہ
لان دی ترینہ تہہ خانہ ہم وی امام پہ جمات کنبی اودیریری او دباران یابل خہ

(بقیہ حاشیہ) خیر من سبعین رکعة بلا عمامة، وبالجملۃ ان ترک العمامة ترک الاولی نعم
جاز ترک ما لایکون مطلوباً شرعاً عند مصلحة العوام. (منہاج السنن شرح جامع السنن
ص ۲۲۵ جلد ۲ باب ماجاء فی الصلوۃ فی الثوب الواحد)

﴿۱﴾ قال العلامة حلبی: ولهذا ذکر فی المحيط انه لو صلى خلف فاسق او مبتدع احرز
ثواب الجماعة لكن لا يحرز ثواب المصلى خلف تقى كيف وقد صلى الصحابة والتابعون
خلف الحجاج وفسقه ما لا يخفى..... وعليه ما يحمل عمل الصحابة والتابعين فى الاقتداء
بالحجاج. (غیة المستملی شرح المنیة المصلی ص ۲۷۵ فصل فی الامامة)

﴿۲﴾ وفى منہاج السنن: (قوله رجل ام قوما وهم له كارهون) قال ابن الملك لبدعته او فسقه
او جهله اما اذا كان بينه وبينهم كراهة عداوة بسبب امر دنیوی فلا يكون له هذا الحكم، وقال
القطب الجنجوى جملة الامر انه لو كان فيه ما يوجب كراهته شرعاً اعتبرت كراهة وان لم
يكرهه احد، وان لم يكن فيه ذلك شرعاً لم يعتبر فيه كراهة من كرهه وان كرهه الكل واما اذا
لم يكن امره ظاهراً شرعاً فالمعتبر رأى غالب من خلفه، قال القارى، اما اذا كرهه البعض فالعبرة
بالعالم ولو انفرد، وقيل العبرة بالاکثر ووجه ابن حجر ولعله محمول على اكثر العلماء اذا
وجدوا والا فلا عبرة بكثرة الجاهلین وحزم صاحب الحلیة بكون هذه الكراهة كراهة تحریم
كما قاله ابن عابدين وذكر ارباب الفتاوى ان كراهة الاقتداء بمثل هذا الامام اذا كان فى القوم
افضل منه والا فلا كراهة وذكروا ايضا ان الاقتداء بمثله اولی من الانفراد.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۰ جلد ۲ باب ماجاء من ام قوما وهم له كارهون)

اجتماع پہ وجہ خائے نہ وی او مقتدیان پہ تہہ خانہ کنبی اودریبی نوآیا
لانڈی مونخ کیڑی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبدالمنان..... ۱۹۷۴ء/۳/۱۹۔

الجواب: دا اقتداء یعنی چہ کلہ امام اوچت وی اوقوم پہ تہہ خانہ کنبی وی
جائز دہ خوچہ خہ اشتباہ پکنبی نہ وی۔ کماصرح بہ فی الہندیہ وردالمختار فی باب
الامامة (۱)۔ وهو الموفق۔

د دویمی جمعی حکم

موال: علمائی دین دے مسئلے بارہ خہ فرمائی دے چہ پہ جمات کنبی دویم
جماعت کول خنگہ دی جائز دی کہ ناجائز؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حاجی گل عظیم خان احسان کارپوریشن بت خیلہ سوات..... ۱۹۷۹ء/۹/۱۷۔

الجواب: دویم جمات نہ مطلقاً مکروہ دے اونہ مطلقاً مشروع، کمالا یحقی علی
من راجع الی باب امامة ردالمحتار و بواذر النوادر، د اذان او اقامت نہ کولو او
خائے بدلولو پہ صورت کنبی انکار کول پخپلہ یونا جائز کار دے۔

کما فی ردالمحتار ص ۵۵۳ جلد ۱ ولو کرراہلہ بدونہما او کان مسجد طریق جاز
اجماعاً (وقال بعده) عن ابی یوسف انه اذا لم تکن الجماعة علی الهيئة الاولى لا تکرہ
والا تکرہ وهو الصحيح (۲)۔ وفی الہندیہ ص ۷۳ جلد ۱ وفی الاصل للصدر الشہید
اما اذا صلوا الجماعة بغير اذان واقامة فی

(۱) وفی الہندیہ: ولو قام علی سطح المسجد واقندی بامام فی المسجد ان کان للسطح
باب فی المسجد ولا یشتبہ علیہ حال الامام یصح الاقتداء۔ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۸۸ جلد ۱
الفصل الرابع فی بیان ما یمنع صحۃ الاقتداء وما لا یمنع) (وہکذا فی ردالمحتار ص ۳۳۵
جلد ۱ قبیل مطلب فی رفع المبلغ صوتہ زیادة علی الحاجة)

(۲) (ردالمحتار ص ۴۰۸، ۴۰۹ جلد ۱ مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد باب الامامة)

ناحیہ المسجد لا یکرہ ﴿۱﴾ وفی المقام تفصیل ﴿۲﴾. وهو الموفق
چہ کسان دَخلورو نہ زیات نہ وی نو دَجمات

پہ یو طرف کنبی دویم جَمات کولی شی

حوالہ علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زمونہ دَکلی پہ جَمات
 کنبی امام شتہ دے اومونخ اوکری لیکن خہ کسان پاتے شی اودویم جَمات
 اوکری نوآیا داہغوی دا جماعت یعنی دویم جماعت صحیح دے؟ بینوا توجروا
 المستفتی: حبیب اللہ خان گمیلالکی مروت..... ۱۴۰۱/۷/۴ھ

الجواب: دَجمات پہ یو طرف کنبی دَ اذان او اقامت نہ بغیر دویم جَمات کول
 جائز دی او خاص کرچہ کلہ دا کسان دَخلورونہ زیات نہ وی.
 کما فی الہندیہ ص ۸۳ جلد ۱ وفی الاصل للصدر الشہید اما اذا صلوا بجماعة بغیر
 اذان واقامة فی ناحیة المسجد لا یکرہ، وقال شمس الائمة الحلوانی ان کان سوی
 الامام ثلاثة لا یکرہ بالاتفاق ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۸۳ جلد ۱ الفصل الاول فی الجماعة)

(۲) اترف علی تہانوی رحمہ اللہ فرمائی: دَقَّہی روایتونو نہ خہ صورتونہ اودہغے احکامات
 معلومیہ اولنی صورت دَ محلے پہ جَمات کنبی غیر اہل مونخ کړې وی. دویم صورت
 دَ محلے پہ جَمات کنبی اہل کس بغیر دَ اعلان اذان نہ یا بغیر دَ اذان نہ پہ درجہ اولی سرہ
 مونخ کړې وی. دریم صورت دَغہ جَمات پہ لارہ باندې وی. خلورم صورت پہ دے جَمات
 کنبی امام اومؤذن معین نہ وی پنخم صورت دَ محلے جَمات وی یعنی دَغہ جَمات مونخ
 کونکی او امام معین وی اوہغوی پکنبی دَ اذان دَ اعلان پہ صورت کنبی مونخ کړې
 وی پس خلورم او اولنی صورت کنبی بالاتفاق جماعت ثانیہ جائز بلکہ افضل دے لکہ
 خنگہ چہ دَ فضلیت تصریح موجود دہ. نوپہ پنخم صورت کنبی کہ دویم جَمات بھیث
 الاولی وی بیا خوبالاتفاق مکروہ تحریمی دے لکہ چہ پہ ردالمحتار کنبی دَ تحریمی
 کیدلو تصریح دہ. او کہ پہ ہیث اولی نہ وی نو دا دَ کلام محل دے دَ امام ابویوسف پہ نزد
 مکروہ نہ دے او دَ امام صاحب پہ نزد مکروہ دے لکہ چہ پہ ظہیریہ کنبی ددے
 ظاہر الروایۃ کیدل ہنکارہ دی. البتہ یو روایت دَ امام صاحب نہ دا دے چہ کہ دریونہ
 زیات وی نو مکروہ دے. گنپہ مکروہ نہ دے دا دَ روایتونو دَ ظاہری مدلول خلاصہ شوہ
 الخ. (امداد الفتاویٰ ص ۲۴۲ جلد ۱ باب الامامة والجماعة).

﴿۳﴾ (فتاویٰ ہندیہ ص ۸۳ جلد ۱ الفصل الاول فی الجماعة الباب الخامس فی الامامة)

د باندو پہ جماتونو کنبی د دویم جماعت حکم

سوال: علمائے دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه دباندو په جماتونو کنبې د خنفي مذهب په بناء باندې دویم جماعت جائز دې که نه؟ ښو توجروا المستفتی: محمد عمران نوشهره.

الجواب: دویم جماعت نه مطلقاً ممنوع دې اونه مطلقاً مشروع دې. دامام ابویوسف قول "اوسع المذاهب" دې. وهوانه اذالم تكن الجماعة على الهيئة الاولى لا تکره والاکره وهو الصحيح کما فی رد المحتار ص ۵۵۲ جلد ۱ (۱). وهو الموفق.

په انیرپورت (د جهازونو میدان) کنبی دویم جماعت مکروه نه دې.

سوال: علمائے دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه د "عرب امارات" په انیرپورت کنبې یو جماعت دې پنځه وخته مونځونو دپاره ئې امام هم مقرر دې چه باقاعده امامت کوی لیکن مسئله داده چه په ماسپینین کنبې دوه جمعی کیږی چه په یوشان باندې کیږی هم په هغه مصلی او د اقامت سره او دواړو جماعتونو دپاره باقاعده وختونه هم لیکلي شی آیا دا جائز دی؟ ښو توجروا المستفتی: عبدالرشید اندرون هشتنگری گیت پینسور ۲۰ ربيع الاول ۱۴۰۲ هـ.

الجواب: ظاهري طور سره د جماعتونو په دې تکرار کنبې څه کراهت نشته ځکه چه دائیرپورت او ستهیشن وغیره جماتونه محلي نه لری.

(ماخوذا ز رد المحتار ص ۵۱۶ جلد ۱ باب الامامة) (۲). وهو الموفق.

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۰۹ جلد ۱ مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: او كان مسجد طريق جاز اجماعاً كما في مسجد ليس له امام ولا مؤذن ويصلي الناس فيه فوجاً فوجاً فان الافضل ان يصلي كل فريق باذان واقامة على حدة كما في امالي قاضيخان واما مسجد الشارع فالناس فيه سواء لا اختصاص له بفريق دون طريق. (ردالمحتار ص ۴۰۸ جلد ۱ مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد باب الامامة)

دَ سَوْد خور امام دَ وجی نہ بل جمات تہ تلل بہتر دی

موال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ آیا سود خور امام پسی مونخ کول جائز دی؟ چہ خواتہ بل جمات کنبے ہم دَجمعی مونخ کیری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: میان احسان اللہ اسماعیل نوشہرہ..... ۳۰/ جولائی ۱۹۷۳ء

الجواب: پہ دے صورت کنبے بل جمات تہ تلل جائز دی بلکہ بہتر دی فی الشرح الکیرص ۵۶۹ وفی فتاویٰ قاضی خان اذاکان امام الحی زانیاواکل ربواً لہ ان یتحول الی مسجد آخر. (۱). وهوالموفق.

دَ فرض مونخ راگر خونکی پسی دَ نوی فرض والا دَ اقتداء حکم

موال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ دَکراہت تحریمی پہ وجہ باندی دَ فرض مونخ راگر خونکی امام پسی دَ نوی فرض کونکی اقتداء صحیح دہ یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: شیخ الحدیث مولانا فضل الہی شاہ منصوری دارالعلوم حقانیہ ۱۴/۱۰/۱۹۹۰

الجواب: دَ دے اقتداء دَ صحت یا عدم صحت متعلق پہ صراحت سرہ خہ جزئیہ ملاؤ نہ شوہ او اکابرین پہ دے کنبے مختلف دی. مولانا اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ علیہ صحت طرفتہ مائل دی او مفتی عزیز الرحمن صاحب رحمۃ اللہ علیہ دَ عدم صحت قائل دی. چہ راجح قول دَ حضرت حکیم الامت رحمۃ اللہ علیہ دی ان شاء اللہ. حکمہ چہ دَ اعادی تعریف دا دی.

ہی لعل مافعل او لا مع ضرب من الدخل ثانیاً وقیل هو اتيان المثل الاول علی وجہ الکمال کما فی منحة الخالق علی هامش البحر ص ۷۸ جلد ۲ ﴿۲﴾، وفی ردالمحتار ص ۶۷۷ جلد ۱ عن المیزان یوخذ من لفظ الاعادة ومن تعريفها بما مر انه ینوی بالثانية الفرض

﴿۱﴾ (غنیة المستملی شرح منیة المصلی ص ۵۶۵ فصل فی احکام المسجد)

﴿۲﴾ (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ص ۷۸ جلد ۲ باب قضاء الفوائت)

لان ما فعل او لا هو الفرض فاعادته فعله ثانيا اما على القول بان الفرض يسقط بالثانية لظاهر، واما على القول الاخر فلان المقصود من تكرارها ثانيا جبر نقصان الاولى فالاول فرض ناقص والثانية فرض كامل، انتهى ما في ردالمحتار ﴿١﴾، وفي جنانز ردالمحتار ص ۸۲۶ جلد ۱ فاذا اعادها وقعت فرضاً مكملًا للفرض الاول نظير اعادة الصلوة المؤداة بکراهة فان كلا منهما فرض كما حققناه في محله انتهى ما في ردالمحتار ﴿٢﴾ خلاصه داچه صلاة معاده فرض دي اود ابن الهمام رحمته الله كلام هم دي طرف ته اشاره کوی۔

كما في ردالمحتار ص ۴۲۶ جلد ۱ قوله والمختار انه جابر للاول لان الفرض لا يتكرر ای الفعل الثاني جابر للاول بمنزلة الجبر بسجود السهو وبالاول يخرج عن العهدة..... ومقابله ما نقلوه عن ابي اليسر من ان الفرض هو الثاني، واختار ابن الهمام الاول كما قال لان الفرض لا يتكرر وجعله الثاني يقتضي عدم سقوطه بالاول اذ هو لازم ترك الركن لا الواجب الا ان يقال المراد ان ذلك امتنان من الله تعالى اذ يحتسب الكامل وان تاخر عن الفرض لما علم سبحانه انه سيوقعه، انتهى ﴿٣﴾

خلاصه داچه دأعادي په صورت کنبی معلومه شی چه دا را کرخولی شوې مونخ فرض دي نو ددي نوی راتلونکی اقتداء به صحیح وی وهو الموفق۔

د محلي والو د پاره په جمات کنبی دویم جماعت کول مکروه دی

سوال: علمائي دين دي مسئلې باره کنبی خه فرمائی که په يو جمات کنبی

﴿١﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۳۶ جلد ۱ باب قضاء الفوائت)

﴿٢﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۶۵۲ جلد ۱ مطلب في كراهة صلاة الجنابة في

المسجد باب صلاة الجنائز)

﴿٣﴾ (ردالمحتار مع الدر المختار ص ۳۳۷ جلد ۱ مطلب كل صلاة اديت مع كراهة تحريم

لجب اعادتها)

مونخ شوې وی او د هغې نه پس د دغې محلي نور خلق بیا په دویم ځل جماعت کوی. نو آیا شرعی دا دویم جماعت جائز دي که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد الولی افغانی متعلم دارالعلوم حقانیه... ۱۹۸۶/۱۲/۳۱
الجواب: د کومې محلي د جماعت امام چه مقرر وی او هغه باقاعده په جماعت سره مونخ کړې وی. نو د هغې نه پس دویم جماعت مکروه دي.

اما اذا همّلوا بجماعة بغير اذان واقامة في ناحية المسجد لا يكره وقال شمس الائمة الحلواني ان كان سوى الامام ثلاثة لا يكره اتفاقا كذا في الاصل لصدر الشهيد (عالمگیری ص ۸۲ جلد ۱ باب الامامة ۱). وهو الموفق

بدعتی پسي مونخ کول پکار دی که خان له؟

حوال: علمائې دين دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د بدعتي په اقتداء کښې مونخ کول څنگه دی او که اقتداء ورپسې او نکړې نوبيا خان له مونخ څنگه دي؟ حکم ئې بيان کړئ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۲۹/شوال ۱۴۰۳ هـ.

الجواب: د خان له مونخ نه او ویشته درجي افضل دي. (۲). (بحر، شامی، فتح القدیر، هنديه وغيره). (۳). وهو الموفق.

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ص ۸۳ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ عن ابن عمر قال قال رسول الله ﷺ صلوة الجماعة تفضل على صلوة الرجل وحده بسبع وعشرين درجة. (سنن الترمذی ص ۳۰ جلد ۱ باب ماجاء في فضل الجماعة)

﴿۳﴾ وفي الهنديه: تجوز الصلاة خلف صاحب هوى وبدعة..... ولو ضل خلف مبتدع او فاسق فهو محرز ثواب الجماعة لكن لا ينال مثل ما ينال خلف تقى كذا في الخلاصه.
(فتاویٰ عالمگیریه ص ۸۴ جلد ۱ الفصل الثالث في بيان من يصلح اماما لغيره)

امام تہ دَ تنخواہ ورکولو دَ ویری نہ دَ جماعت پریخودونکی حکم

موال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبیٰ خہ فرمائی چہ کوم مقتدی امام تہ دَ فطرائے او تنخواہ ورکولو دویری نہ مونخ کول پریردی دہغہ خہ کم دے؟
 بینوا توجروا
 المستفتی: نامعلوم..... ۲۳/ ذی قعدہ ۱۳۹۶ھ

الجواب: دَ جماعت پریخودونکی فاسق دے (۱) اگر کہ پہ امام کنبیٰ فسق، بدعت، حرام خوری وغیرہ عیبونہ ولی موجود نہ وی. (۲). (ماخوذ من ردالمحتار والیحر والہندیہ). وهو الموفق.

چہ دَ محلی والا نہ وی دَ ہغوی دویم جماعت او اذان او اقامت

موال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبیٰ خہ فرمائی چہ کہ پہ یو جمات کنبیٰ مونخ شوے وی او ملیمانہ دویم جماعت کوی نودا جائز دی کہ نہ؟ دغہ شان دَ اذان او اقامت بہ خہ حکم وی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نور الحق بارہ پینبور..... ۲/ صفر ۱۴۰۳ھ

الجواب: کوم جمات سرہ چہ محلہ وی او امام او موذن ئے مقرر وی نو دَ محلی والا دَ جماعت نہ پس بل جماعت مکروہ دے البتہ کہ درے خلور کسان دَ جمات پہ یو گوٹ کنبیٰ بغیر دَ اقامت نہ دویم جماعت او کپی نوخہ دَ

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله قال في البحر الخ) وقال في النهر هو اعدل الاقوال واقواها ولذا قال في الاجناس لا تقبل شهادته اذا تركها استخفافا ومجانة اما سهو او بتاويل ككون الامام من اهل الاهواء او لا يراعى مذهب المقتدى فتقبل.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۱۰ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: (قوله وكره امامة العبد والاعرابي والفاسق والمبتدع والاعمى وولد الزنا) بيان للشيثين الصحة والكره اما الصحة لمينة على وجود الاهلية للصلاة مع اداء الاركان وهما موجودان من غير نقص في الشرائط والاركان ومن السنة حليث صلوا خلف كل بر وفاجر وفي صحيح البخاري ان ابن عمر كان يصلي خلف الحجاج وكفى به فاسقا كما قال الشافعي وقال المصنف انه المسق اهل زمانه.

(البحر الرائق ص ۳۵۸ جلد ۱ باب الامامة)

اعتراض خبرہ نہ دہ۔ خود عام سری دجماعت بہ داحکم نہ وی۔ فلیراجع الی البدائع والشرح الكبير. (۱). وهو الموفق.

د محلّی والا دجماعت نہ مخکنی دمسافرو جماعت کول جائز دی
 سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دمحلی والو دجماعت نہ مخکنی دمسافرو دپارہ دھغوی پہ جمات کنبی خان لہ جماعت کول صحیح دی کہ نہ؟ بینوا تو جروا.

المستفتی: زاهد حسین بت خیلہ سوات

الجواب: مسافر خلق دمحلی والو نہ مخکنی جماعت کولی شی پہ دے کنبی ہیچ کراہت نشته دے. (عینی شرح ہدایہ، شامی ص ۳۷۱ جلد ۱. (۲). وهو الموفق.

د حنفی امام شوافعو د پارہ د شوافعو پہ طریقہ مونخ ورکول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ امام حنفی دے او

﴿۱﴾ قال الحلبي: وإذا لم يكن للمسجد امام وموذن راتب فلا يكره تكرار الجماعة فيه بأذان وإقامة بل هو الأفضل ذكره قاضي خان أما لو كان له امام وموذن معلوم فيكره تكرار الجماعة فيه بأذان وإقامة عندنا وعن أبي حنيفة رحمه الله لو كانت الجماعة الثانية أكثر من ثلاثة يكره التكرار والأفلا وعن أبي يوسف رحمه الله إذا لم تكن على هيئة الأولى لا يكره والا يكره وهو الصحيح وبالعدل عن المحراب تختلف الهيئة كذا في فتاوى البزازی. (غنية المستملی ص ۵۶۶، ۵۶۷ فصل فی احکام المسجد)

(ومثله فی بدائع الصنائع ص ۳۷۸ جلد ۱ تکرار الجماعة فی المسجد)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: وكره تركهما معاً لمسافر ولو منفرداً وكذا تركها لا تركه لحضور الرفقة بخلاف مصل ولو بجماعة في بيته بمصر أو قرية لها مسجد أي فيه أذان وإقامة والا فحكمه كالمسافر فلا يكره تركهما إذا أذان الحي يكفيه أو مصل في مسجد بعده صلاة جماعة فيه بل يكره فعلهما. (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۲۹۱ جلد ۱ مطلب فی کراهة تکرار الجماعة فی المسجد)

مقتدیان دہل امام تابعی دی شوافع دی یا مالکیان وغیرہ. آیا دا حنفی امام دہل مذهب مقتدیانو دپارہ دہغوی پہ طریقہ مونخ ورکولی شی؟ لکھ قنوت فی الفجر تسمیہ بالجہر وغیرہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فضل اکبر حقانی حالاً مقیم متحدہ عرب امارات... ۱۴۰۱/۷/۹ھ
الجواب: امام بہ متبوع وی دہغہ پہ تابع کیدلو کنبی دتوہین اوبدنظمی پیدا کیدلو پشان مصیبتونہ موجود دی. (۱). وھوالموفق.

د غلا د خطری د وجہ نہ جماعت پریخودل جائز دی

حوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ خہ پہ زرعی تربیتی ادارہ پینور کنبی د'انسٹریکٹر' پہ حیثیت متعین یم طالب علمانوتہ د'خودنی نہ علاوہ د'خوکیدارانو نگرانی ہم زما پہ ذمہ دہ مسئلہ دادہ چہ زمونہ اکثر خوکیداران د'دیوتی پہ وخت کنبی جمات د'جمعی د مونخ دپارہ خئی اوس خدائی دے نہ کری، کہ دے دوران کنبی خہ غلا وغیرہ اوشی نو متعلقہ خوکیدار او ورسرہ بہ زہ ہم دنگران پہ حیثیت سرہ ذمہ وار یم، نو سوال دا دے چہ آیا خوکیدار دپارہ د'دیوتی پہ دوران کنبی د'جمعی مونخ کول ضروری دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: کشمیر خان پینور یونیورسٹی... ۲۲/شوال ۱۴۰۴ھ

الجواب: مناسب دادہ چہ دا خوکیداران سہرات وغیرہ د'دیوتی پہ دوران کنبی پہ یو مناسب خائی کنبی جماعت سرہ مونخ ادا کری اگرچہ د غلا د خطری پہ وجہ ترک جماعت ہم جائز دی. (کما فی ردالمحتار ص ۵۱۹ جلد ۱) (۲). وھوالموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: لو ان رجلاً برئ من مذهبه باجتهاد وضح له كان محموداً ماجوراً اما التقال غيرہ من غير دليل بل لما يرغب من غرض الدنيا وشهوتها فهو المذموم الآثم المستوجب للتأديب والتعزير لارتكابه المنكر في الدين واستخفافه بدينه ومذهبه.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۰۹ جلد ۳ مطلب فيما اذا ارتحل الى غير مذهبه باب التعزير)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي: ولا على من حال بينه وبينها..... (بقية حاشية په راروانه صفحه)

د محاذات نہ موجودیدلو پہ صورت کنبی بنخہ خاوند جماعت کولی شی
 سوال عددی: من دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو سرې دخیلی بنخې
 سرده مردکه کنبی: سرې هغه وائو، جه دلته داخترنه علاوه دجمعی
 دمونخ نه هیچ خہ بدو بسبب نهد که د سرې خپلې بنخې سره په خپل کور
 کنبی دجمعی مونخ ادا کړی نو جائز دی که نه؟ "یینوا توجروا

المستفتی فضل مولی عرف تنگی استادپرانک چارسده ۱۲ صفر ۱۳۹۲ هـ
 الجواب: داجماع بغیر شک شبهې نه جائز دي البته بنخه به خامخا (وچوبأ)
 شاته اودروی.

لأن المحاذلة مفسد عندنا ﴿١﴾ وروى الطبرانی فى الكبير والوسطان رسول
 الله ﷺ أقبل من نواحي المدينة يريد الصلاة فوجد الناس قد صلوا فمال إلى منزله
 فجمع أهله فصلى بهم (بحواله بوادى ص ۱۳۱ جلد ۱) ﴿٢﴾ . وهو الموفق

د امام دپاره د مقتديانو نه خان له دجمات د

هال په دروازه کنبی اودريدل مکروه دی

سوال: علمائې دين دي مسئلې باره کنبی خه فرمائی چہ دجمات امام صاحب

(بقیه حاشیه) مطروطين وبردشديد وظلمة كذلك وريح ليلا نهاراً وخوف على ماله، قال
 ابن عابدين اى من لص ونحوه اذا لم يمكنه غلق الدكان او البيت مثلاً ومنه خوفه على تلف
 طعام فى قدر..... والظاهر علمه لان له قطع الصلاة له ولاسيما ان كان امانة عنده كوديعة او
 عارية او رهن مما يجب عليه حفظه.

(الدرالمختار مع ردالمختار ص ۴۱۱ جلد ۱ قبيل مطلب البدعة خمسة قسام باب الامامة)
 ﴿١﴾ قال الحصكفى: واذا حاذته ولو بعض واحد..... امرأة..... ولا حائل بينهما فى
 صلاة..... فسدت صلاته. (الدرالمختار على هامش ردالمختار ص ۴۲۳ جلد ۱ قبيل مطلب
 الواجب كفاية هل يسقط بفعل الصبي)

﴿٢﴾ (بوادى التواتر ص ۱۳۱ جلد ۱ تفصيل كراهت جماعة لثانيه)

ہمیشہ دہال (کمری) پہ دروازہ کنبی اور پیری او مقتدیان دجمات پہ صحن
کنبی وی نوآیا دا اقتداء صحیح دہ؟ بینوا توجروا۔
المستفتی نامعلوم ۱۹۹۰-۸۲

الجواب: دا اقتداء صحیح دہ لیکن محروم دہ
اما الاول لكون المسجد مكانا واحداً واما الثاني فلتخصيص الامام بالمكان ولقيلمة بين
الاسطوانتين (ماخوذ از ردالمحتار) ﴿۱﴾۔ وهو الموفق

د زانؤ د جماعت شرعی ثبوت شہ دی

یوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی شہ فرمائی چہ دبنده کور والا (نبخه)
پہ نفلو کنبی کلام پاک اورو او د زانؤ امامت کوی اوس بعضی خلق
وائی چہ دبنخو د جماعت شہ ثبوت دی؟ نوآیا واقعی دبنخو د جماعت شہ
شرعی ثبوت نشته؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: فضل الہی خطیب جامع مسجد فاروقیہ اسلام آباد۔ ۱۹۷۷ء: ۲۴۹
الجواب: د تحقیق مطابق دبنخو د جماعت مشروع دی نہ منسوخ دی او نہ
مخصوص دی۔

لان النبی ﷺ جعل لام ورقة مؤذنا وامرہا ان تؤم اهل دارہا (رواہ ابوداؤد ص ۹۵
جلد ۱) ﴿۲﴾ ولا وجه لنسخه ولا دليل على الخصوصية كيف وقدرى ابن ابى شيبه
ان ام سلمة وعائشة رضی اللہ عنہما امتا فی التراویح وانقرض ﴿۳﴾ قال العلامة
اللكهنوی فی عمدة الرعاية علی هامش شرح الوقایہ ص ۷۶ جلد ۱ قوله كجماعة
﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: تنبيه فی معراج الدراية من باب الامامة الاصح ما روى عن ابى
حنيفة انه قال كره للامام ان يقوم بين الساريتين او زاوية او ناحية المسجد او الى سارية لانه
بخلاف عمل الامة۔

(ردالمحتا هامش الدر المختار ص ۷۸ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿۲﴾ (سنن ابی داؤد ص ۹۵ جلد ۱ باب امامة النساء)

﴿۳﴾ (مصنف ابن ابی شيبه ص ۵۳۶ جلد ۱ باب المرأة تؤم النساء)

النساء وحلہن عللہ بانہا لا تخلو عن ارتکاب ممنوع وهو قیام الامام وسط الصف ولا یخفی ضعفہ بل ضعف جمیع ما وجہوا بہ الکراہۃ کما حققناہ فی تحفۃ النبلاء فی مسألة جماعۃ النساء وذكرنا هناك ان الحق عدم الکراہۃ کیف لا وقدمات بہن ام سلمة وعائشة رضی اللہ عنہما فی التراویح وفي الفرض کما اخرجه ابن ابی شیبہ وغیرہ وامت ام ورقة فی عهد النبی ﷺ بامرہ کما اخرجه ابو داؤد ، انتهى ﴿١﴾ قلت وقال الامام الاثمة اذا صح الحديث فهو مذهبی ﴿٢﴾ اولعل المراد من الکراہۃ تنزیہہ کما یشیر الیہ کلام صاحب الخلاصة وصلوتہن فرادی افضل ﴿٣﴾ نعم صرح فی شرح التنزیہ بالتحريم لا کن لا وجه له ﴿٤﴾ فافہم . وهو الموفق

د زانوا جماعت د بعضی فقہاؤ پہ نزد جائز

او د بعضو پہ نزد مکروہ دی

حوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ (۱) یوہ حافظہ پہ

- ﴿١﴾ (عمدة الرعية على هامش شرح الوقاية ص ۱۷۶ جلد ۱ فصل فی الجماعة)
- ﴿٢﴾ قال العلامة ابن عابدين: ونظيره هذا ما نقله العلامة بيري في اول شرحه على الاشباه عن شرح الهداية لابن الشحنة ونصه اذا صح الحديث وكان على خلاف المذهب عمل بالحديث ويكون ذلك مذهبه ولا يخرج مقلده عن كونه حنفيا بالعمل به فقد صح عنه انه قال اذا صح الحديث فهو مذهبي وقد حكى ذلك ابن عبد البر عن ابى حنيفة وغيره من الاثمة . (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۰ جلد ۱ مطلب صح عن الامام انه اذا صح الحديث فهو مذهبي)
- ﴿٣﴾ قال العلامة طاهر بن عبد الرشيد البخاري: وامامة المرأة للنساء جائزة الا ان صلوتهن فرادی افضل . (خلاصة الفتاوى ص ۱۷۷ جلد ۱ فصل فی الامامة والاقتداء)
- ﴿٤﴾ قال العلامة حصكفي: ويكره تحريما جماعۃ النساء ولو فی التراویح فان لعلن تقف الامام وسطهن كالعراة فيتوسطهم امامهم ويكره جماعتهم تحريما فتح . (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۴۱۸ جلد ۱ قبيل مطلب هل الاساءة دون الکراہۃ الخ)

تراویح کنبیٰ بنحو تہ امامت کوی چہ دَہغی دپارہ نور بنحو تہ دعوت ہم ورکولہ کیبری۔ آیا یہ دے کنبیٰ خہ کراہت شتہ؟ (۲)۔ یوہ مشرہ بنحو یہ چار سدہ کنبیٰ دَجْمعی یہ ورخ نور ی بنحو راجع کوی او دَجْمعی مونخ ور تہ کوی نو آیا ددی بنحو دَمی نہ د ماسپنبن مونخ ساقط کیبری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مفتی عبد اللہ شاہ محلہ عزیز خیل چار سدہ..... ۱۹۹۱ء/۴/۱۔
الجواب: (۱) فقہائی کرامو دَبْنحو جماعت تہ او دَجْماعت دپارہ دکورونو نہ وتلو تہ مکروہ لیکلی دی۔ کما فی امامۃ الدر المختار مع رد المحتار (۱) او مولانا عبد الحئی یہ "عمدة الرعاہ علی شرح الوقایہ ص ۱۷۲ جلد ۱ کنبی جواز تہ راجح وئیلی دی (۲)۔ حکمہ چہ پیغمبر ﷺ "ام ورقہ ﷺ تہ دَامامت کولو اجازت ورکھی وو۔ کما فی سنن ابی داؤد ص ۹۵ جلد ۱ باب امامۃ النساء (۳)۔

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: ویکرہ تحریم جماعۃ النساء ولو فی التراویح فی غیر صلاۃ جنازۃ فان فعلن تقف الامام وسطھن..... ویکرہ جماعتھم تحریم فتح ویکرہ حضورھن الجماعۃ ولو لجمعة وعید ووعظ مطلقاً ولو عجوز الیلا علی المذهب المفتی بہ لفساد الزمان. (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۲۱۸ جلد ۱ باب الامامۃ)
﴿۲﴾ قال العلامة عبد الحئی اللکھنوی: قوله کجماعۃ ای کما یکرہ جماعۃ النساء وحلھن سواء کان فی الفرض او النفل وعلوھ بانھا لا یخلو عن ارتکاب ممنوع وهو قیام الامام وسط الصف ولا ینخفی ضعفہ بل ضعف جمیع ما وجھوا بہ الکراہۃ کما حققناہ فی تحفۃ النبلاء الفناھا فی مسئلۃ جماعۃ النساء وذكرنا هناك ان الحق عدم الکراہۃ کیف لا وقد امت بہن ام سلمۃ وعائشۃ فی التراویح و فی الفرض کما اخرجه ابن ابی شیبہ وغیرہ امت ام ورقۃ فی عہد النبی ﷺ بامرہ کما اخرجه ابو داؤد۔

(عمدة الرعاہ علی هامش شرح الوقایہ ص ۱۷۶ جلد ۱ فصل فی الجماعۃ)
﴿۳﴾ عن ام ورقۃ بنت عبد اللہ بن الحارث بهذا الحلیث والاول اتم وكان رسول اللہ ﷺ یزورھا فی بیتھا وجعل لھا مؤذنا یؤذن لھا وامرھا ان یؤم اھل دارھا قال عبد الرحمن فانما رأیت مؤذنها شیخا کبیراً. (سنن ابی داؤد ص ۹۵ جلد ۱ باب امامۃ النساء)

اودینغبر علیہ السلام دوفات نه پس حضرت عائشه صدیقہ رضی اللہ عنہا او ام سلمہ رضی اللہ عنہا ہم پہ تراویح کنبی امامت کړې وو. کما فی مصنف ابن ابی شیبہ وغیرہ (۱) نو معلومه شوه چه دام ورقه رضی اللہ عنہا امامت نه مخصوص دې اونه منسوخ دې بهر حال دقہانې کرامو حکم اوفتوی دفتنې په مخ نیوی باندې محمول ده. (۲) چه کله ذکرورت دوجوب دپاره شرط دې نوبنځه بنځوته دجمعې امام کیدلې شی لیکن بهر حال دمکروهاتو نه داجماعت دک دې اود انفراس نه ډیر مفضول دې وهوالموفق.

په دنیاوی معاملاتو کنبی د امام او مقتدی په

اختلاف سره د مقتدی په مونځ څه اثر نه پریوځی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائې چه دامام او مقتدی په مینځ کنبی په دنیاوی معاملاتو کنبی اختلاف پیدا شو امام مقتدی ته اووئیل چه مایسې ستا مونځونه مخکنبی هم نه دی شوې اونه اوس کیږی نوآیا دامام په دې قول سره دمقتدی دامونځونه شوې دی که نه؟ اومونځ کول ورپسې جائز دی که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۱۹۷۴/۴/۱۰.

الجواب: دامام دا دواړه خبرې چه ستامونځونه نه دی شوې او مایسې اقتداء مه کوه دا دپښتو خبرې دی کتابی اوشرعې خبرې نه دی. وهوالموفق.

د تیوشن د پاره لرې تللو وخت کنبی د جمات په ځانې حجره کنبی مونځ ورکول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائې چه زید دخپل کور نه یو یانیم میل فاصله باندې د عمرو کورته ځی او هلته ماشومانوته ددینی سبق تیوشن کوی او امامت هم کوی لیکن هلته جمات نشته د عمرو په کور یا حجره کنبی مونځ ورکوی نوآیا د زید داسې کار کول شرعاً جائز دی که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فضل احمد ضلع کوهات.

﴿۱﴾ ان ام سلمة وعائشة رضی الله عنهما اتا فی التراویح والقرض. (مصنف ابن ابی شیبہ ص ۵۳۶ جلد ۱ باب المرأة تؤم النساء)

الجواب: داسرے تارک الجماعت نہ دی خو تارک المسجد والاخبرہ بیاہم دغور قابلہ دہ. وهو الموفق.

پہ کوم جمات کنبی چہ مقتدیان وی د

ہغوی عارضی امام پہ کوم خانی مونخ کوی

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ یو بنار کنبی خو جماتونہ دی اوپہ ہر جمات کنبی دجمعی مونخ کیری، دبنارنہ بھر مختلف سرکاری د اوسیدلو کورونہ دی دہغوی مشترکہ یو ورکوٹی جمات دی. دہغی دخاص امام او مؤذن مقرر نہ دی. بلکہ یو ملازم (نوکر) ہلتہ کنبی مونخ ورکوی. اوس کہ خوورخے دا جمات غیر آباد پاتے شی اوخوک ورتہ رانشی نوداعارضی امام بہ پہ دغہ ورخو کنبی دبنار چرتہ بل جمات تہ دمونخ دپارہ خئی کہ پہ خیل جمات کنبی بہ مونخ کوی. اوچہ دبنار جمات تہ لارشی نوڈ مقتدی پہ حیثیت باندی مونخ کول بہ دثواب ذریعہ وی یا نہ؟ بینوا توجروا المستفتی: عبدالحمید ایس وی درازندہ ایف آر دی آئی خان۔ ۲۶/۱۱/۱۹۷۲.

الجواب: کہ پہ دی جمات کنبی نور مونخ گزارنہ وی نو دی عارضی امام دپارہ بہتر دادہ چہ دی محلی والا جمات کنبی اذان او مونخ کوی. (فلیراجع الی ردالمحتار ۵۱۹ جلد ۱). وهو الموفق.

د جمات امام صاحب باندی لعنت کولو والا پخیلہ ملعون دی

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو سري خیل دجمات امام تہ بدری ردی وائی اوییا بیا ورتہ وائی چہ پہ تادی دخدائی لعنت وی نو ددی سري خہ حکم دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولوی فیض محمد... ۲۳/۱۱/۱۹۷۴.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: قلت لكن في الخانية وان لم يكن لمسجد منزله مؤذن فانه يلعب اليه ويؤذن فيه ويصلي وان كان واحدا لان المسجد منزله حقا عليه فيؤدى حقه مؤذن مسجد لا يحضر مسجده احد قالوا هويؤذن ويقوم ويصلي وحده وذاك احب من يصلي في مسجد آخر. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۱۰ جلد ۱ قبيل مطلب البدعة خمسة اقسام)

الجواب: کہ داد کلی امام صاحب د لعنت مستحق نہ وی نو د لعنت کونکې به ملعون وی او د تعزیر لائق به وی۔

لقول النبي ﷺ ان العبد اذا لعن شيئاً صعدت اللعنة الى السماء فتغلق ابواب السماء دونها ثم تهبط الى الارض فتغلق ابوابها دونها ثم تاخذ يمينا وشمالا فاذا لم تجد مساعدا رجعت الى الذي لعن فان كان لذلك اهلاً والارجعت الى قائليها (رواه ابو داود بحواله مشكوة ص ۴۱۳ جلد ۱) ﴿۱﴾ وهو الموفق

د جمات امام پسي اقتداء نه كول د نافرمان كيدلو باعث نه دی

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چه يو هسې په نوم امام دې علم وغيره ئې نه دې حاصل كړې او په اخلاقي جرمونو كښې هم اخته دې نويه وجه يومقتدى هغه پسي مونځ نه كوي حال دا چه استاد ورته نه دی وئيلې چه ماپسي مونځ مه كوه اونه يې دا وئيلې دی چه ته زما نه عاق ئې اومقتدى ورسره هم كينه نه ساتي. نو آيا دامقتدى د اقتداء نه كولو په وجه باندې "عاق" دې؟ بينوا توجروا.

المستفتي: راضى الرحمن ارمپايان پېښور..... ۱۹۷۴/۱۱/۵.

الجواب: د امام پسي اقتداء نه كول د "عاق" كيدلو باعث نه دی البته په ټولو فتاوؤ كښې د اليكلي شوې دی چه د ځان له مونځ نه فاسق پسي اقتداء كول افضل دی. ﴿۲﴾. وهو الموفق.

د شوانی وسو په وجه باندې به جماعت نه پريخودلې كيږي

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چه زه كله د جمعي په مونځ

﴿۱﴾ (مشكوة المصابيح ص ۴۱۳ جلد ۲ باب حفظ اللسان والغيبة والشتم)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: وفي النهر عن المحيط صلى خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة، قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله نال فضل الجماعة) افاد ان الصلاة خلفهما اولى من الانفراد.

إردالمختار مع الدر المختار ص ۴۱۵ جلد ۱ مطلب في امامة الامر باب الامامة

کنبی شریک شم نو د نورو مونخ گزارو په باره کنبی شہوانی و سوسی پیدا کیدل شروع شی یعنی په شہوانی قوت کنبی تحریک پیدا شی برابره خبره ده چه هغه بوډا ولې نه وی دې مرض د مالیخولیا یا مکمل شیطانۍ او فاسدو خیالونو صورت اختیار کړې دی. نوپه دې صورت حال کنبی د جمعې مونخ کووم که جماعت پریرېدم؟ بینوا توجروا.

المستفتی: شیرین جان شهباز خیل بنو. ۱۹۷۲ء/۱۰/۴.

الجواب: خبرشه چه ستاد مرض جائز علاج شته نو د ناجائز علاج (جماعت پرېخودلو) څه ضرورت دې؟ جائز علاج دادې چه ته په مونخ کنبې دا خیال کوه چه الله تعالی ماوینی اوزماد زړه خبرې هم پیژنی نوپه قلاړه قلاړه به ستادا فاسد خیالونه ختم شی. (۱). وهوا الموفق.

د دویمې جمعې حکم؟ او تصدّ د دویمې

جمعې د پاره د اولنی جماعت پرېخودلو حکم

سوال: (۱) د دویم جماعت څه حکم دې چه جمت دسړک په غاړه باندې واقع دې؟
(۲) که یو سړی یو یا دوه رکعتونه د امام سره کولې شی خوقصداً نور خلقو ته د دویم جماعت کولو دپاره اولنی جماعت پریرېدی ددې څه حکم دې؟ بینوا توجروا
المستفتی: محمد نظیف وزیرستانی

الجواب: چونکه ظاهری طور سره دا جمت د لارې جمت دې نوپه دې کنبی

﴿۱﴾ عن عثمان بن ابی العاص قال قلت يا رسول الله ان الشيطان قد حال بيني وبين صلوٰتى وبين قراءتى يلبسها على فقال رسول الله ﷺ ذاك شيطان يقال له خنزب فاذا احسته فتعوذ بالله منه واتفل على يسارك ثلثا ففعلت ذاك فاذهب الله عنه رواه مسلم. وعن القاسم بن محمد ان رجلا ساله فقال انى اهم فى صلوٰتى فيكثر ذلك على فقال له امض فى صلوٰتك فانه لن يذهب ذلك عنك حتى تنصرف وانت تقول ما اتممت صلوٰتى رواه مالك. (مشکوٰة المصابيح ص ۱۹ جلد ۱ باب فى الوسوسة الفصل الثالث)

دویم جماعت جائز دی خاص طور سرہ چہ اذان او اقامت ددویم جماعت دبارہ پریزدی او محراب ہم پریزدی. (بدل علیہ مافی الدر المختار ورد المختار ص ۵۱۶ جلد ۱). (۱). (۲). داسرې په غلطی دی حکم چہ اولنی جماعت بغیر خہ شک شبہی نہ جائز دی او په دویم جماعت کسبی اختلاف دی نو د مشکوک دبارہ یقینی خیز پریخودل نہ دی پکار و هو الموفق.

﴿قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ويكره تكرار الجماعة باذان واقامة في مسجد محلة لا في مسجد طريق وقال ابن عابدين: اجمع مما هنا ونصبها يكره تكرار الجماعة في مسجد محلة باذان واقامة الا اذا صلى بهما فيه او لا غير اهله لكن بمخافة الاذان ولو كرر اهله بدون هما او كان مسجد طريق جاز اجماعا الخ. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۴۰۸ جلد ۱ مطلب في تكرار الجماعة في المسجد باب الامامة)

فصل فی الاحق بالامامة

دَ عالم په موجودگۍ کښې دَ غیر عالم امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په یوه محله کښې فارغ التحصیل عالم دین موجود دې او د جمعې مونځ ته هم حاضرېږی. لیکن د کورنۍ معاملاتو په وجه باندې د دې عالم والده صاحبہ ده ته د امامت اجازت نه ورکوی. اونه دې پخپله امامت کوی او یو ورکوتې رورئې دې چه په اتم جماعت کښې سبق وائی هغه ئې امام جوړ کړې دې. نو آیا د دې عالم مونځ په خپل ورکوتې ورور پسې کیږی؟ بینوا توجروا. المستفتی: ملک عزیز خان لنډا.

الجواب: د دې عالم د طریقہ خلاف اولی ده. کما فی شرح التنویر والاحق بالامامة تقدیمال نصبا مجمع الفهر، الاعلام باحکام الصلوة الخ (هامش ردالمحتار ص ۵۲۰ جلد ۱). (۱). وهو الموفق.

عالم او صحیح ویونکی امام جوړول پکار دی صرف بناسته آواز والا نه
سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو عالم دین په یو جمات کښې پخوانې امام دې لیکن آواز ئې ښکلی نه دی اوس بعضې خلق صرف په دې وجه چه دې خوش آوازه نه دې د امامت نه لرې کول غواړی او دده په ځای بل کس چه عالم نه دې صرف خوش آوازه دې امام جوړول غواړی آیا د شریعت په رنډا کښې د دوی د موقف صحیح دې؟ بینوا توجروا. المستفتی: عبدالقدوس ساهيوال.

الجواب: دجمات مقررہ امام دي مونخ كوى اگر كه دويم ترينه دير غتہ عالم وى
 دخل المسجد من هو اولى بالامامة من امام المحلة امام المحلة اولى، فتاوى
 عالمگیری ص ۸۲ جلد ۱ ﴿۱﴾ و امام المسجد احق بالامامة من غيره وان كان الغير
 افقه واقراء واورع وفضل الخ ص ۱۷۸ جلد ۱ مراقى الفلاح ﴿۲﴾
 خوش آوازی ټټه ځیز دې خود احقريه نزد خوش آوازه امام جوړول بهتر نه دی
 بلکه صحيح ويونكى امام جوړول پکار دی لکه په فتاوى عالمگیری
 ص ۱۱۵ جلد ۱ يوولسمه (۱۱)، کرښه کښې دی لاينبغى للقوم ان يقدموا
 التراويح اخو شخوان. (۳).

المجيب: فضل الهی خالق داد ضلع ساهيوال.

دا جواب صحيح دي	دا جواب درست دي
مفتی جماعه اسلاميه	محمد فريد عفی عنه
عربيه رشيديه ساهى وال	

فاسق امام به باقاعده طور معزول كولى شي

سوال علمائې دين دي مسئلې باره كښې څه فرمائى چه زمونږ په امام كښې يو
 څو خبرې دي چه دهغې په وجه باندي دهغه شخصيت د امامت قابل نه دي
 هغه سنيما كښې ډبې هوده فلمونو كتلو شوقين دي. بلکه باقاعده كتلو
 دپاره ځى. غير شادى شده وو اوس ئې واده شوې دى. په سنيما كښې ليدلو
 باندي په سترگو ليدونكى گواهان موجود دى. جمات كښې د خلقو په مينځ
 كښې منافقت كوى، ډيره ئې ديوانچ نه هم كمه ده، اكثر مقتديان ترينه خفه
 دى. نو داسې كس د امامت نه معزول كول څنگه دى؟ بينوا تو جروا.

المستفتي: مسعود صديقي محله موجى پوره علاقه كابلې گيت پېښور يكم شعبان ۱۴۱۱ھ

﴿۱﴾ (فتاوى عالمگیریه ص ۸۳ جلد ۱ الفصل الثاني فى بيان من هو احق بالامامة)

﴿۲﴾ حاشية الطحطاوى على مراقى الفلاح ص ۲۹۹ جلد ۱ فصل فى بيان الاحق بالامامة)

﴿۳﴾ (فتاوى عالمگیریه ص ۱۱۲ جلد ۱ فصل فى التراويح)

الجواب: بشرط صدق وثبوت کہ دے امام کنبے داعیونہ وی نوپہ ہفہ باندے ضروری ده چه ددے ازاله اوکری اوکه هغه ضد کوی نودد پسے دنیکانو خلقو مونخ مکروه تحریمی دی (۱) دعوامونه. په ږندو کنبې یوې سترگې والا بادشاه وی (۲). اوچه کوم امام فاسق وی هغه پخپله نه معزوله کیږی بلکه هغه باقاعده دمعزوله کولو لائق وی (شامی بحر) (۳) وهوالموفق.

د امام په موجودگي کنبې د بل کس امامت مکروه دي.

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کنبې څه فرمائي چه ديو جومات امام ژوندې دي او دڅلويښتو پنځوسو کالو راسې امام را روان دي ليکن دجمعي په ورځ يوبل کس د امام د اجازت نه بغير دخپل ځان د امام کيدلو اعلان اوکړو حال داچه هغه ته چاهم اجازت نه وو کړې. آيا بل څوک داسې امام مقرر کيدلې شي؟ بينوا توجروا.

المستفتی: رسول شاه عمرزئی چارسده ۱۹۷۳ء ۱۴/۲.

الجواب: که دغه مخکښې امام معزول شوې نه وی یا دمونخ په وخت کښې غائب نه وی نو بغير د اجازت نه دبل امام امامت مکروه دي.

قال رسول الله ﷺ لا يؤمن الرجل في سلطانه (۴) وفي الدرالمختار في هامش

(۱) قال ابن عابدين: (ويكره امامة عبد واعرابي وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من يرتكب الكبائر كشارب الخمر والزاني واكل الربا ونحو ذلك.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۱۲۴ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

(۲) قال العلامة ابن نجيم: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى. (البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

(۳) قال العلامة ابن عابدين: (قوله ويعزل به) اي بالفسق لو طرأ عليه والمراد انه يستحق العزل كما علمت آنفا. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۰۵ جلد ۱ باب الامامة)

(۴) (مشکواة المصابيح ص ۱۰۰ جلد ۱ باب الامامة الفصل الاول)

ردالمحتار ص ۵۲۲ جلد ۱ علم ان صاحب البيت ومثله امام المسجد الراتب اولی بالامامة من غيره مطلقاً (۱). وهو الموفق.

امام دپارہ کم نہ کم د اودس اود مونخ مسئلو علم ضروری دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ امام دپارہ خومرہ علم ضروری دی او د خومرہ صفاتو ورتہ ضرورت دی؟ اود کوم علم سند دھنہ سرہ کیدل پکار دی؟ اود امام دپارہ زکوٰۃ، فدیہ، صدقہ او دقربانی خرمنی اخستل جائز دی کہ نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۱۹۷۳ء/۲/۱۲.

الجواب: امام دپارہ کم نہ کم د اودس اود مونخ مسئلو نہ خبریدل ضروری دی (۲) اوچہ کلہ امام غریب وی نوھنہ تہ زکوٰۃ، فدیہ، فطرانہ وغیرہ ورکول جائز دی. خوچہ دآجرت (تنخواہ) نیت پکنبی نہ وی (۳) اودقربانی خرمنی مالدار امام تہ ہم ورکول جائز دی خوچہ دآجرت نیت پکنبی نہ وی (۴) وهو الموفق.

(۱) (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۱۳ جلد ۱ باب الامامة)

(۲) قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: والاحق بالامامة تقدیما بل نصبا مجمع الانهر لا عم بـ حکاہ الصلاة. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۱۲ جلد ۱ قبیل مطلب فی بکرار الجماعة فی المسجد باب الامامة)

(۳) وفي الهندیه ولو لوی الزکاة بما یبلغ المعلم الی الخلیفة ولم یتأجره ان کان الخلیفة بحال لو لم یدفعه یعلم الصبیان ایضا اجزاه والا فلا وکذا ما یدفعه الی الخدم من الرجال والنساء فی الاعیاد وغیرها بنیة الزکاة کذا فی معراج الدراية.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۹۰ جلد ۱ الفصل السابع فی المصارف)

(۴) وفي الهندیه: ولو ادخل جلد الاضحیہ فی قرطالة او جعله جرابا ان استعمل الجراب فی اعمال منزله جاز ولو اجر لا یجوز وعلیه ان یتصدق بالاجر واما القرطالة ان استعملها فی منزله او اعار جاز الخ.

(فتاویٰ ہندیہ ص ۳۰۱ جلد ۵ الباب السادس فی ما یتحب فی الاضحیة والانتفاع بها)

دَ جَمَاتِ اِمَامِ تَه كَنْخَلِی كُولِ اَوْ دَ "یوم ندعوا كل اناس بامامهم" مطلب

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یوسرے دپلارنیکہ دَ وختونہ پہ یو جمات کنبے امام راروان دے اویوکس ورپسے مونخ کوی او دیر خراب خراب کنخل ورته هم کوی نوددے سری پہ شریعت کنبے خہ حکم دے؟ حال داچہ پیش امام صاحب دَ رسول اللہ ﷺ دَمَصْلِی وارث وی دغہ شان یوم ندعوا كل اناس بامامهم "دقیامت پہ ورخ بہ اللہ تعالی دَهرقوم امام او سردار راروغواہی ددے آیت پہ رنرا کنبے ددے سری خہ حکم دے؟ بینوا توجروا المستفتی: مولوی عبدالرؤف.

الجواب: واضحہ دے وے چہ دَ صحیح احادیثو پہ بناء باندے دَمَسلمان اکرام ضروری دے (۱). او خاص طور سرہ چہ امام وی دَ امام پہ بی احترامی سرہ فساد اوبدنظمی پیدا کیزی. اوپہ قرآن مجید کنبے دَ "بامامهم" نہ دَ کلی امام مراد نہ دے (۲).

﴿۱﴾ عن ابن عمران رسول الله ﷺ قال المسلم اخو المسلم لا يظلمه ولا يسلمه ومن كان في حاجة اخيه كان الله في حاجته ومن فرج عن مسلم كربة فرج الله عنه كربة من كربات يوم القيامة ومن ستر مسلماً ستره الله يوم القيامة متفق عليه.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۴۲۲ جلد ۱ باب الشفقة والرحمة على الخلق)

عن ابي هريرة ان النبي ﷺ قال اذا عاد المسلم اخاه او زاره قال الله تعالى طبت و طاب ممساك وتبأت من الجنة منزلا رواه الترمذی.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۴۲۶ جلد ۱ باب الحب في الله ومن الله)

﴿۲﴾ قال الحافظ عماد الدين ابن كثير: يخبر تبارك وتعالى عن يوم القيامة انه يحاسب كل امت بامامهم وقد اختلفوا في ذلك فقال مجاهد وقتاده بنبيهم وهذا كقوله تعالى (ولكل امة رسول فاذا جاء رسولهم قضى بينهم بالقسط الاية) وقال بعض السلف هذا اكبر شرف لاصحاب الحديث لان امامهم النبي ﷺ وقال ابن زيد لكتابهم الذي انزل على ليهم من التشريع واختاره ابن جرير وروى عن ابن ابي نجیح عن (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

دیو جاہل امام دپارہ تعبیر کول کفر تہ دعوت ور کول دی. (۳). وهو الموفق.

پہ اجرت باندی د مونغ کولو والا امام او مقتدیانو مونغ صحیح دی
 سوال: علمائی دین دی مسئلې باره کسې څه فرمائی څه متاخرین فقهاؤ د موزن
 یا امام د وخت د پابندی او مستقل تللو راتللو دپارہ څه معاوضه جائز کړې
 ده څه د اجرت د جواز دپارہ یو سبب دی. که دیوموزن یا امام په نیت کسې دا
 د جواز سبب نه وی او معاوضه د اذان او امامت معاوضه گنړی نو آیا دهغوی
 اذان. مونغ دغه شان د مقتدیانو مونغ به صحیح وی که نه؟ بینوا تو جروا.

المستفتی: اکرام الحق راو لپندی ۲ / محرم ۱۳۹۲ هـ.

الجواب: مونغ د متقدمینو او متاخرینو په نزد صحیح دی. اختلاف د اجرت په
 جائز کیدلو او ناجائز کیدلو کسې دی. نعم هو محروم من الثواب عند عدم
 الاحتساب. (۲). فقط.

(بقیه حاشیه) مجاهد انه قال: بكتبهم فيحتمل ان يكون اراد هذا وان يكون اراد ما رواه
 العوفي عن ابن عباس في قوله (يوم ندعوا كل اناس بامامهم) اي بكتاب اعمالهم وكذا قال
 ابو العالية والحسن والضحاك وهذا القول هو الارجح لقوله تعالى وكل شي احصيناه في
 امام مبین الخ. (تفسير ابن كثير ص ۷۳ جلد ۳ سورة بنی اسرائيل آیت ۷۱)

﴿۱﴾ عن ابن عباس قال قال رسول الله ﷺ من قال في القرآن برأيه فليتبوأ مقعده من النار
 وفي رواية من قال في القرآن بغير علم فليتبوأ مقعده من النار رواه الترمذي وعن جندب قال
 قال رسول الله ﷺ من قال في القرآن برأيه فاصاب فقد اخطأ رواه الترمذي وابوداؤد.
 (مشکوٰۃ المصابيح ص ۳۵ جلد ۱ کتاب العلم الفصل الثاني)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ولا لاجل الطاعات) الاصل ان كل طاعة يختص بها المسلم
 لا يجوز الاستنجار عليها عندنا لقوله عليه السلام اقروا القرآن ولا تاكلوا به وفي آخر ما عهد
 رسول الله ﷺ الى عمرو بن العاص وان اتخذت مؤذنا فلا تأخذ على الاذان اجرا ولان القرية
 متى حصلت وقعت عن العامل وهذا تعين اهليته فلا يجوز له اخذها لاجرة من غيره كما في الصوم
 والصلاة هداية، (قوله وفتى اليوم بصحتها لتعليم القرآن) (بقیه حاشیه په راروايه صفحه)

چہ امام موجود نہ وی نوبل کس دی د

امام د اجازت نہ بغیر امامت اوکری

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کسبے خہ فرمائی چہ دجمعی وخت برابر شوې دی او امام صاحب موجود نہ دی نو د امام صاحب د اجازت نہ بغیر مونہ خلق جماعت کولې شو کہ نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: علی اکبر پتھن کلان آزاد کشمیر.

الجواب: چہ کله امام موجود نہ وی نوبل سرې دی امامت اوکری. (۱). اگر کہ د امام د اجازت نہ بغیر وی. پہ حدیث اوفقه دواړو کسبې دا حکم راغلې دی. وهو الموفق.

(بقیه حاشیه) قال فی الهدایة وبعض مشایخنا رحمهم الله تعالى استحسنوا الاستیجار علی تعلیم القرآن لظهور التوائی فی الامور الدینیة ففی الامتناع تضییع حفظ القرآن وعلیه القوی، وقد اقتصر علی استثناء تعلیم القرآن ایضا فی متن الكنز ومتن مواهب الرحمن وکثیر من الکتب وزاد فی مختصر الوقایة ومتن الاصلاح تعلیم الفقه وزاد فی متن المجمع الامامة ومثله فی متن الملتقى ودرر البحار وزاد بعضهم الاذان والاقامة والوعظ وذكر المصنف معظمها ولكن الذى فى اکثر الكتب الاقتصار علی ما فی الهدایة فهذا مجموع ما التی به المتأخرون من مشایخنا وهم البلخیون علی خلاف فی بعضه مخالفین ما ذهب الیه الامام وصاحبه وقد اتفقت کلماتهم جمیعاً فی الشروح والفتاویٰ علی التعلیل بالضرورة وهی خشية ضیاع القرآن کما فی الهدایة وقد نقلت لک ما فی مشهیر معون الملعب الموضوعة للفتویٰ فلاحاجة الی نقل ما فی الشروح والفتاویٰ وقد اتفقت کلماتهم جمیعاً علی التصریح باصل الملعب من عدم الجواز ثم استنوا بعده ما علمته فهذا قاطع وبرهان ساطع علی ان المفتی به لیس هو جواز الاستیجار علی کل طاعة بل علی ما ذکره فقط.

(ردالمحتار هامش الدر المختل ص ۳۸ جلد ۱ مطلب فی الاستیجار علی الطاعات کتاب الاجارة)

﴿۱﴾ قال الحصکفی واعلم ان صاحب البيت ومثله امام المسجد الراتب اولی بالامامة من غیره مطلقاً وقال ابن عابدين ای وان کان غیره من الحاضرين من هو اعلم واقرا منه ولی التارخالية جماعة اضیاف فی دار یرید ان يتقدم احدهم ینبغی ان يتقدم المالك فان قدم واحدا منهم لعلمه وکبره فهو افضل واذا تقدم احدهم جاز لان الظاهر ان المالك یاذن لضيفه اکرامه. (الدر المختار مع ردالمحتار ص ۴۱۳ جلد ۱ باب الامامة)

چہ ہر جماعت منراہم مقرر ہوئی وی

یہ وہ بل کسی جماعت خہ حکم دی؟

الجواب علمانی دین دی مسئلہ - رہ کسی خہ فرمانی جہ سو قوم بنہ بہ رہ
سره دجماعت منراہم مقرر کرو اوخہ وجہ سی اوخہ او اس د امام د معمر
کیدلو بہ وجہ بندی و سرہ بعضی مقصد سو خہ شروع کرو حال دا جہ بہ
خفہ کسی داسی خہ عیب - جہ د افتاء بہ صیح وی او اس قوم د جہ بہ
وجہ بل کر سی افتاء - کوی سو آید ددی بل امام سی افتاء - صیح دہ
ہوا تو حرو

المستفتی خلیل الرحمن انور ادبہ صلح صوابی ۱۹۷۴. ۱۲۷

الجواب د قوم بہ نسبت سرہ دجماعت منراہم جو روئگی زیات لائق بہ امامت
او ضرری بندی دی

کما فی الشرح الکبیر ص ۵۷۱ رجل بنی مسجداً وجعل للہ تعالیٰ فہو حق بمرہ
وعمولہ والامامۃ فہ ان کان لہا للکف وکذا ولد البانی البانی بطل
یسو (۱) وسمہ فی علامۃ الفتویٰ ص ۲۲۱ جلد ۲ (۲)

لہذا داوئی امام بہ موجود گئی کینی دلیل امام امامت ظلم دی و هو الموفق
بہ جماعۃ القیامہ کینی د تعلیق نہ جواز بل کراہیت معلوم ہئی

وال علمانی دین دی مسئلہ بذریہ کینی خہ فرمانی جہ مسنورات نماز ترویج
بہ جماعت سرہ کولی نی "جہ یوہ حافظہ جینی ورنہ امامت کوی او دہ
خلو جینکن نی مفتد بانی نی آیا دا جائز دی؟ ہوا تو حرو

المستفتی عبد الصبور صاحب بنون ۱۹۷۴. ۱۱۱۰

(۱) (غیۃ المسعی فی شرح منیہ المعنی ص ۵۶۷ فصل فی احکام المسجد)

(۲) (لؤلؤ المکارم ص ۱۰۷ عبد الرشید رجل بنی مسجداً فی مکہ فتراخ بعض اهل السکا
فی عمولہ او نصب المولان والامام لالمعمر ان البانی بولی ولی المملوۃ بولی بالامام
علامۃ الفتویٰ ص ۲۲۱ جلد ۲ الفصل الرابع فی المسجد واولادہ ومسائلہ)

الجواب: مظلوم پسې اقتداء کول مکروه نه دی البته ظالم پسې اقتداء کول مکروه دی. (۱) لکونه فاسقافاجراً (۲). بل یکفر عند الاستحلال. (۳) وهو الموفق.

په جمات او امامت کېنې د غلط قرات والا دعوی کونکی امامت

سوال: دیو جمات امام دي چه د حروفو مخارج او صفات بالکل نه پیژنی حال داچه په دي جمات کېنې ئې مخکېنې پلار امام وو چه کله ئې پلار مرشو نوده په مصلي قبضه او کړه او محلي والو باقاعده امام نه دي جوړ کړي ليکن د محلي اکثريت ده پسې مونځ کوی ليکن بعضي خلق ئې مخالفت کوی امام صاحب وائی دامصلي او امامت زمونې وارث دي او سیري (زمکه) هم زمونې ده چونکه دا جمات دهغوی په جائیداد کېنې جوړ شوي دي او دسونو (۱۰۰) کالونه مخکېنې موجود دي لهذا ددي امام څه حکم دي؟ بينا تو جوړوا. المستفتی: نامعلوم..... ۳ / ربيع الاول ۱۴۰۳ هـ.

﴿۱﴾ عن ابی هريرة قال قال رسول الله ﷺ المسلم اخو المسلم لا يظلمه ولا يخذله ولا يحقره..... كل المسلم على المسلم حرام دمه وماله وعرضه رواه مسلم.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۲۲۲ جلد ۲ باب الشفقة والرحمة على الخلق)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ويكره امامة عبد وفاسق قال ابن عابدين: تكره امامته بكل حال بل مشي في شرح المنية على ان كراهة تقديمه كراهة تحريم.

(ردالمحتار مع الدر المختار ص ۴۱۴ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين: لكن في شرح العقائد النسفية استحلال المعصية كفر اذا ثبت كونها معصية بدليل قطعي وعلى هذا تفرع ما ذكر في الفتاوى من انه اذا اعتقد الحرام حلالا فان كان حرمة لعينه وقد ثبت بدليل قطعي يكفر والا فلا بان تكون حرمة لغيره او ثبت بدليل ظني وبعضهم لم يفرق بين الحرام لعينه ولغيره وقال من استحلال حراما قد علم في دين النبي عليه السلام تحريمه كتناكح المحارم فكافر.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۹ جلد ۲ مطلب استحلال المعصية القطعية كفر)

الجواب: یہ جمات او امامت کنبی دَمیراث حصی نہ جاری کیبری البتہ کہ دَمخکنبی دامام خُونی غلط خوان نہ وی نو دَمصلحت او حوصلہ افزائی دپارہ دی هغه امام جور کریشی (۱) . او دَغلط خوان کیدلو په صورت کنبی ددی تعمیر کونکی یا وقف کونکی دَخُونی په رانی سره دی بل امام مقرر کرپی شی (۲) . (ماخوذ از کبری . خلاصه الفتاوی والشامیة) . وهو الموفق .

په خطابت او امامت کنبی میراث نه جاری کیبری

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی خه فرمائی چه یو جامع مسجد د اوقاف بوره په قبضه کنبی دې هغوی پکنبی زید په تنخواه سره خطیب مقرر کړو خو کاله پس زید مړ شو نو دې بوره پکنبی بل خطیب عمر صاحب مقرر کړو چه هغه د دیوبند او د ابهیل نه فاضل دې او د دې اسلامی مدرسو مهتمم دې اودغه شان پوخ عمر والا مقرر او مدرس عالم دې اوس د زید خوان خُونی دې بکر چه عالم نه دې بلکه په یوه مقامی مدرسه کنبی ناظم وو هغه وائی چه دې جامع مسجد کنبی زما پلار خطیب وو نو په دې وجه دا زما حق دې اوماته دې په میراث کنبی را کریشی اوزما په ژوند کنبی دا وقافو بوره بل خوک خطیب نشی مقرر کولی آیا واقعی په امامت او خطابت کنبی وراثت جاری کیدیشی؟ او بکر او عمر کنبی خوک ډیر مستحق دې؟ بینوا توجروا .

المستفتی: سید احمد شاه چارسده ۱۹۷۲ء ۱۱ ۲۸ .

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: واذا مات احد من اهلها توجه على ولده فان لم يخرج على طريقة والده يعزل وتوجه للاهل .

(ردالمحتار ۳۰۸ جلد ۳ مطلب تحقيق مهم فى توجيه الوظائف للابن فصل فى الجزية)

﴿۲﴾ قال العلامة الحلبي: رجل بنى مسجدا وجعله لله فهو احق بممرته وعمارته وبسط البوارى والحصير والقناديل والاذان والاقامة والامامة فيه ان كان اهلا لللك وان لم يكن فالرائى فى ذلك اليه وكذا ولد البانى وعشيرته من بعده اولى من غيرهم .

(غنية المستملی شرح الكبير ص ۵۶۷ فصلی فى احكام المسجد)

(ومثله فى خلاصة الفتاوى ص ۲۲۱ جلد ۳ الفصل الرابع فى المسجد واوقافه ومسائله)

الجواب: کہ دخطیبِ خوئی ددی منصب دآدا کولو اهل (حقدار) وی (۱) او دده په نائب جوړولو کښې ددین دخدمت امید وی نو دتعاون او حوصله افزایی په طور به دې نائب جوړولې شی او که دا خوئی ئې نااهله وی او دده دذات نه ددینی خدمت امید نه وی نو دې به نائب نه شی جوړولې. (فلیراجع الی ردالمحتار ص ۳۸۸ جلد ۳). وهو الموافق.

امام ته کنخلې کول او په سپک نظر سره دکتلو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو امام دې او قوم ورته په سپک نظر سره گوری بلکه کله کله ورته کنخلې او سختې سپورې ستغې خبرې هم کوی. او پیش امام ته ددې ټولو څیزونو معلومات شته لیکن هغه ددنیاوی مفادو دپاره چشم پوشی کوی. او ښې ئې ښخې کړې دی. مصلې پریخودلو ته تیار نه دې. نو سوال دادې چې دداسې قوم مونږه دې امام پسې چې په سپک نظر ورته هم گوری شرعاً صحیح دی که نه؟ او دداسې امام دپاره امامت نه پریخودل صحیح دی که نه؟ بینوا تو جوړوا.

المستفتی: حاجی عبد الجبار لاهور خور د..... ۱۳۹۲/۱۲ هـ.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: نعم قال الحموي في رسالته وقد ذكر علماءنا انه يفرض لاولادهم تبعاً ولا يسقط بموت الاصل ترغيباً وذكر العلامة المقدسي ان اعطاءهم بالاولى لشدة احتياجهم سيما اذا كانوا يجتهدون في سلوك طريق آبائهم..... اذا مات من له وظيفة في بيت المال لحق الشرع واعزاز الاسلام كاجر الامامة والتأذين وغير ذلك مما فيه صلاح الاسلام والمسلمين وللميت ابناء يرعون ويقومون حق الشرع واعزاز الاسلام كما يراعى ويقوم الاب فللامام ان يعطى وظيفة الاب لابناء الميت لا لغيرهم لحصول مقصود الشرع والتجبار كسر قلوبهم..... واذا مات احد من اهلها توجه على ولده فان لم يخرج على طريقة والده يعزل عنها وتوجه للاهل. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۰۷، ۳۰۸ جلد ۳ مطلب من له وظيفة توجه لولد من بعده فصل في الجزية)

الجواب: مسلمان او بالخصوص پیش امام تہ کنخل کول فسق او فجور دی۔
 الحدیث رواہ مسلم سباب المسلم فسوق (۱) دغہ شان پہ عُرف کنبی ہم ناجائز
 او د ملامتیا باعث دی لیکن ددی سرہ سرہ ددی قوم اقتداء پہ دی امام پسپی
 صحیح دہ۔ لوجود شرائط الاقتداء وعدم الموانع (۲)۔ او کہ دا امام مجبور او
 محتاج نہ وی نو ددہ دپارہ دا امامت پریخودل بہتر دی۔ خکہ چہ خیل خان
 ذلیل کول او ذلت تہ ورکول شرعی طور سرہ مذموم دی۔ وھوالموفق۔

پہ سوال کنبی لیکلے شوی صفتونو والا سری امام مقرر کول

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسری داقسم
 صفتونہ او عقیدہ لری مثلاً (۱)۔ وائی چہ خوک د امام پہ اقتداء کنبی فاتحہ
 نہ وائی ہغہ گمراہ (بی لاری) دی۔ دہغہ مونخ صحیح نہ دی۔ (۲)۔ دزکوة
 اخستو والا دپارہ تقوی او دیوکلے نمبردار کیدل ضروری دی۔ (۳)۔ خوئی
 چہ دخیل پلارنہ جد اشی نو زکوة ورکولے شی۔ (۴)۔ دخیلے محلے دجمات
 متعلق وائی چہ دامحراب او جمات زما د پلار ذاتی ملکیت دی۔ (۵)۔ سود
 او دکانرے نہ فائدہ اخستل جائز گنری۔

آیا داسے کس امام مقرر کول جائز دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبدالعزیز اوگی مانسہرہ۔

﴿۱﴾ (الصیح المسلم ص ۵۸ جلد ۱ باب بیان قول النبی ﷺ سباب المسلم فسوق وقتالہ

کفر کتاب الایمان)

﴿۲﴾ ﴿وفی منهاج:﴾ (قوله رجل ام قوما وهم له کارهون) قال ابن الملک لبدعته او فسقه
 اوجهله اما اذا کان بینہ وبينهم کراهة عداوة بسبب امر دنیوی فلا یكون له هذا الحكم، وقال
 القطب الجنجوهی جملة الامر انه لو کان فیہ ما یوجب کراهة شرعا اعتبرت کراهة وان لم
 یکرہه احد، وان لم یکن فیہ ذلک شرعا لم یعتبر فیہ کراهة من کرهه وان کرهه الكل۔
 (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۴۰ جلد ۲ باب ماجاء من ام قوماً وهم له کارهون)

الجواب: داسې دسلفیانو دډلې نه معلومیږي چې د احنافو امام مقرر کړي
د فساد او فتنې باعث دی داسې کس دپاره ضروری ده چې دسلفیانو امام
جوړشي (۱) وهو الموفق

د اوقافو محکمه دې د ډیوتن نه معذورو ملازمینو

ته د وخت تیرولو د پاره مراعات ورکړي

حوال علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چې زموږ د محلي د جومات
پيش امام او خطيب صاحب ډير يو داشوي دې چې د څو مياشتو نه په بستره
پروت دې او جمعه د هغه ځوڼي ورکوي او بعضي مونځونه هم کوي آيا دې
امام دپاره چې د ډیوتن نه غیر حاضر دې د محکمه اوقاف نه تنخواه اخستل
جائز دی؟ بئوا توجروا.

المستفتی: محمد علی نوشهره صدر ۱۲۰۰/ نومبر ۱۹۸۷ء.

الجواب: د محکمه اوقاف دپاره ضروری ده چې مذکوره زور امام ته مراعات
ورکړي او د داسې امام په اهل اولاد کښې یو نوې امام منتخب کړي چې د قوم
ذریعه معاد باجماعت مونځ، ته د چا د ذریعه معاش د خطري په وجه نقصان
اونه رسیږي (۲) وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: ومما يزيد ذلك وضوحا صرحوا به في كتبهم متونا وشروحا من قولهم
ولا تقبل شهادة من يظهر سب السلف..... وقال ابن ملك في شرح المجموع وترد شهادة من
يظهر سب السلف لانه يكون ظاهر الفسق..... وقال الزيلعي او يظهر سب السلف يعني الصالحين
منهم وهم الصحابة والتابعون لان هذه الاشياء تدل على قصور عقله وقلة مرواته.

(دالمختار هامش الدر المختار ص ۳۲۱ جلد ۲ مطلب مهم في حكم سب الشيخين)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: اذا مات من له وظيفة في بيت المال لحق الشرع واعزاز الاسلام
كاجر الامامة والتأئين وغير ذلك مما فيه صلاح الاسلام والمسلمين وللميت ابناء يرعون
ويقيمون حق الشرع واعزاز الاسلام كما يراعى ويقيم الاب للامام ان يعطى وظيفة الاب
لابناء الميت لا لغيرهم لحصول مقصود الشرع والتجارب كسر قلوبهم..... واذا مات احد من
اهلها توجه على ولده فان لم تخرج على طريقة والده بعزل عنها وتوجه للاهل.

دالمختار هامش الدر المختار ص ۳۰۸، ۳۰۷ جلد ۳ فصل في الجزية

د امامت په حاصلاتو کښې د حصې غوځولو په وجه باندې
د مور خونې لږه عاق کول د امامت بپاره ضرر رسان نه دی

حوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې د یوسړې والد صاحب
مړ شوې دې او مور دوه خویندې او درې خورینه دده په ذمه کښې پاتې
شوې دی دې سړی مور او خویندو ته په جائیداد کښې حصه هم ورکړې ده او
چې د امامت کوم حاصلات دی په هغې کښې ئې څه حصه جوړېږي که نه؟
سره ددینه چې د کلی معزینو او ممبرانو په دې سړې باندې درې نیم زره
روپې اخیځې دی چې خپلې مور ته به ورکوي اوس ددې سړی خور او خورینه
مور راوچتوی چې خپل ځوئې عاق کړه. اوداهم ورته اووایه چې څه تاته پئ
نه بځم. نوآیا په دې الفاظو سره داسې عاق کیږي یا نه؟ اوس عوام هم
خراب شوې دی چې دې مور عاق کړې دې لهدا ده پسې اقتداء صحیح نه ده
آیا واقعی دده اقتداء صحیح نه ده؟ بیا تو جروا.

المستفتی: سیدرو خان شکرپوره پینور ۲۹ ذی الحجه ۱۴۰۹ هـ

الجواب: د امامت منصب څه جائیداد نه دی اونه میراث دې چې د مور حصه
پکښې وی دا خو صرف خلافت دې البته ددې سړی پلار ته څه ملکانه د ملکیت
په طور ورکړې شوې وی نوپه هغې کښې به د وارثانو حصه وی او که دا
ملکانه کښې ئې ورته د ملکیت په طور نه وی ورکړې اودا و قافو د جومات وی
نوپه دې د امام نه علاوه د نورو خلقو (د امام مور او خویندو) هېڅ حق نشته
ملاحظه: د اولنی صورت په تقدیر باندې د مور خفگان په ځانې دې اوپه دویم
صورت کښې بې ځایه دې اودا ځوئې عاق نه دې وهوالموفق

﴿۱﴾ قال العلامة ملا علی قاری: (قوله عقوق الوالدین) ای قطع صلتها ما خود من العق
وهو الشق والقطع والمراد عقوق احدهما قبل هو ابناء لا يتحمل مثله من الولد عادة وقبل
عقوقهما مخالفة امرهما فيما لم یکن معصية.

(هائش مرقاة على مشکوة المصابيح ص ۷۷ جلد ۱ باب الکبائر وعلامات النفاق)
ولی منهاج السنن: (قوله عقوق الوالدین) ای قطع صلتها (بقیه حاشیه په بله صفحه)

د مفقود الزوجہ امام پسی مونخ کول صحیح دی

سوال: داسی امام چہ مفقود الزوجہ وی هغه پسی مونخ کول صحیح دی یا نه؟
بنا تو حروا.

المستفتی نامعلوم ۲۷/۲/۱۹۷۲.

الجواب: د مفقود الزوجہ امام پسی مونخ کول (یعنی اقتداء کول، د یو امام په نزد هم ممنوع نه دی. (۱). وهو الموفق.

په واده کښې غیر شرعی رسمونه او عهد شکنی

والا امام معزول کول مناسب دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په پته پیل علاقه کښې ټولو خلقو یو بل نه قسمونه اخستې دی چې په واده به غیر شرعی رسمونه مثلاً ډهول غبرول سندرې وغیره او گډیدل دابه نه کیږی. او که څوک ددې وعدې خلاف ورزی او کړی دهغه سره به ناسته پاسته او خوراک څښاک پریخودلې کیږی تقریباً پنځه کالو پورې ټول خلق په دې وعدې باندې پابندوول لیکن زموږ دجومات امام صاحب دا وعده ماته کړه او سندرې ئې پکښې اوکړې چې دائي اولیدل نوپه یو بل واده کښې هم داسې اوشو او د ډهول وغیره سره ئې سندرې والا ښځې هم را اوغوښتلې او دټولو په مخکښې وگډولې شوې. اودې (بقیه حاشیه) وایدها هما وملخصه ارتکاب امر یو ذیهما ولا یتحمل مثله من الولد، والعقوق حرام الا اذا کان فی طاعتها معصیه الخالق او کان فیها تغیر الشرع، والعاق فاسق لیجری علیه ما یجری علی الفاسق.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۳ جلد ۲ باب ماجاء فی التغلیظ فی الکذب والزور)
(۱) وفی منهاج السنن: (قوله رجل ام قوما وهم له کارهون) قال ابن الملک لبدعته او فسقه او جهله اما اذا کان بینهم کراهة علواة بسبب امر دنیوی فلا یكون له هذا الحکم وقال القطب الجنبجوهی جملة الامر انه لو کان فیها ما یوجب کراهته شرعا اعتبرت کراهة وان لم یکن یکرهه احد، وان لم یکن فیها ذلک شرعا لم یعتبر فیها کراهة من کرهه وان کرهه کل.

منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۴۰ جلد ۲ باب ماجاء من ام قوما وهم له کارهون

امام صاحب دَہغہ بایکات ہم اونکرو. اونکاح دپارہ ورلہ لاپلو اوس ددی
امام خہ حکم دی چہ ددہ امامت جائز دی کہ نہ؟ بینوا توجروا.
المستفتی: نامعلوم..... مانسہرہ.

الجواب: کہ عام خلق دَ امام تعاون کونکی او دَ امام مدافعت کونکی نہ وی او
امام یواخی پریخودونکپی وی نو داسی بی غیرتہ او عہد شکن امام معزول
کول مناسب دی. (۱). وھوالموفق.

دَ مودودی گروپ والو دَ امامت پہ لحاظ سرہ قسمونہ

ہوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی چہ دَ مودودی عقیدہ والا پسے مونخ
جائز دی کہ نہ؟ کہ یوسری دَ جماعت اسلامی او مودودی صاحب کتابونو
اورسالی تقسیموی او خلقوتہ دعوت ورکوی چہ پہ دی پارتی کنبی شامل
شی لیکن ہغہ دا کار صرف دَ ضدنہ کوی او دَ مودودی عقیدہ نہ منی نو دَ ہغہ
خہ حکم دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: شیرعلی خان پینسور..... ۱۹۸۴ء/۱۰/۱۴.

الجواب: دَ جماعت اسلامی (مودودی گروپ) کسان پہ درے قسمہ دی. اول ہغہ
خلق چہ دَ مودودی صاحب تفرداتو تہ حق وائی دویم ہغہ دی چہ دی تفرداتو
تہ حق نہ وائی لیکن ددوی طرف تہ دَ غلط نسبت کونکو مدافعت کوی.
دریم ہغہ چہ صرف پہ سیاسی کارونو کنبی ورسرہ شریک وی دَ مدافعت
اومد اہنت نہ پاک دی. دَ اولنی قسم پسے مونخ نہ کیڑی. دویم قسم پسے
اقتداء مکروہ دہ. او دریم قسم پسے اقتداء دَ نورو غیر اسلامی (سیکولر)
پارتو پشان (لکہ مسلم لیگ، نیشنل وغیرہ) حکم لری وھوالموفق.

﴿قال العلامة ابن عابدین: وعند الحنفية ليست العدالة شرطاً للصحة فيصح تقليد
الفاسق الامامة مع الكراهة واذا قلد عدلاً لم جار وفسق لا ينزل ولكن يستحب العزل ان لم
يستلزم فتنه..... ويعزل به اى بالفسق لو طرأ عليه والمراد انه يستحق العزل كما علمت آنفاً
ولذا لم يقل ينزل. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۰۵ جلد ۱ باب الامامة)

د جماعت امام بغیر څه وجې نه معزول کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید په یو کلی کښې اته ۸، اته ۹، کالونه پیش امام وو. د عذر شرعی نه بغیر د کلی خلقو په زور معزول کړو او دده په ځانې ئې عمرو چه د کلی د ملک صاحب رسته دار دې پیش امام جوړ کړو. نو سوال دادې چه په دې صورت کښې د عمرو امامت جائز دې که نه؟ او د دې کال فصل به د عمرو وی که د زید؟ بینوا توجروا. المستفتی: فضل رحمن پیش امام باجوړ.

الجواب: (الف). امام بغیر د څه وجې نه معزول کول اگر چه گناه ده لیکن نافذ به وی چه د اهل حل وعقد د طرفه وی. نظیره العزل عن الامامة الکبری بالتغليب (من الاشباه والنظائر ص ۴۰۲) ان الامام لیس له ان یخرج شیاً من ید الا بحق ثابت معروف. فافهم.

(ب). د کوم امام چه سالانه (کلنې) اجرت مقرر کړې شوې وی نو د کال په دوران کښې د معزول کولو په صورت کښې به د عمل مطابق د اجرت مستحق وی نظیره مافی رد المحتار ص ۵۷۷ جلد ۳ ان المدرس لومات او عزل فی اثناء السنة قبل مجئى الغلة وظهورها من الارض يعطى بقدر ما باشر ويصير ميراثه كالا جبر اذا مات فی اثنا المدة. (۱). وهو الموفق.

د تنسیخ نکاح د مسئلې نه د منکر امامت جائز دې.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړی خپله ښځه د عدالت په بیایا تنبیها تو باندې آباءه نه کړه او کیس له هم نه راځی آخر کار عدالت د تنسیخ نکاح د گری جاری کړه. بنده د دیوبند، سهارنپور، دهلی،

(۱) (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۵۷ جلد ۳ مطلب فیما لو مات المدرس او عزل لیل مجئى الغلة کتاب الوقف)

کراچی ملتان، اکوڑہ خٹک وغیرہ نہ فتویٰ اوغوبستلی چہ پہ دی صورت کنبی شرعاً طلاق شوی کہ نہ نوتولو لیکلی دی چہ طلاق شوی دی او دعدت نہ پس ورته بل خائې کنبې نکاح جائز ده نوبنده په دویم خائې کنبې په نکاح ورکړه اوس زمونږ دجمات امام صاحب وائی چہ تنسیخ نکاح زمونږ په مذهب کنبې نشته لهذا دادویمه نکاح حرامه ده نو اوس تپوس دادې چہ کله مفتیانو فتویٰ ورکړه او دعدت نه پس چہ ئې جائز او کنړله نونکاح ئې اوکړه نودیته حرام ویونکې پسې شرعاً مونځ مکروه دي یا نه؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: که ددیر سخت ضرورت (مثلاً د عزت ویره یا د خرچې انتظام نه وی) په بناء باندې دافسخ شوی وی نو دافسخ او دحاکم طلاق ورکول صحیح دی او دعدت نه پس نکاح جائز ده (۱)۔ اودیته غلط ویونکې مولوی صاحب په غلطی باندې دي هغه پسې په اقتداء کولو کنبې هیڅ نقصان نشته ځکه چہ دامولوی صاحب د اصلی مذهب په بناء باندې په حقه دي اگرچہ دیولوئې جماعت په فتویٰ باندې د بې اعتمادی په وجه په غلطی دي وهوالموفق۔

په شریعت کنبې دامام او خطیب د پاره د ریټائرمنټ یعنی د معزولن تعین
علمائې دین دي مسئلې باره کنبې څه فرمائی چہ دیوامام دین دپاره ددرس و تدریس امامت او خطابت په سلسله کنبې شرعاً د عمر قید څومره دي؟ آیا شریعت څه قید مقرر کړې دي چہ د فلانکی عمر پورې د دینې فرائض پوره کولو نه پس دي ورته ریټائرمنټ ورکړې شی مثلاً داسې علمائې کرام چہ د اوقافو ملازمین دی شرعاً د څومره عمر پورې دکار لائق پاتې کیږي که شرعاً د عمر څه قید وی هغه واضح کړي؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حمید الرحمن عابد قادری انور الاسلام بهگوان بازار لاهور۔ ۱۲/ صفر ۱۳۹۲ هـ

الجواب: دقواعدوپه بنیاد د خطیبانو او امامانو معزول کول صحیح نه دی ترڅو

﴿۱﴾ (حیلہ ناجزه للشیخ اشرف علی التهانوی ص ۲۹ جز دوم تفریق الزوجین بحکم حاکم)

پوری چہ فرائض پوری کولی شی لیکن دَعَجَز او شرطونو وخت کنبی معزول کول صحیح دی لعموم الحدیث المسلمون عند شروطهم او کما قال (الحديث). (۱۱). وهو الموفق.

دَ جَمَات امام تہ کنخل کول فسق دی

حوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو سری دَ شپرو کالو پوری یو امام پسے مونخ او کرو بیاپہ پارتی کنبی دَ شامل کیدلو پہ وجہ باندی ئی دَ شپرو کالونہ مونخ پریخی دی او بنکارہ پہ بنکارہ دَ امام متعلق وی چہ ددی امام پسے مونخ کول داسی دی لکہ یو خریسی مونخ کول بلکہ دی نہ ہم خراب دی. ددی سری دپارہ دَ شریعت محمدی ﷺ پہ رنہ کنبی خہ حکم دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولوی امیرزمان قلندر آباد ہزارہ..... ۱۲/۱۱/۱۹۷۲.
الجواب: کہ تپوس والا ربستینی وی نو دا سری فاسق او دَ تعزیر لائق دی. قال رسول اللہ ﷺ سباب المسلم فسوق. (۲). (رواہ مسلم) (والتفصیل فی رد المحتار ص ۲۰۲ جلد ۳) (۳). وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال ابن سيرين اذا قال بعه بكذا وكذا فما كان من ربح فهو لك او بينك ولا بأس به وقال النبي ﷺ المسلمون عند شروطهم.

(الجامع الصحيح للبخاری ص ۳۰۳ جلد ۱ باب اجرا السمسرة كتاب الاجارة)

﴿۲﴾ (الصحيح المسلم ص ۵۸ جلد ۱ باب بيان قول النبي ﷺ سباب المسلم فسوق و قتاله كفر كتاب الايمان)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: لا يعلم بياحمار يا خنزير يا كلب ياتيس يا فرد يا ثور يا بقرياً حية واستحسن في الهداية التعزير لو المخاطب من الاشراف و به الزيلعي وغيره. (الدر المختار هامش رد المحتار ص ۲۰۲ جلد ۳ مطلب في الجرح للمجرد بلب التعزير)

د غلط قرات کولو والا امامت مکروہ دی

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے شہ فرمائی چہ یوامام صاحب پہ قرات کنبے لاندینی غلطیانی کوی دھغه اقتداء مکروہ دہ کہ نہ؟

(۱) صراط المستقیم" پہ صادزبر وائی (۲) پہ غیر المغضوب" کنبے پہ راء باندی دزیر پہ خائی زبر وائی (۳) د سمع الله پہ خائی "سمع الله" وائی (۴) پہ سورة الملك کنبے د فمّن یاتیکم" پہ خائی "یاتکم" یعنی بغیر یاء نہ ئی وائی (۵) پہ سورة الفلق او سورة الناس کنبے برب فلق" یعنی بغیر لام نہ او پہ سورة الناس کنبے "اعوذ برب ناس" یعنی شد پکنبی پیریردی (۶) او فی تضلیل "پہ خائی فی تضل" وائی (۸) فویل للذین" پہ خائی فویل ایلذین" یعنی پہ لام باندی زیر وائی او للذین" تہ ایلذین" وائی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: اہالیان موضع صریح چار سدہ ۱۹۷۲ء، ۱۹۹

الجواب: کہ دا خبرہ او تپوس رنبتیا وی نو داسی امام پسے مونخ کول مکروہ دی (۱) دے باقاعدہ امام جوہول او امام ساتل، د مونخ ضائع کول دے امام باندی ضروری دہ چہ پہ مشق سرہ ددی غلطیانو ازالہ او کپی گنی نو استعفی دے ورکری و هو الموفق۔

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: ولا غیر الا لثغ بہ ای بالاثغ علی الاصح کما فی البحر عن المجتبیٰ وحرر الحلبي وابن الشحنة انه بعد بلل جهده دائما حتما کالامی فلا یزوم الامثله ولا تصح صلاحه اذا امکنه الاقتداء بمن یحسنه او ترک جهده او وجد قدر الفرض مما لاثغ فیہ هذا هو الصحيح المختار فی حکم الاثغ وكذا من لا یقدر علی التلفظ بحرف من الحروف او لا یقدر علی اخراج الفا الا بتکرار واعلم انه اذا فسد الاقتداء ہی وجه کان لا یصح شروعه فی صلاة نفسه۔

(الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۴۳۰ جلد ۱ مطلب فی الاثغ باب الامامة)

بی دیرِی ہلک پسِ اقتداء کول مکروہ تنزیہی دی.

وال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم ہلک بالغ بنکلی مخ والا او مشتہی ہم وی او پہ مخ او خنی باندی ئی دیرِی دیو ویستہ اثرہم نہ وی مخ ئی دشیشی پشان صفا او مزیدار وی او دیر بنائستہ وی نو آیا داسی ہلک پسِی مونخ صحیح دی؟

بعضی خلق وائی چہ دا امامت مکروہ تنزیہی دی نو کہ دکراہیت تنزیہی ہروخت خوک ارتکاب کوی نو دالاصرار علی الصغیرۃ کیرۃ" پہ بناء باندی بہ داتحریمی جو پیری کہ نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد ایاز بنون

الجواب: بی دیرِی (آمد) ہلک چہ بنکلی مخ والا وی اقتداء ورپسِی صحیح دہ لیکن مکروہ تنزیہی دہ.

فی ردالمحتار ص ۵۲۵ جلد ۱ ﴿۱﴾ قوله وكذا تكره خلف امرد الظاهر الها تنزيهية والظاهر ايضا كما قال الرحمتي ان المراد به صبيح الوجه لانه محل الفتنة، مكروه تنزيهية نه په گناه صغیره کنبی داخل دی او نہ په کبیرہ کنبی. بسدلیل صدوره عن الانبياء عليهم السلام (۲). لهذا په دی باندی اصرار کول بہ نہ گناه وی او نہ بہ گناه کبیرہ وی. لهذا داسی کس امام جو پول بہتر نہ دی. گنی نو د کراہیت تحریمی نہ بغیر ورپسِی اقتداء صحیح دہ. وهو الموفق.

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامر دباب الامامة) ﴿۲﴾ قال الامام ابو حنيفة رحمه الله: والانباء عليهم الصلوة والسلام كلهم منزّهون عن الصغائر والكبائر والكفر والقبائح وقد كانت منهم زلات وخطيئات، قال الملا علی قاری فی شرحه عن ابن الهمام والمختار ای عند جمهور اهل السنة العصمة عنها ای عن الكبائر لا الصغائر غیر المنفردة خطأ او سهواً ومن اهل السنة من منع السهو عليه، والاصح جواز السهو فی الاعمال، والحال ان احداً من اهل السنة لم يجوز ارتكاب المنهى منهم عن قصد ولكن بطريق السهو والنسيان ويسمى ذلك زلة.

شرح فقه الاکبر لملا علی قاری ص ۵۶، ۵۹ الانبياء منزّهون عن الكبائر والصغائر

چہ پیدائشی ثل لاس دتکبیر پہ وخت کنبی د

سر نہ اوچت خئی دداسی امام د امامت حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیوکس لاس پیدائشی ورکوئی اوشل دے دتکبیر تحریمہ یعنی لاس اوچتولو وخت کنبی دسرنہ اوچت خئی نوآیا داسی کس امامت کولی شی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: حضرت اللہ چونگی نمبر ۵ مردان ملاکنہ روہ ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۹۷ھ
الجواب: کہ خلق ورته دتفرت پہ نظر گوری نودده امامت بہتر نہ دے۔
(۱) خود اہم ہلہ چہ پہ قوم کنبی ددہ نہ بنہ سہی موجود وی اوکہ نہ وی نو
ہیخ کراہت نشته ویدل علی المسطور مافی البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ یعنی وینبغی ان
یکون محل کراہة الاقتداء بهم عند وجود غیرہم۔ (۲)۔ وهو الموافق۔

د پیرہ خریونکی شافعی، مالکی حنبلی،

شیعہ جعفری او غیر جعفری د امامت حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ چرتہ شافعی یا حنبلی او یا مالکی امام وی او پیرہ خری لکہ عربو ملکونو کنبی اکثر دے مذہبونو امامان پیری خری نوہغوی پسے د اقتداء خہ حکم دے؟
دغہ شان شیعہ گان ہم پہ دوه قسمہ دی جعفری او غیر جعفری آیا
جعفری شیعہ گانو پسے مونخ جائز دے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: نامعلوم..... ۱۴/ شوال ۱۴۰۳ھ

الجواب: کہ دیو حنفی متشرع کس پسے د اقتداء نہ تہ عاجزہ ئی نو د شافعی،

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين الشامي: (قوله ومفلوج وابرص شاع برصه) وكذلك اعرج يقوم ببعض قدمه فالإقتداء بغيره أولى..... وكذا من له يد واحدة فتاوى صوفيه عن التحفة والظاهر ان العلة النفرة. (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۱۶ جلد ۱ قبيل مطلب في الاقتداء بشافعي ولحوه باب الامامة)

﴿۲﴾ (البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)

مالکی او حنبلی امام پسی افتداء او کرہ خیر دی کہ پیرہ خرنی خکہ چہ دخان
له مونخ نہ فاسق امام پسی افتداء کون افضل دی (۱) بحر سامی ہندیہ
البشہ دشیعہ جعفری او غیر جعفری دواو پسی افتداء باطل او
کالعدم ده (۲) وهو الموفق

د کوم کس پیشہ چہ د نفرت او د جماعت د

کم والی باعث وی نہغه افتداء مکروه ده

موال: علمانی دین دی مسئلې پرہ کنبې څه فرمائی چہ په یو امام باندې
د خپلو مقتدیانو مړو ته غسل وړکول لازم دی. دغه شان دغت اختر په ورځ
امام دټولو مقتدیانو قربانی هم ذبح کوی او داسې هم لازم شوې دی یعنی
د امام نه دغاسل او قصاب کار اخستلې کیږی آیا داسې امام پسی مونخ کول
جائز دی؟ ینوا توجروا.

المستفتی بنده رحیم الله باچا اضاخیل بالانوشهره

الجواب: فقہانی کرامو د داسې امام متعلق څه تصریح نه ده کړې ددې وجې نه
د کلیاتو په بناء باندې جواب لیکلې کیږی صاحب هدایه په ص ۴۴ باب
الامامة کنبې د فاسق اعمی او ولد الزنا وغیره د اقتداء کراهت په تنفییر
سره معلل کړې دې فرمائی ولان فی تقدیم هؤلاء تنفییر الجماعة فیکره انتهى (۳)
او کوم امام چہ د غسل پیشہ اختیاروی نو د خلقو په نظر کنبې سپک راځی
لهذا د داسې امام په امامت کنبې تنفییر حامخا موجود وی (۴) نو کراهت به
هم وی او په ذبحه کولو کنبې چہ سپکوالې نشته نو دا عمل د کراهت باعث نه
دی اولازم کول بغیر د اجرت مزدورئ نه د ابیشکه ظلم دی وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحسکفی رحمه الله: ویکره امامة عبد وفسق واعی وبعده قال ابن
عابدین: اما ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد.

(ردالمحتار مع الدر المختار ص ۳۱۵ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة القسم باب الامامة)

﴿۲﴾ قال فی الهندیه: ولا تجوز خلف الراعی والجهمی والقدری والمشبیه ومن يقول بخلق
القرآن (فتاویٰ عالمگیریه ص ۸۳ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من یصلح املا لغيره)

﴿۳﴾ (هدایه ص ۱۱۰ جلد ۱ باب الامامة کتاب الصلاة)

﴿۴﴾ قال العلامة ابن عابدین: علل الکراهة بغلبة الجهل فیهم وبان فی تقدیمهم تنفییر
جماعة. (ردالمحتار ص ۳۱۳ جلد ۱ قبل مطلب البدعة خمسة القسم)

د امام مسجد توهين وغيره مختلفې مسئلې

موال علماني دين دې مسئلې باره کښي څه فرماني چې ۱، د امام مسجد د توهين څه حکم دې؟ ۲، مسجد پريخودل او کور کښي دمونځ کولو څه حکم دې؟ ۳، بعضې خلقو قسم او خوږلو چه مونږ ددې امام پسي اقتداء نه کوو په دويم ځل اقتداء او کړئ او مونځ او کړئ نوحه حکم دې؟ ۴، ددې امام مذبوحه ددې خلقو دپاره څنگه ده؟ ۵، د قسم خوږلو باوجود ددې امام په اقتداء کښي به د جنازي دمونځ کولو څه حکم وي؟ بيا توغروا

المستفتی سيد غلام نبی شاه

پيش امام و خطيب مرکزی مسجد هزاره ۲۰ ذی قعدة ۱۳۹۷ هـ

جواب (۱)، د امام توهين حرام او د جماعت او مسجد جماعت پريخودلو باعث دې د دينه بچ کيدل ضروري دی قال رسول الله ﷺ بحسب امرء من الشران يخفر اخاه المسلم کل المسلم علی المسلم حرام دمه وماله وعرضه (مسلم) (۱)
 (۱)، دمونځ صحيح کيدلو دپاره جماعت شرط نه دې البته جماعت «بهترينه زمکه» ده په دې کښي چه کوم فضيلت دې هغه بل ځاني کښي نشته (۲)
 (۳)، داخلق به کفار و ورکوي (۳) (۴)، که دا امام مسلمان وي نو د هغه ذبيحه د هر مسلم او غير مسلم دپاره جائز ده (۴) (۵)، که د قسم کونکو مراد صرف پنځه مونځونه وي نو هيڅ خبره نه ده وهو الموفق

﴿۱﴾ (الصحيح المسلم ص ۳۱۷ جلد ۲ باب تحريم ظلم المسلم وعمله واحطاره دمه وعرضه وماله)

﴿۲﴾ بمن ابی امامه..... فقال شر البقاع اسوأها وخير البقاع مساجدها ورواه ابن حبان فی صحيحه عن ابن عمر. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۱۷۱ جلد ۱ الفصل الثاني باب المساجد ومواضع الصلوة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: وکفارته لو اطعم عشرة ماکين او کسرتهم..... وان عجز عنها کلها صام ثلاثة ايام ولأء.

(الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۶۶ جلد ۳ مطلب کفارة اليمين کتاب الايمان)

﴿۴﴾ قال الحصکفی: وشرط كون الملاح مسلما حلالا عاراج الحرم ان كان صيدا الخ.

(الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۲۰۸ جلد ۵ کتاب المباح)

د محتاط نابینا حافظ قران امامت جائز غیر مکروه دي

سوال: محترم جناب حضرت شيخ الحديث مولانا عبد الحق صاحب رحمۃ اللہ علیہ اکوړه خټک د مسنون سلام نه پس عرض دا دي چه زمونږ په علاقه کښې دکافي بحث مباحثې نه پس بعضې علماء وائی چه نابینا انسان پسي مونږ کول مکروه دي او بعضې ورته غیر مکروه وائی. اوس سوال دادې چه داسې نابینا چه قاری هم وی او حافظ قران هم وی او تریو حده پورې تفسیر او ترجمه قرآن باندې هم پوهیږي. اودوه خادمان ئې هم وی او طالبانو ته د کنز الدقائق پورې په یادو باندې فقه هم ښائی او مشکوٰۃ ئې وئیلې دي او څلور جوړې جامې ورسره هم وی چه وخت په وخت ئې بدلوی نوآیا داسې نابینا پسي مونږ مکروه دي؟ بیا تو جوړ او.

المستفتی: حافظ گل سعادت خان

مدرسه عربیه معراج العلوم بنو ۷ / ذی قعدہ ۱۳۸۹ هـ

الجواب: د داسې محتاط حافظ، پوند کس امامت د عوام الناس د پاره بغیر شک شبهي نه جائز غیر مکروه دي. لیکن که په روغو (سترگو والا) خلقو کښې ددنه بهتر یعنی زیات پوهه، کس موجود وی نو بیا دده امامت مکروه (تنزیهی) دي.

فی الشرح الكبير ص ۳۳۹ وذكر في المحيط لا بأس بان يؤم الاعمى والبصير اولي وفي الانفع ذكر الامام المعروف بخواهر زاده في مبسوطه انما يكره تقديم الاعمى اذا كان غيره الفضل منه وقد ثبت ان النبي عليه السلام استخلف ابن ام مكتوم يؤم الناس وهو اعمى رواه ابوداؤد انتهى ما في شرح الكبير رحمۃ اللہ علیہ. وهو الموفق شيخ الحديث مفتي اعظم مولانا مفتي (محمد فرید عفی عنه) مدظله جامعه دارالعلوم حقانیه اکوړه خټک.

د امام حقوق د امامت په اجرت سره نه ختمیږي

سوال: علمائي کرام دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو جمات امام ته

﴿۱﴾ (غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۲۷۶ فصل فی الامامة)

مقتدیان وائی چہ مونږ تاتہ دامامت پہ عوض کنبی غلہ یا تنخواہ درکرو. لہذا ستاپہ مونږ باندی ہیخ حق نشته. نوآیا ددی نہ علاوہ دامام نور خہ حقوق شته کہ نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: احسان اللہ ہزارہ ۱۸/ دسمبر ۱۹۷۴ء.

الجواب: پہ امامت باندی اجرت اخستل جائز دی. (۱). اودا اجرت دَوخت د پابندی پہ عوض کنبی دی دامامت نہ دی. لہذا دامام حقوق پہ دی سرہ نہ زائل کیږی. وھوالموفق.

د حرام خور او سود خور اقتداء او پہ مونږ کنبی د شریک کیدلو حکم
سوال: علمائی دین دی مسئلې بارہ کنبی خہ فرمائی (۱). چہ د حرام خور اوسود خور د اقتداء خہ حکم دی؟ دارنگی دھغہ عبادتونه صحیح دی کہ نہ؟ (۲) د سود خور سرہ یوځائی مونږ کول جائز دی کہ نہ؟ بینوا توجروا
المستفتی: مثل خان خلیل تھکال پشاور ۱۳۹۱/۷/۷ھ.

الجواب: (۱). د حرام خور عبادت صحیح دی گناہ نیکی ته نقصان نہ رسوی. (۲).

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ويفتي اليوم بصحتها لتعليم القرآن والفقه والامامة والاذان. (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۳۸ جلد ۵ باب الاجارة الفاسدة مطلب في الاستنجار على الطاعات)

﴿۲﴾ قال الامام اعظم ابو حنيفة: من عمل حسنة بشرائطها خالية عن العيوب المفسدة والمعاني المبطله ولم يبطلها حتى خرج من الدنيا فان الله تعالى لا يضعها بل يقبلها منه ويشبه عليها، قال الملا على قارى: وذلك لقوله تعالى ان الله لا يضع اجر المحسنين وفي آية اخرى ان لله لا يضع اجر المؤمنين بل يقبلها منه اي بفضلہ وكرمه الخ.

(شرح فقه الاكبر لملا على قارى ص ۷۸ الطاعات بشروطها مقبولة).

وقال الحافظ عماد الدين ابن كثير: يقول تعالى منجراً: انه لا يظلم احدا من خلقه يوم القيامة مثقال حبة خردل ولا مثقال ذرة بل يوفيها له ويضاعفها له ان كانت حسنة، ان الله لا يظلم مثقال ذرة وان تك حسنة يضاعفها ويؤت من لدنه اجر أعظماً.

(تفسير ابن كثير ص ۲۵۰ جلد ۱ سورة النساء آيت: ۴۰)

البتہ افتداء ورپی کول مکروہ دی. (۱). (۲). جائز دی. وهو الموفق.

دری امامانو کیدلوپہ صورت کنبی لس لس ورخی تراویح اوپہ لاؤد سپیکر د مونخ مسئلہ

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی (۱). چہ پہ یو جمات کنبی دری امامان وی نوآیا شرعاً ھریو امام لس لس ورخی تراویح کولے شی (۲). د مونخ گزارو شمیر دشلو خواؤشاوی نوآیا امام پہ لاؤد سپیکر کنبی مونخ ورکولے شی (۳). پہ باندھو کنبی پہ دوه نزدی نزدی جماتونو کنبی د لاؤد سپیکر خہ حکم دی؟ بینوا توجروا
المستفتی: علی اکبر ازاد کشمیر.

الجواب: (۱) بالکل کولے شی. (۲) پہ لاؤد سپیکر کنبی مونخ کول ممنوع نہ دی خو بغیر ضرورت نہ نہ کول بہتر دی. (۳) نہ ممنوع دی اونه مطلوب البتہ د آواز د تکرار او اشتباه پہ صورت کنبی ممنوع دی. وهو الموفق.

د ږیره خرئیلی د امامت او اذان کیدلو یا نہ

کیدلو نہ د بی علمن پہ صورت کنبی مونخ

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی (۱). چہ د پینبور یونیورسٹی پہ جمات کنبی طالبان (ستودنتان) پہ امامتی سرہ مونخ کوی. دلته خوک امام نشته عام طور سرہ ږیری والا طالب علم مونخ ورکوی، خو چہ کله هغه نہ وی نو ږیره خرئیلی امامت کوی. دغه شان کہ د ږیری والا پہ نسبت

﴿۱﴾ قال ابن نجيم رحمه الله: (قوله وكره امامة العبد والاعرابي والفاسق والمبتدع والاعمى وولد الزنا) بيان للشئتين الصحة والكره اما الصحة لمبينة على وجود الاهلية للصلاة مع اداء الاركان وهما موجودان من غير نقص في الشرائط والاركان ومن السنة حديث صلوا خلف كل بر وفاجر وفي صحيح البخاري ان ابن عمر كان يصلي خلف الحجاج وكفى به فاسقا كما قال الشافعي وقال المصنف ان الفسق اهل زمانه.

(البحر الرائق ص ۳۲۸ جلد ۱ باب الامامة)

سرہ بی پیری دیرپوہہ وی او دیری مسئلہ ورتہ یادہ وی او پیری والا کم علمہ وی نو زیات حقدار دامامت شوک دی؟ (۲). کہ دی صورت کنبی مونخ شروع وی او یو عالم دین پہ مینخ کنبی راشی نوہغہ بہ خہ کوی؟ دھغوی سرہ بہ مونخ کوی کہ خان لہ بہ کوی؟ (۳) کہ د اذان علم نہ وی چہ شوی یا نہ او جماعت اوشی نو ددی خہ حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: شفیق الرحمن پشاور یونیورسٹی ۵/ اگست ۱۹۷۹ء

الجواب: (۱). کہ پیرہ خریونکی دیری والا نہ دیرپوہہ وی دمونخ پہ مسئلو باندی نوہم ہغہ دامامت حقدار دی (۱). (الدرالمختار مع ردالمختار). (۲). د خان لہ مونخ نہ اقتداء بالفاسق افضل دہ (۲). (البحر، ہندیہ، ردالمختار). (۳). دامونخ د خلاف سنت کیدلو باوجود ہم صحیح دی. (۳). فقط.

امامت تہ ذلیلہ پیشہ" و نیلو والا امامت

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زید وائی امامت ذلیلہ پیشہ دہ، او دیر ذلت دی او بیارو ستودغہ زید امامت ہم کولو. نو آیا دہ امامت صحیح دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاری محمد فرید مدرسہ معارف القرآن حنفیہ مرکزی جامع مسجد مانسہرہ

﴿۱﴾ قال الحصکفی: والاحق بالامامة تقدیما بل نصبا الاعلم باحكام الصلاة فقط صحة ولساداً بشرط اجتنابه للفواحش الظاهرة وحفظه قدر فرض وقيل واجب وقيل سنة، قال ابن عابدين: وعبارة الكافي وغيره الاعلم بالسنة اولی الا ان يطعن عليه في دينه لا الناس لا يرغبون في الاقتداء به. (الدرالمختار مع ردالمختار ص ۲۱۲ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: صلى خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة، قال العلامة ابن عابدين: افاد ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد.

(الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۲۱۵ جلد ۱ قبیل مطلب البدعة فی امامة الامرد)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: اذا صلى في مسجد المحلة جماعة بغير اذان حيث يساح اجماعاً. (ردالمختار علی الدرالمختار ص ۴۰۸ جلد ۱ باب الامامة مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد)

الجواب۔ زید ددی عبارت دومہ مطلبہ کیدی شی ۱، چہ عوام دامامت بیسہ ذلیلہ گنری ددی مفہوم نہ وجہ باندی ہیخ اعراض نشسته خکہ چہ دے زمانہ کینی خلق دجہالب بہ وجہ ۲۔ دامامت بیسی نہ دحعارب، سپکاوی، بہ نظر گوری چہ دہغی گتہ بہ بہ خلقو زی (۱)، ۲، او کہ پخبلہ دزید ہم دا راشی وی نو دا دیرہ خضر کہ خبرہ دہ (۲) ددی نہ دے زید توبہ گارشی نو امامت کولی شی و هو انوفی

اوقی امام د استغنی ورکولو نہ بغیر قبل چا پہ زور قبضہ حول

حوالہ علمانی دین دے مسئلہ بارہ کینی خہ فرمائی چہ یو امام استغنی نہ وی ورکری او دہغہ پہ خانی باندی یل امام پہ زور قبضہ کول غواری او خلق د مخکینی امہ خلاف راوحتوی نو آیا دے دویم امام پسے اقتداء کول شرعاً صحیح دی؟ یینوا توجروا۔

المستفتی نامعلوم ۱۹۷۲، ۱۶۱

الجواب دامام الحی پہ موجود گئی کینی ذیل کس امامت مکروہ دے چہ بلا اذن وی

قال رسول اللہ ﷺ لا یؤمن الرجل الرجل فی سلطانه ﴿۳﴾ وفی الدر المنثور، واعلم ان صاحب البیت وظہ امام المسجد الرقب اولی بالامامة من غیره مطلقاً الخ ﴿۴﴾۔ وهو المرفق

﴿۱﴾ قال المحمدي: ولو انها بلزكم اجمع الراكنين ومن حكمها نظام الائمة وتعلم الجعل من العلم هي الفصل من الاثنان عتلت... فانحزت الامامة، قال ابن عابدين، قلت ومفاده انها الفصل من الفصل.

(الدر المنثور مع رد المحتار ص ۳۰۸ جلد ۱ قبل مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد باب الامامة)

﴿۲﴾ قال العلامة ملا علی قاری: من استخف بالقرآن او بالمسجد لو بنحوه مما يعظم فی الشرع کفر۔ (شرح الفہ الاکبر لملا علی قاری ص ۱۶۷ الفصل فی القراءة والصلاة)

﴿۳﴾ عن ابی مسعود رواه مسلم وفی رواية له ولا یؤمن الرجل الرجل فی اہله.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۰۰ جلد ۱ باب الامامة الفصل الاول)

﴿۴﴾ (الدر المنثور علی هامش رد المحتار ص ۳۱۳ جلد ۱ مطلب فی تکرار الجماعة فی مسجد باب الامامة)

د نابینا عالم بین حافظ اوقاری امامت بغیر د کراہت نہ صحیح دی

مول علمانی دین دې مسئلې باره کښې څه فرماني چه زمونږ په کلی کښې یونابینا حافظ اوقاری دې او دیوبند نه فضل عالم دین هم دی او حق ویونکې او متقی هم دې داعالم په رمضان شریف کښې سراوېح ورکوی او کله کله د سحر او ماسخوتن موندونو کښې هم امامت کوی نو آیا دد سنا امامت جائز دې؟ بیا تو جروا.

المستفتی قاری محمد ابراهیم شاه حسن خیل نور ۱۴۱۰.۱۹۹۱

الجواب داسې نابینا پسې اقتداء بغیر کراہت نه صحیح ده په فرصو کښې وی او که په تراوېح کښې

کما فی الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۹۳ جلد ۱ باب الامامة بویکړه تنزیهاً امامه عبد ولساق واعمی ولحوء الاعشی نهر الا ان یكون غیر الفاسق اعلم القوم فهو ولی (وفی ردالمحتار ص ۳۹۳ جلد ۱ باب الامامة) تبع فی ذلك صاحب البحر حيث قال لقد کراهة الاعمی فی المحيط وغیره بان لا یكون افضل القوم فان ککن افضلهم فهو ولی (۱). وهو الموفق

دکلام په ټاکلو کښې به د اکثریت رائي معتبر وی

مول علمانی دین دې مسئلې باره کښې څه فرماني چه زمونږ څڼی کښې عام طور سره د جماتونو امامان د تنخواه نه بغیر د امامت فرائض ذمه واریښی یوره کوی د امام په معزول کولو او ټاکلو کښې د محلي والارائي معبر وی اوس زمونږ امام پخپله باندې د امامت نه مجبوری ښکاره کړه نو په دی وجه محلي والو بل امام مقرر کړو چه په هغې سره دوه ډلې جوړې شوی سوی ډلې په دې تقرری باندې اعتراض او کړو نو اوس یو امام هم مقرر نه دې یوه فرقه ډله اکثریت لری او بله ډله په اقلیت کښې ده د چارائي به معتبر وی؟ بیا تو جروا.

المستفتی غلام حسین افضل فلور ملز شینه باغ حورد کیمپور ۱۹۷۲.۱۲۲

(۱) (الدرالمختار مع هامش ردالمحتار ص ۳۱۳ جلد ۱ باب الامامة)

الجواب: داکٹرو فیصلہ بہ منظور کولی شی فی الدر المختار والخیار الی القوم فان
اختلفوا اعتبر اکثرهم (ہامش الدر ص ۵۲۲ جلد ۱). (۱). وهو الموفق.

د شرعی ثبوت نہ بغیر صرف د الزام پہ وجہ

د "کراہت اقتداء" حکم نہ شی ورکولی

حوالہ: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ مونہ د شرعی فیصلے
د پارہ مسمی فلان او فلانکے مولوی صاحب سکنہ بیگو خیل شرعی ثالثان
دریہ گری، مقرر کرل د دواپو دلونہ بیان اخستلو نہ پس ئی فیصلہ واورولہ
نویوی دلے تہ دافصلہ ناجائزہ معلومہ شویہ نو ثالثانو تہ ئی اووئیل
اوفیصلہ ئی واپس کرہ لیکن ثالثانو اووئیل کہ زمونہ د فیصلے خلاف تاسو
دغلطی خہ ثبوت پیش کرو نومونہ بہ ئی اومنو، بیا مونہ د اکورہ ختمک نہ
فتویٰ نمبر ۵۹۹۲ اوغوبستلہ نویہ ہغے کنبے دہغوی د فیصلے خلاف ثبوت
پیش شو مونہ ہغہ فتویٰ پیش کرے نوہغوی انکار اوکرو اوپہ خیلہ غلطہ
فیصلہ باندے کلک شول لیکن مونہ تہ یقین دے چہ دوی پہ دے فیصلہ
کنبے رشوت اخستی دے اوکوم کس چہ بہ زمونہ مینخ کنبے گرخیدلو ہغہ
مونہ تہ پہ یقین سرہ اووئیل چہ دوی رشوت اخستلے دے آیا داسے ثالثانو
پسے اقتداء جائزہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: اجمل خان سکنہ بیگو خیل لکی مروت..... ۱۹۷۲ء/۲/۲.

الجواب: محترم! خبرشہ چہ د شرعی ثبوت نہ بغیر مونہ صرف ددی الزام پہ
وجہ د کراہت اقتداء فتویٰ نہ شو ورکولی.

قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا اجتنبوا كثير من الظن ان بعض الظن اثم (الاية) ﴿۲﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۱۳ جلد ۱ قبیل مطلب البدعة خمسة

السام باب الامامة)

﴿۲﴾ (سورة الحجرات پارہ: ۲۶ آیت: ۲ ارکوع ۱۳)

د غلط ویونکی پسی دصحيح ويونکی اقتداء صحيح نه ده

پوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائې چې كوم كس صحيح طريقې سره قرآن شريف نه شى لوستلې مثلاً د "الفراش الميثوث" په ځائې الفراخ الميثوث" وائى. ده پسي مونځ جائز دې يا نه؟ ده ته د امامت حق شته يا نه؟ باوجود ددې چه نور جيد عالمان هم موجود وى؟ بينوا توجروا.
المستفتى: نامعلوم.....

الجواب: د "الفراش" په ځائې "الفراخ" ويونكى پسي دصحيح لوستلو والا اقتداء صحيح نه ده.

كما فى الدرالمختار ولا غير الالغ به اى بالالغ على الاصح وكذا من لا يقدر على التلغظ بحرف من الحروف (هامش الرد ص ۵۴۳، ۵۴۵ جلد ۱) ﴿۱﴾ . وهو الموفق ﴿۱﴾ (الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۴۳۰ جلد ۱ مطلب فى الالغ باب الامامة)

فصل فی من تصح امامتہ ومن لا تصح

یورکعت وتر کولو والا او د مصحف نہ لوستلو والا پسې مونخ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ د و ترو یورکعت کولو والا د اقتداء خہ حکم دے؟ دغہ شان د مصحف نہ ویونکی امام اقتداء کول جائز دی کہ نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: تخته خان سعودی عرب ۲/ ذیقعدہ ۱۴۰۲ ھ۔

الجواب: وتر یورکعت کولو والا امامانو پسې اقتداء مه کوئ. (۱) او د مصحف نہ ویونکی امام پسې اقتداء کول هم د احتیاط نہ خلاف دی. (۲) وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم: وصح الشارح الزيلعي انه لا يجوز اقتداء الحنفي بمن يسلم من الركعتين في الوتر وجوزه ابوبكر الرازي ويصلي معه بقية الوتر..... ويخالفه ما ذكر في الارشاد من انه لا يجوز الاقتداء في الوتر بالشافعي باجماع اصحابنا لانه اقتداء المفترض بالمتنفل فانه يفيد عدم الصحة فصل او وصل..... في فتح القدير بما ذكره في التجنيس وغيره من ان الفرض لا يتأدى بنية النفل ويجوز عكسه فعلى هذا ينبغي ان لا يجوز وتر الحنفي اقتداء بوتر الشافعي بناء على انه لم يصح شروعه في الوتر لانه بنيته اياه انما نوى النفل الذي هو الوتر فلا يتأدى الواجب بنية الواجب الخ.

(البحر الرائق ص ۳۹ جلد ۲ باب الوتر والنوافل)

﴿۲﴾ وفي الهنديه: ويفسدها قراءته من مصحف عند ابي حنيفة رحمه الله تعالى وقال لا يفسدله ان حمل المصحف وتقليب الاوراق والنظر فيه عمل كثير وللصلاة عنه بدو على هذا لو كان موضوعا بين يديه على رحل وهو لا يحمل ولا يقلب او قرأ المكتوب في المحراب لا تفسد ولان التلقن من المصحف تعلم ليس من اعمال الصلاة وهذا يوجب التسوية بين المحمول وغيره فتفسد بكل حال وهو الصحيح هكذا في الكافي. (فتاوى عالمگیریه ص ۱۰۱ جلد ۱)

الفصل الاول فيما يفسدها الباب السابع فيما يفسد الصلاة وما يكره فيها

د چیلیم او سیگریٹ خکلو والا د اقتداء حکم

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم امام چیلیم یا سیگریٹ خکی نوډهغه امامت صحیح دې که نه؟ بڼوا توجروا.
المستفتی: عابد محمود حمیدی اټک..... ۱۹۸۴ء/۱۰/۳۰.

الجواب: دپیازو، اوگې او تمباکوانو خوړلو والا یوشان حکم دې ددې خیزونو خوړلو والا پسې اقتداء کولو کښې څه کراحت نشته دې، خودومره ده چه دبدیوی په حالت کښې مونځ کول مکروه تحریمی دی لکه چه بدیوی والا سړی دپاره جمات ته تلل مکروه تحریمی دی (۱). وهوالموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله واكل نحو ثوم) اي كبصل ونحوه مما له رائحة كريهة للحديث الصحيح في النهي عن قربان آكل الثوم والبصل المسجد قال الامام العيني في شرحه على صحيح البخاري قلت علت النهي اذى الملائكة واذى المسلمين ولا يختص بمسجده عليه الصلاة والسلام بل الكل سواء لرواية مساجدنا بالجمع خلافا لمن شد ويلحق بما نص عليه في الحديث كل ماله رائحة كريهة ماكولا وغيره وانما خص الثوم هنا بالذكر وفي غيره ايضا بالبصل والكرات لكثرة اكلهم لها وكذلك الحق بعضهم بذلك من بفيه بخر اوبه جرح له رائحة وكذلك القصاب والسماك والمجدوم والابرص اولى بالا لحاق وقال سحنون لا ارى الجمعة عليهما واحتج بالحديث والحق بالحديث كل من اذى الناس بلسانه وبه اثني ابن عمر وهو اصل في نفى كل من يتاذى به ولا يبعد ان يعذر المعذور باكل ماله ريح كريهة لما في صحيح ابن حبان عن المغيرة بن شعبة قال انتهيت الى رسول الله ﷺ فوجد مني ريح الثوم فقال من اكل الثوم فاخذت يده فادخلتها فوجد صدى معضوبا فقال ان لك علرا وفي رواية الطبراني في الاوسط اشتكيت صدى فاكلته وفيه فلم يعنفه ﷺ وقوله ﷺ وليقعد في بيته صريح في ان اكل هذه الاشياء علر في التخلف عن الجماعة وايضا هنا علتان اذى المسلمين واذى الملائكة فبالنظر الى الاولى يعذر في ترك الجماعة وحضور المسجد وبالنظر الى الثانية يعذر..... (بقية حاشيه په رارواله صفحه)

د جہات دیوال نہ د "یا محمد" وړانونکی امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د جہات په دیوال باندې د مونځ د وختونو پوره لگیدلې دې چې د دغې په نښې طرف باندې ئې بیالنه او په گس طرف باندې یا محمد لیکلې شوې دی یو سړی د گس طرف یا محمد او سوزولو او وړان ئې کړو آیا داسې د سپکوالی مرتکب خونه شو؟ آیا داسې سړې امامت کولې شی؟ آیا ده سره په صف کښې اودریدل جائز دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حبیب الرحمن..... ۱۹۷۵ء/۲/۱۱.

الجواب: د پیغمبر ﷺ نوم د یرزیات قابل احترام او واجب الاحترام دې. ولهذا لا يجوز لف شيء في الكواغذ التي فيها اسم الله تعالى او اسم النبي ﷺ (كمافي الهندية ص ۳۵۷ جده ۵). (۱). او د اهل بدعاتو خاص نښې وړانول جهاد موجب د ثواب دې، ولهذا قطع الصحابة رضی الله عنهم بعض الاشجار (۲) پس که هغه دا لفظ مبارك په دې وجه سوزولې وی چه

(بقیه حاشیه) فی ترک حضور المسجد ولو کان وحده، ملخصا القول کونه یعدر بللک ینفی تقييد بما اذا اكل ذلك بعدلر او اكل ناسيا قرب دخول وقت الصلاة لئلا يكون مباشرا لما يقطعه عن الجماعة بصنعه. (ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۳۸۹ جلد ۱ قبيل باب الوتر والنوافل) ﴿۱﴾ وفي الهندية: ولا يجوز لف شيء في كاغذ فيه مكتوب من الفقه وفي الكلام الاولی ان لا يفعل وفي كتب الطب يجوز ولو كان فيه اسم الله تعالى او اسم النبي ﷺ يجوز محوه ليلف فيه شيء كذا في القنية. (فتاوى عالمگیریه ص ۳۲۲ جلد ۵ الباب الخامس فی اداب المسجد والقبلة والمصحف وما كتب الخ)

﴿۲﴾ حضرت علامه محمد ادریس کاندھلوی فرمائی: دبعضی روایتونو اوتاریخی نقولونه د اښکار پرې چه خلقو د دغې اونې اذیباعون تحت الشجرة تعظیم اوتکریم کولو، هلته به راتلل او نفلونه به ئې کول، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته چه کله دا خبره معلومه شوه نو هغه د دې اونې د پرېکولو حکم او کړو (تفسیر معارف القرآن جلد ۷ سورة الفتح ایت ۱۸).

عوام دے عقیدے دے خرابوالی نہ بیچ شی نو دے دا جذبہ صحیح دے لیکن داعمل
نی غلط او بی ادبی دے، دا دے نجدیت کار دے دے حنفیت کار نہ دے بہر حال
داسرے بی ادبہ باایمان دے کہ پنبیما نہ وی نو اقتداء ورپسی مہ کوئی
البتہ دے مونخ او جماعت نہ بہ نشی منع کولی و هو الموفق.

دے اغواکار، زناکار او پے دروغہ قسمونو خورلو والا امامت

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ زمونر پے جہات کنبے
دوہ کسان دی پے ہغوی کنبے یوکس دے مونخ روڑے پابند دے خویہ بل کس
دا خرابی مونڈلے کیرے (۱). خلق تختول او پے بل چاتختول، (۲). زناکول او
نورو تہ پے کولو کنبے مدد ورکول. (۳). دَنکاح دپاسہ نکاح تہل، (۴). پے
دروغہ گواہی کول، (۵). پے دروغہ قسمونہ خورل، (۶). کبار یعنی زیاتی
خیزونہ دے جہات نہ غائب کول، چہ کلہ رمضان شروع شی نوجہات تہ راحی
باقی تہل کال مونخ نہ کوی پے رمضان کنبے راشی پے جہات قبضہ کوی خلق
ور تہ وائی چہ زمونر تاپسی مونخ نہ کیرے لیکن پے ضد کنبے دے نونتییجہ
دا چہ خلق دے مجبورے نہ پے کورونو کنبے مونخونہ کوی نوآیا دے امام پسی
مونخ کیرے؟ بینوا توجروا.

المستفتی: جاویداقبال کوٹ دھمیک جہلم

الجواب: کہ دا خبرہ ربتیا وی او ثابت وی نو دے خراب امام پسی اقتداء
مکروہ تحریمی دے، کما فی شرح الکبیر (ص ۴۳۸) ان کراہۃ تقدیمہ کراہۃ
تحريم، (۱). البتہ دے خان لہ مونخ نہ فاسق پسی اقتداء کول بہتر دی. کما فی
ردالمحتار ص ۵۲۵ جلد ۱ قوله فضل الجماعة افاد ان الصلوة خلفهما اولی من
الانفراد (۲). و هو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة الحلبي: كذا في فتاوى الحجة وفيه إشارة الى انهم قدموا فاسقا يالمون
بناء على ان كراهة تقديمه كراهة تحريم. (الشرح الكبير ص ۴۷۵ فصل في الامامة)
﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۱۵ جلد ۱ باب الامامة قبيل مطلب في امامة الامر)

د نکاح د پاسه د نکاح ترلو والا کس امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زید د جماعت امام او خطیب دې د نکاح د پاسه ئې نکاح ترلې. دده د امامت څه حکم دې؟ بڼوا توجروا المستفتی: محمد یوسف خان..... ۱۹۷۴/۱۱/۳۰.

الجواب: که رښتیاوی او دې خطیب قصداً داسې کار کړې وې نو دې به د تعاون علی المعصية په وجه سخت گنهگار وی او د نیکانو خلقو د اقتداء لائق به نه وی (۲). وهو الموفق.

د دمنوخ د صحت او فساد د مسئلو نه د ناخبره کس امامت او نورې مسئلې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو داسې امام چې دمنوخ د صحت او فساد د مسئلو نه بې خبره وی او د هغه ښځه او ځوانې لرونه بې پرده په پتو کښې د ګیاگانو د پاره گرځی او لرونه بغیر نکاح نه په کور کښې ساتی چې لکه ځناور خرڅولو پشان ترینه په نکاح کښې ډیرې پیسې حاصلې کړی. آیا ددې امام امامت جائز دې؟ بڼوا توجروا.

المستفتی: حسین احمد.

الجواب: که ددې امام مقتدیان هم په دې جرمنو کښې مبتلا وی نو بیا دمنوخ کراهیت نشته او که په مقتدیانو کښې دده نه به تر کس موجود وی نو بیا د پیسې اقتداء مکروه دی.

بدل علیه مالی البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ فالحاصل انه یکره لهؤلاء القلم ویکره الاقتداء بهم کراهة تنزیه (الی ان قال) وینفی ان یكون محل کراهة الاقتداء بهم عند وجود غیرهم والا فلا کراهة (۳). فقط

﴿۱﴾ قال الله تعالى، ولا تعاونوا علی الالم والعنوان. (سورة المائدة پاره: ۶ رکوع ۱ آیت: ۲)

﴿۲﴾ قال الحسکفی رحمه الله: ویکره امامة عبد وفاسق. (درمختار ص ۴۱۴ باب الامامة)

﴿۳﴾ (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

دَ بَدکرداره او مفعول د امامت حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو سړې د جماعت امام جوړ شوې دې چې ظاهرې طور سره یعنی ښکاره په ښکاره مفعول دې اوپه دې بدکردارې کښې مشهور دې. اوپه حدیث شریف کښې راغلې دی چې د اووه کسانو مونځ نه قبلېږې په هغوی کښې یو فاعل او بل مفعول هم دی دا حدیث شریف د تنبیہ الغافلین" په "باب حق الجار" کښې موجود دې نو آیا د داسې کس امامت جائز دې؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عزیز الرحمن بازارگي صوابی ۱۹۸۷/۹/۱۲.

الجواب: که دا خبره رښتیا وی او ثابت وی نو دې امام پسي اقتداء کول مکروه تحریمی دی. (۱). لکونه فاسقا ولا تجب الاعادة. (۲). خو بهر حال د التائب من الذنب کمن لا ذنب له. (۳). خیال ساتل هم ضروری دی. وهو الموفق.

په مرهونه (ګانړه شوې څیز) باندې فائدي اخستلو والا اقتداء

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې کوم امام د ګانړه شوې څیز نه فائده اخلي دهغه اقتداء جائز ده که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد جان مقام مسجهور مانسهره.

(۱) قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ويكره امامة عبد واعرابي وفاسق واعمي ومبتدع. قال ابن عابدين: (قوله اي غير الفاسق) تكره امامته بكل حال بل مشي في شرح المنية على ان كراهة تقديمه كراهة تحريم. (ردالمحتار مع الدر المختار ص ۴۱۳ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

(۲) قال في ردالمحتار فيكره لهم التقدم ويكره الاقتداء بهم تنزيهاً فان امكن الصلاة خلف غيرهم فهو افضل والا فالالاقتداء اولي من الانفراد.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۱۳ جلد ۱ قبيلى مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

(۳) عن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله ﷺ التائب من الذنب كمن لا ذنب له رواه ابن ماجه والبيهقي في شعب الايمان الخ. (مشكوة المصابيح ص ۲۰۶ جلد ۱ باب الاستغفار والتوبة)

الجواب: دمرہونی نہ فائدہ اخستل ناجائز اوسود دی۔ لان کل قرض جر نفعا فهو ربوا، هو لفظ الحدیث، وکذا حاصل الحدیث، (۱)۔ لہذا دداسی امام اقتداء کول پہ جنازہ وغیرہ کنبی، مکروہ تحریمی دہ، (۲)۔ خویہ دی شرط چہ دقوم حال ددہ نہ زیات خراب وی گنی نوپہ پندو کنبی یوسترگی والا بادشاہ وی۔

یشیر الیہ کلام البحرینیغی ان یکون محل کراہة الاقتاہم عند وجود غیرہم (ص ۳۴۹ جلد ۱)۔ وهو الموافق

﴿۱﴾ عن علی رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ ﷺ کل قرض جر منفعة فهو ربأرواہ الحارث بن ابی اسلمة واسنادہ ساقط وله شاهد ضعيف عن فضالة بن عبيد عند البيهقي وآخر موقوف عن عبد الله بن سلام عند البخاری۔

(بلوغ المرام من ادلة الاحکام ص ۲۸۲ رقم حدیث: ۸۱۲)

ورواه ابن ابی شیبہ فی مصنفہ حدثنا خالد الاحمر عن حجاج عن عطاء قال كانوا يكرهون كل قرض جر منفعة. (فتح القدير ص ۳۵۶ جلد ۶ قبیل کتاب ادب القاضی)

وفی امداد الفتاویٰ رسالہ كشف الدجی: ومما يدل على عدم حل القرض الذي يجزى الى المقرض نفعا ما اخرجه البيهقي في المعرفة عن فضالة بن عبيد موقوفا بلفظ كل قرض جر منفعة فهو وجه من وجوه الربا ورواه في السنن الكبرى عن ابن مسعود وابی بن كعب وعبد الله بن سلام وابن عباس موقوفاً عليهم (ص ۹۹) وايضا قال في (ص ۲۱۵) وقال عليه السلام كل قرض جر منفعة فهو ربا وهو حديث حسن لغيره صرح به العزیزی فی شرح الجامع الصغير (ص ۷۸۳ جلد ۳)۔

(امداد الفتاویٰ ص ۲۱۵، ۲۷۰ جلد ۳ كشف الدجی عن وجه الربوا)

﴿۲﴾ قال الشامي: قولہ ويكره امامة عبد..... وفاسق من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من يرتكب الكبائر كشارب الخمر والزاني وآكل الربا ونحو ذلك كذا في البرجندی .

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۱۴ جلد ۱ قبیل مطلب البلدة خمسة اقسام)

﴿۳﴾ (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

دَمَوْتِی نہ کمہ پیرہ ساتلو والا سری امامت

وال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ دَپیری خریلو خہ حکم دے؟ او یوموتی ساتل واجب دی کہ سنت؟ او شوک چہ دَموتی نہ کمہ پیرہ ساتی دَہغہ اقتداء جائز دہ کہ نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حافظ عبدالرشید جھنگ ۱۳۹۷/۲/۳۱ھ

الجواب: یوموتی پیرہ ساتل واجب دی البتہ دَدی واجب کیدل پہ سنت او حدیث سرہ ثابت دی۔ کما صرح بہ شیخ عبدالحق محدث الدہلوی (۱)۔
دَدی خریلو والا فاسق دے او کمولو یعنی کت کولو والا ئی ہم فاسق دے چہ ہمیشہ داسی کوی۔ کما فی تنقیح الفتاوی (۲)۔ او دَفا سق اقتداء کول مکروہ دی خود مرہ دہ چہ دَخان لہ مونخ نہ افضل دہ۔ وهو الموفق۔

﴿۱﴾ (اشعة للمعات شرح مشکوٰۃ باب التزجل الفصل الاول)

وقال الملا علی قاری: وقد اختلفوا فيما طال من اللحية فقیل ان قبض الرجل علی لحيته واخذ ماتحت القبضة ولا بأس به وقد فعله ابن عمر رضی اللہ عنہ وجماعة من التابعين واستحسنه الشعبي وابن سيرين وكره الحسن وقتادق ومن تبعها وقالوا تركها عافية احب منه لكن الظاهر هو الاول. (نفع قوت المغتذی علی هامش سنن ترمذی ص ۱۰۰ جلد ۲) (وهكذا فی مرقاة المفاتیح ص ۲۹۸ جلد ۸ باب التزجل الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة محمد امین: ان الاخذ من اللحية وهی دون القبضة كما يفعله بعض المغاربة ومخنة الرجال لم يبحه احد واخذ كلها فعل اليهود والهنود ومجوس الاعاجم.

(تنقیح الفتاوی الحاملیہ ص ۳۵۱ جلد ۱ لایاح الاخذ من اللحية وهی دون القبضة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: فان امكن الصلاة خلف غيرهم فهو افضل والا فلا اقتداء اولی من الانفراد. (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۴۱۳ جلد ۱ قبیل مطلب البلعة خمسة اقسام باب الامامة)

دَسِ کلنی ماشوم امامت باطل دے

حوالہ: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یولس کلنہ ہلک دے پنخہ سپاروپورے ئی قران شریف لوستلے دے ہغہ پسے دآقتداء خہ حکم دے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: رئیس خان شاہ کوٹ پیی نوشہرہ..... یکم ذی قعدہ ۱۴۰۲ھ۔
الجواب: ہولو فقہاؤ تصریح کړې ده چہ نابالغ امام پسے دبالغ اقتداء باطل ده (۱)۔ حدیث امام ضامن (۲) ولحدیث انما جعل الامام لیؤتم به (۳)۔ وشرالموفق۔

دَ پیرے خریونکی حافظ قرآن دَ اقتداء حکم

حوالہ: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یو حافظ قرآن پیرہ خرنی یائے ورہ کوی او مسنون پیرہ نہ ساتی ہغہ پسے دآقتداء خہ حکم دے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: نامعلوم..... ۲۳/۹/۱۹۷۷۔

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: ولا یصح اقتداء رجل بامرأة وخنثی وصبی مطلقاً ولو فی جنازة ونفل علی الاصح. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۲۷ جلد ۱ مطلب الواجب کفاية هل یسقط بفعل الصبی)

﴿۲﴾ عن ابی ہریرة قال قال رسول اللہ ﷺ الامام ضامن والمؤذن مؤتمن اللهم ارشد الائمة واغفر للمؤذنین۔

(جامع ترمذی ص ۲۹ جلد ۱ باب ماجاء ان الامام ضامن والمؤذن مؤتمن)

﴿۳﴾ عن عائشة ام المومنین انها قالت صلى رسول اللہ ﷺ فی بيته وهو شاک فصولی جالساً وصلى وراءه قوم قیاما فاشار اليهم ان اجلسوا فلما انصرف قال انما جعل الامام لیؤتم به فاذا رکع فارکعوا الخ۔

(الصحيح البخاری ص ۹۵ جلد ۱ باب انما جعل الامام لیؤتم به الخ، کتاب الاذان)

الجواب: مسنون دیرہ نہ ساتونکی امام پسی دَنیکو خلقو پہ موجودگی کنبی اقتداء مکروہ تحریمی دہ۔

لکونه فاسقا کما فی تنقیح الفتاویٰ ص ۳۵۱ جلد ۱ ان الاخذ من اللحیة وهی دون القبضۃ کما یفعله بعض المغاربة ومختنة الرجال لم یحہ احلواخذ کلها فعل اليهود والهنود ومجوس الاعاجم اه فحیث اذن علی فعل هذا المحرم یفسق ﴿۱﴾ وفی شرح الکبیر ص ۴۷۹ کراهة تقدیمه کراهة تحریم ﴿۲﴾ وفی البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ ویبغی ان یكون محل کراهة الاقتداء بهم عند وجود غیرهم والا فلا کراهة ﴿۳﴾

مختصر داجہ داسی حافظ دی امام جوړنکړې شی داسی اقتداء د ختم القرآن نہ کولو نہ ہم بدترہ دہ۔ وهو الموفق۔

دیرہ د موتی نہ کمولو والا کس امامت مکروہ تحریمی دی۔

سوال: علمائی دین دی مسئلې بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د بیوتری، هری پور، نومی کلی پیش امام صاحب دیرہ ساتلې دہ لیکن دومرہ ئی وپہ کوی چہ هسی د نوم دیرہ دہ لکہ چہ شپہ (۲) او وہ (۷) ورخې ئی حجامت نہ وی کړې نو آیا داسی امام چہ د پیری تقدس او د سنت رسول ﷺ احترام ورسره نہ وی نو آیا د داسی امام پسی مونخ کیږی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: قاضی میر اکبر هری پور..... ۱۸ / شوال ۱۴۰۱ هجری

الجواب: داسی امام پسی اقتداء کول مکروہ تحریمی دی۔

لان الاخذ مادون القبضۃ حرام ومفسق کما فی تنقیح الفتاویٰ الحامدیہ ص ۳۵۱ جلد ۱ ان الاخذ من اللحیة وهی دون القبضۃ کما یفعله البعض المغاربة ومختنة الرجال لم یحہ

﴿۱﴾ تنقیح الفتاویٰ الحامدیہ ص ۲۵۱ جلد ۱ لایاح الاخذ من اللحیة وهی دون القبضۃ

﴿۲﴾ غنیة المستملی شرح منیة المصلی ص ۴۷۵ فصل فی الامامة

﴿۳﴾ (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

احد واخذ كلها فعل يهود الهند ومجوس الاعاجم فحيث اد من على فعل هذا المحرم

يفسق ﴿١﴾. وهو الموفق

سنت پیرہ نہ ساتلو والاود عیسایانو پہ مشنری کنبی ملازمت کولو والامامت

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو امام دمدرسہ فتح

پوری دہلی نہ فارغ التحصیل دے لیکن دہغہ پیرہ دسنت موافق نہ دہ اود

۴۵ کالو نہ پہ عیسائی مشنری کنبی دتنخواہ دارملازم (نوکر) پہ حیثیت

سرہ کار کوی او مقتدیانو سرہ بداخلاقی ہم کوی ددینی شعائرو خیال نہ

ساتی داسی امام پسی اقتداء کول جائز دی یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی عبدالرحیم حمام گلی صدر روڈ پینسور... ۱۲/ذی قعدہ ۱۴۰۲ھ

الجواب: کہ داخبرہ رنستیایوی او ثابتہ وی نو داسی امام پسی اقتداء کول

مکروہ تحریمی دی۔ لفسقہ کما فی شہادات تنقیح الفتاوی الحامدیہ، (۲)۔ خو کہ

چرتہ دقوم حالات ددہ نہ ہم خراب وی نو بیا دا امام پہ پندو کنبی بادشاہ دے

نویخ کراہت نشتہ۔ کما فی البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ ویتبغی ان یکون محل کراہة

الاقتداء ہم عند وجود غیر ہم والافلا کراہة (۳)۔ وهو الموفق۔

پہ جمات کنبی د تصویرنو جوړولو نہ د نہ منع کونکی امامت

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ جمات کنبی دنکاح

پہ وخت تصویر اخستل څنگہ دی؟ دغہ شان ددے امام دامامت بہ خہ حکم

وی چہ پہ مجلس کنبی دحاضریدلو باوجود ہم منع نہ کوی نوآیا ددہ امامت

صحیح دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: سراج الدین حقانی خطیب دومیل ضلع جہلم... ۱۰/۸/۱۹۸۲ھ

﴿١﴾ (تنقیح الفتاوی الحامدیہ ص ۳۵۱ جلد ۱ لایاح الاخذ من اللحية وهی دون القبضة)

﴿٢﴾ قال العلامة محمد امين: ان الاخذ من اللحية وهی دون القبضة كما يفعله بعض

المغاربة ومخنة الرجال لم يبحه احد واخذ كلها فعل اليهود الهند ومجوس الاعاجم۔

(تنقیح الفتاوی الحامدیہ ص ۳۵۱ جلد ۱ لایاح الاخذ من اللحية وهی دون القبضة)

﴿٣﴾ (البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)

الجواب: جماتونہ او بازارونہ دمنکراتونہ دک شوې دی او دا خلق په تقوی داروباندې غالب دی لهذا امام به مجبور وی خویبهاهم دتنهی عن المنکر فریضه په خپل ځانې لازم ده. دتصویر حراموالې عامو مسلمانانوته هم معلوم دې. (۱). او ددې امام اقتداء صحیح ده. (بحر الرائق). (۲). وهو الموفق.

دالاج د وجې نه د غلطې فیصلې کولو والا امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه زمونږ دکلې بلندپوره خطیب صاحب د دوه ډلو په مینځ کښې فیصلې والا مقرر شو دالاج په وجه ئې دشرعی فیصلې په ځانې غیرشرعی فیصله او کره او خلقو ته ئې خودل چه داشرعی فیصله ده. او حال دا هغه دوکه او فراډ وو چه کله دا فیصله قاضی غلام سرور صاحب دېږنئ ته پیش کړې شوه نو دا دریم گړې دخپلې دوکې او فراډ دوجې نه دحاضریدلو نه انکاری شو او حاضری ئې اونکره آیا داسې امام پسې مونځ کول جائز دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حاجی سفیدگل سربلندپوره پینښور..... ۲۱/ذی الحجه ۱۴۰۲هـ

الجواب: دې متنازع فیها (جهگړې والا) مسئلې کښې شرعی حصې معلومې او یقینې دی. او په فائل کښې لیکلې شوې دی نو که دې خطیب صاحب د دواړو ډلو درضامندئ نه بغیر دافصله کړې وی نو دا فیصله نامنظوره اودنشت برابر (کالعدم) ده. او دفراد کولو په صورت کښې ورپسې دنيکو خلقو مونځ کول مکروه تحریمی دې. (۳). وهو الموفق.

﴿۱﴾ عن عبد الله بن مسعود قال سمعت رسول الله ﷺ يقول اشد الناس عذابا عند الله المصرون. (مشکواة المصابيح ص ۳۸۵ جلد ۲ باب التصاوير الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى.

(البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحلبي: كذا في فتاوى الحجة وفيه اشارة الى انهم قلعوا فاسقا يالمون بناء على ان كراهة تقليد كراهة تحریم. (الشرح الكبير ص ۴۷۵ فصل في الامامة)

دَغَصْبِ زَمَكِه پِه زَمینداری اِخستلو والا د کس امامت

وال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ زمونر پِه کلی کنبے یو د جائیداد خاوند دیري زمانے نہ فالج وھلے دے کلی ئے پریخی اود کور والا (بخے، تیر) درشتہ دارانوسرہ اوسیری دھغہ پِه جائیداد باندے مشری خوئی قبضہ کرے پلار پِه دے سخت خفہ دے او وائی چہ ددہ خوئی اوتول زمینداران بہ ددہ (خوئی) پِه نگرانی کنبے زماپہ زمکہ کنبے ہیخ تصرف نہ کوئی پلار ئے احتجاجاً دیري مودے نہ دزمکے پیداوارا اخستلونه ہم انکار کرے دے او سرکار سرہ ئے مقدمہ ہم اچولے دہ پِه دے زمیندارانو کنبے یومولی صاحب ہم زمکہ پِه زمینداری اخستلے دہ پِه هغہ باندے یومقتدی اعتراض کوی چہ دے دخان صاحب دمرضی نہ بغیر دقابض خوئی پِه نگرانی کنبے چہ کوم کروندہ کیڑی داد شریعت پِه رنرا کنبے ناجائز دہ اود دے جرم مرتکب دمونخ ورکولو اهل نہ دے نوسوال دا دے چہ آیا واقعی دے امام صاحب پسے مونخ کول صحیح نہ دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد شفیق حقانی لیکچر فریڈل گورنمنٹ بوائز کالج پیسور ۱۹۸۴ء/۳۱/۷
الجواب: کہ دا خبرہ رستیا او ثابتہ وی نوپہ دے زمکہ کنبے بغیر اجازت نہ تصرف کولو والا دَغَصْبِ او ظلم مرتکب دی۔ قال رسول اللہ ﷺ لا یحل مال امرئ الا بطیب نفس منہ رواہ البیہقی فی شعب الایمان (۱)۔ وفی شرح المجله ص ۶۱ جلد ۶
لا یجوز لا حدان یتصرف فی ملک غیرہ الا باذنہ، یادساتی چہ دکوم امام دینی حالت دمقتدیانونہ خراب وی نوھغہ پسے مونخ کول مکروہ دی گنبے پِه رندو کنبے یوسترگی والا بادشاہ وی یدل علیہ مافی امامۃ البحر، (۲)۔ وھوالموفق۔

﴿۱﴾ (مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۵۵ جلد ۱ باب الغصب والعاریۃ الفصل الثانی)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمہ اللہ: ویبغی ان یکون محل کراہۃ الاقتداء بہم عند جود غیرہم والا لا کراہۃ کما لا یخفی۔

البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامۃ

په حضرت تھانوی صاحب باندې د بہتان لگونکی دې اقتداء اونگریزی

موال: محترم مفتی صاحب دارالعلوم حقانیہ اکوړه خټک السلام علیکم
عرض دادې چه زمونږ په کلی کښې یو نوې امام صاحب راغلې دې چه خبرو
خبرو کښې هغه اووئیل چه د (مولانا) اشرف علی (تھانوی رحمۃ اللہ علیہ) یو کتاب دې
ملفوظات یومیہ په هغې کښې ئې لیکلې دی چه یو سړی تپوس او کړو چه
دمورسره زنا کول څنگه دی؟ نو هغه په جواب کښې اووئیل چه سړې خوتول
په مور کښې دننه وی نو که دهغه لږه غوږ دې حصه ورننه شی نو څه خبره ده.
نوماد مولوی صاحب نه په دې خبره باندې احتجاج او کړو نو مولوی صاحب
اووئیل چه دې کنجر خود حضور صلی اللہ علیہ وسلم هم توهین کړې دې نو دهغه په کنجر
وئیلو سره ماته غصه راغله او ماورته اووئیل چه تاملانا اشرف علی صاحب
ته کنجر اووې نو ته پخپله هم داسې ئې مولوی صاحب وائی چه څه به کتاب
اولیکل تاته اوبسایم خوتر اوسه ئې نه دې خودلې نو آیا دې مولوی صاحب
پسې زما مونځ کیږی او آیا دې امام ساتل جائز دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فیض بیروت راولپنډی..... رمضان المبارک ۱۳۸۹ھ

الجواب: مونږ به د مولوی صاحب ډیر شکر گزار شو که هغه دا کتاب او حواله
اوبښودله او دهغې نه پس به مونږ په تحقیقی جواب لیکلو باندې وس اولرو
ددې نه مخکښې مونږ صرف دومره وئیلې شو چه "سبحانک هذا بہتان عظیم" (۱).
اویا به دا اووایو چه د حضرت ملفوظاتو او مواعظو کښې داسې مضمونونه چه
به هغې کښې د "عقل دعوی کوښو نا اشنا واقعی او دهغې تردید شوې وی نو
کیدیشی چه مولوی صاحب تحریف کړې وی او خپل ځان ئې په خطر کښې
اچولې دې ددې مثال داسې دې لکه یو سړی اووایی چه الله تعالی فرمائی
"لا تسمعوا لهذا القرآن والغوا فیہ" (۲). او دغه شان نور هم نودا صحیح ده چه د الله

(۱) (سورة النور پاره: ۱۸ رکوع: ۸ آیت: ۱۶)

(۲) (سورة حم سجده پاره: ۲۳ رکوع: ۱۸ آیت: ۲۶)

تعالیٰ کلام دے لیکن دَاللہ تعالیٰ مقصد داتہ دے بہر حال داسی خبیث پسی اقتداء مہ کوئی. (۱) یوصحیح العقیدہ امام پسی اقتداء او کړی او تاجہ کوم جواب ورکړې دې داد بغض فی اللہ دوجې نہ دې بلکه کہ معاملہ ہم داسی وی نوییاداسی امام دلرې کولو او دبی عزتہ کولو قابل دې. (۲) وهوالموفق

چه د کوم امام بالفی لونړه په کوڅو کښې گرځی د هغه د امامت حکم
 ۱. وال علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو امام دوه بالفی لونړه دی چه په لسم او شپږم کښې تعلیم حاصلوی په کوڅو کښې گرځی اود شریعت مسئله ده چه دجینکو دپاره دنکاح پیغام راشی نو په نکاح ئې ورکوی لیکن دې امام یو پیغام واپس هم کړلو آیا دداسی امام اقتداء به کولې شی که ځان ځان ته به مونځ کوی؟ بینوا تو جروا.

المستفتی: حسین احمد سرگودها..... ۱۹۷۸/۷/۳۰

الجواب: د ځان له مونځ کولو نه فاسق پسی اقتداء کول افضل دی خاص طور سره چه د امام دینی حالت د قوم نه ښه وی.

کما فی شرح التنویر صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة و فی ردالمحتار ص ۲۵۲ جلد ۱ الفادان الصلوة خلفها اولی من الانفراد ولكن لا ینال کما ینال خلف تقي ﴿۳﴾. وهوالموفق

﴿۱﴾ عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ سباب المسلم فسوق وقاله كفر. (الجامع الصحيح للمسلم ص ۵۸ جلد ۱ كتاب الايمان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: واما الفاسق فقد عللوا كراهة تقديمه بانه لا يهتم لامر دينه وبان في تقديمه للامامة تعظيمه وقد وجب عليهم اهانتة شرعاً ولا يخفى انه اذا كان اعلم من غيره لا تزول العلة فانه لا يؤمن ان يصلى بهم بغير طهارة فهو كالمبتدع تكره امامته بكل حال بل مشى في شرح المنية على ان كراهة تقديمه كراهة تحريم لما ذكرنا قال ولذا لم تجز الصلاة خلفه اصلا عند مالك ورواية عن احمد. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۱۲ جلد ۱ قبيل مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة) ﴿۳﴾ (الدر المختار مع ردالمحتار ص ۴۱۵ جلد ۱ قبيل مطلب في امامة الامر د باب الامامة)

دَ حیات النبی ﷺ نہ منلو والا او دَ درود

والا روایتونو تہ ضعیف و نیلو والا امامت

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم امام دَ حیات النبی ﷺ پہ مسئلہ کنبی اختلاف کوی او درود شریف والا روایتونو تہ ضعیف وائی هغه روایتونہ چہ پہ هغی کنبی پیغمبر ﷺ پوری دَ صلوة او سلام رسیدلو ذکر دے داسی امام مقرر کول دَ شریعت پہ رنہا کنبی خہ حکم لری؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حاجی عبدالمنان چیف کمیست منگورہ سوات.

الجواب: ظاہری طور سرہ داسرے سلفی اونجدی معلومیہری نو کہ دا حقیقت وی بیاداسی کس باقاعدہ امام مقررول مکروہ دی. (۱).

لکونہ مبتدعا خارجا شلیداً علی المسلمین رحیماً علی الکفار میباحا لقتل اهل الاسلام وتار کاً لقتل اهل الاوثان وفق قول الصادق المصدوق علیه السلام (رواہ البخاری) وهو الموفق

عاق شوی پسې مونخ کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو مولوی صاحب دے زمونہ امام دے دخیل پلار سرہ ئی جگرہ او کرہ پلار ئی پہ یو وخت درې طلاقہ او غورخول چہ داخوے زمانہ عاق دے نوآیا اوس دَ عاق شوی امام صاحب پسې مونخ کول صحیح دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: ڈاکٹر ظہور محمد واری ضلع دیر..... ۳۱/۸/۱۹۸۳.

﴿۱﴾ ویکرہ امامہ..... مبتدع ای صاحب بدعة وهی اعتقاد خلاف المعروف عن الرسول لا بمعانسة بل بنوع شبهة وکل من کان من قبلنا لا یکفر بها حتی الخوارج الذین يستحلون ماءنا واماوالنا الخ.

(الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۴۱۴ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة السام باب الامامة)

الجواب: عاق پسې اقتداء مکروه ده. (۱). لیکن هغه پسې اقتداء کول دځان له مونځ نه افضل دی. (شامی وغیره). (۲). وهوالموفق.

بریلیانو پسې د اقتداء حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی څه په کومه علاقه کښې اوسیرم هلته دبریلیانو جمات دې سره دکوشش نه بعضې دجماعت مونځونه پاتې کیږی. ځکه څه زمونږ دخپل مسلک جمات لږلرې دې دبریلیانو غلطې عقیدې دځانه پتې نه دی آیا مونږ هغوی پسې اقتداء کولی شو؟ ینوا توجروا.

المستفتی: مجیدالحسن اسلام آباد..... ۱۹۹۰ء/۹/۲.

الجواب: دځان له مونځ نه دفاسق اوبدعتی په اقتداء کښې مونځ کول بهتر دی. (ردالمحتار). (۳). وهوالموفق.

د بریلوی فرقي په اقتداء کښې بل سوال

سوال: جواب ملاؤ شو خویوه خدشه بیاهم پاتې شوه هغه داچه که عقیدې مشرکانه وی مثلاً غیرالله عالم الغیب، حاضرناظر، حاجتونه پوره کولو والا

﴿۱﴾ لان العقوق من الکبائر ولی الحدیث عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله ﷺ الکبائر الاشراک بالله وعقوق الوالدین الخ.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۷ جلد ۱ باب الکبائر الفصل الاول)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: دلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة قال ابن عابدين (قوله نال فضل الجماعة) افاد ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد.

(الدرالمختار مع ردالمختار ص ۴۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامرد باب الامامة)

﴿۳﴾ قال ابن عابدين: افاد ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۴۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامرد)

او مشکلا تو ختمولو والا گنری نوییابه خه کیری؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مجید الحسن اسلام آباد

الجواب: ددی خاص فرقی و اعظین او مقررین په شرک کنبی اخته کیری او عوام په شرک کنبی اخته کوی لیکن ددی فرقی علماء غالب طور سره تاویل کونکی وی مثلاً دامنی چه پیغمبر ﷺ بشر دی لیکن هغه ته بشر نه وائی بلکه نور دی او وائی چه د علم کلی نه کله استغراق حقیقی وی نو هغه د الله تعالی سره خاص دی او د پیغمبر ﷺ دپاره هغه علم کلی ثابت دی چه په هغی کنبی استغراق عرفی موجود دی. کما فی قوله تعالی اوتیت من کل شی (۱) واتینه من کل شی سببا (۲) و فی قوله ﷺ فتجلی لی کل شی ای قدر یلیق بالملك والرسول. او حاضر ناظر مهمل گر خوی نه محصوره للاحتیاط والتنزه. وهو الموفق

د کنخلو کولو او بدو ردو وئیلو والا امامت

سوال: علمائی دین دی مسئلې باره کنبی خه فرمائی چه یو امام دی غریب هم دی او ناواده کړې هم دی کنخلې اوبدو ردو وئیلو والا هم دی، هغه پسی مونځ کول جائز دی که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: غلام محی الدین مانسهره..... ۱۹۷۸/۱۰/۱۲.

الجواب: چه کله د امام حالت د قوم په نسبت سره ښه وی نو د هغه په امامت کنبی کراهت نشته ځکه چه په ږندو کنبی یو سترگې والا راجا وی. کما یشر الیه کلام البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ وینبی ان یكون محل کراهة الاقتداء بهم عند وجود غیرهم (۳). وهو الموفق

(۱) (پاره ۱۹۵ سورة النمل: آیت: ۲۳)

(۲) (پاره ۱۶: سورة الکهف آیت: ۸۴)

(۳) (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

د تشو عادت سړی اقتداء کول مکروه تحریمی ده

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوسړې د تشو عادت دې د چرسو وغیره نشه کوی اوداسړې د سنت عملونو نه هم لرې دې نو د داسې کس د اقتداء څه حکم دې؟ بینوا توجروا.
المستفتی: محمد یعقوب..... ۱۹۷۴/۳/۳.

الجواب: د داسې امام اقتداء کول مکروه تحریمی ده اگر چه د ځان له مونځ نه داسې پسې مونځ کول افضل دی. (۱).

کمالی منحة الخالق ذکر الحلبي فی شرح منية المصلي ان کراهة تقلید الفاسق والمبتدع کراهة التحريم (هامش البحر ص ۳۲۶ جلد ۱) ﴿۲﴾. وهو الموفق

د زوجیت حقوق نه ادا کونکی او مقتدیانو کښې د انتشار خورونکی والا امامت

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیوسړې په نکاح کښې دوه ښځې دی یوه زړه دویمه نوې یعنی اوسنۍ حال دا دې چه دا نوې ښځه ورسره خوشحاله ده او دهغې حقوق د زوجیت هم ټول ادا کوی او پخوانۍ ښځه ئې پلار کره تلې ده او د زوجیت حقوق ئې هم نه ادا کوی او په مینځ کښې آویزان ده. د دې نه علاوه دا امام صاحب په مقتدیانو کښې انتشار هم پیدا کوی چه دهغې په وجه ډیرو کسانو هغه پسې مونځ کول هم پریخودلو. نو د تپوس والا مسئله داده چه کوم سړې حقوق العباد باندې خپې ږدی او د اتفاق او اتحاد په ځانې انتشار پیدا کوی ده پسې مونځ کول جائز دی که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: غلام محمد، تاج محمد متی آباد راولپنډۍ... ۲۲/ شوال ۱۳۸۹ هـ.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: فان امکن الصلوة خلف غيرهم فهو افضل والا فلا اقتداء اولی من الانفراد.

(ردالمحتار ص ۴۱۳ جلد ۱ قبیل مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

﴿۲﴾ (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

الجواب: کہ پخوانی بنیہ پلار کرہ پہ خپلہ خوښه تلې وی او دا انتشار دحق بیانولو په وجه باندې وی نو د دې امام په اقتداء کښې هیش کراهت نشته او که دا پخوانی بنیہ ده په ظالمانه انداز کښې دکورنه ویستلې وی او دغه شان دا انتشار هم دخپلې خوښې قائمو لو باندې وی نو په دې صورت کښې ورپسې دنیکانو اقتداء مکروه ده. بیا هم دځان له مونځ نه بهتر ده.

یدل علی جمیع ما ذکر ت قوله تعالیٰ فان خفتم الا تعدلوا فواحدة ﴿۱﴾ وقال رسول الله ﷺ اذا كانت عند الرجل امرأتان فلم يعدل بينهما جاء يوم القيامة وشقه ساقط أخرجه اصحاب السنن الرابع عن ابی هريرة رضى الله عنه مرفوعاً ﴿۲﴾ وفى الهدایه وغيرها واذا كان لرجل امرأتان حرتان فعليه ان يعدل بينهما فى القسم ﴿۳﴾ وفى الدر المختار ولو ام قوما وهم له کارهون ان كانت الکراهية لفساد فيه او لانهم احق بالامامة منه کره ذلك تحريماً لحديث ابو داود لا يقبل الله صلاة من تقدم قوما وهم له کارهون وان هو احق لا والکراهية عليهم، انتهى ما فى الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۵۲۲ جلد ۱ ﴿۴﴾ وفى الشرح الصغير على هامش الكبير ص ۳۳۸ ويكره تقليد الفاسق كراهة تحريم ﴿۵﴾، فقط. وهو الموفق

په ناسته باندې ركوع سجده كونكى امام پسي اقتداء كول جائز دى

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائې چه ديو مستند حافظ قران عالم دين دآيكسيلونټ په وجه بنى پندوئ (كوندوئ) ماته شوه نوهسپتال والو

﴿۱﴾ (سورة النساء پاره: ۴ ركوع: ۱۲ آيت: ۳)

﴿۲﴾ (مشكوة المصابيح ص ۲۷۹ جلد ۱ باب القسم الفصل الثانى)

﴿۳﴾ (هداية ص ۳۲۸ جلد ۲ باب القسم كتاب النكاح)

﴿۴﴾ (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۴۱۳ جلد ۱ مطلب فى تكرار الجماعة فى المسجد باب الامامة)

﴿۵﴾ (غنية المستملى المعروف بالكبرى ص ۴۷۵ فصل فى الامامة)

دہ تولی بیسی نہ پلستر پتی، تاؤ کڑی چہ پہ رمضان کنسی قبلہ طرفتہ نیغہ
 خہ کیردی نوپہ ناستہ پاندی دتر اویح مونخ ور کولی شی کہ نہ؟ او دفرض
 مونخ متعلق ہم اولیکی چہ زمونہ دیارہ ورپسی پہ ولاہہ باندی اقتداء جائز
 دہ کہ نہ؟ ینوا توجروا۔

المستفتی: حافظ شیر محمد کوئٹہ..... ۱۹۷۸ء/۷/۳

الجواب: کہ دا امام پہ ناستی سرہ رکوع او سجدي باندی قادر وی نو دہ پسپی پہ
 فرضو او غیر فرضو کنسی اقتداء جائز دہ۔ کما فی شرح التنبیرو قائم بقاعد یرکع
 ویسجد لانه عزیز اللہ آخر صلاتہ قاعداً وہم قیام وابوبکر یبلغهم تکبیرہ (۱)۔ وهو الموفق

د تقلید شخصی نہ دمنکر امامت جائز نہ دی

سوال: یک ملاز و ہابیہ میگوید و در کتاب خود نیز تحریر می کند کہ تقلید یکی
 از چهار مذہب و عمل بران کردن شرک است، و صاحبان مذہب اربعہ را
 مشرکان میگوید، پس بہ معاملہ دنیاوی و دیگر کار و بار و غیرہ در او جائز
 است مرمسلمان رایانہ، و نیز امامت کردن این قسم و ہابیہ مرمسلمان را جائز
 است یا نہ؟ ینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی فضل صمدانی باندہ ضلع چارسدہ... ۲۹/۲ صفر ۱۴۰۲ھ

الجواب: تقلید شخصی مشروع است و مشروعیت او از قرآن و احادیث و تعامل
 سلف و خلف ثابت است (۲) البتہ تقلید شرکی حرام و شرک است (۳) چنانچہ
 در قرآن مجید مصرح است، پس کدام شخص کہ تقلید شخصی را شرک قرار کند

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۴۳۵ جلد ۱ قبیل مطلب فی رفع المبلغ
 صوئہ زیادۃ علی الحاجۃ باب الامامہ)

﴿۲﴾ قال اللہ تعالیٰ: فاستلوا اهل الذکر ان کتم لا تعلمون (النحل) وقال اللہ تعالیٰ: ولو ردوه
 الی الرسول والی اولى الامر منهم لعلہم الذین یستبطونہ منهم (النساء) وقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 اصحابی کالنجوم باہم اقتدیتم اہتدیتم، بیہقی، وقال البیہقی حدیث مسلم یؤدی بعض معانہ
 وقال ابن حجر صلق البیہقی (مرقات ص ۲۸ جلد ۱۱، ۱۲) وھکذا قلدوا اهل المدینۃ لزیید
 ن ثابت کما فی البخاری حیث سأل اهل المدینۃ (بقیہ حاشیہ پہ راروالہ صفحہ)

و مقلدین را مشرکین قرار مے گردانند محرف قرآن و منحرف از سبیل مؤمنین است، اقتدائے او در نماز ناجائز است. (۱). و ترک موالات با او واجب هست. و هو الموفق.

دَ خیانت کونکی امام اقتداء مکروہ تحریمی دہ

ہوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ دیو امام صاحب خواتہ پیسے امانت راحی او هغه دغه امانت ادا نہ کرو بلکہ پخپلہ ئی خوړلو څکلو. چہ په هغې مکمل ثبوت شته دې چہ دا امام خیانت گردې نودې امام پیسې مونځ کیږی که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد الحمید، عبد الرحمن مین بازار هری پور هزاره. ۱۹۷۷ء/۷/۲.

الجواب: د خیانت ثابتیدلو په شرط دہ پیسے اقتداء مکروہ تحریمی دہ (۲)

(بقیه حاشیہ) عن ابن عباس فی حق حائضہ اذا صارت حائضہ بعد طواف الزیارة فنظر او ترجع الی وطنها؟ فقال ابن عباس ترجع الی وطنها فقال اهل المدينة لا نأخذ بقولک و ندع قول زید بن ثابت کما فی البخاری باب اذا حاضت المرأة بعد ما افاضت، و هکذا التعامل علی تقلید الشخصی سلفاً خلفاً الی الآن ثابت و ذاک حسن الحديث ماراه المؤمنون حسناً فهو عند الله حسن رواه المحدثون موقوفا علی ابن مسعود وجعله الامام محمد مرفوعاً فی بلاغاته. (از مرتب)

﴿۳﴾ قال الله تعالى: و اذا قيل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا بل نتبع ما الفينا عليه اباءنا و لو كان آباءهم لا يعقلون شيئاً ولا يهتدون. (البقرہ پارہ: ۲ رکوع: ۵ آیت: ۱۷۰)

﴿۱﴾ قال الحصكفي: ويكره امامة..... مبتدع اى صاحب بدعة وهى اعتقاد خلاف المعروف عن الرسول لا بمعاندة بل بنوع شبهة و كل من كان من قبلتنا لا يكفر بها. (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۲۱۳ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام)

﴿۲﴾ قال الحلبي: وفيه اشارة الى انهم قدموا فاسقا يالمون بناء على ان كراهة تقديمه كراهة تحریم. (الشرح الكبير ص ۳۸۵ فصل فی الامامة)

لان الحیانة حرام (۱) والافتداء بالفاسق مکروه تحریمًا صرح به الامام الحلبي في الشرح الكبير. البته د انفراد نه اقتدا بهتره ده. (۲) وهو الموفق

د خنثی مشکل د امامت حکم

سوال: علمائي دين دي مسئلي باره کښې څه فرمائي چه خنثی مشکل پسي اقتداء او هغه امام جوړول صحيح دی يا نه؟ بينوا توجروا.

المستفتی ارشاد الله زیارت کا کا صاحب ۴/رمضان ۱۴۰۵ هـ

الجواب: که د خنثی نه مراد عنین یعنی نامرده کس وی نو د هغه امامت صحیح دی او که د خنثی نه مراد هغه کس وی چه د هغه سړو والا او زنانو والا دواړه اندامونه وی او په دواړو باندې په یو وخت امتیازې کوی نو د هغه امامت د سړو دپاره صحیح نه دی. کما فی الهندیه ص ۸۵ جلد ۱ و امامة الخنثی المشکلی للنساء جائزة..... وللرجل والخنثی مثله لا يجوز. (۳). وهو الموفق.

په تراویح کښې د نابالغه د امامت مسئله.

سوال: علمائي دين دي مسئلي باره کښې څه فرمائي چه په رمضان شریف کښې نابالغه حافظ پسي د تراویح کولو څه حکم دی؟ او په کلی کښې غیر حافظ بل امام هم شته دی؟ بينوا توجروا.

المستفتی: عبد الرؤف ریام لوره ایبې آباد.

﴿۱﴾ عن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله ﷺ أربع من كن فيه كان منافقا خالصاً ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها اذا اؤتمن خان واذا حدث كذب واذا عاهد غدر واذا خاصم فجر. متفق عليه.

(مشکواة المصابيح ص ۱۷ جلد ۱ باب الكبائر وعلامات النفاق)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: اذا ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد.

(ردالمحتار ص ۳۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامرء باب الامامة)

﴿۳﴾ (فتاویٰ عالمگیریه ص ۸۵ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من يصلح اماماً لغيره)

الجواب: نابالغہ پستی د تراویح مونخ کولو سرہ ذمہ نہ فارغ کیڑی کما فی الدر المختار ص ۱۴۵ جلد ۱، (۱). لہذا بالغ امام پستی بہ اقتداء کولی شی اوپہ اہون البلیتین "باندی بہ عمل کیڑی. وھوالموفق.

د بیعی مؤجل کولو والا امام صاحب امامت

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زمونہ امام صاحب د غلے موجودہ قیمت مثلاً پہ شل روپیہ یومن غنم دی اودغہ امام صاحب ئی خلقو تہ پہ دیرش (۳۰)، یا پنخہ دیرش (۳۵)، روپیہ یومن غنم پہ قرضو ورکوی اوخلق ئی اخلی کال پس ورتہ پیسی ورکوی امام صاحب ورتہ بیع سلم وائی او حال دا چہ داخو سود دی، نودی امام پستی مونخ کول جائز دی؟ بینوا توجروا المستفتی: بندہ محمد عبدالحمید عفی عنہ..... ۱۹۷۳ء/۱۱/۲۵.

الجواب: دابیع سلم نہ دہ بلکہ بیع مؤجل دہ. اودازیاتوالی دقرض پہ وجی سرہ دی دقرض پہ عوض کنبی نہ دی نودابیع جائزہ دہ. صرح بہ مولانا اللمکھنوی فی مجموعۃ الفتاویٰ ناقلاً عن شرح النقایہ والبحر والنہر فلیراجع. (۲). وھوالموفق.

(۱) قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: ولا یصح اقتداء رجل بامرأة وخشی وصبی مطلقاً ولو فی جنازۃ ونفل علی الاصح. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۲۷ جلد ۱ مطلب الواجب کفایہ هل یسقط بفعل الصبی وحده باب الامامة)

(۲) علامہ عبدالحق اللمکھنوی صاحب فرمائی: دثمن زیاتوالی دثبتی دپارہ بغیر شبہی نہ صحیح دی ددی ثبوت دھدایہ د کتاب المرباحہ د عبارت نہ بنہ معلومیرپی پہ ہدایہ کنبی دی. لاتری انہ یزاد فی الثمن لاجل الاجل "آیا تاتہ دامعلومہ نہ دہ چہ دمودی پہ وجی سرہ قیمت کنبی زیاتوالی کولی شی. اودغہ شان عبارتو نہ نورو دیروکتابونو کنبی ہم موجود دی. فصیح الدین ہروی دشرح وقایہ پہ کتاب المرباحہ کنبی لیکلی فی النسیئۃ یزاد الثمن لاجل الاجل نسیہ کنبی دمودی پہ وجی سرہ پہ قیمت کنبی زیاتی کیدی شی. او پہ "فہر القائق شرح کز الدقائق کنبی دی الاتری انہ یزاد فی الثمن لاجلہ. آیا تاتہ دانہ دہ معلومہ چہ دمعلومہ مودی پہ وجی سرہ پہ قیمت کنبی زیاتوالی کولی شی. اوپہ بحر الرائق شرح کز الدقائق کنبی دی..... (باقی حاشیہ پہ بل مخ)

د بی مروثہ او بی غیرتہ سری امامت مکروہ دی

سوال: علمائی کرام دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیو کلی خلقو تحریراً (کاغذ کنبی لیکلوسرہ) دا وعدہ او اقرار او کرو چہ ودونو کنبی بہ حرام رسمونہ، ډول گډیدل، باجی وغیرہ هیچرې نہ استعمالوی، کہ چا داسی او کرل نوسل (۱۰۰) روپی بہ جرمانہ وی، پھ دی تقریباً ۲۵ کالونہ عمل راروان وو، اتفاقاً پھ کلی کنبی یوسری دځوی پھ واده کنبی ډول او وھلو اوید کاری بازاری بنسجی ئی راوستلی اود گھا پروگرام ئی جوړ کړو، اود کلی خو کسان ورسره ہم ملاؤ شول دجمات امام صاحب دځوی پھ دی خلاف ورزی کولو باندی دتنبیہ پھ طور

(بفہ حاشیہ) لان للاجل شہابالیع الاتری انه یزاد فی الثمن لاجل الاجل ځکه چہ داجل دبیع سرہ مشابہت وی آیاتاتہ دانہ معلومہ چہ دمودی پھ وجی سرہ پھ قیمت کنبی زیاتوالی کولې شی، او پھ دی کتاب کنبی ئی یو کربنی پس لیکلې دی "الاجل فی نفسہ لیس بمال ولا یقابله شی من الثمن حقیقۃ اذالم بشرط زیادۃ الثمن بمقابلہ قصدا ویزاد فی الثمن لاجله اذا ذکر الاجل بمقابلہ زیادۃ الثمن قصدا" پخپلہ مودہ خوځہ مال نہ دی، اونه ددی پھ مقابلہ کنبی خہ ثمن شتہ، چہ قصدا ئی ددی پھ مقابلہ کنبی دقیمت زیاتولو تصریح نہ وی کړې، البتہ ددی پھ وجہ پھ ثمن کنبی زیاتوالی کیدبشی، چہ کلہ دزیاتوالی پھ مقابلہ کنبی مودہ ذکر کړبشی، دی عبارتونو سرہ د معلول پھ معاملې جواز بنہ طریقی سرہ معلوم شو، اوداسی دفقہی پھ ډیرو کتابونو کنبی دی، اودهدایہ عبارت ہم دمخکنبی عبارت سرہ مخالف نہ دی، دهدایہ پورہ عبارت دا دی "لوکانت له الف مؤجلۃ فصالحه علی خمس مائۃ حالۃ لم یجز لان المعجل خیر من المؤجل وهو غیر مستحق بالعقد فیکون باءاً ماحطه عنه وذلك اعتیاض عن الاجل وهو حرام، کہ دیو خیز قیمت زر (۱۰۰۰) درهمه وی او قیمت پھ قلاړه ورکوی اومشتری پھ پنځہ سود باندی روغہ اوکړہ چہ اوس بہ درکړم نودابہ جائز نہ وی، ځکه چہ تادی دتاخیر نہ بهتری، لیکن دبیع منعقد کیدو پورې ددی کمی حق حاصل نہ وونو اوس بہ دقیمت کمیدل دتادی پھ بدلہ کنبی وی، اود ادمودی نہ فائده اخستل شول کوم چہ حرام دی، ځکه چہ دمودی نہ فائده اخستل یو خیز دی اود مودی حق ثابت وو او پھ پنځہ سوہ باندی صلح کول اوس واقع شو، نودمودی نہ فائده اخستل لازم شو چہ هغه مال نہ دی، نو پھ دی وجہ دحرمت حکم اوکړې شو، اود قیمت زیاتوالی پھ صورت کنبی دمودی دپارہ حق اجل دمخکنبی نہ ثابت نہ دی بلکه د اول نہ دنیټی هومره قیمت زیات شو، نوددی پھ جائز کیدلو، هیڅ کلام نہ وی، (مجموعۃ الفتاوی ص ۱۲۴ جلد ۲ کتاب البیع)

دمصلحت په امید ددوی نه جداوالی اختیار کړو. دغې کسانو یو جاهل هم خیال سرې امام مقرر کړو. چه دغه په وجې سره په کلی کښې ډیر پریشانی جوړه شوه. اوس سوال دادې چه ددې کسانو داکار دشریعت په رنډا کښې جائز دې که نه؟ او کوم کس چه دا ولنی امام داجازت نه بغیر مقرر شوې دې نو د داسې بدعت غوښتونکی اوبې تعلیمه امام اقتدا صحیح ده که نه؟ ینوا توجروا.

المستفتی: پیر سکندر شاه سوهلن هزاره ۱۹۷۴ء / ۹/۱۲.

الجواب: ددې کسانو داحرکت بالکل حرام دې (۱). لانهم خالفوا الشرع واخلقوا الوعد نعم التعزیر باخذ المال منسوخ. (۲). اودې بې مروتته اوبې غیرته امام پسرې اقتداء کول مکروه دی. (۳). وهو الموفق

(۱) قال العلامة ابن البزار الكردي: استماع صوت الملهي كالضرب بالقضيب ونحوه حرام لقوله عليه السلام استماع الملهي معصية والجلوس عليها فسق والتلذذ بها كفر اى بالنعمة. (فتاوى بزازيه على هامش الهنديه ص ۳۵۹ جلد ۲ الباب الثالث فيما يتعلق بالمناهي)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: وفي المجتبى لم يذكر كيفية الاخذ وارى ان ياخلها فيمسكها فان ايس من توبته يصرفها الى ما يرى وفي شرح الآثار التعزير بالمال كان في ابتداء الاسلام ثم نسخ والحاصل ان المذهب عدم التعزير باخذ المال.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۱۹۶ جلد ۳ مطلب في التعزير باخذ المال)

(۳) قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ويكره امامة عبد وفاسق. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۴۱۳، ۴۱۴ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

د منکراتو نہ دکت "دعوتِ ولیمہ" کبھی د شریک کیدونکی امام اقتداء

سوال: علمائے دین دے مسئلې باره کبني څه فرمائي چه يو ځل د جمعې مونځ نه پس د کلي والو خلقو اتفاق اوکړو چه کوم سړې په واده کبني گانې بجانې راوړلې بدکارې بنځي ډانس دپاره راوړلې نو د هغه په دعوت ولیمه کبني به شرکت نشي کولې بياروستو يوسړی داسې اوکړل چه په هغې کبني ډير خلق شريک نه شول ليکن بعضې خلق پکبني شامل شول او د هغوی په وجه امام صاحب هم دعوت ولیمه کبني شريک شو، اوس خلق دې امام پسې مونځ نه کوی نو د داسې کس د امامت څه حکم دي؟ بينوا تو جروا.

المستفتی: مولوی گل زمان راولپنډی ۱۹۷۸ء.

الجواب: دې امام کبني دينی حميت او غيرت نشته او چاچه شرکت نه دې کړې په هغوی کبني دينی حميت او غيرت شته دې (۱). که دا امام په دې خپل کار باندې پښيमानه وي (۲) نو خلقو باندې ضروری ده چه مونځ ورپسې کوی او خپل ځان دې د امامت او جماعت د ثواب نه نه محرومه کوی. (۳) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة حصكفي: دعى الى وليمة وثمة لعب او غناء قعدوا اكل لو المنكر في المنزل فلو على المائدة لا ينبغي ان يقعد بل يخرج معرضا لقوله تعالى فلا تقعد بعد الذكري مع القوم الظالمين فان قدر على المنع فعل والا يقدر صبر ان لم يكن ممن يقتدى به فان كان مقتدى ولم يقدر على المنع خرج ولم يقعد لانه فيه شين الدين الخ.

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۲۴۵ جلد ۵ كتاب الحظر والاباحه)

﴿۲﴾ عن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله ﷺ التائب من الذنب كمن لا ذنب له رواه ابن ماجه والبيهقي في شعب الايمان وفي شرح السنة روى عنه موقوفا قال الندم توبة والتائب كمن لا ذنب له.

(مشکوٰۃ المصابيح ص ۲۰۶ جلد ۱ باب الاستغفار)

﴿۳﴾ عن ابن عمر قال قال رسول الله ﷺ صلوة الجماعة تفضل صلوة الفرد سبع وعشرين درجة مضيق عليه. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۹۵ جلد ۱ باب الجماعة وفضلها)

د سحر جادوگر او شرکی عقیدو ساتلو والا د امامت حکم

سوال: علمائې دین لاندینو مسئلو باریه کښې څه فرمائی: (۱) دکوم سړي چه عقیده صحیح نه وی جادوگرو ی په بعضې کارونو کښې دالله تعالی سره شریک هم جوړوی دهغه د امامت څه حکم دی؟ (۲) که یو مولوی صاحب دستور و په ذریعې سره دغیبو خبرې کوی جادوهم کوی نوآیا دهغه امامت صحیح دی؟ (۳) یو امام صاحب دیو خاندان د ماشومانو جنازه او کرپه خوچه کله ددغې جینکو نیکه مړشو نو د پارتی بازئ په غصه کښې راغې او جنازه ئې اونکره آیادهغه د متعصبانه رویئ په وجه دده امامت صحیح دی؟ بینوا توجروا المستفتی: لیاقت علی راو الپندی.

الجواب: (۱) د مشرک او جادوگرامام پسې اقتداء کول باطل او کائعدم ده. (۱) البته صرف تهمت چه ثابت نه وی داوریدلو قابل نه دی. (قواعد فقه). (۲) سحر او جادو چه تر څو پورې کفرته نه وی رسیدلې نو دهغې حکم په اولنی جواب کښې لیکلې شوې دي. (۲) او چه کوم جادو د کفر حدته رسیدلې وی نو ددې عامل امام پسې اقتداء کول مکروه تحریمی دی (کبیری) (۳) (۳) مولوی صاحب د کومو وجوهاتو په بناباندې د جنازې مونځ نه دي کړي دهغې وضاحت ضروری

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی: وان انکر بعض ما علم من الدین ضرورة کفر بها کفوله ان الله تعالی جسم کالاجسام وانکاره صفة الصلیق فلا یصح الاقتداء به اصلاً فلیحفظ.

(الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۴۱۵ جلد ۱ قبیل مطلب فی امامة الامرد)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین: فهذه انواع السحر الثلاثة قد تقع بما هو کفر من لفظ او اعتقاد او فعل وقد تقع بغیره کوضع الاحجار وللسحر فصول کثیرة فی کتبهم فلیس کل ما یسمى سحراً کفراً اذ لیس التکفیر به لما یترب علیه من الضر بل لما یقع به مما هو کفر کاعتقاد انفراد الکواکب بالربوبية او اهانة قرآن او کلام مکفر ونحو ذلك ملخصاً.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۳۳ جلد ۱ مطلب السحر انواع)

﴿۳﴾ قال العلامة الحلبي: کذا فی فتاوی الحجة وفيه اشارة الى انهم قدموا فاسقاً یاثمون بناء علی ان کراهة تقلیدیه کراهة تحریم. (الشرح الكبير ص ۴۷۵ فصل فی الامامة)

دے چہ مونہ پہ فتویٰ ورکولوا بلندی قادر شو وهو الموفق.

دَتوبی کولو نہ پس دَناسق پہ اقتداء کنبی خہ خرج نشته

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ دروغہ قسم خورلو والایسی مونخ کیری یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: رحمت دین سنگ جانی راولپنڈی..... ۱۸/۹/۱۹۷۲

الجواب: پہ دروغہ قسم خورلو والا سخت گناہگار دے. (۱) لیکن دَتوبی کولو نه پس وریسی اقتداء کولو کنبی خہ خرج نشته. وهو الموفق.

پہ دروغہ قسم کولو نه توبہ ویستلو نه پس امامت مکروه نه دے

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسری پہ دروغہ قسم او خورلو بیاہغه سری توبہ هم او کره او کفارہ ئی هم ادا کره نو دَتوبی او کفاری نه پس ئی امامت جائز دے کہ مکروه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: سید غلام حیدر شاہ سورجال راولپنڈی..... ۲۷/۱۱/۱۹۲۹

الجواب: یمین غموس گناہ کبیرہ ده. (۳) داسری چہ کله توبہ او کری نواقنداء

(۱) عن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله ﷺ الكبائر الاشرار بالله وعقوق الوالدين وقتل النفس واليمين الغموس رواه البخاري وفي رواية انس وشهادة الزور بدل اليمين الغموس متفق عليه. (مشكاة المصابيح ص ۷ جلد ۱ باب الكبائر وعلامات النفاق)

(۲) وعن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله ﷺ التائب من الذنب كمن لا ذنب له. (مشكاة المصابيح ص ۲۰۶ جلد ۱ باب الاستغفار والتوبة الفصل الثالث)

(۳) عن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله ﷺ الكبائر الاشرار بالله وعقوق الوالدين وقتل النفس واليمين الغموس رواه البخاري وفي رواية انس وشهادة الزور بدل اليمين الغموس متفق عليه. (مشكاة المصابيح ص ۷ جلد ۱ باب الكبائر وعلامات النفاق)

ورپسې مکروه نه ده (۱) په دې شرط چه د فسق نور کارونه پکښې نه وی. وهو الموفق

د مودودی جماعت سره تعلق ساتلو والا پسي د اقتداء حکم

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم سرې ینامولوی صاحب د مودودی جماعت حمایت کونکې وی هغه پسي اقتداء جائز ده که نه نه؟ اولرې کول ئې پکار دی که نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فیض محمد جامعه اسلامیة اکوپه خټک ۱۰/ جون ۱۹۷۰ء.

الجواب: (۱) چونکه د مودودی صاحب په نزد په گنده معاشره کښې حدود جاری کول ظلم دي او مودودی صاحب د قرآن د اطلاق مقید کول په خپلې رائې سره کړی دی او په کومو اموروسره چه د ظلم انسداد کيږی هغې ته ئې ظلم وئیلې (۲). دغه شان د بعضې پیغمبرانو علیهم السلام او بعضې صحابه کرام رضی الله عنهم اجمعین او اکثر و علمائې کرامو متعلق ئې گستاخانه خبرې کړې دي (۳). خصوصاً د خلافت و ملوکیت په بعضې بابونو کښې ئې بې سنده تاریخی واقعاتو ته داسې ترتیب ورکړې چه د هغې تاثیر په صحابه کرام باندې بد گمانه کیدل دي.

لطیفه: مودودی صاحب د گنده معاشرې د وجې نه اصلاحی عمل یعنی حدود جاری کولو ته ظلم وئیل جائز وائی او د خلافت و ملوکیت د گنده ترتیب گنده تاثیر په وجه د دې کتاب مطالعې او خورولو ته ظلم نه وائی په دې بې انصافی باندې تعجب دي؟

(۴). تراوسه پورې د مودودی صاحب مسلک هم متعین نه دي او نه دهغه په نزد د کفر مدار متعین دي د دې وجه نه کله کله هغه کفارو ته چه د دین د ضروریاتو نه منکروی د کفر او اسلام په مینځ معلق وائی. او کله لکه د خوارجو پشان د حج پریخودونکی باره کښې د کافر کیدلو عقیده ساتی.

(۱) عن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله ﷺ التائب من الذنب كمن لا ذنب له رواه ابن ماجة والبيهقي في شعب الايمان وفي شرح السنة روى عنه موقوفا قال النديم توبة والتائب كمن لا ذنب له. (مشکواة المصابيح ص ۲۰۶ جلد ۱ باب الاستغفار والتوبة)

ددی وجوہاتو پہ بناء پہ مودودی باندی دکفر خطرہ دہ لہذا ہفہ پسی
اقتداء نہ کول ضروری دی اود جماعت اسلامی پہ افرادو کنبی چہ شوک د
مودودی پہ رنگ کنبی رنگ دی دہغوی ہم داحکم دی او کوم کسان چہ
مودودی صاحب سرہ پہ سیاسی امور و کنبی شریک وی او پہ مداهنت کنبی
مبتلا وی یعنی نہ دمودودی صاحب نہ انکار کوی او نہ تر نہ جدا کیری بلکہ
مودودی صاحب پسی خبری کونکی سرہ پہ جنگ کیری نوہغوی پسی
اقتداء نہ کول ضروری دی او چہ کوم افراد داسی نہ دی نوہغوی حکم
آسان دی خوداسی کسان تراوسہ زماپہ علم کنبی نہ دی راغلی

قال رسول الله ﷺ من قال في القرآن برأيه فليتبوأ مقعده من النار، رواه الترمذی
﴿١﴾، وقال رسول الله ﷺ من قرأ صاحب بدعة فقد أعان على هدم الإسلام رواه
البيهقي ﴿٢﴾ وقال رسول الله ﷺ لتبعن سنن من قبلكم شبراً بشبر وذراعاً
بذراع ﴿٣﴾ قلت ومن سننهم علم اجراء الحدود لمصالح دنيوية، وقال الله تعالى ولا
تركنوا الى الذين ظلموا ﴿٤﴾ وقال عليه السلام من تشبه بقوم فهو منهم ﴿٥﴾ وقال
الله تعالى ودوا لولئلهن فيلهن ﴿٦﴾ وقال عليه الصلاة والسلام مثل المدهن في
حدود الله والواقع فيها مثل قوم استهموا سفينة الحديث رواه البخاري ﴿٧﴾ وقال
الفقهاء والمتكلمون ويعزل به (الفسق) الالفتة ﴿٨﴾ قلت فامام الحبي يعزل بالولي
فالفهم وللتفصيل موضع آخر. وهو الموفق

- ﴿١﴾ (مشكوة المصابيح ص ۳۵ جلد ۱ كتاب العلم الفصل الثاني)
- ﴿٢﴾ (مشكوة المصابيح ص ۳۱ جلد ۱ باب الاعتصام بالكتاب والسنة الفصل الثالث)
- ﴿٣﴾ (مشكوة المصابيح ص ۲۵۸ جلد ۲ باب تغير الناس الفصل الاول)
- ﴿٤﴾ (سورة هود باره: ۱۲ ركوع: ۱۰ آيت ۱۱۳)
- ﴿٥﴾ (مشكوة المصابيح ص ۳۷۵ جلد ۲ كتاب اللباس الفصل الثاني)
- ﴿٦﴾ (سورة القلم باره: ۲۹ ركوع: ۳ آيت ۹)
- ﴿٧﴾ (الجامع الصحيح للبخاري ص ۳۶۹ جلد ۱ باب القرعة في المشكلات كتاب الشهادات)
- ﴿٨﴾ (الدر المختار على هامش رد لمختار ص ۴۰۵ جلد ۱ باب الامامة)

د درود شریف پہ خوشی آوازی سره د ونیلو

تشبیه راگ سره دورکونکی سړی امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو مولوی صاحب وائی چې صلوٰه و سلام د راگ په شکل کښې وئیل حرام دی راگ خوپه ډول وغیره سره کیږی اوصلوٰه و سلام خوپه ولاړه یا ناسته په سریلی آواز کښې وئیلی کیږی. نو داسې الفاظ ویونکی مولوی صاحب دپاره څه حکم دی؟ آیا هغه پسې مونځ کول صحیح دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: صوفی محمد فیروز خان کوه مری بودریا..... ۱۵/ دسمبر ۱۹۷۹ء.
الجواب: ددې مولوی صاحب الفاظ صحیح دی البته د کومې مادې او مثال متعلق چې ئې دا الفاظ وئیلی دی په هغې باندې دا الفاظ منطبق نه دی نو دا مولوی صاحب د امامت لائق دی او د امامت لائق دې خولائق د عزل عن الامامت نه دي. وهو الموفق.

د فاسق د کور نه د خوراک والا امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو امام صاحب دداسې سړی د کور نه خوراک کوی چې همیشه مونځ نه کوی، بدمعاش او ظالم دي په هر ناجائز کار کښې مخکښې مخکښې وی نو ددې خوړونکی امام امامت صحیح دي یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: یو مسلمان رور د کوهات ۲۹/۷/۱۹۷۸ء.

الجواب: حرام خوراک د فاسق باعث دي. (۱) لیکن د کافریا فاسق د کور نه

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل

المراد به من يرتكب الكبائر كشارب الخمر والزاني وأكل الربا ونحو ذلك.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۱۴ جلد ۱ قبیل مطلب البدعة خمسة اقسام)

خوراک کول فاسق کونکې نه دې لان النبي ﷺ اجاب دعوة يهود خير (۱).
وكان يوسف ﷺ ياكل من بيت العزيز (۲). وهو الموفق.

(۲) الجواب: دامامت صحيح والی دیاره دَمُونُخ پابندی کونکی سړی
خوراک شرط نه دې هیڅ یو امام هم داشروط نه دې مقرر کړې. وهو الموفق.
۱۹۷۸، ۱۹۷۷

د غل سړی د امامت مسئله.

وال: علمائي دين دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چه ديوجمات امام صاحب
دغلا کولو عادی دې او ددې خپل خراب کارنه منع کيږي هم نه. ډير پوهه کړې شو
ليکن سميري نه. دغه شان خپلې جامې هم نه وينځي خپې ابله خپوسره مځي،
او دغه شان جمات ته داخل شي اومونځ ورکوي، چه دهغې په وجه دمقتديانو
نفرت کيږي، آيا داسې کس دامامت نه معزول کول جائز دی؟ يینوا توجروا
المستفتي: وحيد هيثر کتنګ..... ۱۹۷۳ء ۵/۷.

الجواب: که دا امام صاحب توبه مکار کيږي نه او دده نه بهتر امام موندلې
کيږي، نو دقوم مشرانو دپاره دده معزول کول جائز دی. ونظيره الامام الاكبر
(۳). وهو الموفق.

- ﴿۱﴾ عن جابر ان يهودية من اهل خيبر سمت شاة مصلية ثم اهدتها لرسول الله ﷺ
فاخذ رسول الله ﷺ اللراع فاكل منها واكل رهط من اصحابه معه فقال رسول الله ﷺ
ارفعوا ايديكم وارسل الى اليهودية فدعاهها فقال سمتت هذه الشاة الخ رواه ابو داؤد
والدارمي. (مشكوة المصابيح ص ۵۲۱ جلد ۲ باب في المعجزات)
- ﴿۲﴾ قال الله تعالى: وقال الذي شتره من مصر لا امرأته اكرمي مثواه عسى ان ينفعنا او
نتخذه ولداً، وكذلك مكنا ليوسف في الارض ولنعلمه من تأويل الاحاديث والله غالب على
امره ولكن اكثر الناس لا يعلمون. (سورة يوسف پاره ۱۲، ركوع ۱۳ آيت: ۲۱)
- ﴿۳﴾ قال ابن عابدين الشامي: وعند الحنفية ليست العدالة شرطاً للمصلحة فيصح تقليد
الفاسق الامامة مع الكراهة واذا قلد عدلاً ثم جار وفسق..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

د علماؤ خلاف چغل خوری کولو والا کس اہمیت

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ ڄمونڙ ڄائي کنبے یوامام صاحب دے هغه د پيپلز پارٽي يو وزير ته خط اوليکلو چہ خہ ستاسو حمايت کونکي یم او دلته دوه مولوی صاحبان دی هغوی د بي نظير بهتو خلاف تقريرونه کوی دوی ضلع بدرکړه او حال دادې چہ دے دواړو مولوی صاحبانو دا کار بالکل نه دے کړې آيا دے چغل خور مولوی صاحب پسې اقتداء کول جائز دی؟ بينوا توجروا

المستفتی: محمد رحمان معرفت عثمان ټریدنگ کمپنی بټ خيله
الجواب: صرف دخط په وجه باندې څوک مُتَهَم کول دقانون نه خلاف قاعده
قدم اوچتول دی (۱)، الا عند البینه او الاعتراف، یا کوم مولوی یا خلق چہ
ښکاره په ښکاره د پيپلز پارټي او نیشنل پارټي وغيره حمايت کونکي دی
نوهغوی ته کومه سزا ورکړې شوه؟ فافهم. وهوالموفق

د سوشلسټ امام د اقتداء حکم

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ د سوشلزم عقیدې
ساتلو والا امام پسې د مونځ خہ حکم دے؟ بينوا توجروا
المستفتی: محمد اقبال تاروتنگی چارسده

الجواب: چاچه سره د پوهې نه ددې نظریې امداد کړې وی نوهغه

(بقیه حاشیه) لا ینعزل ولكن يستحب العزل ان لم يستلزم فتنه..... (قوله ويعزل به) ای
بالفسق لو طرأ علیه والمراد انه يستحق العزل كما علمت آنفا ولذا لم يقل ینعزل.
(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۰۵ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۱﴾ عن ابی هريرة قال قال رسول الله ﷺ اياکم والظن فان الظن اکذب الحديث الخ.
(مشکوٰۃ المصابيح ف ۴۲ جلد ۲ باب ماينهى عنه من التهاجر والتقاطع)

سلمان گریه به عقد میی به بد میی دی (۹) و هو نسو میی
(۱۰) القیاس به سو سو بد میی اجاز او میی سو و او میی سو سو سو سو
و (۹) و هو نسو میی

١٠٠ (١٠٠) وهو المرفوع

١٩٨٥ و ١٩٨٦

وہمہ مظاہرہ کتب و کتب خانہ و کتب خانہ و کتب خانہ

[illegible]

امام صاحب جلال و کبریا و کرم و عفو و احسان و رحمت

سبع نر او کمر، و دو عدد نر و کمر، چه صفت به صاحبان آن که در شهر و

بعد از مدتی که در آنجا بود، به یکباره متوجه شد که در میان مردم آنجا، هیچکس را نداند که او کیست و از کجاست.

یہ وہ امام ہیں جو خود دلی و عہد خلافت پسلی قدماء حضرتوں کے

11/10/19

المستقر محمد بن عمر كحلان عكرت قمرية ١٩٧٢-٨٠

تجارت فیہی کر سہ چکر ای جہ و عہد خلافت و مروت و خلافت کر دی

(٣) **لهذه : مصححه من قبل الفسح وموجب ذكر لغت الهنداء به در خط**

١٠) اقل التكاليف، وكانوا قد حظوا بـ ٦٠ مليون كسب المليون من

لازم التعمير في هذه المسألة

وَمِنْ أَهْلِ الْكُفْرِ وَالْجَهْلِ وَكَسْبُ الْإِسْلَامِ بِطَرَفِ الْإِسْلَامِ وَهُوَ كَقَوْلِهِ

۱۸۱۹ سال ۱۲۰۰ قمری

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِذْ كَانَ يَمْلِكُ الْكَلْبَ وَالنَّمْلَ وَالنَّارَ فَقَالَ لَهُمْ نوحٌ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ رَبِّي إِلَيْكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرِي وَأَطِيعُوا أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْزُقُوا بِالْحَلَالِ وَالْحَلَالِ﴾

الكتاب: **الكتاب المستوفى على مختصر دواوين مصر** من ٢١٥ جزء ١ قبل سنة ١٢٠٠

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي سَلَكُوا فَتَكُونُوا مِنَ الْخَالِفِينَ﴾

یہ بھی ضروری ہے کہ ان کے لئے ایک ایسی جگہ کی ضرورت ہے جہاں ان کو رہنے کی سہولت ہو۔

من علامات الخلق كماله قوله عليه السلام يا علي يا علي

[illegible]

دچا پہ قسم د اعتمادنه کونکی او هغه ته کنخلې کونکی سړی امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو دینداره اوپه شرع برابر سړی د قرآن شریف تلاوت کولو چه د جمات امام صاحب راغې او هغه ته ئې څه او وئیل نو هغه سړی قرآن شریف بند کړو او جواب ئې ورکړو چه گوره څما په لاسونو کښې کلام الله شریف دې څه قسم خورم چه نه ما دا خبره کړې او نه ما دا کار کړې دې نو امام ورته جواب کښې اووې چه ته کافر ئې. منافق ئې. ابلیس ئې. ستا په دې خبره هم څما اعتماد نشته. نو د دې امام مذکوره څه حکم دې؟ د امامت قابل دې یا نه؟ د اسلام د کرښې نه بهر دې یا نه؟ بینوا تو جوړوا المستفتی. عبدالمنان چمیالی هزاره..... ۱۳ نومر ۱۹۷۴ هـ

الجواب: د دې امام د مخکنی سړی په قسم اعتماد نشته اوپه کلام الله شریف باندې باقاعده اعتماد لری لهذا دا امام کافر شوې نه دې البته د کنخلو په وجه فاسق شوې دې. قال رسول الله ﷺ سباب المسلم فسوق (رواه مسلم) (۱) ده پسې د نیکانو خلقو اقتداء مکروه ده. کما صرح به فی امامة البحر (۲) وهو الصواب

د والی بال او کبډی کولو والا امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د یو امام څوئې د نورلسو (۱۹) کالو دې، د مونځ روژې پابند دې صورت او سیرت ئې د شریعت اوسنت موافق دې. کله کله امامت هم کوی لیکن دې هلک کښې دا عیب دې چه همزولو سره والی بال او کبډی کوی او هغوی سره د مهیانو ښکار هم کوی.

(۱) (الصحيح المسلم ص ۵۸ جلد ۱ باب قول النبي ﷺ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر)

(۲) قال العلامة ابن نجيم: فالحاصل انه يكره لهؤلاء التقدم ويكره الاقتداء بهم كراهة

تنزيهية فان امكن الصلاة خلف غيرهم فهو الفضل والا فالأقتداء أولى من الانفراد.

(البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)

اوس بعضې شریسند او غیر متشرع کسان دې دریو وارو لوبو ته ناجائز او حرام وائی نو آیا ددې هلک امامت جائز دې؟ دغه شان کله کله دغه خلق ددې هلک بې عزتی او توهین هم کوی نو آیا ددې هلک بې عزتی او توهین د امام بې عزتی او توهین نه دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد العظیم..... ۱۹۷۴ء ۱۰۱۴

الجواب: (۱) دا خبره دې واضحه وی چه ښکار کول مباح دی. کما یدل علیه القرآن (۱) والاحادیث (۲) وصرح به الفقهاء الکرام (۳) اوپه کبلې کولو کښې هم څه باک نشته کله چه دکشف عورت نه خالی وی. البته والی بال لوبه کول مکروه ده ځکه چه دا دانگریزانو ایجاد شوې لوبه ده. اوپه دې کښې چه کوم منفعت دې هغه په نورو ذریعوسره هم حاصلیری. او کشف عورت وغیره ددې دعام لوازماتو نه دی. لهذا ددې نه اجتناب ښه دې. بهر حال د اقتداء د صحت نه مانع نه دې. (۲) دهر مسلمان بې عزتی او توهین ناجائز دی خصوصاً چه کله حقدار وی یا د حقدار اولاد وی.

لحدیث: المسلم اخو المسلم لا یظلمه ولا یخذله ولا یحقره بحسب امر ا من الشران یحقر اخاه المسلم، وکل المسلم علی المسلم حرام دمه وماله وعرضه رواه مسلم ﴿۳﴾. وهو الموفق

بغیر اجرت نه مړو ته غسل ورکولو والا امامت

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دیو لوئی جومات پیش امام دې نیک او متقی انسان دې لیکن د امامت سره سره د ښار مړو ته غسل

﴿۱﴾ قال الله تعالى: احل لكم صيد البحر وطعامه متعا لكم وللسيارة وحرم عليكم صيد البر ما دمتم حرما واتقوا الله الذي اليه تحشرون. (سورة المائدة پاره: ۷ آیت: ۹۶ رکوع: ۳)

﴿۲﴾ (مشکواة المصابيح ص ۳۵۷ جلد ۲ کتاب الصيد والذباح)

﴿۳﴾ قال الحصكفي الصيد هو مباح..... الا لمحرّم في غير الحرم او للتلهي الخ. (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۳۲۸ جلد ۵ کتاب الصيد)

﴿۴﴾ (الصحيح المسلم ص ۳۱۷ جلد ۲ باب تحريم ظلم المسلم الخ)

ہم ورکوی لیکن داکار د پیشی پہ طور پہ اجرت او مزدوری باندی نہ کوی
آیا دده پہ اقتداء کنبی کراہت شتہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: حاجی نواب خان بارہ مارکیٹ نوشہرہ..... ۱۹۸۷ء، ۱۰، ۲۱۱۱

الجواب: کوم امام چہ د مرو لامبول د معاش ذریعہ جوہہ کوی نوہغہ پسی
اقتداء بغیر دخہ کراہت نہ جائزہ، حکہ چہ دی امام کنبی اگرچہ خلاف
مروت یو کارموجود دی لیکن قوم اکثر طور سرہ پہ فسق او فجور و کنبی
مبتلاوی او امام ہغہ د معاش ذریعہ نہ جوہوی نو دہ پسی بہ اقتداء پہ
طریقہ اولی مکروہ نہ وی (۱) وهوالموفق

نسواری امام پسی اقتداء

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم امام د نسوارو
عادتی وی آیا ہغہ پسی اقتداء صحیح دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: شاہ مست درہ آدم خیل..... ۱۱۹ مارچ ۱۹۷۵ء

الجواب: د تمباکو استعمال مباح دی نو د ہغی استعمال د امامت سرہ تکرار
نہ خوری.

کما فی ردالمحتار ص ۴۰۶ جلد ۵ فانہ لم یثبت اسکارہ ولا تفتیرہ ولا اضرارہ بل ثبت
لہ منافع لہو داخل تحت قاعدة الاصل فی الاشیاء الاباحۃ (۲) وهوالموفق

د حرامی امامت خلاف اولی دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم کس دبل چاہہ
بسخی قبضہ او کوی او ناجائز تعلقات ورسرہ اوساتی او بیا ترینہ بچی پیدا

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود
غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى.

(البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۲۶ جلد ۵ كتاب الاشربة)

شی او هغه غټ شی او امام جوړ کړې شی نو آیا دهغه اقتداء جائز ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل معبود پنج پیر صوابی..... ۱۹۷۲ء ۹۱۷۸

الجواب: که دا امام د قوم په نسبت سره پوهه وو نو دده په امام جوړولو کښې هیڅ حرج نشته گڼې نو خلاف اولی دی.

فی الدر المختار ویکره تنزیها امامه عبد وولد الزنا هذا ان وجد غیرهم (ای من هو الحق بالامامة منهم شامي) والا فلا کراهة (هامش ردالمختار ص ۵۲۵ جلد ۱) ﴿۱﴾ وهو الموافق

د ضروریات دین نه د منکر امامت صحیح نه دي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د یو سړی عقیده ده چې نبی کریم ﷺ حاضر او ناظر دي، مختار کل او غیب دان دي. بشرنه دي بلکه نور دي، او اولیاء الله نفع او نقصان رسولې شی، دهغوی په نوم نذر او منختي، دهغوی ته مدد غوښتل، او دڅه حاجت دپاره ئې په مزار باندې دیگ پخول صحیح دی. آیا داسې کس پسې مونځ کول صحیح دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد الغفور غور غشتی کیملیپور..... ۱۹۷۲ء ۱۷۸۸

الجواب: بشرط صدق مستفتی دا سړي د ضروریات دین نه د انکار په وجه کافر دي په ده پسې اقتداء صحیح نه ده. (۲) وللتفصیل موضع آخر. وهو الموافق

﴿۱﴾ (ردالمختار مع الدر المختار ص ۴۱۵ جلد ۱ قبیل مطلب فی امامة الامر دباب الامامة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: وان انکر بعض ما علم من الدین ضرورة کفر بها کقولہ ان الله تعالى جسم کالاجسام وانکاره صجة الصديق فلا یصح الاقتداء به اصلا. (الدر المختار علی هامش ردالمختار ص ۴۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامر دباب الامامة)

ہفہ شافعی امام چہ د وینی وتلو نہ اودس کوی

د ہفہ پسی د حنفی مقتدی مونخ صحیح دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم شافعی المسلک امام د وینی وتلو نہ اودس نہ کوی آیا دحنفی کس ہفہ پسی مونخ صحیح دی خکہ چہ دہغوی پہ وینی وتلو سرہ اودس نہ ماتیری؟ بینوا توجروا المستفتی: حمید گل مہمندی فاضل حقانیہ ۱۱۶۰ جمادی الثانی ۱۴۰۲ھ

الجواب: کوم شافعی المذہب امام چہ د فرضو خیال ساتی مثلاً د پوزی نہ وینی وتلو نہ پس اودس کوی (۱) نوہفہ پسی اقتداء صحیح دہ.

ما فی ردالمحتار ص ۵۲۷ جلد ۱ والذی یمیل الیہ القلب عدم کراہۃ الاقتداء بالمخالف ما لم یکن غیر مراعاة فی الفرائض لان کثیراً من الصحابة والتابعین كانوا ائمة مجتہدین وهم یصلون خلف امام واحد مع تبائن مذاهبهم انتہی (۲)۔ قلت فعلی الفحص والتجسس لانہم تعاملوا بہ۔ وهو الموفق

د خونی بواسیرو بیماری والا د امامت حکم

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسری د خونی بواسیرو ناجورہ دی د علاج نہ پس ئی وینہ راتل بندشو لیکن ککہ ککہ اوبہ شان راخی خو داسی نہ چہ پہ جامو باندی اولگی، نوداسی کس امامت کولی شی کہ نہ؟ آیا ددہ اقتداء صحیح دہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: حافظ محمد عمر چھوٹی روہ کیمپور ۱۱۷ جمادی الثانی ۱۳۸۹ء

الجواب: چہ ککہ د مونخ د ابتداء نہ د مونخ ختمیدلو پوری خہ پلیتی وینہ،

(۱) قال العلامة ابن عابدین: والمعنی انہ یجوز فی المراعی بلا کراہۃ وفی غیرہ معہام مواضع المهمة للمراعاة ان یتوضا من القصد والحجامة والقنی والرعاۃ وحو ذلک۔
دالمختار هامش الدرالمختار ص ۴۱۶ جلد ۱ مطلب فی الاقتداء بشافعی (.....)

(۲) (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۱۷ جلد ۱ مطلب اذا صلی الشافعی قبل الحنفی الافضل الصلاة مع الشافعی ام لا باب الامامة)

اوبہ بھر شوہ نہ وی نو دے سری دیارہ امامت صحیح دے (بدل علیہ مافی الدر المختار ص ۲۷۲ جلد ۱) (۱) وهو الموفق

د. صراط. پھ خانی. صراط. و نیلو او د جینی

پہ وادہ باندی د پیسو اختنوالا امامت

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ (۱) د. صراط المستقیم. . . پھ خانی د. . صراط المستقیم. . . و نیلو والا د اقتداء خہ حکم دے؟ (۲) کوم امام چہ د خیلے لوریہ وادہ باندی د خاوند دکوروالا نہ پیسی اخی دھغہ د اقتداء خہ حکم دے؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد اللہ پی ۱۳۹۸/۱۲/۳ھ

الجواب: (۱) پھ دے صورت کنبے اقتداء صحیح دہ خومشق ورتہ ضروری دے. (۲) چونکہ امام د قوم پھ نسبت سرہ بہتر دے لہذا پھ پندو کنبے یو سترگی والا بادشاہ کیدو پھ وجی سرہ دہ پسی اقتداء صحیح دہ. (۳) وهو الموفق

د قاتل د امامت حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ پلار خیل خوئی پھ گولے سرہ زخمی کرو پھ زخمی حالت کنبے خوئی بیان ورکرو چہ خہ خیل

﴿۱﴾ قال العلامة الحنفی رحمہ اللہ: ولا طاهر بمعذور هذا ان قارن الوضوء الحدث او طرا عليه بعده وصح لو توجعا على الانقطاع وصلى كذلك كاقْتداء بمقتصد امن خروج الدم. (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۳۲۸ جلد ۱ قبیل مطلب فی الاثغ باب الامامة) ﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمہ اللہ: (قوله الا ما يشق) قال في الخائبة والخلاصة الاصل فيما اذا ذكر حرفا مكان حرف وغير المعنى ان امكن الفصل بينهما بلا مشقة تفسد والا يمكن الا بمشقة كالطء مع الضاد المعجمتين والصاد مع السين المهملتين والطء مع التاء قال اكثرهم لا تفسد. (رد المحتار ص ۳۲۸ جلد ۱ مطلب اذا قرأ تعالى جد بدون الف لا تفسد باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن لجيم: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة. (البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

خپل پلار زخمی کړې یم لیکن د قتل دعوی پرې نه کوم، خوارلس ورځې پس هلک مړ شو. دهلک مور دغه ملزم پلار په عدالت کښې اوبځلو، اوس دغه سړي د جemat امام جوړ شو نو آیا د قاتل امامت جائز دي؟ بینوا توجروا المستفتی: احمد خان تحصیل بازار چارسده ۲۱۵۱۶۱۹۸۴

الجواب: په ناجائز قتل کولو والا باقاعده امام جوړول مکروه تحریمی دی. (۱) خو که یو قوم کښې دده نسبت په پندو کښې د یو سترگې والا وی یعنی د قوم نه پوهه دي نوڅه کراهت نشته. (بحر) (۲) وهو الموفق

د پیغمبر ﷺ حاضر ناظر، نذر لغیر الله او د

عبدالقادر جیلانی د امداد گویانه سړی امامت

سوال: علمائې دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د کوم سړی دا عقیده وی چه پیغمبر ﷺ حاضر ناظر او عالم الغیب دي د نذر لغیر الله عقیده ساتی، او د عبدالقادر جیلانی د امداد قائل وی. او د داسې عقیده تشهیر کوی نو آیا ده پسې اقتداء صحیح ده؟ بینوا توجروا المستفتی: مولانا عبدالرحمن تجوړی لکی مروت ۲۱۱۱۶۱۹۷۲

الجواب: بشرط صدق مستفتی دا سړي د کفر په وجه ناقابل امامت دي.

یدل علیه ما فی البزازیة من قال ارواح المشائخ حاضرة يعلم الغیب تعلم یکفر ﴿۴﴾
وفی شرح الفقه الاکبر ذکر الحنفیة تصریحاً بالتکفیر باعتقاد ان النبی ﷺ يعلم

﴿۱﴾ عن ابی هريرة قال قال رسول الله ﷺ اجتنبوا السبع الموبقات قالوا یا رسول الله وماهن قال الشرك بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق متفق علیه.
(مشکوٰۃ المصابیح ص ۷۷ جلد ۱ باب الكبائر وعلامات النفاق)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى. البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة

﴿۳﴾ قال الحصكفي: وان انكر بعض ما علم من الدين ضرورة كفر بها فلا يصح الاقتداء به اصلاً فليحفظ. (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۴۱۵ جلد ۱ قبيل مطلب في امامة الامرد)
﴿۴﴾ (فتاویٰ بزازیة علی هامش الهنديہ ص ۳۲۶ جلد ۲ الباب الثاني فيما يتعلق بالله تعالى)

الغیب لمعارضه قوله تعالى قل لا يعلم من فى السموات والارض الغیب الا الله ﴿۱﴾
 وفى الخانية تصریح بکفر من تزوج امرأة بشهادة الله ورسوله ﴿۲﴾. وهو الموقف
 سره د پوهې نه د جوارى د مال اخستلو والا اقتداء مکروه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې زموږ کلى کښې یو
 مولوی پیش امام دې دهغه رور په بمبئی کښې اوسېږي او هغه جوارى کوی،
 او ټول کاروبار ئې په جوارى باندې روان دې او دا جوارگر دې مولوی
 صاحب ته پیسې رالېږي، اوس ځمونږ په کلى کښې دا مولوی صاحب مالدار
 ترین سړې دې او رور ئې کروړ پتى دې اودا مولوی صاحب لاکه پتى دې
 او پخپله هم اقرار کوی چې د پردی مال څوکیدار یم، او د جوارى هم
 اقرار کوی نو دې امام پسي د جمعي مونځ کول جائز دی که نه؟ بینوا توجروا
 المستفتی: حیات خان ستینو دفتر دویژنل انسپکتر آف سکولر یشاور ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۸۹ء
 الجواب: د مولوی صاحب رور فاسق دې (د جوارى په وجه)، او دې مولوی
 صاحب دپاره سره د پوهې نه داسې مال اخستل جائز نه دی، ځکه چې دې غنى
 دې ﴿۳﴾ او په داسې امام پسي (چې سره د مالدارى نه د جوارى مال خوری

﴿۱﴾ (شرح فقه الاکبر ص ۱۵۱ حکم تصدیق الکاهن بما یخبر به من الغیب)
 ﴿۲﴾ قال العلامة فخر الدین حسن بن منصور المعروف بقاضی خان: رجل تزوج امرأة بغير شهود
 فقال الرجل والمرأة خدائے راویغا میرا گواه کر دیم قالوا ایكون کفرا لانه اعتقد ان رسول
 الله ﷺ يعلم الغیب وهو ما کان يعلم الغیب حين کان فی الاحیاء فكيف بعد الموت. (فتاویٰ قاضی
 خان موضوع علی هامش الهندیه ص ۵۷۶ جلد ۳ مایکون کفرا من المسلم وما لا یکون)
 ﴿۳﴾ علامه عبدالحی لکهنوی فرمائې چې: دچا سره حرام مال دې، حلال هم دې
 دې او هغه د حرامو په نسبت ډیر دې نو دهغه نذر قبول او دهغه دعوت خوړل دهغه
 صدقه او تحفه اخستل، اود کور کرایه یا د علاج اجرت اخستل صحیح دی.
 (باقی حاشیه په راروان مخ)

اقتداء مکروہہ لیکن دکان لہ موئخ نہ افضل ده (۱) منقول از فتاویٰ مولانا لکھنوی وغیرہ، وهو الموفق

د دوت امامت مکروہ تحریمی دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیو وادہ کپی سری د ملازمت پہ سلسلہ کنبی چرتہ بدلی اوشوہ هلته ئی دیوسری سرہ ملاقات اوشو او دوستانہ تعلقات ئی قائم کرل. دهغی نہ روستو ئی کورته راوستلو او بنخې ته ئی اووئیل چہ دا ددی کورسری دی. دده نہ بہ پردہ نہ کوې. هروخت راتللی شی. خہ مودہ پس ئی ددغه سری وادہ دخیل بنینې سرہ اوکړو لیکن د ناکامی پہ بنیاد باندې ئی خہ مودہ پس طلاق ورکړو. د طلاق نہ پس هم دا سري پہ کور کنبی اوسیری. او هغه پخپله دیوتی ته خی. دده بنخه هم ددغی سزی تابع ده، آیا ددی بی غیرتہ سری امامت صحیح دی؟ بینوا توجروا المستفتی: نیو اتحاد هارډ وئیر ستور دی آئی خان..... ۱۹۸۶ء ۲۸۱۶

الجواب: بشرط صدق وثبوت دا سري بی غیرتہ دی (۲) ده پسې اقتداء کول

(بقیہ حاشیہ) پہ دی شرط چہ دا معلومہ نہ وی چہ کوم مال ده راکړو داعین حرام مال دی او کہ دا معلومہ وی یا داچہ حرام مال غالب وی نو بیا هیخ هم صحیح نہ دی. پہ اشباه والنظائر کنبی دی.

اذا كان غالب مال المهدى حلالا فلا بأس لقبول هديته واكل ماله مالم يتبين انه من حرام وان كان غالب ماله الحرام لا يقبلها ولا يأكل الا اذا قال انه حلال ورثه او استقرضه. (مجموعه الفتاوى ص ۱۹۳ جلد ۲ كتاب الحظر والاباحه)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: فان امكن الصلوة خلف غيرهم فهو افضل والا فلا اقتداء اولي من الانفراد. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۱۳ جلد ۱ قبيل مطلب امامة الامرد)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: (قوله ديوت) هو من لا يفار على امراته او محرمه (يا قرطبان) مرادف ديوت، قال ابن عابدين: هو الذي يرى مع امراته او محرمه رجلا فيدعه خاليا بها وقيل هو المتسبب للجمع بين اثنين لمعنى غير ممدوح وقيل هو الذي يبعث امراته مع غلام بالغ او مع مزارعه الى الضيعة او ياذن لهما بالدخول عليها في غيبته. (الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۲۰۲ جلد ۳ قبيل مطلب فيما لو شتم رجلا بالفاظ متعددة باب التعزير)

مکروہ تحریمی دہ خو پہ عوامو کنبی د امام پہ نسبت سرہ زیات فسقونہ موجود وی لہذا د عوامو اقتداء دے امام پسی مکروہ نہ دہ. کما یشیر الیہ کلام البحر فی الامامة (۱).

نوٹ: پردی، لیور، او د نورو محرمو کسانو حکم یوشان دے او د بی غیرتوب نہ ډیر کم خلق محفوظ دی. وهو الموفق

د چرس شڪلو والا امام اقتداء مکروہ تحریمی دہ

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی څہ فرمائی چہ یو سرے باقاعدہ طریقے سرہ پہ ورځ کنبی دوه ځلے چرس څکی. کله کله د هیروئن کش هم را کاپی، پہ داسی امام پسی اقتداء صحیح دہ یا نه؟ بیونا توجروا المستفتی: نورالحق صاحب بارہ بازار خیبر ایجنسی... ۵۱۱۱۹۸۸

الجواب: چرس او هیروئن شڪل مکروہ تحریمی دی. لحـدیث کل مسكر حرام (۲) و فی شرح التنویر ص ۴۰۴ ج ۵ یحرم اكل البنج والحشيشة هی ورق العنب والافیون (۳) انتهى قلت والشرب فی حکم الاكل، پس پہ داسی امام پسی اقتداء کول مکروہ تحریمی دی. وهو فی حکم الفاسق کما فی شرح الكبير (۴) البته واجب الاعاده نه دے، وهو حکم الاقتداء بکل فاسق کما صرحوا به (۵). وهو الموفق

- ﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى. (البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)
- ﴿۲﴾ عن بريدة ان رسول الله ﷺ قال نهيتكم عن الظروف فان ظرفا لا يحل شيئا ولا يحرمه وكل مسكر حرام..... رواه مسلم. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۳۷۲ جلد ۲ باب النقيع والانبذة)
- ﴿۳﴾ (الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۳۲۵ جلد ۵ كتاب الاشرية)
- ﴿۴﴾ في فتاوى الحجة وفيه اشارة الى انهم قدموا فاسقا ياثمون بناء على ان كراهة تقديمه كراهة تحريم. (الشرح الكبير ص ۳۷۵ فصل في الامامة)
- ﴿۵﴾ قال العلامة ابن عابدين: فان امكن الصلوة خلف غيرهم فهو الفضل والا فالاعتداء اولی من الانفراد وفي الدر المختار هذا ان وجد غيرهم والا فلا كراهة بحر بحثا وفي النهر عن المحيط صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة.
- (الدر المختار مع رد المحتار ص ۴۱۳، ۴۱۵ جلد ۱ مطلب في امامة الامر باب الامامة)

د بد اخلاق او غیبت کولو والا امام اقتداء

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ د بد اخلاق او غیبت کولو امام په اقتداء کنبے مونځ کول جائز دی یانه؟ بینوا توجروا المستفتی: محمد فاضل فاروقی واه کینت... ۱۳۰ ذی قعدہ ۱۴۰۴ھ

الجواب: په داسې امام پسي د نيکانو خلقو مونځ مکروه دې. (۱) کنبې نو په ږندو کنبې يو سترگې والا بادشاه وی. (بحر الرائق) (۲) وهو الموفق

د سلس البول.. د مريض اقتداء باطل ده

سوال: (۱) د سلس البول تعريف څه دې؟ (۲) که په يو کلی کنبې مستند عالم موجود وی او په دې کلی کنبې بل څوک عالم نه وی او دغه اولنې عالم په سلسل البول بيمارۍ کنبې اخته دې نو آیا په دې سلسل البول مريض عالم پسي اقتداء صحيح ده يا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد ابراهيم ضميئه تيمرگره ملاکنډ ډويژن... ۱۲۵ شوال ۱۳۸۹ھ

﴿۱﴾ قال العلامة شرنبلالي: وروى محمد عن ابى حنيفة وابى يوسف ان الصلاة خلف اهل الاهواء لا تجوز والصحيح انها تجوز على الحكم الذى ذكرنا مع الكراهة خلف من لا تكفره بدعته لقوله عليه السلام صلوا خلف كل بر وفاجر، وصلوا على كل بر وفاجر وجاهدوا مع كل بر وفاجر وراه الدار قطنى كما فى البرهان واذا صلى خلف فاسق او مبتدع يكون محرزا ثواب الجماعة لكن لا ينال ثواب من يصلى خلف تقى، قال عليه السلام من صلى خلف عالم تقى فكانما صلى خلف نبي كذا فى مجمع الروايات والحديث الضعيف يعمل به فى فضائل الاعمال. (امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۳۲۲ بيان من تكره امامتهم)

﴿۲﴾ قال ابن نجيم: وينبغى ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى. (البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

الجواب: (۱) دا لفظ سلس البول دې، سلس البول.. غلط دې او د سلس البول تعريف دادې (من به سلس البول هومن لا يقدر على امساكه،، يعنى هغه مرض چه په هغې كښې بې اختياره متيازې اوځى.. هدايه مع العينى ص ۵۱)، (۲) كه دا عالم معذور نه وى يعنى دومره وقفه موندلې شى چه په هغې كښې اودس او كړى او مونځ او كړى نو دده اقتداء صحيح ده. (۲) او كه دومره وقفه هم نه مومى نو بيا ورپسې اقتداء باطل ده. (۳) معتبرات الفقه). وهوال موفق

د استاد نه د .. عاق.. امامت او مونځ

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چه كوم سړې دخپل استاذ او پيش امام چه د پلار نيکه راسې پرله پسې د علم دين تعليم ورکوى دې سړى هم مونځ او قرآن شريف ددې استاذ نه زده کړې دې. او استاذ د امامت پوره حقوق اداکوى، او د علم دين نه باخبره هم دې. نو بغير دڅه شرعى قصور نه استاذ ته کنخل کول، ناجائز بکواس کول، په سپک نظر سره کتل، او دهغه خلاف پروپيگنده کول وغيره، نو عندالشرع ددې سړى څه حکم دې؟ استاذ دې عاق کړې دې، آيا دده مونځ وغيره عبادتونه قبول دى يانه؟ دده د امامت کولو څه حکم دې؟ بينوا توجروا المستفتى: نامعلوم

- ﴿۱﴾ قال العلامة اکمل الدين البابرى: ومن به سلس البول وهو من لا يقدر على امساكه. (عنايه على هامش فتح القدير ص ۵۹ جلد ۱ فصل فى الاستحاضة)
- ﴿۲﴾ وفى الهنديه: او مما يتصل بذلك احكام المعذور شرط ثبوت العلل ابتداء ان يستوعب استمراره وقت الصلوة كاملا وهو الاظهر الخ. (فتاوى عالمگيريه ص ۴۰ جلد ۱)
- ﴿۳﴾ وفى الهنديه: ولا يصلى الطاهر خلف من به سلس البول ولا الطاهرات خلف المستحاضه وهذا اذا قارن الوضوء الحدث او طرأ عليه هكذا فى الذاهدى.
- (فتاوى عالمگيريه ص ۸۴ جلد ۱ الفصل الثالث فى بيان من يصلح اماما لغيره)

الجواب: بعضی فتاویٰ مثلاً د فتاویٰ نور الہدیٰ پہ صفحہ ۳۸۶ کسب لیکلے شوے دی۔ چہ د استاذ نہ دعاق امامت او عبادت نامنظورہ دی اود دنیا نہ بہ بی ایمانہ خی

حیث قال وینبغی للمتعلم ان یعظم استاذہ لان فی تعظیمہ برکۃ ومن لم یعظم او شتم فهو عاق ولا تقبل صلوتہ ولا امامتہ وبعز ویشہر وعلیہ الفتویٰ فی زماننا ثم قال بعد احرف وتسقط عدالتہ ولا یعتبر قوله ولا یعمل بفتاویٰ لو کان مفتیاً (وقال ایضاً) لا یحل ذبیحۃ العاق ولا امامتہ لانه یصیر مرتداً فی الحال ومثواه فی النار، انتہی

لیکن دا احکامات نہ دخہ دلیل شرعی نہ ثابت دی اونہ چرتہ د معتبر کتاب نہ منقول دی، لہذا داسی احکامات (علی تقدیر الثبوت) پہ سد باب او تعزیر باندی محمول کولے شی۔ او حقیقت دادے چہ عاق فاسق دی، پہ ہفہ پسے اقتداء مکروہ دہ (۱) واجب التعزیر دی او پہ عاق باندی ضروری دہ چہ استاذ راضی کری او د اللہ تعالیٰ نہ دی ہم معافی او غواری۔

والدلیل علی التعزیر مافی الدر المختار وللشباب العالم ان یتقدم الشیخ الجاہل وقال الرملی فالمتقدم ارتکب معصیۃ فیعزر (ردالمحتار ص ۴۹۸ جلد ۵) ﴿۲﴾

خلاصہ دادہ چہ بشرط صدق وثبوت دا سرے فاسق او واجب التعزیر دی۔ وهو الموفق۔

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: واما الفاسق فقد عللوا کراہۃ تقدیمہ بانہ لا یهتم لا مردینہ وبان فی تقدیمہ للامامۃ تعظیمہ وقد وجب علیہم اہانتہ شرعاً ولا یخفی انہ اذا کان اعلم من غیرہ لا تزول العلة فانہ لا یؤمن ان یصلی بہم بغير طہارۃ فهو کالمبتدع تکرہ امامتہ بکل حال بل مشی فی شرح المنیۃ علی ان کراہۃ تقدیمہ کراہۃ تحریم لما ذکرنا قال ولذا لم تجز الصلاۃ خلفہ اصلاً عند مانک وروایۃ عن احمد فلذا حاول الشارح فی عبارة المصنف وحمل الاستثناء علی غیر الفاسق واللہ اعلم

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۱۴ جلد ۱ قبیل مطلب البدعۃ خمسۃ اقسام)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمہ اللہ: (قوله وللشباب العالم ان یتقدم) لانه الفضل منہ ولهذا یقدم فی الصلاۃ وہی احد ارکان الاسلام وہی تالیۃ..... (بقیہ حاشیہ پہ راروالہ صفحہ)

د استقاط اخستونکی مالدار امامت

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ دیو پیش امام آمدنی د فصلونو د عشر نہ علاوه د امامت تنخواہ ہم دہ او سالانہ آمدنی ئی د ہزاری نہ زیاتہ شی او غلہ دانے خرخوی ہم دغہ شان تیلر ماسترہم دی آیا داسی امام دیارہ د حیلہ اسقاط پہ دائرہ کبھی کیناستل جائزدی؟ کہ نہ وی نو آیا دہ پسی مونخ کول بنہ دی او کہ خان لہ بنہ دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد شفیع سورجال راولپنڈی... ۱۷۸۳ء، ۱۹۶۹ء

الجواب: کہ امام غنی وی نوہغہ دیارہ پہ دائرہ اسقاط کبھی کیناستل جائز نہ دی (۱) او د حیلے نہ پس ور تہ اسقاط اخستل جائزدی او کہ سرہ د مالدارئ نہ فدیہ اخلی او پہ دائرہ اسقاط کبھی کینی نو پہ ہغہ پسی اقتداء مکروہ تحریمی دہ لیکن اقتداء د انفراد نہ دیرہ افضل دہ (۲) و هو الموفق

(بقیہ حاشیہ) الايمان زيلعي وصرح الرملی فی فتاواه بحرمة تقدم الجاهل على العالم حيث اشعر نزول درجته عند العامة لمخالفة لقوله تعالى 'يرفع الله الذين آمنوا منكم والذين اوتوا العلم درجات الى ان قال وهذا مجمع عليه فالمتقدم ارتكب معصية فيعزر.

(ردالمحتار ص ۵۳۳ جلد ۵ مسائل شتی قبیل کتاب الفرائض)

﴿۱﴾ قال العلامة مرغینانی: ولا تدفع الى غنى لقوله ﷺ لا يحل الصدقة لغنى وهو باطلاق حجة على الشافعي رحمه الله في غنى الغزاة وكذا حديث معاذ رضي الله عنه على ما روينا، قال العلامة ابن الهمام: اخرج ابوداؤد والترمذي عن ابن عمر عنه عليه السلام لا تحل الصدقة لغنى ولا لذي مرة سوى حسنہ الترمذی.

(هدایہ مع فتح القدیر ص ۲۰۸ جلد ۲ باب من يجوز دفع الصدقة اليه ومن لا يجوز)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: صلى خلف فاسق او متدع نال فضل الجماعة قال ابن عابدين افاد ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۴۱۵ جلد ۱ باب الامامة)

د مودودی جماعت والو د اقتداء حکم

سوال: علمائے دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د مودودی د جماعت سره تعلق ساتلو والو د اقتداء څه حکم دي؟ بینوا توجروا

المستفتی روح الامین ایم ایس سی نفسیات پشاور یونیورسټی ۱۳۰ ذی الحجہ ۱۴۰۲ھ
الجواب: ددې جماعت دکوم کس چه هغه عقیده وی کومه چه د مودودی صاحب عقیده وه (۱) نوداسې کسانو پسې اقتداء مکروه ده (۲) وهوالموفق

په گیره خریلی پسې د گیرې والا مونځ

سوال: څه فرمائی علماء کرام ددین ددې مسئلې باره کښې چه گیره خریلی دپاره مونځ ورکول جائز دی یا نه؟ او هغه پسې دیو بې علمه گیرې والا مونځ کول صحیح دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکټر خالد حسین انچارج سکاؤټ هسپتال شمالی وزیرستان ۱۴ ربیع الثانی ۱۳۹۲ھ
الجواب: فاسق پسې اقتداء کول مکروه ده (۳) یعنی په موجودگي د صالحانو

(۱) علامه مفتی کفایت الله صاحب فرمائی: د مودودی جماعت افسر مولوی ابو الاعلیٰ څه پیژنم هغه چرته د معتبر او معتمد علیه عالم شاگرد اوفیض یافته نه دي، اگرچه دهغه نظر دخپلې مطالعې د رسعت په لحاظ سره ډیر لوټي دي، لیکن دینی رجحان ئې ضعیف او کمزوري دي، او اجتهادی شان ئې ښکاره دي. هم ددې وجې نه دهغه په مضمونونو کښې په لوټي لوټي علماء کرامو بلکه په صحابه کرامو باندي اعتراضونه دي. نوپه دې وجه مسلمانانو له ددې تحریک نه ځانته کیدل پکار دی، او ددوی سره میل جول او تعلق او اتحاد ساتل نه دی پکار.... الخ (کفایت المفتی ص ۳۲۹ ج ۱ فصل پنجم فرقه مودودی)

(۲) وفی شرح التنویر: ویکره امامه عبد..... وفاسق..... ومبتدع ای صاحب بدعة وهی اعتقاد خلاف المعروف عن الرسول.

(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۱۳ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام)

(۳) وفی الهنلیه: وتحوز امامه الاعرابی والاعمی والعبد وولد الزنا والفاسق الا انها تکره هکلا فی المتن. (فتاویٰ عالمگیریه ص ۸۵ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من یصلح اماما لغيره)

کنبی۔ لیکن د انفراد نہ دا اقتداء بہترہ دہ (۱)۔ وهو الموفق

د ضروریات دین نہ د منکر اوبدعتی سری اقتداء!

موال: علمائے دین دے مسئلے بارے کنبی خہ فرمائی چہ پہ غور غشتر کنبی د مذهبى او دینى جماعتونو واپہ واپہ شاخونہ موجود دى. مثلاً مفتى گروپ، هزاروی گروپ، نورانی گروپ، مودودی جماعت، تبلیغی جماعت، توحیدی جماعت وغیرہ وغیرہ. پہ دے جماعتونو کنبی ډیر کرته داسې واقعہ مخې ته راشی چہ یوبل پسې مونځ نه کوی آیا پہ دوی کنبی خہ داسې جماعت شته چہ هغوی پسې زمونږ مونځ نه کیږی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عزیز البشر غور غشتری اټک ۱۵ جنوری ۱۹۷۵ء

الجواب: د دے جماعتونو هغه افراد چہ د ضروریات دین نه منکر دى هغوی پسې اقتداء کول صحیح نه دى. اگر که هغه تاویل کونکی وی، (۲) او چہ کوم کسان د خه استحسان په وجه په بدعات سیئه کنبی ملوث وی نو د هغوی پسې اقتداء کول مکروى دى البته د انفراد نه اقتداء افضل دہ (۳) (ماخوذ از شامی، بحر، هندیه، وهو الموفق)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: صلى خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة، قال ابن عابدين: افاد ان الصلاة خلفهما اولى من الانفراد.

(الدر المختار مع هامش رد المحتار ص ۳۱۵ جلد ۱ باب الامامة قبيل مطلب فى امامة الامر)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: وان انكر بعض ما علم من الدين ضرورة كفر بها كقوله ان الله تعالى جسم كالا جسم وانكاره حجة الصديق فلا يصح الاقتداء به اصلا.

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۳۱۵ جلد ۱ قبيل مطلب فى امامة الامر)

﴿۳﴾ قال ابن نجيم رحمه الله: فان قلت فما الافضية ان يصلى خلف هؤلاء او الانفراد قيل اما فى حق الفاسق فالصلاة خلفه اولى لما ذكر فى الفتاوى قلناه واما الآخرون فيمكن ان يكون الانفراد اولى لجهلهم بشروط الصلاة ويمكن ان يكون على قياس الصلاة خلف الفاسق والافضل ان يصلى خلف غيرهم فالحاصل انه يكره لهؤلاء التقدم ويكره الاقتداء بهم كراهة تنزيهية فان امكن الصلاة خلف غيرهم فهو المفضل والا فلا اقتداء اولى من الانفراد. (البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)

دَ بَدَعَتی دَ اَقْتِدَاءِ حَکَم!

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسبے خہ فرمائی چہ آیاد بدعتی امامت جائز دے یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: صوفی لعل خان ۲/۵/۱۹۷۰

الجواب: کہ بدعتی کافروی لکہ مرزائی او اکثر شیعہ گان نو هغوی پسې اقتداء باطل او کالعدم ده او که کافرنه وی نومکروه تحریمی ده (۱) وهوالموافق

دَ مَوْدُودیتِ اعتراف او پرچار نه کولو والا امامت ممنوع نه دے

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسبے خہ فرمائی چہ یوسرے پیه ظاهره دَ مونخ پابند او پرهیزگار دے اوزمونزه پیش امام دے، لیکن په هغه کسبے دوه غلطی دی، یوداچه دَمودودی دتفسیر اولنې جلد ورسره موجود دے، او دویم داچه دَمودودی د رسالو وغیره مطالعه کوی، نوپه دے وجه ورپسې مونزه مونخ کول پریخی دے، امام وائی چہ مونخ کوی خکه چه دَمودودی عقیده خرابه نه ده، دغه شان ما مودودی لیدلې هم نه دے اونه دهغه شاگردیم مونزه پښتنو خاتنه بیل جماعت شروع کړې دے، تفصیلی جواب راؤلیرئ ډیره مهربانی به وی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حاجی عزیز الرحمن (دوبی) ۱۳/۱۰/۱۹۷۲

الجواب: چونکه دا امام نه دَمودودیت اعتراف کوی اونه ئې پرچار کوی بلکه

﴿اولی الهندیه: تجوز الصلاة خلف صاحب هوی وبدعة ولا تجوز خلف الرافضی والجهمی والقدری والمشبیهة ومن يقول بخلق القرآن وحاصله ان كان هوی لا یكفر به صاحبه تجوز الصلاة خلفه مع الكراهة والا فلا هکذا فی التبین والخلاصه. (فتاویٰ عالمگیریه ص ۸۳ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من یصلح اماما لغيره)

بیزاری بنکاره کوی، لہذا دہ پسی اقتداء ممنوع نہ دہ، البتہ ددہ دوینانہ بیدار اوسیدل ضروری دی. وهوالموفق.

د گڈ اقتداء مکروہ تنزیہی دہ.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دگڈ د اقتداء خہ حکم دے ہغہ پسی مونخ کیری یانہ؟ اویا ہغہ دامامت نہ لرے کولی شی یانہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد دانش مندی بالاپشاور..... ۱۹۷۸ء/۱۱/۱

الجواب: گڈ پسی اقتداء مکروہ تنزیہی دہ کما فی الہندیہ ص ۸۹ جلد ۱ ولوکان لقدم الامام عوج وقام علی بعضها یجوز وغیرہ اولی. (۱) نوددے عیب پہ وجہ دہغہ لرے کول یوبی قانونہ کاردے البتہ دہغہ دیارہ پخپلہ مستعفی کیدل بہتر دی. وهوالموفق

د سود خور امام اقتداء مکروہ تحریمی دہ.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیوجمات امام مشہور سود خوردے اویو خائے کنبی نہ مختلفو خایونو کنبی بنکارہ پہ بنکارہ سود کوی دداسے امام اقتداء یاپہ جمات کنبی ددہ امام جوہول خنگہ دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حجاب شاہ میاں خان مردان..... ۱۹۷۲ء/۲/۲

الجواب: مکروہ تحریمی دی. (۲) وهوالموفق.

د کوم امام نسب چہ معلوم نہ وی دہغہ د اقتداء حکم.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی. بعضی خلق وائی چہ د

(۱) (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۸۵ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من یصلح اماما لغيره)

(۲) قال العلامة الحصفی رحمہ اللہ: وکلما نکرہ خلف امرد..... وشارب الخمر واکل

الربا. (الترمختار علی هامش ردالمختار ص ۴۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامر)

کوم امام نسب معلوم نہ وی ہفہ پسی اقتداء صحیح نہ ده. آیا دا صحیح خبره ده؟ بینوا توجروا.

المستفتی بادشاہ گل دھیری شب قدر چار سده... ۱۰۶۹/۱۴/۱۴

الجواب: یہ اسلام کنبی علم او تقویٰ لوئی خیز دی (۱) نسب صرف یہ انتظامی کارونو کنبی معتبر دی. یہ دی وجہ دامستله بالکل صحیح نہ ده. (۲) وهو الموفق

یہ یوی خنپی سره دمعدور کس امامت

سوال: علمائی دین دی مسئلہ باره کنبی خہ فرمائی گد امام چہ دسجدی او قعدی (التحیات) یہ حالت کنبی یوہ خپہ یہ سنت طریقہ نشی کینودلی. او یہ دغہ کلی کنبی صحیح وجود والا سری هم موجود دی، دھغوی یہ موجود گئی کنبی ددی گد امامت صحیح دی یانہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولوی حاجی ایوب گلگت..... ۸/ربیع الاول ۱۴۰۱ھ

﴿۱﴾ قال العلامة عماد الدين ابن كثير: (وقوله تعالى: ان اكرمكم عند الله اتقاكم) اي انما تتفاضلون عند الله تعالى بالتقوى لا بالا حساب وقد وردت الاحاديث بذكر عن رسول الله ﷺ قال البخاري: عن ابي هريرة قال: سئل رسول الله ﷺ اي الناس اكرم؟ قال: اكرمهم عند الله اتقاهم قالوا: ليس عن هذا نسألك قال: فاکرم الناس يوسف نبي الله، ابن نبي الله، ابن نبي الله ابن خليل الله، قالوا: ليس عن هذا نسألك قال: فعن معادن العرب تسألوني؟ قالوا: نعم قال، فخيركم في الجاهلية خياركم في الاسلام اذا فقهوا.

(تفسير ابن كثير ص ۲۷۵ جلد ۳ سورة الحجرات آیت: ۱۳)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: والاحق بالامامة الا علم باحكام الصلاة فقط صحة ولساد بشرط اجتنابه للفواحش.

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۳۱۲ جلد ۱ باب الامامة)

وقال العلامة طاهر بن عبد الرشيد: وفي الاصل لا يجوز للسيد الجاهل ان يتقدم على الفقيه لان شرف العلم فوق النسب.

خلاصة الفتاوى ص ۳۲۳ جلد ۳ كتاب الكراهية جنس آخر

الجواب: کہ دا گڈا اعلم القوم نہ وی نو دہ پسی اقتداء افضل نہ دہ کما فی رد المحتار ص ۵۲۵ جلد ۱ و كذلك اعرج يقوم ببعض قدمه (۱) البتہ ددی عیب پہ وجہ باندی واجب العزل نہ دی. وهو الموفق

والدین سرہ د گستاخی کونکی کس امامت مکروہ دی.

حوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زید دیوی محلہ امام دی دَمور پلار گستاخی کوی. آیا دہ امامت صحیح دی؟ خلقوتہ دہ تبلیغ او تعلیم ورکول خہ حکم لری؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۵ جنوری ۱۹۷۵ء

الجواب: کہ دَ زید مور پلار پہ حقہ وی نو دَعقوق نافرمائی پہ وجہ زید پسی اقتداء (دَنیکو خلقو پہ موجودگی کنبی) مکروہ تحریمی دہ

لان العقوق من الكبائر كما فی حدیث متفق علیہ (۲) والاقتداء خلف الفاسق مکروہ تحریماً كما صرح به فی شرح الكبير ص ۳۷۹ باب الامامة (۳) واما التقيد المذكور فلما فی البحر ص ۳۴۹ جلد اوینگی ان یكون محل کراهة الاقتداء بهم عند وجود غیرهم والا فلا کراهة (۴)

﴿۱﴾ قال العلامة الشامي: وكذلك اعرج يقوم ببعض قدمه فالإقتداء بغيره أولى تاتر خانية. (رد المحتار هامش الدر المختار قبيل مطلب فی الاقتداء بشافعي الخ باب الامامة ص ۴۱۶ جلد ۱)
﴿۲﴾ عن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله ﷺ الكبائر الاشرار بالله وعقوق الرا دین و قتل النفس واليمين الغموس رواه البخاری وفي رواية انس وشهادة الزور بدل اليمين الغموس متفق عليه.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۷ جلد ۱ باب الكبائر وعلامات النفاق)

﴿۳﴾ قال الحلبي: كذا فی فتاویٰ الحجة وفيه اشارة الى انهم قدموا فاسقا بالثمن بناء على ان کراهة تقدیمه کراهة تحریم. (الشرح الكبير ص ۴۷۵ فصل فی الامامة)

﴿۴﴾ (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

لیکن د کراہت باوجود د خاندلہ مونخ نہ اقتداء بہتر دہ. (۱): صرح بہ فی امامۃ البحر والفتح والہندیہ ورد المختار. اود داسی کس دیارہ پہ تعلیم ورکولو اوتبلیغ کولو کنبی ہیخ گناہ نشته. لان المنکر فی قوله تعالی اتامرون الناس بالبر وتنسون انفسکم هو المعطوف. (۲): فقط. وهو الموفق.

د امور شرعیہ پابندی نہ کونکی اود دروغ ویونکی کس امامت!

حوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه زمونږ په امام کنبی لاندینی کمزوری دی. (۱). په رمضان کنبی ئې صرف درې روزې اونیولی. (۲). د تمیاز ونه روستو اودس نه اوچوی. (۳). د مونخ هیخ پابندی نه کوی. (۴). بغیر د عذر نه هم کله کله مونخ نه کوی. (۵). قرآن مجید کله دیوځائی نه کله دېل ځائی نه وائی. (۶). د دروغو نه ځان نه ساتی. آیا داسی کس پسي اقتداء صحیح ده؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۲۱/۱۱/۱۹۷۴.

الجواب: بشرط صدق وثبوت داسی کس پسي د نیکانو خلقو اقتداء مکروه ده. يدل عليه ما في البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم الفاسق والعبد وغيره عند وجود غيرهم والا فلا كراهة. (۳) وهو الموفق.

(۱) قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: فالحاصل انه يكره لهؤلاء التقدم ويكره الاقتداء بهم كراهة تنزيهية فان امكن الصلاة خلف غيرهم فهو افضل والا فلاقتداء اولي من الانفراد.

(البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

(۲) علامه شبیر احمد عثمانی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی اودایت نه مقصود دادي چه واعظ ته پخپل وعظ باندې ضرور عمل کول پکاردی دامطلب نه دې چه فاسق دې چاته نصیحت نه کوی. (تفسیر عثمانی باره: اول سورة البقره آیت: ۴۴ رکوع ۵)

(۳) (البحر الرائق ص ۳۴۹ جلد ۱ باب الامامة)

د خپل استاد عالم دین بی عزتی او توهین کونکی کس امامت!

پوښوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یوسړې د خپل استاد چه عالم دین هم دې، د دنیاوی لالچ په وجه بی عزتی او توهین کوی، آیا داسړې ددې فقهی جزئیة لاندې داخل نه دې؟ چه من اهان علما بغیر سبب خیف علیه الکفر، او په دې سلسله کښې داشاگرد عاق دې او که نه؟ او دده امامت به جائز وی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حافظ هدايت الرحمن مانکی صوابی ۱۲/ محرم الحرام ۱۴۰۳ هـ
الجواب: د عالم سره د علم دین په وجه عداوت کول د کفر باعت دې، د ذاتیاتو په وجه سره عداوت کفر نه دې. (۱): البته د سباب المسلم فسوق (۲): په بناباندې دا سړې فاسق دې، او داسې کس پسي اقتداء مکروه تحریمی ده. (۳): چه کله په قوم کښې ددې سړې نه نیک خلق موجود وی، د عاق هم د احکم دې. (ماخوذ از شرح فقه الاکبر و بحر الرائق). وهو الموافق.

﴿۱﴾ قاله الملا علی قاری: من ابغض عالماً من غیر سبب ظاهر خیف علیه الکفر قلت الظاهر انه یکفر لانه اذا ابغض العالم من غیر سبب دنیوی او اخروی فیکون بغضه لعلم الشریعة ولا شک فی کفر من انکرة فضلاً عن ابغضه.

(شرح فقه الاکبر لملا علی قاری ص ۱۷۳ فصل فی العلم والعلماء)

﴿۲﴾ عن عبد الله بن مسعود قال قال رسول الله ﷺ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر. (الصحيح المسلم ص ۵۸ جلد ۱ کتاب الايمان)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: ويكره امانة عبد وفاسق واعمي، قال ابن عابدين: (قوله اي غير الفاسق) واما الفاسق فقد عللوا كراهة تقديمه بانه لا يهتم لامر دينه وبان في تقديمه للامامة تعظيمه وقد وجب عليهم اهانتة شرعاً ولا يخفى انه اذا كان اعلم من غيره لا تنزل العلة فانه لا يؤمن ان يصلى بهم بغیر طهارة فهو كالمبتدع تكره امامته بكل حال بل مشى في شرح المنية على ان كراهة تقديمه كراهة تحریم.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۱۲ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

د پردو خلقو کور ته بغیر پردې نه د تللو راتللو والا کس امامت.

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یو سړې بالکل پردې اود علاقه غیر اوسیدونکې وی اودلته ئې څوک رشته دار نه وی اونه ئې څوک پیژنی. اوداسې یو داسې کور ته بې پردې ځی راځی چه په هغې کښې ډیرې پیغلې جینکې وی او څه واده کړې شوې او څه کونډې وی چه په دغه کور کښې اوسېری یعنی ټولې غیر محرم وی اودې په دغه کور کښې خوری څکی هم. په شریعت کښې د داسې سړی د امامت څه حکم دې. جائز دې یا ناجائز؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عطاء الله جان مانکی صوابی ۱۹۷۱/۱۲/۲۳.

الجواب: چونکه عوام هم په دې خراب کار کښې اخته دی لهذا ددې امام پسي دعوامو اقتداء مکروه نه ده که په مقتدیانو کښې غیر فاسق موجود وی نو بیا به ده پسي اقتداء مکروه وی. بدل علیه مافی البحر ص ۳۴۹ جلد ۱ وینفسی ان یکون محل کراهة الاقتداء بهم عند وجود غیرهم والا فلا کراهة لئلا یخفی (۱). وهو الموفق

زنا کار امام جوړول مکروه تحریمی دی.

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د زنا کار امام جوړول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: هیډ ماسټر پیرامری سکول ۱۹۷۲/۱۱/۱۲.

الجواب: زنا کار پسي مونځ کول یا هغه باقاعده امام جوړول مکروه تحریمی دی (۲)

(۱) (البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)

(۲) قال العلامة محمد امين ابن عابدين: (قوله وفاسق) من الفسق وهو الخروج عن الاستقامة ولعل المراد به من يرتكب الكبائر كشارب الخمر والزاني واكل الرباء ونحو ذلك. (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۲۱۴ جلد ۱ قبيل مطلب البدعة خمسة اقسام)

کما فی شرح الکبیر کراهة تقدیمه کراهة تحریم ص ۴۷۹ (۱) لیکن خانله مونخ نه فاسق پسې اقتداء کول افضل دی.

کما فی شرح التنویر صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة، وفي ردالمحتار ص ۵۲۵ جلد ۱ افاد ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد لاکن لا ینال کما ینال خلف تقی وورع ﴿۲﴾. وهو الموفق

د پلار او استاد اهانت کونکی امامت

موال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه زید. عمر او بکر درې روڼه دی. په دوی کښې زید مستند عالم دین دې او واده شوې هم دې او بکر او عمر په کور کښې نه وی بلکه دکاروبار په سلسله کښې په سفر باندې وي. بکر او عمر د زید سره دافیصله کړې وه چه د مورپلار خرچه به په شریکه ادا کوو. لیکن د زید اخلاق د مورپلار سره ډیر د سپکاوی ده او زید دخپل پلار شاگرد هم دې. زید ضعیف عمرو الا مورپلار دکورنه او ویستل گوزارونه ئې ورته ورکړل او د چائې پیاله ئې هم پرې په زور سره واپوله. زید مورپلار ته په کور کښې عزت سره روئې هم نه ورکوی. خپل پلار په هره خبره باندې زوری. او بدې ردې ورته وائی. نو سوال دادې چه د داسې سړی د اقتداء څه حکم دې؟ بینوا تو جوړ او.

المستفتی: مولانا غلام حیدر لنه احمد خیل بنو..... ۱۲، صفر ۱۳۹۲ هـ
الجواب: بشرط صدق مستفتي زید عاق او فاجر دې. ده پسې اقتداء مکروه تحریمی ده. لحديث الكبائر ومنها عقوق الوالدين (۳). وفي منحة الخالق

﴿۱﴾ (غنية المستملی المعروف بالكبرى ص ۴۷۵ فصل فی الامامة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار مع الدر المختار ص ۴۱۵ جلد ۱ قبیل مطلب فی امامة الامر د باب الامامة)

﴿۳﴾ عن عبد الله بن عمرو قال قال رسول الله ﷺ الكبائر الاشراك بالله وعقوق الوالدين وقتل النفس واليمين الغموس رواه البخاري وفي رواية انس وشهادة الزور بدل اليمين الغموس مضى عليه. (مشکواة المصابيح ص ۱ جلد ۱ باب الكبائر وعلامات النفاق الفصل الاول)

قال الرملى ذكر الحلى ان تقديم الفاسق والمتدع كراهة التحريم (هامش البحر ص ۳۴۹ جلد ۱). (۱).

نوٹ: کہ قوم دہ نہ ہم خراب وی نواقتداء مکروہ نہ دہ، (بحر) (۲). وهو الموافق

مشرك پسي اقتداء باطل ده

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ مشرک پسی د اقتداء خہ حکم دے جائز دہ کہ نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: احمد خان راولپنڈی..... ۱۹۸۳ء/۱۲/۱۹

الجواب: مشرک پسی اقتداء باطل دہ کہ دھر مکتب فکر سرہ تعلق ساتی (۳).

وهو الموافق

د بیک د ملازم دامامت حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زید دیوزمیندارہ بینک سیکرٹری دے چہ دا بینک د کو اپریٹو بینک یو شاخ دے، دا بینک لس فیصدہ یازیات پہ سالانہ شرح سرہ قرضہ ور کوی د اصل رقم نہ علاوہ چہ کوم زیاتی رقم شرح جوہری بینک د زید د پارہ تنخواہ د دغی شرح درقم نہ مقرر کړې او د بینک دا ټول کاروبار زید کوی اوس دلته زید د جماعت امام مقرر کولې شی خوبعضی کسان د زید امامت او اقتداء صحیح نہ گنړی د شریعت

(۱) (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

(۲) قال العلامة ابن نجيم: وينبغي ان يكون محل كراهة الاقتداء بهم عند وجود غيرهم والا فلا كراهة لما لا يخفى.

(البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

(۳) وفي الهنديه: ولا تجوز خلف الرافضي والجهمي والقلري والمشبهة ومن يقول بخلق القرآن وحاصله ان كان هوى لا يكفر به صاحبه تجوز الصلوة خلفه مع الكراهة والا فلا. فتاوى عالمگیریہ ص ۸۲ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من يصلح اماما لغيره)

رہا کنبی دہ د امامت خہ حکم دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد اکرم قریشی واہ کینت..... شوال ۱۳۸۹ھ

الجواب: زید د تعاون فی المعصیت پہ وجہ باندی د امامت لائق نہ دی، چرتہ یو نیک سرپی دی امام جوہ کرپی شی، قال الله تعالى ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان (۱) وایضاً لعن رسول الله ﷺ کاتب الربوا فتكون ذنباً کثیرة (۲) واضحه دی وی چہ ربوا، سود او منافع یو خیزدی پہ صحیح احادیثوسرہ ثابت دی چہ پہ قرضی باندی منافع اخستل سود او حرام دی (۳)۔ وهو الموفق

د بادی بواسیرو والا امامت۔

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو امام د بادی بواسیرو مریض دی دہغہ د اقتداء خہ حکم دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: میان محمد نیاسین فضل آباد ملا گنڈا ایجنسی

الجواب: کہ دا امام شرعی معذور نہ وی نو امامت کولی شی (شامی)، (۴) وهو الموفق

﴿۱﴾ (سورة مائده پارہ: ۶ آیت: ۲ رکوع ۱)

﴿۲﴾ عن جابر قال لعن رسول الله ﷺ اكل الربوا وموكله وکاتبه وشاهديه وقال هم سواء رواه مسلم. (مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۴۴ جلد ۱ باب الربوا الفصل الاول)

﴿۳﴾ وعن علی قال: قال رسول الله ﷺ کل قرض جر منفعة فهو ربا، رواه الحارث بن ابی اسامة واسناده ساقط وله شاهد ضعيف عن فضالة بن عبيد عند البيهقي وآخر موقوف عن عبد الله بن سلام عند البخاری. (بلوغ المرام للعسقلانی ص ۲۸۲ رقم حدیث: ۸۱۲ قبیل باب الغلیس والحجر) وقال الشيخ اشرف علی التهانوی: اخرجه البيهقي فی المعرفة عن فضالة بن عبيد موقوفاً بلفظ کل قرض جر منفعة فهو وجه من وجوه الرباء ورواه فی السنن الکبریٰ عن ابن مسعود وابی ابن کعب وعبد الله بن سلام وابن عباس موقوفاً علیهم.

(امداد الفتاویٰ ص ۲۱۵ جلد ۳ رسالہ کشف الدجی عن وجه الربوا)

﴿۴﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: ولا طاهر بمعلوم هذا (بقیہ حاشیہ پہ بل مخ)

مکتبہ والا اور مکتبہ کاوی کو کی کسی امام

[illegible]

المستفتی مولوی عبدالاکبر مسجد خانان

الجواب كذا الزام مسلم یا مبرهن وی نودی امام یسې اقتداء مکروه ده (۱) البته دانفرادنه اقتداء افضل ده. (شامی بحر. هندیه). وهو الموفق.

بخشہ د خرچی نہ محرومہ کونکی پہ کورڈن کنی

ڊول وهونكى او دغير محرم د مونكى كس امامت

وال: علمائې دين دې مسئلې باره كېنې څه فرمائي چه يو كس په آخرى عمر كېنې دويم واده او كړى. او اولنئ بنځه د شرعى حقوقو او خرچې وغيره نه محرومه كړى. او بچى هم محروم كړى. په دويم واده كېنې په كور دن كېنې ډمان رااو غواړي او ډولونه او وهى. او پر دې بنځې گډوى. او سندرې پكېنې او ويلي شوي. دغه شان غير محرم بنځې په ښكاره مخ د موى وغيره وغيره. آيا دده امامت جائز دي؟ بڼوا توجروا.

المستفتی: فقیر احمد شاہ دیرہ اسماعیل خان۔

(بقیه حاشیه) ان قارن الوضوء الحدث او طراً علیه بعده وصح لو توضأ على الانقطاع وصلی كذلك كافتداء بمقتصد امن خروج الدم.

(الدر المختار ص ٢٢٨ جلد ١ باب الامامة قبيل مطلب في الاثغ)

﴿١﴾ قال العلامة الحصكفي: وفي النهر عن المحيط صلى خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة، قال ابن عابدين: افاد ان الصلاة خلفهما اولى من الانفراد. (ردالمحتار في شرح الدر المختار ص ٣١٥ جلد ١ قيل مطلب في امامة الامرد باب الامامة)

[illegible]

د آفيمو نشه کونکي مرو ته د پيشي په طور

غسل ورکونکی او د جادوگر امام اقتداء

په نښه کښې مست وی او مړو ته د پېښې په طور مستقل غسل ورکوی. سحر، جادو منتر او غلط تعویذونه کوی. دده امامت صحیح دي یا نه؟ بېنوا توجروا المستفتی: شمس الرحمن کالتکس ضلع دیر..... ۱۹۷۳ء/۴/۵.

﴿١﴾ قال العلامة محمد بن البرزاز الكردي: استماع صوت الملهى كالضرب بالقضيب ونحوه حرام لقوله عليه السلام استماع الملهى معصية والجلوس عليها فسق والتلذذ بها كفر اى بالنعمة.

(فتاویٰ بزازیہ علی ہامش الہندیہ ص ۳۵۹ جلد ۲ الباب الثالث فیما یعلق بالمناہی)

﴿٢﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ويكره امامة عبد وفاسق واعمي ومبتدع، قال ابن عابدين: تكره امامته بكل حال بل مشى في شرح المنية على ان كراهة تقديمه كراهة تحريره.

(ردالمحتار مع الدرالمختار ص ٣١٣ جلد ١ قبيل مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

﴿٣﴾ قال الحصكفي: ويكره تقليد الفاسق ويعزل به الالفتة، قال ابن عابدين: اى بالفسق لو طرأ عليه والمراد انه يستحق العزل كما علمت آنفا ولذا لم يقل يعزل.

(الدر المختار مع رد المختار ص ۴۰۵ جلد ۱ باب الامامة)

﴿٢٦﴾ (الترمذي المختار على هامش رد المحتار ج ١ ص ٢١٥ جلد ١ قيل مطلب في امامة الامر باب الامامة)

فتاویٰ فردوسی جی جہ افسہ خکل حرام دی لما فی الدر المختار و یحرم اکل النبی
 و حرام ہو در دہ و الفحشاء (۱) و عمامہ فی سائر کتب الفتاویٰ، او حرام
 در کتب کبھی د سونی. حصہ کر جہ غنی الروام وی او فاسق پسې اقتداء مکروه
 تحریمی ده. صرح به فی الکبیری. (۲) دغه شان پیشه و رمزی لامبونکی دخلقو
 په نظر کنبی سپک وی. چه د کراهیت اقتداء باعث دې، کمایدل علیه تعلیل
 الهدایہ حیث قال ولان فی تقدیم هؤلاء تغیر الجماعۃ ص ۱۱۰ جلد ۱ (۳) او
 جادو و گرتوب د فسق یا کفر نه خالی نه وی، لهذا داسې امام پسې اقتداء نه دی
 کول پکار. (۴) و هو الموافق.

په ناجائزه معامله کنبی د مور پلار نه دخفه خوئی اقتداء جائز ده.

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه یو پیش امام دخپلې
 مور نه خفه دې هغه ته قوم وائی چه دمور نه راضی نامه واخله یا ترینه معافی
 او غواړه لیکن هغه نه راضی نامه اخلی او نه معافی غواړی او دموریان ئې
 دادې، خبره داسې ده چه زما خوئی فلانکی خوئی د فلانکی قوم کلي
 خفه شوي او دچاکورته تلې دې اوزماد خاوند اته (۸) کاله او شوچه مړ شوي په
 دې اته (۸) کالو کنبې هغه زما هیڅ مدد نه دې کړې، پروسکال هغه کورته راغې

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمختار ص ۳۲۵ جلد ۵ کتاب الاشربة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحلبي في شرح المنية: في فتاوى الحجة وفيه اشارة الى انهم قدموا لما سقا

يالمون بناء على ان كراهة تقديمه كراهة تحريم. (الشرح الكبير ص ۳۷۵ فصل في الامامة)

﴿۳﴾ (هدايه ص ۱۱۰ جلد ۱ باب الامامة كتاب الصلوة)

﴿۴﴾ قال الحصكفي: وحرام وهو علم الفلسفة والشعبلة والتنجيم والرمل وعلوم

الطبايعين والسحر، قال العلامة ابن عابدين: فهذه انواع السحر الثلاثة قد تقع بما هو كثر

من لفظ او اعتقاد او فعل وقد تقع بغيره كوضع الاحجار وللسحر فصول كثيرة في كتبهم

فليس كل ما يسمى سحرا كقراً اذ ليس التكفير به لما يترتب عليه من الضرر بل لما يقع به

مما هو كفر كاعتقاد افراد الكواكب بالربوبية واهانة قرآن او كلام مكفر ونحو ذلك.

(ردالمختار هامش الدر المختار ص ۳۳ جلد ۱ مطلب السحر انواع)

مونہ جرگہ کینولہ ہفہ تہ مو اووٹیل نودی خفہ سو دبل جاکورہ لاہور اوس
واتی چہ خہ بہ دہم، نہ خفہ او سیرہ، کہ سیرہ دہم، سیرہ دہم، سیرہ
غواہی نوز ماخوینہ بر لایق، ہ جم جوئی حبسی نی و جوئی موسی، و خہ بہ
ددی جولانہ پ نہ معافی اونہ غواہ، پہ دی صورت کنبی دداسی خونی
امامت جائز دی یانہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی محمد غنی راولپنڈی ۱۹۲۹ء/۱۱/۲۲۔

الجواب: تاخہ تفصیل نہ دی بنود لی چہ دَخفگان وجہ خہ دہ، لہذا تعلیقی
جواب درکولی شی، یعنی کہ چرتہ دَمورد جائز معاملی پہ وجہ داخفگان وی
نود فسق پہ وجہ دہ پسے اقتداء مکروہ تحریمی دہ، (۱)۔ او کہ دَمور پہ خہ
ناجائزہ معاملہ باندی داخفگان وی نویہ دہ باندی ہیخ خبرہ نشتہ۔ حدیث
لا طاعة للمخلوق فی معصية الخالق، (۲)۔ وهو الموافق۔

مَحْضُورٌ علیہ السلام پہ بارہ کنبی دَ نازیبا کلماتو ویونکی دَ توبی نہ پس دَ امامت حکم
موال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زما پہ پلار مولانا امین
الحق صاحب باندی بعضی مخالفینو دَ ذاتی عناد پہ وجہ دا الزام لگولی دی
چہ دہ دَن نہ خلویینت (۴۰) کالہ مخکنبی دَ آنحضرت فداه ابی وامی پہ بارہ
کنبی نازیبا کلمات استعمال کری وو، چہ دَ هغی پہ وجہ دَ هغی وخت علماؤ
دی دَ امامت نہ لری کری وو، حال داچہ زما والد صاحب پہ خیل تول عمر کنبی
چرتہ دا قسم الفاظ نہ دی ویلی، زما والد صاحب دَ سلسلہ عالیہ قادریہ سرہ
منسلک دی، دَ اولیاء اللہ منلو والا او معتقد دی، او دَ حضور صلی اللہ علیہ وسلم پہ ادنی امتی

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: ویکرہ امامۃ عبد واعرابی و فاسق واعمی و متدع، قال
ابن عابدین: تکرہ امامتہ بکل حال بل مشی فی شرح المنیۃ علی ان کراہۃ تقلید کراہۃ تحریم۔

(ردالمحتار مع الدر المختار ص ۳۱۴ جلد ۱ مطلب البدعة خمسة اقسام باب الامامة)

﴿۲﴾ (مشکوٰۃ المصابیح ص ۳۲۱ جلد ۱ الفصل الثانی کتاب الامارۃ)

کیدلو باندی فخرکوی. خدائی دے نکری کہ چرتہ دَشریت پہ مقتضاء دا قسم
الفاظ و نیلے وی اودہ توبہ ویستلے وی او انابت الی اللہ شوی وی نوآیادہ
پسے اقتداء صحیح ده؟ بینوا توجروا.

المستفتی سیدالابرار منشی فاضل نوشهره..... ۱۹۲۹ء، ۲۴

الجواب: پہ شرعی ثبوت سرہ پیغمبرته کنخل کولو دثابتیدلونه پس دکنخل
کونکی توبہ دقرآن. حدیث او فقہی پہ بنیاد صحیح ده. او امامت ئی ہم
صحیح دے.

قال الله تعالى في شأن المنافقين، ولقد قالوا كلمة الكفر وكفروا بعد اسلامهم وهموا
بما لم ينالوا الى ان قال فان يتوبوا يك خير الهم (الاية) ﴿١﴾ وجه الاستدلال ان
المنافقين كانوا مسلمين ظاهرا، ويجرى عليهم احكام المسلمين وقال الله تعالى غافر
الذنب وقابل التوب ﴿٢﴾ من غير تقيد وتخصيص، وقال رسول الله ﷺ التائب من
الذنب كمن لا ذنب له ﴿٣﴾ وقال العلامة الشامي في ردالمحتار ص ۲۰۲ جلد ۳
فهذا صريح كلام القاضي عياض في الشفاء والسبكي وابن تيميه وائمه مذاهب على
ان مذهب الحنفية قبول التوبة بلا حكاية قول آخر عنهم وانما حكوا الخلاف في بقيه
المذاهب الخ ﴿٤﴾. وهو الموفق

پہ گانرہ باندی د نفع اختونکی اود پيشہ وراہام داقتداء حکم.

حوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ (۱) یو پیش امام چاتہ
دری زرہ (۳۰۰۰) روپی ورکری او زمکہ ئی تر گانرہ جو رہ کرہ، اود زمکہ
دپیداوارنہ مالک تہ ہیخ ہم نہ ورکوی او ورکری شوی رقم پہ دستور سرہ
ساتی آیا دداسی قسم معاملہ کونکی اقتداء جائز ده؟ (۲). داسی کس چہ

﴿۱﴾ (سورة التوبة پاره: ۱۰ رکوع: ۱۶ آیت: ۷۴)

﴿۲﴾ (سورة المؤمن پاره: ۲۲ رکوع: ۱ آیت: ۳)

﴿۳﴾ (مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۰۶ جلد ۱ باب الاستغفار والتوبة)

﴿۴﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۱۹ جلد ۳ مطلب مهم فی حکم ساب الانبياء باب المرتد)

ہمیشہ دپارہ دآمامت پیشہ اختیار کری۔ ہغہ پسې ہمیشہ دپارہ مونځ کول څنگه دی (۳)۔ کہ داسې پیشہ ور امام پسې اقتداء صحیح نه وی نوډې به څنگه په صحیح لاره راوستلې شی؛ ینوا توجروا۔

المستفتی: شوکت علی ولد تاج ملوک خان طور و مردان۔ ۱۹۲۹ء ۸۴
الجواب: (۱)۔ په مرهونه باندې نفع اخستل جائز نه ده، که مشروط وی او که معروف وی، او زموږ په علاقو کښې معروف ده لهدا حرام ده، او ددې مرتکب فاسق دی، ده پسې مونځ کول مکروه تحریمی دی (۱)۔ لیکن دانفراد نه اقتداء افضل ده۔

عن ابی برده بن ابی موسیٰ قال قدمت المدينة فلقیت عبد الله بن سلام فقال انک بارض فیها الربوا فاش فاذا کان لک علی رجل حق فاهدی الیک تبن او حمل شعیر او جبل قت فلا تاخذه فانه ربوا، رواه البخاری یو قال ابن عابدين: قلت والغالب من احوال الناس انهم انما يريدون عند الدفع الانتفاع ولو لاه لما اعطاه الدراهم وهذا بمنزلة الشرط لان المعروف بمنزلته كالمشروط وهذا مما یعین المنع ﴿۲﴾ (ردالمحتار ص ۴۲۷ جلد ۵) وفي منحة الخالق قال الرملي ذکر الحلبي فی شرح المنية ان كراهة تقديم الفاسق والمبتدع كراهة تحريم وفي البحر بعد عبارة والا فالاعتداء بهم اولی من الانفراد (بحر ص ۳۳۹ جلد ۱) ﴿۳﴾۔

(۳، ۲)۔ دآمامت پیشہ خو پخپله باندې یو مستحسن کار دې بیشکه چه کله په اجرت کښې فرائض او واجبات اخلی یا دشرعی مالدارتوب باوجود زکوٰۃ او فطرانې اخلی نو دا کار ډیر قبیح دې په محلي والو باندې ضروری ده چه دده دپاره تنخواه مقرر کړی او زکوٰۃ وغیره ورله په اجرت یعنی تنخواه کښې نه ورکوی، وهو الموفق۔

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمه الله: صلی خلف فاسق او مبتدع نال فضل الجماعة وکذا تکره خلف امرد، قال ابن عابدين: افاد ان الصلاة خلفهما اولی من الانفراد۔ (الدر المختار مع رد المحتار ص ۴۱۵ جلد ۱ مطلب فی امامة الامرد باب الامامة)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۳۳ جلد ۵ کتاب الرهن)

﴿۳﴾ (منحة الخالق علی هامش البحر الرائق ص ۳۳۹ جلد ۱ باب الامامة)

ریڈیوٹی وی وغیرہ مرمت کوئی مستری پسې د اقتداء حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ دیومولوی صاحب
خوئی دریدیو او تی وی مستری دے نوآیا دے مستری خوئی پسې مونخ
ادا کول جائز دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: هدايت الله کانگرہ چارسده..... ۲۱/شعبان ۱۴۰۹ھ

الجواب: فاسق پسې د فاسقانواقتداء بغیر د خہ کراہت نہ جائز ده. (۱). (ماخوذ
از بحر ہندیہ باب الامامة). وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: وينبغي ان يكون محل كرامة الاقتداء بهم عند وجود
غيرهم والا فلا كراهة كما لا يخفى.
(البحر الرائق ص ۳۲۹ جلد ۱ باب الامامة)

باب القراءة في الصلوة

پہ لالہ باندی وقف کول مونخ فاسدونکی نہ دی.

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسری دکلمہ توحید ذکر پہ دوران کنبی یاد مونخ پہ دوران کنبی پہ لالہ، باندی وقف اوکری، اود وقف نہ پس الا الله، اووائی اودا وقف کول قصدا یا پہ ہیرہ اویدا ناپوہی پہ وجی سرہ وی نو ددی خہ حکم دی؟ مونخ بہ فاسدوی یانہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولانا غلام جلیل صاحب مدرس مدرسه مفتاح العلوم هنگو ۱۹۸۲ء، ۷/۱۰،
الجواب: دمفتی بہ قول مطابق داوقف دمونخ فاسدونکی نہ دی. (فلیراجع الی
الہندیہ ص ۸۵ جلد ۱ الفصل الخامس زلة القاری (۱). وهو الموفق.

د دوو (۲) سورتونو پہ مینخ کنبی ورکوئی سورت پریخودل مکروہ دی.

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی کہ یو امام دوہ (۲) سورتونہ مثلاً اولنی رکعت کنبی سورۃ الفیل اولولی، اودویم رکعت کنبی سورۃ الماعون اووائی یا پہ اولنی رکعت کنبی سورۃ العصر اووائی او پہ دویم رکعت کنبی الم ترکیف اووائی نو دامکروہ دی یانہ؟ ددی دواپرو صورتونو خہ حکم دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۱۴/۹/۱۹۸۲

﴿۱﴾ قال فی الہندیہ: وان تغیر بہ المعنی تغیرا فاحشا نحر ان یقرأ شہد اللہ اتہ لا الہ ووقف ثم قال الا هو لا تفسد صلاتہ عند عامۃ علمائنا وعند البعض تفسد صلاتہ والقوی علی علم الفساد بکل حال ہکذا فی المحيط. (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۸۱ جلد ۱ فصل الخامس فی زلة القاری)

الجواب: چہ کلہ یو امام پہ اولنی رکعت کنبی الم ترکیف اووائی او پہ دویم رکعت کنبی ارایت الذی اووائی نودامکروہ دی. اوچہ کلہ پہ اولنی رکعت کنبی والعصر اووائی او پہ دویم رکعت کنبی الم ترکیف الخ. اووائی نودامکروہ نہ دی

کما فی شرح التنویر مع ردالمحتار قبیل باب الامامة ویکره الفصل بسورة قصيرة اما بسورة طويلة بحيث يلزمه منه اطالة الركعة الثانية اطالة كثيرة فلا يكره ، شرح المنية ﴿١﴾. وهو الموفق

پہ مونخ کنبی دوه سورتونوسره فصل کول جائز دی

اوپہ یو ورکوٹی سورت سره فصل کول مکروہ دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسرے پہ اولنی رکعت کنبی سورة الكافرون اوپہ دویم رکعت کنبی سورة الاخلاص اووائی یا پہ اولنی رکعت کنبی سورة التین اوپہ دویم کنبی سورة القدر اووائی نوآیا دا طریقہ مکروہ یا غیر مکروہ ده؟ مدلل او مبرهن جواب راؤ لیجی؟ بینوا توجروا المستفتی: حکیم عبدالرؤف صاحب پایینی صوابی..... ۱۹۸۹ء/۱/۹

الجواب: کہ پہ دوه سورتونوسره فصل (جدا والی) وی نومکروہ نہ دی او کہ پہ یو سورت سره وی نو مکروہ دی خوچہ دا فصل راوستونکے سورت ورکوٹی وی. او کہ ہیکارہ او بد سورت وی نومکروہ نہ دی.

کما فی شرح التنویر ص ۵۱۰ جلد ۱ ویکره الفصل بسورة قصيرة، اما بسورة طويلة بحيث يلزم منه اطالة الركعة الثانية اطالة كثيرة فلا يكره (شرح المنية) كما اذا كانت سورة قصيرتان ﴿٢﴾. وهو الموفق

یولوی آیت پہ دوه رکعتونو باندي تقسیم

سره لوستل جائز دی خود سنتونه خلاف دی

الجواب: محترمی و مکرمی جناب صدر دارالافتاء مفتی صاحب دارالعلوم حقانیہ

﴿١﴾ (ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۴۰۴ جلد ۱ قبیل باب الامامة)

﴿٢﴾ (ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۴۰۴ جلد ۱ قبیل باب الامامة)

یوہ استفتاء خدمت کنبی وړاندې کوم. چه په خوا جزاؤ باندې مشتمله ده جواب ئې را کړئ. (الف) — په فرض جهری مونځ کنبې امام دپاره په یو رکعت کنبې دیو آیت کم نه کم خومره حصه لوستل ضروری ده؟

(ب) — یو آیت خومره لوی وی (دقرآن کریم د بعضې لویو آیتونو حوالې را کړئ). چه دهغې دیو جزء حصه لوستلوسره رکعت صحیح کیږی. او قرأت ادا کیږی. (ج) — یو امام صاحب دفجریه دوه رکعتونو کنبې یو رکعت کنبې سورة الفتح دآخری آیت نمبر ۲۹ صرف آخرنی حصه یعنی سیماهم فی وجوههم نه اجرا عظیم پورې اولوستله او رکوع ئې اوکړه آیا دامونځ به صحیح وی؟ بینوا توجروا المستفتی: حبیب الله چوک ابریشم گران پشاور..... ۱۹۸۸ء ۷/۲.

الجواب: چه کله مونځ گذار اوږد آیت لکه آیت الكرسي یا سورة الفتح آخری آیت په دوه رکعتونو باندې تقسیم کړی یا سورة الكوثر په اندازه ترینه او وائی نواجب قرأت ادا شو او مونځ صحیح شو البته د سنتونه خلاف دي. فلیراجع الی ردالمحتار ص ۲۲۱ جلد ۱ بحث واجبات الصلوة (۱) وهو الموفق.

په العالمین او الرحمن کنبې وصل او وقف دواړه جائز دی.

سوال: علمائې دین دي مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه زمونږ امام په الحمد لله رب العالمین. باندې وقف او کړو او الرحمن الرحیم ئې جدا او وې. په دې باندې یوسړی اعتراض او کړو چه دا غلط دي بلکه وصل کوه یعنی ن الرحمن الرحیم وایه، ځکه چه دا وقف غلط دي. خبره دې پورې راغله چه امام صاحب

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: لو قرأ آية طويلة كآية الكرسي أو المداينة البعض في ركعة والبعض في ركعة اختلفوا فيه على قول ابي حنيفة قيل لا يجوز لانه ما قرأ آية تامة في كل ركعة وعامتهم على انه يجوز لان بعض هذه الآيات يزيد على ثلاث فصار او يعدلها فلا تكون قراءته اقل من ثلاث آيات وهذا يفيد ان بعض الآية كالأية في انه اذا بلغ قدر ثلاث آيات فصار يكفى. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۳۸ جلد ۱ مطلب واجبات الصلوة)

ورثہ او وئیل چہ دیرنبہ بنہ تعلیم یافتہ خلق مایسې مونخ کوی هغوی غلطی نه نیسی نوتہ بی تعلیمہ زماغلطی خنگه نیسی، ستامونخ مایسې نه کیبری، تقریباً دوه میاشتی پس یو ورکوټې اشتهار (پوسټر) خورشو په هغې کښې ئې دروغو گوته لگولې او فتویٰ ئې لگولې وه چہ ددې امام شکل د کافرانو پشان دې، ده پسې مونخ نه کیبری. سوال دا دې چہ ددې مونخ او ددې سړي څه حکم دې چہ دامام خلاف ئې دروغو اشتهار خور کړې دې؟ بینوا توجروا. المستفتی: خان زمان دارتیان خانیور هزاره ۱۷/ نومبر ۱۹۲۹ء

الجواب: وقف او وصل دواړه جائز دی رب العالمین الرحمن الرحیم هم جائز بلکه بهتر دې، لان الوقف بین الصفة والموصوف غیر مستحسن عند الفقهاء، وصرح به فی الحانیة علی هامش الهندیة ص ۴۳ جلد ۱ (۱). او الرحمن الرحیم (جدا) لوستل هم جائز دی، لحديث مرفوع رواه الترمذی (۲). (لاکنه منقطع) نودې کښې سختی کول نه دی پکار، اودروغ جوړول فسق دې لهذا دې سړي لره توبه ویستل او معافی غوښتل ضروری دی. فقط.

﴿۱﴾ قال العلامة فخر الدين القاضي خان: او فصل بين الوصف والموصوف بان قرأ انه كان عبدا ووقف ثم ابتداء بقوله شكورا فمثل هذا لا يحسن ولا تفسد به الصلاة وكذا لو فصل بين قوله الا بذكر الله تطمئن القلوب لا تفسد الصلاة وان كان لا يحسن هذا الوقف لان مواضع الوصل والفصل لا يعرفها الا العلماء.

(فتاویٰ خانیه علی هامش الهندیة ص ۵۵ جلد ۱ فصل فی قرأۃ القرآن)

﴿۲﴾ عن ام سلمة قالت كان رسول الله ﷺ يقطع قراءته يقرأ الحمد لله رب العالمين ثم يقف الرحمن الرحيم ثم يقف وكان يقرأها ملك يوم الدين هذا حديث غريب وبه يقرأ ابو عبيد ويختاره هكذا روى يحيى بن سعيد الاموى وغيره عن ابن جريج عن ابن ابى مليكة عن ام سلمة وليس اسناده بم متصل لان الليث بن سعد روى هذا الحديث عن ابن ابى مليكة عن يعلى ابن مملك عن ام سلمة انها وصفت قراءة النبي ﷺ حرفا حرفا وحديث الليث اصح وليس فى حديث الليث وكان يقرأ مالک يوم الدين.

(سنن الترمذی ص ۱۱۶ جلد ۲ ابواب القراءات عن رسول الله ﷺ)

د اخترد مونیخ پہ قرأت او ہیئت کنبی دغلطنی شبہ

سوال: محترم جناب مفتی صاحب دام مجید کم دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک! مسئلہ آن ست کہ مایاں نماز عمید الفطرے گزاردیم چوں در رکعت اول خطیب صاحب سورۃ الاعلیٰ شروع کرو، پس گفت سبح اسم ربک الاعلیٰ الذی خلق، پس گفت والذی قدر فهدیٰ دویم لغرض صادر شد، یکے وقف بر خلق، و دوم ترک فسوی، چوں رکعت دوم شروع کرد سورۃ غاشیہ بخواند بمصیطر مع صادر خواند، فاصله السین والصاد بدل عنه ولهذا ذکر المفسر فی تفسیر الجلالین بمصیطر والافعادته قراءۃ ابی عمرو فی المتن غالباً، بعدہ بہ تکبیرات زوائد رکعت دوم شروع کرد پس بجائے سہ تکبیر پنج بگفت، چوں تکبیر چہارم گفت ہمہ مردمان ماسوائے چند افراد کہ امام بنظر ایشان در سے آمد، بقیام ماندند، باقی ہمہ اشخاص بروکوع رقتند، چو تکبیر پنجم گفت، مردمان بقومہ افتند و امام هنوز بروکوع آمد، و آن کسان چند کہ امام در نظر شان بود آں ہم بروکوع افتند بمتابعیت امام خود چوں سمع اللہ بعد از تکبیر پنجم بگفت مردمان بقومہ رفتہ متحیر شدند، کہ ایں چه مصیبت برپا شد بعض در گفتگوئے مفید نماز ہم در آمدند، چوں از سلام فارغ شد، من بندہ ناچیز عرض کردم کہ نماز را اعادہ باید کرد، از آنکہ متابعت کنندہ گان را نماز مکروہ شدہ، و مخالفین رکوع را کہ امام را در اول و آخر رکوع قطعاً نیاقتند، نماز فاسد شد، از آنکہ شرکت با امام در رکن شرط است برائے ادراک رکن با امام و متابعت ہم ضرور یست۔ ہر دو فوت شدند، مگر ایشان بجواب من گفتند کہ نماز صحیح است حالانکہ در "مفتاح الصلاة" مے نویسند کہ اگر از مصلیٰ فرض فوت شد اعادہ نماز فرض است و اگر واجب فوت شد نماز را اعادہ کردن واجب و اگر سنت فوت شد سنت و اگر مستحب فوت شد اعادہ نماز مستحب است، چونکہ شما یں را اللہ تعالیٰ علم وسیع و جامع عطا فرمودہ لہذا حل ایں مشکل بکنید۔ والسلام

المستفتی: مولوی میر اکبر پیش امام مسجد مینا خیل کی مروت..... ۱۹۶۹ء/۱/۵

الجواب: در صورت مذکورہ بالاتماز عید صحیح است هیچ مفسد از امام متحقق نہ شدہ است و گفتگو کنندگان نماز خود را از وجہ جہل فاسد کردہ اند۔ امام را درین هیچ گناہ نیست۔ فقط

پہ مونخ کنبی د نا مکمل آیات لوستلو حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ مونخ کنبی صرف مسلمات قاننات ثابت، لوستل خنگہ دی؟ د عسی ان یدلہ نہ لوستل ضروری دی یا نہ؟ پہ وضاحت سرہ او فرمائی چہ مونخ فاسد شوی دے یا نہ؟

الجواب: پہ مسئلہ صورت کنبی مونخ فاسد نہ دے خو مکروہ دے۔

لان غایۃ الامر انہ قرء وسط الایۃ وترک اولہا، وقرء الصفۃ وترک الموصوف ولافساد فیہ بدلیل مافی ردالمحتار لو قرء آیۃ طویلہ کآیۃ الكرسی او الملائئۃ البعض فی رکعۃ والبعض فی رکعۃ اختلفوا فیہ علی قول ابی حنیفۃ قیل لا یجوز لانہ ما قرء آیۃ تامۃ فی کل رکعۃ وعامتهم علی انہ یجوز لانہ بعض ہذہ الایات یزید علی ثلاث آیات قصار الخ ﴿۱﴾، قلت فلو كانت القراءۃ من وسط الایۃ مفسلۃ لحکموا بالفساد وما قالوا قلت ومن قرء کراماً کاتبین یعلمون ما تفعلون بعد الفاتحۃ هل تصح صلوتہ اولا، فافہم، نعم الوقف بین الصفۃ والموصوف غیر مستحسن کما فی فتاویٰ قاضی خان فلیراجع ﴿۲﴾۔ وهو الموفق ﴿۱﴾ (ردالمحتار ہامش الدر المختار ص ۳۳۸ جلد ۱ مطلب واجبات الصلاۃ)

﴿۲﴾ قال العلامة فخر الدین المعروف بقاضی خان: وان وصل فی غیر موضعه او فصل فی غیر موضعه فقد ذکرنا نحوہ ان لم یتغیر المعنی تغیرا فاحشا بان وقف علی الشرط وابتدا بالجزء فقرأ ان اللین آمنوا وعملوا الصالحات ووقف وقفا تاما ثم ابتدا بالثکهم خیر البریۃ او قرأ من عمل صالحا من ذکر او انشی وهو (بقیہ حاشیہ پہ راروان مخ)

پہ اولنی رکعت کنبی د یوسورت حصہ او پہ

دویم کنبی پوره سورت لوستل افضل نہ دی

سوال: کہ پہ اولنی رکعت کنبی د یوسورت یوه رکوع او په دویم رکعت کنبی

پوره سورت اولوستلې شی نو آیا په دې سره مونځ کیږي؟ بیا توجروا

المستفتی: محمد وصی الدین راوالپنډی ۱۹۷۵ء ۱۱، ۲۲

الجواب: داسې کول جائز دی د اعتراض قابل نه دي. البته افضل او بهتر نه دي.

کما فی ردالمحتار ص ۵۱۰ جلد ۱ وکذا لو قرء فی الاولی من وسط سورة او من سورة

اولها ثم قرء فی الثانية من وسط سورة اخرى او من اولها او سورة قصيرة الاصح انه لا

یکره لکن الاولی ان لا یفعل من غیر ضرورة ﴿۱﴾. وهو الموفق

که په قرأت کنبی تغیر فاحش نه وی راغلی نومونځ نه فاسد یري

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه یوسړې په مونځ کنبې

قرآن په غلطې طریقې سره وائی لکه دَ انا، په ځائې اِن. دَ ارسلا، په ځائې،

ارسلن، دَ کیف فعل. لام اوږد کړي فعلا. وائی او په سورة الم نشرح کنبې چه

خومره دَک، ضمیر ونه د خطاب دی هغې ټولو کنبې آواز اوږد کړي او، کا. وائی

(بقیه حاشیه) مؤمن ووقف علیه ثم ابتدا بقوله فلنحیینه حیاة طيبة او فصل بین الوصف

والموصوف بان قرأ انه كان عبداً ووقف ثم ابتدا بقوله شکورا فمثل هذا لا یحسن ولا یفسد

به الصلاة وکذا لو فصل بین قوله الا بذكر الله تطمئن القلوب لا تفسد الصلاة وان کان لا

یحسن هذا الوقف لان مواضع الوصل والفصل لا یعرفها الا العلماء.

(فتاویٰ خانیه علی هامش الهندیه ص ۵۵ جلد ۱ فصل فی قرأة القرآن)

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۰۴ جلد ۱ قبیل باب الامامة)

دغه شان دسورة کورثیه ان، کنبې آواز اوږد کړی نو، انا، وائی، نوپه دې سر
مونځ فاسد پېری یانه؟ او که فاسد پېری نولوستونکې که چرته امام وی نو
مقتدیانوبه څه حکم وی؟ بڼوا توجروا

المستفتی محمد علی حسن خیل..... ۱۹۷۵/۷/۲۸.

الجواب: په دې امام باندې ضروری ده چه مشق او کړی او صحیح لوستونکې
جوړشی البته دفاحش تغیر نشتوالی په وجه باندې به مونځ نه
فاسد پېری (۱). وهوا الموفق.

په قرآن کنبې د وقف پریخودل د کفر موجب اود مونځ فسادونکې نه دی
حوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه، لست علیهم بمصیطر،
الا من تولى وكفر، فيعذبه الله العذاب الاكبر، الاية، په باره کنبې ئې په حاشیه
سجاوندی کنبې دي آیت باندې لیکلې دی چه په، کفر، باندې وقف کول نه
دی پکار، که چا په قصد او کړو نو کافر به شی، او که سهواً ئې او کړو نومونځ
به ئې فاسد شی. نو دمخشی داقول صحیح دې اود قانون بالکل مطابق دې
وجه ئې داده چه دلته، الا، مستثنی منقطع ده او ددې آیت معنی داده چه ته
په دوی باندې نگران نه ئې او کوم کس چه مخ واړوی او کفر او کړی نو الله
تعالی به هغه ته لوئې عذاب ورکړی، نو دې صورت کنبې په، کفر، باندې

﴿قال في الهنديه: (ومنها) ذكر حرف مكان حرف، ان ذكر حرفا مكان حرف ولم يغير
المعنى بان قرء ان المسلمون ان الظالمون وما اشبه ذلك لم تفسد صلاته وان غير المعنى
لان امكن الفصل بين الحرفين من غير مشقة كالطاء مع الصاد فقرأ الطالعات مكان
الصالحات تفسد صلاته عند الكل وان كان لا يمكن الفصل بين الحرفين الا بمشقة كالطاء
مع الضاد والصاد مع السين والطاء مع التاء اختلف المشائخ قال اكثرهم لا تفسد صلاته
هكذا في فتاوى قاضى خان.

(فتاوى عالمگیریه ص ۸۹ جلد ۱ الفصل الخامس فى زلة القارى)

تپوسلى صورت کنبې دفاحش غلطی په وجه مونځ فاسد دې. (سیف الله حقانی)

وقف نہ کیجی۔ اوچہ کلہ ئی پہ کفر، باندی وقف اوکرو نودامعنی بہ شی، ای پیغمبر ﷺ تہ پہ دوی باندی نگران نہ ئی مگر یہ ہفہ چانگران ئی چہ مخ ئی وارولو او کفر ئی اوکرو چہ دا دالہ تعالیٰ دمرضی بالکل خلاف دی او متصل بہ شی، پہ دی صورت کنبی قصداً وقف کول کفر کیدل او سہو امونخ فاسد کیدل پکار دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: سیال لعل شاہ بخاری خطیب واہ کینتہ مدنی مسجد ۴۰۰ شعبان ۱۳۹۴ھ
الجواب: دیو مسلمان واقف دافاسدہ معنی مراد نہ وی نولہذا دا وقف بہ نہ مفسدوی او نہ بہ مکفروی (۱)

کما فی منحة الفکر ص ۶۲ وحاصل معنی البیت بکمالہ انہ لیس فی القرآن وقف واجب یا ثم القاری بترکہ ولا وقف حرام یا ثم بوقفہ لانہما لا یدلان علی معنی فیختل بہما الا ان یکون لذلك سبب یستدعی تحریمہ وموجب یقتضی تائمہ

﴿۱﴾ قال الشيخ محمد امين ابن عابدين: (قوله او بوصل حرف بكلمة نحو يا كعبه او بوقف وابتداء لم تفسد وان غير المعنى به يفتى بزاية) قال في البزاية الصحيح انه لا يفسد وفي المنية لا يفسد على قول العامة وعلى قول البعض يفسد وبعضهم فصلوا باله ان علم ان القرآن كيف هو الا انه جرى على لسانه لا تفسد وان اعتقد ان القرآن كذلك تفسد قال في شرحها والظاهر ان هذا الاختلاف انما هو عند السكت على ايا ونحوها والا فلا ينبغي لعاقل ان يتوهم فيه الفساد، واما قطع بعض الكلمة عن بعض فافتى الحلواني بانه مفسد وعامتهم قالوا لا يفسد لعموم البلوى في انقطاع النفس والنسيان وعلى هذا لو فعله قصداً ينبغي ان يفسد وبعضهم قالوا ان كان ذكر الكلمة كلها مفسداً فذكر بعضها كذلك والا فلا قال قاضي خان وهو الصحيح والاولى اخذ بهذا في العمدة ويقول العامة في الضرورة وتامه في شرح المنية (قوله او بوقف وابتداء) قال في البزاية الابتداء ان كان لا يغير المعنى تغيراً فاحشاً لا يفسد نحو الوقف على الشرط قبل الجزاء والابتداء بالجزاء وكذا بين الصفة والموصوف وان غير المعنى نحو شهد الله انه لا اله ثم ابتداء بالاهو لا يفسد عند عامة المشائخ لان العوام لا يميزون ولو وقف على وقالت اليهود ثم ابتداء بما بعده لا تفسد بالاجماع وفي شرح المنية والصحيح عدم الفساد في ذلك كله. (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۶۷ جلد ۱ قبيل مطلب اذا قرأ تعالى جد بلون الف لا تفسد)

كان يقصد الوقف على مامن الله، رانى كفرت ونحوهما كما سبق من غير ضرورة اذ لا يقصد ذلك مسلم واقف على معناه واذالم يقصد فلا يحرم عليه الا الوصل ولا وقف فى مبناه، واما غير واقفين على معناه ففى الامرسة عليهم لا كن لاحسن مع عدم القصد ان يجتب الوقف على مثل ذلك مطلقا للايهام على خلاف المرام لا سيما اذا كان مستمعا فى ذلك المقام. وهو الموفق

پہ قرآن کنبی کتلوسرہ لوستل مونخ فاسدوی

او دعائی حفظ والا مونخ ثابت دی

الجواب: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ (۱) یوسرہ یعنی مونخ گزار پہ قرآن مجید کنبی کتلوسرہ مونخ کولہ شی یانہ؟ (۲). دَمونخ یو کتاب دی (کتاب مکمل) پہ ہغی کنبی دی چہ دہفتی پہ شپہ یاد جمعی پہ شپہ خلور رکعتہ نفل او کرہ یورکعت کنبی سورۃ دخان، دویم کنبی سورۃ یاسین دریم کنبی سجدہ او پہ خلورم کنبی سورۃ الملک اولولہ نوآیادی

سورتونو تخصیص راغلی دی کہ نہ؟ او داحدیث دی یانہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: فضل الرحمن عرفانی خطیب ملٹری کالج انجنیرنگ رسالپور

الجواب: پہ مونخ کنبی دقرآن شریف نہ لوستل مونخ فاسدوی، (۱) (ہدایہ وغیرہ) ہومذہب امام الائمہ وھومکروہ عند صاحبیہ وجائز عند الشافعی رحمہ اللہ وغیرہ

(۱) واذا قرأ الامام من المصحف فسدت صلاته عند ابی حنیفہ رحمہ اللہ وقالوا ہی تامۃ

لانہا عبادۃ انضافت الی عبادۃ اخری الا انہ یکرہ لانہ تشبہ بصنیع اهل الكتاب ولا بى حنیفہ

رحمہ اللہ ان حمل المصحف والنظر فیہ وتقلب الاوراق عمل کثیر ولانہ تلقن من

المصحف فصار کما اذا تلقن من غیرہ اما فساد الصلاۃ فبالعمل الکثیر.

(ہدایہ علی صلی فتح القدیر ص ۳۵۱ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاۃ وما یکرہ فیہا)

داحديث په ترمذی شریف کښی مروی دې (۱) «اود دې سورتونو لوستل په یادو ضروری دی».

په مونځ کښی د ثنا پریخودلو. درود شریف. د قاف

په ځانې کاف اود الحمد په ځانې دحمدونیلو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې زمونږ د جومات امام هم په مونځ کښې سبحانک اللهم... الخ پریږدی. د قاف په ځانې کاف او د الحمد په ځانې حمد (بغیر الف لام نه) وائی. مونځ ډیر زرختموی. تردې چې کله کله درود شریف هم نه وائی. نو داسې قراة کول یعنی غلط لوستل د مونځ فاسد ونکې دی یانه؟ دغه شان که زمونږ مونځ نه کیږي نو داسې امام معزول کول لازمی دی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبد الطیف امان گړه

الجواب: فقهاې کرامو لیکلې دي چې په سبحانک اللهم پریخودلو سره. الف لام پریخودلو سره، د قاف په ځانې کاف وئیلو سره. اود درود شریف پریخودلو سره مونځ خلاف سنت او مکروه کیږي. (۲) پس دې امام صاحب دپاره ضروری دی چې د دې شکایتونو ازاله او کړې یا پخپله مستعفی شی. باقی د داسې

﴿۱﴾ عن ابن عباس انه قال بينما نحن عند رسول الله ﷺ اذ جاءه علي ابن ابي طالب فقال يا اباي انت وامی تفلت هذا القرآن من صلری فما اجدنی اقدر علیه فقال له رسول الله ﷺ يا ابا الحسن افلا اعلمک کلمات ينفعک الله بهن وينفع بهن من علمته ويثبت ما تعلمت في صدرک قال اجل يا رسول الله فلعنني قال اذا كان ليلة الجمعة فان استطعت ان تقوم في ثلث الليل الآخر فانها ساعة مشهودة والدعاء فيها مستجاب وقد قال اخي يعقوب لبيه سوف استغفر لكم ربی يقول حتى تاتي ليلة الجمعة فان لم تستطع فقم في وسطها فان لم تستطع فقم في اولها فصل اربع ركعات تقرأ في الركعة الاولى بفاتحة الكتاب وسورة ياسين وفي الركعة الثانية بفاتحة الكتاب وحم الدخان وفي الركعة الثالثة بفاتحة الكتاب والم تنزيل السجدة وفي الركعة الرابعة بفاتحة الكتاب وتبارک الملك المفصل الخ.

(جامع الترمذی ص ۱۹۶ جلد ۲ ابواب الدعوات باب فی دعاء الحفظ)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: واما المتأخرون كابن مقاتل وابن سلام واسماعيل الزاهد وابي بكر البلخي والهندواني وابن الفضل والحلواني فاتفقوا..... (بقیه حاشیه په راروان مخ...)

جماعتوں امامان چہ دھغوی باقاعدہ مناسب تنخواہ مقرر نہ وی، معزول کول
دعاقت اندیشی والا کار نہ دی۔ داسی جماعتونو تہ دداسی امامانو نہ بغیر بل
خوک رغبت نہ کوی وهوالموفق

پہ سورہ العصر کنبی و عملوا الصالحات

پریخودلو سرہ مونخ واجب الاعادہ نہ دی

حوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زمونہ امام پہ سورہ
العصر کنبی پورہ و عملوا الصلحت، پریخودو او مونخ ئی او کرو، ددی مونخ
اعادہ واجب ده یانہ؟ حکمہ چہ اندازہ دري واره آیتونہ یو خائی کول واجب دی
اوددی جملی دپریخودلو پہ صورت کنبی اندازہ د دریو آیتونو نہ کم شوہ۔ نود
اعادی پہ صورت کنبی بہ باجماعت اعادہ کول غواپی کہ خان لہ؟ بینوا توجروا
المستفتی: حاجی محمد عارف۔ مولوی عبید اللہ دکی بلوچستان۔ ۲۰ جنوری ۱۹۷۵ء
الجواب: پہ دی خذف سرہ فحش تغیر نہ لازمیری، اودا باقی ہم د انا عینای
الکوثر (سورہ الکوثر) نہ کم نہ دی، لہذا پہ صورت مسئلہ کنبی بہ اعادہ نشی
کولی۔ کما فی الدر المختار و کذا لو کانت تعدل ثلثا قصاراً، (ہامش رد المختار ص ۲۷،
جلد ۱ و کذا الحروف الباقی تزیید علی ثلاثین۔ (۱) فقط۔

(بقیہ حاشیہ) علی ان الخطاء فی الاعراب لا یفسد مطلقاً ولو اعتقاده کفراً لان اکثر الناس لا
یمیزون بین وجوه الاعراب قال قاضی خان وما قاله المتأخرون اوسع وما قاله المتقدمون
احوط وان کان الخطأ بابدال حرف بحرف فان امکن الفصل بینہما بلا کلفۃ کالصاد مع
الطاء بان قرأ الطالحات مکان الصالحات فاتفقوا علی انه مفسد وان لم یمکن الا بمشقة
کالطاء مع الضاد والصاد مع السین فاکثرهم علی عدم الفساد لعموم البلوی۔ (رد المختار
ص ۳۶۶ جلد ۱ مطلب مسائل زلۃ القاری)

وقال الحصکفی: وستہا ترک السنۃ لا یوجب فساد او لا سہوا بل اساءۃ لو عامداً..... والثاء.....
والصلاة علی النبی فی القعدۃ الاخیرۃ۔ (الدر المختار ص ۳۵۲ جلد ۱ مطلب سنن الصلوۃ)
(۱) (الدر المختار علی ہامش رد المختار ص ۳۳۸ جلد ۱ باب صفة الصلاة مطلب کل
لغة ادیت مع کراهة التحريم تجب اعادتها)

پہ سورة البقرہ کنبی د من رسلہ نہ پس والقدر خیرہ وشرہ الخ لوستل

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ چرتہ امام دسورت البقرہ پہ قرأت کنبی د من رسلہ نہ پس پہ غلطی سرہ والقدر خیرہ وشرہ من اللہ تعالیٰ والبعث بعد الموت ہم اووائی نوسجدہ سہو واجب دہ کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق ای ۲۳۶ راوالپنڈی..... ۲/محرم ۱۳۹۲ھ

الجواب: صریح جزئیہ ملاؤ نہ شوہ دقواعدویہ بنا باندی سجدہ سہو واجب نہ دہ لعدم الموجبات وليس ههنا تاخير الفرض فقط.

پہ مونخ کنبی د صراط پہ خانی صراط (قتحی سرہ) او د

کذبوہ پہ خانی کذبوہا او یغشاہا پہ خانی یغشی لوستل

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زید پہ مونخ کنبی صراط د کذبوہ پہ کذبوہا او د یغشاہا، پہ خانی یغشی، وائی حال دا چہ زید پہ خیل گمان کنبی صحیح لولی نوپہ دے سرہ مونخ فاسدیری یا نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: پیش امام مسجد قیام الدین بونیر سوات..... ۳۰/جنوری ۱۹۷۵ء

الجواب: پہ دے تول صورتونو کنبی نہ مونخ فاسدوی لعدم التغير الفاحش، اونہ مکروہ دے لکوتہ من الزلل التي لا یخلو منها احد من البشر (۱). وهو الموافق.

﴿۱﴾ قال فی الخانیہ: اما الخطاء فی الاعراب اذا لم یغیر المعنی لا تفسد الصلاة عند الكل. (فتاویٰ الخانیہ علی هامش الہندیہ ص ۱۳۹ جلد ۱ فصل فی قرأۃ القرآن)

وقال العلائی: ومنها زلة القاری فلو فی اعراب او تخفیف مشدد وعکسہ او بزیادۃ حرف لاکثر نحو الصراط اللین او بوصل حرف بکلمۃ نحو ایا کنعبد او بوقف او ابتداء لم تفسد وان غیر المعنی بہ یفتی بزایۃ.

(الدر المختار ص ۴۶۷ جلد ۱ مطلب مسائل زلة القاری)

ضاد د ظاء او دال دواړه سره مشابه لوستل جائز دی

سوال علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه .ضاد .دَظاء سره مشابه دې او که دال سره په مونځ کښې څنگه وئیل پکار دی .په کوم سره مونځ کیږی او په کوم سره نه؟ خلق په دې کښې ډیر اختلاف ساتی؟

بیا تو جوړوا

المستفتی: رشید احمد هاشمی خطیب جامع مسجد عمر اوج شریف
الجواب: د حرف ضاد .په مخرج یا د صفاتو په تعین کښې هیڅ اختلاف نشته .
 البته د ادا کولو په وخت کښې مختلف آوازونه اوریدلې کیږی . د اکثریت میلان مشابه بالظاء طرفته دې او د بعضو میلان مشابه بالدال طرف ته دې .
 وهو المسموع من قراء الحرمين الشريفين وسائر العرب ، وهو الموفق .

په "حرف ضاد" کښې تشدد کول نه دی پکار

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که ضاد چرته د مفخم

﴿۱﴾ قال فی امداد الفتاوى: ملا علی قاری در شرح مقدمه جزری گفته لیس فی الحروف ما یعسر علی اللسان مثله والسنة الناس فیه مختلفة فمنهم من یخرجه ظاء ومنهم من یخرجه دالا مهملة او معجمة ومنهم من یخرجه طاء مهملة ومنهم من یشبه دالا ومنهم من یشبه بالظاء المعجمة لكن لما کان تمیزه من الظاء مشکلا بالنسبة الی غیره امر الناظم بتمیزه لفظاً النخ، وفی رد المحتار مانصه وفی التاتاریخانیه الخطاء اذا دخل فی الحروف لا یفسد لان فیہ بلوی عامة الناس لا نهم لا یقیمون الحروف الا بمشقة او فیها اذا لم یکن بین الحرفین اتحاد المخرج ولا قرابة الا ان فیہ بلوی العامة کالدال مکان الضاد او الزای المحض مکان الدال والظا مکان الضاد لا تفسد عن بعض المشائخ او قلت فینبغی علی هذا عدم الفساد فی ابدال الثاء سینا والقاف همزة کما هو لغة عوام زماننا فافهم لا یمیزون بینهما ویصعب علیهم جداً کالدال مع الزاء ولا سیما علی قول القاضی ابی عاصم وقول الصفار .

امداد الفتاوى ص ۱۸۵ تا ۱۸۷ جلد ۱ فصل فی التجوید

دال یا ظاء معجمہ یا دخالص دال یا د دال سرہ مشابہ اولولې نو ددې حکم بہ پہ دې صورتونو کنبی څه وی کوم یو صحیح دې او کوم باندې بہ مونځ کنبی فرق راځی؟ تفصیلاً اولیکئ ډیره مهربانی بہ وی؟ بینوا تہ جروا۔
المستفتی: اساتذہ دارالعلوم حنفیہ مظہر العلوم میران شاہ وزیرستان... ۲۱ رمضان ۱۴۰۵ھ
الجواب: د"ضاد" پہ صفاتو او مخرج کنبی ہیڅ اختلاف نشته البتہ پہ آواز کنبی ئې اختلاف شته۔

قال العلی القاری فی المنح الفکرية ص ۳۸ والسنة الناس فيه مختلفة فمنهم من يخرج ظاء ومنهم من يخرج دالاً مهملة او معجمة، ومنهم من يخرج ظاء مهملة كالمصريين: ومنهم من يسمه ذالاً ومنهم من يشير بها بالطاء المعجمة، انتهى،
پہ موجوده وخت کنبی د دال مفخم او مشابہ بالطاء ډیر رائج دی کوم خلق چه مشابہ بالطاء تہ ترجیح ورکوی، هم قراء الهندوا کثرا کابرنالیدیونددین، هغه د "زلة القاری" د جزئیاتو نه دلیل نیسی۔ او د تجوید د کتابونو په دې عبارت لولا الاستطالة لكانت الضاد طاء باندې هم استدلال کوی۔ کنبی نو د ائمه فن په کتابونو کنبی دا عبارت نشته چه ان صوت الضاد كصوت الطاء او کوم خلق چه مشابہ بالذال المفخمة تہ ترجیح ورکوی هغوی د اهل لسان عربو په اداسره دلیل نیسی۔
ويؤيدهم ان القرآن متواتر وهو عبارة عن اللفظ الدال على المعنى فلا جرم ان يكون صوت الضاد متواتراً ايضاً كسائر الحروف فعليك بالتمييز بين ما بقسر القاسر وبين غيره
دغه شان د"سیرافى" د کلام نه هم معلوم میری۔ چه ظاء او مشابہ بالطاء د ضاد ضعیفه غیر فصیحہ آواز دې۔

كما فى الرضى ص ۳۷۸ شرح الشافيه، قوله الضاد الضعيفه قال السيرافى انها فى لغة قوم لغتهم ضاد(وهم العجم كلهم) فاذا احتاجوا الى التكلم بها فى العربيه اعتاصت عليهم لربما اخرجوها ظاء..... وربما تكلفوا اخرجها من مخرج الضاد فلم يأت لهم
لخرجت بين الضاد والطاء فافهم،

پس بنا بر حدیث شریف اقرءوا فكل حسن رواه

ابوداؤد (۱) دې حرف کښې سختی کول نه دی پکار اومونځ دواړه قسم ویونکی پسې جائز دي (۲). کما فی الفتاویٰ الرشیدیه وفتاویٰ دارالعلوم دیوبند وامداد الفتاویٰ (۳).

نوټ: ائمه تحوید فرمائی لولا الاطباق لصارت الطاء دالا منح ص ۱۵، حال داچه دا دهیچا مذهب هم نه دي چه دطاء آواز د دال د آواز پشان دي هوفکذا فی الضاد و الطاء فافهم، وهو الموفق.

په حرف ضاد، کښې د علماؤ اختلاف او د تطبیق تفصیل.

موال: علمائې دین دي مسئلې باره کښې فرمائی چه دضاد په باره کښې کوم یو صحیح دي او کوم یو راجح دي، یعنی مشابه بالطاء یا مشابه بالدال، دغه شان ددې خپل مستقل مخرج څه دي؟ آیا په مخرج به اکتفا کولې شی یا آواز وغیره به هم معتبر وي. دغه شان دمونځ دصحیح والی دارومدار په کوم قسم باندي دي هم ددې وجې دجماعت دیریخودلو څه حکم دي؟ هغه ته فاسق وئیلې کیدې شی یانه؟ بینوا توجروا المستفتی: شمس العابدین هزاره.

(۱) مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۹۱ جلد ۱ کتاب فضائل القرآن الفصل الثالث

(۲) قال ابن عابدين: (قوله الامشقي قال في الخائيه والخلاصة الاصل فيما اذا ذكر حرفا مكان حرف وغير المعنى ان امكن الفصل بينهما بلا مشقة ففسد والا يمكن الالمشقة كالطاء مع الضاد المعجمتين والصاد مع السين المهملتين والطاء مع التاء قال اكثرهم لا تفسد. (رد المحتار ص ۳۲۸ جلد ۱ مطلب مسائل زلة القاري)

(۳) حضرت شيخ رشيد احمد گنگوہي رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چه د، د، ظ، ض، دجدا حرف کیدلو او جدا مخرج کیدلو په باره کښې خو شک نشته، لیکن چه څوک معذور وي اودالفظ دخپل مخرج نه نشي ادا کولې اودخپل طاقت مطابق کوشش هم کوي دهغوی مونځ صحیح دي، کوم کس چه ئې د هک دال په آواز کښې وائی هغه پسې مونځ کوي، فقط (فتاویٰ رشیدیه ص ۲۷۲ د حرف ضاد ادا کولو طریقه، باب القراءة).

شيخ اشرف على تهانوى رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: دضاد په ځانې دال وئیل غلط طاء وئیل هم غلط قصداً وئیل گناه ده لیکن دعموم بلوي په وجه د دواړو مونځ (باقی حاشیه په بل مخ)

الجواب: ضاد، ظاء او دال جدا جدا حرفونہ دی او دھریو جدا جدا مخرج دے۔
قال فی الشافیہ وللضاد اول احدى حالتيه وما يليها من الاضراس وللطاء طرف اللسان
وطرف الثنايا وللدال طرف اللسان واصول الثنايا العليا انتهى مختصاً مع تقليد
وتأخير فی العبارة، وهكذا فی كتب التجويد،

او دصفتو پہ اعتبار سرہ ہم دا حروف جدا دی، اگرچہ ضاد او ظاء صرف پہ
صفت استطالت کنبی جدا دی او ضاد او دال پہ اوو (۷) صفتونو کنبی جدا
دی، (کمالا یحقی علی من راجع الی کتب التجوید)۔ دغہ شان دعلماء فن نہ
منقول دی چہ ضاد دصفتو پہ اعتبار سرہ ظاء تہ نزدی او دمخرج پہ
اعتبار سرہ دال تہ نزدی۔ او داهم منقول دی کہ پہ ضاد کنبی اطباق نہ وی نو
دال بہ شی لکہ چہ پہ ضاد کنبی استطالت نہ وی نو ظاء بہ شی۔ کما صرح بہ
فی المفتاح الرحمانی فی علم القراءة، لولا الاطباق فیها لکان الصاد سینا و الظاء ذالا
والضاد دالا، انتهى، ددی نہ ثابتہ شوہ چہ دضاد دال سرہ قرب تام دے صرف
اطباق پکنبی ممیز دے بلکہ دمخرج پہ اعتبار سرہ ضاد، دال سرہ یرقرب لری۔
صرح بہ فی امداد الفتاویٰ ص ۱۷۷ جلد ۱ وفی شرح الشاطبی ان هذا الظن (الضاد، والطاء،
والدال) متشابهة فی السمع، والضاد لا تفرق من الظاء الا باختلاف المخرج وزيادة الاستطالة
فی الضاد ولولا هما لكانت احدهما عين الاخری (مجموعۃ الفتاویٰ ص ۲۶۹ جلد ۱)

(باقی حاشیہ) نہ فاسد یربی، دماہر تجوید نہ مشق او کرئی دصحیح وئیلو کوشش او کرئی
کہ بیاهم غلطی کیڑی نو معذوری دہ (امداد الفتاویٰ ص ۱۸۰ جلد ۱)۔

شیخ عزیز الرحمن دیوبندی فرمائی: کہ ضاد دمفخم دال پہ صورت کنبی د وئیلو پہ وجہ
دمونخ نہ کیدلو حکم اوشی نو دتہول عربو دقاریانو او علماؤ او امامانو کنبی بہ دھیچا
مونخ اونشی، اونہ بہ چرتہ دیو مقتدی مونخ اوشی، خکہ چہ هغوی تہول، دو الین، وائی نو
معلومہ شوہ چہ داحکم لگول غلط دی او پہ دے کنبی حرج دے۔ (فتاویٰ دارالعلوم دیوبند
ص ۹۲ جلد ۴ باب زلۃ القاری)۔

دَدِی تمہید نہ پس واضحہ شوہ چہ ضاد اگرچہ دَظاء او دال سرہ نزدِی
دِی لیکن دَھغِی پہ اداکولو کنبِی السنۃ الناس مختلف دی۔

قال فی المنح الفکرِیۃ ص ۳۸ ولس فی الحروف ما یعسر علی اللسان مثله والسنۃ الناس فیہ
مختلفۃ فمنہم من یرجہ ظاء ومنہم من یرجہ دالا مہملۃ او معجمۃ ومنہم من یرجہ طاء
مہملۃ کالمصریین ومنہم من یشبہہ دالا ومنہم من یشبہہ بها بالطاء المعجمۃ،

فقہاء او اکثر موجودین دَمَشابہ بالطاء طرفتہ دیرمائل دی۔ کمالا یخفی
علی من راجع الی باب زلۃ القاری والی کتب التجوید، او بعضی ائمہ مشابہ
بالطاء تہ قبیح او مستہجن وائی۔

قال الرضی فی شرح الشافیہ ص ۳۷۸ والضاد الضعیفۃ، قال السیرافی انہا فی لفۃ قوم
لس فی لغتہم ضاد فاذا احتاجوا الی التکلم بها فی العربیہ اعتاصت علیہ فریما اخرجہا
طاء لاخراجہم ایاہا من طرف اللسان واطراف الثنایا وربما تکلفوا اخراجہا من مخرج
الفساد فلم یتات لہم فخرجت بین الضاد والطاء انتہی۔ وفی کتب اللغۃ ان ہذا الحرف لم
یوجد فی غیر العربیۃ،

پس داخلاف باوجود دِی حرف کنبِی سختی کول نہ دی پکار بلکہ
چہ شوک دَدِی حرف پہ اداکولو کنبِی دَمخرج اوصفت خیال ساتی نوچہ کوم
آواز ہم او حِی ہغِی تہ بہ غلط۔ نہ وئیلِی کیرِی، ہغہ پسِی اقتداء صحیح
دہ۔ اودا رائِی دَمحقیقینو علماؤ دہ۔ مولانا گنگوہی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ اصل حرف
ضاد دِی داد اصل مخرج نہ اداکول واجب دی، کہ نشی کیدلی نو دَمعزوری
پہ سبب دَک دال پہ آواز باندِی ہم مونخ کیرِی۔ (فتاویٰ رشیدیہ ص ۲۷۲)،
اوفرمائی چہ دال یا ظاء خالص پہ قصد سرہ وائی ہغہ پسِی مونخ مہ کوئی،
لیکن چہ شوک ئِی دَک دال پہ آواز کنبِی وائی ہغہ پسِی مونخ کوئی
(ص ۲۷۴)، وفی فتاویٰ دارالعلوم دیوبند (ص ۷۴ جلد ۱)۔ وآنچہ ازقراء وعلماء
عرب وعلماء حرمین شریفین مسموع مے شود، ضاد را شبہ الصوت بالـدال

المهملة المعجمة مے خواند ، تغلیط آن همه علماء و قرائهم سهل نیست . حضرت تہانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی دَضاد پہ خَائِی دال وئیل ہم غلط دی ظاء وئیل ہم غلط دی ، قصداً وئیل گناہ دہ . لیکن دَعَموم بلوی پہ وجہ د دواوہ مونخ نہ فاسد بیری . دماہر تجوید نہ مشق او کړئ دَصَحیح وئیلو کوشش او کړئ کہ بیاهم غلط ادا کیری نو معذوری دہ . (امداد الفتاوی ص ۱۸۰ جلد ۱) ددی تصریحات پہ بناء دې کبھی سختی نہ نہ بنکاری خکہ چہ حقیقت دادې چہ دمشاقین قاریانو آوازونہ ہم مختلف وی فقط

د "ضاد" پہ مسئلہ کبھی د توسع نہ کار اخستل پکار دی .

سوال: ما یقول العلماء والمفتین فی مسئلہ الضاد! وقع فی قوما اختلاف فی جواز الصلوة وعدم جواز الصلوة بقراءة "ض" المشابه بالطاء مع انه قال الملا علی القاری وفی المحيط سئل الامام الفضلی عن یقرء الطاء المعجمة مکان الضاد المعجمة او یقرء اصحاب الجنہ مکان اصحاب النار او علی العکس ، وان تعمد فی الصلوة فقد کفر وان قرء سهواً فسدت صلواته (شرح فقہ اکبر ص ۲۰۵) طبع کانپور ، فالسوال هذا ان قراءة الطاء مکان الضاد جائز ام لا؟ بینواتو جروا

المستفتی: نقیب اللہ قریشی انوار العلوم گوجرانوالہ ۲۲ / نومبر ۱۹۸۴ء

الجواب: اعلم ان کل مصل وقاری یقصد قراءة الحرف الواقع بین الصاد والطاء ولا یقصد احد منهم الطاء والذال ، فلا وجه لفساد الصلوة عند هذا الامر ، نعم کلام السیرافی المذکور فی شرح الشافیہ صریح فی ان اخراج هذا الحرف بصوت الطاء او بالمشابه بصورتها غیر فصیح و کذا اداء اهل اللسان یؤیدہ ایضاً ، واما کلام قراء الهند فیخالفه فالاصل ان یوسع فیہ ﴿۱﴾ ویؤیدہ مارواه ابو داؤد مرفوعاً کل حسن ﴿۲﴾ حسن قراءة الاعجمی

﴿۱﴾ محتاط و محققین علماء و اکابرین ہند مثل مولانا مفتی عزیز الرحمن ، و اشرف علی تہانوی وغیرہما اگرچہ ترجیح دہند بہ مشابہ بالطاء لیکن فتویٰ بہ صحت نماز مخالف نیز دہند۔ (از مرتب)

﴿۲﴾ عن جابر قال خرج علينا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ونحن نقرأ القرآن ولينا الاعرابی والعجمی فقال کل حسن رواہ ابو داؤد . (مشکوٰۃ المصابیح ص ۹۱ جلد ۱ فضائل القرآن الفصل الثالث)

والعربی مع كون هذا الحرف من خواص لغة العرب وفي المقام كلام طويل وهو الموفق

د مخرج او صفاتو خیال ساتلو باوجود چه

هرڅنگه آواز اوځی د اعتراض قابل به نه وی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه "حرف ضاد" دخپل صحیح مخرج نه اوباسې اودیتولو صفاتو خیال ئې هم اوساتې نو آواز به ئې دظاء آواز طرفته ډیر مائل وی که دال طرفته؟ بینوا توجروا.

المستفتی: قاری عبدالعزیز قریشی بجوړی گیت پشاور ۸۰۰۰/۸ مئی ۱۹۸۴ء

الجواب: د سیرافې دکلام نه معلومیږي کوم چه د رضى شرح شافیه په صفحه ۳۷۸ باندې لیکلې شوې چه دا حرف ظاء یا مشابه بالظاء دواړه وئیل قبیح او غیر فصیح دی. بهر حال دمخرج او صفاتو دخيال ساتلو نه پس چه هر آواز اوریدلې شی داعتراض قابل نه دې، ځکه دمخرج او صفاتو دخيال ساتلو باوجود هم دبعضې قاریانو نه مشابه بالظاء اوریدلې شی. اودبعضې عربونه مشابه بالدال المفخم اوریدلې کیږي. (۱) لهذا مونږ داجرات نه شو کولی چه دیوې ډلې مونځ فاسد او واجب الاعاده او گرجوؤ. (۲) : وهو الموفق.

(۱) عن جابر قال خرج علينا رسول الله ﷺ ونحن نقرأ القرآن وفيما الاعرابي والمعجمي فقال كل حسن رواه ابو داؤد. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۱۹۱ جلد ۱ فضائل القرآن الفصل الثالث)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: وفي الخاليه والخلاصة الاصل فيما اذا ذكر حرفا مكان حرف وغير المعنى ان امكن الفصل بينهما بلامشقة تفسد والا يمكن الا بمشقة كالظاء مع الضاد المعجمتين والصاد مع السين المهملتين والطاء مع التاء قال اكثرهم لا تفسد..... وان جرى على لسانه او لا يعرف التميز لا تفسد وهو المختار حلية وفي البزايه وهو اعدل الاقويل وهو المختار، وفي التارخانيه..... الخطاء اذا دخل في الحروف لا يفسد لان فيه بلوى عامة الناس لا لهم لا يقيمون الحروف الا بمشقة وفيها اذا لم يكن بين الحرفين اتحاد المخرج ولا قربه الا ان فيه بلوى العامة كالذال مكان الصاد والزاى المحض مكان اللال والطاء مكان الضاد لا تفسد عند بعض المشائخ، قلت فينبغي..... (بقية حاشيه به راروان مخ ۰۰)

"ضاد" د ادا کولو پہ وخت کنې اول "غ" لکول یعنی "غضاد" ونیل.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنې څه فرمائی چه زمونږه پیش امام صاحب دضاد په ځانې غضاد یا غضاد وائی اوصرف په غیرالمغضوب کنې ضاد وائی هغه پسې مونځ صحیح دې یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: جان محمد وانا ټانک دی آئی خان... ۱۷۰ / ربیع الثانی ۱۴۰۳ هـ.
الجواب: دې پیش امام باندې ضروری ده چه دا حرف صحیح وائی او اطباق دې زده کړی، پخوانو پښتنو به هم دا طبق په وخت دا آواز پیدا کولو لکه طفې (ط) او ظفې (ظ) داسې امامانو پسې اقتدا کول یو مشتبه کار دې. (۱). وهوالموفق

د "ضاد" په باره کنې د علمائې دیوبند مسلک اوتتوی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنې څه فرمائی چه په مونځ کنې په ولا الضالین "کنې ضاد څنگه وئیل پکار دی. مشابه بالبدال یا بالطاء. دغه شان د علمائې دیوبند مسلک اوتتوی پکنې څه ده، شرعی حکم ئې بیان کړئ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: سیف الدین دکهیرا ټک..... ۱۹۸۳/۱۲/۲۴.

(بقیه حاشیه) علی هذا عدم الفساد فی ابدال الاء سینا والقاف همزة کما هو لغة عوام زماننا فالهم لا یميزون بينهما ویصعب علیهم جداً کالبدال مع الزای.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۶۸ جلد ۱ مطلب اذا قرأ تعالیٰ جد بدون الف لا تفسد)
(۱) قال الحصکفی رحمه الله: (و) لا (غیر الالغ به) ای بالالغ (علی الاصح) کما فی البحر عن المجتبیٰ وحرر الحلبي وابن الشخنة انه بعد بدل جهده دائما حتی کلامی فلا یوم الامثله ولا تصح صلاحه اذا امکنه الاقتداء بمن یحسنه. قال ابن عابدين رحمه الله: اللغ بالتحریک قال فی المغرب هو الذی یتحول لسانه من السین..... (بقیه حاشیه په راروان مخ..)

الجواب: دیوبند اکابرین اگرچہ مشابہ بالظاء تہ ترجیح ورکوی لیکن ہغوی ہم پہ خیلو فتوؤ کنبی مشابہ بالبدال ویونکی تہ فاسد نہ دی وئیلی. فلیراجع الی امداد الفتاویٰ (۱). وفتاویٰ دارالعلوم دیوبند وفتاویٰ الرشیدیہ (۲). حکم کہ پہ مشابہ بالبدال سرہ دمونخ دفساد حکم او کپی شی نویہ تمام عرب او حرمین شریفین کنبی بہ دھیچامونخ ہم صحیح نہ وی. اودا یرلونی جرأت دی. وهو الموفق.

(بقیہ حاشیہ) الی الثاء وقیل من الرءاء الی الغین او اللام او الیاء زاد فی القاموس او من حرف الی حرف..... الاحوط عدم الصحة.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۳۳۰ جلد ۱ باب الامامة مطلب فی الالغ)

(۱) علامہ اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی دضاد پہ خائی دال وئیل ہم غلط. ظاء. وئیل ہم غلط قصداً وئیل گناہ دہ لیکن دعووم بلوی پہ وجہ مونخ د دوارو نہ فاسد پیری. چرتہ د ماهر تجوید نہ مشق او کپی او دصحیح وئیلو کوشش او کپی. کہ بیہام غلط ادا کیری نو معذوری دہ. امداد الفتاویٰ ص ۱۹۲ جلد ۱ فصل فی التجوید.

(۲) مفتی عزیز الرحمن دیوبندی فرمائی کہ ضاد دال مفخم پہ آواز سرہ دمونخ د نہ کیدلو حکم او کپی شی نو دتولو عربو قاریانو. علماؤ او امامانو مونخونو کنبی بہ دھیچامونخ اونہ شی. اونہ بہ دیو مقتدی مونخ اوشی. حکم کہ ہغوی تول دوالین وائی. نو معلومہ شوہ چہ دا حکم لگول غلط دی. او پہ دی کنبی حرج دی البتہ بنہ خبرہ او بہترہ دادہ چہ دمرخ نہ ادا کولو کنبی کوشش کوئی مہ ظاء وائی اومہ دال. او حضرت مولانا رشید احمد گنگوہی قدس سرہ لیکلی دی وفتاویٰ رشیدیہ ص ۲۷۲ باب القراءة، چہ ضاد دمفخم دال پہ صورت کنبی وئیل دال وئیل نہ دی لکہ چہ. طاء. ت. نہ دہ وقس علیہ، بلکہ ناقص مخرج دی. دضاد چہ دہک دال مشابہ معلوم پیری. وفتاویٰ دارالعلوم دیوبند ۹۲ جلد ۴ باب زلۃ القاری. حضرت مفتی اعظم ہند فرمائی! ضاد ظاء وئیل غلط دی دغہ شان دال وئیل ہم غلط دی ضاد کہ دخیل مخرج نہ صحیح طریقی سرہ اداسی نو دہغی آواز بہ دظاء سرہ مشابہ وی چہ مغی تہ دہک دال وئیلی شی. ہغہ ہم دضاد آواز دی او دضاد ادا کولو پہ نیت سرہ آواز ویستلی کیری. لہذا دوارہ دہلی پہ یوبل بانڈی داعتراض کولو حق نہ لری. کفایت المفتی ص ۱۳۲ جلد ۲ باب ثالث مخارج حروف کتاب التفسیر والتجوید،

د مابنام پہ مونخ کنبی اوږد قرأت جائز دې مگر افضل نه دې.

وال: علمائې دين دې مسئلې باره کنبې څه فرمائي څه د مابنام په مونخ کنبې اوږد قراءت جائز دې يانه؟ بينوا توجروا.

المستفتی: حاجی سید اسماعیل شاه مرزا اټک ۱۸ محرم ۱۴۰۴ هـ

الجواب: اوږد قرأت جائز دې لیکن افضل نه دې (۱). وهو الموفق.

د وقف لازم نه مراد موکد دې واجب نه دې.

وال: علمائې دين دې مسئلې باره کنبې څه فرمائي څه په قرآن مجید کنبې کوم ځائې کنبې (م) لیکلې شوې وی دهنې څه حکم دې. آیا دا وقف لازم او واجب دې؟ بينوا توجروا.

المستفتی: اکرام الحق راو الپنډی ۱۹۷۸، ۱۰، ۹۱۱

الجواب: د وقف لازم نه مراد موکد دې واجب نه دې نو پریڅودونکې ګناه ګار نه دې خصوصاً څه په ترجمه کنبې مهارت نه لری.

کما فی المنح الفکریه ص ۲۲ وحاصل معنی البیت بحاله انه ليس فی القرآن وقف واجب یأثم به القاری بترکه ولا وقف حرام یأثم یوقفه لانهما لا یدلان علی معنی فیخل

﴿۱﴾ قال العلامة حصکفی رحمه الله: ویسن فی السفر مطلقا ای حالة قرار او فرار..... الفاتحة وجوبا وای سورة شاء وفي الضرورة بقدر الحال ویسن فی الحضر لا امام ومنفرد ذکره الحلبي والناس عنه غافلون طوال المفصل فی الفجر والظهر وواسطه فی العصر والعشاء وباقیه قصاره فی المغرب ای فی کل رکعة سورة لما ذکر ذکره الحلبي واختار فی البدائع عدم التقدير وانه یختلف بالوقت والقوم والا امام، قال ابن عابدين: وفي البحر عن البدائع والجملة فيه انه ینبغي للامام ان یقرأ مقدار ما یخف علی القوم ولا یثقل علیهم بعد ان یشکر علی التمام وهكذا فی الخلاصة. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۳۹، ۴۰، ۳۱ جلد ۱ مطلب السنة تكون سنة عین وكفاية فصل فی القراءة)

بہما الا ان يكون لذلك سبب (الی ان قال) واما غير الواقفين على معناه فمعنى الامر سعة عليهم الخ. وهو الموفق

دَ شُونِدو خوزولو نہ بغير پہ فکر سرہ دَ مونخِ قرأت

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یوسرے بالکل صحیح اللسان ویونکے دے ہغہ بغير دَ شُونِدو خوزولو نہ پہ زہ کنبے قرأت کوی ددی خہ حکم دے؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولانا محمد اکرم درہ آدم خیل..... ۱۹۷۵ء/۱۰/۹.

الجواب: داسرے پہ تفکر او قرأت کنبے فرق نشی کولے دے پہ تفکر کنبے مبتلا دے ددہ مونخ صحیح نہ دے. کما فی شرح التنویر و ادنی المخافة اسماع نفسه و یجری ذلک فی کل ما يتعلق بالنطق (ہامش رد المحتار ص ۳۵۹ جلد ۱). (۱). وهو الموفق.

دَ صراط الذین" پہ خانی "صراط الذین" دَ مونخ فاسدونکے نہ دی.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی کہ چاد "صراط الذین" پہ چائی باندے "صراط الذین" یعنی دَ صاد پہ خانی ئے سین اولو ستلو دے سرہ مونخ فاسدیری یا نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فضل منان بی خیل پی.

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (و ادنى) (الجهر اسماع غيره (و ادنى) (المخالفة اسماع نفسه)

قال ابن عابدين رحمه الله: اعلم انهم اختلفوا في حد وجود القراءة على ثلاثة احوال فشرط الهندواني والفضلي لوجودها خروج صوت يصل الى اذنه وبه قال الشافعي وشرط بشر المريسي واحمد خروج الصوت من القم وان لم يصل الى اذنه لكن بشرط كونه مسموعا في الجملة حتى لو ادنى احد صماخه الى فيه يسمع ولم يشترط الكرخي وابوبكر البلخي السماع واكتفيا بتصحيح الحروف. (رد المحتار ص ۳۹۳ جلد ۱ فصل في القراءة)

الجواب: د- صراط" پہ خائے سراط یا سرات لوستلو سرہ مونخ نہ فاسدی پری
کما فی شرح الکبیر ص ۴۷۴ وان لم یکن الایمشقہ کالطاء مع الضاد والصاد مع
السن والطاء مع التاء، فقد اختلفوا فاکثرهم علی عدم الفساد لعموم البلوی.
(۱)۔ وهو الموفق

امام تہ فتحہ ورکولو د پارہ الفاظ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ امام پہ آخری قعدہ
باندے د کینا ستلو پہ خائے قیام او کپی یا د قیام پہ خائے قعدہ باندے کینی
نودے صورت کنبی مقتدی د فتحی ورکولو د پارہ کوم الفاظ استعمال کپی؟
بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد عبد الرحیم عزیر مولیٰ پور کبیر والا ضلع ملتان... ۱۹۶۹ء/۳/۱۹
الجواب: د- عالم د پارہ "سبحان اللہ" کافی دی اودنا واقعہ د پارہ التحیات یا الحمد
للہ سرہ خبرول ناجائز نہ دی۔ (لانه کالتسبیح)۔ (۲)۔ وهو الموفق۔

پہ ماسپخین او مازیگر کنبی فاتحہ خلف الامام

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دظہر او عصر پہ
مونخ کنبی چہ کلہ امام خاموش وی مقتدی لرہ فاتحہ لوستل پکار دی
یانہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: لیفتننٹ محمد دین جدہ سعودی عرب..... ۳۰/شوال ۱۴۰۳ھ

(۱) ﴿غنیۃ المستملی المعروف بالکبیری ص ۴۴۴ فصل فی بیان احکام زلۃ القاری﴾

(۲) ﴿قال العلامة ابن الہمام: او یدفع بالتسبیح لما روینا من قبل قوله لما روینا من قبل یعنی
قول النبی ﷺ اذا نابت احدکم نائبة وهو فی الصلوة فلیسبح.
(فتح القدیر ص ۳۵۶ جلد ۱ قبیل فصل ویکرہ للمصلی الخ)

الجواب: زمونہ حنفی مذهب کنبی مقتدی دپارہ فاتحہ یابیل خہ صورت
لوستل جائز نہ دی (۱) وهو الموافق.

دَاصِلَة الابفاحَة الكتاب "حکم دَ مقتدی پہ حق کنبی نہ دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ مونہ پہ سعودیہ
عربیہ کنبی ملازمان یو، پہ فاتحہ خلف الامام باندی مونہ تہ دا حدیث پیش
کولی شی "اصلاۃ الابفاحۃ الكتاب" نومونہ دپارہ فاتحہ خلف الامام لوستل
پکار دی یا ممنوع دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: افضل خان پوست بکس نمبر ۲۵۷ سعودیہ عربیہ ۲۳/ صفر ۱۴۵۵ھ.
الجواب: فاتحہ خلف الامام ممنوع دہ، قرآن (۲).

﴿۱﴾ قال الحصكفي رحمه الله: (والمؤتم لا يقرأ مطلقاً) ولا الفاتحة في السرية اتفاقاً
وما نسب لمحمد ضعيف كما بسطه الكمال (فان قرأ كره تحريماً) (بل يستمع) اذا
جهر (وينصت) اذا اسر لقول ابى هريره رضى الله عنه كنا نقرأ خلف الامام فنزل واذا
قري القرآن فاستمعوا له وانصتوا.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۳۰۲ جلد ۱ فصل في القراءة)

﴿۲﴾ وفي المنهاج: قوله تعالى: واذا قري القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون،
وجه الاحتجاج بالاية انها نزلت في شان القراءة خلف الامام فقد اخرج ابن ابى حاتم وابن
مردويه والبيهقي في كتاب القراءة عن عبد الله بن المغفل انه قال انما نزلت هذه الآية في
القراءة خلف الامام واخرج سعيد بن المنصور وابن ابى حاتم والبيهقي عن محمد بن كعب
القرظي قال كان رسول الله ﷺ اذا قرء في الصلوة اجابه من وراءه اذا قال بسم الله
الرحمن الرحيم قالوا مثل ما يقول حتى تنقضي فاتحة الكتاب والسورة فنزلت، واخرج عبد
بن حميد والبيهقي عن ابى العاليه ان النبي ﷺ كان اذا صلى باصحابه فقرء فقرء اصحابه
فنزلت واخرج البيهقي عن الامام احمد قال اجمع الناس على ان هذه الاية نزلت في الصلوة.
(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۸۹ جلد ۲ باب في القراءة خلف الامام)

احاديثو (١) او آثارو (٢) سره ئې ممنوعيت ثابت دي. او د لا صلوة الافاتحة الكتاب " حديث ماسوائې مقتدى مراد دي. (٣) وهو الموفق.

﴿١﴾ عن ابى هريرة رضى الله عنه قال قال رسول الله ﷺ انما جعل الامام ليؤتم به فاذا كبر فكبروا واذا قرأ فانصتوا رواه ابو داود والنسائي وابن ماجه.

(مشكوة المصابيح ص ٨١ جلد ١ باب القراءة فى الصلوة الفصل الثانى)

﴿٢﴾ عن انس قال صلى رسول الله ﷺ ثم اقبل بوجهه فقال اتقرون والامام يقرأ فسكتوا فسألهم ثلاثا فقالوا انا لنفعل قال فلا تفعلوا قال على رضى الله عنه من قرأ خلف الامام فليس على الفطرة، عن عبد الله بن دينار عن عبد الله بن عمر رضى الله قال يكفيك قراءة الامام فهو لاء جماعة من اصحاب رسول الله ﷺ قد اجمعوا على ترك القراءة خلف الامام. (شرح معانى الآثار للطحاوى ص ١٢٨، ١٢٩ جلد ١)

﴿٣﴾ وفى منهاج السنن: والجواب عن حديث عبادة المختصر (لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب) انه محمول على غير المقتدى لثلاث يتخالف النصوص ويؤيد هذا لحمل ماروى احمد والبخارى فى جزء القراءة عن ابى هريرة عن النبى ﷺ لا صلوة الا بقراءة الفاتحة وما زاد، وما روى ابو داود وابويعلی وابن حبان باسناد صحيح عن ابى سعيد قال امرنا ان نقرأ بفاتحة الكتاب وما تيسر، وما روى مسلم عبادة قال قال رسول الله ﷺ لا صلاة لمن لم يقرأ بفاتحة الكتاب فصاعداً اى ان الحكم لم ينته بالمدكور قبله بل يرتقى ويزيد ويصعد الى ان ينضم ما بعده الى ما قبله، وهو منصوب على الحال حذف عامله تخفيفاً لكثرة استعماله اى فيزداد المقدار على الفاتحة صاعداً..... وكذا يؤيد هذا الحمل ما اخرجه ابو داود ثم اقرء بام القرآن وبما شاء الله ان تقرأ وما روى احمد ثم اقرء بام القرآن ثم اقرء بما شئت وما اخرج الطحاوى لا صلوة الا بفاتحة الكتاب فما فوق ذلك، وما اخرجه ابن عدی لا تجزئ صلوة لا يقرأ فيها بفاتحة الكتاب وآيتين فصاعداً وفى رواية وثلاث ايات فصاعداً، وما روى الترمذی فى باب تحريم الصلوة وتحليلها لا صلوة لمن لم يقرأ بالحمد وسورة ووجه التايد ان السورة خلف الامام لا تقرأ عند من يعتد بقولهم.

(منها السنن شرح جامع السنن ص ٩٣ جلد ٢ باب فى القراءة خلف الامام)

دِ مَقْتَدی دِ پَارِه فَاتَحِه خَلْفِ الْاِمَامِ لَوْسْتَل دَ صَحِیحْ حَدِیْثْ نِه مَخَالَفَتْ دِی
 مَوَالِ عِلْمَانِی دِیْن دِی مَسْئَلِی بَارِه کِنَبِی خَه فرمائی چہ بعضی خلق فاتحہ
 خَلْفِ الْاِمَامِ لازمی مَرَحْوِی او وائی چہ دَدِی نِه بَغِیرِ مَوْنُخْ نِه کِیْرِی او مَوْنِزِ
 خَوَفَاتِحِه خَلْفِ الْاِمَامِ نِه وایو نو زَمَوْنِزِه مَوْنُخْ کِیْرِی یانہ؟ بِنِوَا تَوَجِرُوا.
 الْمُسْتَفْتِی: مُحَمَّدِ اِقْبَالَ خَانَ کِیْرِی مَرَاخَانَ ضَلَعِ هَزَارِه ۱۹۲۹ء/۷/۲.

الْجَوَاب: دِ مَقْتَدِی دِ پَارِه فَاتَحِه لَوْسْتَل دَ صَحِیحْ حَدِیْثْ نِه مَخَالَفَتْ دِی (۲).
 حَدِیْثْ دَادِی مِنْ کَانَ لَهُ اِمَامٌ فَقَرَأَ الْاِمَامُ لَهُ قِرَاءَةً (۲). او دَقْرَآنْ نِه هَمْ مَخَالَفَتْ
 کَوْلِ دِی خُکِه چہ فَاتَحِه هَمْ قَرَأَن دِی.

﴿۱﴾ قَالَ الْحَصَكْفِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ: (وَالْمَوْثَمُ لَا يَقْرَأُ مُطْلَقًا) وَلَا الْفَاتِحَةُ فِي السَّرِيَةِ اتِّفَاقًا وَمَا
 نَسَبَ لِمُحَمَّدٍ ضَعِيفٌ كَمَا بَسَطَهُ الْكَمَالُ (فَإِنْ قُرِئَ كَرِهَ تَحْرِيمًا) (بَلْ يَسْتَمَعُ) إِذَا جَهَرَ
 (وَيَنْصَتُ) إِذَا أَسَرَ لِقَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كُنَّا نَقْرَأُ خَلْفَ الْاِمَامِ فَنُزِلُ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ
 فَاسْتَمَعُوا لَهُ وَانصَتُوا. (الدِّرَالْمُخْتَارُ عَلَى هَامِشِ رَدِّ الْمُحْتَارِ ص ۴۰۲ جلد ۱ فصل في القراءة)
 ﴿۲﴾ وَلِي مِنْهَا جِ السَّنَنِ: وَلَنَا فِي السَّرِيَةِ بَلْ فِي مُطْلَقِ الصَّلَاةِ قَوْلُهُ ﷺ مِنْ كَانَ لَهُ اِمَامٌ
 فَقَرَأَ الْاِمَامُ لَهُ قِرَاءَةً، وَهُوَ حَدِيثٌ صَحِيحٌ لَهُ طَرُقٌ كَثِيرَةٌ وَشَوَاهِدٌ رَوَاهُ أَبُو حَنِيفَةَ وَغَيْرُهُ
 مُسْنَدًا مَرْفُوعًا مِنْ حَدِيثِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ كَمَا هُوَ فِي كِتَابِ الْاَثَارِ لِأَبِي يُوسُفَ وَكِتَابِ الْاَثَارِ
 لِمُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ وَالْمَوْطَأِ وَالطَّحَاوِيِّ وَاحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، قَالُوا جَمِيعٌ مَا فِي الْبَابِ رَوَاهُ مِنْ
 الصَّحَابَةِ لِمَالِيَةٍ وَأَقْرَأَهَا حَدِيثُ جَابِرٍ وَأَقْرَأَ سَنَدَهُ عَنْهُمْ طَرِيقُ أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ فِي مُسْنَدِهِ
 وَقَالَ الشَّيْخُ الْاَثَرُ أَجَلَ اسَانِيدِهِ وَاحْسَنَهَا اسْنَادُ الطَّحَاوِيِّ مِنْ طَرِيقِ ابْنِ وَهْبٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ
 سَعْدٍ عَنْ أَبِي يُوسُفَ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ الْخ، وَهَذَا الْحَدِيثُ بِعُمُومِهِ يَشْمَلُ الصَّلَاةَ السَّرِيَّةَ
 وَالْجَهْرِيَّةَ وَالْفَاتِحَةَ وَالسُّورَةَ بَعْدَهَا، وَخَرَجَ مُحَمَّدُ بْنُ مَوْطَأٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ قَالَ حَدَّثَنِي مُوسَى
 بْنُ أَبِي عَالِقَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَادٍ قَالَ أَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْعَصْرِ فَقَرَأَ رَجُلٌ خَلْفَهُ لَفَعَزَهُ
 الَّذِي يَلِيهِ فَلَمَّا انْصَلَى قَالَ لَمْ غَمَزَنِي قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدَامَكَ فَكُرِهَتْ أَنْ تَقْرَأَ
 خَلْفَهُ لِمَسْمَعَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ مَنْ كَانَ لَهُ اِمَامٌ فَإِنْ قَرَأَهُ لَهُ قِرَاءَةً، وَهَذِهِ الرِّوَايَةُ صَرِيحَةٌ فِي أَنَّ
 لَفَعَزَةً كَانَتْ فِي السَّرِيَةِ وَأَنَّ قَوْلَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ (بَقِيهِ حَاشِيَةِ يَه رَارِوَالِه صَفْحَه)

واللہ تعالیٰ فرمائی: واذ اقرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا الیہ (۱)۔ او تر اوسہ پورے اہل حدیث و غیرہ دا ثابتہ نہ کرے چہ پیغمبر ﷺ ترا آخری وختہ پورے دفاتحہ وئیلو اجازت ور کرے او مونہ بحمدہ تعالیٰ دا ثابتہ کرے دہ چہ پیغمبر ﷺ آخرہ کنبی دقراۃ خلف الامام نہ منع کرے دہ۔ وهو الموفق۔

د فرض مونہ پہ دریم اوخلورم رکعت کنبی قرأت نہ کول ثابت دی۔
 ہوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د فرض مونہونو پہ روستنودو و رکعتونو کنبی دہ، قل هو اللہ احد نہ لوستلو خہ حکم دی؟ بینوا توجروا المستفتی: عبد الرشید جہلم۔

الجواب: ہم داسی د پیغمبر ﷺ نہ ثابت دی۔ (۲)۔ وهو الموفق۔

(بقیہ حاشیہ) من کان له امام خرج فی تأیید مانع القراءة فیکون القراءة خلف الامام ممنوعة فی السریة و فی الجہریۃ بالطریق الاولیٰ۔

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۹۱ جلد ۲ باب فی القراءة خلف الامام)
 وقال النیموی: لقوله علیه السلام من کان له امام فقرأه الامام له قراءة رواه الطحاوی والامام محمد فی موطاه و اسناده صحیح۔

(آثار السنن ص ۸۷ جلد ۱ باب فی ترک القراءة خلف الامام)

وقال علیه السلام واذ قرأ فانصتوا الحدیث رواه مسلم۔

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۷۹، ۸۱ جلد ۱ باب القراءة فی الصلوٰۃ)

﴿۱﴾ (سورۃ الاعراف پارہ: ۹ رکوع: ۱۴ آیت: ۲۰۳)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: (واکفی) المفترض (لہما بعد الاولین ولیتین بالفاتحہ) فانہا سنۃ علی الظاہر ولو زاد لا بأس بہ (وہو مخیر بین قراءة الفاتحہ وصحح العینی وجوبہا)۔

قال ابن عابدين رحمہ اللہ: (قوله ولو زاد لا بأس) ای لو ضم الیہا سورۃ لا بأس بہ لان القراءة فی الآخرین مشروعة من غیر تقلید والاختصار علی الفاتحہ مسنون لا واجب لکان الضم خلاف الاولیٰ وذلك لا ینافی المشروعية والا باحة بمعنى عدم الالتم فی الفعل والترك كما قدمناه۔

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۳۸۷ جلد ۱ باب صفة الصلاة)

دَ سورت فاتحه نہ مخکنی دَ "بسم اللہ" ونیلو حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَفَاتحِ نہ مخکنی دَ بسم اللہ و نیل سنت دی یا مستحب دی یا واجب؟ دَشامی پہ صفحہ ۴۵۱ جلد ۱ مصری نسخہ کنبی دواہ قولونہ نقل دی زیلعی صفحہ ۱۹۴ جلد ۱ برجن دی ص ۱۰۴ بحر الرائق ص ۳۵۳ جلد ۱ کبیری ص ۳۵۱ جلد ۱ پہ دے کتابونو کنبی ئی وجوب صحیح او احوط لیکلے پہ "ہندیہ" کنبی ئی سنت مؤکدہ لیکلے پہ دے تولو کنبی مفتی بہ قول کوم یودی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: شمس الرحمن فاضل حقانیہ..... ۲۸/محرم ۱۴۰۱ھ

الجواب: دامسئلہ مختلف فیہادہ، پہ سعاہہ کنبی ددے مسئلے تفصیل موجود دے بہر حال محققین دَ وجوب قائل دی او جمهور علماء سنت کیدلو تہ ترجیح ورکوی (۱)۔ پس زیات احتیاط دا دے چہ دمقتدی نہ علاوہ نور مونخ گذار دھر رکعت پہ اول کنبی "بسم اللہ" وائی و هو الموفق۔

﴿۱﴾ قال الحصکفی رحمہ اللہ: (سمی) غیر المؤتم بلفظ البسملة لا مطلق الذکر کما فی ذبیحة وصوء (سرافی) (لاول کل رکعة) ولو جهرية (لا) تسن (بین الفاتحة والسورة مطلقاً) ولو سرية ولا تکره اتفاقاً وما صححه الزاهدی من وجوبها ضعفه فی البحر۔ قال ابن عابدين رحمہ اللہ: وكذا صرح فی الذخيرة والمجتبیٰ بانه ان سمي بین الفاتحة والسورة المقروءة سرأ او جهرأ كان حسنا عند ابی حنيفة ورجحه المحقق ابن الهمام وتلميذه الحلبي لشبهة الاختلاف فی قولها آية من كل سورة بحر۔

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۳۶۲ جلد ۱ باب صفة الصلاة)

وفی منهاج السنن: (ف) التسمية فی ابتداء كل ركعة سنة عند ابی حنيفة وفی رواية واجبة يلزم السهو بتركها وفی رواية الحسن يسمى فی الركعة الاولى لا غیر، وروی عن محمد استحباب التسمية بین السورة والفاتحة، وعند ابی حنيفة وابی یوسف تجوز بلا کراهة ولا تسن، وصرح فی الذخيرة والمجتبیٰ بانه ان سمي بین الفاتحة والسورة كان حسنا ابی حنيفة سواء کانت تلك السورة مقروءة سرأ وجهرأ ورجح ابن الهمام وتلميذه الحلبي هذا القول۔

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۱۲۰ جلد ۲ باب فی ترک الجهر بسم اللہ الرحمن الرحیم)

دَ قَرَّان دَبْعَضِی آیتونونہ پس دَ مستحب کلماتوپہ مونخ کنبی دَ ونبلو حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی شہ فرمائی چہ بعضی حافظان تراویح کوی نوہلتہ بعضی خایونو کنبی مستحب کلمات ہم پہ جہر سرہ وائی لکہ دَسورۃ الملک پہ آخر کنبی "اللہ یأتینا بہ وهورب العالمین، او دَفبای حدیث بعدہ یؤمنون نہ پس "آمناباللہ" اود "ان اللہ وملائکتہ الخ، نہ پس درورد شریف او بعضی حافظان دَ سورہ والضحی نہ والناس پورے دَہر سورت پہ آخرہ کنبی اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ واللہ اکبر اللہ اکبر واللہ الحمد درے خلی وائی پہ دے الفاظو سرہ مونخ فاسدیری یانہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حافظ محمد زمین بنوی کمرہ نمبر ۷۸ حقانیہ..... یکم مارچ ۱۹۷۵ء۔

الجواب: دے کلماتوزیادت دَ مونخ پہ دوران کنبی مکروہ دی۔ البتہ دا زیادت دَ کلام الناس نہ کیدلوپہ وجہ مفسد نہ دی۔

(کما فی المرقلة ص ۳۰۵ جلد ۲) وعند ابی حنیفة لا یجوز الا فی غیرہا ای غیر الصلوۃ ﴿۱﴾ قلت وبعض الروایات تدل علی جوازہا فی التوافل فی غیر الجماعة ﴿۲﴾۔ وهو الموفق

﴿۱﴾ (مرقاۃ المفاتیح ص ۵۸۵ جلد ۲ باب القراءة فی الصلاة الفصل الثانی)

﴿۲﴾ قال العلامة حصکفی: وليس بينهما ذکر مسنون وكذا ليس بعد رفعه من الركوع دعاء وكذا لا یأتی فی ركوعه ووسجوده بغير التسبیح علی المذهب وماورد محمول علی النفل۔ قال ابن عابدین: محمول علی النفل ای تهجد او غیرہ خزائن وكتب فی هامشه فی رد علی الزیلعی حیث خصه بالتهجد، ثم الحمل المذكور صرح به المشائخ فی الوارد فی الركوع والسجود وصرح به فی الحلبة فی الوارد فی القومة والجلسة وقال علی انه ان ثبت فی المكتوبة فلیکن فی حالة الانفراد او الجماعة والمأمون محصورون لا یتخلون بذلك كما نص علیہ الشافعیة ولا ضرر فی التزامه وان لم یصرح به مشائخنا فان القواعد الشرعیة لا تنبوعنه کیف والصلاة والتسبیح والتکبیر والقراءة كما ثبت بالسنة۔ (الدر المختار مع هامش رد المحتار ص ۳۷۳ جلد ۱ قبیل مطلب فی عقد الاصابع عند الشہد)

"الرحمن او الرحیم کنبی دَ "راء" سره دَ واو آواز ویستل

حوال: علمائے دین دے مسئلے باره کنبی خه فرمائی چه بعضی حضرات دَراء وئیلویه وخت کنبی دَ واو آواز هم اوباسی مثلاً اعوذ بالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم، الرحمن الرحیم" یعنی راء ساکن کړی او دَ راء نه پس دَ واو آواز اوباسی. آیا دے سره مونځ کیږی؟ بینوا توجروا. المستفتی: حسین احمد گړهی کپوره..... ۲۹/جون ۱۹۷۵ء

الجواب: په هر مسلمان باندې ضروری ده چه مشق او کړی او صحیح ادائیگی کوی. البته په کومه غلطی کنبی چه عموم بلوی وی په هغې کنبی دَ مونځ دَفساد فتوی نشی ورکیدلې. (۱). وهوالموفق.

الحمد دَ الف لام نه بغیر "حمدلله" ونیل.

حوال: علمائے دین دے مسئلے باره کنبی خه فرمائی چه دَ "الحمدلله" په حائې "حمدلله" یعنی بحذف الالف واللام. وئیلو سره مونځ فاسد کیږی یانه؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالشکور بنون..... ۱۵/۸/۱۹۸۴ء

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: واما المتأخرون كابن مقاتل وابن سلام واسماعيل الزاهد وابي بكر البلخي والهندواني وابن الفضل والحلواني فاتفقوا على ان الخطأ في الاعراب لا يفسد مطلقاً ولو اعتقاده كقرا لان اكثر الناس لا يميزون بين وجوه الاعراب قال قاضي خان وما قاله المتأخرون اوسع ومقاله المتقدمون احوط وان كان الخطأ بابدال حرف بحرف فان امكن الفصل بينهما بلاكلفة كالصاد مع الطاء بان قرأ الطالحات مكان الصالحات فاتفقوا على انه مفسد وان لم يكن الا بمشقة كالطاء مع الضاد والصاد مع السين فاكثرهم على عدم الفساد لعموم البلوى.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۳۶۶ جلد ۱ مطلب مسائل زلة القاري)

الجواب: دالف لام په حذف سره معنى غلطه فاحشه نه گرځي لهذا دامونځ نه فاسدوى. كما فى الشاميه ص ٥٩١ جلد ١ وان ترك كلمة من اية فان لم يتغير المعنى..... لا تفسد. (١). وهو الموفق.

﴿١﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ٣٦٨ جلد ١ مطلب اذا قرأ تعالى جد بكون الف لا تفسد باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

باب المدرک والمسبق واللاحق

کہ مقتدی رکوع یاسجدہ دامام سرہ اونکرل نوسفہ بہ شہ کوی؟

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے شہ فرمائی چہ یوسرے د اول نہ امام سرہ شریک دے پہ مینخ کنبے ورتہ رکوع یاسجدہ دامام سرہ ملاؤ نہ شوہ. بیانی ہغہ وخت کنبے رکوع یاسجدہ خاتتہ ادا کرہ نومونخ اوشویانہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حافظ تعویذگل نریاب ہنگو..... ۲۸/ربیع الاول ۱۴۰۴ھ
الجواب: داسرے لاحق دے. دافوت شوے رکوع وغیرہ بہ کوی او دامام سرہ بہ شریک شی. وهوالموفق.

کہ امام د آخری قعدے نہ پس قیام اوکری نومسبق بہ شہ کوی.

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے شہ فرمائی چہ کلہ امام سہوا د آخری قعدے نہ اودریری قیام اوکری نومسبق بہ تابعداری کوی یانہ؟ دغہ شان دمسبق مونخ پہ سہوا او قصداً دواوہ صورتونو کنبے شہ حکم لری؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد الحمیدلداہی آئی خان.

الجواب: واضحہ دے وی چہ پہ صورت مسئلہ کنبے دفساد علت پہ موضع الانفراد کنبے اقتداء دہ.

﴿إِذَا قَالَ الْعَلَامَةُ حَلْبِي رَحِمَهُ اللَّهُ: وَإِمَامُ الْآخِرِ فَقَدْ يَكُونُ سَبَبُ مَا فَاتَهُ النَّوْمُ أَوْ سَبَقَ الْخُذُّ وَالِاسْتِغْفَالُ بِالْوَضوءِ أَوْ زَحْمَةٌ بِحَيْثُ لَمْ يَجِدْ مَكَانًا وَحَكْمُهُ أَنْ يَقْضَى مَا فَاتَهُ أَوْ لَأَمَّ بِتَابِعِ إِمَامٍ.﴾ (غنية المستملی المعروف بالكبرى ص ۲۳۹ فصل فی سجود السهو)

کما فی البحر ص ۹۶ جلد ۱ (۱)۔ ورد المختار ص ۵۶۰ جلد ۱ (۲)۔ اوداعلت عمداً
اوسهواً دواړه صورتونو کسبې متحقق دي اودادي هم واضحه وي چه
دفساد په صورت کسبې سلام گرځول يوبې کاره حرکت دي. وهو الموفق.

که امام د قعده اولی نه قیام ته لارشی او

مقتدی تشهد نه وی پوره کړې نو څه به کوي؟

وال: علمائي دين دي مسئلې باره کسبې څه فرمائي چه مقتدی اولنی قعده
د تشهد پورې پوره کړې نه وی او امام د قیام دپاره اودریدلو په مقتدی باندې

﴿۱﴾ قال ابن نجيم رحمه الله: وهو سهو لان كلامهم فيما اذا قام الى قضاء ماسبق به وهو
في هذه الحالة لا يصح الاقتداء به اصلاً فلا استثناء ولو ظن الإمام ان عليه سهو فسجد
للسهو فتابعه المسبوق فيه ثم علم انه ليس عليه سهو ففیه روايتان والاشهر ان صلاة
المسبوق تفسد لانه اقتدى في موضع الانفراد قال الفقيه ابو الليث في زماننا لا تفسد لانه
الجهل في القراء غالب كذا في الظهيريه ولو لم يعلم لم تفسد في قولهم كذا في الخانية ولو
قام الامام الى الخامسة في صلاة الظهر فتابعه المسبوق ان قعد الامام على رأس الرابعة
تفسد صلاة المسبوق وان لم يقعد لم تفسد حتى يقيد الخامسة بالسجدة فاذا قيلها
بالسجدة فسدت صلاة الكل لان الامام اذا قعد على الرابعة تمت صلاته في حق المسبوق
فلا يجوز للمسبوق متابعتة ولو نسي احد المسبوقين المتساويين كمية ما عليه فقطضى
ملاحظاً للآخر بلا اقتداء به صح. (البحر الرائق ص ۳۷۸ جلد ۱ باب الحدث في صلاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله تفسد) اي صلاة المسبوق لانه اقتداء في
موضع الانفراد ولان اقتداء المسبوق بغيره مفسد كما مر (قوله والا) اي وان لم يقعد وتابعه
المسبوق لا تفسد صلاته لان ما قام اليه الامام على شرف الرقص ولعلم تمام الصلاة فان
قيداً بسجدة انقلبت صلاته نفلاً فان ضم اليها سادسة ينبغي للمسبوق ان يتابعه ثم يقضى ما
سبق به وتكون له نافلة كالامام ولا قضاء عليه لو افسده لانه لم يشرع فيه قصداً رحمته (قوله
فلا شبه الفساد) وفي الفيض وقيل لا تفسد به يفتي وفي البحر عن الظهيرية قال الفقيه
ابو الليث في زماننا لا تفسد لان الجهل في القراء غالب.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۳۳ جلد ۱ قبيل باب الاستخلاف)

خو اقتداء واجب ده نودی به اودریزی یا تشهد به پوره کوی. حکه چه دتشهد په اندازه باندې کیناستل هم واجب دی. اوس به مقتدی څه کوی؟ بینوا توجروا المستفتی حاجی گل محمد سکندر آباد کالونی حیدر آباد..... ۱۹۷۲ء/۵/۸

الجواب: دې سړی دپاره ضروری ده چه دتشهد پوره کولونه پس قیام اوکړی فی الهندیه ص ۹۳ جلد ۱ امام اذا تشهد وقام من القعدة الاولى الى الثالثة فسی بعض من خلفه التشهد حتى قاموا جميعاً فعلى من لم يتشهد ان يعود ويتشهد ثم يتبع امامه وان خاف ان تفوته الركعة ، انتهى ﴿ ۱ ﴾ فافهم وتدبر وصرح به فی ردالمحتار ص ۳۹ جلد ۱ ﴿ ۲ ﴾. وهو الموفق

د سحر مونځ شروع شو نو مقتدی به د فجر

سنت کوی شریک کیږی به یا سنت به پریږدی؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه امام د فجر مونځ شروع کړې دې نو مقتدی څه وخت د امام سره شریک شی؟ چه هغه د فجر سنت هم نه دی کړې؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولوی فضل مولی گل دهیری مردان.

الجواب: فقهای کرام ولیکلې دی چه د آخرنی رکعت «یا قبل السلام علی قول ابن الهمام) دموندلو امید وی نوسنت به کوی او شریک به شی گنې نوسنت به پریږدی. ﴿ ۳ ﴾. وهو الموفق.

﴿ ۱ ﴾ فتاویٰ عالمگیریه ص ۹۰ جلد ۱ الفصل السادس فیما یتابع الامام وفیما لا یتابعه

﴿ ۲ ﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: والحاصل ان متابعة الامام فی الفرائض والواجبات من غیر تأخیر واجبة فان عارضها واجب لا ینبغي ان يفوته بل یأتی به ثم یتابع کما لو قام الامام قبل ان یتم المقتدی التشهد فانه یتمه ثم یقوم.

(ردالمختار هامش الفر المختار ص ۳۲۷ جلد ۱ مطلب مهم فی تحقیق متابعة الامام)

﴿ ۳ ﴾ قال العلامة المرغینانی: ومن انتهى الى الامام فی صلاة..... (بقیه حاشیه په راروان مخ...)

چہ پہ خلور رکعتونہ کنبی یورکعت

اومومی نوہ باقی مونہ پورہ کولو طریقہ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو مونہ گزار دے پہ خلور رکعتونو والا مونہ کنبی دامام سرہ آخری رکعت لاندی کپی او دري رکعتونہ ترے نہ شوے وی باقی مونہ بہ عندالاحناف پہ کومہ طریقہ پورہ کوی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: فضل حق صاحب..... ۹۷۲/۱۷/۸۔

الجواب: دامسبوق بہ دَ اودریدلونه پس پہ دوه رکعتونو کنبی ضم دسورة اوکری۔ اور پہ دریم رکعت کنبی بہ صرف فاتحہ وائی۔ اودمفتی بہ قول پہ بناء باندی بہ داولنی رکعت نہ پس تشهد وائی۔

فی الدرالمختار ویقضى اول صلوته فی حق قراءۃ و آخرها فی حق تشهد فمدرک رکعة من غیر فجر یاتی برکتین بفاتحة وسورة وتشهد بينهما وبرابعة الرباعی بفاتحة (هامش ردالمحتار ص ۵۵۸ جلد ۱) ﴿۱﴾ فقط

دَ مسبوق د پاره د ماننام باقی دوه رکعتونہ د پورہ کولو طریقہ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ مقتدی د ماننام پہ

(بقیہ حاشیہ) الفجر وهو لم یصل رکعتی الفجر ان خشی ان تفوته رکعة ویدرک الاخری یصلی رکعتی الفجر عند باب المسجد ثم یدخل لانه امکنه الجمع بین الفضیلتین وان خشی فوتہما دخل مع الإمام لان ثواب الجماعة اعظم والوعید بالترک الزم بخلاف سنة الظهر. وقال العلامة ابن الہمام: ولو کان یرجوا ادراکہ فی التشہد قبل ہو کادراک الركعة وقال الخوارزمی فی الکفاية وحکی عن الفقیہ ابی جعفر انه قال علی قول ابی حنیفہ وابی یوسف یصلی رکعتی الفجر لان ادراک التشہد عندهما کادراک الركعة.

(ہدایہ مع فتح القدیر ص ۴۱۴ جلد ۱ باب ادراک الفریضة)

﴿۱﴾ (الدرالمختار ص ۴۴۱ جلد ۱ قبیل باب الاستخلاف)

11/7/1987

د مسبوک په سهوسره سلام گرځول اود چا

وال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي که مسبق سهوآ سلام اوگر ځوى اوبل مقتدى ده ته دمسبقيت يادداشت اوکړى، اومسبق پيه هغې باندي دعمل کولو دپاره اودريږي نوداسې کول څنگه دى؟ بينوا توجروا المستفتى: نامعلوم..... ۱۹۸۴ء ۳/۴.

المستفتى: نامعلوم..... ٣/٤/١٩٨٤

الجواب: احتیاط دا دې چه دفتحي په وخت کښې سوچ او کړی او په هغې عمل او کړی (۱). وهو الموفق.

د لاحق د پاره قرأت ممنوع دې لیکن د سجدہ سہو موجب نه دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه دلاحق دپاره په باقى مونځ کښې قرأت کول څنگه دى؟ بينوا توجروا.

المستفتی: مولوی حبیب اللہ کلّی ملک شاہنواز کوہاٹ.... ۱۹۸۴ء/۵/۲۴

﴿١﴾ قال العلامة الحلبي: لو ادرك مع الامام ركعة من المغرب فانه يقرأ في الركعتين الفاتحة والسورة ويقعد في اولهما لانها ثنائية ولو لم يقعد جاز استحسانا لا قياسا ولم يلزمه سجود السهو. (غنية المستملئ شرح منية المصلئ ص ٣٣٨ فصل في سجود السهو)

(۲) قال العلامة الحصفی رحمه الله: حتی لو امتثل..... (بقیه حاشیه په راروان مخ...)

الجواب: د لاحق دپاره قرأت ممنوع دې لیکن د سجدہ سهرې موحده دې (۱) و هم الموفق.

د یو مقتدی په صورت کسی که بل مقتدی راشی

نو امام به مخکښې ځی که مقتدی به روستو کیری

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو امام او مقتدی نزدې نزدې ولاړ وی دې وخت کښې دویم مقتدی راشی او اودریږی نو امام به مخکښې ځی یا مقتدی به روستو راځی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد الحمید..... ۱۹۷۴/۴/۲۳.

الجواب: بهتره دا ده چه مقتدی روستو راشی قال العلامة الشامي وهو اولی من تقدمه لانه متبوع (ردالمحتار ص ۵۳۱ جلد ۱). (۱). او په ظاهر قدمونه اوچتول او شاته کیدل پکار دی. خلوه عن التكلف ولم اجده صریحاً. وهو الموفق.

د لاسونو تر لونه بغیر تکبیر تحریمه وئیل او امام سره رکوع ته تلل.

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې راغې امام ئې

(بقیه حاشیه) امر غیره فقیل له تقدم لتقدم..... فسدت بل يمكث ساعة ثم يتقدم برائه.

(الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۲۵۹ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿۱﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: ويانه كما في شرح المنية وشرح المجمع انه لو سبق بر كعة من ذوات الاربع ونام في ركعتين يصلي اولاً ما نام فيه ثم ما ادركه مع الامام ثم ماسبق به فيصلي ركعة مما نام فيه مع الامام ويقعد متابعة له لانها ثالية امامه ثم يصلي الاخرى مما نام فيه ويقعد لانها ثالithe ثم يصلي التي اتبها ويقعد متابعة لامامه لانها رابعة وكل ذلك بغیر قراءة لاله مقتد ثم يصلي الركعة التي سبق بها بقراءة الفاتحة وسورة والاصل ان اللاحق يصلي على ترتيب صلاة الامام.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۲۳۰ جلد ۱ قبيل باب الاستخلاف)

﴿۲﴾ (ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۲۲۰ جلد ۱ باب الامامة)

پہ رکوع کنبی اوموندلونوپہ ولاہ نہی تکبیر تحریمہ اووی اودلاسونونزلونہ
بغیر یہ رکوع کنبی دامام سرہ شریک شو. اوس یوسرپی وائی چہ ددہ مونخ
اونہ شو نولہذا اعادہ پری واجب دہ. حکمہ چہ دتکبیر تحریمہ نہ پس لاس پہ
نامہ نیم منت اودریدل ضروری دی او وائی چہ دامسللہ پہ بہشتی زیور
کنبی دہ. صحیح مسئلہ خہ دہ؟ بینوا توجروا.
المستفتی: نیازمند حبیب اللہ..... ۷۴/۳/۳۰.

الجواب: پہ ولاہ تکبیر تحریمہ ویلونہ پس متصل رکوع تہ دتلونکی مونخ
صحیح دی.

کما فی الدر المختار ومنها القيام بحيث لو مديديه لا ينال ركبتيه ومفروضه وواجبه
ومسنونه ومنذوبه بقدر القراءة فيه فلو كبر قائماً فرقع ولم يقف صح لان ما اتى به من
القيام الى ان يبلغ الركوع يكفيه انتهى ﴿١﴾.

یعنی دحالت استوانہ واخلہ ترد لاسونود کونیدو پورپی رسیدونہ مخکنبی
پورپی قیام دی او حضرت تہانوی رحمۃ اللہ علیہ چہ دعدم صحت کوم حکم کپی دی داہغہ
وخت دی چہ درکوع پہ حالت کنبی تحریمہ او کپی. کما صرح بہ (۲) وهو الموفق

مسبق بہ د سجدہ سہوی والا امام سرہ پہ سجدہ سہوہ کنبی شریک وی

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ امام باندی سجدہ
سہوہ لازمہ شوہ وہ اومسبق دامام سرہ پہ مونخ کنبی شریک شو نومسبق
بہ ہم دامام سرہ سجدہ سہوہ کوی یانہ. دغہ شان دمسبق سلام گرخلوسرہ

﴿١﴾ (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۳۲۸ جلد ۱ مبحث القيام باب صفة الصلاة)

﴿٢﴾ شیخ اشرف علی تہانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی بعضی بی خبرہ چہ کلہ جمات تہ راشی اوامام
پہ رکوع کنبی وی نود تیزی پہ خیال سرہ راتلوسرہ یتیشی. اوہم پہ دغہ حالت کنبی
تکبیر تحریمہ وائی. دہغوی مونخ نہ کیری حکمہ چہ تکبیر تحریمہ دمونخ دصحیح والی
شرط دی او دتکبیر تحریمہ دیارہ قیام شرط دی چہ کلہ نہی قیام اونکرو نوہغہ صحیح نہ
شو او چہ کلہ ہغہ صحیح نہ شو نومونخ خنگہ صحیح کیدی شی.

(بہشتی گوہر (بہشتی زیور) ص ۸۸۵ تکبیر تحریمہ کا بیان)

مونخ فاسد پیری یا نہ؟ دامام سہو بہ دمسیوق شریکیدلونہ پس معتبروی یا اول والا کہ دے کنبی خہ فرق وی نوییا اوبنایی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حافظ تعویذ گل ترناب پینور۔

الجواب: دامسیوق بہ دامام سرہ پہ سجده سہوہ کنبی شریک وی سلام بہ نہ گر خوی او کہ دیاد سرہ ئی سلام او گر خولو نومونخ بہ ئی فاسدشی۔

کمالی الدرالمختار رابعها لو قام الی قضاء ما سبق به وعلى الامام سجدا سہو ولو قبل اقتداءه فعليه ان يعود (هامش ردالمحتار ص ۵۵۸ جلد ۱) ﴿۱﴾ وفى الهندیه ص ۱۳۶ جلد ۱ سہو الامام یوجب علیہ وعلى من خلفه السجود کذا فی المحيط ولا یشرط ان یكون مقتدیا به وقت السہو حتی لو ادرك الامام بعد ما سها یلزمه ان یسجد مع الامام تبعاً له ﴿۲﴾۔ وهو الموفق

مسیوق بہ پہ خیلو اولنو دوه رکعتونو کنبی سورت هم وائی۔

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یومونخ گزاری دامام سرہ د ماسپخین دمونخ، آخری دوه رکعتونہ ادا کرل اوس بہ دامونخ گزار پہ خیلو اولنو دوه رکعتونو کنبی سورت وائی کہ نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: فضل رازق مانکی صوابی..... ۱۹۶۹ء ۱۷/۴۔

الجواب: عند الاحناف بہ داسرے یعنی مسبق دواپہ رکعتونو کنبی ضم دسورت کوی۔ حکمہ چہ مسبق دمونخ اول رکعتونہ اداکوی۔

فی الدرالمختار: ویقضى اول صلاته فی حق قراءة و آخرها فی حق تشهد، قال العلامة الشامي: هذا قول محمد وظاهر كلامهم اعتماد قول محمد وزفر

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۴۲ جلد ۱ قبیل باب الاستخلاف)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۲۸ جلد ۱ فصل سہو الامام یوجب علیہ وعلى من خلفه السجود)

مختصراً (ص ۵۵۸ جلد ۱) ﴿۱﴾ . وفي الهندیه ص ۹۲ جلد ۱ ولو ادرک رکعتین قضی رکعتین بقراءة ولو ترک فی احدهما لفسدت ﴿۲﴾ . وهو الموفق

د مدرک نہ دمونخ درکن پاتی کیدلوپہ صورت کنبی دمونخ حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ رمضان کنبی مقتدی پہ وترو کنبی دامام سرہ شریک وو مقتدی دعائی قنوت پورہ کولو چہ امام درکوع نہ قومی تہ لالو. نواوس بہ داسرے خیل مونخ خنگہ ادا کوی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۲۵/۵/۱۹۸۲

الجواب: مقتدی دے فوراً رکوع او قومہ او کپی اوپہ سجدہ کنبی دے دامام سرہ شریک شی. اگرکہ متابعت مقارنہ یا متابعت متعاقبہ ترے نہ اونہ شو، لیکن دمتابعت بالتاخیر پہ بنیاد بہ ددہ مونخ صحیح وی. لکہ خنگہ چہ دلاحق دمونخ دے. کہ رکوع او قومہ پریردی او سمدستی دامام متابعت او کپی نو دامام د اوزگاریدو نہ پس بہ یورکعت مستقل او کپی مونخ بہ صحیح شی. او کہ بالکل رکعت ئی ادا نکرو نومونخ بہ واپس راگرخوی.

فی ردالمحتار ص ۴۷۱ جلد ۱ نعم تكون المتابعة فرضا بمعنى ان يأتي بالفرض مع امامه او بعده كما لور كع امامه فر كع معه مقارناً او معاقبا وشاركه فيه او بعد ما فرغ منه فلو لم ير كع اصلا او ركع ورفع قبل ان ير كع مع امامه ولم يعد معه او بعده لبطلت صلاته الخ ﴿۳﴾ . وهو الموفق

﴿۱﴾ الدر المختار مع ردالمحتار ص ۴۴۱ جلد ۱ مطلب فی احکام المسبوق والمدرک واللاحق باب الامامة

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۹۱ جلد ۱ الفصل السابع فی المسبوق واللاحق)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۴۸ جلد ۱ مطلب المراد فی المجتہد لہ)

پہ مسبوق باندی دَ اُلم سرہ دویم رکعت کنبی تشہد وئیل واجب دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسرے پہ
خلور رکعتہ مونخ کنبی دآمام سرہ پہ دویم رکعت شامل شو اوس چہ کلہ
امام پہ دویم رکعت باندی کیناستلو نومسبوق باندی ہم داتشہد وئیل
واجب دی یانہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم..... ۱۹۸۰ء

الجواب: پہ مسبوق باندی داتشہد وئیل واجب دی.

فی ردالمحتار ص ۱۵۵ جلد ۱ کمن ادرک الامام فی القعدة الاولى فقعده معه فقام
الامام قبل شروع المسبوق فی التشهد فانه يتشهد تبعاً لتشهد امامه ﴿۱﴾. وهو الموفق

دَ امام سرہ پہ آخری قعدہ کنبی مسبوق

د پاره دَ درود شریف او دعا وئیلو حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ مسبوق (چانہ چہ یو یا
دوہ رکعتونہ شوے وی)، دآمام سرہ شامل شی نو دآمام سرہ بہ درود شریف او
دعا گانی ہم وائی یانہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: سعد الله جان هنگو..... ۲۲/۹/۱۹۸۳

الجواب: دامسبوق دآمام پہ آخری قعدہ کنبی دوسط صلاة پہ حکم کنبی دے.
دادرود شریف او دعا بہ نہ وائی او کہ تشہد ئی زرختم کرو نو بیا بیا دے وائی.

اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله وائی، وفي الهنديه ص ۹۱ جلد ۱
ومنہا ان المسبوق ببعض الركعات يتابع الامام في التشهد الاخير واذا اتم التشهد لا
يشغل بما بعده من الدعوات ثم ما ذا يفعل تكلموا فيه وعن ابن شجاع

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۵۱ جلد ۱ باب سجود السهو)

انہ یکرر الشہدای قوله اشهد ان لا اله الا الله وهو المختار ﴿۱﴾۔ وهو الموفق
د مسبق مقتدی د پاره د ثناء او تعوذ و نیلو حکم۔

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یوسری د امام سرہ پہ
دویم یا دریم رکعت کنبے شامل شو۔ نو دہغہ د پاره د ثناء او د تعوذ خہ حکم
دے وائی بہ کہ نہ؟ بیتوا توجروا۔

المستفتی: امیر اللہ چترال۔

الجواب: کہ مسبق امام پہ رکعت کنبے او مومی کوم کنبے چہ قرأت کیری
نودا مسبق مقتدی بہ ثناء وائی بلکہ قرأت بہ اوری۔ او چہ کلہ د قضا شوی
رکعت د پاره او دیری نو ثناء وائی او د امام ابو یوسف پہ نزد باندے د امام
سرہ ملا ویدلو وخت کنبے تعوذ و نیل مستحب دی۔ او برو ستویعنی د امام
د قراعت نہ پس بہ د قرأت نہ مخ کنبے تعوذ وائی۔

وفی الخلاصة المسبوق اذا ادرك الامام في القراءة التي يجهر فيها لا يأتي بالثناء فاذا
قام الى قضاء ما سبق يأتي بالثناء ويتعوذ للقراءة وعند أبي يوسف يتعوذ عند الدخول
وعند القراءة وهذا استحباب وفي صلاة المخافة يأتي بالثناء اذا ادركه قائماً،
انتهى ﴿۲﴾۔ وهو الموفق

﴿۱﴾ فتاویٰ عالمگیریہ ص ۹۱ جلد ۱ الفصل السابع فی المسبوق واللاحق

﴿۲﴾ (خلاصة الفتاوى ص ۱۶۵ جلد ۱ مسائل المسبوق)

باب مکروهات الصلوة

دَمُونُخْ خَتْمِيدَلُو وَخْت کُنْبِي دَمَقْتَدِي دَ اِمَام نِه پِه سَلَام کُنْبِي مَخْكُنْبِي کِينِل

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ امداد الفتاویٰ کنبے ئے لیکلے دی چہ کہ مقتدی دَمُونُخْ خَتْمِيدَلُو وَخْت کُنْبِي دَ اِمَام نِه مَخْكُنْبِي سَلَام خْتَم کړو، نومکروه دی. (الف): دامکروه تحریمی دی یا تنزیہی؟

(ب): دویم سَلَام خہ حکم دے؟ تحریمی دے یا تنزیہی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: اکرام الحق راولپنڈی..... ۱۹۲۹ء/۳/۱۷.

الجواب: دَمَناسِب تلاش نہ پس ہم تصریح ملاؤ نہ شوہ. لیکن دَقَواعِدو نہ معلوم پیری چہ داکراہت پہ دواړو سَلَامونو کنبے تحریمی دے. حُکَم چہ دَصَحیح حدیث نہ مخالفت دے چہ پہ هَغې کنبے پہ تقدّم باندے وعید راغلی دے. (۱). او وعید پہ تحریماتو کنبے راخی.

دغه شان علامہ شامی وغیرہ لیکلے دی چہ کله کراہت بغیر دَخہ قید نہ ذکرشی هَغہ بہ پہ تحریمی باندے محمول وی. (۲). وهوالموفق.

﴿۱﴾ عن انس قال صلى بنا رسول الله ﷺ ذات يوم فلما قضى صلوته اقبل علينا بوجه فقال ايها الناس اني امامكم فلا تسبقوني بالركوع ولا بالسجود ولا بالقيام ولا بالنصراف فاني اراكم امامي ومن خلفي رواه مسلم وعن ابي هريرة قال قال رسول الله ﷺ لا تبادروا الامام اذا كبر فكبروا واذا قال ولا الضالين فقولوا آمين واذا ركع فاركعوا واذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا اللهم ربنا لك الحمد متفق عليه الا ان البخاري لم يذكر واذا قال ولا الضالين. وعن ابي هريرة قال قال رسول الله ﷺ اما يخشى الذي يرفع رأسه قبل الامام ان يحول الله رأسه رأس حمار مفتق عليه.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۰۱ جلد ۱ باب ما علی المأموم من المتابعة وحکم المسبوق)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين وفي البحر من مكروهات الصلاة..... (بقیہ حاشیہ پہ راروان مخ...)

دَ سجدی او تشہد نہ د اوچتیدلو وخت کنبی په

ز مکه لاونه لگول مکروه تنزیهی دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چې په مونځ کنبې د سجدې یا تشهده د اوچتیدلو وخت کنبې بغیر د عذر نه په زمکه باندې لاس لگول او پاسیدل مکروه دی دا کراهت تحریمی دې یا تنزیهی؟ بینوا توجروا المستفتی: اکرام الحق نشترآباد..... ۱۹۷۰ء ۲۷/۴.

الجواب: په زمکه باندې بغیر د عذر نه لاس کیښودل او پاسیدل مکروه تنزیهی دی. فی الدرالمختار ولوفعل لابس فی ردالمختار ص ۴۷۳ جلد ۱ فیکره فعله ترهیا لمن لیس به عذر. (۱). فقط.

د فرضو او سنتو په مینځ کنبی د وظیفې وغیره ورد کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چې د فرضو او سنتو په مینځ کنبی د اللهم انت السلام داندازې نه زیاته وقفه کول مثلاً د وظیفې ورد کول څه حکم لری؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبدالحلیم شاه متعلم دارالعلوم حقانیه... یکم ربیع الثانی ۱۴۰۲ هـ
الجواب: بهتر نه دی لیکن بعضې علماؤ د جواز حکم ورکړې دې. کما فی الطحطاوی وغیرهم. (۱). وهو الموفق.

(بقیه حاشیه) المکروه فی هذا الباب نوعان احدهما ما کره تحریمًا وهو المحمل عند اطلاقهم الکراهة وقال ابن عابدين فی الحظر والاباحة ای کراهة تحریم وهی المرادة عند الاطلاق کما فی الشرع. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۹۷ جلد ۱ مطلب فی تعریف المکروه ص ۲۳۷ جلد ۵ کتاب الحظر والاباحة)

﴿۱﴾ (ردالمحتار علی هامش الدرالمختار ص ۳۷۳ جلد ۱ مطلب فی اطالة الركوع للجانی باب صفة الصلوات)

﴿۲﴾ قال الشربلالی: لا بأس بقراءة الاوراد بین الفریضة والسنة فالاولی تأخیر الاوراد عن السنة فهنا یغنی الکراهة، وقال الطحطاوی: وفي رواية عائشة رضی الله عنها قالت کان رسول الله ﷺ لا یقعد الا مقدار انه لیس المراد انه کان..... (بقیه حاشیه په رارواله صفحه ۱۰۰)

پہ مونخ کنبی د جبی آو بلوزر لتونرو مسئلہ

سوال: مایقول العلماء الفہام فی ہذہ المسئلہ؟ ای ماحکم الفرو اذا لم یخرج الیدان الاکمام واذا لم یدخلا؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم۔۔۔

الجواب: چہ کلہ پہ لستونرو کنبی لاسونہ داخل نہ وی نویہ پوستین کنبی دَمونخ حکم کراہت دی او کہ لاسونہ پہ لستونرو کنبی داخل وی نوکراہت نشہ الا اذا لم یزر ازرارہ (چہ کلہ ئی بتنی (تترئ) نہ وی لگولی).

یدل علیہ ما فی الشرح الکبیر ص ۳۰۵ وعن الفقیہ ابی جعفر الہندوانی انه کان یقول اذا صلی مع القباء وهو غیر مشلود الوسط فهو مسی، یعنی ولو ادخل کمہ فی یدہ و ینبغی ان یقتدی بما اذا لم یزر ازرارہ لانہ یشبہ السدل اما اذا زر الازرار فقد التحق من الثیاب فی اللبس فلا سدل فیہ فلا یکرہ انتہی. قلت لا فرق بین الفرو والقباء فی الحکم لا شتراکہما فی العلة، وفيہ ایضاً فی تلک الصفحۃ فی تعلیل کراہۃ ارسال الکمین ولان فیہ تشبیہا باہل التکبر اذ لا تکاد تسمح نفوس المتکبرین بترکہ وادخال الید فی الکم لا فی الصلوۃ ولا خارجہا علی ما جرت من عادتہم، انتہی. قلت فیہ دلالة علی کراہۃ الصلوۃ عند اخراج الیدین لانہ وضع المتکبرین، فافہم ﴿﴾. وهو الموفق

(بقیہ حاشیہ) یقول ذلک بعینہ بل کان یقعد زمانا یسع ذلک المقدار ونحوہ من القول تقریباً فلا ینافی ما فی الصحیحین عن المغیرۃ علیہ السلام انه کان یقول دبر کل صلاۃ مکتوبۃ لا الہ الا اللہ وهذا لا ینافی ما فی مسلم عن عبد اللہ ابن الزبیر کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا فرغ من صلاتہ قال بضوۃ الالہی لا الہ الا اللہ لان المقدار المذكور من حیث التقرب دون التحدید قد یسع کل واحد من ہذہ الاذکار لعدم التفاوت الكثير بينها الخ.

(حاشیۃ الطحطاوی مع مراقی الفلاح ص ۳۱۱ فصل فی صفۃ الاذکار)

﴿﴾ غنیۃ المستملی ص ۳۳۶، ۳۳۷ فصل فی بیان ما الذی یکرہ فعلہ فی الصلوۃ

د عربو پہ ډریس (رومال) کښې دَمُونځ حکم.

سوال: عربیان چه کوم ډریس (Dress) اغوندى يعنى رومال په سرباندي کيږدي او په يوگول شان رسى باندي ئې تړي. هغه رومال دسرنه په اوځو باندي راشي اوسيني باندي زوړندوي. چه هغې ته سدل وائي. په دې زوړندشوى رومال عرب ډریس، کښې دَمُونځ کولوڅه حکم دي؟ بينوا توجروا.

المستفتی: محمد نثار برطانیہ یکم فروری ۱۹۷۵ء.

الجواب: په دې کښې هيڅ کراحت نشته. (۱). وهو الموفق.

په تيلي گل شوي ټوپن کښې مونځ کول.

سوال: علمائي دين دي باره کښې څه فرمائي چه مروجہ دتيلي ټوپي چه دگلدوزي نه جوړه شوي وي په دې کښې مونځ کول او ددې استعمال څنگه دي؟ بينوا توجروا.

المستفتی: گل حکيم محب باندېه مردان ۲/۹/۱۹۷۵ء.

الجواب: که دا تيله دسرو سپينو زرو نه وي نو دې کښې حرج نشته. (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ قال الحصفى وكره..... سدل تحريماً للنهي ثوبه اى ارساله بلا لبس معتاد، قال ابن عابدين: قال فى شرح المنية السدل هو الارسال من غير لبس ضرورة ان ارسال ذيل القميص ونحوه لا يسمى سداً ودخل فى قوله ونحوه عذبة العمامة.

(الدرالمختار مع ردالمختار ص ۲۷۲ جلد ۱ مطلب مكروهات الصلاة)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: (قوله وكذا تكره القنسوة) ذكر ملا مسكين عند قول المصنف فى مسائل شتى اخر الكتاب ولا بأس بلبس القلائس لفظ الجمع يشمل قنسوة الحرير والذهب والفضة والكرباس والسواد والحمرة..... وفى الفتاوى الهندية يكره ان يلبس الذكور قنسوة من الحرير او الذهب او الفضة او الكرباس الذى خيط عليه ابريسم كثيراً او شئ من الذهب او الفضة اكثر من قدر اربع اصابع.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۲۳۹ جلد ۵ فصل فى اللبس كتاب الحظر والاباحه)

د سنت قرأت اوریدلو صورت کنبی پہ دویم صف

کنبی کول او د "فاستمعواله وانصتوا" ایت حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے باره کنبی څه فرمائی څه (۱). د سحر په موند کنبی د امام د قرأت اوریدلو باوجود په دویم صف کنبی سنت ادا کول څنگه دی. (۲). د دې آیت قرأت "واذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا الایه، حکم د فرضیت دې یا د استحباب؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم..... ۱۸/۱۸ اگست ۱۹۸۳ء.

الجواب: (۱) جائز دی بهتر نه دی. (۱)

(۲) مشهور فرضیت دې او صاحب بحر د استحباب قول هم ذکر کړې دې وهو الموفق

جمانونو کنبی کینودلو شوو ټوپو سره موند کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے باره کنبی څه فرمائی څه په جمانونو کنبی څه کومې ټوپې کینودل رواج دې آیا دې سره موند کول صحیح دی؟ بینوا توجروا المستفتی: محمد نبی چهوتی لاهور صوابی..... ۱۵/۱۲/۱۹۹۰.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: والحاصل ان السنة في سنة الفجر ان يأتي بها في بيته والافان كان عند باب المسجد مكان صلاحا فيه والا صلاحا في الشرى او الصيفي ان كان للمسجد موضعان والافخلف الصفوف عند سارية لكن فيما اذا كان للمسجد موضعان والامام في احدهما ذكر في المحيط انه قيل لا يكره لعدم مخالفة القوم وقيل يكره لانهما كمكان واحد قال فاذا اختلف المشائخ فيه فالافضل ان لا يفعل قال في النهر وفيه افادة انها تنزيهية، لكن في الحلية قلت وعدم الكراهة اوجه للاثار التي ذكرناها.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۳۰ جلد ۱ مطلب هل الاساءة دون الكراهة او افحش " ادراك القريضة)

الجواب: ددی ٲو ٲو ٲسرول ضروری دی ۛکه چه دابی باکه خلق به ٲه سرٲورسر مونخ کول شروع کری چه هغه ددی نه بدترین کار دی. (۱). وهوالموفق.

ٲه گھری کنبی دانسان یا د حیوان د وړوکی تصویر ٲه وجه د مونخ حکم

سوال: علماء کرام د دین شرع متین ۛه فرمائی ٲه دی مسئله باره کنبی چه ٲه یو گھری کنبی دانسان یا حیوان وړوکی فوٲو او تصویر وی، نو دی سره د مونخ ۛه حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: متعلم دارالعلوم حقانیه..... ۱۱۵ جمادی الثانی ۱۴۰۲ هـ

الجواب: که دا فوٲو وړوکی وی چه د سجدې ٲه ۛائی کنبی: خودلو ٲه صورت کنبی نه ٲنکاری نو دی سره مونخ مکروه نه دی

یدل علیه ما فی شرح التویر علی هامش ردالمحتار ص ۶۰ جلد ۱ او کانت صغيرة لا تبین تفاصيل اعضائها للناظر قائماً وهی علی الارض ۲). وهوالموفق

(۱) ٲه سرٲورسر مونخ کول مکروه دی. وصلاته حاسراً ای کاشفا راسه للتکاسل (درمختار) او کار والا جامو کنبی مونخ کولو ته ئې هم مکروه تنزیهی لیکلې دی. بما یلبسه فی بیته ولا یذهب الی الاکابر والظاهر ان الکراهة تریهیه، ردالمحتار. اوس سرٲورسر مونخ کول یو مرض جو ٲ شوې دی او عوام سر ٲٲول ۛه اهم کار نه گنری او سر ٲٲول بوج جو ٲ شوې دی. چه ٲه مونخ کنبی د سستی د قبیلې نه دی. او ٲه بعضې صورتونو کنبی مثلاً د سپک گنرلو ٲه صورت مفضی الی الکفر دی. فی ردالمحتار: قوله للتکاسل ای لاجل الکسل بان استقل تغطیته ولم یرها امرأ مهمالی الصلاة فترکها لذلك وهذا معنی قولهم ٲانوا بالصلاة ولیس معناه الاستخفاف بها والاحتقار لانه کفر (ص ۴۸۴ جلد ۱) لهذا دی صورتونو کنبی سرٲوره باندې مونخ کول چه وجه ئې ٲنکاره ده ناراستی ده. دابه مکروه وی او د مونخ د عزت ٲه وجه ٲه جماتونو کنبی ٲرتو ٲو ٲو سره به مونخ کوی. اگرچه داهم مکروه دی لیکن د سرٲورسریه نسبت سره لږه اسانه معامله ده. دغه شان که دیوکس سره دکار والا جامونه علاوه نورې جامې نه وی نو د هغه د ٲاره ٲه دغه کار والا (ثیاب بذله) جامو کنبی مونخ کول ضروری دی. دغه شان چه بله ٲو ٲی نه وی نو ٲه بذله ٲو ٲی کنبی به مونخ کول وی. (از مرتب)

(۲) (الردالمحتار علی هامش ردالمحتار ص ۴۷۹ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاة وما یکره لھا)

پہ ملتیری کور کنبی تصویر والا بیج سرہ مونخ کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ ملتیری کنبی د مجاہد کور دخوانانو پہ اوگوباندی یوبیج لگیدلی وی چہ ستاسویہ خدمت کنبی حاضر دے دے سرہ مونخ کول صحیح دی یانہ؟ کہ پہ ناپوہی سرہ موپہ دی بیج سرہ مونخونہ کری وی نو دہغی اعادہ لازم دہ یانہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبدالقدیر اولپندی..... ۱۹۷۳ء/۴/۱۰

الجواب: داتصویر لوئی دے لہذا دے سرہ مونخ کول مکروہ تحریمی دی او واجب الاعادہ دی۔

فی فتح القدير ولو لبس ثوبا فيه تصاویر ویکره لانه يشبه حامل الصنم والصلوة جائزه فی جميع ذلک لا استجماع شرائطها وتعاد علی وجه غیر مکروه وهو الحكم فی کل صلوۃ ادیت مع الکراهۃ انتهى ﴿﴾. وهکذا فی جميع کتب الفتاوی. وهو الموفق

امام لرہ د ضرورت نہ زیات جهر کول

سوال: چہ میفرماید علماء دین درے مسئلہ کہ یک امام قرأت جهرأ فوق الحاجت در امامت میخواهد، هنگار میشوید و نماز مکروه شود یانہ؟ وبشرط کراہت اعادہ واجب ست یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: نامعلوم..... ۱۹۷۹ء/۱۱/۲۳

الجواب: نماز امامیکہ جهر فوق از حاجت می کند. واجب الاعادہ نیست، زیرا نچہ مکروه تحریمی نیست۔

لما فی شرح التنویر علی هامش ردالمحتار ص ۴۴۲ جلد ۱ قالوا الاساءۃ ادون من الکراهۃ وفی ردالمحتار ص ۵۵۱ جلد ۱ الاساءۃ دون الکراهۃ واما فی شرح المنار فقال العلامة الشامی فی ردالمحتار ص ۴۴۲ جلد ۱ والمراد بها ما فی شرح

﴿﴾ (فتح القدير ص ۳۶۳، ۳۶۴ جلد ۱ باب ما یفسد الصلوۃ وما یکره فیها فصل ویکره للمصلی)

المنار التنزیہیۃ فہی دون المکروہ تحریماً وفوق المکروہ تنزیہاً انتہی ﴿۱﴾، قلت والاعادة انما تجب فی المکروہ تحریماً ولا تخلوا الصلوة المعتادہ عن المکروہ تنزیہاً وقلت ایضاً لعل المراد ابن انجم الاساءة ما یلزم ترک السنة المؤکدة. وهو الموفق

پہ نوٹ باندی د جناح دتصویر سرہ مونخ کول.

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ پہ پاکستانی نوٹونو باندی د جناح تصویر وی چہ کلہ دانوٹ وغیرہ پہ جیب کنبے وی نوڈی سرہ مونخ کول جائز دی یانہ؟ او کہ دتصویر سرہ لاس خپے ہم وی او پہ جیب کنبے وی نو ڈھغی خہ حکم دی؟ مونخ کیری یانہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: نامعلوم..... ۱۲/۲/۱۹۷۳

الجواب: کہ تصویر پہ لفافہ وغیرہ کنبے پت وی نومونخ مکروہ نہ دی گئی نو بیامکروہ دی. ﴿۱﴾

فی الدر المختار ومفاده کراهة المستبین لا المستتر بکیس او صرة او ثوب آخر (ہامش ردالمحتار ص ۲۰۶، ۲۰۷ جلد ۱) ﴿۲﴾. وهو الموفق

د نسوارو او سگریٹو د بدبویی پہ حالت کنبی

مونخ کول تلاوت کول او جمات تہ تلل

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی کہ یوسری نسوار و اچوی یاسگریٹ او خکی بیادمونخ دپارہ پہ جمات کنبے شریک شی نوڈدی خلقو جمات تہ راتلل خہ حکم لری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: نور احمد بلوچستان..... ۲۳/ربیع الثانی ۱۴۰۲ھ

الجواب: دتباکو بدبویی د پیاز او ارگی پشان تکلیف ورکونکی دہ. لہذا ددی حدیث پہ بناء "فان المثلثة تتاذی ما يتاذی منه الانس (رواہ البخاری

﴿۱﴾ (ردالمحتار مع ہامش الدر المختار ص ۳۵۰ جلد ۱ مطلب سنن صلاة باب صفة الصلاة)

﴿۲﴾ الدر المختار علی ہامش ردالمحتار ص ۲۷۹ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاة وما یکرہ فیہا

ومسلم عن جابر رضى الله عنه (۱). داسی کس ته په دې حالت کښې مونځ کول، جمات ته تلل او قرآن شریف لوستل جائز نه دی. وصرح به فی بشرح التویرو کذا کل موذ (هامش ردالمحتار ص ۶۱۹ جلد ۱) (۲). وهو الموفق.

د جمات په ټوپو کښې مونځ کول

وال: په جمات کښې چه کومې ټوپې وی دغه پسرکول او مونځ کول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: یوسف شاه رسالپور کینټه. ۲۷/رمضان ۱۴۱۰هـ

الجواب: دهرمسلمان دپاره مناسب دی چه دقميص پرتوگ پشان ټوپې هم په سرکوی (۳) او چه ټوپې ورسره نه وی نوسرتور سر دې مونځ نه کوی. (۴) بلکه هم داجمات والا ټوپې دې په سر کیردې اگرکه خیرنې پیرنې وی (۵). وهو الموفق

(۱) (مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۸ جلد ۱ باب المساجد الفصل الاول)

(۲) (الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۸۹ جلد ۲ باب ما یفسد الصلاه وما یکره فیه)

(۳) (وفی الهندیه والمستحب ان یصلی الرجل فی ثلاثه اثواب قميص وازار وعمامة اما لو صلی فی ثوب واحد متوشحاً به تجوز صلوته من غیر کراهة). (فتاویٰ عالمگیریه ص ۵۹ جلد ۱ الباب الثالث فی شروط الصلاة)

(۴) قال العلامة حصکفی رحمہ اللہ: وصلاته حاسراً ای کاشفا رأسه للتکاسل ولا بأس به للتذلیل واما للاهانة بها فکفر قال ابن عابدين واصل الکسل ترک العمل لعدم الارادة فلو لعدم القدرة فهو لعجز (قوله ولا بأس به للتذلیل) قال فی شرح المنية فيه اشارة الى ان الاولى ان لا یفعله وان یتذلل ویخضع بقلبه فانهما من افعال القلب.

(الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۴۷۴ جلد ۱ مطلب فی الخشوع باب مکروهات الصلاة)

(۵) قال ابن عابدين: فی البحر وفسرها فی شرح الرقايه بما یلبسه فی بيته ولا یلهب به الى الاکابر والظاهر ان الکراهة تنزيهية. ايضاً

ددې عبارت نه په ثياب بذله کښې د مونځ مکروه تنزيهې کيدل ثابت دی لیکن سرتور سرمونځ کول هم مکروه دی او که عوام ددې ټوپونه منع کړی شي او د صحیح ټوپو حکم ورته هم اونه کړی شي نو عوام به په سرتور سر مونځ کولو. (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

قبرونو ته نزدی مونځ کول مکروه دی.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی، چه دقبرستان په زمکه کښې مونځ ادا کول څنگه دی؟ او دقبرونو نه څومره فاصله باندې مونځ ادا کول جائز دی؟ بڼوا توجروا.

المستفتی میراحمد مولیان کوهاله راولپنډی ۱۹۷۰ء ۴/۴

الجواب: چه کله مخامخ یا بڼی او گس طرف ته قبرونه وی نو مونځ مکروه دي او چه کله لرې وی نو هیڅ حرج نشته او دلرې والی انداز فقهاڼې کرامو په گزرونو او مسافت سره نه دی متعین کړې، البته د نظائرونه معلومیرې چه کم از کم دومره لرې وی چه د سجدې په ځانې باندې نظر کولو وخت کښې په نظر نه راځی (۱). وهو الموفق.

فوجی بوټانو سره مونځ کول.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه آیا مجاهد فوجی د بوټانو سره مونځ ادا کولې شی یا نه؟ او جواز دمجبورئ په حالت کښې دي یا په هر حالت کښې؟ بڼوا توجروا.

المستفتی محمد ازرم پوست بکس نمبر ۲۲۰ سعودی عرب ۱۴۰۷/۷/۱۴هـ

(بقیه حاشیه، باندې تکره شی. دغه شان چه بله ټوپئ نه وی نویاب په دې بذله ټوپو کښې مونځ جائز وی. ځکه چه کله چاسره جامې نه وی نو په ثياب بذله کښې به ادا کول ضروری وی. قال الخصکفی: وصلا ته فی ثياب بذله یلبسها فی بیته ومهنته ای خدمه ان له غیرها والا لا (ص ۴۷۴ جلد ۱). ددې نه معلومه شوه چه کله د ثياب بذله نه علاوه نورې جامې نه وی نو هم ددې اغوستل لازمی دی وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال الطحطاوی: (تحت قوله تکره الصلاة فی المقبرة) قال حسن بن عمار بن علی الشربلانی وتکره الصلاة فی المقبرة الا ان يكون فیها موضع اعد للصلاة لا نجاسة فیہ ولا قدر فیہ، قال الحلبي لان الکراهة معللة بالتشبه وهو منتف حينئذ وفي القهستانی عن جاتز المضمرات لا تکره الصلاة الی جهة القبر الا اذا کان بین یدیه بحيث لو صلی صلاة الخاشعین وقع بصره علیه. (الطحطاوی حاشیه مراقی الفلاح ص ۹۶ فصل فی مکروهات الصلاة)

الجواب: یہ دے کنبی اختلاف دے دقواعدو پہ رنہا کنبی جواز راجح دے (۱)
وہوالموفق

د سحر او مازیگر مونخونو نہ پس تلاوت

قرآن افضل نہ دے خومکروه ہم نہ دے

ہوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو صاحب وئیلے دی
چہ د سحر او مازیگر مونخونو نہ پس تلاوت قرانی منع دے۔ او خاص طور
سرہ سورت یسین وغیرہ لوستل آیا دا صحیح دے؟ او چرتہ حدیث وغیرہ نہ
ثابت دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مثل زادہ ترلانڈی صوابی ... ۱۹۶۹ء، ۱۲۵

﴿۱﴾ وفی منهاج السنن: وملخص هذه الروایات ان النعال الغير الطاهرة تخلع او تلمس علی الارض، واما النعال الطاهرة من البدء او بالذک فبالصلوة فیها من الرخص دون المستحبات عند ابن دقیق العید. وتعبه البلر العینی بحديث شداد بن اوس عن ابيه ثم قال ويكون مستحبا من جهة قصد المخالفة لا سنة لان الصلوة فی النعال لیست مقصودة بالذات وذكر الحلی فی شرح المنیة الکبیر استجابها مخالفة لليهود کالبلر العینی. قال مشائخنا الیوم لا یصلی بالنعال فی المسجد لان دخول المساجد متعلا من سوء الادب فی العرف الحادث ولان تلویث المسجد بها واقع لا محالة ولان علة التعل قد انتهت لان اليهود والنصارى فی زماننا یصلون فی النعال لا یخلعونها (ف) اعلم ان النعال اذا لم تكن مانعة من توجيه رءوس الاصابع الى القبلة فجاز الصلوة فیها والا فلا كما یشیر الیه کلام القاری فی المرقاة، فالصلوة فی المداس الراج الیوم لا یجوز اذا کان مقدمه مرتفعاً واسعا بحيث لا یمتلاً باصابع القدم فالیهم.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۷۸ جلد ۲ باب ماجاء فی الصلوة فی النعال)

وقال العلامة ابن عابدین: (قوله وصلاته فیهما افضل) فی العل والخف الطاهرين الفضل
مخالفة لليهود تاتر خانیه وفی الحديث صلوا فی نعالکم ولا تشبهوا باليهود رواه الطبرانی.....
واخذ منه جمع من الحنابلة انه سنة ولو كان یسئ بها فی الشوارع لان النبی ﷺ وصحبه
کانوا یمشون بها فی طرق المدينة ثم یصلون بها فمت لکن اذا خشی تلویث فرش المسجد
بها ینبغي عدمه وان كانت طاهرة ... (بقیه حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

الجواب: بعضی فقہاء و لیکلې دی چه دې وختونو کښې قران مجید لوستل بهتر نه دی لیکن مکروه هم نه دی (۱). (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۳۴۷ جلد ۵). وهو الموفق.

د ګلونو او بوټو شوی رښکار څادریا جامو کښې مونځ کول.

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دمسلم شریف د حدیث مطابق په ګلونو او بوټو کړې شوی څادریا جامو کښې مونځ کول مکروه دی ددې کراهت نه تنزیهی مراد دې او که تحریمی؟ بینوا توجروا. المستفتی: اکرام الحق راولپنډی..... ۲/ القعدہ ۱۳۸۹ هـ.

الجواب: فقہائې کرامو په دې باندې تصریح نه ده کړې لیکن دې ته نزدې او مناسب (یعنی دمحراب وغیره منقش کولو) باندې ئې تصریح کړیده. اود هغې متعلق ئې دکراهت تنزیهی حکم ورکړې دې. (شامی ص ۲۱۲ جلد ۱) فقط

(بقیه حاشیه) واما المسجد النبوی فقد کان مفروشا بالحصافی زمنه صلی اللہ علیہ وسلم بخلافه فی زماننا ولعل ذلک محمل ما فی عمدة المفتی من ان دخول المسجد متعلا من سوء الادب تأمل. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۸۶ جلد ۱ مطلب فی احکام المسجد)

﴿۱﴾ قال فی الدر المختار: ذکر الله من طلوع الفجر الى طلوع الشمس اولی من قراءة القرآن وتستحب القراءة عند الطلوع او المغرب. قال ابن عابدين الشامي (قوله وتستحب الخ) كذا ذكر فی المجتبى المسئلة الاولى ثم ذكر هذه رامز البعض المشائخ فالظاهر انهما قولان فان الاولى تفيد استحباب الذكر دون القراءة وهو الذى تقدم فى كتاب الصلاة واقتصر عليه فى الفتنه حيث قال الصلاة على النبی صلی اللہ علیہ وسلم والدعاء والتسبيح افضل من قراءة القرآن فى الاوقات التى نهى عن الصلاة فيها.

(الدر المختار مع ردالمحتار ص ۳۰۰ جلد ۵ فصل فى البيع كتاب الحظر والاباحه)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله لانه يلهى المصلی) اى فيخل بخشوعه من نظر الى موضع سجوده ونحوه وقد صرح فى البدائع فى..... (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

دَسْتِیلو چین والا گھری سرہ مونخ کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسے شہ فرمائی چہ زمونہ یو پیش امام دے دھغہ دگھری چین دَسْتِیلو جوہ کرے شوے دے یوسری اووٹیل چہ ما دیو لوئی عالم نہ اوریدلے دی چہ دَسْتِیلو دچین والا گھری سرہ مونخ مکروہ دے تاسو صاحبان مہربانی اوکری وضاحت اوکری۔ چہ داوولے مکروہ دی؟ ددی دَہ سرہ مشابہت دے؟ اوچہ مکروہ تنزیہی دی یا تحریمی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: خلیل الرحمن بنوی..... ۱۹۷۳ء/۲/۱۹

الجواب: واضحہ دے وی چہ داوسپنی گوتمہ اچول مکروہ دی۔ حدیث ورد بذلک (۱)۔ لیکن داوسپنی زنخیرچہ بذات خود زیور اوکالی نہ دی دھغی اچول مکروہ نہ دی۔ داد بتن او میخ سرہ مشابہ دی (۲)۔ فقط۔

تصویر۔ دَسْتِیلی ٹوپے او دَسْتِیرون پہ جامو کسے دَسْتِیلو حکم۔

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسے شہ فرمائی چہ (۱) دَقوتو (تصویر)

(بقیہ حاشیہ) مستحبات الصلاة انه ينبغي الخشوع فيها ويكون منتهى بصره الى موضع سجوده. وكذا صرح في الاشباه ان الخشوع في الصلاة مستحب والظاهر من هذا ان الكراهة هنا تنزيهية فافهم.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۸۷ جلد ۱ مطلب فی احکام المسجد)

﴿۱﴾ وعن بریدة ان النبی ﷺ قال لرجل علیه خاتم من شبه مالی اجد منک ریح الاصنام فطرحه ثم جاء وعلیه خاتم من حديد. مالی اری علیہ حلیة اهل النار.

(مشکوٰۃ المصابیح ص ۳۷۸ جلد ۱ الفصل الثانی باب الخاتم)

﴿۲﴾ قال الحصکفی: وفي التارخانية عن السير الكبير لا بأس بازرار الدياج والذهب وفيها عن مختصر الطحطاوي لا يكره علم الثوب من الفضة ويكره من الذهب، قالوا وهذا مشكل فقد رخص الشرع في الكفاف قد يكون من الذهب.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۲۵۰ جلد ۵ فصل فی اللبس کتاب الحظر)

سرہ محبت کول څنگه دی؟ او که تصویر مکمل یانیم په جیب کښې وی نو د مونځ څه حکم دی؟

۲، خالص دتیلې په ټوپۍ سره مونځ کیدیشی یانه؟

۳، درېښمو دجامونه علاوه دټیټرون وغیره سره مونځ کیدیشی

یانه؟ ینوا تو جوړوا.

المستفتی: فضل جلال اسلامیہ کالج پشاور..... ۱۹۷۴ء/۹/۱۰.

الجواب: محترم المقام دامت برکاتکم. دالسلام علیکم نه پس دی دا خبره واضحه وی چه: (۱)، دتصویر سره محبت کول دخیفت عقل علامت دی او تصویر چه کله په بټوه وغیره کښې پټ وی نو مونځ نه مکروه کیږی (شامی)، (۱).

۲، خالص دتیلې ټوپۍ چه دسرو یا سپینو زرو نه جوړه وی او په پلنوالی د خلور گوټونه (په یوځای) زیات وی نو مطلقاً مکروه دی. په مونځ او غیر مونځ کښې فرق نشته. (شامی ص ۲۲۳ جلد ۵)، (۲).

(۳)، هیڅ کراهت نشته. وهوالموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله لا لمستبر بکيس او صرة) بان صلى ومعه صرة او کيس فيه دنانير او دراهم فيها صور صغار فلا تکره لاستارها بحر ومقتضاه انها لو كانت مكشوفة تکره الصلاة مع ان الصغيره لا تکره الصلاة معها كما يأتى لكن يکره کراهة تنزيه جعل الصورة فى البيت نهر .

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۷۹ جلد ۱ قبيل مطلب الكلام على اتخاذ المسبحة باب ما يفسد الصلاة وما يکره فيها)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وفي الفتاوى الهندية يکره ان يلبس الذکور قلنسوة من الحرير او الذهب او الفضة او الکرباس الذى خيط عليه ابريسم كثير او شئ من الذهب او الفضة کثر من قدر اربع اصابع. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۴۹ جلد ۵ فصل فى اللبس)

باب ما یفسد الصلوة

اولئق قعدہ نہ کول اودریدل او واپس بیار اٹلوسرہ مونخ نہ فاسدیری.
 سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ یومونخ کونکے اولئق قعدہ اونه کری اودریری او بیاورته یادشی واپس کینی نوآیا مونخ فاسد شو؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد الرحمن شهاب خیل لکی مروت.
 الجواب: داسی کول مکروه دی خود محققینو علماؤ پہ نزد مفسد صلوة نہ دی.
 کمالی شرح التنویر فلر عاد الی القعود وقیل لا نفسد لکنه یكون مسیئاً ویسجد لتاخیر
 الواجب وهو الاشبه كما حقته الکمال وهو الحق بحر (هامش ردالمحتار ص ۲۹۷ جلد ۱)
 ﴿۱﴾. وهو الموفق

د فاتح پہ غلطہ فتحہ ورکولو سرہ مونخ نہ فاسدیری.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ امام پہ قرأت کنبے سہو شو لیکن فاتح پہ دغہ سورت کنبے بل خائی کنبے غلطہ فتحہ ورکے او امام ہم فتحہ وانحستله آیا دفاتح مونخ فاسد شو؟ بینوا توجروا.
 المستفتی: فضل منان.

الجواب: دفاتح مونخ نہ فاسدیری. وهو الاصح قال فی الدر المختار بخلاف فتحہ فی امامه فانه لا یفسد مطلقاً لفاتح و آخذ بکل حال. ﴿۲﴾. وهو الموفق.

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۵۰ جلد ۱ باب سجود السهر)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۶۰ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاة

وما یکره فیها)

دَ دِریو آیتونو لوستلو نه پس فتحه ورکول یا اختل مفسدِ صلوة نه دی.
سوال: علمائِ دین دِی مسئلې باره کښې څه فرمائی چه امام درې آیاتونه اولولې بیا سهوشی اورکوع ته لارنشی بلکه مقتدی ورته فتحه ورکړه او امام فتحه واخستله نوپه دې سره مونځ کیږی یا نه؟ بینوا توجروا.
 المستفتی: نامعلوم..... ۹/جون ۱۹۷۵ء.

الجواب: دې صورت کښې فتحه اخستل یا ورکول مفسدِ صلوة نه دی.
 کمافی الدر المختار مع رد المختار ص ۵۷۲ جلد ۱ بخلاف فتحه علی امامه فانه لا یفسد مطلقا ای سواء قرء الامام قدر ماتجوز به الصلوة ام لا انتقل الی ایه اخری ام تکرر الفتح ام لا ﴿۱﴾. وهو الموفق

په مونځ کښې بیا بیا ږیری ته د لاس لگولو حکم.

سوال: علمائِ دین دِی مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو کس بې اختیاره په مونځ کښې خپل لاس ږیری سره لگوی آیا په دې سره مونځ فاسد ږیری؟ بینوا توجروا
 المستفتی: فیض محمد بلوچستانی.

الجواب: که یو سړې په یو رکن کښې پرله پسې درې ځلې دا کار اوکړی نومونځ به ئې فاسد شی.

قال فی فیض الحک بید واحده فی رکن ثلاث مرات یفسد الصلاة ان رفع یده فی کل مرة (رد المختار ص ۵۹۹ جلد ۱) ﴿۲﴾ وبمعناه فی الهدایه ص ۱۰۹ جلد ۱ ﴿۳﴾ قلت ولم یفرقوا بین العمد و غیره. وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش رد المختار ص ۲۶۰ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها)
 ﴿۲﴾ (رد المختار هامش الدر المختار ص ۲۷۳ جلد ۱ مطلب فی الکراهة التحریمی والتزیهی باب ما یفسد صلاة وما یکره فیها)
 ﴿۳﴾ قال المرغینانی: اما فساد الصلاة فبالعمل الكثير، قال (بقیه حاشیه په بله صفحه)

بعضی آیتونو پریخودلو او نورو آیتونو

شروع کولو سره مونځ نه فاسدیږي

موال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی. چه امام صاحب مونځ کولو او مثل الذین حملوا التوراة ثم لم يحملوها کمثل الحمار یحمل اسفارا (سورة جمعه) ئې لوستلو. بیاد بئس مثل القوم الذین نه پس ئې د قل یا ایها الذین هادوا ان زعمتم آیت په ځانې یا ایها الذین آمنوا اذا نودى للصلاة من یوم الجمعة الخ اولوستلو. آیا مونځ فاسد شو؟ که فاسد شوې وی نویه څه وجې سره؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حافظ سیاح هوش سلیم خان صوابی..... ۱۳: اپریل ۱۹۷۵ء

الجواب: په دې صورت کښې د بعضی آیتونو پریخودل دی او انتقال دې دویم آیت ته. نور څه زیات تغیر پکښې نه دې راغلې. لهذا د قانون مطابق به مونځ فاسد نه وی. (ماخوذ از کبیری، هندیه). (۱). وهو الموفق.

(بقیه حاشیه) ابن الهمام: او تنف ثلاث شعرات بمرات او حک ثلاثا فی رکن یرفع یده کل مرة..... تفسد. (هدایه مع فتح القدر ص ۳۵۲ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها) ﴿۱﴾ قال العلامة الحلبي: وكذا لو انتقل الى آية أخرى من تلك السورة وترك بينهما شيئا لان فيه اعراضا عما شرع فيه وايهام تفضيل غيره عليه واما اذا كان عذر كان حصر عما بعد تلك الآية قبل ان يتم سنة القراءة فلا يكره الانتقال الى آية أخرى من تلك او من غيرها هذا اذا انتقل قصدا فان انتقل من غير قصد ثم تذكر ينبغي ان يعود ذكره في الفنية وان لم يتذكر فلا كراهة ايضا لعدم القصد.

(غنية المستملی المعروف بالشرح الکبیری ص ۳۵۰ فصل فی بیان ما یکره فی الصلاة) وفي الهندیه: لو ذکر ایه مکان آیه ان وقف وقفاتا ثم ابتدا بآیه اخرى او ببعض آیه لا تفسد..... اما اذا لم يقف ووصل ان لم یغیر المعنی..... لا تفسد اما اذا غیر المعنی..... تفسد عند عامة علمائنا وهو الصحيح.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱ جلد ۱ الفصل الخامس فی زلة القاری)

د شرعی ضرورت نه بغیر مونځ ماتول حرام دي

سوال: علمائې دين دي مسئلې باره كښې څه فرمائې چې كه سرې په كور كښې مونځ كوي دي دوران كښې د بهرنه څوك آواز او كړي او دي وخت كښې په كور كښې څوك نشته يا زنانه شته ليكن د غير محرم كيدويه وجه ئې جواب ورنكړو. دي صورت كښې فرض مونځ كونكې خپل مونځ مات كړي جواب ور كړي يا مونځ پوره كړي روستو جواب ور كړي؟ بينوا توجروا.

المستفتي: عبدالحميد ايس وي درازنده دى آئى خان..... ۱۹۷۳/۲/۱۴

الجواب: مونځ د شرعى ضرورت نه بغیر فاسدول حرام دی. (۱). قال الله تعالى لا تبطلوا اعمالكم الاية. (۲). وهو الموفق.

د مونځ په دوران كښې زلزلې راتللو باندې به څه كوي؟

سوال: خلق په كمره (كوټه) كښې ولاړ وي مونځ كوي، دي دوران كښې زلزله راغله، نو د مونځ په دوران كښې به د كوټې نه بهر اوځي يا مونځ به پوره كوي؟ بينوا توجروا.

المستفتي: گل فراز مصرى باندېه نو شهره..... ۸/فرورى ۱۹۷۵ء.

الجواب: كه زلزله سخته وه چه دآبادي د غورزيدلو غالب گمان وي نو د مونځ ختمول (يعنى كټ كول) ضرورى دي. او كه نه داسې نه وي نو صرف جائز دي. ونظيره قطع الصلوة خشية سقوط الاعمى (فليراجع الى مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص ۳۲۲) ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة شرنبلالى: والاصل ان نقض العبادة قصداً بلا علم حرام لقوله تعالى ولا تبطلوا اعمالكم. (امداد الفتاح ص ۲۹۵ باب ادراك الفريضة مع الامام وغيره)

﴿۲﴾ (سورة محمد پاره: ۲۶ آيت: ۳۳ ركوع: ۸)

﴿۳﴾ قال العلامة حسن بن عمار بن على الشرنبلالى: (و يجوز قطعها لخشية (خوف) من (ذنب) ونحوه (على غنم) ونحوها (او خوف تردى) اى..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

د مونیخ پہ حالت کنبی پہ زورہ بانڈی "حق اللہ" یا "ہواللہ" ونیل

ہوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کہ یوکس د مونیخ پہ دوران کنبی پہ اوچت آواز سرہ "حق اللہ" یا "ہواللہ" اوواٹی روستو داکس بیا وائی چہ مادا کار دوجہ پہ حالت کنبی مجبوراً کرے دے سرہ مونیخ فاسد پیری یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبد اللہ مانسہرہ ۱۴۰۳ھ

الجواب: کہ دے سری دا الفاظ دھوش پہ حالت کنبی وئیلی وی نومونیخ ئی صحیح دے، (۱) او کہ دبی ہوشی پہ حالت کنبی ئی وئیلی وی نو دبی ہوشی پہ وجہ ددہ اودس اومونیخ دواپہ فاسد دی (۲) وھو الموفق۔

(بقیہ حاشیہ) سقوط (اعمی) او غیرہ مما لا علم عنده (فی بئر ونحوہ) کحفیرہ و سطح و اذا غلب علی الظن سقوطہ و جب قطع الصلاة ولو فرضاً۔

(مراقی الفلاح علی هامش الطحطاوی ص ۲۰۴ قبیل باب الوتر و احکامہ)

(۱) قال العلامة ابن عابدین: (قوله فبسم) يشكل عليه ما في البحر لو لدغته عقرب او اصابه وجع فقال بسم الله قيل تفسد لانه كالانين وقيل لالانه ليس من كلام الناس وفي النصاب وعليه الفتوى وجزم به في الظهيرية وكذا لو قال يارب كما في الذخيرة۔ (رد المحتار ص ۲۵۹ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

(۲) قال العلامة ابن عابدین: وينقضه اغماء ومنه الغشى وجنون وسكر (قوله وينقضه اغماء) هو كما في التحرير آفة في القلب او الدماغ تعطل القوى المدركة والمحركة عن فعالها مع بقاء العقل مغلوباً بانهر، (قوله ومنه الغشى) بالضم والسكون تعطل القوى المحركة والحساسة لضعف القلب من الجوع او غيره قهستاني زاد في شرح الوهبانية بفتح فسكون وبكسرتين مع تشديد الياء وكونه نوعاً من الاغماء موافق لما في القاموس وحدود المتكلمين قال في النهر الا ان الفقهاء يفرقون بينهما كالاطباء اي بانه ان كان ذلك التعطل لضعف القلب واجتماع الروح اليه بسبب (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

دروود او دعا و نیلو وخت کنبی د امام متابعت ضروری دی.

سوال علمانی دین دې مسنلې باره کنبې څه فرمائی چې دالتحیات لوستلو نه پس مقتدی په درود یا دعا و نیلو کنبې مشغول دې په دې کنبې امام سلام گرځوی نومقتدی د امام سره په سلام کنبې متابعت او کړی یا درود او دعا پوره کړی؟ بیا توجروا.

المستفتی خواجه عبدالسلام چترال ۱۹۸۲/۵/۲۰.

الجواب: د امام متابعت ضروری دې (۱). وهو الموفق.

د پنځم رکعت د پاره د امام په قیام باندې د

مسبوق د مونځ حکم او د زنانه دمحاذات مسله.

سوال: په امداد الفتاویٰ کنبې دی چې امام په څلورم رکعت باندې غږه وکړه یا قعدې کولو نه بغیر پنځم رکعت دپاره او دریدلې دی نو که امام په څلورم رکعت باندې ناست وی بیا ولاړوی نو مسبوق به انتظار کوی. که دې راواپس شو نو د سلام پورې به ورسره وی گنې نو خپل مونځ به پوره کړی، او که هغه په څلورم رکعت ناست نه وی نویابه هم انتظار کوی که دپنځم رکعت د سجدې نه مخکې راواپس شونیابه ورسره هم د سلام پورې وی، او که راواپس نه شو نو دټولو مونځ باطل دې. (امداد الفتاویٰ).

(الف). دپورتني عبارت نه معلومېږي که امام په څلورم رکعت باندې کيناستو یا دناستې نه بغیر پنځم رکعت دپاره ولاړدې نو دواړو صورتونو کنبې به مسبوق

(بقیه حاشیه) بختقه فی داخله فلا یجد منفذا فهو الغشی وان لامتلاء بطون الدماغ من بلغم فهو الاغماء ثم لما كان سلب الاختيار في الاغماء اشد من النوم كان ناقضاء على ای هیئته كان بخلاف النوم اسمعيل.

(ردالمحتار هاشم الدر المختار ص ۱۰۶ جلد ۱ بعيد مطلب نوم الانبياء غير ناقض)

﴿۱﴾ ولی الهندی: ولو سلم الامام قبل ان يفرغ المقتدى من الدعاء الذي يكون بعد التشهد او قبل ان يصلي على النبي ﷺ فانه يسلم مع الامام.

(فتاویٰ هندیه ص ۹۰ جلد ۱ الفصل السادس فيما يتابع الامام وفيما لا يتابعه)

دَہغہ اتباع نہ کوی، بلکہ چپ بہ کینی، کہ دا امام دَسجدی نہ مخکنی راشی نو دَہغہ (سرہ دی سجده سہوہ اوکری او) پہ آخری سلام شروع کیدلو باندی دی او دریپی، او خپل مونخ دی پورہ کړی آیا دا مطلب صحیح دی؟

(ب): چه کله مسبوق د امام نہ جد اشی او خپل مونخ پورہ کولې شی نو که دده د مونخ پورہ کولو په دوران کنبی یاروستو د امام هغه مونخ فاسدشی یاد فرضو په ځانې نفل شی نو آیا د مسبوق هغه فرض مونخ به صحیح وی؟

(ج): که امام (د آخری قعدی کولونه پس او دریدلو په صورت کنبی، پنځم رکعت اوکړی او سجده سہوہ هم اوکړی او مونخ ختم کړی، نو آیا د امام او دَہغہ د مسبوق فرض مونخ به صحیح شی؟ د بَہشتی زیور په باب مفسدات کنبی لیکلې دی که سجده ته تللو وخت کنبی د زنانه سردسری د خپو سره برابر شی نو بیا هم مونخ ختم شو، لیکن په ډیرو فتاؤو کنبی دا خبره معلومېږی چه د زنانه او سړی د قدم نہ علاوه د بل اندام په برابر کیدلو سره مونخ نہ فاسدېږی. (د سړی او زنانه د قدم څه حصه چه د بل د قدم سره برابرشی نو هله مونخ فاسدېږی)، نو که زنانه د سړی د قدم نہ لږه شاته شی او مونخ کنبی شامله شی اگر که د زنانه بعضی اندامونه د رکوع او سجده په حالت کنبی د سړی د قدم یا د بل اندام سره برابرشی نو په دی سره د هیچا مونخ هم نہ فاسدېږی. (شامی)

(۲). (الف). دواړو کنبی کوم یو قول راجح دی؟

(ب). که د جمعې مونخ کوی او د سړی دیواندام سره د زنانه څه اندام دیورکن په مقدار د لگیدلو په وجه شهوت پیداشی نو مونخ به فاسد وی یا مکروه؟

(ج). او که د رکن نہ کم اولگی نو بیا څه حکم دی مکروه تحریمی دی یا

تزیہی دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: اکرام الحق محلہ قطب الدین راو لنډی شهر ۱۹۷۲-۱۰-۲۱

الجواب: (۱) (الف): دامطلب صحیح دے لیکن دمسبق سرہ خاص نہ دے دھر مقتدی دپارہ ہم داحکم دے "کملا یحییٰ علی من راجع الی ردالمحتار ص ۵۰۲ جلد ۱ باب السہولانہم عروا بالقوم فافہم".

(ب): کہ مونخ دفرضو پہ خائی نفل شی نو دمسبق مونخ صحیح نہ شو او کہ د پنخ رکعت دسجدی کولو نہ مخکنی را واپس شو نو مونخ صحیح دے (۱) او کہ پہ مونخ کنی دقعدی نہ پس مرتد شو نو مونخ صحیح دے (۲) فلیراجع الی ردالمحتار ص ۴۹۷، ۴۹۸ جلد ۱ باب الامامۃ (ج) ددوی مونخ فاسد نہ دے (ردالمحتار جلد ۱) (۳).

(۲) (الف): راجح قول دادی چہ دزنانہ قدم کلہ دسری دیواند ام سرہ برابرشی

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله ان بعد القعود) اى قعود الامام القعدة الاخير (قوله والا) اى وان لم يقعد وتابعه المسبوق لا تفسد صلاته لان مقام اليه الامام على شرف الرضى ولعدم تمام الصلاة فان قيعدها بسجدة انقلب صلاته نفلا فان ضم اليها سادسة يبغي للمسبوق ان يتابعه لم يقضى ما سبق به وتكون له نافلة كالامام (ردالمحتار ص ۳۳۳ جلد ۱ قبيل باب الاستخلاف)

قال ابن نجيم: وان لم يقعد لم تفسد حتى يقيد الخامسة بالسجدة فاذا قيعدها بالسجدة فسدت صلاة الكل. (البحر الرائق ص ۳۷۸ جلد ۱ باب الحدث فى الصلوة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: ان صلاة الامام متضمنة لصلاة المقتدى ولذا اشترط عدم مغايرتهما فاذا صحت صلاة الامام صحت صلاة المقتدى الا لمانع آخر واذا فسدت صلاته فسدت صلاة المقتدى لانه متى فسد الشئ فسد ما فى ضمنه..... (قوله او فاقد شرط) وقيدنا ظهور البطان بفوات شرط او ركن اشارة الى انه لو طرأ المفسد لا يعيد المقتدى فى صلاته كما لو ارتد الامام او سعى الى الجمعة بعد ما صلى الظهر بجماعة وسعى هو دولهم فسدت صلاته فقط..... ومثله لو سلم القوم قبل الامام بعد ما قعد قدر التشهد ثم عرض له واحد منها فانها تبطل صلاته وحده وكذا اذا سجد هو للسهر ولم يسجد القوم ثم عرض له ذلك كما فى البحر فهذه جملة مسائل تفسد فيها صلاة الامام مع صحة صلاة المؤتم ولا تنتقض القاعدة السابقة بذلك لان هذا الفساد طارئ على صلاة الامام بعد فراغ الامامة فلا امام ولا مؤتم فى الحقيقة. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۳۸ جلد ۱ مطلب المواضع التى تفسد صلاة الامام دون المؤتم)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله وخصه الزيلعى) حيث قال المعتبر فى المحاذاة الساق والكعب فى الاصح وبعضهم اعتبر القدم..... (بقية حاشية اگلے صفحہ پر)

نومونخ به فاسدوی. فلیراجع الی ردالمحتار ص ۳۸۵ جلد ۱ (۱)

(ب). صرف شهوت مفسدنه دی، ترخوچه باقاعده محاذات نه وی موجود شوې. (۲). البته قصداً او ارادۀ شهوت پیدا کول مکروه دی. او دقواعدو نه کراهت تنزیهی معلومیری (لانه من المبادی) که درکن مقدار وی یا کم فقط

د جنګ په حالت کښې د سائرن په آواز باندي

مونخ یا خطبه پریخودل او خندق ته کوزیدل

حوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه که دفضائی حملې سائرن دمونخ په وخت کښې اوشی نومونخ به پوره کوی یا دېچاؤ دپاره به خندق ته کوزیری. دغه شان که امام دجمعی په ورځ وعظ کوی. او دخطري سائرن او وهلې شی نو وعظ به اوری یا به خندق کښې کوزیری؟ بینوا توجروا. المستفتی: عطاء محمد کلرک آفس دی انجنیئر ملاکنډ ایجنسی.

(بقیه حاشیه) فعل قول البعض لو تاخرت عن الرجل ببعض القدم تفسد وان كان ساقها وكعبها متأخراً عن ساقه وكعبه وعلى الاصح لا تفسد وان كان بعض قدمها محاذياً لبعض قدمه المحاذاة ان يحاذي عضو منها عضواً من الرجل حتى لو كانت المرأة على الظلة ورجل بحدائها اسفل منها ان كان يحاذي الرجل شيئاً منها تفسد صلاته لان المراد بقوله ان يحاذي عضو منها هو قدم المرأة لا غير فان محاذاة غير قدمها لشيء من الرجل لا يوجب فساد صلاته. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۲۳ جلد ۱ قبيل مطلب الواجب كفاية هل يسقط بفعل الصبي وحده)

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: المحاذاة ان يحاذي عضو منها عضواً من الرجل حتى لو كانت المرأة على الظلة ورجل بحدائها اسفل منها ان كان يحاذي الرجل شيئاً منها تفسد صلاته وانما عين هذه الصورة لتكون قدم المرأة محاذية للرجل.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۲۳ جلد ۱ قبيل مطلب الواجب كفاية هل يسقط الخ)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: (قوله لانه في المرأة غير معلول بالشهوة) اي ليست علة الفساد الشهوة ولذا افسدنا بالعجز الشهوة وبالمحرم كامه وبنته واما عدم الفساد فيمن لم تبلغ حد الشهوة كبت سبع فلقصورها عن درجة النساء فكان الامر بتأخيرهن غير شامل لها ظاهراً هذا ما ظهر لي فتامله. (ردالمحتار ص ۴۲۶ جلد ۱ مطلب الواجب كفاية هل يسقط بفعل الصبي)

الجواب: قال الله تعالى: لا تبطلوا اعمالكم. (۱) ددینہ معلوم شو چه دَمونخ فاسدول دَضرورت شرعی نہ بغیر، حرام دی. (۲) او دتجربہ نہ معلومہ دہ چه دَسائر و هلو سرہ چرتہ ہم حملہ نہ کیبری او کہ حملہ کیبری ہم نو غالباً پہ اوہ وغیرہ او سرکاری او فوجی خایونوباندی کیبری لہذا صرف دَخطری او احتمال پہ وجہ دَمونخ او دخطبی نہ تلل جائز نہ دی او دوعظ (کوم چه دخطبی نہ مخکینہی دی) پہ وخت کینہی پاسیدل او خندق کینہی سملاستل جائز دی حکہ چه وعظ اوریدل مستحب دی فقط وهو الموفق.

پہ مونخ کینہی د غاری تازہ کولو حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کینہی خہ فرمائی چه پہ مونخ کینہی د غاری تازہ کول خہ حکم دی؟ بینوا توجروا.

المتستفی: از مدرسه اسلامیہ منهاج العلوم ترناب.

الجواب: د کوم قسم غاری تازہ کولو او توخی کولو نہ چه الفاظ نہ پیدا کیبری هغه مفسد نہ دی او د کوم نہ چه حروف پیدا کیبری نو بغیر ضرورت نہ هغه مفسد دی او عند الضرورت مباح دی. کمافی فتح القدیر. (۳) وهو الموفق.

﴿۱﴾ (پارہ: ۲۶ سورة محمد آیت: ۳۳ رکوع ۷)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن الهمام: (ضرورة صيانته) ای المؤدی يفيد ان الملاحظ لزومه او لاصيانة

المؤدی الواقع قربة عن البطالة لان مورد النص قال تعالى ولا تبطلوا اعمالكم وهو اعم من ابطالها قبل اتمامها بالافساد او بعده بفعل ما يحبطه ونحوه فلذلك لزم الاتمام بقى ان يقال ان لزوم الاتمام هل يستلزم شرعا القضاء بتقلير عدمه الخ. (فتح القدیر ص ۳۹۶ جلد ۱ فصل فی القراءة)

﴿۳﴾ (وان تنحج بغیر عذر) بان لم يكن مدفوعا اليه (وحصل به الحروف ينبغي ان يفسد عندهما وان كان بعذر فهو عفو كالعطاس). قال ابن الهمام: (قوله ينبغي) انما لم يجزم بالجواب لثبوت الخلاف فيما اذا لم يكن مدفوعا له بل فعله لتحسين الصوت فعند الفقيه اسمعيل الزاهد تفسد وعند غيره لا وهو الصحيح لان ما للقراءة ملحق بها وكذا لو تنحج للاعلام انه في الصلاة ولو نفخ مسموعا فسدت واختلف في معنى المسموع فالحلواني وغيره ما يكون له حروف كاف تف تفسد والا فلا تفسد وبعضهم لا يشترط الحروف الا في الفساد بعد كونه مسموعا واليه ذهب شيخ الاسلام وعلى هذا لو نفرطائرا او دعاه بما هو مسموع.

(هدايه مع فتح القدیر ص ۳۳۶، ۳۳۷ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

پہ کعبہ کنبی محاذات المرأة (دعالمگیری عبارت وضاحت)

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ مونخ کنبی ہغہ کوم صورت دے چہ پہ ہغی کنبی زنانه نزدی ولارہ وی نو دسری مونخ ماتیری۔ پہ ہغی کنبی د محاذات مفہوم یعنی مخامخ کیدل، مقابل کنبی یو بل تہ مخ کول یا دامام مخی تہ دزنانه شا کول مراددی۔ یازنانه سرہ برابر بنی یا گس طرف تہ اودریدل او مخ کنبی روستونہ۔ دلاندینی عبارت دمفہوم مطابق چہ پہ کوم صورت کنبی دامام مونخ ماتیری دہغی محل خہ دے؟ ولوقام الامام فی الکعبۃ وتحلق المقتدون حولها جاز اذا کان الباب مفتوحاً کذا فی التبین، وان وقفت امرأۃ بمخاء الامام ونوی الامام امامتها فان استقبلت الجهة التي استقبلها الامام فسدت صلواته وان استقبلت الجهة الاخری لاتفسد، کذا فی الظهریة، غالباً دے صورت کنبی مخامخ کیدل یعنی یوبل تہ مخ کولو والا مفہوم خو کیدلے شی چہ دکعبی دروازہ پرانستی ده لیکن نزدی او برابر بنی او گس طرفتہ مفہوم نشی کیدلے، حکہ چہ امام پہ کعبی کنبی دننه دے او مقتدی بھر دے، ددے عبارت صحیح ترجمہ او مطلب بہ خہ وی؟ بینوا وتوجروا المستفتی: مجلس منتظمہ اشاعت فتاویٰ ہندیہ سہگل ضلع جہلم۔ ۱۹۷۰ء/۱۷۵

الجواب: فاسدونکی محاذات درے صورتونو تہ شامل دے بنی طرفتہ بلا فصل، گس طرف تہ بلا فصل، مخی تہ یعنی بالمقابل (شامی)، داستقبال د اتحاد پہ وخت او پہ کعبہ کنبی دننه دجہت اختلاف شتہ۔ لہذا دا محاذات مفسد نہ دے۔ (فلیراجع الی ردالمحتار ص ۵۳۸ جلد ۱) اودا حکم پہ کعبہ کنبی پہ درے صورتونو کنبی دے حکہ چہ زنانه ہم پہ کعبہ کنبی دننه ده لیکن دہغی جہت مخالف دے۔ وهو الموفق۔

﴿۱﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: (تنبيه) اعترض في البحر تفسير المحاذاة بما ذكرنا الزيلعي بانه قاصر لانه لا يشمل التقدم وقد صرحوا بان المرأة.. (بقية حاشية به راروانه صفـ

الجواب: قال الله تعالى: لا تبطلوا اعمالكم. (١) ددینه معلوم شو چه دَمونخ فاسدول (دَضرورت شرعی نه بغیر) حرام دی. (٢) او دَ تجربی نه معلومه ده چه دَ سائر نه وهلو سره چرته هم حمله نه کیږی. او که حمله کیږی هم نو غالباً په اډه وغیره او سرکاری او فوجی ځایونو باندې کیږی. لهذا صرف دَ خطري او احتمال په وجه دَ مونخ او دَ خطبي نه تلل جائز نه دی. او دَ وعظ (کوم چه دَ خطبي نه مخکښې دی) په وخت کښې پاسیدل او خندق کښې سملاستل جائز دی ځکه چه وعظ او ریدل مستحب دی. فقط وهو الموفق.

په مونخ کښې د غاړې تازه کولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په مونخ کښې د غاړې تازه کول څه حکم دې؟ بینوا تو جروا.

المتستفی: از مدرسه اسلامیة منهاج العلوم ترناب.

الجواب: د کوم قسم غاړې تازه کولو او توخی کولو نه چه الفاظ نه پیدا کیږی هغه مفسد نه دې. او د کوم نه چه حروف پیدا کیږی نو بغیر ضرورت نه هغه مفسد دې. او عند الضرورت مباح دې. کما فی فتح القدير. (٣). وهو الموفق.

﴿١﴾ (پاره: ٢٦ سورة محمد آیت: ٣٣ رکوع ٤)

﴿٢﴾ قال العلامة ابن الهمام: (ضرورة صيانته) ای المؤدی يفيد ان الملاحظ لزومه او لاصيانته المؤدی الواقع قربة عن البطالة لان مورد النص قال تعالى ولا تبطلوا اعمالكم وهو اعم من ابطالها قبل اتمامها بالافساد او بعده بفعل ما يحبطه ونحوه فلذلك لزم الاتمام بقى ان يقال ان لزوم الاتمام هل يستلزم شرعا القضاء بتقدير عدمه الخ. (فتح القدير ص ٣٩٦ جلد ١ فصل فى القراءة) ﴿٣﴾ (وان تنحى بغير عذر) بان لم يكن مدفوعا اليه (و حصل به الحروف ينبغى ان يفسد عندهما وان كان بعذر فهو عفو كالعطاس). قال ابن الهمام: (قوله ينبغى) انما لم يجزم بالجواب لثبوت الخلاف فيما اذا لم يكن مدفوعا له بل فعله لتحسين الصوت فعند الققيه اسمعيل الزاهد تفسد وعند غيره لا وهو الصحيح لان ما للقراءة ملحق بها وكذا لو تنحى للاعلام انه فى الصلاة ولو نفخ مسموعا فسدت واختلف فى معنى المسموع فالحلوانى وغيره ما يكون له حروف كاف تف تفسد والا فلا تفسد وبعضهم لا يشترط الحروف الا فى الفساد بعد كونه مسموعاً واليه ذهب شيخ الاسلام وعلى هذا لو نفرطاً او دعاه بما هو مسموع. (هدايه مع فتح القدير ص ٣٩٦، ٣٩٧ جلد ١ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

په كعبه كښې محاذات المرأة (د عالمگیری د عبارت وضا

موال: علمائي دېن دې مسئلې باره كښې څه فرمائي چې په مون كوم صورت دې چې په هغې كښې زنانه نزدې ولاړه وي نو د ماتيرې. په هغې كښې د محاذات مفهوم يعنې مخامخ كيدل، مة بل ته مخ كول يا د امام مخې ته د زنانه شاكول مراد دي. يا زنانه يا گس طرف ته او دريدل او مخكښې روستونه. دلاندینی عب مطابق چې په كوم صورت كښې د امام مونځ ماتيرې دهغې م ولوقام الامام في الكعبة وتحلق المقتدون حولها جاز اذا كان الباب التبيين، وان وقفت امرأة بحذاء الامام ونوى الامام امامتها فان اسه التي استقبلها الامام فسدت صلوته وان استقبلت الجهة الاخرى لا الظهرية، غالباً دې صورت كښې مخامخ كيدل يعنې يو بل ته مفهوم خو كيدلې شي چې د كعبې دروازه پرانستې ده ليكن نزد او گس طرفته مفهوم نشي كيدلې، ځكه چې امام په كعبې كښ مقتدى بهر دې، د دې عبارت صحيح ترجمه او مطلب به څه وي المستفتي: مجلس منتظمه اشاعت فتاوى هنديه سهگل ضلع جهلم. **الجواب:** فاسد ونكې محاذات درې صورتونو ته شامل د بلا فصل، گس طرف ته بلا فصل، مخې ته يعنې بالمقابل، شام اتحاد په وخت او په كعبه كښې دننه د جهت اختلاف شته. له مفسد نه دې. (فليراجع الى رد المحتار ص ۵۳۸ جلد ۱) او د احكم په درې صورتونو كښې دې ځكه چې زنانه هم په كعبه كښې دهغې جهت مخالف دې. وهو الموفق.

﴿١﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: (تنبيه) اعترض في البحر تفسير الزيلعي بانه قاصر لانه لا يشمل التقدم وقد صرح حوا بان المرأة.. (بقية حا

[illegible]

ۛ ٲوٲج كس ء عرې ترء كولو حكه

۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲

کتاب دیکھو جسے عربی حروف کیونکہ وہ عربی حروف ہیں جس سے کہیں
ہو جس سے کہیں وہ عربی حروف ہیں کہیں تو بغیر حروف سے کہیں
جس سے کہیں وہ عربی حروف ہیں کہیں تو بغیر حروف سے کہیں

● ● ● سیف محمد بہت سارے رکوع :-

[illegible]

به کعبه کنی معادلات المرآت نظریکی عبارت وصفت

اول تمامی ذرات ذرات مادی - را کسی خود قریبی چه به مویح کسی دفع
 کرد صورت ذرات چه به معنی کسی زانکه نزدی و لایه های بیرونی مویح
 مانیبی به معنی کسی ذ معادلات مفهوه بعضی مویح کبیر - مقادیر کسی بی
 بی نه مویح کبیر - ذ مادی مویح نه ذرات کبیر - مر ذرات بی زانکه مراد بر مویح
 به کس طرف نه و در رس - و معاکبی روشنی به ذرات بی عبارت مفهوه
 مطابق چه به کبیر صورت کنی ذ مادی مویح مانیبی مویح مویح خود ذرات
 و یوقد لامد فی کعبه و تحوّل مقنن حرم ذ کبیر - ذ مویح کبیر
 کبیر - ذ وقت مرآت کعبه لامد و یوقد لامد مویح ذ مویح کبیر
 ذ مویح لامد کبیر کبیر مویح ذ مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر
 نظریه. غایب ذرات کنی مویح کبیر - بعضی یوقد مویح کبیر و
 مفهوه خو کبیر ذی چه ذ کبیر ذرات کبیر مویح ذ مویح کبیر و یوقد
 و کس طرفته مفهوه کبیر کبیر - حکم چه مادی کبیر کبیر کبیر ذرات
 مفهوه یوقد ذرات عبارت صحیح ترجمه و مویح به خود ذرات یوقد
 کبیر مویح مویح مویح ذرات کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر
الاصول فاسد و کبیر مویح ذرات ذرات مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر
 بلا فصل - کس طرف نه بلا فصل - مویح نه بعضی به مویح کبیر ذرات
 تعداد به وقت و به کعبه کبیر ذرات ذرات کبیر مویح کبیر مویح کبیر
 مفهوه نه ذرات مویح کبیر ذرات کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر
 به ذرات مویح کبیر ذرات کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر
 مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر

مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر مویح کبیر

(۱) قال ابن عباسین رحمه الله: (تنبیه) اعترض فی بحر تفسیر التمهید به
 الزیلعی بانه قاهر لانه لا یتمل التمهید و قد صرحوا بن المرآت... (و به حلیه به زور)

تجارب در امور دینی و دنیوی بسیار است. از جمله اینها که در این کتاب مذکور است، آنکه در بعضی از موارد، کلماتی که در قرآن مجید آمده است، در لغت و در معنی، با کلماتی که در کتب دیگر آمده است، تفاوت دارد. و این تفاوتها، گاهی در تلفظ است، و گاهی در معنی است. و این تفاوتها، گاهی باعث سوء تفاهد میشود، و گاهی باعث تحقیر میشود. و این تفاوتها، گاهی باعث این میشود که بعضی از کلمات، که در قرآن مجید آمده است، در کتب دیگر، که در دسترس بعضی از مردم است، نیامده است. و این تفاوتها، گاهی باعث این میشود که بعضی از کلمات، که در قرآن مجید آمده است، در کتب دیگر، که در دسترس بعضی از مردم است، نیامده است.

به مونیخ کسبی د غاری تازه کولو حکم

مول عندی دین دې مسئلې بڼه کسبې څه فرمائی چه په مونیخ کسبې د غاری تازه کون څه حکم دي؟ بیا تو جوړوا.

نمستقی از مدرسه اسلامیة منهاج العلوم ترناب

التجارب د کوم قسمه غاري تازه کولو او پوځي کولو نه چه الفاظ نه پيدا کيږي هغه مفهده نه دي او د کوم نه چه حروف پيدا کيږي نو بغير ضرورت نه هغه مفهده دي او عند الضرورت مباح دي کماق فتح القدير (۳). و هو الموفق.

(۱) (پاره: ۲۶ سورة محمد آيت: ۳۳ رکوع ۷)

(۲) قال العلامة ابن الهمام: (ضرورة صيغته) اي المؤدى يفيد ان الملاحظ لزومه او لاصانة المؤدى طواف قربة عن البطالة لان مورد النص قال تعالى ولا تبطلوا اعمالكم وهو اعم من ابطالها قبل تمامها بالانقضاء او بطله بفعل ما يحبطه ونحوه فلذلك لزوم الاتمام بقى ان يقال ان لزوم الاتمام هل يستلزم شرعا القضاء بتغيير علمه الخ. (فتح القدير ص ۳۹۶ جلد ۱ فصل فى القراءة)

(۳) (وان تنحج بغير عمن) بان لم يكن ملفوعا اليه (وحصل به الحروف ينبغي ان يفسد عندهما وان كان بعذر فهو عفو كالطمس). قال ابن الهمام: (قوله ينبغي) انما لم يجزم بالجواب لثبوت الخلاف فيما اذا لم يكن ملفوعا له بل فعله لتحسين الصوت فعند التقيہ اسمعيل الزاهد تفسد عند غيره لا وهو الصحيح لان ما للقراءة ملحق بها وكلما لو تنحج للاعلام انه لى الصلاة ولو نفخ مسموعا فسدت واختلف فى معنى المسموع فالطوائى وغيره ما يكون له حروف كاف تف تفسد والا فلا تفسد وبعضهم لا يشترط الحروف الا فى الفساد بعد كونها

په کعبه کښې محاذات المرأة (د عالمگیری عبارت وضاحت)

وال علماني دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې په مونځ کښې هغه کوم صورت دې چې په هغې کښې زنانه نژدې ولاړه وي نو دسړي مونځ ماتېږي په هغې کښې د محاذات مفهوم یعنی مخامخ کیدل، مقابل کښې یو بل ته مخ کول یا دامام مخې ته دزنانه شا کول مراد دی یا زنانه سره برابری یا ګس طرف ته او دریدل او مخکښې روستو نه دلاندینی عبارت د مفهوم مطابق چې په کوم صورت کښې دامام مونځ ماتېږي دهغې محل څه دي؟ ولوقام الامام فی الکعبة وتحلق المقتدون حولها جاز اذا كان الباب مفتوحا کذا فی التبيين، وان وقفت امرأة بخذاء الامام ونوى الامام امامتها فان استقبلت الجهة التي استقبلها الامام فسدت صلوته وان استقبلت الجهة الاخرى لا تفسد، کذا فی الظهيرية، غالباً دې صورت کښې مخامخ کیدل یعنی یو بل ته مخ کولو والا مفهوم خو کیدلې شی چې د کعبې دروازه پرانستې ده لیکن نژدې او برابری او ګس طرفته مفهوم نشی کیدلې، ځکه چې امام په کعبې کښې دننه دي او مقتدی بهر دي، ددې عبارت صحیح ترجمه او مطلب به څه وي؟ ښو او توجروا المستفتی: مجلس منتظمه اشاعت فتاوی هندیه سهگل ضلع جهلم ۱۹۷۰، ۱۷/۵

الجواب: فاسد ونکې محاذات درې صورتونو ته شامل دي ښی طرفته بلا فصل، ګس طرف ته بلا فصل، مخې ته یعنی بالمقابل (شامی)، داستقبال د اتحاد په وخت او په کعبه کښې دننه د جهت اختلاف شته، لهذا دا محاذات مفسد نه دي. (فلیراجع الی رد المختار ص ۵۳۸ جلد ۱) او دا حکم په کعبه کښې په درې صورتونو کښې دي ځکه چې زنانه هم په کعبه کښې دننه ده لیکه دهغې جهت مخالف دي. وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال ابن عابدين رحمه الله: (تنبيه) اعترض في البحر تفسير المحاذاة بما ذكره الزيلعي بأنه قاصر لأنه لا يشمل التقدم وقد صرحوا بأن المرأة .. (بقية حاشية بهار لرواه ..)

پہ لاؤہ سپیکر باندی مونخ او خطبہ او د "ایذاء"
پہ صورت کبھی د تلاوت وغیرہ حکم.

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ پہ لاؤہ سپیکر باندی
د جمعی مونخ او خطبہ او د حافظانو بعضی وختونو کبھی تلاوت او ختم
القرآن وغیرہ جائز دی یانہ؟ ہر کله چہ ضرورت ہم وی چہ دھغی نہ بغیر آواز
نہ اوریدلے کیری؟ ینو توجروا.

المستفتی: مولوی عبد الغنی مردان..... ۱۲/ربیع الاول ۱۴۰۱ھ.
الجواب: پہ لاؤہ سپیکر باندی مونخ او خطبہ ور کول بذات خود نہ ممنوع دی نہ
مطلوب دی.

ولیس فیہ العلم من خارج الصلوة بل هذه الآلة واسطة ليعرف حال الامام ونظيره مارواه ابو داؤد
وغیره من تعرف بعض الصحابة انقضاء صلاة النبي ﷺ بتكبير الصفوف الاول ﴿١﴾
البتہ د خارجی عوارضو مثلاً د آوازونو جنگیدل، چاتہ تکلیف ور کول
وغیرہ وجوہاتو پہ بناء باندی بہ ممنوع وی.

یدل علیہ ما فی ردالمحتار ص ۲۱۸ جلد ۱ قال اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی
استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرہا الا ان يشوش جهرهم علی نائم او مصل او
قاری فافهم ﴿٢﴾.

نوٹ: چہ کوم کس تہ د تبلی ویژن وغیرہ د آواز پہ نشر کولو باندی اعتراض
نہ وی نو دھغہ اعتراض د اعتراض قابل دی. وهو الموفق.

(بقیہ حاشیہ) الواحدة تفسد صلاة ثلاثة اذا وقعت فی الصف من عن يمينها ومن عن يسارها
ومن خلفها فالتفسير الصحيح للمحاذاة المفسدة ان تقوم بنجنب الرجل من غير حائل او
قدامه واجاب فی النهر بان المرأة انما تفسد صلاة من خلفها اذا كان محاذيا لها.

(ردالمحتار ص ۲۲۳ جلد ۱ باب الامامة مطلب الواجب كفاية هل يسقط بفعل الصبي)
عن عبد الله بن عباس قال كان يعلم انقضاء صلوة رسول الله ﷺ بالتكبير.

، داؤد ص ۵۰ جلد ۱ باب التكبير بعد الصلوة

:المحتار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذكر فی المساجد

په مونځ او خطبه کښې د لاؤډ سپیکر استعمال جائز دي.

سوال: د جمعې او اختر ونوپه خطبه کښې د لاؤډ سپیکر استعمال جائز دي یا نه؟ بڼوا توجروا.

المستفتی: حافظ حبیب الرحمن قریشی پهگواړی راولپنډی ۲۷/دسمبر ۱۹۷۹ء

الجواب: په مونځ او خطبه کښې د لاؤډ سپیکر استعمال بذات خود جائز دي برابر خبره ده چه په دې آلې سره د اصلی آواز او چنیدل حقیقی وی یا دهغې تصویر اوریدلې کیږي. (۱)

اما علی التقدير الاول فالامر ظاهر واما على التقدير الثاني فلانها واسطة لتعرف حالات الامام لانها يؤتم به ونظيره مارواه ابو داؤد عن ابن عباس رضى الله عنهما انهما كانوا لا يعرفون انقضاء الصلوة الا بالذكر فافهم ﴿٢﴾
البته که د تصادم په وجه د اشتباه خطره وی نو اجتناب ضروری دي. (۳). هو الموفق.

په جهادی میدان کښې په سورلۍ باندې

د ادا کړې شوي مونځ اعاده به نشي کولی

سوال: علمائي دين دي مسئلې باره کښې څه فرمائي چه په میدان جنگ او جهاد

(۱) د لاؤډ سپیکر متعلق د سائنسدانانو تحقیق دادي چه د لاؤډ سپیکر آواز پخپله د خبرې کونکې آواز وی چه د دې آلې په ذریعې سره مضبوطیږي. په عکس او صدائي بازگشت کښې آواز او تنبیږی نوپه دویم ځل اوریدلې کیږي. او په لاؤډ سپیکر کښې هم دغه آواز د رو نه تیزیري او په دې کښې دوه آوازونه نه اوریدلې کیږي.

(وللتفصيل فليطالع امداد الفتاوى ص ۵۸۲ تا ۶۰۸)..... (از مرتب)

﴿٢﴾ ان ابن عباس اخبره ان رفع الصوت للذكر حين ينصرف الناس من المكتوبة كان ذلك على عهد رسول الله ﷺ وان ابن عباس قال كنت اعلم اذا انصرفوا بذلك واسمعه.

(سنن ابی داؤد ص ۵۰ جلد ۱ باب التکبير بعد الصلوة)

﴿٣﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: اجمع العلماء سلفاً وخلفاً على ذكر الجماعة في المساجد وغيرها الا ان يشوش جهرهم على قائم او مصل او قارئ.
(رد المحتار ص ۴۸۸ جلد ۱ مطلب في رفع الصوت بالذكر)

کبھی دشمن پہ مقابلہ کبھی (چہ دکوزیدلو سہولت نہ وی) پہ سورلی باندی
پہ ناستی ناستی مونخ کول صحیح دی. نویساددی مونخ اعادہ واجب دہ
یانہ؟ بینوا تو جروا.

المستفتی اکرام الحق غفرلہ ای ۲۳۶ راو لپندی..... ۲/ محرم ۱۳۹۲ھ

الجواب: اعادہ نشته (ہندیہ ص ۱۶۵ جلد ۱). (۱). وهو الموفق.

پہ قالین باندی د صلیب پہ شکل باندی مونخ کول

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ پہ کوم قالین یا دري
باندی د صلیب (x) شکل موجود وی پہ ہغی باندی مونخ کول جائز دی یا
نہ؟ بینوا تو جروا.

المستفتی مولوی زلمی خان ابو ظہبی الامارات العربیہ المتحدہ ۱۴۰۱/۵/۳۰ھ
الجواب: دا جوہ کرے شوے شکل د صلیب دے دے جوہول ہر حالت کبھی
مکروہ دی. لیکن پہ دے او دریدل مونخ کول مکروہ نہ دی. البتہ پہ صلیب او
تصویر باندی سجدہ کول مکروہ دی.

لما فی الہندیہ و فی البساط روایتان والصحیح انہ لا یکرہ علی البساط اذا لم یسجد
علی التصاویر ﴿۲﴾ ص ۱۱۳ جلد ۱ و فی ردالمحتار ص ۶۰۶ جلد ۱ والظاهر انہ
یلحق بہ الصلیب وان لم یکن تمثال ذی روح ﴿۳﴾ قلت والیہ میلان الامام البخاری
﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ و فی الہندیہ: فان اشتد الخوف صلوا رکبانا فرادی یومون بالركوع والسجود الى ای
جهة شأنا اذا لم یقدروا علی التوجه الى القبلة کذا فی الہدایہ..... ولا یصلون بجماعة رکبانا
الا ان یكون الامام والمقتدی علی دابة فیصح اقتداء المقتدی بہ واذا صلی بالایماء لم تلزمہ
الاعادة. (فتاویٰ ہندیہ ص ۱۵۶ جلد ۱ الباب العشرون فی صلاة الخوف)

﴿۲﴾ (فتاویٰ ہندیہ ص ۱۰۷ جلد ۱ الفصل الثانی فیما یکرہ الصلاة ومالا یکرہ)

﴿۳﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۷۹ جلد ۱ مطلب مکروہات الصلاة)

﴿۴﴾ محمد بن اسماعیل البخاری رحمہ اللہ د صحیح بخاری ابواب او تراجم یو دقیق نظر سرہ
مدون کری دی ہم پہ دے وجہ و نیلے شی چہ (ان فقہ البخاری فی تراجمہ) یعنی دوی فقہ.
اصول. علم کلام وغیرہ مختلف علمونہ پہ دے کبھی جمع کری دی. مطلب دا چہ فقہی
محاذ سرہ دوی کوم مسائل اختیار کری دی دہغی ابواب او (باقی حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

پہ مونخ کنبی بی اختیارہ دَرَبی نہ جل جلالہ او صلی اللہ علیہ وسلم وتل
 وال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ مونخ کنبی دچانہ
 داللہ نوم واورے نو "جل جلالہ" یا دحضور ﷺ نوم واورے نو صلی اللہ علیہ
 وسلم جواباً نہ بلکہ بی اختیارہ دَرَبی نہ اوخی نو دامکروہ تحریمی دی یا
 مکروہ تنزیہی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: اکرام الحق ایف ۲۸۷ نشرآباد ۱۲ ذی الحجہ ۱۳۸۹ھ

الجواب: چہ کله جواباً نہ وی نو مفسد نہ دی. (۱). الدرالمختار علی هامش ردالمحتار
 ص ۵۱۸ جلد ۱. اود کراہت متعلق تصریح ملاؤ نہ شوہ. لیکن دقواعدونہ
 معلومیری کہ اضطراروی نو کراہت نشته او کہ ارادۃً وی دتعظیم ارادہ، نو
 کراہیت تحریمی دی. (۲). لکونه منویا للاستماع. فقط.

(ہقیہ حاشیہ) تراجم نہ بنکارہ کیری دغہ شان پہ دغہ مسائلو کنبی دصلیب نشان دتصویر
 پہ حکم کنبی داخلول ہم دی اوپہ حدیث کنبی دصلیب ذکرنشته. اوپہ ترجمۃ الباب
 کنبی ئی ذکرکری دی.

ولذا قال سیدی وشیخی المفتی اعظم مفتی محمد فرید دامت برکاتہم، والیہ میلان الامام
 البخاری حیث قال: باب ان صلی فی ثوب مصلب او تصاویرہل تفسد صلاتہ وما ینہی من ذلک
 (صحیح البخاری ص ۵۴ جلد ۱ کتاب الصلوۃ)..... (ازمرتب)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: سمع اسم اللہ تعالیٰ فقال جل جلالہ او النبی ﷺ
 فصلی علیہ او قرأ الامام فقال صدق اللہ ورسولہ تفسد ان قدمد جوابہ.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۴۵۹ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاۃ وما یکرہ فیہا)

﴿۲﴾ قال ابن عابدین: (قوله تفسد ان قصد جوابہ) ذکر فی البحر انه لو قال مثل ما قال
 المؤذن ان اراد جوابہ تفسد وکذا لو لم تکن له نية لان الظاهر انه اراد به الاجابة وكذلك اذا
 سمع اسم النبی ﷺ فصلی علیہ فهذا اجابة، ويشکل علی هذا کله مامر من التفصیل لیمن سمع
 العاطس فقال الحمد لله تامل واستفید انه لو لم يقصد الجواب بل قصد الثناء والتعظیم لا تفسد
 لان نفس تعظیم اللہ تعالیٰ والصلاة علی نبيه ﷺ لا ینافی الصلاة کما فی شرح المنیة.
 (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۵۹ جلد ۱ قیل مطلب فی التشبه باهل الکتاب)

په مونځ کونکي باندې ناپاکه مرغی یا ماشوم کیناستل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې که د مونځ کونکي په بدن باندې یوه مرغی یا ماشوم کیني آوپه هغې باندې د مونځ د فساد په مقدار پليتی لگیدلې وي نو کم نه کم څومره وخته پورې ناستې سره مونځ فاسد پېږي ځکه چې د کیناستلونه پس مرغی یا ماشوم لرې کیدلې هم شی؟ بیا تو جوړ او المستفتی اکرام الحق نشترآباد راولپنډی ۱۹۲۹ء ۱۷/۹

الجواب: د مرغی په کیناستلو سره څه نقصان نه کیږي. که ماکول اللحم وی او که غیر ماکول اللحم، پاکه وی او که ناپاکه وی. او ماشوم چې نیولو نه بغیر هم نه غورځیږي نو بیا دا حکم دې او که ورسره ماشوم وی چې د نیولو نه بغیر غورځیږي نو که دهغه بدن پاک وی خود احکم دې او که ناپاکه وی نو درکن د مقدار نه کم مضر نه دې. او درکن په مقدار یا زیات مونځ فاسد ونکې دې او گوري، (عالمگیری ص ۶۵ جلد ۱). (۱). ویدل علیه حدیث حمل امامه بنت زینب. (۲). فقط

د مونځ کونکي په بدن باندې د ناپاکه سپي او ناپاکه مرغی

په کیناستلو سره د مونځ په فساد کښې معمولی فرق

سوال: محترم حضرت مفتی صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته! د آدبونه پس ستاسو د عزت والا جواب ملاؤ شو، د خوشحالی باعث شو، خو

﴿۱﴾ وفي الهنديه اذا وضع في حجر المصلي الصبي الغير المستمك وعليه نجاسة مانعة ان لم يمكث قدر ما امكنه اداء ركن لا تفسد صلاته وان مكث تفسد بخلاف ما لو استمك وان طال مكثه وكذا الحمامة المستنجسة اذا جلست عليه هكذا في الخلاصه وفتح القدير. (فتاوى عالمگیری ص ۶۳ جلد ۱ قبیل استقبال القبلة)

﴿۲﴾ قال العلامة محمد امين ابن عابدين: قد ورد في الصحيحين وغيرهما عن ابي قتادة ان النبي ﷺ كان يصلي وهو حامل امامة بنت زينب بنت النبي ﷺ فاذا سجد وضعها واذا قام حملها، وقد اجيب عنه باجوبة منها ما ذكره الشارح انه منسوخ بما ذكره من الحديث وهو ردود بان حديث ان في الصلاة لشغلا كان قبل الهجرة وقصة امامة بعدها ومنها ما في البدائع ﷺ لم يكره منه ذلك لانه كان محتاجا اليه لعدم..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

اوس یوبیل اشکال دے ہفہ داچہ دحضرت تھانوی صاحب رحمۃ اللہ علیہ پھ افاضاتو کنبی دی (پہ بہشتی زیور یا امداد الفتاویٰ کنبی۔ ماخوذ از شرح تنویر ورد المحتار) چہ کہ دَمونخ کونکی پہ بدن باندی سپی کینی اودھفہ دَخلی نہ لاری نہ اوخی نوپہ ہفہ سرہ مونخ نہ فاسدیبری دلتہ جناب لیکلی دی چہ کہ مرغی ناپاکہ ہم پہ مونخ کونکی باندی کینی نومونخ نہ فاسدیبری (عالمگیری) اوس سوال دا دے چہ کلہ دَسپی دَخلی نہ لاری اوخی یعنی پہ ناپاکہ سپی سرہ چہ کلہ مونخ فاسدیبری نوپہ ناپاکہ مرغی سرہ ولی نہ فاسدیبری حال دا چہ دورہ خناوران دی؟ پہ مرغی اوسپی کنبی خہ فرق دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: اکرام الحق مکتبہ اسلامیہ نشترآباد راولپنڈی۔

الجواب: سپی بغیر دَنیولونہ پہ بدن باندی تینگیڈلی شی لہذا دمرغی اوسپی پہ حکم کنبی بل خہ فرق نشتہ دے صرف دافرق دی چہ سپی دَخلی نہ چہ کلہ لاری اوخی نو دَمونخ کونکی بدن یا جامی خامخاپلتیری نوہفہ مونخ فاسدونکی دی۔ گنی نوکہ سپی پاک وی اوکہ ناپاک دہفہ کیناستل ضرر رسونکی نہ دی۔ (صرح بہ فی رد المحتار ص ۱۹۲ جلد ۱)۔ (۱)۔ فقط۔

(بقیہ حاشیہ) من یحفظها او للتشریع بالفعل ان هذا غیر مفسد ومثلہ ایضا فی زماننا لایکرہ لو احد منا فعلہ عند الحاجة اما بدونها فمکروه، وقد اطال المحقق بن امیر حاج فی الحیلة فی هذا المحل ثم قال ان کونه للتشریع بالفعل هو الصواب الذی لا یعدل عنه کما ذکرہ النورانی فانہ ذکر بعضهم انه بالفعل اقوی من القول ففعله ذلک لیان الجواز وان الادمی طاهر و مالی جوفہ من النجاسة معفو عنه لکونه فی معدته وان غیاب الاطفال واجسادهم طاهرة حتی تحقق نجاستها وان الافعال اذا لم تکن متوالیه لا تبطل الصلاة فضلا عن الفعل القلیل الی غیر ذلک۔

(رد المحتار هامش الدر المختار ص ۴۸۳ جلد ۱ قبیل مطلب فی احکام المسجد)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله ولا صلاة حامله) قال فی البدائع قال مشايخنا من صلی وفي كنه جرو تجوز صلاته وقيده الفقيه ابو جعفر الهندي اني بكونه مشدود الفم، وفي المحيط صلي ومعه جرو و كلب او مالا يجوز الوضوء بسوره قيل لم يجوز والاصح انه ان كان فمه مفتوحا لم يجوز لان لعابه يسيل في كفه (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

پہ مونخ کنبی بی اختیارہ د بعضی الفاظ د خلی نہ وتل او ژول

سوال: حضرت شیخ الحدیث والفقیر حضرت مفتی صاحب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته: (۱) علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرماتی خہ کوم د عشق او محبت پہ وجہ بی اختیارہ دخلی نہ دا الفاظ اوباسی چہ "یا الہی تو میرا ہے" یا دا الفاظ او وائی "یا صرف میرے اللہ" دا الفاظ وئیل خنگہ دی؟ (۲) کہ یوسرے پہ مونخ کنبی د ویری نہ او ژاری یا د ژرا آواز اوباسی یا دخلی نہ د یا اللہ آواز اوباسی. نو آیا دی سرہ مونخ فاسدیبری؟ بینوا توجروا

المستفتی: رحمت کریم داک اسماعیل خیل نوشہرہ... یکم ذالحجہ ۱۳۸۹ھ
الجواب: (۱) کہ دمکراو دھوکے دوجے نہ نہ وی نو دی کنبی ہیخ حرج نشته خکہ چہ پہ غیر اختیاری امور و کنبی نیول نہ وی. (۱) (۲) مونخ نہ فاسدیبری. (۲) . وهو الموفق.

(بقیہ حاشیہ) فینجس لو اکثر من قدر الدرهم ولو مشدودا بحيث لا یصل لعابه الی ثوبه جاز لان ظاهر کل حیوان طاهر لا یتنجس الا بالموت ونجاسة باطنه فی معدته فلا یظهر حکمها کنجاسة باطن المصلی، والا شبه اطلاق الجواز عند امن سیلان القدر المانع قبل الفراغ من الصلاة كما هو ظاهر ما فی البدائع حلیہ و اشار شارح بقوله ولو کبیرا الی ان التقييد بالجر واصحة التصوير بکونه فی کمه كما فی النهر وشرح المقدسی لا لما ظنه فی البحر من ان الکبیر ماواه النجاسات فلا تصح صلاة حامله فانه یرد علیه كما قال المقدسی ان الصغیر كذلك ثم الظاهر ان التقييد بالحمل فی الكم مثلا لاخراج ما لو جلس الکلب علی المصلی فانه لا یتقيد بریط فمه لما صرح به فی الظهيرية من انه لو جلس علی حجره صبى ثوبه نجس وهو یستمسک بنفسه او وقف علی رأسه حمام نجس جازت صلاته.

(ردالمحتارہامش الدرالمختار ص ۵۳ جلد ۱ باب المیاء)

﴿۱﴾ قال العلامة عماد الدین ابن کثیر: (قوله لا یکلف الله نفسا الا وسعها) ای لا یکلف احدا فوق طاقته، وهذا من لطفه تعالیٰ بخلقه ورافته بهم واحسانه الیهم وهذه هی الناسخة الی افعه لما کان اشفق منه الصحابة فی قوله وان تبدوا ما فی..... (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

پہ مونخ کنبی غیر عربی ژبہ باندی دعا کول او د مغلوب الحال د مونخ حکم

موال: بخدمت جناب حضرت مولانا مفتی صاحب دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک،

تزارش دی چہ پہ "ماہنامہ الحق" د فروری سن ۱۹۷۰ء پہ شمارہ کنبی د علوم

ومعارف (عنوان) لاندی "یوہ واقعہ اولوستلہ نوخہ غلط فہمی اوشوہ ہغہ

واقعہ د مولوی تجمل حسین صاحب دہ چہ پہ ہغی کنبی مولانا صاحب پہ

مونخ کنبی پندنامہ وغیرہ لوستل شروع کړی وو، او حضرت عبدالرحمن جامی

منع نہ کړلو او خندل ئی، لیکن اشرف علی تھانوی رحمۃ اللہ علیہ لیکلې دی چہ مونخ نہ وو

فاسد شوې حکم چہ فقہاؤ لیکلې دی چہ پہ مونخ کنبی دعا کہ پہ غیر عربی ژبہ

کنبی وی نو حرام دہ لیکن مفسد صلوة نہ دی او حرمت حکم نہ وو چہ مغلوب

الحال وو معذور وو، ټول عبارتونه چہ می اولوستل نو ذہن کنبی خہ سوالونہ

پیدا شوې دی، چہ لاندینی دی امید دی حہ سلی بخش جواب راکړی

(۱) آیا پہ مونخ کنبی پندنامہ یابل خہ دعا پہ غیر عربی ژبہ کنبی لوستلو سرہ

واقعی مونخ نہ فاسد یرې؟ (۲) کو مو فقہاؤ د اصحیح گر خولی د هغوی نومونہ

سرہ دحوالو لیکئی (۳) کہ پہ مونخ کنبی غیر عربی ژبہ کنبی دعالوستل حرام

دی نوبیا مونخ ولې نہ فاسد یرې؟ (۴) آیا د مغلوب الحال مونخ صحیح دی؟

(۵) آیا د مغلوب الحال دپارہ پہ مونخ کنبی غیر عربی ژبہ کنبی دعا غوښتل

جائز دی؟ (۶) کہ دا ټول هر خہ جائز دی نوبیا داکتر فضل الرحمن اونور

(بقیہ حاشیہ) انفسکم او تخفوه یحاسبکم بہ اللہ ای هو وان حاسب وسأل لکن لا یعذب الا

بما یملک الشخص دفعه فاما ما لا یملک دفعه من وسوسة النفس حدیثا فهذا لا یکلف

به الانسان وکراهیة الوسوسة المینة من الايمان.

(تفسیر ابن کثیر ص ۴۴۷ جلد ۱ سورة البقرہ آیت نمبر: ۲۸۶)

(۲) قال العلامة ابن عابدين: (قوله لا للذكر جنة او نار) لان الاثنين ونحوه اذا كان يذكرهما

صار كأنه قال اللهم اني اسألك الجنة واعوذ بك من النار ولو صرح به لا تفسد صلاته وان

كان من وجع او مصيبة صار كأنه يقول انا مصاب فعزوني ولو صرح به تفسد كذا في الكافي

درر. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۴۵۸ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

حضرات چہ مونخ پہ اردو کنبی جائز وائی دھغوی ولې مخالفت کیدلې شی
تسلی را کړئ ددواړو جهانونو ثواب حاصل کړئ؟ بینوا تو جروا.
المستفتی: حافظ عبدالستار ریل بازار صادق آباد.

الجواب: (۲۰۱) د عربی ژبې نه علاوه نور ژبو کنبی دعا کولو ته مصنف
درمختار حرام وئیلې دی "حيث قال دعا بالعربية وحرم بغيرها (هامش رد المحتار ص
۴۸۶ جلد ۱). لیکن د رد المحتار "نه معلومیږي چہ کله ددې مدلول معلوم وی
یعنی دعا کولو والا ددې په مطلب پوهیږي نو جائز دنی. لیکن دا د قرامتی
مالکی "قول دي اود والوالجیة د تعلیل نه ددې خلاف اولی معلومیږي. صرح به
العلامة الشامي في صفحة السابقة، اود مونخ عدم فسادهم په دې صفحه کنبی
مسطور دی. حیث قال واما صحة الشروع بالفارسية وكذا جميع اذكار الصلوة فهي
على الخلاف عنده تصح الصلاة بها مطلقا خلافا لهما والظاهر ان الصحة عنده لا تنفي
الكرهية. (۱)

(۳). ددې اصل د مونخ سره منافی نه دې حکم چہ دعا فی نفسه د مونخ د
افعالو نه ده. (۲). (۴، ۵). مغلوب الحال چہ کله خپل اقوال او افعال باقاعده
ادا کولې شی نو صرف د بعضو کیفیاتو د غالب کیدلو په وجې سره مونخ ته

(۱) (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۸۵ جلد ۱ مطلب فی الدعاء بغير العربية)
(۲) قال ابن عابدين رحمه الله: لكن المنقول عندنا الكراهة فقد قال في غرر الافكار شرح
در البحار في هذا المحل وكره الدعاء بالعجمية لان عمر نهى عن رطانة الاعاجم، والرطانة
كما في القاموس الكلام بالا عجمية ورأيت في الولوالجية في بحث التكبير بالفارسية ان
التكبير عبادة الله تعالى واللغة الفارسية لا يحب غير العربية ولهذا كان الدعاء بالعربية اقرب الى
الاجابة فلا يقع غيرها من اللسان في الرضاء والمحبة لهما موقع كلام العرب، وظاهر التعليل
ان الدعاء بغير العربية خلاف الاولى وان الكراهة فيه تنزيهية هذا.
(رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۸۵ جلد ۱ مطلب فی الدعاء بغير العربية)

خہ نقصان نہ رسی حکمہ چہ داکمال حضور او استغراق دے چہ پہ عبادتونو
کنبی مطلوب دے (۱)

(۲) قرآن پہ غیر عربی ژبہ کنبی لوستل پہ اجماع سرہ ناجائز دے امام صاحب
ہم د جواز نہ رجوع کرے دہ، تولو فقہاؤ پہ رجوع باندے تصریح کرے
دہ فلیراجع الی ردالمحتار والبحر والفتح القدیر وشروح الهدایہ.

دغہ شان دترجمویہ اجازت کنبی ہغہ خطرے موجودے دی چہ دہغی
پہ وجہ د لغت حجازی نہ علاوہ نور لغتو نہ بند کرے دی (۲) فقط.

پہ مونخ کنبی د عمل کثیر مطلب

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ مونخ کنبی د عمل
کثیر پورہ مطلب او تعریف خہ دے؟ واضح ئے کرے؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد القیوم ناظم مدرسہ سراج العلوم ٹیکسلا پنڈی ۳۰/ذی الحجہ ۱۴۰۲ھ
الجواب: د محققینو (ابن الہمام وغیرہ) پہ نزد عمل کثیر ہغہ دے چہ دہغی
کولو والا مونخ کونکے نہ بنکارہ کیڑے (فتح القدیر) (۳) وھوالموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة فلو اعجبته قراءة الامام فجعل يكي ويقول بلى او نعم او آرى لا تفسد
سراجہ لدلالته على الخشوع. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۲۵۸ جلد ۱ بعد
مطلب المواضع التي لا يجب فيها رد السلام)

﴿۲﴾ قال العلامة محمد امين ابن عابدين الشامي: (قوله وتجوز الخ) في الفتح عن الكافي ان
اعتاد القراءة بالفارسية او اراد ان يكتب مصحفا بها يمنع وان فعل في آية او آيتين لافان كتب
القرآن وتفسير كل حرف وترجمته جاز.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۵۹ جلد ۱ مطلب في حكم القراءة بالفارسية)

﴿۳﴾ (قوله اما فساد الصلاة فبا لعمل الكثيرين) واختلفوا في حده فقل ما يحمل بيد واحدة
قليل ويبدین کثیر وقيل لو كان بحال لو رآه انسان (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

دَ خارجی عوارضو پہ وجہ لاؤہ سپیکرنہ استعمالول احوط دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ پہ دے زمانہ کنبے دَ لاؤہ سپیکر کومہ آلہ ایجاد شوے دہ، پہ دے باندے خلق مونخ کوی کلہ بجلی ہم لارہ شی چہ هغے سرہ پہ مونخ کنبے انتشار پیدا کیڑی. او حال داچہ دا آواز اصلی ہم نہ دے نو آیا ددے پہ ذریعے سرہ مونخ کول جائز دی؟ بینوا توجروا المستقتی: عبدالسلام ایچ ۲ عارف بازار بوری والا ضلع وھاری.

الجواب: جائز دی اگرچہ ددے آلی پہ ذریعے سرہ دَامام اصل آواز نہ رسی بلکہ دَصدا ئے بازگشت پشان وی خکہ چہ دمقتدی دَاقتداء دَصحت دپارہ دَامام اصل آواز اوریدل ضروری نہ دی. (۱). البتہ دَخارجی عوارضو پہ بناء باندے ددے آلی استعمالول احوط دی. (۲). وهو الموفق.

کہ دَ مفاسدو اندیشہ نہ وی نوپہ لاؤہ سپیکر سرہ مونخ جایز دی.

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ دَ لاؤہ سپیکر پہ ذریعے (بقیہ حاشیہ) من بعید یقن انہ لیس فی الصلاة فهو کثیر وان کان یشک الہ فیہا اولم یشک انہ فیہا فقلیل وهو اختیار العامة وقیل یفوز الی رأى المصلی ان استکثره فکثیر مفسد والا لا قال الحلوانی هذا اقرب الی مذهب ابی حنیفہ.

(فتح القدیر ص ۳۵۱ جلد ۱ باب ما یفسد الصلاة وما یکرہ فیہا)

﴿۱﴾ کما یدل علیہ حدیث ابن عباس: قال کان یعلم انقضاء صلوة رسول اللہ ﷺ بالتکبیر، رواہ ابوداؤد. وایضاً ان ابن عباس اخبرہ ان رفع الصوت لل ذکر حین ینصرف الناس من المكتوبة کان ذلک علی عهد رسول اللہ ﷺ وابن عباس قال کنت اعلم اذا انصرفوا بذلک واسمعه. (سنن ابی داؤد ص ۵۰ جلد ۱ باب التکبیر بعد الصلوة)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين رحمہ اللہ: اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغيرها الا ان یشوش جهرهم علی نائم او مصل او قارئ. (ردالمحتار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بال ذکر)

سرہ مونخ کول جائز دی یا نہ؟ بعضی خلق وائی چہ مولانا مفتی محمد شفیع دُفساد حکم ورکری دی او علمائی دیوبند مخکنی دُفساد یا دُکراہیت حکم ورکری وو، دَتحقیق نہ پس ئی رجوع کری دہ تاسو مونخ دخیلی رائی نہ خبر کری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی عبد الصمد بنون ۲۷/ نومبر ۱۹۷۴ء۔

الجواب: یہ لاؤد سپیکر سرہ مونخ جائز دی چہ کلہ دَ مفسدو اندیبنہ نہ وی۔
اما اذا كان يوصل به اصل الصوت فظاهر، واما اذا كان يوصل به عكس الصوت فايضاً جائز لان الركن هو القراءة ﴿١﴾ وقد وجدت دون سماع القوم والمراد من المفسد تصادم الاصوات واقتداء العوام من خارج المسجد وغيره. وهو الموفق

کہ یہ لاؤد سپیکر کنی اصلی آواز وی

او کہ عکس وی مونخ صحیح دی

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنی خہ فرمائی چہ یہ لاؤد سپیکر سرہ مونخ کول صحیح دی یا نہ؟ دلته دوه دلی یہ دی کنی بحث کوی چہ دا آواز اصل نہ دی وغیرہ، نوجواب را کری دیر مشکور بہ یو؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: دلاور خان تمیرگرہ ضلع دیر ۱۲/۱۰/۱۹۷۵ء۔

جواب: اختلفوا فی ان مکبر الصوت يبلغ به اصل الصوت او عكسه والظاهر الثاني لعدم المنفذ. لكن اهل الفن قالوا بالاصل فيكون عليه الاعتماد فعلى هذا لا اشكال في صحة الصلوة به وكذا تصح الصلوة على الثاني ايضاً لان المدار على القراءة وقد وجدت دون سماع الموتم ولا يرد ان فيه تعلمان الخارج لان جعل الخارج

﴿١﴾ قال العلامة حصكفي: ومنها القراءة لقادر عليها كما سيجي وهو ركن زائد عند الأكثر لسقوطه بالاقتداء بلا خلف.

(الدر المختار على هامش رد المحتار ص ۳۲۹ جلد ۱ مبحث القراءة)

ذریعہ لمعرفة حال الامام لا یضر کما یدل علیہ حدیث ابی داؤد عن ابن عباس کان یعلم انقضاء صلوة رسول اللہ ﷺ بالتکبیر ﴿۱﴾ وجہ الدلالة ان الماخیرین بنوا خروجهم من الصلوة والسلام علی تکبیر المتقدمین وقد خرجوا (ای المتقدمین) عن الصلوة، وفي المقام تفصیل. وهو الموفق

پہ لاؤڈ سپیکر سرہ مونخ کول مباح دی؟

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمایا چہ دلاؤڈ سپیکر پہ ذریعہ سرہ مونخ کیری یا نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی مولانا فضل مولا صاحب دلبوری مدرس دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ ختکی
الجواب: خبری چہ پہ لاؤڈ سپیکر کنبی مونخ کول پخیلہ نہ مطلوب دی اونه ممنوع دی بلکہ مباح دی. حدیث ابی داؤد و ماسکت عنه فهو عفو. (۲). وصرح ابن الہمام وغيرہ ان الاصل فی الاشیاء الاباحۃ. (۳). البتہ بعضی وخت یومباح امر د خارجی عوارضو پہ وجہ ممنوع گر خولی شی مثلاً ایذاء، اشتباہ وغیرہ. (۴). نو ددی عوارضو نہ دخالی والی پہ وخت کنبی بہ ددی آلی استعمال جائز وی اوچہ مبلغین مقرر کری (ددی آلی نہ بغیر) نومونخ کول بہ اوفق بالسنة وی. (۵). وهو الموفق.

﴿۱﴾ (سنن ابی داؤد ص ۱۵۰ جلد ۱ باب التکبیر بعد الصلوة کتاب الصلوة)

﴿۲﴾ (سنن ابی داؤد ص ۱۸۳ جلد ۲ باب ما لم یذکر تحریمہ)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: المباح بناء علی ما هو المنصور من ان الاصل فی الاشیاء التوقف الا ان الفقهاء کثیراً ما یلہجون بان الاصل الاباحۃ فالتعریف بناء علیہ.

(الدر المختار ص ۷۸ جلد ۱ مطلب المختار ان الاصل فی الاشیاء الاباحۃ)

﴿۴﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمہ اللہ: اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرہا الا ان یشوش جہرہم علی نائم او مصل او قارئ. (رد المختار ص ۴۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بال ذکر)

﴿۵﴾ عن عائشہ رضی اللہ عنہا قالت لما ثقل رسول اللہ ﷺ .. (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

ہوائی اوبحری دواہرہ جہازوںہ د ختشی پہ حکم کنبی دی

علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ نرم۔ چہ پہ ہوائی جہاز اوبحری جہاز کنبی مونخ صحیح کیڑی یا نہ؟ حکم۔ دواہرہ دزمکی نہ اوچت وی؟
بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد اسلام حقانی اکوہرہ ختیک۔ ۲۶ جمادی الاول ۱۴۰۸ھ

الجواب: پہ دے دواہرہ قسمو جہازونو کنبی مونخ کول جائز دی پہ دواہرہ کنبی د تندی لگیدل (استقرار) موجود وی او دواہرہ د کشتی پہ حکم کنبی دی (۱)۔ وھو الموفق

(بقیہ حاشیہ) جاء بلال يؤذنه بالصلوة فقال مروا ابا بكر ان يصلي بالناس فصرى ابو بكر تلك الايام ثم ان النبي ﷺ وجد في نفسه خفة فقام يهادى بين رجلين ورجلاه تخطان في الارض حتى دخل المسجد فلما سمع ابو بكر حسه ذهب يتاخر فاومى اليه رسول الله ﷺ ان لا يتاخر فجاء حتى جلس عن يسار ابي بكر فكان ابو بكر يصلي قائماً وكان رسول الله ﷺ يصلي قاعداً يقتدى ابو بكر بصلوة رسول الله ﷺ والناس يقتدون بصلوة ابي بكر متفق عليه وفي رواية لهما يسمع ابو بكر الناس التكبير. وفي هامش المشكوة (قوله يسمع ابو بكر الناس التكبير) اي تكبير النبي ﷺ يعني كان ابو بكر مكبراً لا اماماً قال ابن الهمام وبه يعرف جواز رفع المؤذنين اصواتهم في الجمعة والعيد وغيرها انتهى اقول مقصوده خصوص الرفع الكائن في زماننا بل اصل الرفع لا بلاغات الانتقالات الخ.

(مشكوة المصابيح مع هامشه ص ۱۰۲ جلد ۱ باب ما على المأموم الفصل الاول)

﴿۱﴾ قال المرغيناني: (ومن صلى في السفينة قاعداً من غير علة اجزاه عند ابي حنيفة رحمه الله والقيام افضل وقالوا لا يجزئه الا من عذر) لان القيام مقدور عليه فلا يترك الالعة وله ان الغالب فيها دوران الرأس وهو كالمحقق الا ان القيام افضل لانه ابعد عن شبهة الخلاف والخروج افضل ان امكنه لانه اسكن لقلبه والخلاف في غير المربوطة والمربوطة كالشط وهو الصحيح. (الهداية على صر فتح القدير ص ۳۶۲ جلد ۱ باب صلاة المريض)
وفي منهاج السنن: واما الصلوة في الطيارات فلعل حكمها كحكم الصلوة في السفينة السائرة، فان قيل ان السجدة لا بد ان تكون على الارض او (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

پہ ہوائی او سمندری جہاز کنبی د مونخ حکم

سوال: چہ مے فرمایند مفتیان دین درې مسئلہ کہ نماز بہ ہوائی جہاز و سمندری جہاز و کشتی وغیرہ کہ ادا کردہ شود آیا اعادہ لازم است یا نہ؟ ذمہ فارغ مے شود یا نہ؟ بعض اشخاص حکم کروند کہ اعادہ لازم است، لہذا حکم آن چہ طور است؟ جواب در عربی دہد؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی عبدالغنی حال کیمپ مهاجر افغانستان پشاور۔

۲۳ / صفر المظفر ۱۴۰۱ھ

جواب: اعلم ان الصلوة فی السفینة السائرة جائزة كما فی البدائع ص ۱۰۹ جلد ۱ وان كانت سائرة فان امكنه الخروج الى الشط يستحب له الخروج اليه فان لم يخرج وصلى فيها قائماً بر كوع وسجود اجزءه لما روى عن ابن سيرين انه قال صلى بنا انس رضى الله عنه فى السفينة قعوداً ولو شئنا لخرجنا الى الحد ولان السفينة بمنزلة الارض لان سيرها غير مضاف اليه فلا يكون منافياً للصلوة بخلاف الدابة فان سيرها مضاف اليه واما اذا صلى فيه قاعداً بر كوع وسجود فان كان عاجزاً عن القيام فيجزءه بالاتفاق الخ ﴿ ۱ ﴾ . قلت واثرا انس وكذا وجه عدم اضافة

(بقية حاشيه) على ما قام مقام الارض والمعلق فى الجو والفضاء ليس هكذا قلنا كما ان الماء جسم فاصل بين السفينة والارض لا يعتد بفصله فكذلك الريح جسم فاصل بين الطائرة والارض لا يعتد بفصلها وكما ان السماء جسم ليس بارض ولا قام مقامها، وتصح الصلوة فيها لقوله تعالى واوصانى بالصلوة والزكوة مادمت حيا ولا استقرار الجبهة عليها فكذلك الطائرة تصح الصلوة والسجدة فيها، وكذلك يقال فى الصلوة فى القمر والمريخ وغيرهما، ولو وجدت الاثار فى صلوة سليمان عليه السلام على عرشه لكان الامر سهلاً هذا ما عندى ولعل عند غيرى احسن منه. (نهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۴ جلد ۲ باب ما جاء فى الصلوة على الدابة حيث ما توجهت به)

﴿ ۱ ﴾ (بدائع الصنائع ص ۱۰۹ جلد ۱ فصل فى اركان الصلاة)

سیر غیر الحيوان الى الراكب يدل عليه جواز الصلوة في السيارة البرية وكذا القضاء فافهم ﴿١﴾. وهو الموفق

دویم سجدی پاتی کیدلو پہ صورت کنبی دمونخ اعاده ضروری ده.

حوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دجمعی پہ مانجہ کنبی دخہ ویری دوجی نہ دویمہ سجده اونہ کپڑی شی او سجده سهو اوشی نوآیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم مظفر گڑھ..... ۲۱/ ذی قعدہ ۱۳۹۲ھ.

الجواب: پہ مونخ کنبی دواہ سجده فرض دی. پہ هغی کنبی دیوی پریخودل بغیر نہ راگرخولونہ دمونخ فاسدونکی دی. بہر حال ددی مونخ اعاده ضروری ده. ﴿۲﴾. لیکن دوخت تیریدلوپہ وجہ باندي بہ د ماسپخین مونخ ادا کولی شی. (شامی). ﴿۳﴾. وهو الموفق.

﴿۱﴾ وفي منهاج السنن: واما الصلوة في الطائرات فلعل حكمها كحكم الصلوة في السفينة السائرة، فان قيل ان السجدة لا بد ان تكون على الارض او على مقام مقام الارض والمعلق في الجو والقضاء ليس هكذا، قلنا كما ان الماء جسم فاصل بين السفينة والارض لا يعتد بفصله فكذلك الريح جسم فاصل بين الطائرة والارض لا يحد بفصلها وكما ان السماء جسم ليس بارض ولا مقام مقامها، وتصح الصلوة فيها لقوله تعالى 'واوصاني بالصلوة والزكاة مادمت حيا'، ولا استقرار الجهة عليها فكلما في الطائرة تصح الصلوة والسجدة فيها، وكذلك يقال في الصلوة في القمر والمريخ وغيرهما ولو وجدت الآثار في صلوة سليمان عليه السلام على عرشه لكان الامر سهلا.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۳۴ جلد ۲ باب الصلوة على الدابة حيث ما توجهت به)

﴿۲﴾ وفي الهنديه الاصل في هذا ان المتروك ثلاثة انواع فرض وسنة وواجب ففي الاول ان امكه التشارك بالقضاء يقضى والافسدت صلاته وفي الثاني لتفقد لان قيامها باركانها وقد جلست ولا يجبر بسجدة السهو وفي الثالث ان ترك ساهيا يجبر بسجدة السهو وان ترك عامدا لا كذا في

التارخانيه. (فتاوى عالمگیری ص ۲۶ جلد ۱ الباب الثاني عشر في سجود السهو)

﴿۳﴾ قال الحصكفي: والثالث وقت الظهر فتبطل الجمعة بخروجه مطلقا ولو لاحقا بعلو

لزم او زحمة على المذهب لان الوقت شرط..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

پہ ناستہ مونخ کنبی پہ سجدہ کنبی د زمکې نه کوناتې اوچتول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائې چې یو سړې په ناسته باندې نفلی یا مطلق مونخ کوی نو د سجدې په وخت کنبې به کوناتې د ځپو نه اوچتول جایز وی یا نه؟ په بعضې کتابونو کنبې ئې لیکلې دی چې "الیسه قائمان مقام القدمین فلو رفع الیتین عن القدمین فسدت صلاته". نو د فساده حکم اهل فیصله ده د معتبر کتابونو د عبارتونو په حوالې سره قلمی جواب او کړئ او راولیرئ؟ فاجر کم ایها الصدیق علی الله تبارک وتعالیٰ

المستفتی: قیس نعمانی مقام مرهتې نوشهره.

الجواب: کوناتې د ځپونه نه اوچتول مرجوح قول دې د مسئلې تفصیل په بواد النواد کنبې لیکلې شوې. (۱). که تاسره نه وی نو په دویم ځل مراجعت او کړئ. وهو الموفق.

(بقیه حاشیه) الاداء لا شرط الافتتاح، وقال ابن عابدين: وشرطيته للجمعة ليست كشرطية لغيرها فانه بخروج الوقت لا يفسد صحة الجمعة لا اداء ولا قضاء بخلاف غيرها سعيه (قوله مطلقا) اي ولو بعد القعود قدر التشهد كما في طلوع الشمس في صلاة الفجر. (الدر المختار مع رد المختار ص ۵۹۷ جلد ۱ مطلب في نية آخر ظهر بعد صلاة الجمعة باب الجمعة)

(۱) حضرت مولانا شرف علی تھانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: په دې قول باندې هیڅ صحیح دلیل نشته فقہی کتابونو عبارتونو په هغې کنبې اولنې عبارت من صلی قاعداً او دویم عبارت والاصل الخ، هغه په مذکورہ دعوی باندې منطبق کیږي نه، ځکه که دا د سجدې د حالت بیان وی نو په دلیل کنبې به د وادا رفع قدمیه فی صلاة القائم په ځانې رفع قدمیه فی السجود مفسد نه وی. او په صلاة القائم کنبې به وی. حال دا چې د دلیلونو اطلاق مبطل تفاوت دې د دینہ غالب گمان دا کیږي چې په دې عبارت کنبې فسجد د ناقل یا کاتب غلطی ده. او ددې عبارت مطلب دادې چې په حکمی حالت قیام کنبې به "رفع الیتین" نه کېږي

(باقی حاشیه په راروانه صفحه)

(بقیہ حاشیہ) گئی نوہغه به داسی وی لکه چه په قایم حقیقی کنبی څوک رفع قدمین اوکړی. چه مفسد صلاة دې په دې بیان سره دا ددې بحث نه هم خارج دې اوپه دویم عبارت کنبی خود لا یرفع الیتیه" سره د"فی السجده" قید هم نشته ددې نه به هم دغه مراد وی. لا یرفع الیه فی القيام الحکمی" او مخکښې چه دمشبه به سره فی السجده مذکور وی. نو دغه ځای احتمال شته چه صرف د لا یرفع رجليه سره متعلق وی او نشبه به صرف په فساد کنبی وی که دا احتمال متعین هم نه وی نویا هم مستدل ته څو مضردی "لانه اذا جاء الاحتمال بطل الاستدلال". دریم په متون او شروح او مشهورو فتاوی کنبی چه نې مطلقاً د سړو د سجدې هیئت لیکلې دې هغه ددې خلاف دې او د رسم المفتی په قاعدې سره هغه مقدم دې. نوبس که د مذکوره عبارتونو صحت نقل او دلالت دواړه مسلم وی هم نویا به هم د مشهور روایتونو د تعارض په وجه غیر مقبول او غیر معمول بها وی. او آخرنې عبارت یعنی والمختار به هم د نه موجودیدلو په وجه د عینی سره منطبق کیدلې نه شی غالباً ددې په نقل کنبی به هم څه غلطی پاتې شوې وی. الخ.

(بواد النواذر ص ۱۲۹ پانچوی حکمت تحقیق رفع الیتین در سجده مصلی قاعدا).

باب احکام المساجد

بغير ضرورت نه د جَمَات په چمت باندې جماعت کول

سوال: جناب مفتی صاحب په امداد الفتاویٰ کښې لیکلې دی چه بغیر د ضرورت د جَمَات په چمت باندې جَمَات کول مکروه دی، نو سوال دا دي چه دا مکروه تحریمی دی یا مکروه تنزیهی؟ بینوا توحروا.

المستفتی: اکرام الحق راو لپندۍ ... ۲۲ ذی الحجه ۱۳۸۸ هـ.

الجواب: تنزیهی دی. "یدل علیه مافی الطحطاوی ص ۲۵۰". (۱). وهو الموفق.

په بعضې طریقو سره د قبلي سمت معلومول او د قدیم مسجد د قبلي سمت حکم سوال: علمائې دین دي مسئلې باره کښې څه فرمائې چه زمونږ د محلي د جَمَات د قبلي سمت څه لږ شمال طرف ته معلومېږي نو په یو اخبار کښې می اولوستل چه په ۱۲ جولای باندې په هواره زمکه یو نیغ دکې عموداً ښخ کړئ، او تهپیک په دوه بجې ۲۶ منته چه د سوری مخ کوم طرف ته وی کعبه به نیغه هغې طرف نه وی ځکه چه دغه وخت کښې نمرپه کعبه مبارکه باندې عموداً ولاړ ی. مونږ په دي عمل او کړو نو معلومه شوه چه زمونږ د جَمَات مخ دکعبې نه مال طرف ته دي. لهذا اوس څو سوالونه دي. (۱). آیا په دي طریقه باندې نبلې سمت معلومول جائز دی؟ (۲). په دي طریقې سره معلوم شوي سمت زمونږ د جَمَات په سمت کښې ۲۰ درجې فرق دي آیا مونږ صحیح سمت ته نن شروء کړو؟ (۳). مایه یو ځانې کښې وئیلې وو چه هر مسلمان چه څومره یشی د قبلي په صحیح سمت معلومولو باندې مکلف دي او د علم باوجود طرف ته مونږ کول گناده بلکه شرک دي آیا دا خبره صحیح ده؟ (۴). زمونږ ت کافی پخواني دي. اوس دنوی تعمیر کولو اراده ده نو په اخباری

له قال العلامة الشرنبلالی: (لکنه مکروه) له الصلاة فوقها (لا ساءة الادب باستعلائه

(وترک تعظیمها. قال الطحطاوی: قوله لا ساءة الادب يفيد ان الكراهة للتنزيه.

بیه الطحطاوی علی مراقی الفلاح ص ۴۱۷ باب صلاة فی الکعبة)

طریقہ باندی د کعبی سمت معلوم کرو او بنیاد کیپدو یا نہ؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: اسلامی کتب خانہ قصہ خوانی پشاور ۱۳/ربیع الثانی ۱۴۰۱ھ

الجواب: (۱)۔ یہ دے مخصوص طریقے سرہ سمت معلومول جائز دی (۱)۔
ماخوذ از جواہر الفقه (۲)۔ ددی فرق یہ وجہ باندی پخوانی سمت پریخودل
او ددی اخباری سمت اہتمام د ققھی د تصریحاتونہ مخالف دی (۲)۔

(۳)۔ دامستلہ صحیح دہ لیکن ددی مقصد دا نہ دے چہ د یو مظنون کار یہ
وجہ دتول خلق یہ شکونو او شبہاتو کنبی اختہ کرے شی (۳)۔ (۴)۔ کہ نوی
تعمیر کول وی نو یہ اخباری طریقے سرہ بنیاد کینبودل پکار دی۔ وھوالموفق

جماعت سرہ نزدی چبوترہ کنبی مونخ کول

حوال: زمونہ چرات علاقہ کنبی دتھرپہ غارہ یوجمات دے اوبل طرف تہ تقریباً

﴿۱﴾ قال العلامة محمد امين: (قوله كالقطب)..... فيبني الاعتماد في اوقات الصلاة وفي
القبلة على ما ذكره العلماء الثقات في كتب المواقيت وعلى ما وضعوه لها من الآلات
كالربع والاصطرلاب فانها ان لم تفد اليقين تفد غلبة الظن للعالم بها وغلبة الظن كافية في
ذلك. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۷۷ جلد ۱ مبحث في استقبال القبلة)

﴿۲﴾ قال ابن ابن عابدين: (قوله محارب الصحابة والتابعين) فلا يجوز التحرى معها زيلعى
بل علينا اتباعهم خانيه ولا يعتمد على قول الفلكي العالم البصير الثقة ان فيها انحرافاً
..... وكل خير في اتباع من سلف والظاهر ان الخلاف في عدم اعتبارها انما هو عند
وجود المحارب القديمة اذ لا يجوز التحرى معها لئلا يلزم تخطئة السلف الصالح وجماهير
المسلمين. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۷۷ جلد ۱ مبحث في استقبال القبلة)

﴿۳﴾ قال العلامة الشامي: (قوله بخلاف الخ) اي لو وقع تحريه على جهة وصلى الى غيرها
لانه يستأنف مطلقا اي سواء علم انه اصاب او اخطأ في الصلاة ان بعدها او لم يظهر شيء وعن
ابى حنيفة انه يخشى عليه الكفر الخ.

(حاشية الشامي على الشرح التنوير ص ۳۲۱ جلد ۱ قبل فروع في النية)

۵۵ گزہ فاصلہ کنبی یوہ عارضی چبوترہ دہ زمونہ پہ علاقہ کنبی لہر شان دینچ پیریانو اکثریت دی داکسان پہ دغہ چبوترہ کنبی یو برائی نام مولوی مخکنبی کوی دی طرف تہ اہل السنہ والجماعت دغہ جمات کنبی جماعت سرہ مونخ کوی چہ دیوبل قرات ہم پہ آسانئ سرہ اوری دامونخ صحیح دی یا نہ؟ بینوا توجروا المستفتی حاجی چمن خان پی جرات ۱۹۷۷ء/۲۳۹

الجواب: چہ کلہ یو جمات پہ دوه حصو کنبی تقسیم کریشی اوپہ ہرہ حصہ کنبی جدا جدا امام مونخ ادا کوی نو دی کنبی کراہت نشته (۱) اوچہ پہ دوه خایونو کنبی د ۵۵ گزہ فاصلہ وی نو بیاخوبہ پہ طریقہ اولی کراہت نہ وی البتہ پہ چبوترہ کنبی مونخ کونکی بہ دجمات دفضیلت نہ محروم وی وھوالموفق

جمات کنبی د مونخ پہ انتظار کنبی ناستو خلقو تہ سلام کول

سوال: علمائے دین دی مسئلہ بارہ کنبی چہ دسحر او ظہریہ مونخونو کنبی کلہ خلق سنت او کری او دمونخ پہ انتظار کنبی ناست وی نویہ ہغوی باندی سلام اچول خنگہ دی؟ او بعضی خلق پہ وعلیکم السلام سرہ جواب ورکول نہ خو بنوی نوآیا دستو او فرضو پہ مینخ کنبی سلام اچول او جواب ورکول ممنوع دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: رسالدار (ریٹائرڈ) محمد نادر خان نوشہرہ خورد ۲۰/۵/۱۹۹۰

الجواب: بعضی فقہاؤ لیکلی دی چہ دفرضو او سنتو پہ مینخ کنبی داسی نہ روئے اجتناب کول پکار دی چہ دھغی د مونخ پہ مینخ کنبی مفسد بیدل ثابت دی (۲) وھوالموفق۔

﴿۱﴾ وفي الهندية: اهل محلة قسموا المسجد وضربوا فيه حائطا ولكل منهم امام على حلة وموذنهم واحد لا بأس به والاولى ان يكون لكل طائفة موذن. (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۳۲۰)

جلد ۵ الباب الخامس فی آداب المسجد والقبلة والمصحف الخ

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: (ولو تكلم بين السنة والفرس لا يسقطها ولكن ينقض ثوابها) وقيل تسقط وكذا كل عمل ينا في التحريمة على الاصح.

(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۵۰۳ جلد ۱ باب الوتر والنوافل)

د جہات پہ چھت باندی مونخ مکروہ دی

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمانی چہ دیکھنی پہ موسم کنبی دیکھنی دوجی نہ دجہات پہ چھت باندی دظہر او عصر مونخ ادا کول خہ حکم لری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: باچا استاد زیدہ صوابی ... ۱۹۹۰ء ۱۲ ۲۳

الجواب: مکروہ دی (ہندیہ) (۱)۔ وهو المرفق

کعبی مکرمی طرف تہ خپی غزول مکروہ تنزیہی دی

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمانی چہ یو سہری پہ قصد باندی خپی قبلے طرف تہ غزوی دچاہ منع کولو باندی ہغہ شان تینک وی او لایعنی دلیونو پیش کوی حال داچہ داسری غیر معذور دی نوداسی کول گناہ صغیرہ دہ یا کبیرہ؟ اوپہ کونا تو باندی کیناستل چہ خپی نی ولاہی وی کعبی تہ مخ کول خہ حکم لری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد دین سرائی صالح ہری پور ... ۱۹۷۵ء ۸ ۲۶

الجواب: قبلے طرف تہ خپی غزول مکروہ تنزیہی دی۔ کما فی الدر المختار لکراہۃ مد الرجلین الی القبلة وفی ردالمحتار ص ۷۵۱ جلد ۱ ہی کراہۃ تریہیہ (۲)۔ وهو الموفق۔

﴿۱﴾ وفی الہندیہ: الصعود علی سطح کل مسجد مکروہ ولہذا اذا اشتد الحر بکرہ ان یصلوا بالجماعۃ فوقہ الا اذا ضاق المسجد فحينئذ لا یکرہ الصعود علی سطحہ للضرورة کذا فی الغرائب۔

(فتاویٰ عالمگیریہ الباب الخامس فی اداب المسجد والقبلة والمصحف)
وقال ابن عابدین ثم رثیت القہستانی نقل عن المفیدہ کراہۃ الصعود علی سطح المسجد
ولزمہ کراہۃ الصلوۃ ایضاً فوقہ (شامیہ ص ۶۱۳ جلد ۱)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۲ جلد ۱ باب صلاۃ المريض)

دَ جَمَاتِ پَہِ مَحْرَابِ کُنَبِیِ اَوَدَ اِمَامَ دَ جَمَاتِ پَہِ مَیْنَحِ کُنَبِیِ دَ اَوَدِیْدُو تَحْقِیْقِ
سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کُنَبِیِ خہ فرمائی چہ دَسختِی گِرمِیِ یا
یخنی دَوجِی نہ کہ یو قوم دَ جَمَاتِ پَہِ اَنگِتر (غولی، صحن) کُنَبِیِ راجع شی
او باجماعت مونخ ادا کری نو دَھغوی مونخ بہ مکمل وی یا مکروہ؟ خُکِہ چہ
عام طور سرہ دَ جَمَاتِ پَہِ صحن کُنَبِیِ مَحْرَابِ نہ وی۔ دغہ شان دَ مَحْرَابِ نہ
علاوہ باجماعت مونخ کول خنکہ دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی فضل معبود مسجد زیارت شیخ جنید بابا پشاور۔ ۱۹۷۲ء/۲/۲۸
الجواب: دَ پیغمبر ﷺ او خلفائے راشدینو پہ زمانہ کُنَبِیِ پَہِ جماتونو کُنَبِیِ
مَحْرَابِ نہ وو۔ دَ مَحْرَابِ نو ابتداء دَ عمر بن عبد العزیز رضی اللہ عنہ دَ زمانی نہ شوی۔

قال الامام السيوطی فی کتاب الوسائل لمعرفة الاوائل اول من احدث المحراب
المجوف عمر بن عبد العزيز حين بنى المسجد النبوى ذكره الواقدي عن محمد بن
هلال (مجموعة الفتاوى ص ۲۲۰ جلد ۱) وقال ايضا فى رسالة اعلام الاريب بحدوث
بدعة المحاريب ان قوماً خفى عليهم كون المحراب فى المساجد بدعة وظنوا انه كان
فى مسجد النبى ﷺ فى زمنه ولم يكن قط فى زمانه ولا فى زمان الخلفاء فمن بعدهم الى
المائة الاولى والما حدث فى اول المائة الثانية مع ورود الحديث بالهوى عن اتخاذ واله من

شان الكنائس وان اتخاذه فى المسجد من اشراط الساعة (مجموعة الفتاوى ص ۲۲۰
جلد ۱) ﴿۱﴾ قلت وما فى الفتح انها بنيت من لدن زمان رسول الله ﷺ فمعناه القرب فافهم،
البتہ پیغمبر ﷺ فرمائیلى: وسطوا الامام الحديث. ﴿۲﴾. نوسنت پَہِ حقیقت

کُنَبِیِ تَوسطِ دِیِ او مَحْرَابِ غَالِباً دَ جَمَاتِ پَہِ مَیْنَحِ کُنَبِیِ وی۔ نو پَہِ هَغِیِ کُنَبِیِ
بہ دَ اِمَامِ اَوَدِیْدِلِ مَسْنُونِ لَذَاتِہِ نہ وی بِلکَہِ لَغِیرَہِ بہ وی۔ ویشیر الیہ فی رد المختار

﴿۱﴾ (مجموعة الفتاوى ص ۲۲۰ جلد ۱) (محراب کی د امام اودریدل.. الخ کتاب الصلاة)
﴿۲﴾ عن ابی هريرة قال قال رسول الله ﷺ توسطوا الامام وسدوا الخلخل رواه ابو داود.
(مشکوٰۃ المصابیح ص ۹۹ جلد ۱ باب تسوية الصف الفصل الثالث)

ص ۵۳۱ جلد ۱. و نوکان المسجد الصیفی بجنب الشتوی و امتلا المسجد يقوم الامام في حنب الحائط ليستوى القوم من جانبه (۱). و في المقام تفصيل لا يليق ذكره في مقام الافتاء فقط.

په محراب کنبې مونځ اود جمات په صحن کنبې د محراب جوړولو حکم
 ۱. ا. علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی (۱). د جمات په صحن کنبې محراب جوړول څنگه دی؟ (۲). آیا د محراب نه بغیر مونځ کول جائز دی؟ یو صاحب محراب جوړول فرض وائی او په هغې کنبې مونځ کول سنت او محراب ته مخامخ د امام او ذریدلوته واجب وائی؟ بینوا توجروا.
 المستفتی: عبد الخلیل ابا خیل نو شهره..... ۵/۹/۱۹۷۲.

الجواب: (۱) تعدد د محراب نه مطلوب دی نه ممنوع دی. البته په صحن کنبې محراب جوړول د معمول نه خلاف دی. (۲). د پیغمبر ﷺ او خلفائې راشدینو په زمانه کنبې محرابونه په جماتونو کنبې داخل کړې شوې نه وو. حضرت عمر بن عبد العزیز رضی الله عنه په زمانه کنبې محرابونه په جماتونو کنبې داخل کړې شوې دی. کما فی مجموعه الفتاوی (۲) و اما ما فی فتح القدير شرح الهدایه (۳) لانه بنیت من لدن رسول الله ﷺ (بالمعنی) فمعناه التّرب الیه کما لا یخفی نعم التوسط مسنون (۱) (ردالمحتار ص ۲۲۰ جلد ۱ مطلب فی کراهة قیام الامام فی غیر المحراب باب الامامة)
 (۲) (اول من احدث المحراب المجوف عمر بن عبد العزیز حین بنی المسجد النبوی ذکره الواقدي عن محمد بن هلال). (مجموعه الفتاوی ص ۲۲۰ جلد ۱ کتاب الصلاة)
 (۳) قال العلامة ابن الهمام: بنی فی المساجد المحارب من لدن رسول الله ﷺ ولو لم تبین کانت السنة ان یتقدم فی محاذاة ذلک المکان لانه یحاذی وسط الصف وهو المطلوب اذ قیامه فی غیر محاذاته مکروه وغایته اتفاق الملتین فی بعض الاحکام ولا بدع فیہ علی ان اهل الکتاب انما یخصون الامام بالمکان المرتفع علی ما قبل فلا تشبه.
 (فتح القدير ص ۳۶۰ جلد ۱ فصل ویکره للمصلی)

لحدیث ابی داؤد توسط الامام (۱) کہ المہاریب ہی الوسائل لتحصيل سنة التوسط
ولست بمقاصد،
نو کوموفنہا و حہ قیام فی المحراب تہ سنت وئیلی دی نوہفہ
در حقیقت توسط دی پہ معنی ظاہری سرہ نہ لعدم صحته.

پہ لونہی جمات کنبی دمونخ کونکی مخی تہ تیریدل

سوال: علمانی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ لونہی جمات کنبی
کلہ دمونخ گزار دپرہ سترہ نہ وی نو پہ جمات کنبی دتنہ خومرہ فاصلہ سرہ
دہغہ مخی تہ تیریدل جائز ی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فضی رارق - ارجنہ مین پی ای ایف کوہات

الجواب: پہ داسی جمات کنبی (عدا اسحہرہ) مخی تہ دتیریدلو اجازت نشہ.
(۲). وھو الموفق.

د جمات د زائد خیزونو اختل خرخول

سوال: علمانی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دجمات جائی
نماز (مصلی) یا بل خیز اختل یا خرخول جائز دی یا نہ؟ بینوا توجروا.
المستفتی: محمد عمر پیش امام وزیر آباد مردان ۴ رمضان ۱۴۰۹ھ.
الجواب: کوم جائی نماز وغیرہ چہ دجمات د حاجت نہ زیاتی وی او د ضائع

(۱) عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ ﷺ وسطوا الامام وسدوا الخلل.

(سنن ابی داؤد ص ۱۰۶ جلد ۱ باب مقام الامام من الصف)

(۲) قال العلامة ابن الہمام: فاما فی المسجد فالحد هو المسجد الا ان یكون بینہ و بین
المار اسطوانۃ او غیرھا یعنی انه مالم یکن بینھما حائل فالکراہۃ ثابتۃ الا ان ینخرج من حد
المسجد فیمر فیما لیس بمسجد و فی جوامع الفقہ فی المسجد ینکرہ وان کان بعیداً ولی
الخلاصۃ ان کان فی المسجد لا ینبغی لا حد ان یمر بینہ و بین حائط القبۃ الخ.
(فتح القدیر شرح الہدایہ ص ۳۵۴ جلد ۱ قبیل فصل ویکرہ للمصلی الخ)

کیدلو خطرہ ئی دی نو دھغی اخستل خرخول جائز دی. ہلہ چہ دا رقم دجمات
پہ فندہ کنبی جمع شی (۱) وهو الموفق.

پہ جماتونو کنبی د "براق، اوبس" وغیرہ تصویرونہ آویزان کول حرام دی

ہوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ نن صبا بازارونو کنبی د
براق وغیرہ تصویرونہ خرخیری. چہ دھغی سر دسٹو اوباقی بدن د اسپو وی
دغہ شان دمکہ مکرمہ یا مدینہ منورہ پہ نقشو کنبی د اوبس وغیرہ تصویرونہ
وی. ددی نقشو پہ جماتونو کنبی کینسودل ممنوع دی یا نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی: معتبر شاہ کوٹکی ۱۴/۲/۱۹۷۳

الجواب: حرام دی (۲) وهو الموفق.

﴿۱﴾ وفي الهندية: وذكر ابو الليث في نوازلہ حصیر المسجد اذا صار خلقا واستغنى اهل
المسجد عنه وقد طرحه انسان ان كان الطارح حيا فهو له وان كان ميتا ولم يدع له وارثا
ارجو ان لا بأس بان يدفع اهل المسجد الى فقير او ينتفعا به في شراء حصير اخر للمسجد
والمختار انه لا يجوز لهم ان يفعلوا ذلك بغير امر القاضي كذا في محيط السرخسی.
(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۸ جلد ۱ الباب الحادی عشر فی المسجد وما يتعلق به)

وقال ابن عابدين: سئل عن شيخ الاسلام عن اهل قرية رحلوا وتداعى مسجلها الى
الخراب وبعض المتغلبة يستولون على خشبه وينقلونه الى دورهم هل لواحد لاهل
المحلة ان يبيع الخشب بامر القاضي ويمسك الثمن ليصرفه الى بعض المساجد او الى
هذا المسجد قال نعم الخ. (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۴۰۷ جلد ۳ مطلب فيما لو
خرّب المسجد كتاب الوقف)

﴿۲﴾ قال علي بن سلطان محمد: قال اصحابنا وغيرهم من العلماء تصوير صورة الحيوان
حرام شديد التحريم وهو من الكبائر لانه متوعد عليه بهذا الوعيد الشديد المذكور في
الاحاديث سواء صنعه في ثوب او بساط او درهم او دينار او غير ذلك الخ.
(مرقاۃ المفاتيح شرح المشكوة ص ۲۶۶ جلد ۸ باب التماوير)

په جوماتونو کېنې د هارن والا گهرو حکم

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کېنې څه فرمائې چې زمونږ په جمات کېنې جاپاني گهړئ دى. چې پنځلس منته پس الارم وهى، او يوه گهنټه پس الارم وهى نوچه څومره گينټې شوې وي هغه څومره ټنگار كوى. يو صاحب اووئيل چې دې گهړو ديو ټنگ سره سل شيطانان پيدا كيږي. ځكه چې دا ساز دې او د ساز ديو ټنگ سره سل شيطانان پيدا كيږي. په دې وجه دا گهړئ د جماتونو نه لرې كړئ. آيا دا مسئله صحيح ده؟ بينوا توجروا.

المستفتي: محمد امين نسوزى ضلع اټك ۱۹۹۱/۱/۸.

الجواب: دا آواز سرود نه دې نه عرفاً او نه فناً. لهذا داسې گهړئ د جماتونو نه ويستل ضرورى نه دى. (۱). وهو الموفق.

په جمات کېنې محراب جوړول يو ښه كار دې

سوال: علمائې دين دې مسئلې باره کېنې څه فرمائې چې جمات کېنې محراب جوړول سنت دى يا مستحب يا واجب؟ يو سړى جمات جوړ كړو او قصدائې محراب جوړ نه كړلو. آيا په دې سره مونږ باندې څه اثر پريوځي؟ د محراب ابتداء د كله نه شوې ده؟ بينوا توجروا.

المستفتي: محمد عظيم خان قوم رنگين خيل كوهاټ ۱۹۷۴/۷/۲۰.

(۱) حضرت شيخ اشرف على تهانوى رحمته الله فرمائيلې ا په جمات کېنې دننه گينټه دارې گهړئ دوخت معلومولو په غرض جائز دى. او د بعضې خلقو نظر كم وي او بعضې نمبرې نه پيژني او كله كله رنډا كمه وي په دې وجه ضرورت وي د آواز والا گهړئ. نو په دې مصلحت سره دا د ممنوع جرس نه مستثنى ده لكه عالمگيرى كېنې بعضې فروع ددې قسم ليكلې شته، او په حديث كېنې د تصفيق اجازت خالص په مونږ كېنې د مصلحت دپاره ښكاره دليل دى. د مشروعيت صورت چې هغې كېنې متقارعين لمصلحة الاعلام المتعلق بالصلاة (امداد الفتاوى ص ۱۹۷ جلد ۲ باب احكام المساجد).

الجواب: پہ جماتونو کنبی محراب جو پول مستحسن کار دی ددی ابتداء د حضرت عمر بن عبد العزیز رضی اللہ عنہ د خلافت د زمانی نہ شوی دہ (۱)۔ او د محراب نہ مقصود د وسط تعین دی۔ لہذا ددی پہ نہ کیدلو کنبی پہ ثواب باندی خہ فرق نہ پریوخی۔ چہ کله امام د جمات پہ مینخ کنبی ولا روی (۲)۔ والنقص فی مجموعه الفتاویٰ)۔ وهو الموفق۔

د اہل سنت پہ جماتونو کنبی د شیعہ گانو مونخ کول

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ منگلا ڍیم کنبی یو جمات دی ہلنتہ شیعہ گان ہم کافی تعداد کنبی موجود دی۔ د امام بارگاہ جو پولو د پارہ ئی درخواست ہم ورکری وولیکن مسترد شو۔ دغی جمات کنبی امام سنی دی۔ آیا شیعہ گان پہ دی جمات کنبی خان خان لہ مونخ کولی شی؟ پہ قلا رہ د آذان کولو نہ پس خان لہ د جماعت کولو حق لری یا نہ؟ بینوا توجروا المستفتی: اہالیان سنی مسلک منگلا ڍیم کالوی ۱۹۷۴ء/۱۱/۱۰

الجواب: د اہل سنت والجماعت د جمات نہ مخ کنبی یا روستو دا شیعہ گان خلق مونخ کولی شی۔ کہ خانلہ وی کہ پہ جماعت سرہ۔ پہ یو وخت باندی کولو کنبی د اہل حق او اکثریت کسر شان موجود دی۔ وهو الموفق۔

﴿۱﴾ قال العلامة عبد الحئی الکنہوی رحمہ اللہ: اول من احدث المحراب المجوف عمر بن عبد العزیز حین بنی المسجد النبوی ذکرہ الواقدی عن محمد بن ہلال۔ (مجموعۃ الفتاویٰ ص ۲۲۰ جلد ۱ کتاب الصلاة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین : (قوله ويقف وسطاً) قال فی المعراج ولی مبسوط بکر السنۃ ان یقوم فی المحراب لیعتدل الطرفان ولو قام فی احد جانبی الصف یکرہ ولو کان المسجد الصیفی بجانب الشوی وامتلاً المسجد یقوم الامام فی جانب الحائط لیستوی القوم من جانبہ والاصح ما روی عن ابی حنفیۃ انہ قال اکرہ ان یقوم بین الساریتین او فی ناحیۃ المسجد او الی ساریۃ لانہ خلاف عمل الامۃ قال علیہ السلام توسطوا الامام وسدوا الخلل ومتی استوی جانباه یقوم عن یمین الامام ان امکنہ الخ۔ (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۲۲۰ جلد ۱ مطلب فی کراہۃ قیام الامام فی غیر المحراب)

دَ جَمَات پَہ چمت باندی مونخ کول

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَ جَمَات دَ تنگ کیدلو پَہ وجہ دَ جَمَاعَت مونخ کول دَ دیرِی گرمی پَہ وجہ دَ تَکلیف باعث وی نوکھ دَ جَمَاعَت مونخ دَ جَمَات پَہ چمت باندی ادا کری نو جائز دی یا نہ؟ پَہ فتاویٰ عالمگیری کنبی ئی دا صورت مکروہ لیکلی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: نامعلوم..... ۱۲/جون ۱۹۷۵ء

الجواب: کہ دَ ضرورت پَہ وخت مثلاً چہ کلہ مونخ گزار پَہ لاندینی حصہ کنبی نہ راحی اوبعضی خلق پَہ چمت باندی اودریزی نودی کنبی ہیخ حرج نشته اوصرف دَ هواخوری یا گرمی دَ وجی نہ پَہ چمت باندی جماعت کول کہ امام لاندی وی یا چمت باندی نو دَ بغیر ضرورتہ کیدلو پَہ وجہ مکروہ دے۔
کما فی الہندیہ ص ۳۵۶ جلد ۵ الصعود علی سطح کل مسجد مکروہ ولہذا اذا اشتد الحر یکرہ ان یصلوا بالجماعۃ فوقہ اذا صاق المسجد فحینئذ لا یکرہ الصعود علی سطحہ للضرورة کذا فی الغرائب (۱)۔ وهو الموفق

پَہ جَمَات کنبی کتہ کنبی پَہ ناستہ تلاوت کول

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زمونہ جَمَات تقریباً سل فٹہ اوږد دے کہ مختلف کسان دَ جَمَات پَہ یوگوٹ کنبی کتہ کنبی کینی او تلاوت ہم کوی اوبعضی خلق محراب تہ نزدی تلاوت کوی پَہ زمکہ باندی ناست وی پَہ کتہ کنبی دَ ناست کس خہ حکم دے؟ دا حرام دی یا خلاف اولی دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد بنظیف وزیرستان۔

الجواب: پَہ عُرَف کنبی بی حرمتی شمار لی کیری لہذا دینہ احترام اولی دے وهو الموفق۔

پہ جمات کنبی د اور لگیدلو پہ صورت کنبی د جنب کس پہ جمات کنبی داخلیدل

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ جمات کنبی اور لگیدلے وی آیا ددی دمہ کولو دپارہ جنبی سرے پہ حالت دجنابت کنبی جمات کنبی داخلیدلے شی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی الطاف الرحمن توتیال ہزارہ ۱۰ محرم ۱۳۹۲ھ۔

الجواب: چہ کلہ سرے مسافر وی یا پہ کور وغیرہ کنبی (دیماری یا نقصان پہ وجہ سرہ) دگرمواوبو انتظام نہ شی کیدلے نوڈھغہ دپارہ دتیم نہ پس جمات کنبی داخلیدل جائز دی۔ بدل علیہ مافی ردالمحتار مسافر مرمسجد فیہ عین ماء وهو جنب ولا یجد غیرفانہ یتیم لدخول المسجد عندنا (ص ۱۵۹ جلد ۱)۔ (۱) نوڈ اور لگیدلو پہ صورت کنبی بہ دجنب داخلیدل پہ طریق اولی مریخص وی فافہم وتدبر۔ وهو الموفق۔

کہ ھیر شرارتی نہ وی نو یو مونخ کونکی دجمات نہ منع کول جائز نہ دی
سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیوجمات نہ شوک مسلمان ویستل چہ دلته بہ تہ مونخ نہ کوی۔ دامنع کول جائز دی یا ناجائز؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: گل خان دوکاندار۔

الجواب: مسلمان دجمات نہ منع کول حرام دی کہ ھیر شرارتی نہ وی قال اللہ تعالیٰ ومن اظلم ممن منع مساجد اللہ ان یذکر فیہا اسمہ۔ (۲)۔ وفي الدر المختار وكذا كل مؤذولو بلسانه۔ (۳)۔ (هامش الردص ۶۱۹ جلد ۱)۔ وهو الموفق۔

(۱) (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۱۲۶ جلد ۱ کتاب الطہارت)

(۲) (سورۃ البقرۃ پارہ: ۱ آیت: ۱۳ ارکوع: ۱۴)

(۳) (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۸۹ جلد ۱ قبیل باب الوتر والنوافل)

د جَمَات پِه حصہ کنبی غسل خانہ وغیرہ جوړول جائز نه دی

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چې زمونږ جَمَات کنبې یو طرف ته کوهې، سبیل او غسل خانې دی. اوس هغه پِه جَمَات کنبې داخلول غواړو. او د جَمَات دویم طرف چه د جَمَات دننه والا حصه ده. پِه هغې کنبې ئې جوړول غواړو. ځکه چه دې سره به پِه جَمَات کنبې فراخی راشی، نو آیا د شریعت پِه رنډا کنبې داسې کول جائز دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حاجی امیر محمد هاتھیان ۱۹۷۵/۵/۷.

الجواب: د جَمَات پِه حصه کنبې غسل خانې وغیرہ جوړول جائز نه دی. کما فی الهندیه ص ۱۱۶ جلد ۱ و تکره المضمضة والو ضوء فی المسجد الا ان یکون ثمة موضع اعد لذلك. (۱) فافهم که ممکن وی نو د پخوانو غسل خانو وغیرہ د پاسه کنکریټ او کرټی (فرش جوړ کړئ) او د چټت د پاسه داودس او غسل انتظام او کرټی. او لاندې ځائې دې پِه جَمَات کنبې داخل کړې شی. (۲) وهو الموفق.

پِه جَمَات کنبې پرائمری (مکتب) سکول جوړول او چلول جائز نه دی

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چې پِه جَمَاتونو کنبې چه حکومت کوم پرائمری سکولونه کهلاؤ کړې دی چه پِه هغې کنبې یو یادوه استاذان مقرر شوې وی. او بچوته پرائمری ښودلې کیږی. آیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: حبیب خان ۱۹۷۴/۳/۲۵.

(۱) (فتاویٰ عالمگیریه ص ۱۱۰ جلد ۱ فصل کره غلق باب المسجد)

(۲) (فی الهندیه: ومن جعل مسجداً تحتہ سرداب او فوقه بیت..... ولو کان السرداب

لمصالح المسجد جاز کما فی مسجد بیت المقدس کذا فی الهدایه.

(فتاویٰ عالمگیریه ص ۲۵۵ جلد ۲ الباب الحادی عشر فی المسجد)

الجواب: دجمات نہ دپرائمری سکول کار اخستل جائز نہ دی. حکمہ چہ جمتونہ ددې کار دپارہ نہ دی جوړ شوې دغه شان په اجرت سره ماشومانو ته بنسود په جمت کښې ممنوع دی. دغه شان دصناعت دپارہ (چہ په هغې کښې کتابت داخل دي)، په جمت کښې کیناستل ممنوع دی او د پهاړو په وخت کښې آواز او چتول ضروری دی کوم چہ په جمت کښې ممنوع دی (۱). دغه شان پرائمری سکول چہ څنگه دماشومانو په وجه گنده او خرابیږی دغه شان به جمتونہ هم گنده شی. لهذا بهتره دا ده چہ دخانانو وغیره دحجرو اوبیتکونو نه دامقصد پوره کړې شی. وهوالموافق.

د نساء ختمولو په وجه دویم جمت جوړول "مسجد ضرار" نه دي

سوال: مونږ دا وگئی بازار ټول مسلمانان درخواست کوو مونږ کښې اختلاف دومره سخت شوې دي چہ دیو جمت دتعمیر په مقابلہ کښې مو د دویم جمت تعمیر شروع کړې دي. بلکه اوس اولنی جمت ته دتقصان رسولو په کوشش کښې یو، مونږ دخپلې پوهې مطابق چہ څومره کوششونه اومننونہ اوکړل خو ناکامه شو، په دي وجه مونږه انتخاب اوکړو چہ مولانا عبدالمنان صاحب او مولانا سید الرحمن صاحب چہ په وادی آگروړ کښې جید علماء دی. هغوی به فیصله اوکړی. لیکن دپارټی بازئی په وجه هغه خلق انکاریان شول. نو اوس مونږ تقریباً سل قدمه فاصلې باندې د دویم جمت تعمیر شروع کړې دي. شرعاً دا جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد یوسف، محمد عثمان بازار اوگئی مانسهره ۱۹۷۵ء/۵/۱۹

الجواب: دا دویم جمت په صحیح غرض یعنی دشر او فتنې نه د بچ کیدلو په وجه جوړولې شی. (۲). لهذا دا به مسجد ضرار نه وی. وهوالموافق.

﴿۱﴾ وفي الهندية: ويكره كل عمل من عمل الدنيا في المسجد ولو جلس المعلم في المسجد والوراق يكتب فان كان المعلم يعلم للحسبة والوراق يكتب لنفسه فلا بأس لانه قربة وان كان بالاجرة يكره الا ان يقع لهما الضرورة كذا في محيط السرخسي..... والسادس ان لا يرفع فيه الصوت من غير ذكر الله تعالى.

(فتاوى عالمگیریه ص ۳۲۱ جلد ۵ الباب الخامس في آداب المسجد والقبلة والمصحف)
﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: واذا قسم المحلة المسجد..... (بقیه حاشیه په رارواله صفحه)

پہ حرام مال سرہ د جوہ شوی جہات حکم

سوال: علمائے دین مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیو جہات تعمیر پہ حلال
او حرام دواہو مالونوسرہ اوشی نو دی کنبی مونخ کول صحیح دی یا نہ؟
بینوا توجروا.

المستفتی: فضل و ہاب..... ۱۹۷۴ء/۳/۲۷.

جواب: اعلم ان مدار المسجد على الساحة دون البناء فلذا تصير الساحة وحدها
مسجداً كما في الهندية (۴۳۳ جلد ۲) رجل له ساحة لآبناء فيها امر قوما ان يصلوا
فيها بجماعة فهذا على ثلاثة اوجه احدها اما ان امرهم بالصلاة فيها ابدأ نصابان قال
صلوا فيها ابدأ او امرهم بالصلاة مطلقاً ونوى الابد ففي هذين الوجهين صارت الساحة
مسجداً ﴿۱﴾ انتهى بقدر الضرورة ففي الصورة المسئلة ان كانت الساحة حلالاً فلا
ضير، وان كان حراماً مغصوباً فلا خير وان كانت مشترأة بمال حرام فلا يضير ايضاً لان
المعروف في ديارنا الشراء بالمطلق ثم يدفع من الحرام وهو حلال عند الكرخي وعليه
الفتوى كما في رد المحتار ص ۲۱۹ جلد ۳ باب المتفرقات ﴿۲﴾ واما البناء من
الخشب والاجر وغيرهما ان اشترت بالمال الحرام فحكمها الحل والا فالحرمة لكن
حرمة البناء لا تضر المسجدية كما مر. وهو الموفق

(بقية حاشيه) وضربوا فيه حائطاً ولكل منهم امام على جده ومؤذنه واحد لا بأس به.

(البحر الرائق ص ۳۵ جلد ۲ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿۱﴾ (فتاوى عالمگیریه ص ۴۵۵ جلد ۲ الباب الحادى عشر فى المسجد وما يتعلق به)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين الشامي: توضيح المسئلة ما فى التارخانية حيث قال رجل اكتسب
مالاً من حرام ثم اشترى فهذا على خمسة اوجه اما ان دفع تلك الدراهم الى البائع اولاً ثم
اشترى منه بها او اشترى قبل الدفع بها ودفعها او اشترى قبل الدفع بها ودفع غيرها او اشترى
مطلقاً ودفع تلك الدراهم او اشترى (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

پہ جہات کنبی غسل خانی وغیرہ جوہول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دجہات یوحصہ دغسل خانو دپارہ استعمالولی شی یا نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مولانا فضل غنی فاضل دیوبند میاں خان مردان

الجواب: کومہ زمکہ چہ دمونخ دپارہ وقف شوی نہ وی نوپہ هغی کنبی غسل خانی وغیرہ جوہول ممنوع نہ دی. (۱). نوکہ دمونخ دحصبی نشاندھی نہ وی شوی نو دا تصرف پکنبی کول جائز دی. (۲). وهوالموفق

(بقیہ حاشیہ) بلراهم اخرودفع تلك الدراهم..... وقال الكرخي في الوجه الاول والثاني لا يطيب وفي الثلاث الاخيرة يطيب وقال ابو بكر لا يطيب في الكل لكن الفتوى الآن على قول الكرخي دفعا للخرج عن الناس..... ودفعاً للخرج لكثرة الحرام. (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۲۴۳ جلد ۳ مطلب اذا اكتسب حرام ثم اشترى باب المتفرقات)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم: وفي الخلاصة وغيرها ويكره الوضوء والمضمضة في المسجد الا ان يكون موضع فيه اتخذ للوضوء ولا يصلى فيه.

(البحر الرائق ص ۳۳ جلد ۲ فصل مما فرغ من بيان الكراهة في الصلوة)

﴿۲﴾ قال الحصكفي: ولو بنى فوقه بيتا للامام لا يتسر لانه من المصالح اما لو تمت المسجدية اى بالقول المفتى به ار بالصلاة فيه على قولهما، ثم اراد البناء منع.

(الدرالمختار على هامش ردالمحتار ص ۴۰۲ جلد ۳ قبيل مطلب فيما لو خرب المسجد)

باب الوتر والقنوت

باجمات وتر کول مباح او همیشوالې پرې کول مکروه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زمونږ ځانې کښې یوه مسئله باندې علماؤ کښې لوڼې اختلاف موندلې کیږي. دقوله فیصل دپاره مونږه مراجعت کوو. مسئله داده چې کله عید الفطر په شک کښې وی او تراویح اوشی بیامعلومه شی چې عید الفطر دې نودشپې چې کوم وتر په جماعت سره شوې وی دهغې قضایه کیږي یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: قاضی عبدالمطلب کندې ناصر پبی نوشهره ۱۳/۱/۱۹۲۹. الجواب: د رمضان نه علاوه نورو میاشتو کښې باجماعت وتر کول مباح دی که په بعضې وختونو کښې وی او په همیشوالی سره کول مکروه دی.

قال العلامة الشامي ص ۲۶۳ جلد ۱ ثم قال ويمكن ان يقال الظاهر ان الجماعة فيه (ای الوتر) غير مستحبة ثم ان كان ذلك احيانا كما فعل عمر كان مباحا غير مكروه وان كان على سبيل المواظبة كان بدعة مكروهة.

نودی خلقو وتر باجماعت هغه وخت کړی دی چې دا ختر ثبوت شرعی متحقق نه و. لهذا دهغوی جماعت به مسنون وی مباح او مکروه نه. وهو الموفق.

به وټرو کښې مقتدی نه دعائې قنوت پاتې کیدلو

صورت کښې د وټرو اعاده واجب نه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د وټرو په مونځ کښې

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۲۳ جلد ۱: مطلب فی کراهة الاقتداء فی النفل

على سبيل التداعى صلاة التراويح)

مقتدی نہ دعائی قنوت پاتی شو۔ آیا اوس بہ پہ دویم خل وتر آدا کوی یا خہ بہ کوی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: شفیع اکبر گدون صوابی ۲۰ رمضان ۱۴۱۰ ھ۔

الجواب: د کوم مقتدی نہ چہ دعائی قنوت پاتی شو ہغہ باندی دَمونخ اعادہ واجب نہ دہ۔

یدل علیہ مافی الشرح الکبیر ص ۳۶۳ واما المقتدی فهو مخیر بین ثلاثة اشیاء قد اختلف فیہا ان شاء قنت وهو مختار صاحب المحيط واکثر المحققین وان شاء امن وان شاء سکت ﴿۱﴾ انتہی بقدر الضرورة وصحة القول الاول لا يقتضى وجوب القراءة وهو الموفق۔

پہ وترو کنبی دعائی قنوت سہواً پریخودلو

باندی سجدہ سہو واجب دہ گنی اعادہ بہ کوی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ پہ وترو کنبی بالکل دعائی قنوت ہیرشی نو آیا سجدہ سہو بہ کوی؟ او کہ بالکل ہیرشی اوسلام نہ پس ورتہ یاد شی نو آیا د وترو اعادہ بہ کوی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حافظ محمد حنیف سہارنپوری خانپور ہزارہ ۲۷/۸/۱۹۷۵۔

الجواب: چونکہ دعائی قنوت واجب دے لہذا پہ تارک سہواً باندی بہ سجدہ سہو واجب وی۔ گنی اعادہ بہ واجب وی۔ (ماخوذ از شامی)۔ (۲)۔ وهو الموفق

﴿۱﴾ (غنیۃ المستملی ص ۳۰۳ قبیل الفروع فصل فی الوتر)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمہ اللہ: (قوله يجب له) أي للسهو الاتي بيانه في قوله بترك واجب سهواً. وذكر في المحيط عن القدوري انه سنة وظاهر الرواية الوجوب وصححه في الهداية وغيره هالانه لجبر نقصان تمكن في الصلاة فيجب كالدعاء في الحج ويشهد له الامر به في الاحاديث الصحيحة والمواظبة عليه وظاهر كلامهم انه لو لم يسجد لائم بترك الواجب ولترك سجود السهو بحروفيه نظر بل يائم لترك الجابر فقط اذ لائم على السامى نعم هو في صورة العمد ظاهر وينبغي ان يرتفع هذا الائم باعادتها نهر۔

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۳۵ جلد ۱: باب سجود السهو)

وقال: الظاهر انه يشمل نحو مدافعة الاخشين مما لم يوجب..... (بقية حاشية پہ راروانہ صفحہ)

د ماسخوتن د فرضو فائد کیدلو په صورت کښې د وترو د قضا حکم

سوال. علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د آدا والا وخت تیریدلو نه پس معلومه شوه چه د ماسخوتن په مونځ کښې صرف فرض مونځ فاسد شوې وو. اوس به د قضا په صورت کښې صرف د ماسخوتن فرض کوی او که د وتر مونځ اعاده به هم کوی؟ دغه شان د سنتوبه څه کیږی؟ یعنی د وترو سره به په دویم ځل کوی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: اکرام الحق راولپنډی ۱۹۶۹ء ۱۹۰۱.

الجواب: دامام صاحب په نزد صرف د فرضو اعاده ضروری ده او د صاحبینو په نزد د وترو اعاده هم ضروری ده. (۱). او د سنتو قضا د هیچا مذهب هم نه دي. فی الهنديه ص ۵۳ جلد ۱ ولا یقدم الوتر علی العشاء لوجوب الترتیب لالان وقت الوتر لم یدخل حتی لو صلی الوتر قبل

(بقیه حاشیه) سجوداً اصلاً وان النقص اذا دخل فی صلاة الامام ولم یجبر وجبت الاعادة علی المقندی ایضاً وانه یستثنی منه الجمعة والعید اذا ادیت مع کراهة التحريم الا اذا اعادها الامام والقوم جميعاً فلیراجع.

(ردالمحتار ص ۳۳۷ جلد ۱ مطلب کل صلاة ادیت مع کراهة التحريم تجب اعادتها)
(۱) قال الامام الکاسانی ان من صلی العشاء علی غیر وضوء وهو لا یعلم ثم توضأ فوتر ثم تذکر اعاد صلوة العشاء بالاتفاق ولا یعيد الوتر فی قول ابی حنیفة وعندهما یعيد ووجه البناء علی هذا الاصل انه لما کان واجبا عند ابی حنیفة کان اصلاً بنفسه فی حق الوقت لا یبعأ للعشاء..... الا ان تقدیم احدھما علی الآخر واجب حالة التذکر فعند النسیان یسقط. (بدائع الصنائع ص ۲۷۲ جلد ۱ باب الوتر)

وقال العلامة ابن نجیم قوله والعشاء والوتر منه الی الصبح ای وقتھما من غروب الشفق علی الخلاف فیہ وکون وقتھما واحداً مذهب الامام وعندھما وقت الوتر بعد صلاة العشاء له حدیث ابی داود ان الله امدکم بصلاة هی خیر لکم من حمر النعم وهی الوتر فجعلها لکم فیما بین العشاء الی طلوع الفجر ولھما مافی بعض طرقه فجعلها لکم فیما بین صلاة العشاء. الخ (البحر الرائق ص ۲۳۶ جلد ۱ کتاب الصلاة)

العشاء ناسياً أو صلاهما فظهر فساد العشاء دون الوتر فإنه يصح الوتر ويعد العشاء وحدهما عند أبي حنيفة لأن الترتيب يسقط بمثل هذا العذر ﴿١﴾. وهو الموفق

دَقْنُوتِ نَازِلِهِ طَرِيقُهُ أَوْ عَلَتْ

سوال: علمائي دين دي مسئلي باره كنبی خه فرمائی چه قنوت نازلہ دیو مصیبت سره خاص ده یا هروخت به وئیلی کیزی؟ دغه شان مقتدی به آمین په پته وائی که په بنکاره؟ او لاس به په نامه ږدی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد جلندر دارالعلوم حقانیه

جواب: صرح صاحب البحر وردالمختار في باب الوتر بمشروعية القنوت في الفجر بعد ركوع ركعة الثانية وبتأمين المقتدى أي سراً كما هو الأصل عندنا. وهو مختص عندنا بنزلة وبليّة عامة كالطاعون والحروب كما صرحوا به أيضاً فليراجع إلى ردالمختار ص ٢٢٨ جلد ١. ﴿٢﴾ والا صل عند أبي حنيفة الوضع تحت السرة لكونه ذكراً طويلاً ﴿٣﴾ ولكن اختار بعض

﴿١﴾ (فتاوى عالمگیریه ص ٥١ جلد ١ المواقيت وما يتصل بها وفيه)

﴿٢﴾ (ردالمختار هامش الدر المختار ص ٢٩٦ جلد ١ مطلب في القنوت للنزلة)

﴿٣﴾ (وفي المنهاج) (قوله الالنزلة) (وبه نأخذ ذكره فقهاءنا عن الامام الطحاوي قالوا قال الحافظ ابو جعفر الطحاوي انما لا يقنت عندنا في صلاة الفجر من غير بليّة فاذا وقت فتنة او بليّة فلا بأس به فعلة رسول الله ﷺ..... يقنت لنزلة في صلاة الفجر فقط كما في الاشباه عن الغايه ويؤيده ما في شرح المنية وقيل في سائر الجهرية وقيل في كل الصلوات وصرح الشربلالي انه بعد الركوع وهو الاظهر واستظهر الحموي انه قبله. قالوا ان المقتدى يتابع امامه الا اذا جهر فيؤمن ولم يصرحوا بوضع اليدين وبالارسال لكن الاصل يرجح الوضع وهوان الوضع سنة قيام له قرار فيه ذكر مسنون في ظاهر المذهب..... (بقية حاشيه به راروانه صفحه)

العلماء الارسال رفعاً للاشتباه فليراجع الى بؤادر النوادر ﴿١﴾ وهو الموفق

د قنوت نازله فى الفجر مسئله

سوال: مايقول العلماء فى القنوت فى الفجر بعد الركوع فى الركعة الثانية. أمختص بالفجر ام لا؟ وما كفيته وطريقته؟ بينوا توجروا

المستفتى: محمد حامد حقانى المتعلم بجامعة الحقاويه اكوره نك ١٣٠٣هـ

جواب: اعلم ان مسئله القنوت النازلة فى الفجر طويلة الدليل لاهمة لنا لاستقصاءها فلنكتف بقول واحد من اقوال الفقهاء. وهو انه مختص بالفجر كما فى الشاميه ص ١٤١ جلد ١ عن الاشباه عن الغابة وشرح المنية. وصرح الشر نبالى انه بعد الركوع. والمقتدى يتابع امامه الا اذا جهر الامام فيؤمن بالمقتدى ﴿٢﴾ (ردالمحتار) ولم يصرح حو ابوضع اليدين والارسال. والقواعد تقتضى الوضع عند ابى حنيفه لكونه ذكراً طويلاً. والارسال عند صاحبيه لعلم قراءة القرآن ﴿٣﴾ وهو الموفق

(بقية حاشيه) وسنة قراءة فى رواية عن محمد. واختار بعض الاكابر قول محمد رفعاً للاشتباه وصونا عن تكرار الركوع. (منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذى ص ٩٢٩ جلد ٢ باب ما جاء فى القنوت فى صلاة الفجر)

﴿١﴾ (بؤادر النوادر ص ٤٣٣ نوى وان نادره تحقيق ارسال ياوضع يدين درقنوت نازله)
﴿٢﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ٩٦٦ جلد ١: مطلب فى القنوت للنازلة)
﴿٣﴾ وفى منهاج السنن: قالوا ان المقتدى يتابع امامه الا اذا جهر فيؤمن ولم يصرحوا بوضع اليدين وبالارسال لكن الاصل يرجح الوضع هو ان الوضع سنة قيام له قرار فيه ذكر مسنون فى ظاهر الملهب وسنة قراءة فى رواية عن محمد، واختار بعض الاكابر قول محمد رفعاً للاشتباه وصونا عن تكرار الركوع.

(منهاج السنن ص ٩٢٩ جلد ٢ باب ما جاء فى القنوت فى صلاة الفجر)

قنوت نازلہ بہ د سحر پہ دویم رکعت کنبی د رکوع نہ پس وئیلی کیری

ہوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د فجر دمونخ پہ دویم رکعت کنبی بہ قنوت نازلہ درکوع نہ مخکنبی وئیلی کیری یا درکوع نہ پس؟ او آیا صرف د سحر پہ مونخ کنبی نہ، نلی کیری؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولانا حسین احمد عباسی سی مروت ۲۰ صفر المظفر ۱۴۰۲ھ
جواب: دمفتی بہ قول پہ بناء باندی قنوت نازلہ صرف د سحر پہ مونخ کنبی د دویم رکعت درکوع نہ پس وئیلی کیری۔ لما فی رد المختار ص ۲۲۸ جلد ۱ وھو صریح فی ان قنوت النازلہ عندنا مختص بصلاة الفجر دون غیرھما من الصلوات الجہریہ والسریۃ۔ (۱) امام بہ جھر کوی او مقتدیان بہ پہ دعائیہ کلماتو باندی پہ پتہ (سراً) آمین وائی۔ (۲)۔ (شامی ص ۲۲۸ جلد ۱) وھو الموفق۔

دوترو پہ رکعتونو کنبی د تک پہ صورت کنبی د وترو دمونخ کولو طریقہ

ہوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ ماوترکول کول، پہ دویم

﴿۱﴾ (ردالمحتار ہامش الدر المختار ص ۴۹۶ جلد ۱: مطلب فی القنوت للنازلة)

﴿۲﴾ قال ابن عابدین الشامی: والذي يظهر لي ان المقتدى يتابع امامه اذا جهر فيؤمن وانه يفت

بعد الركوع لاقبله. (ردالمحتار ہامش الدر المختار ص ۴۹۶ جلد ۱: مطلب فی القنوت للنازلة)

﴿۲﴾ کہ دعائی قنوت مقتدیانو تہ یاد وی خوبترہ دہ چہ امام بہ پہ قلا رہ وایی او بتول مقتدیان بہ ہم پہ قلا رہ وائی او کہ مقتدیانو تہ یاد وی لکہ اکثر تجربہ ددی شائدہ نوبتر دادہ چہ امام پہ زورہ وایی او بتول مقتدیان پہ قلا رہ قلا رہ آمین وایی۔

(کفایت المفتی ص ۴۴۸ جلد ۳ بیسوان باب قنوت نازلہ)

وقال الشرنبلالی: والمؤتم يقرأ القنوت كالامام على الاصح ويخفي الامام والقوم هو

الصحيح لكن استحباب للامام الجهر به في بلاد العجم ليتعلموه الخ.

(مراقی الفلاح ص ۳۸۲ باب الوتر واحكامه)

رکعت کنبی می شک راغبی چہ دا دویم رکعت دی یا دریم رکعت دی؟ داسی صورت کنبی بہ مونخ کونکی خہ کوی؟ آیا پہ دویم خل بہ وتر کوی؟ بینوا توجروا المستفتی نامعلوم.....

الجواب: پہ کوم رکعت کنبی چہ ئی شک راغلی وی پہ ہغہ رکعت کنبی بہ دعائی قنوت وائی او پہ ہغہ رکعت کنبی بہ کینی قعدہ بہ کوی او پہ دریم رکعت کنبی بہ پہ دویم خل دعائی قنوت وائی او رکعت بہ پورہ کوی او پہ آخرہ کنبی بہ سجدہ سہو کوی (۱) (بحر، شامی، ہندیہ، خلاصۃ الفتاوی) وهو الموافق

د مقتدی د پارہ د دعائی قنوت د پورہ کولو

نہ بغیر پہ رکوع کنبی د تلو حکم

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ رمضان کنبی کہ مقتدی پہ وٹرو کنبی خہ دعائی قنوت وئیلی دی او خہ باقی دی یا دغلط کیدلو نہ پس ئی پہ دویم خل وئیلو چہ امام رکوع تہ لارو او س بہ مقتدی قنوت پورہ کوی یا رکوع تہ بہ خی؟ او کہ دامام نہ قنوت پاتی شو او رکوع تہ لارو نو مقتدی بہ خہ کوی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی نامعلوم.....

الجواب: کہ مقتدی تہ درکوع دقوت کیدلو خطرہ وی نورکوع تہ دی لارشی او دامام متابعت دی او کپی او کہ درکوع ملاویدلو امکان وی نو دومرہ

﴿۱﴾ وفي الهندية: لو شك احد في الوتر انه في الاولى او الثانية او الثالثة فانه يقنت في الركعة التي هو فيها ثم يقعد ثم يقوم فيصلي ركعتين بقعدتين ويقنت فيهما احتياطاً وفي قول آخر لا يقنت في الكل اصلاً والاول اصح لان القنوت واجب وما تردد بين الواجب والبدعة يأتي به احتياطاً كذا في المحيط .

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱۱ جلد ۱ باب الوتر)

(وهكذا في البحر الرائق ص ۴۱ جلد ۲ باب الوتر والنوافل)

دعائی قنوت دے اووائی او رکوع تہ دے لار شی چہ د دوارو اعمالو رعایت (لحاظ) اوساتلے شی (۱) (شامی) (۲) . وهوالموفق . دویم جلد

د وترو آخری رکعت موندونکی دپارہ د دعائی قنوت ونیلو حکم
 ہوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی !

(۱) چہ یوسرے د وترو پہ دریم رکعت کنبے دامام سرہ شریک شو . او دعائی قنوت ئے دامام سرہ اووے . نواوس بہ پہ باقی مونخ کنبے دعائی قنوت وائی کہ نہ؟ (۲) . مقتدی د وترو د دریم رکعت پہ رکوع کنبے امام اوموندلو او دہ دعائی قنوت نہ دے وئیلے نو دہ دپارہ پہ دویم خل دقنوت لوستلو خہ حکم دے؟ بینوا توجروا .

المستفتی: عبد اللہ مردان

الجواب: پہ دوارو صورتونو کنبے دے مسبوق بانڈے قنوت لوستل ضروری نہ دی . پہ اولئی صورت کنبے دعائی قنوت حقیقتاً او پہ دویم صورت کنبے حکماً ادا شو . (کما فی الشامی ص ۱۰ جلد ۲) . (۲) . وهوالموفق .

﴿۱﴾ قال الامام طاهر البخاری: فلو ركع الامام في الوتر قبل ان يفرغ المقتدى من القنوت فانه يتابع الامام ولو ركع الامام ولم يقرأ القنوت، يقرأ المقتدى من القنوت شيئاً ان خاف الركوع فانه يركع وان كان لا يخاف يفتت ثم يركع . (خلاصة الفتاوى ص ۱۲۰ جلد ۱ النوع من يتابع الامام) ﴿۲﴾ قال ابن عابدين: (قوله قطعه وتابعه) لان المراد بالقنوت هنا الدعاء الصادق على القليل والكثير وما اتى به منه كاف في سقوط الواجب وتكميله مندوب والمتابعه واجب لترك المنسوب للواجب (قوله ولو لم يقرأ) اي لو ركع الامام ولم يقرأ المقتدى شيئاً من القنوت ان خاف فوت الركوع يركع والا يفتت ثم يركع الخ . (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۹۵ جلد ۱ قبيل مطلب في القنوت للنزلة)

﴿۳﴾ قال الحصكفي: واما المسبوق فيقنت مع امامه فقط ويصبر مدركا بادراك ركوع الثالثة، قال ابن عابدين: لانه آخر صلاحته وما يقضيه اولها حكما في حق القراءة وما اشبهها وهو القنوت واذا وقع قنوته في موضعه ييقين لا يكرر لان تكراره غير مشروع شرح المنية . (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۴۹۶ جلد ۱ قبيل مطلب في القنوت للنزلة)

باب السنن والنوافل

سنت غیر موکدہ نی د مازیگر پہ مونخ کنبی شریک کیدلو

پہ وجہ مات کرل روستو کول نی مکروه تحریمی دی

حوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ: مازیگر دمانہ نہ مخکنبی دغیرموکدہ سنتونیت تہلے وو د مازیگر جماعت شروع کیدلو پہ وجہ نی مونخ مات کرو اوس خویری دا واجب شوے دی نو کہ دہ مازیگر دجماعت نہ پس دامونخ ادا کرو نومکروه تحریمی دی یا تنزیہی دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق دی ۵۵۲ راولپنڈی..... ۱۹۶۹ء/۱/۱۹

الجواب: چونکہ پہ دہ باندی اعادہ واجب لغیرہ دہ، واجب اصلی نہ دہ، لہذا دے مونخ ادا کول د مازیگر نہ پس مکروه تحریمی دی (۱)۔

قال فی الدرالمختار وکرہ نفل وکل ماکان واجباً لا لعینہ بل لغیرہ کمندور والدی شرع فیہ فی وقت مستحب او مکروه ثم افسدہ ولوسنة الفجر بعد صلوة الفجر وصلوة العصر انتہی مختصراً وقال العلامة الشامی فی ردالمحتار ص ۲۵۱ جلد ۱ والکراهة ههنا تحريمية ايضاً كما صرح به فی الحلیة (۲)۔ وهو الموافق

(۱) قال فی الہندیہ: لو افتتح صلوة النفل فی وقت مستحب ثم اسلمها فقضائها بعد صلوة العصر قبل مغیب الشمس لايجزیه هكذا فی محیط السرخسی۔

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۵۳ جلد ۱ بیان الاوقات التي لا تجوز فیہا الصلاة وتکرہ فیہا)

(۲) الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۲۷۶ جلد ۱ کتاب الصلاة

فرض مونخ ادا کولو نه پس په دویم ځل

فرض مونخ کښې شرکت خالص نفل دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې یوسړې دماسپینین فرض مونخ اوکړی او په دویم ځل دماسپینین په مونخ کښې شرکت کوی نویه دویم ځل باندې دې مونخ کښې شرکت کول به دنفل په حیثیت سره وی یا نه؟ بڼوا توجروا.

المستفتی: اکرام الحق دی نمبر ۵۵۲ راوړنپنډی..... ۳۰ محرم ۱۳۸۸ء

الجواب: په دویم ځل کول خالص نفل دی. (۱). وهوالموثق.

د ملازمت د وجې نه مونخ قضا کول په دویم جماعت

کښې اقامت او د تهجدو په نیت کښې د مونخ تعین

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی. (۱) چې په فیکتري کښې دکافرسره ملازمت دې دمونخ دپاره وخت نه ملایویری کتلو کتلو کښې مونخونه قضا کيږي. جمعه هم متواتر (پرله پسې) قضا وی. داملازمت کول څنگه دی؟ (۲). په دویم جماعت کښې اقامت شته یا نه؟ (۳). د تهجدو په مونخ

کښې به په نیت کښې سنت یا نفل یا تهجد کوم لفظ استعمالوی؟ بڼوا توجروا
المستفتی: مولانا فخرالدین برمښکېم انگلیند..... ۱۵/۸/۱۹۷۲

الجواب: (۱). کومه نوکرئ کښې چې دمونخ اجازت نه وی هغه نوکرئ حرامه ده. (۲). (۳). په جماعت کښې اقامت کول نه دی پکار او په غیرجماعت کښې کول پکار دی. (۳).

﴿۱﴾ رشی الهندی: فان كان قد صلى مرة في الشيء وانظر لا بأس بالخروج (من المسجد) ما لم يأخذ المؤذن في الإقامة فان اخذ في الإقامة لم يخرج حتى قضاها تطوعا.
(فتاویٰ عالمگیریه ص ۱۲۰ جلد ۱ باب ادراک الفریضة)

﴿۲﴾ وعن النّوّاس بن سميّان قال قال رسول الله ﷺ لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق رواه في شرح المنّة. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۳۲۱ جلد ۱ کتاب الامارة والقضاء الفصل الثانی)

﴿۳﴾ قال ابن عابدين: ويكره تكرار الجماعة في مسجد محلة باذان واقامة الا اذا صلى بهما فيه اولا غير اهله او اهله لكن بمخالفة الاذان ولو كرره..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

(۳) تہجد دَسنتو، صلوٰۃ اللیل یا نفل، دتہجدو مونخ پہ تولو نیتونو سرہ کول جائز دی، وهو الموفق.

د جمعہ اٹھ (۸) رکعتونہ سنت موکدہ او دوه رکعتونہ مستحب دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ دجمعہ دورخے لس (۱۰) رکعتونہ سنت موکدہ دی یا غیر موکدہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: منصف شاہ گدر مردان..... ۵/ دسمبر ۱۹۷۴ء.

الجواب: دآمام ابو حنیفہ رحمہ اللہ پہ نزد اٹھ (۸) رکعتہ سنت موکدہ دی او باقی دوه رکعتہ مستحب دی. (۱). خو کول ئی بہتر دی، صرح بہ فی جمیع کتب الفتاویٰ. (۲) وهو الموفق.

(بقیہ حاشیہ) اہلہ بدولہما او کان مسجد طریق جاز اجماعاً کما فی مسجد لیس لہ امام ولا مؤذن ویصلی الناس فیہ فوجاً فوجاً فان الافضل ان یصلی کل فریق باذان واقامۃ علی حلۃ کما فی امالی قاضی خان.

(ردالمحتار ہامش الدر المختار ص ۴۰۸ جلد ۱ مطلب فی تکرار الجماعة فی المسجد باب الامامۃ)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: والدليل على استئان الاربع قبل الجمعة مارواه مسلم مرفوعاً من كان مصلياً قبل الجمعة فليصل اربعاً مع مارواه ابن ماجه عن ابن عباس قال كان رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم يركع من قبل الجمعة اربعاً لا يفصل في شيء منهن وعلى استئان الاربع بعدها ما في صحيح مسلم عن ابي هريرة مرفوعاً اذا صلى احدكم الجمعة فليصل بعلمها اربعاً وفي رواية اذا صليتم بعد الجمعة فصلوا اربعاً وذكر في البدائع انه ظاهر الرواية وعن ابي يوسف انه ينبغي ان يصلی اربعاً ثم ركعتين.

(البحر الرائق ص ۴۹ جلد ۲ باب الوتر والنوافل)

﴿۲﴾ قال العلامة ابراهيم الحلبي: والافضل ان يصلی اربعاً ثم ركعتين للخروج عن الخلاف. (غنية المستملی ص ۳۷۳ فصل فی النوافل)

د ماسپنین خلور رکعتہ چہ پاتہ شی نو**دوہ رکعتونہ نی پس کول راجح دی**

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَظہر اولنی خلور رکعتہ سنت پاتہ شی نو دَفرضو نہ فوراپس یا دوہ رکعتونہ پس بہ ئی ادا کوی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: منصف شاہ گدر مردان..... ۲/ذی قعدہ ۱۳۹۴ھ.

الجواب: دے مسئلہ کنبی توسع دہ محققینو علماؤ ابن الہمام وغیرہ دَحدیث پہ وجہ دَ دوہ رکعتونو مخکین کولو تہ ترجیح ورکری. (۱). والحدیث رواہ الترمذی وابن ماجہ. (۲). وهو الموافق.

د فجر پہ مونخ کنبی بہ د امام د قرأت**اوریدلو پہ وجہ سنت نہ پریخودلی کیری**

الجواب: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ جمات کنبی د فجر د مونخ قرأت کیری نو دَجمات پہ حدود کنبی (یعنی جمات کنبی دننہ) سنت کول پہ جماعت کنبی دَشریک کیدلو نہ افضل دی یا سنت پریخودل او امام پسے جماعت کنبی شاملیدل افضل دی؟ جمات دَ حدود نہ مراد دَجمات ہغہ علاقہ چہ عام طور سرہ پہ ہغی کنبی مونخ کیری؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد جان نوشہرہ کلان..... ۱۹۸۵ء/۱۰/۲۲.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن الہمام: (قوله وانما الخلاف) فعند ابی یوسف بعد الرکعتین وهو قول ابی حنیفۃ وعلی قول محمد قبلہما وقیل الخلاف علی عکسہ والاولی تقدیم الرکعتین لان الاربع فانت عن الموضوع الممنون فلا تقوت الرکعتان ایضا عن موضعہما قصدا ہلا ضرورۃ. (فتح القدیر ص ۳۱۵ جلد ۱ باب ادراک الفریضۃ)

﴿۲﴾ عن عائشۃ ان النبی ﷺ کان اذا لم یصل اربعاً قبل الظہر صلاہن بعدہا (ترمذی) وفي منہاج السنن: ای بعد الظہر وبعد الرکعتین ، ففی روایۃ ابن ماجۃ کان رسول اللہ ﷺ اذا فاتتہ الاربع قبل الظہر صلاہن بعد الرکعتین بعد الظہر وهو قول ابی یوسف ونسب الی ابی حنیفۃ وفي فتاویٰ العتابی ى انه المختار وفي مبسوط شیخ الاسلام انه الاصح ورجحہ ابن الہمام.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۹۳ جلد ۱ باب ماجاء فی الرکعتین بعد الظہر)

الجواب: فقہائے کرامو پہ جمات کنبی دَجر سنت (دَجماعت دَقیام پہ دوران کنبی) مکروہ لیکلے دی لیکن دا ئی نہ دی لیکلے چہ سنت مہ کوئی بلکہ دا ئی لیکلے دی چہ حائل وغیرہ وی نو کوئی ئی. دا "اھون البلیتین" دے او دَتر کی (او مخالطت) پہ نسبت افضل دی. (۱) وھو الموفق.

دَمازیگر دَخلور رکعتونو سنت وخت

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَمازیگر دَخلور رکعتونو چہ کوم فضیلت دے دا قبل وقت العصر دے یا بعد وقت العصر؟ بینوا تو جروا.

المسفتی: محمد جمال ۵/۷ محمد اقبال جی پی اوپشارو ۲۰/ شعبان ۱۳۹۷ھ
الجواب: پہ مشکوٰۃ شریف کنبی دی .. رحمہ اللہ امرء صلی قبل العصر اربعاً،
 (رواہ احمد والترمذی وابوداؤد). (۲). بہر حال دَدے وخت دَ فرضونہ مخکنبی
 او دَعصر دَ وخت داخلیدو نہ پس دے. وھو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله والتركها) قال في الفتح وعلى هذا أي على كراهة صلاتها في المسجد ينبغي أن لا يصلى فيه إذا لم يكن عند بابه مكان لا ترك المكروه مقدم على فعل السنة غير أن الكراهة تنفوت فإن كان الإمام في الصفي فصاره إياها في الشئ أخف من صلاتها في الصفي وعكسه واشد ما يكون كراهة أن يصليها مخالطاً للصف كما يفعله كثير من الجهلة، والحاصل أن السنة في سنة الفجر أن يأتي بها في بيته والا فإن كان عند باب المسجد مكان صلاها فيه والا صلاها في الشئ أو الصفي أن كان للمجد موضعان والا فخلف الصفوف عند سارية لكن فيما إذا كان للمجد موضعان والإمام في أحدهما ذكر في المحيط أنه قيل لا يكره لعدم مخالفة القوم وقيل يكره لأنهما كمكان واحد قال: فإذا اختلف المشايخ فيه فالأفضل أن لا يفعل قال في النهر وفيه الفادة أنها تنزيهية، لكن في الحلية قلت وعدم الكراهة أوجه للآثار التي ذكرناها ثم هذا كله إذا كان الإمام في الصلاة أما قبل الشروع فيأتي بها في أي موضع شاء.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۳۰ جلد ۱ باب ادراك الفريضة)

﴿۲﴾ (مشکوٰۃ المصابيح ص ۱۰۳ جلد ۱ باب السنن وفضائلها الفصل الثاني)

دَمُونُخْ نہ پس صرف سجدہ کول مکروہ دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ بعضی خلق دَمُونُخْ نہ پس صرف سجدہ کوی آیا دا جائز دی یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: بہادر زیب چکدرہ دیرستیٹ..... ۱۷/ جولائی ۱۹۷۹ء۔

الجواب: دَمُونُخْ نہ پس سجدہ مناجات کول مکروہ دی۔

کما فی شرح الکبیر وما یفعل عقیب الصلوٰۃ لمکروہ لان الجہال یعتقدونها سنۃ او راجۃ (۱)۔ وهو الموفق

دَمَاسِپِنِین دَمُوہ (۲) سنتو سرہ دوه نفل یوخانی کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زید دَمَاسِپِنِین آخرنی دوه رکعتونہ کول پہ آخرنی قعدہ کنبی دَتَشہِد وئیلو نہ مخکنبی پاسیدلو او دوه رکعتہ نفل ئی ورسرہ یوخانی کرل نوآیا دا طریقہ صحیح دہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: خیر البشر مدینہ مدیسنز نو شہرہ..... ۱۹۸۷ء/ ۳۔ ۹۔

الجواب: دَمَاسِپِنِین یا ماسخوتن وغیرہ پہ سنتو باندی دَنفل بنا کول صحیح دی۔ کما فی ردالمحتار ص ۴۷۲ جلد ۱ وغیرہ، فلیراجع (۲)۔ واللہ اعلم۔

(۱) (غنیۃ المستملی المعروف بالکبیری ص ۵۲۹ فصل فی مسائل شتی)

(۲) قال ابن عابدین: (قوله لان کل شفع منه صلاة) لتتمكن من الخروج علی رأس الركعتین لئلا قام الی شفع آخر کان بانیا صلاة علی تحریمة صلاة ومن ثم صرحوا بانہ لو نوى اربعاً لا یجب علیہ بتحریمتها سوى الركعتین فی المشہور عن اصحابنا وان القیام الی الثالثة بمنزلة مبتدأة حتی ان فساد الشفع الثانی لا یوجب فساد الشفع الاول الخ۔

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۳۹ جلد ۱ مطلب کل شفع من النفل صلاة)

د سنت قبل الظهر او فرضیہ مینخ کنبی

نفل کول او د مونخ گزارو مخی ته تیریدل

سوال: محترم المقام حضرت مفتی صاحب مد ظلہ العالی! عرض دا دی (۱) چه یوخل ما د حقانیې په جمات کنبی قبل الظهر سنت ادا کړل او د جماعت په انتظار کنبی کیناستم دې دوران کنبی ماتاسو صاحبان اولیدلئ چه تاسو تیزئ سره اولنی صف ته راغلئ او دوه رکعتہ مو او کړل نو په دې دوه رکعتونو سره حیران شوم او زړه کنبی می وئیل چه دا دوه رکعتہ سنت ظهر دی یا سنت ئې مخکنبی خپل کور کنبی کړی دی او دا دوه رکعتہ نفل دی بهر حال سوال دا دې که دا دوه رکعتہ نفل دی نو په کوم حدیث سره د سنت قبل الظهر او فرضو په مینخ کنبی د نفلو جواز معلومیرئ دا رنگې که یو سرې امام وی نو هغه دپاره دا جائز دې چه سنت قبل الظهر ادا نه کړی او خلقو ته امامت او کړی. اگر چه په وخت کنبی تنگی هم نه وی.

بین لنا بیانا شافياً کی یبعد التردد من قلبی بارک الله فی الدنيا والاخرة واتم مقصدی الناس فی الاحادیث فی هذا الزمان. (۲) وهکذا رئی فی مسجد الحقایه الطلبة الکرام یمرون امام المصلین ایجوز هذا ام لا. بیواتوجروا

المستفتی: عبد الله نوسهره..... ۲۷/اگست ۱۹۸۴ء.

جواب: (۱) اصلی سنة الظهر القبلية فی البيت واصلی فی المسجد تحية المسجد ولم يمنع احد من الفقهاء من التطوع فی هذا الوقت وورد فی رواية انه عليه السلام صلها علی توجيه (۱). (۲) والمرور بین یدي المصلی ممنوع الا فی المسجد الکبر

قال العلامة ابن الهمام: فالاولی الاستدلال بمجموع حدیثین حدیث ابن عمر حفظ من رسول الله عليه السلام عشر رکعات رکعتین قبل الظهر ورکعتین بعدها ورکعتین بعد المغرب فی بینه ورکعتین بعد العشاء ورکعتین قبل صلاة الصبح وحدیث عائشه انه عليه السلام کان لا یدع اربعاً قبل الظهر ورکعتین قبل الغداة بناء علی الجمع بینهما اما بان الاربع کان یصلیها فی بینه فاتفق عدم علم ابن عمر بهن وان علم غیرها مما صلی فی بینه لانه عليه السلام کان یصلی کل لی بیت لم کان یصلی رکعتین تحية المسجد. (فتح القدير ص ۳۸۶ جلد ۱ باب التوالی)

کما صرحوا فانه يجوز المرور فيه في ما وراء موضع السجود ﴿١﴾. وهو الموقف

دَحْفُظُ الْقُرْنِ وَالْأَمُونُخُ ثَابِتٌ دِي

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیو کتاب پہ صفحہ ۱۴۲ نہ ۱۴۴ پورے دَحْفُظُ الْقُرْنِ مُونُخُ لیکلے شوے دے۔ دَنُمُونِ دِپارہ دوه پانرے درلیرم چہ دَهْغِی پہ سند کنبی دَحْصَن حَصین حوالہ ورکھے شوے دہ۔ لیکن پہ ترجمہ د حَصَن حَصین کنبی ماتہ دا حوالہ ملاؤ نہ شوہ آیا چرتہ پہ بل کتاب کنبی ددی ثبوت شتہ دے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: اکرام الحق غفرلہ.....

الجواب: دا حدیث پہ ترمذی جلد ثانی ص ۵۱۳ باندے لیکلے شوے دے ﴿۲﴾ فقط

﴿١﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: وان كره مرور مار في الصحراء اولى مسجد كبير بموضع سجوده في الاصح او مروره بين يديه الى حائط القبلة في بيت ومسجد صغير فانه كبقعة واحدة مطلقا. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ۳۶۹ جلد ۱ باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿٢﴾ عن ابن عباس انه قال بينما نحن عند رسول الله ﷺ اذ جاءه علي ابن ابي طالب فقال بابي انت وامی تفكّلت هذا القرآن من صبري لما اجدني اقدر عليه فقال له رسول الله ﷺ يا ابا الحسن افلا اعلمك كلمات ينفعك الله بهن وينفع بهن من علمته ويثبت ما تعلمت في صدرك قال اجل يا رسول الله فعلمني قال اذا كان ليلة الجمعة فان استطعت ان تقوم في ثلث الليل الآخر فانها ساعة مشهودة والدعاء فيها مستجاب وقد قال اخي يعقوب لبيه سوف استغفر لكم ربي يقول حتى تأتي ليلة الجمعة فان لم تستطع فقم في وسطها فان لم تستطع فقم في اولها فصل اربع ركعات تقرأ في الركعة الاولى بفاتحة الكتاب وسورة يس وفي الركعة الثانية بفاتحة الكتاب وحم الدخان وفي الركعة الثالثة بفاتحة الكتاب والم تنزيل السجدة وفي الركعة الرابعة بفاتحة الكتاب وتبارك الملك المفصل فاذا فرغت من التشهد فاحمد الله واحسن الثناء على الله وصل على واحسن وعلى سائر النبيين الخ.

(سنن ترمذی ص ۱۹۶ جلد ۲ ابواب الدعوات باب فی دعاء الحفظ)

"صلاة معكوس" مونځ نه دې بلکه یوه مجاهده اومعالجه ده

سوال: صلاة معكوس جائز دي يا نه؟ اود صلاة معكوس طريقه څه ده؟ بينوا توجروا
المستفتی رحمت کریم ډاک اسعما عیل خیل نوشهره یکم ذالحجه ۱۳۸۰هـ
الجواب: صلاة معكوس متعلق په امداد الفتاوی ص ۲۸۹ جلد سمیرا کښی
دی چه دې ته صلاة مجازا ونیلې کیدیشی په اصل کښی دا یوه مجاهده او
یوه معالجه ده. اود معالجې دپاره منفرد او ماثور کیدل ضروری نه دی.
اگرچه منهی عنه نه کیدل ورته ضروری دی. (۱)

نویس: ددې تذکره په "القول الجمیل" کښی موجود ده. (۲). وهو الموفق

د خبر د سنتو قضا افضل ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه په راواپنډی کښی
یو صاحب د تقریر دوران کښې دا اووئیل چه که چرته د سحر د فرضو د وجې
نه سنت پاتې شی نو هغه بعد الفرض کول پکار دی اوبعضې علماؤ نه
اوریدلې شوې دی چه ددې بالکل اعاده نشته نو ددې شرعی حکم څه دی؟
بینوا توجروا

المستفتی اکرم خان هنگو ضلع کوهات..... ۵/۹/۱۹۸۷

الجواب: بهتر داده چه داسنت دنمرختلونه پس قضا اوکړې شی. اوپاتې شوې
سنت قبل طلوع الشمس ادا کول مکروه دی. وهوقول محمدومالک واحمد و

(۱) (امداد الفتاوی ص ۳۱۰ قبیل فصل فی التراویح)

(۲) قال الامام ولی الله الدهلوی وللجستية صلاة تسمى صلاة المعكوس لم يجد من
السنة ولا اقوال الفقهاء ما نشدها به فلذلك حذفناها والعلم عند الله .
(القول الجمیل مع شفاء العلیل ص ۷۲ الفصل الخامس)

الشافعی فی قوله القديم ولا تقضى عندابی حنیفة والتفصیل فی الفقه (۱) وشروح
الاحادیث. (۲) والموفق

دَ مَاسِیْنِیْنِ مَخْکِبِیْ سَنَتْ بَه دَ دَوَه رَکْعَتُو نَه پَس ادا کولِی شی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے شہ فرمائی چہ دیوسری نہ د
ماسپینین سنن قبلہ پاتے شی نو د جماعت نہ پس بہ دا سنت د دوه رکعتونو
نہ پس ادا کولے شی یا مخکبے. وقد ذکر وافی کتب الفقه الاختلاف فی تقدیمها
وتاخیرها؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد سرور افغانی ۳۱ مئی ۱۹۷۵ء.

الجواب: پہ دے تقدیم او تاخیر کنبے توسع دہ البتہ د محققینو پہ نزد بہ دوه
رکعتہ مخکبے ادا کولے شی.

كما فی الدرالمختار مع ردالمختار ص ۶۷۳ جلد ۱ ثم یأتی بها علی الہا سنة فی وقته
الظهر قبل شفعه عند محمد وبه یفتی، قال العلامة الشامی اقول وعلیہ المتون

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمہ اللہ: (قوله ولا یقضیہا الا بطریق التبعیة) ای لا یقضی
سنة الفجر الا اذا فاتت مع الفجر فیقضیہا تبعاً لقضائه لو قبل الزوال واما اذا فاتت وحدها فلا
تقضى قبل طلوع الشمس بالاجماع لکراهة النفل بعد الصبح واما بعد طلوع الشمس
فکذلک عنہما وقال محمد احب الی ان یقضیہا الی الزوال کما فی الدرر.

(ردالمختار هامش الدرالمختار ص ۵۳۰ جلد ۱ باب ادراک الفریضة)

﴿۲﴾ ولی المنہاج: اتفق ابو حنیفة وصاحبہ علی انه لا یصلی رکعتی الفجر قبل طلوع
الشمس، واخلفوا هل یصلیہما بعد طلوع الشمس ام لا، فقال محمد نعم وهو ملہب
مالک واحمد وقال بہ الشافعی فی قوله القديم وقال فی الجدید یصلیہما بعد صلوة الصبح
قبل طلوع الشمس واحتج بحديث الباب، ولنا احادیث النہی عن الصلوة بعد الصبح
والعصر وهی احادیث صحیحة مشہورة بل متواترة وكذا هی محرمة من قبیل التشريع العام
بخلاف حديث الباب فانه منقطع لم یسمع محمد بن ابراهیم عن قیس جد سعد بن سعید.
(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۲۹۲ جلد ۲ باب فیمن تفوته الركعتان قبل الفجر)

لاکن رجح فی الفتح تقدیم الرکعتین قال فی الامداد فی فتاویٰ العتابی انه المختار
 وفی مسبوط شیخ الاسلام انه الاصح لحديث عائشة رضی اللہ عنہا انه علیہ السلام
 کان اذا فاتته الاربع قبل الظهر یصلیہن بعد الرکعتین وهو قول ابی حنیفہ وکذا فی
 جامع قاضی خان، والحديث قال الترمذی حسن غریب انتهى ﴿ ۱ ﴾ قلت فاذا ورد فیہ
 انه قول الامام وکذا ورد فی الحديث لفظ کان فالاول هو العمل علیہ. وهو الموفق
پہ ناستہ نفل کول سنہ رواتب پریخودل او

دَ ضرورت پہ وخت کنبی مونخ ماتول

سوال: علمائے دین لاندینو مسئلو بارہ کنبی خہ فرمائی!

(۱) نفل پہ ناستہ کول صحیح دی یا پہ ولاہ بانڈی؟

(۲) عام طور چہ دمونخ نہ مخکنبی یا روستو کوم سنت وی موکدہ یا غیر

موکدہ یا نفل کہ دا اونه کپڑی شی نو آیا مونخ تہ خہ نقضان رسیپڑی؟

(۳) سنت او فرض پہ کوم حالت کنبی ماتول جائز دی. کہ والدین آواز او کپڑی

نوسنت یا فرض ماتول بہ جائز وی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: میران شان ختک..... ۱۹۷۹ء/۵/۴.

الجواب: (۱) پہ ناستہ نفل کول جائز دی البتہ دولاہی پہ نسبت نیم ثواب لری.

کما فی حدیث صحیح رواہ ابوداؤد وغیرہ. (۲).

﴿ ۱ ﴾ (ردالمحتار ہامش الدرالمختار ص ۵۳۱ جلد ۱ قبیل باب قضاء الفوائت)

﴿ ۲ ﴾ عن عمران ابن حصین انه سأل النبی ﷺ عن صلوة الرجل قاعداً فقال صلوة قائما افضل من صلوة قاعداً وصلوة قاعداً علی النصف من صلوة قائما وصلوة قائما علی النصف من صلوة قاعداً.

(سنن ابی داؤد ص ۱۳۳ جلد ۱ باب فی صلوة القاعد)

(۲) سنت کول دثواب باعث دی پہ نہ کولو کنبی ئی عتاب دی بلکہ عقاب دی (شامی) (۱) (۳) کہ والدین یا اجداد (نیکونہ) صرف آواز اوکری نونفل ماتول جائز دی او فرض ماتول جائز نہ دی البتہ کہ مدد طلب کول غواپی نوماتول (دفرضو) جائز دی (شامی جلد ۱) وهوالموفق.

د ډیوتی پہ دوران کنبی نفل ادا کول

سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ ملازمین د ډیوتی پہ دوران کنبی دفرض مونخ نہ علاوہ نفل مونخ یا تلاوت قرآن مجید کولی شی یا نہ؟ بینوا توجروا.

المستفتی: جی ایم خلیل الرحمن پریمیئر ٹوبیکو انڈسٹریز جھانگیرہ ۱۹۸۷ء/۱۱/۱۵

﴿۱﴾ قال العلائی: (قوله وحكمها ما يوجر على فعله ويلازم على تركه) ای يعاتب بالتاء لا يعاقب كما افاده في البحر والنهر لكن في التلويع ترك السنة المؤكدة قريب من الحرام يستحق حرمان الشفاعة لقوله عليه السلام من ترك سنتي لم ينل شفاعتي، وفي التحرير ان تاركها يستوجب التضليل واللوم والمراد الترك بلا عذر على سبيل الاصرار كما في شرح التحرير لابن امير حاج..... وفي البحر من باب صفة الصلاة الذي يظهر من كلام اهل الملعب ان الاسم منوط بترك الواجب او السنة المؤكدة على الصحيح لتصريحهم بان من ترك سنن الصلوات الخمس قيل لا يائمه والصحيح انه يائمه ذكره في فتح القدير وتصريحهم بالائمه لمن ترك الجماعة مع انها سنة مؤكدة على الصحيح وكذا في نظائره الخ. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۷۷ جلد ۱ قبيل مطلب ان الاصل في الاشياء الاباحة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ولو دعاه احد ابويه في القرض لا يجيبه الا ان يستغيث به وفي النفل ان علم انه في الصلاة فدعاه لا يجيبه والا اجابه، قال ابن عابدين رحمه الله: (قوله الا ان يستغيث به) اي يطلب منه الفوت والاعانة وظاهره ولو في امر غيره مهلك واستغاله غير الابوين كذلك والحاصل ان المصلى متى سمع احدا يستغيث وان لم يقصده بالنداء او كان اجنبيا وان لم ماحل به او علم وكان له قدرة على اعانته وتخليصه وجب عليه اعانته وقطع الصلاة فرضا كانت او غيره. (الدر المختار مع هامش ردالمحتار ص ۵۲۶ جلد ۱ مطلب قطع الصلاة يكون حراما ومباحا ومستجبا وواجبا باب ادراك الفريضة)

الجواب: دہیوتی پہ دوران کنبی نفل کول او تلاوت کول ممنوع دی.

قال فی الشامیہ ص ۵۹ جلد ۵ تحت قولہ (ولیس للخاص ان يعمل لغيره) بل ولا ان یصلی النافلة قال فی التارخانیہ وفی فتاویٰ الفضلی واذا استاجر رجلا یوماً یعمل کذا فعليه ان یعمل ذلک العمل الی تمام المدة ولا یشغل بشئ آخر سوى المکربة وفی فتاویٰ سمرقندیہ وقد قال بعض مشائخنا له ان یؤدی السنة ایضا واتفقوا انه لا یؤدی نفلاً ﴿۱﴾. وهو الموفق.

پہ ورخ شیہ دواړو کنبی نفل ثابت دی بدعت نه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه په اسلام کنبې نوافل په ورخ کنبې هم دی یا صرف دشیپې په وخت کنبې دی؟ او څوک په نوافل نههار ته بدعت وائی او کونکوته ئې ریاکار وائی آیا دهغزی دا قول صحیح دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: دفتهاؤ په کتابونو کنبې په "ابواب الوترو النوافل" کنبې او دأحاديث په کتابونو کنبې په "باب السنن" کنبې د نوافل النهار تفصیل موجود دي (۲) دیته بدعت وئیلو والا جاهل دي. او ریا خو په فرض مونخ کنبې هم حرامه ده. وهو الموفق.

﴿۱﴾ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۸ جلد ۵ مطلب ليس للاجير الخاص ان یصلی النافلة مبحث الاجير الخاص)

﴿۲﴾ قال العلامة شرنبلالی: وندب رکعتان بعد الرضوء قبل جفائه لقوله عليه السلام: ما من مسلم يتوضأ فيحسن وضوءه ثم يقوم فيصلي ركعتين يقبل عليها بقلبه الا وجبت له الجنة رواه مسلم كذا البرهان وندب صلاة الضحى على الراجح وهي اربع ركعات لما روينا قريبا عن عائشة رضي الله عنها وانه عليه السلام كان يصلي الضحى اربعا ولا يفصل بينهما بسلام، ولما في صحيح مسلم عن عائشة رضي الله عنها انه..... (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

دَ مَانِیَام دَ سَنُو سرہ دوه رکعتہ نفل کول

موال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے شہ فرمائی چہ زمونہ خائے کنبے دَبْعُضِي خَلَقُوا دَا مَعْمُول دے چہ دَ مَانِیَام دوه رکعتہ سنتونیت اوتری اوخلور رکعتہ اوکری. اونیت دَدوه رکعتونو وی. اوپہ دے خلور رکعتونو کنبے آخرنی دوه رکعتہ پہ ناستہ باندے کوی. آیا داسے کول صحیح دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: شادمحمد خان سردهیری چارسده..... ۱۹۸۶ء ۵:۷

الجواب: دَقْوَاعِدُو پہ رنرہ کنبے دا جائز دی لیکن افضل نہ دی افضل دا دی چہ نفل پہ ولاړہ اوکری. (شامی ص ۴۸۹ جلد ۱). وهوالموفق

(بقیه حاشیہ) علیہ السلام کان یصلی الضحیٰ اربع رکعات ویزید مایشاء فلذا قلنا: ندب اربع فصاعداً الی اثنتی عشره رکعة لما روی الطبرانی فی الکبیر عن ابی الدرداء قال قال رسول اللہ ﷺ من صلی الضحیٰ رکعتین لم یکتب من الغافلین ومن صلی ستا کفی ذلک الیوم ومن صلی ثمانیہ کتبہ الله من القانتین ومن صلی اثنتی عشره رکعة بنی الله له بیتا فی الجنة..... وندب صلاة اللیل خصوصاً آخره الخ.

(امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۳۳۸ فصل فی صلاة الضحیٰ واحیاء الیالی)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ الله: یتنفل مع قدرته علی القيام قاعدا لا مضطجعا الا بعذر ابتداء وکذا بناء بعد الشروع بلا کراهة فی الاصح کعکسه .
(الدرا المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۱۵ جلد ۱ باب الوتر والنوافل)

فصل فی التہجد و صلاة التسبیح

پہ تہجد کبھی طول قیام افضل دی یا نہ رکعتونو شمیر؟

وال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کبھی خہ فرمائی چہ دتہجد و پہ مونخ کبھی طول قیام افضل دی یا درکعتونو شمیر؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حاجی محمد ۱۹۷۴ء/۴/۲.

الجواب: طول قیام افضل دی. (۱). لیکن پہ دوه رکعتہ تہجد باندی اکتفاء کول فعل رسول ﷺ ہم دی. (۲). وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: اختلف النقل عن محمد في هذه المسئلة فنقل الطحاوي عنه في شرح الآثار ان طول القيام احب ونقل في المجتبى عنه العكس ونقل عن ابي يوسف انه فصل فقال اذا كان له ورد من الليل بقراءة من القرآن فالأفضل ان يكثر عدد الركعات والافطول القيام افضل لان القيام في الاول لا يختلف ويضم اليه زيادة الركوع والسجود..... قال اصحابنا طول القيام افضل وقاضى الشافعى كثرة الصلاة الفضل والصحيح قولنا ثم قال وروى عن ابي يوسف انه قال الى اخر ما مروظاهر كلامه ان هذا قول ائمتنا الثلاثة حيث لم يتعرض الا لخلاف الشافعى ويؤيده ما مر عن الطحاوي. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۰۱ جلد اقبيل مطلب قولهم كل شفع من النفل صلاة الخ)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله وأقلها على ما في الجوهرية ثمان) قيد بقوله على ما في الجوهرية لانه في الحاوي القدسي قال يصلى ماسهل عليه ولور كعتين والسنة فيها ثمان ركعات باربع تسليمات. والتقييد باربع تسليمات مبنى على قول صاحبين وأما على قول الامام فلا كما ذكره في الحلية وقال فيها أيضا وهذا بناء على أن أقل تہجدہ صلى الله عليه وسلم كان ركعتين وأن منتهاه ثمانى ركعات أخذ مما فى مبسوط السرخسى ثم ساق لبعاً لشيخه المحقق ابن الهمام الاحاديث الدالة على ما عينه فى (بقية حاشيه په رارواله صفحه)

د نفل او تہجد لغوی معنی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د نفلو او تہجدو لغوی معنی څه ده؟ واضحه ئې کړئ! بیا توجروا.

المستفتی: حافظ حجاج ولی دوسلی کیمپ بنوون..... ۱۹۸۸ء ۱۱۲

الجواب: نفل زیادت ته وائی (۱). او تہجد د خوب پریخودلو ته وائی (۲) وهو الموفق.

په نفلو کښې د تہجدو ډیر فضیلت دې

سوال: د تہجدو فضیلت بیان کړئ چې په نفلو کښې د دې څه درجه ده؟ بیا توجروا

المستفتی: ابن شیر محمد ترلاندی صوابی مردان ۲۴ صفر ۱۳۸۹ھ

(بقیه حاشیه) المبسوط من منتهاء و حدیث ابی داود الدال علی ان اقل تہجده صلی اللہ علیہ وسلم اربع سوی ثلاث الوتر و تمام ذلک فیہا فراجعہا لکن ذکر آخر اعنه صلی اللہ علیہ وسلم من استیقظ من اللیل و ایقظ اہله فصلیا رکعتین کتبا من الذاکرین اللہ کثیرا و الذاکرات رواہ النسائی و ابن ماجہ و ابن حبان فی صحیحہ و الحاکم و قال المنری صحیح علی شرط الشیخین.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۰۶ جلد ۱: مطلب فی صلاة اللیل: باب الوتر و النوافل)

﴿۱﴾ قال العلامة شرنبلالی: النفل فی اللغة عبارة عن الزيادة و منه سمیت الغنیمۃ نفلا لانها زائدة علی ما وضع له الجها دو هو اعلاء كلمة الله تعالى و منه قول لبيد من الرمل : ان تقوى ربنا خير نفل . وسمى ولدنا نافلة لهذا. (امداد الفتح ص ۳۲۳ فصل فی النوافل)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: ان صلاة اللیل المحثوث علیہا ہی التہجد و قد ذکر القاضی حسین من الشافعية انه فی الاصطلاح التطوع بعد النوم و اید بمافی معجم الطبرانی من حدیث الحجاج بن عمرو رضی اللہ عنہ یحسب احدکم اذا قام من اللیل یصلی حتی یصبح انه قد تہجد اما التہجد المرء یصلی الصلاة بعد رقدہ..... ولان التہجد ازالة النوم بتکلف مثل تأثم ای تحفظ عن الالم الخ. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۰۶ جلد ۱: مطلب فی صلاة اللیل)

الجواب: یہ نفلو کنبی دا دیر بہترین مونخ دی (۱) فقط۔

دَ نَعْمَتِ او رَاحَتِ او خوشحالی پہ حاصلیدلو باندی دَ شکر مونخ ادا کول
 سوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَقرآن پاک دآیت "لن
 شکرتکم لازیدنکم" نہ یو صاحب استنباط کولو بیان ئی کولو چہ دَ یو نعمت
 راحت او خوشحالی پہ راتللو باندی دوه رکعتہ دَ شکر مونخ ادا کول ہم
 مستحب دی چہ اصحابہ کرامو رضی اللہ عنہم او اولیائی کرامو معمول پاتہی شوہی
 دی آیا دا قول صحیح دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: اکرام الحق دی - ۵۵۲ راولپنڈی ۱۴/۵/۱۹۶۹

الجواب: دامام ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ دَمسلک پہ بناباندی دا استنباط صحیح دی خکہ
 چہ ترمذی کنبی راغلی دی۔

کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اذا جاء امر سروراً او سر به خر ساجداً شاكر الله تعالى ﴿۲﴾ ولی
 اللمعات وهم (ابو حنیفہ و مالک) یقولون ان المراد بالسجدة الواقعة فی تلك الاحادیث
 والاثار الصلاة عبر عنها بالسجدة وهو كثير اطلاقاً للجزء علی الكل ﴿۳﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: (قوله وصلاة الليل) أقول هي أفضل من صلاة النهار كما في الجمرة
 ونور الايضاح وقد صرحت الآيات والاحادیث بفضلها والحث عليها قال فی البحر لمنها
 مافی صحیح مسلم مرفوعاً أفضل الصلاة بعد الفريضة صلاة الليل وروی الطبرانی مرفوعاً لا
 بدمن صلاة ليل ولو حلب شاة وما كان بعد صلاة العشاء فهو من الليل وهذا يفيد ان هذه
 السنة تحصل بالتفضل بعد صلاة العشاء قبل النوم..... ولانه المفهوم من اطلاق الآيات
 والاحادیث ولان التهجد ازالة النوم بتكليف مثل نائم أى تحفظ عن الائم نعم صلاة الليل
 وقيام الليل أعم من التهجد وبه يجاب عما أورد علی قول الامام أحمد هذا ما ظهر لى والله
 أعلم. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۰۶ جلد ۱ مطلب فی صلاة الليل)

﴿۲﴾ (مشکواة المصابيح ص ۱۳۱ جلد ۱: باب فی سجود الشکر)

﴿۳﴾ فہم، الہندیہ وسجدة الشکر لا عبرة لها عند ابی..... (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

دَ صَلَوةَ تَسْبِيحِ اَنْفَلِ وَخْتِ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسے خہ فرمائی چہ دَ صَلَوةَ تَسْبِيحِ بہترین وخت کوم یو دے؟ صرف دَ وَخْتِ متعلق اولیکی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: محمد زاهد میڈیم رجمنٹ ایل ای ڈی..... ۱۷/ محرم ۱۳۹۲ھ
الجواب: دَ مَا سِپَنین دَ مَا نَخَہ نہ مخکسے کول پکاردی۔ (شامی)۔ (۱)
وهو الموفق.

(بقیہ حاشیہ) حنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ وہی مکروہہ عندہ لا یناب علیہا وتر کھا اولی۔
(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۳۵ جلد ۱ مسائل سجده الشکر)

وقال العلی القاری: سجدة الشکر..... سنة عند الشافعی وليست بسنة عند ابی حنیفة خلافاً لصاحیہ..... فقالوا المراد بالسجود الصلاة وحجتهم فی هذا التأویل ما ورد فی الحديث ان النبی ﷺ لما اتی برأس ابی جهل خر ساجداً وقد روى عبد الله بن ابی او فی رأیتہ ﷺ صلی بالضحی رکعتین حین بشر بالفتح او برأس ابی جهل الخ. (مرقاۃ المفاتیح شرح مشکوٰۃ ص ۶۰۲ جلد ۳ باب فی سجود الشکر)

﴿۱﴾ قال ابن عابدین رحمہ اللہ: وقال المعلى یصلیها قبل الظهر.

(ردالمحتارہامش الدرالمختار ص ۵۰۸ جلد ۱: مطلب فی صلاة التسبیح)

باب التراويح

پیغمبر ﷺ به په رمضان کښې هره شپه تراويح کولې

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه پیغمبر ﷺ د تراويحو څو رکعتونه کړې دی او څو شپې ئې کړې دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبدالله لنډی کوتل ۱۹۷۵ء/۱۱/۲۵

الجواب: پیغمبر ﷺ به په رمضان کښې هره شپه تراويح کولې. البته په لوڼې جماعت سره ئې درې شپې ادا کړې دي. (۱). او جماعت کبری علی طریقہ الدوام د خلیفه ثانی د زمانی نه شروع شوې. (۲). او په دغه زمانه او حضرت عثمان غنی رضی الله عنه او حضرت علی رضی الله عنه په زمانه کښې به شل (۲۰) رکعتونه تراويح کیدلې. (۳). او د یو څیز شمیر په رائې او قیاس سره نه معلومېږي لهذا د قواعدو په رنړا کښې به دا د شلو شمیر مرفوع وی.

(۱) عن عائشة أم المؤمنين أن رسول الله ﷺ صلى ذات ليلة في المسجد فصلى بصلاته ناس ثم صلى من القابلة فكثر الناس ثم اجتمعوا من الليلة الثالثة أو الرابعة فلم يخرج اليهم رسول الله ﷺ فلما أصبح قال قد رأيت الذي صنعتم ولم يمنعني من الخروج اليكم الا اني خشيت ان يفرض عليكم وذلك في رمضان. (صحيح البخارى ص ۱۵۲ جلد ۱ باب تحريض النبي ﷺ على قيام الليل والنوافل من غير ايجاب)

(۲) عن سائب بن يزيد قال: كانوا يقومون على عهد عمر بن الخطاب في شهر رمضان بعشرين ركعة الحديث وقال الشعراني في كشف الغمّة، وكانوا يصلونها في اول زمان عمر بثلاث عشرة ركعة..... وكان امامهم ابي بن كعب وتيمما الداري ثم ان عمر..... امر بفضلها ثلاثا وعشرين ركعة ثلث منها وتراً واستقر الامر على ذلك في الامصار.

(التعليق الحسن على اثار السنن ص ۲۰۳ باب في التراويح بعشرين ركعة)

(۳) عن عبد الرحمن بن عبد القاري قال خرجت (بقيه جايشه په راروانه صفحه)

دغہ شان دَ علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدين (۱). حدیث پہ بناء باندی بہ سنت نبوی وی داخونا ممکن ده چه دَ شرالقرون اهل حدیث دَ خیرالقرون دَ خلفاؤ نہ زیات متبع سنت وی.

واما حدیث لایزید فی رمضان ولا فی غیره علی احد عشر رکعة فمحمول علی التهجید بدلیل ولا فی غیر رمضان وکذا محمول علی الغالب ﴿۲﴾ فافهم وللتفصیل مقام آخر. وهو الموفق

پہ تراویح کنبی جماعت دَ رسول اللہ ﷺ اوخلفاؤ دَ زمانہ نہ معمول دی سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چه یو سہی وائی چه تراویح پہ جماعت سرہ دَ رسول اللہ ﷺ او خلیفہ اول پہ زمانہ کنبی نہ دی شوی او ددویم خلیفہ پہ حکم سرہ باجماعت کرے شوی وی. لیکن دا حکم خلورم خلیفہ منسوخ کرے دی. آیا ددی سہی دا خبرہ صحیح ده؟ بینوا توجروا. المستفتی نذیر احمد چیف گہز کلرک ریلوی گودام مردان ۱۳۱۰ء ۱۹۷۰ء

(بقیہ حاشیہ) مع عمر بن الخطاب ليلة الى المسجد فاذا الناس اوزاع مغفرون يصلي الرجل لنفسه ويصلي الرجل فيصلي بصلاته الرهط فقال عمر اني لو جمعت هؤلاء على قارئ واحد لكان امثل ثم عزم فجمعهم على ابي بن كعب قال ثم خرجت معه ليلة اخرى والناس يصلون بصلاة قارئهم قال عمر نعمت البدعة هذه والتي تنامون عنها افضل من التي تقومون يريد آخر الليل وكان الناس يقومون اوله، رواه البخاري. (مشکوٰۃ المصابيح ص ۱۱۵ جلد ۱ باب قیام شهر رمضان الفصل الثالث)

﴿۱﴾ (مشکوٰۃ المصابيح ص ۳۰ جلد ۱ باب الاعتصام بالكتاب والسنة)

﴿۲﴾ قال الشيخ محمد ذكرى الكاندهلوى: قال شيخ مشايخنا مولانا الجنجوهي كان السائل ظن ان رسول الله ﷺ لعله كان يزيد في رمضان على ما تهجد في غيره فردته بقولها ما كان يزيد في رمضان ولا في غيره اي في غالب الاحوال والاقوات فالغرض الانكار على زيادة ركعات التهجد لخصوصيته رمضان فلا ينافي فيه ما كان يصلي في بعض الاحيان فوق احدى عشرة ركعة وكذا لا تعلق له بصلاته التراويح نفيًا ولا اثباتًا. (فتح الملهم شرح الصحيح المسلم ص ۲۹۱ جلد ۲ باب صلاة الليل وقلر ركعات النبي ﷺ)

الجواب: پیغمبر ﷺ تراویح پہ جماعت سرہ درې شیپې کړې دی (رواه البخاری) او باقی شیو کښې ئې د (فرضیت د ویرې) د عذر په وجه جماعت کبری پریخودلې دې (۱) او کوم کار چه د عذر د وجې نه متروک شی هغه حکماً معمول شمار کیرې. پس گویا چه پیغمبر ﷺ په جماعت کبری باندې حکمی دوام کړې دی. (۲) او صدیق اکبر رضی اللہ عنہ د دې کار متعلق څه تغیر او تبدیلی اونه کړله البته حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ د پیغمبر ﷺ تمنا پوره کړه او په جماعت کبری باندې ئې د حقیقی تمنا معمول جوړ کړو (۳)

﴿۱﴾ عن عائشة أم المؤمنين أن رسول الله ﷺ صلى ذات ليلة في المسجد فصلى بصلاته ناس ثم صلى من القابلة فكثر الناس ثم اجتمعوا من الليلة الثالثة أو الرابعة فلم يخرج اليهم رسول الله ﷺ فلما أصبح قال قد رأيت الذي صنعتم ولم يمنعني من الخروج الا اني خشيت ان يفرض عليكم وذلك في رمضان. (الصحيح البخاری ص ۱۵۲ جلد ۱ باب تحريض النبي ﷺ على قيام الليل والنوافل من غير ايجاب)

﴿۲﴾ وفي المنهاج : وفي رواية البخاری نعم البدعة هذه ليس المشار اليه قيام رمضان لانه سنة الرسول، ولا قيامه بالجماعة الصغرى لان النبي ﷺ لم ينكر على ابي بن كعب حين صلى بنسوة وكذا حين صلى بالناس في ناحية المسجد ولا الجماعة الكبرى لان النبي ﷺ فعلها ثلاث ليال، ولا الجماعة الكبرى على وجه الدوام لان النبي ﷺ تركها خشية الافتراض ولو لاهذه الخشية لما تركها فهذه مواظبة حكماً واردة.

(منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۸۲ جلد ۲ قبيل ابواب الحج عن رسول الله ﷺ)

﴿۳﴾ عن عبد الرحمن بن عبد القارى: انه قال خرجت مع عمر بن الخطاب ليلة في رمضان الى المسجد فاذا الناس اوزاع متفرقون يصلى الرجل لنفسه ويصلى الرجل فيصلى بصلاته الرهط فقال عمر انى ارى لو جمعت هؤلاء على قارئ واحد لكان امثل ثم عزم فجمعهم على ابي بن كعب ثم خرجت معه ليلة اخرى والناس يصلون بصلاة قارئهم قال عمر نعم البدعة هذه والتي ينامون عنها الفضل من التي يقومون يريد آخر الليل وكان الناس يقومون اوله.

(صحيح البخاری رقم حديث: ۲۰۱۰ كتاب صلاة التراويح)

او خلیفہ ثالث اور رابع اور نورو امامانو پہ دے کنبی ہیخ تغیر او تبدیل نہ دے
کری دآثارو نہ ہنکارہ معلومیری چہ حضرت علیؑ شل رکعتہ تراویح
کری دی (۱). وهوالموفق.

چہ پہ دیرشمہ شپہ د شوال احتمال وی نو تراویح بہ باقاعدہ ادا کولی شی
وال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زمونر پہ علاقہ کنبی
پہ دیرشم رمضان باندے شوال کیری آیا پہ دے اندازے سرہ چہ نہ خہ شہادت
وی او نہ مضبوط علامات وی د دیرشم رمضان پہ شپہ باندے تراویح کول
پکار دی یا نہ؟ کہ کول غواپی نو پہ مقرر وخت باندے او کہ نہ دشیپہ پہ
آخرئی حصہ کنبی؟ آیا وتر بہ باجماعت کوی او کہ نہ او کہ شہادت نہ وی
خوقوی علامت موجود وی نو بیا خہ حکم دے؟ بینوا توجروا.

المستفتی: سیف اللہ بنوی..... ۱۹۲۹ء/۷/۱۰.

الجواب: ددے شپے د شوال کیدلو احتمال ہمیشہ او هروخت وی لہذا ترخو
پورے چہ د شوال حکم نہ وی شوے نو تراویح او وتر بہ باقاعدہ پہ جماعت سرہ
ادا کولی شی او د وترو اعادہ نہ لازم دہ او نہ مستحب. او علامات لکہ د بنار

﴿۱﴾ قال البيهقي: وروينا عن شتير بن شكل وكان من اصحاب علي رضي الله عنه انه كان
يؤمهم في شهر رمضان بعشرين ركعة ويوتر بثلاث وفي ذلك قوة لما اخبرنا ابو الحسن بن
الفضل القطان ببغداد (بمسند متصل) عن ابي عبد الرحمن السلمي عن علي رضي الله عنه قال
دعا القراء في رمضان فامرهم رجلا يصلي بالناس عشرين ركعة قال وكان علي رضي الله عنه
يوتر بهم وروى ذلك من وجه آخر عن علي.

(السنن الكبرى للبيهقي ص ۲۹۹ جلد ۲ باب في عدد ركعات القيام في رمضان)

﴿۲﴾ قال ابن نجيم: (قوله ويثبت رمضان برؤية هلاله او بعد شعبان ثلاثين يوماً) لحديث
الصحيحين صوموا للرؤية وافتروا للرؤية فان غم عليكم فاكملوا عدة شعبان ثلاثين.
(البحر الرائق ص ۲۶۳ جلد ۲ كتاب الصوم)

نہ د عادت مطابق دہزو پہ آوازونوباندی اعتماد کول صحیح دی (۲) و هو الموفق.

د جماعت پہ خانی پہ عام چوک کنبی د تراویح جماعت کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه یو پیش امام او دغه سره یو خوسری په یو چوک کنبې پنځه وخته مونځ او تراویح کوی هلته صفائی هم نه وی دچیلیم سگریټو وغیره گندگی فی الحال موجود ده او داچوک دجماعت نه څلویښت گزه لرې دې او جماعت ته راتللو نه څه شرعی مانع هم نه دې موجود دې. صرف دسستی په وجه جماعت ته نه حاضرېږی او وائی چه زمونږ جماعت په سنت طریقی سره ادا کیږی آیا د دوی دا خبرې صحیح دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی گل ولی پائی ضلع ټانگ دارالعلوم ارشادیه.

الجواب: دا کسان دجماعت دفضیلت نه محروم دی. لیکن دجماعت فضیلت ورته حاصل دې. لتحقق الجماعة. (۳) نعم تکره الصلوة ان کان فی الطریق او

﴿۱﴾ قال ابراهم الحلبي: ولا يصلي الوتر بجماعة الا في شهر رمضان ومعناه الكراهة دون عدم الجواز..... واما في رمضان فلا خلاف في نفي كراهة الجماعة فيه ولكن اختلفوا في الافضل ففي فتاوى قاضى خان الصحيح ان الجماعة افضل لانه لما جازت الجماعة كانت افضل اعتباراً بالمكتوبة. (غنية المستملی شرح منية المصلی ص ۳۰۱ بحث التراویح والوتر)

﴿۲﴾ قال ابن عابدين: قلت والظاهر انه يلزم اهل القرى الصوم بسماع المدافع اورؤية القناديل من المصر لانه علامة ظاهرة تفيد غلبة الظن وغلبة الظن حجة موجبة للعمل كما صرحوا به واحتمال كون ذلك لغير رمضان بعيد اذ لا يفعل مثل ذلك عادة في ليلة الشك الا لثبوت رمضان.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۹۹ جلد ۱ مطلب الاعتماد على قول الحساب مردود)

﴿۳﴾ قال العلامة حلبى رحمه الله: وان اقيمت التراویح فى المسجد بالجماعة وتختلف عنها رجل من افراد الناس وصلى فى بيته فقد ترك الفضيلة لا السنة..... وان صلى واحداً فى بيته بالجماعة حصل لهم ثوابها وادركوا فضلها ولكن لم ينالوا فضل الجماعة التى تكون فى المسجد لزيادة فضيلة المسجد وتكثير جماعته واظهار شعائر الاسلام.

(غنية المستملی المعروف بالكبرى ص ۳۸۳ فصل فى التوافل)

تحقق مایشغل بالہ صرح العلامة الشامی فی رد المختار ص ۲۹۳ جلد ۱ (۱) وهو الموفق

ثل رکعتہ تراویح بغير تعديل نه او اته (۸) په تعديل سره دواړه په غلطن دی
سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو امام شل رکعتہ سره د وترو او فرضو په شل منته کښې کوی چه نه پکښې تسییحات لوستلې کیږی نه پکښې تعديل الارکان وی. په بل جمات کښې اته رکعتہ تراویح سره د وترو او فرضو په شل منته کښې د تعديل الارکان سره کیږی. په دې صورت کښې دکوم امام اقتداء کول پکار دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد خالق عنایت کلے باجوړ..... ۱۷/۷/۱۹۸۴.

الجواب: دا دواړه د فضیلت دلاری نه خالی دی او دواړه بدنصیبه دی. (۲) وهو الموفق.

یوخانی کښې نې تراویح اوکړې نو دویم امام پسي په تراویح کښې اقتدا کول
سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو امام خپل قوم ته د مختصرو تراویح نه پس دویم جمات ته راځی حافظ صاحب پسي د قرآن اودریدلو دپاره اقتداء کوی. امام صاحب د جواز دپاره د حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رحمته الله علیه دملفوظاتو حواله ورکوی. او دویم کس وائی چه دا ناجائز دی. ځکه چه دا د تداعی الی النوافل بالجماعة صورت دې. چه هغه فقهاؤ منع کړې دې. اوس به څه صورت وی جائز یا ناجائز؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حافظ ارشاد الدین زیارت کاکا صاحب نو شهره ۱۴/۱۰/۱۹۷۷.

﴿۱﴾ قال الحصکفی: وکذا کل ما یشتغل باله عن الصلأها ویخل بخشوعها..... وکذا تکره فی اماکن کثوف کعبه و فی طریق، قال ابن عابدین: و فی طریق لان فیہ منع الناس من المرور و شغلہ بما لیس له لانها حق العامة للمرور. (الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۷۹ جلد ۱ قبیل مطلب تکره الصلأه فی الكنيسه)
 ﴿۲﴾ قال الحصکفی: ویجتنب المنکرات هلمة القراءة و ترک تعوذ و تسمیة و طمانیة و تسبیح و استراحة. (الدر المختار علی هامش رد المحتار ص ۵۲۳ جلد ۱ قبیل باب ادراک الفریضة)

الجواب: دَ زید دا کار مکروه نہ دے۔

کما فی شرح الکبیر ص ۳۵۲ ولو ام رجل فی التراویح ثم اقتدا بآخر فی تراویح تلك الليلة ایضا لا یکره له ذلک کما لو صلی المكتوبة اماماً ثم اقتدی فیها متفلاً بامام آخر ﴿۱﴾۔ وهو الموفق

**دَ ٲولی محلی والا پھ تراویح کنبی جماعت پریخودل
او پھ کورونو کنبی دَ ادا کولو حکم**

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دیو کلی امام چہ دیو کلی جمات پریزدی او دَ خو غٹانو خلقو دَ خوشحالو لو پھ طریقی سرہ دَ هغوی پھ بیتک کنبی دَ تراویح جماعت کوی۔ او بل طرف تہ ددی کلی جمات بالکل شار دی۔ هلته یو خو غریبانان کسان خان خانلہ مونخ کوی او دَ جمات امام بل خائی تراویح ورکوی۔ ددی خہ حکم دی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: نامعلوم..... ۱۹۷۲ء/۱۰/۱۴۔

الجواب: ددی محلی خلق "تارک السنۃ" دی۔

لان الجماعة فیها سنة علی سبیل الکفاية حتی لو ترک اهل المحلة کلهم الجماعة وصلوا فی بیوتهم فقد ترکوا السنة، شرح الکبیر ص ۳۲۷ ﴿۲﴾
دَ امام او غیر امام حکم یو شان دی۔ وهو الموفق۔

دَ فاتح مقرر کولو نہ بغیر ہم تراویح ورکول صحیح دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یو حافظ قرآن پھ رمضان شریف کنبی دَ تراویح ختم کوی۔ او خپل خان پسی فاتح نہ مقرر کوی حال دا چہ بعضی خائی حافظ غلط کیدلے ہم شی چہ دَ هغی تدارک بغیر دَ فاتح نہ ناممکن دی دَ شریعت پھ رنرا کنبی دامونخ صحیح دی یانہ؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: عبد المستعان کاتلنگ مردان..... ۱۹۷۲ء/۱۰/۱۲۔

﴿۱﴾ (غنیة المستملی المعروف بالکبیری ص ۳۸۹ فصل فی النوازل)

﴿۲﴾ (غنیة المستملی المعروف بالکبیری ص ۳۸۴ فصل فی النوازل)

الجواب: چہ کلمہ فرض مونع بغیر فاتح نہ کول صحیح دے او مکروہ نہ دے نو دے تراویح کول بہ بغیر فاتح نہ پہ طریقہ اولی سرہ صحیح وی. و هو الموفق.

پہ عربو ملکونو کنبی د احنافو دیارہ پہ

تراویح کنبی د حنفی امام اہتمام کول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ مونع پہ عرب امارات کنبی مقیم یو. ہغہ اہل حدیث خلق تراویح دولس رکعتہ او وتر یو رکعت یواخی کوی. مونع دلته شپیته (۲۰) او یا (۷۰). پاکستانیان یو کہ مونع پہ رمضان کنبی حنفی امام اوساتو او پہ خپلہ دیرہ کنبی د تراویح اہتمام او کړو نو ددے خہ حکم دے؟ بینوا تو جروا

المستفتی: نامعلوم..... ۱۸/۲/۱۹۸۷.

الجواب: کہ قانونی خطرہ نہ وی نو دا طریقہ بہترہ دہ.

لان الافضل الاقتداء بمن يوافق في الفروع كما في رد المحتار ص ۲۹۶ جلد ۱ فليراجع ﴿۱﴾. و هو الموفق

کہ تراویح او وترو پہ مینخ کنبی قوم تہ

تکلیف وی نو پیر کیناسئل نہ دی پکار

الجواب: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی چہ مونع کنبی دوه درې کسان د تراویح نہ پس او د وترو نہ مخکنبی نفل کوی. او عواموتہ پہ دے انتظار باندے تکلیف وی خکہ چہ ضعیف کسان ہم پہ مونع کنبی وی نومولوی صاحب او فرمائیل چہ د تراویح نہ متصل پس وتر کوی. او کہ د وترو نہ پس دچا زړه څومره غواړی څومره نفل دے کوی کولې شی. دامستله زید او بکر

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ان الاقتداء بالمخالف المراعى في الفرائض الفضل من الانفراد اذ لم يجد غيره والا فالاقتداء بالموافق الفضل.

(رد المحتار هامش الدر المختار ص ۴۱ جلد ۱ مطلب اذا صلى الشافعي قبل الحنفی هل الافضل الصلاة مع الشافعي ام لا باب الامامة)

اونہ منلہ او دآمام خلاف شول او دَصَف نہ او وتل خانلہ نفل کوی پہ دے کنبی مولوی صاحب کوم حد پورے صحیح دے؟ اوزید او بکر ترکوم حد پورے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبد القدوس خان پښتون گھری پشاور۔

الجواب: کہ قوم تہ کلیف وی نو ددے کسانو انتظار نہ دی کول پکار۔

(فی الہندیہ ص ۱۲۲ جلد ۱) ويستحب الجلوس بين الترويحيين قدر تروية وكذا بين الخامسة والوتر كذا في الكافي وهكذا في الهداية ولو علم ان الجلوس بين الخامسة والوتر يثقل على القوم لا يجلس هكذا في السراجيه (۱)۔ وهو الموفق

د تراویحو او وترو پہ مینخ کنبی خانلہ نفل کول جائز دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ بعضی خلق د تراویحو نہ پس او وترو نہ مخکنبی دود رکعتہ نفل کوی آیا د اجائز دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: اکرام الحق اکوہ خٹک..... ۱۹۸۷ء/۱۱/۲۹۔

الجواب: د تراویحو او وترو پہ مینخ کنبی انفرادی طور سرہ نفل کول جائز دی۔

کما فی شرح التویر علی هامش ردالمحتار ص ۴۹۵، ۴۹۶ جلد ۱ وکذا بین الخامسة والوتر ویخیرون بین تسبیح وقرأه وسکوت وصلوة فرادی (۲)۔ وهو الموفق

پہ غلطی سرہ د دود رکعتونو پہ خانی خلور

رکعتہ تراویح د قعدہ اولی نہ بغیر د کولو حکم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ تراویح کنبی چرتہ د دود رکعتونو پہ خانی خلور رکعتہ بغیر د قعدہ اولی نہ او کری نودا تراویح

(۱) (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱۵ جلد ۱ فصل فی التراویح)

(۲) (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۲۲ جلد ۱ باب الوتر والنوافل)

صحیح شوی یا نہ؟ کہ صحیح وی نو دود رکعتہ بہ شمار کیجی یا خلور؟ او
د ختم القرآن تلاوت بہ دوبارہ کیجی یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: عبدالرحمن حقانی وزیرستان ۱۹۷۹ء ۱۵۹

الجواب: پہ دے صورت کنبی بہ دویمہ شفعہ دَقرات سرہ واپس راگرخولی شی
کما فی الہندیہ ص ۱۱۸ جلد ۱ وعن ابی بکر الاسکاف انه سئل عن رجل قام الى
الثالثة في التراويح ولم يقعد في الثانية قال ان تذكر في القيام ينبغي ان يعود ويقعد
ويسلم وان تذكر بعد ما سجدة الثالثة فان اضاف اليها ركعة اخرى كانت هذه الاربع
عن تسليمة واحدة وفيها ايضا واذا فسد الشفع وقد قرأ فيه لا يعتد بما قرأ فيه ويعيد
القرأة ليحصل له الختم في الصلوة الجائزه وقال بعضهم يعتد بها كذا في الجوهرة
النيرة ﴿۱﴾. وهو الموفق

دَتراویحونہ علاوہ پہ نوافلو کنبی دَقران پاک

اورولو د پارہ دجماعت اہتمام کول

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَتراویح نہ پس یا بل
وخت کنبی پہ نفلو کنبی دجماعت پہ صورت سرہ دَقران پاک منزل اورولی
شم یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمدرمضان جلال پورجٹان گجرات ۱۹۷۷ء ۲۵۹

الجواب: دَشلو (۲۰) رکعتونہ زیات قیام اللیل قیام رمضان نہ دے لہذا
دَتراویح نہ پس بہ نفل بلاجماعت ادا کولی شی باجماعت کول بہ مکروہ وی
چہ کلہ مقتدیان دَدریو (۳) نہ زیات وی۔

کما فی البدائع ان الجماعة فی التطوع لیست بسنة الا فی قیام رمضان (بحوالہ
ردالمحتار ص ۴۷۶ جلد ۱) وفی شرح التنویر ولا یصلی الوتر ولا التطوع بجماعة

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱۸ جلد ۱ فصل فی التراویح)

خارج رمضان ای پکرہ ذلک لو علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد کمالی الدرر ﴿۱﴾ انتہی، والمراد من التطوع قیام رمضان بدلیل عبارة البدائع وبدلیل مالی الہندیہ ص ۱۲۳ جلد ۱ ولو صلی التراویح ثم اراد ان یصلوا لانیما یصلون فرادی کذا فی التارخانہ ﴿۲﴾. وهو الموفق

پہ تراویح کنبی حافظ صاحب سرہ بل قوم تہ دوبارہ

ختم کول اختلافی دی لیکن د ترک سنت نہ اولی دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی چہ یو حافظ کہ پہ یو خائے کنبی پہ عشرہ اولی کنبی ختم القرآن پہ تراویح کنبی کړې وی آیا پہ دویم خائے کنبی بیا وئیلې شی؟ حال داچہ پہ تراویح کنبی یوخل ختم قرآن سنت دې او د حافظ سنت ادا شوې دی. اوس پہ دویم خل به ئې دا عمل مستحب وی او د مستحبو ادا کونکی پسې د سنت مونځ ادائیگی څنگه صحیح کیږي؟ بینوا توجروا

المستفتی: سلطان خان ترناب فارم پېښور..... ۱۹۷۷ء/۹/۱۹.

الجواب: کوم حافظ چہ پہ تراویح کنبی یوخل قرآن ختم کړی نوپه دوبارہ ختم کولو سرہ د دویم قوم سنت نہ ادا کیږي. دامختار قول دې البتہ د الم ترکیف والا تراویح نہ بهتر دی. لان الاداء الاختلافي اولی من ترک السنة اصلا، دغه شان دا کہ حافظ دویم ختم په ځان نذر کړی نو د قوم سنت به ادا شی. (ماخوذ از مجموعه الفتاویٰ للکهنوی). ﴿۲﴾. وهو الموفق.

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۲۳ جلد ۱ مبحث صلاة التراویح)

﴿۲﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱۶ جلد ۱ فصل فی التراویح)

﴿۳﴾ علامہ عبدالحی لکهنوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی: پہ سغنائی کنبی دی پہ بیر امام یو قرآن شریف پہ تراویح کنبی ډیر نوم سرہ ختم کړو. او دویم د دویم قوم سرہ. نو د دې دویم قوم د ذمې نه به سنت نہ نافه کیږي. ځکه چہ د دې امام په دویم خل ختم القرآن ډیرل سنت نہ دی. نو دغه دپارہ به د اعلیٰ وی نومفتدیان به د نفلو ثواب او سر می د تراویحو به نه مومی. او د حضرت مولانا صدر الدین حسام په رساله مسائل تراویح کنبی دی ده څوک د... (باقی حاشیہ په بل مخ)

د حافظ صاحب یوخل ختم کولونه پس په دویم ځل نوې قوم دپاره ختم کول
 سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که یو حافظ په یو جمات
 کښې ختم تراویح او کړې اوبیا په دویم جمات کښې دویم ختم شروع کړی نو
 آیاد دې حافظ صاحب او دعوامو مستنون ختم ادا کیدلې شی یا نه؟ بینوا توجروا
 المستفتی: قاری حضرت گل ضلع بنو..... ۱۹۷۸/۱۹.

الجواب: کوم حافظ چه یوخل په تراویح کښې ختم اورولې وی هغه بل قوم ته
 په تراویح کښې ختم قران اورولې شی په دې کښې دچا نقصان نشته.
 (وتمام البحث فی مجموعة الفتاوی ص ۲۶۷، ۲۶۸ جلد ۱) ﴿۱﴾ قلت قولهم ان
 الختم مرة سنة ومرتين فضيلة وثلاثا افضل ﴿۲﴾ يدل على ان هذا الامام اقوى حالا من
 القوم لانه الادنى ونظيره ما اذا ام ذلك الحافظ في التراويح ويقرأ الم تركيف على
قول من قال لا يكره له ترك التراويح، فافهم، وقلت: ان قدروى بعض اهل العلم
(بقية حاشية) يومام باره کښې سوال او کړې چه هغه یو قرآن شریف په تراویح کښې ختم
کړو او دویم ئې شروع کړو نو دده اقتداء هغې خلقو دپاره جائز ده چاچه ختم نه دې
اوریدلې او که هغه خلق ئې اقتداء او کړې نو دا ختم به حسابیږی یا نه؟ څه وایم چه
دامسئله ددهلی دآستادانو په مجلس کښې یوزمانې پورې په بحث کښې پاتې
شوې چاوپې چه اقتداء صحیح نه ده ځکه په دې کښې دقوی بناپه ضعیف باندې لازم
راځی. ځکه چه دمقتدی تراویح سنت موكده دی. او دامام سنت موكده نه دی بلکه نفل
دی. او دنفلو نه سنت زائد قوی دی. او هغوی ددې صورت په هغه صورت باندې قیاس کړې
دې چه په هغې کښې فرض کونکې دنفلو کونکې پسې اقتداء او کړې. او بعضې وائی چه
جائز دی. نوچه دده په سقوط ختم او عدم سقوط کښې اختلاف واقع شو نوامام لره پکار
دی چه دویم ختم سره دتراویح نه په ځان باندې نذرکړې او داسې او وائی "الله علی ان اختم
 القرآن فی صلاة التراويح" چه دامام ختم واجب او دمقتدیانو اقتداء صحیح شی.

وتفصيله فی خزنة الرواية. (مجموعة الفتاوی ص ۲۰۵، ۲۰۴ جلد ۱ کتاب الصلوة)

﴿۱﴾ (مجموعة الفتاوی للکهنوی ص ۲۲۳ جلد ۱ کتاب الصلوة)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۲۲ جلد ۱ مبحث صلاة التراويح)

عن كنز الفتاوى ام قوماً فى التراویح وختم فیها ثم ام قوماً آخرین له ثواب الفضيلة ولهم ثواب الختم انتهى ﴿۱﴾ فهو الراجح لانه لا فرق بين الصالحين فى الاركان والواجبات فكيف يكون اقتداء القوى بالضعيف والاعتبار للصلاة دون شی آخر. فانهم حافظانو ته په ختم تراویح کښې پیسې ورکول هدیہ وی اجرت نه

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې په تراویح کښې تلاوت دقران مجید باندې اجرت اخستلو په باره کښې ستاسو صاحبانو رائي څه ده د بهار شریعت په څلورمه حصه کښې دى چې وئیلو اوریدلو والا ډیرکسان دا اووائى چې نه اخلو اونه ورکوو. اوبیا روستو واخلى. نودې هیڅ خبره نشته آیا داصحیح ده؟ بینوا توجروا.

المستفتی: گل محمد خطیب مرکزی جامع مسجد تهی

تله گنگ کیمل پور- ۱۹۲۹ء/۵/۱.

الجواب: دچندې ورکونکو طرفته مراجعت کولو نه معلومېږي چې داپيسې کومې چې حافظ ته ورکولې کيږي دا دتحفې په طور باندې دى. او دتحفې په اخستلو او ورکولو کښې که هغه معروف وي يا مشروط وي هيڅ حرج نشته والخرج انما هو فى الاجرة سواء كانت مشروطة او معروفة وکلتا هما متفیان لعدم عقد الاجارة بالقول ولا بالتعاطى فتدبر. دغه شان که دا اومنلې شى چې دا معروف اجرت دې بياهم په دې کښې څه حرج نشته. ځکه چې حافظانو ته دارقم صرف د ختم القرآن په معاوضه کښې نه ورکولې کيږي. اونه صرف دامامت په معاوضه کښې ورکولې شى. بلکه حافظانو ته داپيسې هغه وخت ورکولې شى چې کله امام جوړ شى په تراویح کښې ټول قرآن رکن قرات جوړ کړى يعنې دا

امامت خاصہ معاوضہ دہ او پہ امامت باندی اجرت اخستل پہ مفتی بہ قول سرہ جائز دی۔ (۱)

کما لا یخفی علی من راجع الی کتاب الاجارات، وماروی انه علیہ الصلاة والسلام قال اقرءوا القرآن ولا تأکلوا به، فانما هو امر من الاقراء لا من القراءة لان الفقهاء انما استدلوا به لعدم جواز اخذ الاجرة علی التعلیم فالتقریب انما یتم علی التقدير الاول فالهم وراجع الی العرف ومسئلة رزق القاضی۔ وهو الموفق

حافظ تہ پہ ختم تراویح کنبی د خہ ورکولو

پہ بارہ کنبی د ورکونکی نیت معتبر دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ پہ رمضان شریف کنبی یو حافظ د ختم قرآن د پارہ مقرر کرے شی ہغہ خہ غواہی نہ لیکن خلق ورتہ خامخا خہ ورکوی۔ نو اوس ددی بارہ کنبی د طریقہ بنہ دہ چہ دچا زہ غواہی حافظ تہ دے ورکری او کہ نہ د طریقہ چہ فلانکی فلانکی دومرہ دومرہ روپیہ ورکری۔ شرعی حکم خہ دے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی سمیع الحق اچینی پایان پشاور..... ۱۹۷۷ء/۹/۲۳۔

الجواب: د ورکونکی نیت معتبر دے لہذا دا دوارہ طریقہ برابر دی۔ یعنی کہ چرتہ ورکونکی د شکرانی او اکرام نیت کرے وی نو بغیر اختلاف نہ جائز دی۔ او کہ د قیس یعنی (اجرت) نیت ئی کرے وی نو ہغی کنبی اختلاف دے۔

مال اکثر الاکابر الی علم الجواز لانہا اجرة التلاوة ومال البعض الی الجواز لانہا اجرة

الامامة المقيدة بقراءة مخصوصة وهو الاقوى والاول احوط ﴿۲﴾۔ وهو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: ویفتی الیوم بصحتها لتعلیم القرآن والفقه والامامة (الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۳۸ جلد ۵ باب الاجارة الفاسدة)

﴿۲﴾ وقال فی المنہاج: واماماً یعطى الحفاظ فی رمضان عند ختم القرآن فالحق انه جائز لانہا ہدیہ معروفہ لیست باجرة ویشہد لہ حدیث الترمذی عن انس رضی اللہ عنہ ان رجلاً من کلاب سأل النبی ﷺ عن عصب الفحل فنہا فقال یا رسول اللہ انا نطرق الفحل فنکرم فرخص لہ فی الکرامة والاعتبار لنية الدافع دون الآخذ فافهم ولو سلم انه اجرة فلا حرج فیہ ایضاً لانہا لیست عوض التلاوة البحتة ولا الامامة البحتة بل هی عوض الامامة المسنونة المخصوصة ولا ضہر فی اخذ الاجرة علی الامامة المقيدة... (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

حافظ ته څه ورکول دصلي مکافات او اکرام

په طور معروف دی د اجرت په طور نه

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه د المعروف کالمشروط په طور سره چه په رمضان شريف کښې حافظ ته کوم رقم ورکولې شي دا اجرت ورکول جائز دی يا نه؟ مادي خلقو ته خوځلي او وئيل چه تاسو خامخاد حافظ صاحب خدمت کول غواړئ نو مخکښې ولې نه ورکوئ خاص د ختم قران په شپه باندې ورکول صحيح نه دی ځکه اجرت مقررول او د قرآن لوستل حرام دی. وغيره وغيره. لهذا تاسو صاحبان دامسئله اوليکئ؟ او راوليکئ چه خلق ددې قبيح کار نه بندشي؟ بينوا تو جوړوا

المستفتي: محمد عزيز الله خطيب جامع مسجد ډيره لال حيد آباد سنده

الجواب: حافظ ته چه کوم رقم ورکولې شي هغه غالباً صله، مکافات او اکرام وی. اجرت مشروط يا معروف نه وی ځکه چه نه عقد اجاره موجود ده اونه څه اشتراط متحقق دې او نه په يو خاص اجرت باندې عرف جاری دې. اونه حافظ د حاکم او قاضي سره مطالبه کولې شي. په خلاف د مزدور او اجير چه دهغه اجرت په شرط يا عرف سره معلومېږي. او هغه مرافعه الی القاضی هم کولې شي. نو حافظ ته دا پيسې ورکول جائز دی: يدل عليه ما روی الترمذی عن انس رضي الله عنه ان رجلاً من کلاب سال النبي ﷺ عن عسب الفحل فنهاه فقال انا نطرق الفحل فنكرمه فرخص له في الكرامة. (۱). د دينه علاوه خبره داده چه دا رقم حافظ ته صرف د ختم القران په وجه نشي ورکولې. لکه چه څنگه ئې صرف د امامت په وجه نشي ورکولې. بلکه دا رقم په امامت مخصوصه (چه دهغې د قرأت رکن ټول قران دې) باندې ورکولې شي نو دې رقم ته مونږ ناجائز نه شو وئيلې. وآراء الاكابر فيه مختلفة.

نوبت: دا جواب زموږ د علاقې په عرف باندې مېنې دې. وهو الموفق.

(بقيه حاشيه) بمكان اوزمان او قرأة سورة وسور هذا. (منهاج السنن شرح جامع السنن

لترمذی ص ۹۰ جلد ۲ باب کراهية ان ياخذ الموزن على الاذان الاجر)

﴿ ۱ ﴾ (سنن الترمذی ص ۱۵۳ جلد ۱ باب ما جاء في كراهية عسب الفحل)

په تراویح کښې قرأت تیزول او قومه او جلسه پریخودل منکرات او مکروهات دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د تراویح په مونځ کښې دومره تیزی کول چې په قرأت، رکوع، سجده، قومه او جلسه وغیره کښې دومره لنډوالې او کړۍ چې د مونځ هغه اصلیت بالکل ختم شی آیا دغه شان ډیر زر تر تراویح کول جائز دی؟ بیا توجروا.

المستفتی: محمد فرید عرف فریدی شهر مردان ۲۴ / رمضان ۱۴۰۲ هـ.
الجواب: د جماتونو د امامانو په تراویح کښې دا تیز قرأت، د قومي او جلسې پریخودل وغیره ټول په ټوله منکرات او مکروهات دی.
کما فی شرح التئیر علی هامش ردالمحتار ص ۲۷۵ جلد ۱ ویجتنب المنکرات هدرمة القراءة وترک تعوذ وتسمیة وطمانیة وتسبیح واستراحة ﴿۱﴾. وهو الموافق

په لاوډ سپیکر باندې تراویح کول او په اوریدونکو باندې د سجده تلاوت د لازم کیدلو مسئله

سوال: علمائې دین مسئلې باره کښې څه فرمائی (۱). په رمضان المبارک کښې قرآن پاک ختم په لاوډ سپیکر سره په اوچت آواز وئیل جائز دی یا نه؟
(۲). سجده تلاوت چې کوم عام خلق آوری هغه اکثرې اودسه وی د هغوی په ذمه سجده تلاوت واجبېری یا نه؟ (۳). دغه دوران کښې خلق په بازارونو حجرو او کورونو کښې گپ شپ لگوی آیا دا خلق په گناه کښې واقع کېږي یا نه؟ بیا توجروا
المستفتی: مولانا شمس العارفین عرف قریشي صاحب حق صاحب کانگره چارسده ۱۹۷۲/۱۰/۱۴
الجواب: (۱). په لاوډ سپیکر باندې تراویح کول (او ختم کول) بذات خود ممنوع نه دی. البته د تکلیف رسولو او د آوازونو د اشتباه وغیره عوارضوپه وجه به ممنوع وی. (۲). (۳). اهل فن ته د مراجعت کولو نه پس معلومېږي چې په دې آلې سره

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۲۳ جلد ۱ قبیل باب ادراک الفریضة)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: وفي حاشيه الحموى عن الامام الشعراني ۲۱

العلماء سلفاً وخلفاً على استحباب ذكر الجماعة في المساجد..... (بقیه حاشیه په راروانه)

اصلی آواز اوچت شی او اوریدلے کیری نو ددی تحقیق پہ بناء باندی بہ پہ
تولو اوریدونکو باندی سجده تلاوت لازم وی۔ چہ یو عبادت دی گناہ نہ دہ
والاسرار ادب لمن یقرا خارج الصلاة فافهم۔ (۱)۔ (۳)۔ داخلق پخپلہ دجرم
ارتکاب کوی حافظ صاحب خو خہ جرم نہ دی کرے۔ (۲)۔

نوٹ: پہ مقامی با اثرہ مسلمانانو باندی ضروری دی چہ پہ اوچت آواز سرہ
ریڈیو وغیرہ غبولو دتکلیف نہ دیندار خلق او مونع گذارہ اوبیماران بج
کری۔ و هو الموفق۔

پہ لاؤد سپیکر د شینی د ختم حکم

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ لاؤد سپیکر باندی
د شینی ختم جائز دی یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: نامعلوم..... ۱۸/جمادی الاول ۱۴۰۲ھ۔

الجواب: پہ لاؤد سپیکر باندی تلاوت او ذکر کول بذات خود جائز دی البتہ
ایذا پہ صورت کنبی ناجائز دی۔

کما یشیر الیہ ما رواہ الحموی عن الامام الشعرانی اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی
استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرہا الا ان یشوش جہرہم علی نائم او

(بقیہ حاشیہ) وغیرہا الا ان یشوش جہرہم علی نائم او مصل او قارئ۔

(ردالمحتار علی هامش الدرالمختار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذکر باب
ما یفسد الصلاہ وما یکرہ فیہا)

﴿۱﴾ قال ابن عابدین: (قوله واستحسن اخفاءها الخ) لانه لو جهر بها لصار موجبا عليهم
شيئا بما يتكاسلون عن ادائه فيقعون في المعصية فان كانوا متهمين جهر بها بحر عن البدائع
قال في المحيط بشرط ان يقع في قلبه ان لا يشق عليهم اداء السجدة فان وقع اخفاها.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۷۶ جلد ۱ قبیل باب صلاة المسافر)

﴿۲﴾ وفي الهنديه: رفع الصوت عند سماع القرآن والوعظ مكروه.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۳۱۹ جلد ۵ الباب الرابع فی الصلاة والتسبیح وقرآۃ القرآن الخ)

مصل الخ (ردالمحتار) (۱) لیکن چہ کوم سرے پہ لاؤد سپیکر سرہ ریکارڈنگ باندی انکار نہ کوی دھغہ پہ شبینہ باندی انکار کول دالتفات قابل نہ دی. وهوالموفق

دَ رمضان نہ علاوہ پہ درے شیو کنبی دَ

رسوماتو نہ پاک دَ شبینی ختم جائز دی

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَ رمضان نہ علاوہ دَ قران پاک داسی شبینہ چہ دَ مروجہ رسوماتو نہ پاک وی جائز دہ یا نہ؟ (۱). چہ پہ هغی کنبی پہ جماعت کنبی دَ شرکت کولو دعوت نہ وی ورکری شوی مقتدیان صرف دوه وی. (۲). دلاؤد سپیکر آواز دَ جماعت نہ بهرنہ حی. (۳). سامعین پہ جماعت کنبی پہ ادب سرہ سماعت کوی. (۴). قاری صاحب پہ نوافلو کنبی قران پاک پہ اوچت آواز سرہ وائی. (۵). آنحضرت ﷺ او دامت ٔولو اکابرینو تہ ایصال ثواب مقصود وی. (۶). شبینہ پہ درے شیو کنبی وی؟ بینوا توجروا المستفتی: نصرالله رحیمی مسجد زکریا فیصل آباد..... ۱۴۰۹ھ

الجواب: ظاہری طور سرہ داشبینہ جائز دہ دَ فقہی دَ قواعدو سرہ متصادم نہ دہ، وهوالموفق.

اتہ رکعتہ تراویح کونکی پہ غلط فہمی کنبی مبتلا دی

سوال: علمائی دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ یوسری وائی اتہ (۸) رکعتہ تراویح دی او شل رکعتہ ثابت نہ دی آیا دَ هغہ دا خبرہ صحیح دہ؟ بینوا توجروا المستفتی: حافظ محمد یوسف سرکی اٹک..... ۳۰/ذی الحجہ ۱۴۰۲ھ

الجواب: کوم خلق چہ اتہ رکعتہ تراویح منی هغہ پہ غلط فہمی کنبی مبتلا دی هغوی نہ پہ تراویح او تهجدو کنبی فرق کوی او نہ دَ حدیث پہ الفاظو فی رمضان وغیرہ کنبی غور کوی، پہ غیر رمضان کنبی تهجد کولی شی تراویح نہ. ددینہ علاوہ دَ نورو تصریحاتو نہ هم سترگی پتوی. من کان فی هذہ

﴿۱﴾ (ردالمحتار) هامش الدر المختار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذکر باب ما یفسد الصلاة وما یکره فیها

اعمیٰ فهو فی الآخرة اعمیٰ، وهو ما رواه البيهقي عن ابن عباس انه عليه السلام صلى في رمضان عشرين ركعة سوى الوتر ﴿١﴾ وقال البيهقي استقر الامر على عشرين وقال ايضاً كانوا يصلون عشرين ركعة في عهد عمر وعثمان وعلي ولحق كنز العمال ان ابياً رضى الله عنه كان يصلى لهم عشرين ركعة، وروى مالك عن يزيد بن رومان مثله ﴿٢﴾ . وهو الموفق

تراويح ثل ركعتہ دی پہ خیر القرون کنبی اتہ رکعتہ د چامذہب ہم نہ دی
سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د اہل حدیثو د طرفہ یو اشتہار شائع شوے دی پہ ہغے کنبی دی چہ ثل رکعتہ ثابت نہ دی البتہ اتہ رکعتہ تراويح د احادیثو نہ ثابت دی. او ثل کول مستحب دی. خوشنت نہ دی. نو آیا تراويح واقعی ثل رکعتہ ثابت نہ دی؟ او آیا واقعی اتہ رکعتہ ثابت دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: شیر احمد خطیب جامع مسجد جوہی.

الجواب: واضحہ دی وی چہ تراويح او تہجد جدا جدا مونخونہ دی تہجد تو ل کال زمونہ پہ نزد مسنون او مستحب دی او تراويح صرف پہ رمضان کنبی کول سنت موکدہ دی. درمضان نہ علاوہ پہ نور و میاشتو کنبی تراويح کول دچاہ نہ دہم مسنون نہ دی. لہذا دا حدیث (چہ اہل حدیث وغیرہ ئی پہ استدلال کنبی پیش کوی)، لایزید فی رمضان ولا فی غیرہ الحدیث پہ تہجد و بانڈی محمول دی پہ تراويح نہ بدلیل ولا فی غیرہ، او پہ غالبو اوقاتو حمل دی پہ دوام نہ بثبوت الزیادۃ فی روایات. آخری، نو دی حدیث سرہ د تراويح پہ شمار استدلال کول د منلو قابل نہ دی.

﴿١﴾ (السنن الكبرى للبيهقي ص ٢٩٨ جلد ٢ باب ما روى في عدد ركعات القيام في شهر رمضان)
 ﴿٢﴾ عن يزيد بن رومان: قال كان الناس يقومون في زمان عمر بن الخطاب رضى الله عنه في رمضان بثلاث وعشرين ركعة. (السنن الكبرى للبيهقي ص ٢٩٩ جلد ٢ باب ما روى في عدد ركعات القيام في شهر رمضان)

نعم روى ابن خزيمة عن جابر رضى الله عنه عن النبي ﷺ ثمان ركعات ثم اوتر لانه فعل ليلة واحدة ليدل على نفى الزيادة فى تلك الليلة ولا فى غيرها ومع ذلك اتفق جمهور الصحابة والتابعين على عشرين فى آخر الامر دون ثمان، قال البيهقى ثم استقر الامر على عشرين وقال ايضا بالعناد صحيح انهم كانوا يقومون على عهد عمر بعشرين ركعة ﴿١﴾ وعلى عهد عثمان وعلى وفى كنزل العمال ان ابي رضى الله عنه صلى بهم عشرين ركعة وروى الامام مالك عن يزيد بن رومان كان الناس يقومون فى زمن عمر بن الخطاب بثلاث وعشرين ركعة ﴿٢﴾ وماروى عن مالك ان عمر امر ابي بن كعب وتميما الدارى ان يقوموا للناس باحدى عشر ركعة ﴿٣﴾ فقال ابن عبد البر هذا وهم من مالك وقال البيهقى وابن حبيب المالكى انه فى اول الامر ثم استقر الامر على عشرين قلت فالراجح هو العشرون دون الثمانية لانه معمول الخلفاء الراشدين وقال رسول الله ﷺ عليكم بسنتى وسنة الخلفاء الراشدين المهديين ﴿٤﴾ ولان العدد لا يعرف بالعقل فهذا وان كان موقوفا ظاهرا لانه مرفوع حكما والقياس يويدنا لان السنن مكملات الفرائض وهى عشرون مع الوتر فافهم. ولا تكن من اهل البخارى وكن من اهل الحديث،

هم داوود ده چه مونړ او امام شافعى او اهل مكه شلو ته ترجيح وركوو. او تعجب دادې چه د خير القرون په امامانو كښې اته ركعته ده چا مذهب نه دي. وهو الموفق.

- ﴿١﴾ (السنن الكبرى للبيهقى ص ٢٩٩ جلد ٢ باب ما روى فى عدد ركعات القيام فى شهر رمضان)
 ﴿٢﴾ (السنن الكبرى للبيهقى ص ٢٩٩ جلد ٢ باب ما روى فى عدد ركعات القيام فى شهر رمضان)
 ﴿٣﴾ (السنن الكبرى للبيهقى ص ٢٩٨ جلد ٢ باب ما روى فى عدد ركعات القيام فى شهر رمضان)
 ﴿٤﴾ (مشکوٰۃ المصابيح ص ٣٠ جلد ١ الفصل الثانى باب الاعتصام بالكتاب والسنة)

المنهج الصحيح في ركعات التراويح

اهل ظاهر عام طور سرہ دا کوشش کوی چہ عوام دَخیر القرون دَامامانو نہ بدگمانہ کړی او یو څو احادیث دَعوامو مخې ته کیږدی چہ امت په فروعی مسائلو کښې مبتلا کړی او تفرقه بازی کوی. دَهغې نه یوه د تراویح د رکعتونو د شمار مسئلہ ده. چہ ډیره په زور او شور سرہ پیش کولې شی. حضرت مفتی مدظلہ، د احادیثو او دلیلونو په رنرا کښې دَهغوی په رد کښې دامقالہ لیکلې وه چہ په بعضو ماہنامو کښې شائع شوې وه، دې باب سرہ د تعلق لرلو په وجه فتاویٰ کښې شامل کولې شی چہ استفاده کښې زیادت راشی. (از مرتب).

واضحہ دې وی چہ په رمضان المبارک کښې د تراویح مونځ کول سنت مؤکده دی.

کما صرح به فی الہندیہ وشرح التتویر ومراقی الفلاح والجوہرۃ من کتب الحنفیۃ و فی الروضۃ والتوشیح من کتب الشافعیۃ والشرح الکبیر من کتب المالکیۃ والروض ونیل المآرب من کتب الحنبلیۃ.

البتہ د تراویح په شمار کښې اختلاف دې د امام ابو حنیفہ او امام شافعی رحمہما اللہ په نزد د دې مونځ د رکعتونو شمیر شل دې.

کما صرح به فی البدائع وغیرہ من کتب الحنفیۃ، و فی المجموع من کتب الشافعیۃ وهی رواۃ عن مالک کما فی شرح المہذب، واختار ابو عمر ابن عبد البر المالکی کما فی شرح التقریب و ذکرہ ابن رشد فی البدایۃ عن احمد و رواہ ابن قدامہ فی المغنی عن احمد.

او ابن قاسم په مدونہ کښې د امام مالک نہ روایت کړې چہ تراویح ۳۲ رکعتہ دی. او وتر درې (۳) رکعتہ دی. او امام ترمذی د امام احمد نہ روایت کړې دې چہ هغه د څہ خاص شمیر قائل نہ دې. دَهغه په نزد دې کښې توسیع ده اتر رکعتہ

شل رکعتہ او ۳۲ رکعتہ ٔول جائز دی. او د احنافوپہ مشائخو کنبی علامہ ابن الہمام رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ اتہ رکعتہ دَسنتِ رسول کیدلو پہ وجہ مؤکدہ دی. او شل رکعتہ دَسنتِ خلفائی راشدینو پہ وجہ سنتِ زائدہ دی. بہر حال ائمہ اربعہ او دہغوی پہ متبعینو کنبی چاہم دَا تہ رکعتونو نہ زیات (مثلاً شل رکعتہ) تہ بدعت یا مکروہ نہ دی وَّئیلی. البتہ بعضی غیر مقلدینواتہ رکعتہ مسنون گرځولې دی او ددپنہ پہ زیات تعداد باندې انکار کړې دی. او دا مسئلہ ئې د درې طلاقہ یو طلاق گرځولو مسئلې پشان دَبې علمہ او کم علمہ خلقو دَبکار دام جوړ کړې دی. اعاذنا اللہ من شرور الفرق الشاذة المخالفة عن السواد الاعظم.

غیر مقلدین د حضرت سیدہ عائشہ رضی اللہ عنہا پہ دې حدیث سرہ تمسک کوی. وهو ما رواه البخاری ما کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یزید فی رمضان ولا فی غیرہ علی احدی عشر رکعتة، یعنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بہ نہ پہ رمضان کنبی یوولسو (۱۱) رکعتونو باندې زیاتې کولو او نہ پہ غیر رمضان کنبی. (بخاری ص ۱۵۴ جلد ۱ کتاب التہجد)، دغہ شان داخلق د حضرت جابر رضی اللہ عنہ پہ دې حدیث سرہ دلیل نیسی. (وهو ما رواه ابن خزيمة وابن حبان انه عليه السلام قام بهم فی رمضان فصلى ثمانی رکعات ووتر. یعنی حضور اقدس صلی اللہ علیہ وسلم د صحابہ کرامو رضی اللہ عنہم سرہ) پہ رمضان کنبی قیام او کړو او اتہ رکعتہ مونخ ئې او کړو. او وتر ئې ہم او کړل. قال النیموی مدارہ علی عیسیٰ بن جاریة قال اللہبی قال ابن معین عنہ منا کبر، وقال النسائی منکر الحدیث وعنه ایضا متروک وقال ابو زرعة لا بأس به وقال فی الخلاصہ وثقه ابن حبان، وقال ابو داؤد منکر الحدیث انتهى.

دغہ شان داخلق د سائب بن یزید پہ حدیث سرہ تمسک کوی. وهو ما رواه مالک فی الموطا، انه قال امر عمر بن الخطاب ابی بکر بن کعب وقيم الداری ان يقوم للناس باحدى عشر رکعة. جمهور د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ د دې حدیث نہ استدلال کوی.

وهو مارواه ابن ابی شیبہ والطبرانی والبيهقي انه عليه الصلوة والسلام يصلي في رمضان عشرين ركعة سوى الوتر، یعنی حضور ﷺ به په رمضان المبارک کښې د وترو نه علاوه شل رکعتو مونځ کولو. قال الزيلعي هو معلول بابي شيبه وهو متفق على ضعفه، ددې حديث د معلول کيدلو باوجود په دې سره استدلال صحيح دې ځکه چې دا حديث امت قبول کړې دې. او امام ابن قسيم او امام سيوطي وغيرهما عليه السلام تصريح کړې چې کوم حديث امت قبول کړی نو هغه به صحيح گرځولې شي. اگرکه هغه حديث د سند په لحاظ سره صحيح نه وي دغه شان دې حديث ته د خلفائي راشدينو په تعامل سره ډير لوټي تائيد او قوت حاصل شوې دې.

دغه شان جمهور د امام بيهقي د سنن کبری په حديث سره استدلال کوي. وهو مارواه يزيد بن خصيفة عن السائب بن يزيد قال كانوا يقولون على عهد عمر بن الخطاب في رمضان عشرين ركعة وفي عهد عثمان وعلي. ددې حديث نه په واضح انداز ثابتېږي چې د خلفائي راشدينو په زمانه کښې په شلو رکعتونو عمل راغلې. او دې باندې تعامل او توارث پاتې شوې دې. او د عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين (رواه ابن ماجه وغيره) حديث په بناء چې څنگه د سنت رسول اتباع ضروري ده دغه شان د سنت خلفائي راشدينو اتباع هم ضروري ده. او د دينه اعراض يا په دې باندې اعتراض د حديث رسول او قول رسول نه اعراض او په هغې اعتراض دې. اعاذنا الله تعالى منه

دغه شان د خلفائي راشدينو داسې سنت دې چې د هغې ادراک په عقل او اجتهاد سره نه کېږي ځکه چې د يو څيز شمير او مقدار په فکر او رأي سره نشي متعين کيدلې. نو داسې سنت په حقيقت کښې د رسول سنت وي. واضحه دې وي چې اهل ظاهر دا حديث سنداً او متناً معلول گرځولې دې ځکه چې امام آجری د امام ابو داود نه روايت کړې چې امام احمد يزيدي بن

الخصیفة ته منكر الحديث وئيلي دي. دغه شان اهل ظاهر وائی چه دا حدیث متناً مضطرب دي ددي په بعضي روايتونو کښي يوولس رکعتہ کول هم مروی دی. کما رواه المالک فی الموطا، دغه شان دا حدیث د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا د حدیث سره معارض دي چه هغه ددي حدیث نه قوی دي.

جمهورو ددي اعتراضاتو اهل ظاهر ته سخت سخت جوابات ورکړي دي. اول دا چه ائمه و ددي حدیث تلقی کړي ده او دائي اخستي دي او خطیب په خپل کتاب کتاب الفقه والتفقه کښي او ابن قیم په اعلام الموقعين، کښي او علامه سیوطی په تدریب الراوی کښي او ابن عبدالبر په استذکار کښي او نورو فنونو والو په خپلو تالیفاتو کښي دا قاعده لیکلې ده چه دکوم حدیث د اهل علم تلقی او کړی نو دا تلقی ددي حدیث د صحت شهادت عادلہ دي. دویم دا چه یزید بن خصیفة مشهور تابعی دي. دده نه امام مالک، امام بخاری، او امام مسلم وغیرهم روایت نقل کړی. ابن حبان هم دي ثقه گرځولي دي. کما فی تهذیب التهذیب، وتهذیب الکمال للمزی، والهدی الساری، او حافظ ابن حجر رحمہ اللہ په الهدی الساری کښي د آجری د روایت دا جواب ورکړي دي چه امام احمد بن حنبل د اثرم په روایت کښي ده ته ثقه وئيلي دي. او دائي وئيلي دي چه امام احمد هغه راوی ته منکر الحدیث. وائی چه هغه په خپلو اقرانو کښي د یو حدیث په روایت کولو کښي متفرد وی. او دا مسلمہ قاعده. ده چه د ثقه راوی تفرد مقبول وی، ترخوچه په دلیل سره دهغي غلط کیدل ثابت شوي نه وی. نوپس په دي بناء باندې به د یزید بن خصیفة حدیث مقبول وی.

داضطراب د دعوي جواب دا دي چه ابن عبدالبر او ابوبکر بن العربی د احدى عشر، والا روایت د امام مالک وهم گرځولي لیکن چونکه عبدالعزيز بن محمد اویحیی بن سعید القطان د امام مالک متابع دی. کما لا یخفی علی من راجع الی سنن سعید بن منصور ومصنف ابن ابی شیبہ. لهذا د امام مالک په وهم کښي پریوتل نا قابل تسلیم دی. حافظ ابن حجر رحمہ اللہ دا

اختلاف د اوقاتو پہ اختلاف باندی حمل کړې یعنی چه کله به ئې اوږد
قرأت کولو نو اته یادولس رکعت به ئې کول او چه مختصر قرأت به ئې کولو
نوشل رکعت به ئې کول.

کما قال الشعرانی فی کشف الغمۃ کانوا یصلونها فی اول زمان عمر بثلاث عشر رکعة
ثم عمر امر بفعلها ثلاثا وعشرين رکعة ثلاث لها وتر، واستقر الامر على ذلك قال
النیموی کما استقر الامر فی خلافته على ضرب الثمانین فی الخمر وکما استقر الامر
على النهی عن بیع امهات الاولاد وکما استقر الامر على اربع تکبیرات الجنائز وکما
استقر الامر على القراءة فی خلافة عثمان رضی الله عنه کما فی الاوجز،

اودا مسلمہ قاعدہ ده چه په ترجیح او تطبیق سره اعتراض ساقطیږي.
د اهل ظاهر دا اعتراض چه دیزید حدیث د حضرت عائشه د حدیث
سره معارض دي چه هغه اقوی دي جواب دا دي چه دیزید او حضرت عائشه
په حدیثونو کښې هیڅ تعارض نشته. ځکه چه د عائشه په حدیث کښې ددغي
رکعتونو نه مراد د تهجد و مونځ دي قیام تراویح او قیام رمضان نه، ځکه چه
په غیر رمضان کښې تراویح نشي کولي. او عند التحقيق تراویح او تهجد ځان
ځانله حقائق دي. او که دا او منلي شي چه تهجد او تراویح ځان ځانله مونځونه
نه دي نو اهل ظاهر ته وئيلي کيږي چه د حضرت عائشه په حدیث کښې هم
اختلاف دي ځکه چه امام بخاری په صحیح البخاری په باب ما یقرا فی رکعتي
الفجر، کښې د حضرت عائشه صديقه رضی الله عنها نه ده دیارلس رکعتونو حدیث
روایت کړې دي. ولفظه کان رسول الله ﷺ یصلی باللیل ثلاث عشرة رکعة ثم
یصلی اذا سمع النداء بالصبح رکعتین، ددې اختلاف او تعارض اهل ظاهر شه
جواب ورکوي؟ که اهل ظاهر دا جواب ورکوي چه احدى عشر، والا روایت په
غالب حالاتو باندې حمل دي او زیادت په بعضي اوقاتو باندې حمل
دي. نو ددې اهل ظاهر په اته رکعتونو باندې جمود او کلک کیدل باطل شو
او پخپله توره باندې قتل شول او که اهل ظاهر ددې تطبیق نه اعراض کوي

نو دا اختلاف په وجه باندې د حضرت عائشه رضی اللہ عنہا دواړه روایتونه ساقط شول او دیزید بن خصیفه حدیث بلا تعارض پاتې شو او واجب العمل شو. واضحه دې وی چې د جمهورو مسلک د نظر او شواهدو په رنړا سره هم قوی دې. ځکه چې په ورځ شپه کنبې شل رکعتہ اعتقادی او عملی فرائض دی، نومناسب داده چې تر اویح هم چې د فرضو مکملات دی شل رکعتہ دی. لکه چې سنن قبله او بعدیه هم شل رکعتہ دی. د اهل ظاهر د دلائلو جوابونه دا دی چې د حضرت عائشه رضی اللہ عنہا حدیث په تهجد و باندې محمول دې نه دا چې په تراویح باندې. او په غالب باندې محمول دې نه دا چې په دائم باندې. ځنې نو د حضرت عائشه رضی اللہ عنہا روایتونه به متعارض شی. بلکه امام احمد په زیادات مسند کنبې د حضرت علی رضی اللہ عنہ نه په اسناد حسن سره روایت کړې دې چې حضور اکرم صلی اللہ علیہ وسلم به په شپه کنبې شپاړس رکعتہ نفل کول. دغه شان د حضرت عائشه رضی اللہ عنہا دا حدیث په ابتداء باندې محمول دې هغه وخت چې په شلو رکعتونو باندې استقرار نه وو شوي.

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ د روایت نه حافظ ابن حجر دا جواب کړې. لا کنه فعل جزء فی لیلة واحدة لا يدل على نفی الزيادة تلك الليلة، او دویم جواب دا دې چې دا په ابتداء الامر باندې محمول دې. و قد مر سابقا جواب حدیث السائب. او دا خبره دې واضحه وی چې د ابن الهمام سره نورو مشائخو اتفاق نه دې کړې ځکه چې د ابن عباس رضی اللہ عنہ په روایت کنبې شل رکعتہ کول د فعل رسول، نه ثابت دی. دغه شان په حدیث، علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدين کنبې د علیکم لفظ سنت رسول او سنت خلفاء دواړو ته یو شان متوجي دې نو په دواړو کنبې فرق کول د پوهې نه او چتې خبرې دی. دا سنت د خلفاء اگرچه ظاهراً موقوف دې لیکن په حقیقت کنبې مرفوع دې.

لعلم کونه مدرکاً بالرأی والقیاس وهو الموفق والهادی،
وصلی الله تعالیٰ علی سیدنا خیر خلقه محمد وآله واصحابه واتباعه اجمعین.

شبینہ بدعت نہ دی جائز دہ

علمائے دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ زمونہ پہ محلہ کنبی تقریباً دینخلس شل کالو راسی درمضان پہ آخری درے شیو کنبی شبینہ کولی شی سامعین ئی یرپہ شوق سرہ اوری دہغی دلیل دا دی چہ ہفتہ یوہ نیمہ ہفتہ مخکنبی دپروگرام متعلق تیوس کوی پہ چاباندی ہیخ قسم دباؤ (زور) نہ وی او نہ پکنبی شوک مجبوراً شاملیری قاریان او حافظان ہم پہ شوق سرہ لولی خہ دنیا وی لالچ او دقائدی طمع ئی نہ وی بعضی خلق پہ خپلہ خوشحالی پہ اقتداء کنبی نیت تری او اوری او بعضی دغہ شان پہ جہات کنبی ناست وی اوری دتیرو پنخلس شلو نہ چاہیخ شکایت نہ دی کپی لیکن تیرکال یو سری او وئیل چہ دا بدعت دی، پہ دی سرہ خلقو تہ تکلیف رسیری دشبینی اہتمام دشریعت پہ رنرا کنبی خنگہ دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: حافظ بشیر احمد حافظ آباد گوجرانوالہ..... ۳/نومبر ۱۹۷۴ء

الجواب: دسلف صالحینو نہ ورخ شپہ کنبی یو ختم کول بلکہ ددینہ زیات ختمونہ کول مروی لہذا دیتہ بہ بدعت نہ وئیلی کیری البتہ افضل بہ نہ وی قال الامام السيوطی فی الاتقان ص ۱۰۳ جلد ۱ وقد كان للسلف فی قدر القراءة عادات فاكثر ماورد فی كثرة القراءة من كان يختم فی اليوم والليلة ثمان ختمات اربعاً فی الليل واربعاً فی النهار ويليه من كان يختم فی اليوم والليلة اربعاً الخ ﴿۱﴾ ولقد الف مولانا الکهنوی فیہ الرسالة المسماة بالاکثار فی العبادة لیست ببدة فلیراجع ﴿۲﴾ وهو الموفق

﴿۱﴾ (الاتقان فی علوم القرآن ص ۱۰۳ جلد ۱ النوع الخامس والثلاثون فی آداب تلاوته)
﴿۲﴾ البتہ پہ شبینہ کنبی ضرورت نہ دزیات جہرا جازت نشتہ چہ بیمار وغیرہ تہ ضرر او تکلیف نہ وی اویوئل چہ ختم شوے وی نوییا پہ شبینہ کنبی د عام مقتدیانو لحاظ ساتل پکار دی صرف د مخصوصو مقتدیانو نہ (سیف اللہ حقانی)

د دوو ترویحو په مینځ کښې ذکر یا الجهر کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه کوم خلق په تراویح کښې د دوو ترویحو په مینځ کښې په ناسته باندې ذکر بالجهر په زرو سره د لا اله الا الله، وائی یو سړې وائی چه دا حرام او بدعت دې او دلائل پیش کوی ادعوا ربکم تضرعا وخفیه دون الجهر، واذا سالک عبادی الخ، او د احادیثو نه هم حوالې ورکوی چه عبد الله بن مسعود رضی الله عنه ذا کرین بالجهر مبتدعین گرځولې وو او د جومات نه ئې بهرویستلې وو، او په زور سره ذکر کول ریاکاری، ځان بنودل حرام او مکروه دی دده په مقابلې کښې دویم کس وائی چه دمفتی به مسلک نه ته بې خبره ئې په مذکوره آیتونو کښې عند المفسرین دعا دمونځ نه بهر یا قرأت دمونځ مراد دې. لکه چه علامه بغوی هو الصحيح وئیلو سره فیصله کړې. او عبد الله بن مسعود خلق د ذکر بالجهر په وجه نه وو ویستلې بلکه په دې وجه چه دغه خلقو دامستقل عبادت گنړلو او کولو ئې. باقی که د فتاویٰ بزازیه پوره عبارت اولوستلې شی نو ذکر بالجهر ته به کله هم بدعت اونه وائی. بلکه صاحب د جاء الحق په ص ۳۵۷ کښې د حضرت عبد الله بن مسعود د خلقو لره د ویستلو وجه د بعضې مونځ گډاوو او په جماعت اول کښې خلل انداز کیدل ظاهر کړی دی. او ټول مفسرین او فقهاء فرمائی چه که په جهر سره نزدې والا کس ته ضرر یا تشویش وی نو ممنوع دی. مثلاً په خوا کښې مونځ گزار وی یا اوده وی گڼې ذکر بالجهر په مساجدو کښې خارج از مساجد کول افضل او مستحب دې. او د تراویح په باره کښې صاحب دمجالس الابرار په باب التراویح، کښې فرمائی ان شاء واسبحوا وهللوا اوسکتوا وهم مخیرون، علامه ابن حجر په فتح الباری کښې ذکر روستود مونځ نه په عنوان سره د حضرت عبد الله بن عباس رضی الله عنه نه د دې روایت لاندې ان رفع الصوت بالذکر حین ینصرف الناس من المكتوبه کان علی عهد

النبي ﷺ وقال ابن عباس كنت أعلم إذا انصرفوا بذلك سمعته، نقل فرمائی کہ دے میں دلیل علی جواز الجهر بالذكر عقب الصلاة، پہ ردالمحتار کنبی دی، اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرها، تفسیر روح البیان، سباحة الفكر بحوالہ مرقاة شرح مشکوٰۃ او خزینة الاسرار، کنبی مذکور دی کہ ریاکاری نہ وی نو پہ او چت آواز سرہ ذکر کول جائز دی، او مستحب دی چہ خوب او غفلت لری شی او پہ طبیعت کنبی خوشحالی وی۔ ددین عظمت وی، محلی، دکانو، کورونہ، اونپ او ترخناورو پوری گواہ جو رشی۔ شیخ محمد تھانوی رحمۃ اللہ علیہ فرمائی چہ حضور ﷺ بہ دمونخ نہ پس دخیلو صحابہ کرام رضی اللہ عنہم سرہ پہ او چت آواز سرہ تسبیح وتہلیل او ذکر کولو۔ (دلائل اذکار ص ۷۲)۔

علامہ گنگوہی پہ فتاویٰ رشیدیہ کنبی فرمائی ذکر جهر برابرہ خبرہ دہ چہ ہر ذکر وی دآمام ابوحنیفہ پہ نزد سیوا دہغی موقعونہ چہ جهری ثبوت وی ہلتہ مکروہ دی۔ او صاحبین او نور فقہاؤ او محدثینو پہ نزد جائز دی۔ او زمونہ دَمَشاخو مشرب دصاحبینو دمذہب اختیارول دی، ددے مسئلہ متعلق فیصلہ او کرے او بیان ئی کرے؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمود شاہ اوگی مانسہرہ ہزارہ..... ۱۹۷۴ء/۱۱/۱۴۔

الجواب: الذکر الجهری جائز خلاف الاولی الا عند الایذاء فانہ مکروہ، (۱)۔ الا اذا کان مطلوباً بشرعافانہ مشروع، وهو المصوب۔

د فرضو کولو نہ بغیر تراویح کول

الجواب: علمائی دین دے مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم سری دَعشاء د

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين: عن الامام الشعراني اجمع العلماء سلفاً وخلفاً علی استحباب ذکر الجماعة فی المساجد وغیرها الا ان يشوش جهرهم علی قائم او مصل او قارئ۔ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب فی رفع الصوت بالذکر باب ما یفسد الصلاة وما یکرہ فیہا)

مونخ فرض نہ وی کړې او تراویح شروع کړی. نو آیا د فرض کولو نه بغير داسې تراویح کولې شی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: ریاض الدین..... ۱۹۸۸ء/۹/۲۲.

الجواب: کوم امام چه فرض مونخ نه وی کړې نو هغې امام پسي اقتداء صحیح نه ده او نه دهغه ذمه د تراویح نه فارغیږي. کما فی الہندیہ ص ۱۲۲ جلد ۱ لان وقتها بعد اداء العشاء فيجب الاعادة اذا ادى قبل العشاء، (۱) ومعناه في الشرح الكبير ص ۳۸۵، (۲). هو الموفق.

د تراویح د مونخ نه پس د امام اجتماعي دعا غوښتل

سوال: علمائي دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائي چه زمونږ امام صاحب د تراویح د مونخ نه پس اجتماعي طور سره دعا غواړي آیا دا صحیح دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبد الرحمن اچهره لاهور ښار..... ۱۹۸۱ء/۹/۸.

الجواب: که دا دعا غوښتل د التزام په طور سره نه وی نو مکروه نه ده. (۳). وهو الموفق.

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱۵ جلد ۱ فصل فی التراویح)

﴿۲﴾ قال العلامة الحلبي: وقال القاضي الامام ابو علي النسفي الصحيح ان وقتها بعد العشاء لا تجوز قبلها سواء كانت بعد الوتر او قبله وهو المختار لانها نافلة سنة بعد العشاء بفعل وكذا المنقول من فعله عليه الصلوة والسلام فكانت تبعاً لها كسنتها وتقديم الصحابة لها على الوتر. (غنية المستملی ص ۳۸۵ فصل فی النوافل)

﴿۳﴾ قال المفتي الاعظم المفتي كفايت الله رحمه الله تعالى: (د دعا بعد السنن والنوافل) حکم دا دې چه که په هغې کښې څه قسم التزام نه وی او بهتر او افضل ئې نه گنړي او په پریخودونکي باندې ملامتیانه کوی او د اجتماع اهتمام نه کوی او امام ورته پابندولي نه شی نو که د سنتونه روستو کوم خلق اتفاقی طور سره موجود وی او دعا او غواړي نو جائز دی. (کفاية المفتی ص ۳۴۰ جلد ۳ سنن ونوافل نه پس د اجتماعي دعا ثبوت شته یا نه، فصل اول) (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

دَ مَخْصُوص شِیْنِی حَکَم

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ دے زمانہ کنبی دے شینے ختم پہ لاؤ سپیکر باندے دَنمود او نمائش دپارہ دومرہ زرزر کوی چہ پہ هغی کنبی دَ زیر فرق نہ وی آیا داسی شینہ پہ صحابہ کرام رضی اللہ عنہم او خیر القرون کنبی معمول وه آیا پہ دے طریقے سرہ شینہ کول جائز دی؟ بینوا توجروا
المستفتی: عبدالرشید ۳۰/۲/۱۹۸۴

الجواب: بشرط صدق مستفتی دا شینہ ناجائز او خلاف سنت ده، داسی شینہ پہ خیر القرون کنبی معمول نہ وه (۱). وهو الموفق.

دَ تَرَاوِیْح او وَتْرُو پِه مِیْنَخ کَنْبِی نَفْل کُول

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَ تراویح او وِتْرُو پِه مِیْنَخ کنبی نفل کول جائز دی یا ناجائز؟ بینوا توجروا.
المستفتی: عبدالرزاق مردان ۲/۱۰/۱۹۷۷

(بقیہ حاشیہ) مفتی عزیز الرحمن صاحب فرمائی: دَسنتو او نفلو نہ پس اجتماعی طور مقتدیان دَدعا پابند کول نہ دی پکار. دَفرضو نہ پس کہ مثلاً یو سرے کورته خئی او سنت کوی نو هغه ولے پابند کولے شی. او کہ خوک داسی او کپی هغه دَملامته کولو لائق نہ دی. او دارواج چہ دَسنتو او نفلو نہ پخپله هریو سرے کله فارغ شو دعا کوی او خئی یا فرضو نہ پس کورته خئی سنت کوی دے کنبی خہ تنگی نہ دی کول پکار.

(فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ص ۲۱۲ جلد ۲ باب مسائل سنن مؤکده)

﴿۱﴾ قال الحصكفي: ويجنب المنكرات هذمة القراءة وترك تعوذ وتسمية وطهارة وتسميح واستراحة. (الترالمختار على هامش ردالمحتار ص ۵۲۳ جلد ۱ مبحث التراويح)
وفي الهنليہ: ويكره الاسراع في القراءة وفي اداء الاركان كلها في السراجية.
(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۱۷ جلد ۱ فصل في التراويح)

الجواب: دوترو او تراویح پہ مینح کنبی نوافل کول جائز دی.

کما فی شرح التنویر ویجلس ندبا بین کل اربعة قدرها وکذا بین الخامسة والوتر
ویخیرون بین تسبیح وقرأة وسکوت وصلاة فرادی ﴿۱﴾. وهو الموفق

د نذر نفل کونکی پسی تراویح کول

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه د نذر نفل کونکی
پسې سنت تراویح کول صحیح دی یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حافظ تعویذ گل نریاب هنگو..... ۳/ جنوری ۱۹۸۳ء.

الجواب: دا اقتداء صحیح ده. هذابناء الادنی علی الاقوی (مجموعه الفتاوی). ﴿۲﴾.
وهو الموفق.

د پیغمبر ﷺ نه اته (۸) رکعتہ تراویح ثابت نه دی.

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه زمونږ یوملگری وائی
چه په رمضان المبارک کنبی اته رکعتہ تراویح کول پکار دی ځکه چه رسول
الله ﷺ نه د دینه زیات نقل نه دی.

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۲۲ جلد ۱ مبحث صلاه التراویح)

﴿۲﴾ علامه عبدالصی لکهنوی فرمائی: په اولنی اختلاف باندې یو ژور نظر اچولونه پس
دا معلومیږی چه تراویح او نور سنتونه اونفلونه په مطلق نیت او دنفلو سره پوره
کیږی لکه چه ابن همام ددې تحقیق کړې دې. او په دویم اختلاف باندې ژور نظر
کولو سره دا معلومیږی چه که تراویح کونکې نفل کونکی پسې اقتداء اوکړی نو
تراویح به ئې ادا شی. لیکن دکراحت نه خالی نه دی ځکه چه دې کنبې دسلفو
مخالفت دې. نو په داسې صورت کنبی بهتر ده چه امام څومره تراویح دبل جماعت
سره کول غواړی دهغې نذر دې اومنی او په دې طریقې سره دې هغه په ځان واجب
کړی نو دبناء القوی علی الضعیف والا شبهې نه به محفوظ شی.
(مجموعه الفتاوی ص ۲۳۵ جلد ۱ کتاب الصلوة).

او کہ ددینہ زیات یعنی شل رکعتہ او کروی نوپہ هغی کنبی ثواب نیشته آیا
داسی خہ دلیل شته چه دهغی نه داثابتہ وی چه تراویح اته رکعتہ دی؟ بینوا توجروا
المستفتی: محمد ثار سدوخیل پرانگ چار سده ۱۸/ صفر ۱۳۸۹ھ

الجواب: دپیغمبر ﷺ نه اته رکعتہ تراویح ثابت نه دی اونه دا دائمه اربعه
دمذهب دی (۱). داداهل حدیث مذهب دی چه من حیث التحقیق په غلطی
باندی دی وهوالموفق.

(۱) قال العلامة ابن عابدين: (قوله وهي عشرون ركعة) هو قول الجمهور وعليه عمل
الناس شرقا وغربا وعن مالك ست وثلاثون وذكر في الفتح مقتضى الدليل كون المسنون
منها ثمانية والباقي مستحبا وتامه في البحر وذكرت جوابه فيما علقته عليه.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۲۱ جلد ۱ مبحث صلاة التراویح)

وقال العلامة حسن الشرنبلالي: التراویح سنة كما في الخلاصة وهي موكدة كما
في الاختيار وروى اسد بن عمر وعن ابي يوسف قال سالت ابا حنيفة عن التراویح
وما فعله عمر رضي الله عنه فقال التراویح سنة موكدة ولم يتخرصه عمر من تلقاء
نفسه ولم يكن فيه مبتدعا ولم يامر به الا عن اصل لديه وعهد من رسول الله ﷺ
..... ثبت سنيتها بفعل النبي ﷺ وقوله قال عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين من
بعدي وقد واظب عليها عمر وعثمان وعلي رضي الله عنهم..... وقول بعضهم سنة
عمر لان الصحيح انها سنة النبي ﷺ، قال العلامة طحطاوي وفي الفتاوى الهندية
عن الجواهر هي سنة رسول الله ﷺ وقيل هي سنة عمر رضي الله عنه والاول اصح
وفي حاشية السيد علي العلامة مسكين وما قيل يكفر من يقول انها سنة عمر رضي
الله عنه كما تقوله الروافض فممنوع فقد صرح في كثير من المتداولات بانها سنة
عمر يعني يعني بالنظر لكونها عشرين ركعة وللمواظبة عليها وذلك لا يمنع كونها
سنة رسول الله ﷺ ايضا لما ذكرنا.

(حاشية الطحطاوي على المراقي الفلاح ص ۲۲۲ فصل في صلاة التراویح)

پہ ختم القرآن اجرت اود پنخہ خلونیت رویو نہ کم اجرت نہ اخستلومستله
 سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دختم القرآن کولو نہ
 پس پہ دے پیسی ورکول اخستل خہ حکم لری؟ دغہ شان داهم واضح کرے
 چہ واقعی پہ ختم القرآن باندے دے ۴۵ روپو نہ کم اجرت اخستل جائز نہ دی؟
 بینوا توجروا.

المستفتی: حافظ حجاج ولی بنوں ۸۸ء ۴۰۲.

الجواب: پہ ختم القرآن باندے اجرت اخستل جائز دی چہ کله ددنیوی مقصد
 دپارہ وی اوکھ دے ایصال ثواب دپارہ وی نو بیا اخستلو کنبی اختلاف دے او
 چہ کله تراویح کنبی وی نو دتحقیق پہ بناء باندے جائز دی (۱). اود ۴۵
 روپونہ کم نہ اخستلو والا مسئلہ فقہائی کراموضعیفہ او کمزوری گروہی
 فلیراجع الی ردالمحتار ص ۳۸ جلد ۵ وما نقل عن بعض الهوامش وعزی لحاوی
 الزاهدی من انه لا يجوز الاستیجار علی الختم باقل من خمسة واربعین درهما فخرج
 عما اتفق علیه اهل المذهب (۲). وهو الموفق.

﴿۱﴾ وفی المنہاج: واما اخذ الاجرة واعطاءها علی ایصال ثواب التلاوة فانکر علیہ اکثر
 الفقہاء لکن کلام البحر فی باب الوقف یدل علی الجواز وعبارة السراج الوہاج صریح فی
 ان جواز الاخذ هو القول الاصح ای عند تعین المكان فالاحوط هو الاجتناب ، واماما یعطى
 الحفاظ فی رمضان عند ختم القرآن فالحق انه جائز لانها هدیة معروفة لیست باجرة ویشهد
 له حدیث الترمذی عن انس ان رجلا من کلاب سأل النبی ﷺ عن عسب الفحل فنهاه فقال
 یا رسول الله انا نظرق الفحل فنکرم فرخص له فی الکرامة والاعتبار لنیة الدافع دون الآخذ
 فافهم، ولو سلم انه اجرة فلا حرج فیہ ایضا لانها لیست عوض التلاوة البتة ولا الامامة
 البتة بل هی عوض الامامة المسنونة المخصوصة ولا ضیر فی اخذ الاجرة علی الامامة
 المقيدة بمكان او زمان او قراءة سورة او سور هذا.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۹۰ جلد ۲ باب کراهیة الاجر علی الاذان)

﴿۲﴾ (ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۳۹ جلد ۵ مطلب تحریر مهم فی عدم جواز
 الاستیجار علی التلاوة والتہلیل باب الاجارة الفاسدة)

باب قضاء الفوائت

د نامعلومہ پاتی شووو مونخونو د قضا کولو طریقہ

وال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دثوکالوپاتی شووو
خلور رکعتونو والامونخ قضا بہ خنگہ کیڑی دعام فرضویشان یا دثفلو
پشان دغہ شان وتر او دمانام مونخ بہ خنگہ ادا کولے شی؟ اونیت بہ خنگہ
کول پکار وی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: خواجہ عبدالسلام ازارندرونو دضلع چترال... ۱۹۸۲ء/۵/۲۰

الجواب: دنامعلومہ قضاء کولو پہ صورت کنبی بہ فرائض دثفلو پشان کولے
کیڑی ټولو رکعتونو کنبی بہ سورت یو خائی کولے شی او درے رکعتونو
والا بہ ہم خلور رکعتیز کولے کیڑی. او د وتر و پہ دریم رکعت کنبی بہ قنوت
وئیلے کیڑی. پہ خلورم کنبی نہ حکہ چہ دانفل دی. (۱). اودنیت متعلق دے
داخبرہ واضحہ وی چہ داول نہ یا دآخر نہ شروع کرے یعنی اولنې صبا یا
آخرنې صبا وغیرہ داسې نیت بہ کوی. (۲). وهوالموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة سيد احمد الطحطاوى ومن قضى صلاة عمره مع انه لم يفته شيء منها احتياطاً..... والافضل ان يقرأ الى الاخيرتين السورة مع الفاتحة لانها نوافل من وجه فلان يقرأ الفاتحة والسورة في اربع الفرض..... ويقنت في الوتر ويقعد قد والتشهد في ثالثه ثم يصلى ركعة رابعة فان كان وترافقد اذاه..... وكذا يصلى المغرب اربعا بثلاث قعدات.

(طحطاوى على المراقى الفلاح ص ۲۴۳ قبیل باب ادراك الفريضة)

﴿۲﴾ قال العلامة حسن بن عمار الشرنبلالى فاذا اراد تسهل الامر عليه نوى اول ظهر (وقوله عليه) ادرك وقته ولم يصله فاذا نواه كذلك فيما يصليه يصير اوله ليصبح بمثل ذلك وهكذا او ان شاء نوى اخره فيقول اصلى اخر ظهر ادركته ولم اصله فاذا فعل كذلك فيما يليه يصير آخر بالنظر لما قبله فيحصل العين.

(مراقى الفلاح على هامش حاشية الطحطاوى ص ۲۴۲ باب قضاء الفوائت)

د قضا مونخنو طریقہ او چه قوم ته

بی اودسه مونخ اوکړی نوڅه به کوی

وال: علمائې دین شرع متین دلاندنیو مسئلو باره کښې څه فرمائی!

(۱) د بلوغ نه پس که یو سړې تر ۴۰، ۳۵ کالو پورې مونخ او نکړی نو د هغې د قضا کولو طریقہ څه ده؟ (۲) یو امام څو کسانوته د رمضان یو مونخ بې اودسه کړې دې نو خلکو ته وئیل ضروری دی یا نه؟ (۳) څو کسانوته که د جنابت په حالت کښې مونخ او کړې شی نو څه کول پکار دی؟ بڼوا توجروا.

المستفتی: دین محمد جنوبی وزیرستان..... ۱۹۷۵/۸/۳۰.

الجواب: (۱) داسې به روزانه یو څو مونخنونه ادا کوی او د اول وخت (یعنی اولنې فجر یا اولنې ظهر، اولنې عصر، اولنې مغرب اولنې ماسخوتن) یا د آخری وخت نیت به کوی. کما فی الدر المختار قبیل سجود السهو، کثرت الفوائت نوی اول الظهر علیه او آخره. (۱). البته چه کوم مونخ یقینی طور سره قضا شوې نه وی نو احتیاطاً دې د نفلو پشان ادا کړې شی. (۲، ۳). که دا قوم معلوم اومعین وی نو ضروری ده چه د خط و غیره په ذریعوسره هغوی خبر کړې شی. فی الدر المختار کما یلزم الاخبار القوم اذا اهمهم وهو محدث او جنب بالقدر الممكن بلسانه او بکتاب او رسول علی الاصح (هامش ردالمحتار ص ۳۹۸ جلد ۱) ﴿۲﴾ قلت عند الفتنه جاز الاخفاء بالمنه بالمرجوح ﴿۳﴾. وهو الموفق

﴿۱﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۳۵ جلد ۱ قبیل سجود السهو)

﴿۲﴾ (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۳۸ جلد ۱ مطلب المواضع التي تفسد صلاة الامام دون المؤتم)

﴿۳﴾ قال الحصكفي وصح في مجمع الفتاوى عدم (ای اخبار القوم) مطلقا لكونه عن خطأ معفو عنه لكن الشروح مرجحة على الفتاوى، قال ابن عابدين قوله (لكونه عن خطأ معفو عنه) ای لانه لم يعتمد ذلك فصلاحه غير صحيحة ويلزمه فعلها ثانيا لعلمه بالمفسد واما صلاتهم فانها وان لم تصح ايضا لکن لا يلزمهم (بقیه حاشیه په راوړانه صفحه)

د پیغمبر ﷺ نه د قضا مونځونو ثبوت او

د نامعلومه قضا شوو مونځونو طریقہ

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که دیو انسان نه بې شمیره مونځونه پاتې شوې وی نو دهغې د ادا کولو طریقہ به څه وی. اوپه احادیثو کښې د پیغمبر ﷺ نه د مونځونو قضاء کیدل اویا ادا کول ثابت دی یا نه؟
 بینوا توجروا.

المستفتی: حاجی مشیر خان زروبی صوابی ۱۴۰۱/۲/۴ هـ.

الجواب: حدیث لیلۃ التعریس (رواه مسلم وغیره) (۱) او حدیث غزوه خندق (رواه البخاری وغیره) (۲) کښې د پیغمبر ﷺ نه د مونځونو قضاء کیدل او دهغې راځړول ثابت دی. او د کوم کس نه چه بې شمیره مونځونه پاتې شوې وی

(بقیه حاشیه) اعادتها لعدم علمهم ولا يلزمه اخبارهم لعدم تعمدہ فافهم. وقال الشيخ عبد القادر الرافعي قوله (لانه لم يتعمد) قال السندی ما ملخصه ان عمر لما رأى الاحتلام فى ثوبه اغتسل وغسل الاحتلام ولم يذكر انه اخبر الناس وعزا الاثر للموطا.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۲۳۸ جلد ۱ وتقريرات الرافعي ص ۷۷)

﴿۱﴾ عن ابى هريرة ان رسول الله ﷺ حين قفل من غزوة خيبر سار ليلة حتى اذا اذركه الكرى عرس وقال لبلال اكلا لنا الليل فصلى لبلال ما قدر له ونام رسول الله ﷺ واصحابه فلما تقارب الفجر استسند لبلال الى راحلته فواجه الفجر فغلبت لبلال عيناه وهو مستند الى راحلته فلم يستيقظ رسول الله ﷺ ولا لبلال ولا احد من اصحابه حتى ضربتهم الشمس فكان رسول الله ﷺ استيقاظا ففزع رسول الله ﷺ فقال اى لبلال فقال لبلال اخذ بنفسى الذى اخذ بابى انت وامى يا رسول الله ﷺ قال اقتادوا فافتادوا وراحلهم شيئا ثم توضاء رسول الله ﷺ وامر لبلال فاقام الصلوة فصلى بهم الصبح فلما قضى الصلوة قال من نسى الصلوة فليصلها اذا ذكرها فان الله تعالى قال اقم الصلوة لذكرى قال يونس وكان ابن شهاب يقرأها للذكرى.

(الصحيح المسلم ص ۲۳۸ جلد ۱ باب قضاء الصلوة الفائتة واستحباب تعجيل قضائها)

﴿۲﴾ عن جابر بن عبد الله ان عمر بن الخطاب جاء يوم الخندق بعد ما غربت الشمس جعل يسب كفار قريش وقال يا رسول الله ما كدت ان (بقیه حاشیه په ډارواله صفحه)

اود تمیز اوتعین نہ ئی بی بسہ وی نو هغه به دَ اولنی قضاء مونخ نہ یا آخرنی
قضاء مونخ نہ شروع کری مثلاً هرورخ به دَ اولنی فجر، اولنی ظهر، او، اولنی
عصر نیت کوی، اوپه هر رکعت کنبی به سورت یو خائی کوی، اووتر او مانسام
به هم خلور رکعتہ کوی، (په دویم دریم او خلورم رکعت باندی به قعدہ کوی)،
په کوم وختونو کنبی چه نفل ممنوع دی هغه وختونو کنبی به دا قضا
نه کوی، (ماخوذ از ردالمحتار ص ۵۱۷ تا ۴۸۹ جلد ۱)، (۱)، وهو الموافق.

دچا په ذمه باندی چه فرض مونخونه وی نو

قضا مونخونه راگرخول دنفلو نه افضل دی.

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه دیو سړی په ذمه باندی
فرض مونخونه باقی وی، اود قضا په خائی باندی نوافل کوی نو آیا ده دپاره
نوافل کول افضل دی یا قضا مونخونه کول؟ بینوا توجروا.
المستفتی: خیر محمد متوره بنو.

الجواب: دچا په ذمه چه فرض مونخونه باقی وی نو هغه دپاره قضا مونخونه

(بقیه حاشیه) اصلی حتی کادت الشمس ان تغرب قال النبی ﷺ وانا والله ما صليتها
فنزلنا مع النبی ﷺ بطحان فوضاً للصلوة وتوضاً لنا لها فصلی العصر بعد ما غربت
الشمس ثم صلى بعدها المغرب .

(صحیح البخاری ص ۵۹۰ جلد ۲ باب غزوة الخندق وهي الاحزاب كتاب المغازی)

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: انه كان يصلي المغرب والوتر اربع ركعات بثلاث
قعدات كما نقله في البحر عن مآل الفتاوى اى ويكون حينئذ اعادة الصلاة المجرد توهم
الفساد غير مكروه ويكون النهي محمولاً على غير هذا الوجه لكن لما كانت الصلاة على
هذا محتملة لوقوعها نفلاً..... نقول انه كان يضم الى المغرب والوتر فعلى احتمال صحة
. ماكان صلاة او لا تقع هذه الصلاة نفلاً وزيادة القعدة على رأس الثالثة لا تبطلها وعلى
احتمال فساده تقع هذه فرضاً مقضياً وزيادة ركعة عليها لا تبطلها.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۵۱۶ جلد ۱ قبيل مطلب فى الصلاة على الدابة)

ادا کول دَنفل ادا کولو نه افضل دی.

کما فی الہندیہ ص ۱۳۲ جلد ۱ فی الحجۃ والاشتغال بالفوائتہ اولیٰ و اہم من النوافل
الا السنن المعروفۃ وصلوۃ الضحیٰ الخ ﴿۱﴾. و هو الموفق

پہ قضاء مونخونو کولو او نوافلو ادا کولو کنبی خہ منافات نشہ

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کوم مونخونہ دَغفلت
پہ وجہ زمونہ نہ قضا شوے دی، اوس ہغہ ادا کول دی لیکن ما اوریدلے دی
چہ دچاپہ ذمہ باندے فرض مونخونہ وی نو دہغہ نوافل غیر مقبول
دی، دنوافلو پہ حائی قضاء مونخونہ کول پکار دی. سوال دادے چہ آیا خہ بہ
نوافل تہجد وغیرہ نہ ادا کوم. اوصرف قضاء ادا کریم؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبدالرؤف داتوال ضلع چکوال..... ۱۹۸۲ء/۱۱/۲۲.

الجواب: تہ قضا ہم کوہ او تہجد، او ابین وغیرہ نوافل ہم کوہ. کما فی الہندیہ
ص ۱۳۲ جلد ۱ باب قضاء الفوائت، ﴿۲﴾. دغہ شان د و ترو قضا ہم ضروری دہ.
(شامی، بحر، ہندیہ وغیرہ، ﴿۳﴾. و هو الموفق.)

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۲۵ جلد ۱ الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت)

﴿۲﴾ قال فی الہندیہ: فی الحجۃ والاشتغال بالفوائت اولیٰ و اہم من النوافل الا السنن
المعروفۃ وصلوۃ الضحیٰ وصلوۃ التسبیح والصلوات الی رویت فی الاخبار فیہا سور
معدودۃ و اذکار معہودۃ فتلک بنیۃ النفل وغیرہا بنیۃ القضاء کذا فی المضمورات.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۲۵ جلد ۱ الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت)

﴿۳﴾ قال الحصکفی: الترتیب بین الفروض الخمسۃ والتر اداء وقضاء لازم، قال ابن
عابدین: الواو بمعنی او مانعۃ الخلو فی شمل ثلاث صور ما اذا کان کل قضاء او البعض قضاء
و البعض اداء او الکل اداء کالعشاء مع الوتر.

(الدر المختار مع رد المحتار ص ۵۳۶ جلد ۱ باب قضاء الفوائت)

دَخلور رکعتو تراویح نیت نی اوکرو پہ دریم رکعت کبھی مونخ فاسد شو نو دَقضاخہ حکم دی؟

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی کہ چادَخلور رکعتہ تراویح نیت او تہلو بیاپہ دریم یا خلورم رکعت کبھی نی سلام اوگر خولو یا پہ دویمہ شفعہ کبھی مونخ فاسد شو اوس بہ ہغہ صرف دوہ رکعتو قضا کوی (دَفلو پشان) یا دَخلورو رکعتونو؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: اکرام الحق راولپنڈی ۱۸/اگست ۱۹۷۳ء

الجواب: واضحہ دی وی چہ تراویح اگرچہ فی نفسہا سنت موکدہ دی لیکن خلور خلور رکعتہ کول سنت موکدہ نہ دی لہذا پہ مسئلہ صورت کبھی دوہ رکعتہ قضا کول کافی دی۔

کما فی الدر المختار وقضی رکعتین لونوی اربعا غیر المؤکدة علی اختیار الحلبي وغيره ونقض فی خلال الشفع الاول والثانی (ہامش الرد ص ۶۴۷ جلد ۱) ﴿۱﴾
او داولنی شفعی اعادہ ہم ضروری دہ،

کما فی ردالمحتار ص ۶۴۸ جلد ۱ لکن ینفی وجوب اعادۃ الاول لترك واجب والسلام مع عدم انجباره بسجود سهو الخ ﴿۲﴾۔

پس ٲول خلور وارہ رکعتونہ کول بہ ضروری وی اول دوہ دَا عادی پہ طور او آخرنی دوہ دَقضا پہ طور۔ و ہماشیان متقاربان، و هو الموافق۔

دَ صاحب ترتیب نہ کیدلو پہ صورت کبھی دَترتیب خیال ساتل

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ یوسر پہ صاحب ترتیب نہ وی لیکن ہغہ پہ قضا مونخونو کبھی دَترتیب خیال ساتی اویا کلہ پہ ترتیب سرہ او کلہ پہ غیر ترتیب سرہ قضا مونخونہ کوی، آیا داصحیح دہ، ددی خہ حکم دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: جلال احمد جلال طور و مردان ۲۹/۲/۱۹۷۵ء

﴿۱﴾ (الدر المختار علی ہامش ردالمحتار ص ۵۱۱ جلد ۱ مبحث المسائل الستة عشرية)
﴿۲﴾ (ردالمحتار ہامش الدر المختار ص ۵۱۱ جلد ۱ مبحث المسائل الستة عشرية)

الجواب: کوم کس چه صاحب ترتیب نه وی په هغه ترتیب واجب نه دی. (۱)
او د ترتیب په خیال نه ساتلو باندې ګنهګار نه دې و هوالموفق.

د نامعلومه وتر د قضا په صورت کېنې به په

څلورم رکعت کېنې قنوت نه وئیلې کېږي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کېنې څه فرمائې چې قضا مونځ چه کوم معلوم نه وی د ادا کولو په وخت کېنې د ما بنام او وترو مونځ په دریو قعدو سره ادا کوی نو آیا د وترو چه کله په دویم رکعت کېنې دعائې قنوت اولولې نو په څلورم رکعت کېنې به هم قنوت لولی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبدالرؤف لوند خوړ مردان ۲۸ / رمضان ۱۴۰۵ هـ.

الجواب: دا زیادت د نفل کیدلو د احتمال په وجه باندې احتیاطی دی لهدا په څلورم رکعت کېنې د قنوت لوستلو څه جواز نشته دې.

بخلاف اذا شك في ثالثة الوتر انها ثانية او ثالثة فانها يضم اليها الرابعة ويقنت في كليهما احتياطاً ولم يصرحوا به وهو من الواضحات ﴿٢﴾ فافهم. وهو موفق

د مونځ فديه به بعد الموت ورکولې شي

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کېنې څه فرمائې چې کله د یو سړی په ذمه

﴿١﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله او فاتت ست) يعني لا يلزم الترتيب بين الفاتنة والوقية ولا بين الفوائت اذا كانت الفوائت ستا كذا في النهر. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۳۸ جلد اقبال مطلب في اسقاط الصلاة عن الميت باب قضاء الفوائت)

﴿٢﴾ قال العلامة حسن بن عمار الشرنبلالي رحمه الله: ومن قضى صلاة عمره مع انه لم يفته شي منها احتياطاً قيل يكره..... ويقنت في الوتر ويقعد قبل التشهد في ثالثة ثم يصلي ركعة رابعة فان كان وترأ فقد اداه وان لم يكن فقد صلى التطوع اربعا ولا يضركه القعود وكذا يصلي المغرب اربعا بثلاث قعدات. (حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح ص ۴۴۷ باب قضاء الفوائت)

باندی مونخونہ باقی وی نوآیا دا سرې دمرگ نہ مخکنی فدیہ ورکولې
شی؟ او آیا پخپله اسقاط قبل الموت جائز ده؟ که نه وی جائز نو بیابه دا د
جنازې نه مخکنی ورکولې شی یا روستویا د دفن کولو نه پس؟ بینوا توجروا
المستفتی: کرامت الله چروړی چمله سوات..... ۱۹۷۰ء ۴/۴.

الجواب: حیلہ اسقاط قبل الموت صحیح نه ده. او دمرگ نه پس هروخت صحیح ده.
فی الہندیہ ص ۱۳۲ جلد ۱ سئل الحسن بن علی عن الفدیة عن الصلوات فی مرض
الموت هل يجوز فقال لا ﴿۱﴾. وهو الموفق

د یو کتاب نه فتوی ورکول د هرچا کار نه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی چه زمونږ ځائې کنبې دوه
طبقې جوړې شوې دی. یوه طبقه دمری حیلہ اسقاط جائز وائی او دویمه طبقه
ئې ناجائز وائی، او دواړه دیوبندیان دی او دیوقسم کتابونو نه حوالې پیش
کوی. سوال دا دې چه آیا فتاوی رشیدیہ او فتاوی دارالعلوم دیوبند قابل
عمل مستند او د حنفی مذهب مطابق دی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: محمد کرم شاه بنو..... یکم اپریل ۱۹۷۵ء.

الجواب: حیلہ اسقاط بذات خود جائز ده په قرآن (۱) او حدیث (۲) کنبې

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۲۵ جلد ۱ الباب الحادی عشر فی قضاء الفوائت)

﴿۲﴾ قال الله تعالى: وخذ بيدك ضغثا فاضرب به ولا تحنث.

(سورة ص پاره: ۲۳ رکوع: ۱۳ آیت: ۴۴)

﴿۳﴾ عن ابی امامة انه اخبره بعض اصحاب رسول الله ﷺ من الانصار انه اشتكى رجل.....
وقالوا ما رينا باحد من الناس من الضر مثل الذي هو به لو حملنا اليك لنفسخت عظامه ما
هو الا جلد على عظم فامر رسول الله ﷺ ان ياخذوا له مائة شمراخ فيضربوه ضربة واحدة.

(سنن ابی داؤد ص ۲۶۶ جلد ۲ باب فی اقامة الحد علی المريض)

ددی دپارہ اصل موجود دی۔ البتہ مروّجہ حیلہ دَمَعْتَبْرُو شَرَطُونُو دَنَه خیال کولو پہ وجہ باندی حیلہ دَاسْتَحْصَال جوړه شوې ده، لَهْذا دَمَری دَزمه فارغ کولو (۱) دپارہ دامروجه حیلہ اسقاط بی کاره ده۔ فتاویٰ رشیدیہ (گنگوہی) او فتاویٰ دارالعلوم دیوبند زمونږ د اکابرو فتاویٰ دی۔ لیکن د یو کتاب نه فتویٰ ورکول د هرچا کار نه دی۔ وهوالموفق۔

د حیلہ اسقاط په دائره کښې قرآن مجید کښودل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د حیلہ اسقاط په دائره کښې قرآن مجید د نورو مالونو سره قبض کول راقبض کول او یو بل ته حواله کول لکه څنگه چه په حیلہ اسقاط کښې معمول دې آیا دا جائز دی؟ حال دا چه په فتاویٰ سمرقندیہ کښې د قرآن مجید تاوهلو ته هم جائز وئیلې شوې دی۔ آیا ددې نه منع کول جائز دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولانا اسماعیل گاؤن الوج سوات۔

الجواب: فقیه ابو الیث سمرقندی رحمته الله معتبر شخصیت دې (۲)۔ هغه چه کومه مسئله لیکلې ده هغه صحیح ده۔ هیڅ یو فقیه ددې تردید نه دې کړې چونکه قرآن هم مال متقوم دې دا په فدیو کښې ورکول نه ممنوع دی او نه مطلوب دی۔ البتہ دَمَوْقُوف (وقف شوی) یا مملوکه الغیر مصحف تملیک او تملک

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ويجب ان يدفعها حقيقة لا تحيلا ملاحظا ان الفقير اذا ابى عن الهبة الى الوصى كان له ذلك ولا يجبر على الهبة. (منة الجليل ص ۲۲۵)

﴿۲﴾ قال الامام الفقيه محمد عبد الحى اللكهنوى: نصر بن محمد بن احمد بن ابراهيم ابوليث الفقيه السمرقندى المشهور بامام الهدى اخذ عن ابى جعفر الهندواى عن ابى القاسم الصفار عن نصير بن يحيى عن محمد بن سماعة عن ابى يوسف وله تفسير القرآن، والنوازل، والعيون، والفتاوى، وخزانة الفقه، ويستان العارفين، وشرح الجامع الصغير، وتبیه الغافلین وغير ذلك..... وقد طالعت من تصانيفه البستان وتبیه الغافلین وخزانة الفقه وكلها مفيدة.

(الفوائد البهية فى تراجم الحنفية ص ۲۹۱ حرف النون رقم: ۴۸۵)

منوع دی. دغه شان دبازاری قیمت نه زیاتی قیمت مقرر کول عبث اوبې قاعدې حیلہ درحیلہ ده. (۱). وهوالموفق.

امحاء الخطاب عن مسئلة حيلة الاسقاط

حیلہ اسقاط فقهاؤ په خپلو کتابونو کښې باقاعده طور سره ذکر کړې ده او د هغې دپاره ئې شرطونه او طریقه کار هم جوړ کړې دي. لیکن عوامو په دې کښې ډیر مفاسد او شرعی محظورات داخل کړل. په دې بناء باندې بعضې خلکو ددې په انکار کښې دومره سختی نه کار واخستلو چه د نفس حیلہ اسقاط نه منکر شول. تردې چه په کولو والا باندې ئې د کفر او بدعت فتوې اولگولې. او د اصحاب السبب په حیلو باندې ئې قیاس کړه او فقهای کرام هم ددوی د فتوؤ په ضد کښې راغلل. حضرت مفتی صاحب دامت برکاتهم د حیلہ اسقاط په حقیقت او مشروعیت باندې دامقاله شائع کړې وه. ددې باب سره د انتهای مناسبت په وجه په فتاوی کښې شامل کولې شی. (از مرتب).

(۱) مفتی کفایت الله فرمائی (تنبيه) دا رسم په بعضې ځایونو کښې ادا کولې شی چه صرف یو قران پاک یو فقیر ته ورکوی داسې ورته وائی چه قران مجید چونکه د الله تعالی کلام دې نو ددې هلووڅه قیمت نیشته (یعنی ډیر قیمتی دې) او ددې په وجه د ټولو مونځونو، روژو، او نورو واجباتو چه څومره اندازې کفاره دمړی په ذمه وی. د هغې ټولو په بدله کښې مونږ دا قران درکوو. او فقیر ئې قبولی. دا طریقه هم ناجائز ده. ځکه چه دا حضرات چه په فدیہ کښې قران مجید بې قیمت وائی خو چه کله د فدیې دپاره اخستلو دپاره ځی نو د روپی په ځانې ئې په دولس آنې او دولس آنو په ځانې په لس آنې په جهگړو جهگړو واخلي. دا خستلو په وخت ئې بې قیمت کیدل هیروی. او دا خو تقریباً محال دی چه که دوکاندار ددې قیمت یوه روپی او وائی نو دې د قران مجید قدر کولو په نظر سره د خپل طرفه دوه روپی ورکړی. بهر حال دا قران مجید چه په کاغذ لیکلې شوې یا چاپ شوې دې دا شرعاً مال متقوم دې او په کفاراتو او معاوضاتو کښې به ددې د اصل قیمت اعتبار وی. په دې وجه به دا د دومره مونځونو فدیہ جوړیږی. د څومره مونځونو د فدیې پورې چه ددې قیمت رسیږی.

(کفاية المفتی ص ۱۵۷ ج ۴ مجموعه دليل الخيرات في ترك المنكرات)

دیو عاقل بالغ مسلمان نہ چہ قصداً یا بلا قصد شہ مونخونہ او
روژې قضا شی نوپہ ہغہ باندې د قضا ادا کول فرض دی او د قضا نہ کولو پہ
صورت کنبې ہغہ گنہگار دې او کله چہ د ژوند نہ نامیدہ شی نوپہ ہغہ
باندې دا وصیت کول ضروری دی چہ ددہ د منقولہ او غیر منقولہ مالونو د
میراث د ۱/۳ حصې نہ بہ دھر مونخ او روژې پہ بدلہ کنبې تقریباً دوه یا دوه
نیم کلو غنم یا ددې قیمت مسکینانو ته ورکولې شی او کہ دا وصیت ئې
اونکړو نو گنہگار مړ شو او کہ ددې سړی مال نہ وو یا ۱/۳ حصہ د ذمہ فارغ
کولو دپارہ کافی نہ وو، یا ئې د فسق او جہل پہ وجہ وصیت اونه کړو نو
وارثان وغیرہ ددہ د طرفنہ باقاعدہ طور سرہ حیلہ اسقاط کولې شی (ماخوذ
از رد المحتار ص ۴۹۲ جلد ۱)۔ (۱)۔

حیلہ ہر مباح کار او خبرې ته وئیلې شی چہ دہغې پہ ذریعې سرہ پہ
خفیہ انداز کنبې یو مقصد ته رسیدل اوشی صاحب دمفردات فرمائی الحیلہ
مایتوصل بہ الی حالۃ مافی خفیۃ (ص ۱۳۸) او ابن حجر رحمہ اللہ فرمائی ہی
مایتوصل بہ الی مقصود بطریق خفی (فتح الباری ص ۲۷۴ جلد ۲) او صاحب
دالاشبہ والنظائر فرمائی ہی تغلیب المنکر حتی یعتدی الی المقصود (ص ۱۷۷)۔
پوہہ شہ چہ د حیلې دیر قسمونہ دی پہ دې مقالہ کنبې صرف دوه
قسمونہ ذکر کیرې۔ اول حیلہ ہغہ دہ چہ د حرام د حلال والی او د شریعت د
حکم د باطل کولو او ختمولو دپارہ وی لکہ څنگہ چہ اصحاب السبت،
نسکار د حلالولو دپارہ کړې وہ (القرآن)۔

﴿۱﴾ قال الحصکفی: ولو مات وعليه صلوات فائتة واوصی بالكفارة يعطى لكل صلاة
نصف صاع من بر كالفطرة..... ولو لم يترك ما لا يستقرض وارثه نصف صاع مثلاً
ويدفعه لفقير ثم يدفعه الفقير ثم ولم حتى يتم. قال ابن عابدين: (قوله وعملیه صلوات) ای
بان کان یقدر علی ادائها ولو بالایماء فیلزمہ الایضاء بها والا فلا یلزمہ..... یعطى عنه ولیه
ای من له ولاية التصرف فی ماله بوصایة او وراثۃ فیلزمہ ذلك من الثلث ان اوصی..... واما
اذا لم یوص ففتطوع بها الوارث فقد قال محمد فی الزیادات انه یجزیہ ان شاء الله.....
نصف صاع من بر ای او من دقیقہ او سویقہ او صاع تمر الخ. (رد المحتار هامش
الدر المختار ص ۵۳۱، ۵۳۲ جلد ۱ مطلب فی اسقاط الصلاة عن الميت)

او بعضی یہودیوں دا حیلہ دَ وازگي دَحَلالولو دپارہ کړې وه. (بخاری). او دا قسم حیلہ بغیر د شک نه حرامه ده. دویمه هغه حیلہ ده چه د حرامو نه دبچکیدلو، د ذمې د فارغ کیدلو او د واجباتو د اسقاط دپارہ وی. لکه چه حضرت ایوب علیه السلام کړې وه. قال الله تبارک و تعالی: وخذیدک ضغثا فاضرب به ولا تحنث (سورة ص ۱) (۱) او پیغمبر علیه السلام دیو ناواده کړی سړی مریض دپارہ د زنا د حد جاری کولو دپارہ کړې وه. قالوا ما رئينا باحد من الناس من الضر مثل الذی هو به لو حملنا الیک لتفسخت عظامه، ما هو الا جلد علی عظم، فامر رسول الله صلی الله علیه و آله ان یاخذوا له مائة شراخ فیضربوه بها ضربة واحدة، (رواه ابو داؤد)، (۲).

دا حیلہ جائز ده، نه مخصوص ده نه منسوخ ده. او هم دا د حضرت عطاء او شعبی نه مروی ده، او هم دا احنافو، شوافعو او حنابلو مختاره کړې ده، البته دموالکو او سلفیانو په نزد مشروع نه ده. (فلیراجع الی تفسیر القرطبی ص ۲۱۳ جلد ۱۵ و شرح الاشباه للحموی ص ۴۱۸ و فتح الباری ص ۲۷۵ جلد ۱۲). دا حیلہ اسقاط چه لکه څنگه په اصل کنبې ثابت ده دغه شان فقهای کرامو هم ددې په مشروعیت باندې تصریح کړې ده. فلیراجع الی رد المحتار ص ۶۸۷ جلد ۱، (۳). والطحاوی ص ۲۶۳ و الشرح الكبير ص ۹۷ و خلاصة الفتاوی ص ۱۵۳ جلد ۱ و البحر ص ۹۱ جلد ۲ و الاشباه والنظائر ص ۴۱۸ و غیر ذلک، البته ددې حیلې د مشروعیت دپارہ څه شرائط دی چه دهغې خیال ساتل ډیر زیات ضروری دی.

﴿۱﴾ (سورة: ص پاره: ۲۳ آیت: ۳۴)

﴿۲﴾ (سنن ابی داؤد ص ۲۶۶ جلد ۲ باب فی اقامة الحد علی المریض)

﴿۳﴾ قال ابن عابدين: (قوله ولو لم يترك ما لا يستقرض الخ) فيستقرض قيمتها ويدفعها للفقير ثم يستوبها منه ويتسلمها منه لستم الهبة ثم يدفعها لذلك الفقير او لفقير آخر وهكذا فيسقط في كل مرة كفارة سنة وان استقرض اكثر من ذلك يسقط بقدره وبعد ذلك يعيد الدور لكفارة الصيام ثم للاضحجة الخ.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۳۲ جلد ۱ قبیل باب سجود السهو)

اول داچہ دوصیت نہ کیدلو پہ صورت کنبی پہ وارثانو کنبی نابالغہ او غائب
 شوک نہ وی حکمہ چہ دھغوی دمال نہ تبرع جائز نہ ده. دویم داچہ پہ قطاریا
 دائرہ کنبی بہ مسکینان وی. مالدار تہ ورکولو سرہ ذمہ نہ فارغیبری. دریم داچہ
 دغہ مسکین بہ حقیقتاً مالک جوړ وی صرف زبانی تملیک بہ نہ کوی.
 کما صرح به ابن عابدین فی منة الجلیل ص ۲۲۵ حیث قال ویجب ان یدفعها حقیقة
 لا تحیلأ ملاحظأ أن الفقیر اذا ابی عن الهبة الی الوصی کان له ذلک ولا یجبر علی
 الهبة، انتهى ﴿۱﴾

او که دا حیلہ پہ اشهر حج یعنی دحج پہ میاشتو کنبی او شوه نو پہ دغہ ټولو
 قبض کونکو باندی بہ باقاعده حج فرض شی بل تہ بخلو سرہ حج ددوی دذمی نہ
 نہ ساقطیبری. نویه دې مروجہ حیلو کنبی ددې شرطونو او خاص طور سرہ د
 دریم شرط خیال نہ ساتلی کیبری. لهذا په دې مروجہ حیلې سرہ دمری ذمہ نہ
 فارغیبری. نوم ئې دحیلہ اسقاط دې او په حقیقت حیلہ د استحصال ده. په اهل
 علم باندې ضروری دی چه ددې مفسادو اصلاح او کړی یا ددې حیلې مخ نیوی
 او کړی چه عوام دخوش فهمی او خوش ظنی نہ بیج شی. (۲). وهوالموفق.

په حیلہ اسقاط کنبی دقرآن تاوہل دقرآن په بی عزتی کنبی نہ راضی

سوال: علمائی دین دې مسئلې بارہ کنبی خہ فرمائی چه زمونږ په ښار کنبی چه
 کومه حیلہ اسقاط کیبری په هغې کنبی قرآن پاک هم کیښودلې کیبری. ماددې
 نہ منع کړل خو فریق مخالف وائی چه دا طریقہ دحضرت عمر رضی اللہ عنہ نہ ثابت ده.

﴿۱﴾ (رسائل ابن عابدین ص ۲۲۵ جلد ۱ منة الجلیل لیان اسقاط ما علی اللعة من کثیر وقلیل)

﴿۲﴾ مقتی کفایت الله فرمائی او اضحہ دې وی چه دذکورہ عبارتونو نہ ښکاره معلومه شوه چه دا
 فعل اسقاط دوارث په ذمہ واجب او ضروری نہ دی بلکه محض تبرع ده. اودمری دذمی فارغ
 کولو دپاره یوه حیلہ ده. که دا ضروری یاسنت او کړلې شی نو ناجائز او بدعت به وی لکه چه
 درسم نمبر ۳ په بیان کنبی دطحطاوی دعبازت نہ صراحة معلومه شوې. دغہ شان داهم
 ضروری ده چه دمری دوصیت نہ کولو په صورت کنبی چه ترخو ټول وارثان بالغ او حاضر نہ
 وی دمیراث نہ به خہ مقدار په اسقاط کنبی نہ ورکولې کیبری. اودثلث په وصیت کنبی زائد
 علی الثلث او دثلث نہ په کم وصیت کنبی زائد علی الوصیت به هم نشی ورکولې. که چرته
 ورکړی نو هغه به ئې ضامن وی. (کفایت المفتی ص ۱۵۶ جلد ۱ از مجموعه دلیل الخیرات فی ترک المنکرات).

ماپہ جواب کنبی راه سنت. کتاب دحضرت ابوالزاهد سرفراز خان صفدر دامت برکاتہم پیش کرو لیکن هغوی وئیل چه مونږ د اردو کتابونه نه منو. نوکه تاسو د عربی کتاب حواله را اولیری چه مخالف جماعت شکست او خوری نوځه به ډیر مشکوریم؟ بینوا توجروا.

المستفتی: مقبول الرحمن ضلع هزاره.

الجواب: قرآن هم مال متقوم دی لهذا ددی اخستل خرڅول او ددی صدقه کول او هبه کول ټول هرڅه جائز دی نه په دی کارونو کنبی اهانت شته اونه اهانت دچامقصود وی. لهذا دمصحف په ذریعې سره اسقاط کول منع نه دی. لکه څنگه چه ئې داسقاط په مال کنبی کینودل هم ضروری نه دی. (۱). فقط.

د غریب مسکین مړی دطرفنه حيله اسقاط جائز ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه یو غریب مسکین عاجزه مړ شو څه مال ئې نیشته او وارثان ئې هم فقیران دی او دمړی په ذمه باندې مونځونه روژې هم دی چه دهغې دقدیې ادا کولو نه عاجزه دی. اوس بعضې علماؤ فرمائی چه دده دطرفنه دې حيله اسقاط او کرپشی او بعضې وائی چه دا جائز نه ده. تفیصلی جواب را کړئ چه خدشات لرې شی. واجرکم علی الله المستفتی: فیض الله متعلم حقانیه..... ۷/ جون ۱۹۷۰ء.

الجواب: په مذکوره صورت کنبی حيله جائز ده خو چه دحیلې کولو په وخت کنبی حقیقتاً تملیک مراد وی. حيلة مراد نه وی.

(۱) دقرآن داجزاء تاو هل هم دبعضې روایتونو نه ثابت دی او په دې سره توسل بالمصحف مقصود دی. او توسل بالمصحف ثابت دی. قال علیه الصلاة والسلام اللهم ارحمنی بالقرآن العظیم، اولکه څنگه چه په فتاوی سمرقندیه کنبی دحضرت عمر رضی الله عنه نه دقرآن داجزاء دوران ثابت دی. نودغه شان واقدی هم په فتوح الشام، کنبی ذکر کړې دی. فقال اخبره ابو عاصم عن ابن جریج عن ابن شهاب عن ابی سلمة عن ابی موسی قال فعل عمر رضی الله عنه ای دوران اجزاء القرآن. (از مرتب).

اعلم ان للحيل انواعا منها ان تكون لتحليل الحرام كحيله اصحاب السبت وهى حرام البتة، ومنها ان تكون لدفع المضرة كحيله يوسف عليه السلام لا بقاء اخيه لئلا يصيبه اخوته مضرة عند العود وهى جائزة لعدم الانكار عليها، ومنها ان تكون لتفريغ الذمة بلا حرج كحيله ابوب عليه السلام وكذا حيلة النبي ﷺ للزاني الغير المحصن، وحيلة الاسقاط من قبيل الاخير لانه لم يمكنه الاداء لعجزه ولا الاسقاط لفقره فلا بد من الحيلة تعاوناً بالمسلم وصرح بجوازها الفقهاء ولم يصرح بعدم جوازه احد من الفقهاء والاحناف فليراجع الى ردالمحتار ص ٦٨٦ جلد ١ ﴿١﴾ والهندي ص ١٣٢ جلد ١ ﴿٢﴾ والطحطاوى ص ٢٦٣ ﴿٣﴾ والبحر ص ٩١ جلد ٢ ﴿٤﴾ وهكذا فى غير واحد من كتب الفتاوى . فقط

﴿١﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: فيستقرض قيمتها ويدفعها للفقير ثم يستورها ويتسلمها منه لتتم الهبة ثم يدفعها لذلك الفقير او لفقير اخر . (ردالمحتار ص ٥٢٢ جلد ١ مطلب فى اسقاط الصلاة عن الميت باب قضاء الفوائت)

﴿٢﴾ وفى الهنديه: اذا مات الرجل وعليه صلوات فائتة فاوصى بان تعطى كفارة صلواته يعطى لكل صلاة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع ولصوم يوم نصف صاع من ثلث ماله وان لم يترك مالا يستقرض ورثته نصف صاع ويدفع الى منكين ثم يتصدق المسكين على بعض ورثته ثم يتصدق ثم وثم حتى يتم لكل صلاة ما ذكرنا كذا فى الخلاصة.

(فتاوى عالمگيريه ص ١٢٥ جلد ١ الباب الحادى عشر فى قضاء الفوائت)

﴿٣﴾ قال العلامة الطحطاوى: وان لم يف ما اوصى به الميت عما عليه اولم يكف ثلث ماله اولم يوص بشئ واراد احد التبرع بقليل لا يكفى فحيلته لا براء ذمة الميت عن جميع ما عليه ان يدفع ذلك المقدار اليسير بعد تقديره لشي من صيام او صلاة او نحوه ويعطيه للفقير بقصد اسقاط ما يرد عن الميت فيسقط عن الميت بقلده ثم بعد قبضه يهبه الفقير للولى او للاجنبى ويقبضه لتتم الهبة وتملك ثم يدفعه الموهوب له للفقير وهكذا يفعل مراراً حتى يسقط ما كان يظنه على الميت من صلاة وصيام ونحوهما مما ذكرناه من الواجبات. (الطحطاوى على المراقى الفلاح ص ٣٣٩ فصل فى اسقاط الصلاة والصوم)

﴿٤﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: اذا مات الرجل (بقية حاشيه به رارواه صفحه)

دہری د طرفنہ فدیہ او اسقاط باقاعدہ جائز دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ د فدیہ او اسقاط پہ مینخ کنبے خہ فرق دے او دا دکوم آیت یا حدیث نہ ثابت دی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: حافظ نور محمد پیش امام مصری باندہ
نوشهرہ..... ۱۹۲۹ء/۵/۵

الجواب: د فدیہ او اسقاط مطلب دا دے چہ دھرمونخ اوهرے روڑے نہ بہ د صدقۃ الفطر پہ مقدار بدل ورکری۔ (۱) او د فدیہ د روڑے متعلق عبارتہ او دھرمونخ متعلق دلالت ثابت دہ او د حیلہ اسقاط نہ قرآن او حدیث ساکت دی۔ لیکن دقرآن او حدیث سرہ دمنافی نہ کیدلو پہ وجہ باندے فقہائے کرامو جائز کری دہ۔ خو چہ کلہ د قاعدے مطابق وی او عدم جواز دھیچا مذهب نہ دے۔ (۲) وهو الموافق

(بقیہ حاشیہ) وعلیہ صلوات فائتہ او اوصی بان یعطی کفارة صلاته یعطی لكل صلاه نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع ولصوم يوم نصف صاع وانما یعطی من ثلث ماله وان لم یترک مالا تستقرض ورثته نصف صاع ویدفع الی المسکین ثم یتصدق المسکین علی بعض ورثته ثم یتصدق ثم وثم حتی یتم لكل صلاة ما ذکرنا۔
(البحر الرائق ص ۹۰، ۹۱ جلد ۲ باب قضاء الفرائض)

﴿۱﴾ وفی الہندیہ: اذا مات الرجل وعلیہ صلوات فائتہ فاوصی بان تعطى کفارة صلواته یعطى لكل صلاة نصف صاع من بر وللوتر نصف صاع ولصوم يوم نصف صاع من ثلث ماله وان لم یترک مالا یستقرض ورثته نصف صاع ویدفع الی مسکین ثم یتصدق المسکین علی بعض ورثته ثم یتصدق ثم وثم حتی یتم لكل صلاة ما ذکرنا کذا فی الخلاصہ۔
(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۱۲۵ جلد ۱ الباب الحادی عشر فی قضاء الفرائض)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: ثم اعلم انه اذا وصی بفدية الصوم یحکم بالجواز قطعاً لانه منصوص علیہ واما اذا لم یوص متطوع بها الوارث فقد قال محمد فی زیادات انه یجزئہ ان شاء الله تعالى فعلق الاجزاء بالمشیئة لعدم النص وكذا علقه بالمشیئة فیما اذا اوصی بفدية الصلاة لانهم الحقوها بالصوم احتیاطاً۔

(ردالمحتار ص ۵۴۱ جلد ۱ مطلب فی اسقاط الصلاة عن الميت باب قضاء الفرائض)

دَ قبض نہ پس فقیر بال بچہ دار تہ دَ فدیہ واپسی او قصداً دَ قضا شوو مونخونو فدیہ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی (۱) کہ یو بال بچہ دار غریب سرے یا بنخہ دَ غربت پہ حالت کنبے مرہ شی او دَمونخونو وغیرہ فدیہ فقیران قبولی کری او دَقبلولو نہ پس ئی واپس کری نو آیا دا جائز دی یا نہ؟
(۲) یو مسلمان سرہ دَپوہی قصداً عمداً دَمونخ روژے وغیرہ ادائیگی نہ کوی نو آیا دمرگ نہ پس دَہغہ دیارہ فدیہ ورکول جائز دی؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: ماسٹر سمیع الرحمن گمبت مردان ۱۹۰۰ جمادی الثانی ۱۴۰۲ھ۔
الجواب: (۱) دا واپسی صحیح دہ (۱) (۲) دَجمہورو پہ نزد عمداً دَ قضا شوو مونخونو او روژے فدیہ ورکول صحیح دی (۲) خلافا لابن تیمیہ وغیرہ وهو الموفق

باقاعدہ طور سرہ حیلہ اسقاط مشروع دہ بدعت نہ دہ

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبے خہ فرمائی چہ زمونہ خائی کنبے حیلہ اسقاط کیڑی چہ دَمونخونو وغیرہ فدیہ وی ددی بارہ کنبے دَ فتاویٰ رشیدیہ او احسن الفتاویٰ وغیرہ نہ معلوم میری چہ مذکورہ حیلہ پہ خیر القرون کنبے نہ وہ ددینہ علاوہ دَپاکستان دَعلماء و کراچی و لاہور وغیرہ دیوبندیان، بریلیان، او اہل حدیث ٲول اکثر یہ رسالو او اشتہاراتو کنبے بیانونہ ورکوی، چہ ددی عمل دَقران او حدیث عمل صحابہ او دَقرن ثلاثہ نہ خہ ثبوت نیستہ۔

﴿۱﴾ قال ابن شحنة: ويجوز الرجوع في الهبة علقنا وان كان مكرها اذا كان ذلك بتراضيهما او بحكم الحاكم لقوله ﷺ الواهب احق بهبته ما لم يثب عنها اي ما لم يعرض وهب الموهوب له لاخر ثم رجع الواهب الاول له ان يرجع ايضاً (لسان الحكم في معرفة الاحكام) (معين الحكام ص ۳۷۳ نوع في الرجوع عن الهبة)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: ولو مات وعليه صلوات فائتة واوصى بالكفارة يعطى لكل صلاة نصف صاع من بر كالفطرة. قال ابن عابدين: (قوله يعطى) بالبناء للمجهول اي يعطى عنه وليه اي من له ولاية التصرف في ماله بوصاية او وراثه فيلزمه ذلك من الثلث اذا اوصى. (الدر المختار مع رد المختار ص ۵۳۱ جلد ۱ باب قضاء الفوائت)

اود کوم عمل چه ثبوت نه وی نوهغه ثواب گنرل او التزام کول بدعت او واجب الاجتناب وی لهذا بنده عرض کوی چه تاسو هم دې باره کښې څه اولیکئ او په دې بې مثله اجر کښې حصه واخلي؟ ولاجر الآخرة اکبر.

المستفتی: عبدالرزاق اله دند د هیری ملاکنډ ایجنسی ۱۰ فروری ۱۹۷۵ء.

الجواب: دا خبره دې واضحه وی چه بدعت د هغه څیز نوم دې چه په خیر القرون کښې نه بنفسه موجود وی اونه باصله موجود وی. اوبیا هغه دین گنرلې کیږی. او چونکه دا حيله خوباصله راغلې ده. کما فی الاشباه. لهذا حيله اسقاط به بدعت نه وی. کما ورد فی القرآن فی حق ایوب علیہ السلام وورد فی الترمذی فی حق الانصاری الغیر المخصن، ددې وجې نه ټولو فقهایې کرامو دیته جائز وئیلې دی فلیراجع الی باب قضاء الفوائت فی رد المحتار والبحر والاشباه والنظائر وخلاصة الفتاوی والهنديہ وفتح القدير وغيره. خلافا للطائفة السلفية النجدية. البته ددې حیلې دپاره خوش شرائط هم دی چه د هغې رعایت اولحاظ کول ضروری دی.

منها ما ذكره العلامة ابن عابدين فی رسائله: ويجب الاحتراز من ان يلاحظ الوصى عند دفع الصرة للفقير الهزل او الحيلة بل يجب ان يدفعها حقيقة لا تحيلا، ملاحظا: ان الفقير اذا ابى عن الهبة الى الوصى كان له ذلك ولا يجبر على الهبة انتهى. مافی منة الجليل ص ۲۲۵ جلد ۱ چونکه په مروج حيله کښې د اشرط مفقود دې لهذا دا حيله به د دمي د فارغ کيدلو دپاره بې کاره وی. فافهم، وهو الموفق.

په فديو کښې حيله مروجه د مري د

دمي فارغ کيدلو دپاره کافی نه ده

حوال: علمائې دين دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چه د حيله اسقاط څه حکم دې چه کوم مري مسکين وی اود هغه دپاره حيله او کرپشی اود دديې مقدار برابر کرپشی نود شريعت په دې کښې څه حکم دې؟ بينوا توجروا.

المستفتی: مولانا عبدالحليم تخت بهائی مردان ۱۹۸۹/۲/۲

الجواب: حیلہ اسقاط بذات خود جائزہ دَقران، حدیث اوفقه حنفی نہ ددی مشروعت درویشانہ ورخ پشان ثابت دے البتہ ددی دَمشروعیت دپارہ خہ شرائط دی چہ دَہغی لحاظ کول دیر زیات ضروری دی، منها التملیک الحقیقی للمسکین والاجتناب عن الهزل والتملیک اللسانی کما صرح به فی رسائل ابن عابدین (۲). خو چونکہ پہ مروجہ حیلہ کنبی دا شرائط مفقود دی، لہذا مروجہ حیلہ اسقاط دَمری دَدمی دَ فراغت دپارہ بی کارہ دہ پہ اہل علم باندی لازم دی چہ ددی مفسدو اصلاح او کری یا ددی حیلہ مخ نیوی او کری یعنی بغیر حیلہ دے فدیہ تقسیم کری، وهو الموفق.

دَ حیلہ اسقاط نہ پس دَ فدیہ دَ مال نہ دَ وارثانو خیرات کول

ہوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ یو مری دَ زر روپو دَ خرچ کولو وصیت کری وی لیکن بالغ وارثان خپل مینخ کنبی مشورہ او کری چہ مونہ بہ دے مری دپارہ درے سوہ روپیہ پہ فدیہ کنبی ورکرو، دَ تدفین پہ ورخ دَ حیلہ مروجہ پہ بنیادیو خو کسان کیناستل چہ پہ ہغی کنبی اکثر مالداران وی او پہ مروجہ حیلہ کنبی تملیک حقیقی ہم مفقود معلومیہری دَ مال دَ تاؤہلو پہ وخت کنبی دَ مال آخری قبض کونکے دَ مری وارث تہ او وائی چہ دامال تقسیم کرہ او صدقہ کرہ دَ قابض خیال دے چہ دا خو دَ آخری قابض ملک جوہری او دَ فدیہ معاملہ ختمہ شوہ نوآیا وارثان ددینہ خیرات کولی شی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: حضرت مولانا فضل مولا صاحب دلبوری

مدرس دارالعلوم حقانیہ ۲۷/ربیع الاول ۱۴۰۲ھ

الجواب: مروجہ حیلہ دَ شرط نہ موجود کیدلو پہ وجہ دَ دَمی فارغ کیدلو دپارہ

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمہ اللہ: فیستقرض قیمتها ویدفعها للفقیر ثم یسترہا منہ

ویسلمہا منہ لثم الہبة ثم یدفعها لذلك الفقیر او لفقیر آخر.

(ردالمحتار ص ۵۴۲ جلد ۱ باب قضاء الفرائت)

﴿۲﴾ (رسائل ابن عابدین منہ الجلیل لبيان اسقاط ما علی الدمة من کثیر وقلیل

ص ۲۲۵ جلد ۱)

بہی کارہ دہ لیکن داوارث ددی مخصوص مال بہر حال مالک دہی امامن ابتداء لعدم صحۃ تملیک للغير لاجل الهزل وامامتلیک القابض الاخیر علی تقدیر الجسد۔ پس داوارث ددی مخصوص مال پہ رسمی یا غیر رسمی طریقہ سرہ ذخیرات کولو مجاز دہی۔ وهو الموفق

د اسقاط یا حیلہ اسقاط د پارہ قبرستان نہ خیزونہ

ورل نہ مطلوب دی او نہ ممنوع دی

سوال: علمائی دین دہی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی کہ دحیلہ اسقاط دپارہ چرتہ قبرستان تہ اجناس یعنی (مختلف خیزونہ) یوسی یا ہلتہ تقسیم نہ شی آیا دا صحیح دی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: مولوی عبدالعلی زیارت بلوچستان..... ۲/۱۰/۱۹۸۴ء

الجواب: باقاعدہ طور سرہ داسقاط یا حیلہ اسقاط دپارہ اجناس وغیرہ قبرستان تہ ورل اوہلتہ تقسیم کول نہ مطلوب شرعی دی او نہ ممنوع شرعی دی چہ کلمہ د مفسدو نہ خالی وی۔ اوپہ مصلحتونو باندی مشتمل وی۔ مثلاً پہ مصارفو باندی پہ باعزت طریقہ سرہ پہ تقسیم کنبی آسانی وی نوپہ طریق اولی بہ ممنوع نہ وی۔ لانہ اھون من اللھاب الی ارباب الاموال لحصول الاموال منهم للمدارس وغیرھا لخلوہ عن صورة السؤال۔ وهو الموفق

د قضائی عمری حدیث موضوعی او مردود دہی

سوال: علمائی دین دہی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دقضائی عمری مونخ چہ ہغی تہ بعضی علماء بدعت وائی آیا ددی مونخ پہ شریعت کنبی خہ ثبوت شتہ یا نہ؟ او کوم حدیث چہ پہ دلیل کنبی پیش کوی ددی حدیث درجہ خہ دہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: سعید الرحمن مدرسہ عربیہ رائے ونڈ ضلع لاہور۔ ۲۰/۷/۱۹۸۸ء

الجواب: دامونخ چہ دمبتعدینو پہ نزد دقضائی عمری سرہ نوم لری۔ مکروہ او بدعت قبیحہ دہی نہ دقران پاک نہ ددی مشروعیت ثابت دہی او نہ دحدیث نہ

واما حدیث من قضی صلوٰۃ من الفرائض فی آخر جمعه فی شهر رمضان کان ذلک جابراً لكل صلوٰۃ فائتة الی سبعین فقال القاری فی الموضوعات الكبير ص ۷۴ انه باطل قطعاً لانه مناقض للاجماع علی ان شیئاً من العبادات لا یقوم مقام فائتة سنوات، ثم لا عبرة بنقل النہایة ولا بقیة شراح الہدایة فانہم لیسوا من المحدثین ولا اسندوا الحدیث الی احد من المخرجین، انتهى ﴿۱﴾۔
اونه دفعھی یہ کتابونو کنبی موجود دی:

واما روی عن ابی حنیفہ انه قضی صلوٰۃ عمرہ فلیس المراد منه هذا بل هو قضاء الفوائت علی قدر الفوائت علی الزعمیة، وصرح الشامی فی ردالمحتار ان هذه الروایة لم تصح عنه فلیراجع الی ردالمحتار ص ۴۹۰ جلد ۱ ﴿۲﴾،
بلکہ دمونخ دحنفیہ دقواعدو نہ ہم مخالف دی۔

من عدم اقتداء المفترض بالمتفعل وبمفترض وقت آخر ﴿۳﴾ وعدم جواز الاذان عند ادائها فی المساجد ﴿۴﴾۔ وهو الموفق

د قضاء عمری د مونخ ہیخ ثبوت نشہ

حوال: علمائی دین دی مسئلہ بارہ کنبی شہ فرمائی چہ درمضان پہ آخرئی جمعه کنبی دقضاء عمری مونخ پہ شریعت کنبی شہ حیثیت لری۔ بعضی علماء دی بارہ کنبی پورہ دلیلونہ بیانوی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: شمس الحق متعلم حقانیہ..... ۲۸/ نومبر ۱۹۷۴ء۔

- ﴿۱﴾ (الموضوعات الكبرى لملا علی قاری ص ۲۴۲ رقم الحدیث: ۹۵۳)
﴿۲﴾ (ردالمحتار ص ۵۱۶ جلد ۱ قبیل مطلب فی الصلاة علی الدابة باب الوتر والنوافل)
﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله: ای وفسد اقتداء المفترض بامام متفعل او بامام یصلی فرضاً غیر فرض المقتدی الخ. (البحر الرائق ص ۳۶۰ جلد ۱ باب الامامة)
﴿۴﴾ قال العلامة ابن نجيم رحمه الله فالاذان للفائتة فی المسجد اولی بالمنع.
(البحر الرائق ص ۲۶۲ جلد ۱ باب الاذان)

الجواب: دامونخ نه دقرآن او حديث نه ثابت دي اونه دققهائي كرامونه مروى دي
والاحاديث الواردة فيها موضوعه كما صرح به العلى القارى ﴿١﴾ وغيره ﴿٢﴾ وماروى ان
الامام اباحيفه قضى صلوة عمره فعلى تقدير الثبوت معناه قضاء صلوة جميع العمر احتياطا
لما فهمه المتعبدون، بل هى مخالفة عن تصريحات الفقهاء لان فيها يؤذن للفوائت عند
الاداء فى المساجد وفيها عدم اتحاد صلوة الامام مع الماموم وايضا هى مخالفة عن حديث
لاكفارة لها الا ذلك، ثم هى مهلكة للعوام لانهم يعتقدون كفايتها كما لا يخفى. وهو الموفق

﴿١﴾ قال الملا على القارى رحمه الله: حديث من قضى صلاة من الفرائض فى آخر جمعة
من شهر رمضان كان ذلك جابرا لكل صلاة فائتة فى عمره الى سبعين سنة، باطل قطعاً لانه
مناقض للاجماع على ان شيئا من العبادات لا يقوم مقام فائتة سنوات ثم لا عبرة بنقل النهاية
ولا ببقية شراح الهداية فانهم ليسوا من المحدثين ولا اسندوا الحديث الى احد من
المخرجين. (الموضوعات الكبرى ص ٢٣٢ رقم حديث: ٩٥٣)

﴿٢﴾ قال العلامة عبد الحى الكهنوى: وذكره الشوكانى فى الفوائد المجموعة فى
الاحاديث الموضوعه بلفظ من صلى فى آخر جمعة من رمضان خمس الصلوات المفروضة
فى اليوم واليلة قضت عنه ما اخل به من صلوات سنة، وقال هذا موضوع بلا شك ولم
اجده فى شىء من الكتب التى جمع مصنفوها فيها الاحاديث الموضوعه ولكن اشتهر عند
جماعة من المتفقهة بمدينة صنعاء فى عصرنا هذا وصار كثير منهم يفعلون ذلك ولا ادرى
من وضع لهم قبح الله الكذاب انتهى وقال العلامة الدهلوى فى رسالة العجالة النافعة عند
ذكر قرائن الوضع الخامس ان يكون مخالفاً لمقتضى العقل و تكذبه القواعد الشرعية مثل
القضاء العمرى ونحو ذلك انتهى.

(مجموعه سبع رسائل ص ٥٣ الآثار المرفوعة فى الاخبار الموضوعه)

وقال الشاه عبد العزيز المحدث الدهلوى: الخامس ان يكون الحديث مخالفاً لمقتضى
العقل والنقل وتكذبه القواعد الشرعية مثل حديث قضاء العمرى ونحوه.

(العجالة النافعة ص ٣٠ بيان قرائن وضع الحديث)

دَقْضَانِي عَمْرِي دَلَالَتِ بِي اَصْلِهِ اَوْ دَاخِنَاو دَاوُولُو خَلَاَف دِي

سوال : ماقولكم ايها العلماء الكرام في صلوة يصليها الناس في اخر جمعة من رمضان على صورة قضاء خمس صلوات جماعة باذان واقامة لكل واحد منها ويسمونها بالقضاء العمري، فيبدءون بصلوة الفجر ثم بالظهر وهكذا الى العشاء ثم في آخرها يصلون الوتر بجماعة ويعتقدون بان القضاء على هذه الهيئة تكون جابرة لمافات منهم في العمر او في سبعين سنة من الصلوة، وانها جبيرة لكل ما نقص منهم في صلوة العمر. هل لهذه الصلوة اصل في الشريعة ام هي بدعة مخترعة في الدين؟ وهل يصح تمسكهم لجوازها بدلائل ذكروها في الرسائل؟ (١) الاول ماروى ان النبي ﷺ قال من قضى خمس صلوة في آخر جمعة من رمضان باذان واقامة كان جابرا لما فاتته في سبعين سنة، فان هذا الحديث قد نقله صاحب النهاية فيعلم منه انه ثابت فيصح الاستدلال به وان كان ضعيفا، فان الضعيف من الاحاديث يحتج به في فضائل الاعمال على ما هو المصرح في كتب الفن، (٢) والدليل الثاني انه لو سلم ان الحديث موضوع لكن يصح الاحتجاج به لما فيه من الترغيب الى الصلوة والعمل بالموضوع جائز في الترغيب وكذا الوضع على ما يعلم من ظاهر قوله عليه السلام من كذب على الخ فانه كلمة على تشعر بالضرر فيعلم منه ان الممنوع هو الكذب الذي فيه ضرر على الدين فانه كذب عليه عليه السلام لا مافيه نفع للدين فانه كذب له لا كذب عليه. (٣) الدليل الثالث: ان كثيرا من الاحبار والرهبان الذين لهم زهد في الدنيا ورغبة في الآخرة والتقوى والانتابة الى الله قد فعلوها وواظبوا عليها فينبغي لنا ان نتبعهم فيها لقوله تعالى

واتبع سبیل من اناب الخ (الایة). (۳) الدلیل الرابع: ان النبی ﷺ کان شغل عن اربع صلوات يوم الخندق فقصاهن مرتبة فی وقت العشاء وفی حدیث اخر صلوا كما رأیتونی اصلى رواه احمد وكذا ما وقع له علیه السلام فی ليلة التعرليس يدل علی جواز هن فان فیها قد فاتت منه صلوة الفجر فقصاها بعد ما طلعت الشمس بالجماعة باذان واقامة كما رواه مالک فی موطاه مرسلًا. (۵) الدلیل الخامس: ان هذه الصلوة قد ذكرها الفقهاء فی معتبرات كتب الفقه كالبحر والخلاصة والظهيرية وقاضی خان والدر المختار وحاشية ردالمحتار وفی فتاویٰ نورالهدی ایضاً فیعلم منه ان لها اصلاً فی الشريعة وثبوتاً فی المذهب لا سيما وقد ذكروا ان اباحیفة قد فعلها وقضى صلوات عمره هل یصح التمسك بهذه الدلائل ام لا؟ بینوا وجروا

المستفتی: شمس الحق متعلم حقانیہ ۱۴۰۰ جنوری ۱۹۷۵ء

جواب: (الف) لا اصل لهذه الصلوة بل هو مخالف عن الاصول المروية عن الاحناف مثل عدم التأذین عند القضاء فی المسجد كما فی البحر ﴿۱﴾ ولعلم صحة اقتداء المفترض بالمتفعل او المفترض لوقت آخر كما فی البحر وغيره ﴿۲﴾. وعدم جواز الاقتداء فی السوافل علی سبیل التداعی فی غیر التراویح والوتر انه مکروه بالمواظبة ﴿۳﴾. (ب) لیس بهم دلیل بل هو امر مخترع.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمہ اللہ: فالأذان للفاتة فی المسجد أولى بالمنع. (البحر الرائق ص ۲۶۲ جلد ۱ باب الاذان)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمہ اللہ: ای وفسد اقتداء المفترض بامام متفعل او بامام یصلی فرضا غیر فرض المقندی الخ. (البحر الرائق ص ۳۶۰ جلد ۱ باب الامامة)

﴿۳﴾ قال العلامة ابن نجیم رحمہ اللہ: ولو صلوا الوتر (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

(٢) هذا موضوع والموضوع لا يصح الاستدلال به لا فى الفضائل ولا فى غيره كما فى شرح النخبة وغيره ﴿١﴾ والكذب والاختلاق حرام مطلقا لعموم المحرم، وقال رسول الله ﷺ من حدث عنى بحديث يرى انه كذب فهو احد الكاذبين (مسلم) ﴿٢﴾ وفى رواية من قال عن مالم اقله الحديث وهو لمام . (٣) ليس بدليل مالم ينقل ولم يقرر . (٤) دال على القضاء دون الصلوة المسماة بالقضاء العمرى . (٥) جاز قضاء صلوة جميع العمر احتياطا فى رواية مرجوحة ولم يجز صلوة القضاء العمرى البتة .

والثابت عن العبارات الامر الاول دون الثانى وللتفصيل مقام آخر . وهو الموفق

(بقية حاشيه) بجماعة فى غير رمضان فهو صحيح مكروه كالتطوع فى غير رمضان بجماعة وقيده فى الكافى بان يكون على سبيل التداعى اما لو اقتدى واحد بواحد او اثنان بواحد لا يكره واذا اقتدى ثلاثة بواحد اختلفوا فيه وان اقتدى اربعة بواحد كره اتفاقا .

(البحر الرائق ص ٤٠ جلد ٢ باب الوتر والنوافل)

﴿١﴾ قال العلامة للكهنى : اعلم انه قد صرح الفقهاء والمحدثين باجمعهم فى كتبهم بانه تحرم رواية الموضوع وذكره ونقله والعمل بمفاده مع اعتقاد ثبوته الا مع التنبيه على انه موضوع ويحرم التساهل فيه سواء كان فى الاحكام او القصص او الترغيب والترهيب او غير ذلك ويحرم التقليد فى ذكره ونقله الامقرونا ببيان وضعه بخلاف الحديث الضعيف الخ..... قلت قد ثبت من هذه الروايات ان الوضع على النبى ﷺ ونسبة مالم يقله اليه حرام مطلقا ومستوجب لعذاب النار سواء كان ذلك فى الحلال والحرام او ترغيب او ترهيب او غير ذلك فبطل ظن بعض الوضعيين الجهلة ان الكذب عليه ﷺ للترغيب والترهيب يجوز لانه كذب له لا عليه .

(مجموعه سبع رسائل للكهنى ص ٩٠ ، تا ٩٨ الاثار المرفوعة فى الاخبار الموضوعه)

﴿٢﴾ (الصحيح المسلم ص ٦ جلد ١ باب وجوب الرواية عن الثقات وترك الكاذبين والتحذير من الكذب على رسول الله ﷺ)

دَ بی اودسه ادا کړې شوو مونځونوباره کښې

دَ معزول امام اطلاع او دَ قضاء کولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی څه زمونږ دَجمات نه یو امام معزول کړې شو دَغه په ځای بل امام جوړ کړې شو نو دې معزول امام او وئیل څه ماته سو ته دوه مونځونه بغیر اودسه کړی دی اوماته معلوم نه دی څه هغه کوم مونځونه وو. اوس به مقتدیان حضرات څه کوی اودکومو مونځونو ادا به کوی. ځکه څه دَخاص وخت دَمونځونو یقین نیشته دي؟
بینوا توجروا.

المستفتی: متعلم جامعه حقانیه... ۱۹۸۷/۲/۱۴.

جواب: جاز ان لا يعتمد على قول هذا الفاسق نعم اذا كان متورعا فجاز الاعتماد كما في الهندية ص ۹۱ جلد ۱ فليراجع ، فالورع ان يقضى صلوة يومين ﴿ ۱ ﴾ فافهم. وهو الموفق

﴿ ۱ ﴾ وفي الفتاوى الهندية: لو قال صليت بكم المدة على غير وضوء وهو ما جن لا يقبل قوله وان لم يكن كذلك واحتمل انه قال على وجه التورع والاحتياط اعدوا صلاتهم. (فتاوى عالمگیریه ص ۸۷ جلد ۱ الفصل الثالث فی بیان من يصلح اماما لغيره)

باب الاستسقاء

د باران د پاره سورت یسین و نیل اود اذان کولو طریقہ مباح ده مستحب نه ده
 سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د باران د پاره چه د
 استسقاء کوم مونځ مشهور دې آیا د دینه علاوه نورې طریقې هم ثابت دي؟
 زمونږ ځائې کښې د باران رحمت د پاره لاندینی طریقہ اختیارولې شی. هغه
 دا چه د ماسخوتن د مانځه نه پس د جومات امام یا بل سرې سورت یسین د
 اول نه شروع کړی د اولنی مبین پورې ئې تلاوت کړی دهغې نه پس یو سرې
 د امام خوا کښې اودریږی اذان کوی، دهغې نه پس د جومات په جنوب مغرب
 طرف کښې اذان کولې شی، بیا بعد اذان جنوب مشرق گوټ کښې اذان
 کولې شی، دغه شان شمال مشرق او بیا شمال مغرب گوټ کښې اذان کولې
 شی، ددې نه پس امام چه په دریم ځل سورت یسین ابتداء نه دویم مبین
 پورې او وائی او په مذکوره طریقې سره پنځه کسان اذان کوی، دغه شان بیا
 دریم مبین پورې غرض د سورت یسین تر آخرنی مبین پورې دا اذانونه
 او تلاوت کیږی. دهغې نه پس دعا کولې شی، د تیوس لائق کار دادې چه آیا
 مذکوره طریقہ شرعاً صحیح او جائز ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: مولوی اورنگزیب کریلیان هری پور ایبټ آباد.. ۱۹۸۴ / ۲ / ۷ء

الجواب: که دا عمل د عملیاتو په ارادې سره کوی. نونه مطلوب دې اونه ممنوع
 دې (۱) او که د مستحباتو نه د کیدلو په نیت ئې کوی نو بدعت دې (۲)

﴿۱﴾ بدل علیه حدیث مسلم: عن عرف مالک الا شجعی قال لنا لرقی فی الجاهلیة لقلنا یا

رسول الله کیف تری فی ذلک فقال اعرضوا علی رقا کم لا بأس بالرقی ما لم یکن لیه

شرک. (الصحيح المسلم ص ۲۲۲ جلد ۲ باب جواز اخذ الاجرة علی الرقية)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن نجيم: ولان ذكر الله تعالى اذا (بقية حاشيه په راروانه صفحه)

بہر حال د وسائل مشروعه باوجود نور خود ساخته وسائل پہ کار راوستل د مسلمانانو شایان شان نہ دی۔ وهو الموفق

صلوة استسقاء باجماعت کول د صاحبینو پہ نزد سنت مؤکده دی

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ پہ مشکوة باب الاستسقاء کنبی د عبد اللہ بن زید رضی اللہ عنہ نہ روایت دی۔

قال خرج رسول الله ﷺ بالناس الى المصلى يستقي فصلى بهم ركعتين جهر فيهما بالقراءة واستقبل القبلة يدعوا ورفع يديه وحول رداءه حين استقبل القبلة متفق عليه اوس سوال دادی چہ د استسقاء مونخ بہ پہ جماعت سرہ ادا کولے شی یا خان خاندلہ؟ لہذا د فقہ حنفی پہ رنرا کنبی د استسقاء خہ حکم دی؟ بینوا توجروا المستفتی: عبد الستار تخت بهائی ضلع مردان... ذیقعدہ ۱۴۰۲ھ

الجواب: دامام ابو حنیفہ رحمہ اللہ پہ نزد باندی باجماعت مونخ کول سنت مؤکده نہ دی۔ کما اشار الیہ صاحب الہدایہ بقولہ فعلہ مرۃ وترکہ اخریٰ۔ وصرح بہ ابن الہمام وغیرہ ﴿۱﴾ اود صاحبینو پہ نزد سنت مؤکده دی: وهو مختار الطحاوی وقال الشيخ عبدالحق الدهلوی وعليہ الفتویٰ ﴿۲﴾ وهو الموفق۔

(بقیہ حاشیہ) قصد بہ التخصیص بوقت دون وقت اوبشی دون شئی لم یکن مشروعا حیث لم یر دالشرع بہ لانه خلاف المشروع. (البحر الرائق ص ۵۹ جلد ۱ باب العیدین) ﴿۱﴾ قال العلامة مرغینانی: وقال یصلی الامام رکعتین لما روى ان النبی ﷺ صلی فیہ رکعتین کصلاة العید رواہ ابن عباس قلنا فعلہ مرۃ وترکہ اخریٰ فلم یکن سنۃ. قال ابن الہمام: قوله ورسول الله ﷺ استسقی ولم ترو عنه الصلاة یعنی فی ذلک الاستسقاء فلا یرد انه غیر صحیح کما قال الامام الزیلعی المنخرج ولو تعدی بصرہ الی قدر سطر حتی رأی قوله فی جوابہما قلنا فعلہ مرۃ وترکہ اخریٰ فلم یکن سنظم یحملہ علی النفی مطلقا وانما یكون سنۃ ما واطب علیہ الخ (ہدایہ فتح القدیر ص ۵۸ جلد ۲ باب الاستسقاء) ﴿۲﴾ وفي المنهاج: اعلم ان الصلوة فیہ سنۃ مؤکدة..... (بقیہ حاشیہ پہ راروالہ صفحہ)

پہ صلوۃ الاستسقاء کنبی مفتی بہ قول د صاحبینو دی

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د استسقاء پہ مورخ کنبی د جماعت پہ بارہ کنبی د امام ابو حنیفہ اوصحابینو رحمہم اللہ پہ مینخ کنبی اختلاف دی۔ پہ دی کنبی مفتی بہ قول کوم یو دی۔ د معتمد کتابونو پہ حوالی سرہ د مفتی بہ قول نشاندھی او کړئ؟ بینوا ئوجروا المستفتی: مولوی احمد صاحب بشام سوات..... ۱۹۷۷ء ۱۰۶ ۱۹۱۱

الجواب: امام طحاوی رحمہ اللہ پہ شرح معانی الآثار کنبی د صاحبینو مذهب غورہ کړی دی۔ او شیخ عبد الحق محدث دہلوی رحمہ اللہ فرمائی:

على قولهما الفتوى عند الحنفية كما في حاشية المشكوة باب الاستسقاء. (۱) وفي ردالمحتار ص ۹۱ جلد ۱ واختار القدوري قول محمد لانه عليه السلام فعل ذلك نهر وعليه الفتوى كما في شرح درر البحار. (۲) فالفهم وهو الموفق

(بقیہ حاشیہ) عند مالک و الشافعی و احمد و ابی یوسف و محمد فیصلی الامام رکعتین بجماعة یجهر فیہما بالقراءة و اختاره الطحاوی و قال الشیخ الدہلوی و علیہ الفتوی و الوجه فیہ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم عند الخروج له لم یرجع بغير صلاة الجماعة. و قال ابو حنیفہ الصلوۃ فیہ لیست بمسنونة کما فی مختصر القدوری و مراده انها لیست بسنة مؤكدة بدلیل تعلیل الهدایة حیث قال فعلہ مرة و ترکہ اخری فلم یکن سنة.

(منہاج السنن شرح جامع السنن ص ۸۸ جلد ۳ باب ماجاء فی صلوۃ الاستسقاء)

(۱) قال العلامة الشیخ زینة المحدثین مولانا نصیر الدین الغور غشتوی: ونحن لا نمنعه ولكن نقول اذا اجتمع الناس للاستسقاء وخرجوا الى المصلی فلا یبغی لهم الرجوع بغير صلاة الجماعة..... و لهذا اختار الطحاوی قول الصاحبین و قال الشیخ الدہلوی علی قولہما الفتوی عند الحنفیة.

(ہامش غور غشتوی علی مشکوة المصابیح ص ۱۴۴ جلد ۱ باب الاستسقاء)

(۲) (ردالمختار ہامش الدر المختار ص ۲۲۴ جلد ۱ قبیل هل يستجاب دعاء الکافر باب الاستسقاء)

د مسنون طریقہ استسقاء پہ موجودگی کنبی

د مشتبہ طریقہ نہ بچ کیدل پکاری

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی خہ زمونہ د علاقے پہ خلقو کنبی د استسقاء دپارہ دا اصول دی خہ ٲول خلق جمع شی او ذکر شروع کری، دغہ شان یو مولوی صاحب وعظ ہم کوی، اوبیا دا خلق پہ اجتماعی طریقے سرہ دیو کلی نہ بل کلی تہ خی، او اعلان کوی خہ ددی کلی خلق ہم مونہ سرہ استسقاء او کړئ. دے دوران کنبی خہ غیبت او بی کارہ مجلس نہ وی صرف داللہ تعالیٰ ذکر کولے شی. اوس بعضے علماء فرمائی خہ دا بدعت دے، اوبعضے وائی خہ ددی د بدعت کیدلو وجہ داده خہ د خلقو دخوراک انتظام کلی والا کوی او باران غوہستلو والا خو خوراک نہ غواری، ددی شرعی حیثیت واضح کړئ؟ بینوا توجروا

المستفتی: ولی محمد خان زی کلی بلوچستان..... ۱۲۸۲، ۱۳۹۳

الجواب: خہ کلہ د علماء پہ راہنمائی کنبی پہ مسنون طریقے سرہ استسقاء کول ممکن وی (۱) نویہ دے مشتبہ کار کنبی د پریوتلو ہیخ ضرورت نشته. نعم لا یقال انها بدعة مالم یدخلوها فی الدین لان البدعة الا حدث فی الدین. قال رسول اللہ ﷺ من احدث فی امرنا هذا مالیس منه فهورد او کما قال علیہ الصلاة والسلام (۲). وهو الموفق

پہ استسقاء کنبی دوه رکعتہ باجماعت کول مفتی بہ قول دے

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی خہ د صلوٰۃ الاستسقاء پہ

﴿۱﴾ قال الحنفی: یرتحب للامام ان یرهم بصیام ثلاثة ايام قبل الخروج وبالتوبة ثم یرخرج بهم فی الرابع مشاة فی ثياب غسيلة او مرقعة متدللین متواضعین خاشعین لله ناکسین رؤسهم ویرقدون الصدقة فی کل یوم قبل خروجهم ویرجدون التوبة یرستغفرون للمسلمین ویرستسقون بالضعفة. والشيوخ والعجائز والصبيان ویرعدون الاطفال عن امهاتهم الخ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۲۲ جلد ۱ باب الاستسقاء)

﴿۲﴾ مشکوٰۃ المصابیح ص ۲۷ جلد ۱ باب الاعتصام بالکتاب والسنة

بارہ کنبی بعضی خلق وائی چہ خلور رکعتہ کول پکاردی. دوه رکعتہ اول
خائله اوپیا دوه رکعتہ باجماعت، حکہ چہ پہ دے کنبی احتیاط دی او
بعضی وائی چہ صرف دوه رکعتہ باجماعت ادا کول پکاردی. پہ دے کنبی
کوم یو قول صحیح دے؟ بینوا توجروا
المستفتی: نا معلوم.....

الجواب: چونکہ مفتی بہ قول د صاحبینو مذهب دے، لہذا دوه رکعتہ
باجماعت کول پکاردی.

(فی الدرالمختار مع ردالمختار ص ۷۹۱ جلد ۱) یوقالا تفعل کالعیذ: - یصلی بہم
رکعتین بجماعة یجہر فیہما بالقراءۃ بلا اذان ولا اقامة ثم یخطب الخ ﴿۱﴾ یوقال مولانا
(نصیر الدین الغرغشتی) فی حاشیۃ مشکوٰۃ ولكن نقول اذا اجتمع الناس للاستقاء
وخرجوا الى المصلی فلا ینبغی لہم الرجوع بغير صلاة الجماعة ولہذا اختار الطحاوی قول
صاحین وقال الشیخ الدہلوی علی قولہما الفتوی عند الحنیفۃ ﴿۲﴾. وهو الموفق.

﴿۱﴾ الدرالمختار مع ردالمختار ص ۷۲۳ جلد ۱: مطلب هل يستجاب دعاء الکافر باب الاستسقاء
﴿۲﴾ فی منہاج السنن: اعلم ان الصلوۃ فی سنۃ مودۃ عند مالک والشافعی واحمد
وابی یوسف ومحمد فیصلی الامام رکعتین بجماعة یجہر فیہما بالقراءۃ واختاره
الطحاوی وقال الشیخ الدہلوی وعلیہ الفتوی والوجه فیہ ان النبی ﷺ عند الخروج له لم
یرجع بغير صلوۃ الجماعة. وقال ابو حنیفۃ الصلوۃ فیہ لیست بمسنونہ کما فی مختصر
القدروری. ومراده انها لیست بسنۃ مؤکدۃ بدلیل تعلیل الہدایۃ حیث قال فعلہ مرۃ وترکہ
اخری فلم یکن سنۃ. وصرح المحقق ابن امیر الحاج فی الحلیۃ وغیرہ ان ابا حنیفۃ قتل
بالجواز. وبالجملة ان الاستسقاء عند ابی حنیفۃ هو الدعاء والا ستغفار لقوله تعالی قللت
استغفروا ربکم انه کان غفار ایرسل السماء علیکم مدراراً. حیث علق نزول المطر بالاستغفار
دون الصلوۃ. فکان الاصل فیہ الدعاء والاستغفار دون الصلوۃ وللناس ان یصلوا جماعة
او وحداً ویقتصروا علی الدعاء من غیر صلوۃ. ویؤیدہ مارواه سعید بن منصور فی سننہ ان عمر
خرج یوما یمسقی فلم یزد علی الاستغفار فقالوا امارء یناک..... (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

پہ استسقاء کنبی باجماعت مونخ کول بدعت نہ دی مشروع دی

سوال: علمائے دین دی مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ استسقاء کنبی باجماعت مونخ ثابت دی یا نہ؟ او ائمہ دین د استسقاء باجماعت مونخ بارہ کنبی خہ رائے لری؟ دلته یو مولوی صاحب باجماعت استسقاء تہ بدعت او کولو والا تہ بدعتی وائی، تفصیل ئی اولیکی ډیره مهربانی به وی؟
واجزکم علی اللہ

المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: مفتی به قول دادی چہ مونخ به باجماعت کولې شی (۱) او بیا روستو به خطبه وی او د خطبې په ضمن کنبی به تحویل رداء (خادر اپول) کیری.

قال مولانا فی حاشیة مشکوٰۃ وللصاحبین ومن وافقهما ان یقولوا ثبت فی هذه الاحادیث الدعاء عن رسول ﷺ ونحن لانمنعه ولكن نقول اذا اجتمع الناس للاستسقاء وخرجوا الى المصلی فلا ینبغی لهم الرجوع بغير صلوة الجماعة فانه لم یثبت عن النبی ﷺ فی الصورة الرجوع بغير صلوة الجماعة لهذا اختار الطحاوی قول الصحابین وقال الشیخ الدهلوی علی قولهما الفتوی عند الحنفیة (۲) وهو الموفق

(بقیه حاشیہ) استسقیة فقال طلبت الغیث بمجاذیح السماء اللذی یستزل به المطر. والمجاذیح الا نراء كما فی القاموس. وكذا یؤیده مارواه ابن ابی شیعنة الا کفء بالاستغفار وقد احتج البدر العینی بنحو ستة عشر حلیثا بالمنه ابی حنیفة فی عدم سنية الصلوة فیہ.

(منهاج السنن شرح جامع السنن للترمذی ص ۸۸ جلد ۳ باب ماجاء فی صلوة الاستسقاء) ﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: وقال محمد یصلی الامام أو نائبه رکعتین كما فی الجمعة ثم یخطب ای یسن له ذلك والاصح أن أبایوسف مع محمد نهز.

(ردالمحتارهایم الدر المختار ص ۶۲۳ جلد ۱: باب الاستسقاء)

﴿۲﴾ حاشیہ غورغشتیہ علی مشکوٰۃ المصابیح ص ۱۴۴ جلد ۱ باب الاستسقاء

د استسقاء د پاره یو عمل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه مارتونګ مولانا صاحب د باران رحمت دپاره دا وظیفه ښائی چه د مونځ نه پس به ئې په سرتور سر دا لوستل (وهو الذی یزل الغیث من بعد ما قنطوا و ینشر رحمته، وهو الولی الحمید) او روستو خلقو به په جهر سره آمین وئیل، نو ما هم د مولانا صاحب د ارشاداتو مطابق دا وظیفه او کړه دباران د طلب دپاره، نو یوسړی راته او وئیل چه دا وظیفه په سرتور سر جمات کښې کول ممنوع دی او تکبر دې نو آیا واقعی دا وظیفه ممنوع ده او تکبر دې؟ بینوا توجروا

المستفتی: عبدالحکیم شاه امام مسجد معیار مردان... ۱۲۷۱۹۷۴

الجواب: که دا وظیفه بطور عمل او کړې شی نو د عدم ایذاء په شرط صحیح ده (۱) ولعل هذا هو مراد الشيخ الجامع. والشرط فی جواز العمليات هو عدم التصادم بالسنة لاثبوتها بخصوصها بالسنة والدلیل علیه ما فی حدیث عوف بن مالک مرفوعا اعرضوا علی رقاکم لابیاس بالرقی ما لم یکن فیه شرک (رواه مسلم بحواله مشکواة ص ۳۸۸ جلد ۱ کتاب الطب والرقی) (۲). وهو الموفق

د استسقاء د مونځ د پاره دریو ورځو نه زیات وتل ثابت نه دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د استسقاء د مونځ دپاره خلق درې ورځو پورې اوځی او وائی چه د دریو ورځو نه زیات وتل جائز نه دی. آیا دا صحیح ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: نامعلوم.....

(۱) قال العلامة ابن عابدين: وفي حاشية الحموى عن الامام الشعراني اجمع العلماء سلفاً وخلفاً على استحباب ذكر الجماعة في المساجد وغيره الا ان يشوش جهرهم على نائم او مصل او قارئ الخ (رد المحتار هامش الدر المختار ص ۳۸۸ جلد ۱ مطلب رفع الصوت بالذكر) (۲) (مشکواة المصابيح ص ۳۸۸ جلد ۱: كتاب الطب والرقی: الفصل الاول)

الجواب: درې ورځو پورې وتل د فقهاؤ نه منقول دی زیات نه (۱) وهو الموفق

د استسقاء په موخ کښې د خادر اَلَّه کولو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې د استسقاء په موخ کښې د خادر اَلَّه کولو څه حکم دي؟ او صحیح طریقه ئې څه ده؟ بینوا توجروا المستفتی سید عمر خان هنگو

الجواب: په استسقاء کښې خادر اَلَّه کول صرف د امام دپاره مستحب دی. دموخ نه پس قلب رداء داسې کوی چې د خادر او چته حصه لاندې راشی او لاندینی حصه بره شی او چه بنی گس ته او گس بنی طرفته شی کما فی ردالمحتار باب الاستسقاء (۲) وهو الموفق

د استسقاء په موخ کښې اړولې لاسونو سره د دعا غوښتلو حکم

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چې زمونږ کلی کښې زمونږ امام صاحب د استسقاء دعا غوښتلو دوران کښې لاسونه اَلَّه کړل او دعائی او غوښتله آیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا المستفتی: نامعلوم.....

﴿۱﴾ قال الحصكفي: ويخرجون ثلاثة ايام لانه لم ينقل اكثر منها متابعات.

(الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۲۲۳ جلد ۱ باب الاستسقاء)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله خلافا لمحمد) فانه يقول يقلب الامام رداءه اذا مضى صلب من خطبته فان كان مربعا جعل اعلاه اسفله واسفله اعلاه وان كان مدورا جعل الايمن على الايسر والايسر على الايمن وان كان قباء جعل البطانة خارجا والظهاره داخله وعن ابي يوسف روايتان واختار القدوري قول محمد لانه عليه الصلاة والسلام فعل ذلك نهر وعليه الفتوى كما في شرح درر البخار قال في النهر واما القوم فلا يقبلون ارديتهم عند كافة العلماء خلافا لمالك. (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۲۲۳ جلد ۱ باب الاستسقاء)

الجواب: داهم جائز دی، رواہ ابوداؤد (۱) وهو الموفق

د صلوة الاستسقاء د پاره صحرا ته وتل بهتر دی

وال: علمائے دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه د استسقاء مونځ کوم ځانې کول پکار دی؟ آیا صحرا طرف ته وتل ضروری دی؟ بینوا توجروا المستفتی: سلطان علی خان بنون

الجواب: صحرا طرف ته وتل بهتر دی (شامی)، (۲) وهو الموفق

﴿۱﴾ عن انس ان النبي ﷺ كان يستسقي هكذا يعني ومد يديه وجعل بطونهما مماسلي الارض حتى رايت بياض ابطيه. (سنن ابی داؤد ص ۷۲ جلد ۱ باب رفع اليدين في الاستسقاء)
﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين: (قوله ويخرجون) اي الى الصحراء كما في النبايع اسمعيل وهذا في غير اهل المساجد الثلاثة.

(ردالمحتار هامش الدرالمختار ص ۶۲۳ جلد ۱ باب الاستسقاء)

باب سجود السهو

چه د اولنی رکعت نه پس امام په قعده کینی او

فتح اختلوسره پاڅی نود سجده سهو څه حکم دی؟

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې دوه یا څلور رکعته فرض مونځ کښې امام د اولنی رکعت د دویمې سجدې نه پس په قعده باندې کیناستلو او مقتدیان ټول او دریدل اود مکبر په فتحه باندې امام د قعدې نه قیام ته لاړلو، اوس به امام سجده سهو کوی یا نه؟ بینوا توجروا المستفتی: ماستر حزب الرحیم..... ۱۹۷۷ء، ۱۹۸۰ء

الجواب: که دا قعده (د اولنی رکعت نه پس) اوږده وی د جلسه استراحت د مقدار نه زیاته وی سجده سهو لازم ده گنې لازم به نه وی.

کما فی ردالمحتار ص ۵۳۱ جلد او کذا القعدة فی آخر الركعة الاولى او الثالثة فیجب ترکها ویلزم من فعلها ایضاً تأخیر القيام الی الثانیه او الرابعة عن محله وهذا اذا كانت القعدة طویلة اما الجلسة الخفیفة الی استحبها الشافعی فترکها غیر واجب عندنا بل هو الافضل ﴿۱﴾ فالهم. وهو الموفق

د مسبوق د پاره د مابنام بقیه دوه رکعتونو په منځ

کښې قعده نه کولوسره سجده سهو ضروری ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې یو سړې د مابنام په مونځ کښې خاص په هغه وخت کښې شامل شو چې امام دوه رکعته کړی وو. دا سړې به د صاحبینو د مذهب مطابق خپل باقی مونځ داسې پوره کوی چې د سلام نه پس مسبوق یو رکعت او کړی قعده به کوی، او د تشهد نه پس به دخپل باقی رکعت دپاره پاڅی او د امام اعظم رحمته الله علیه په مذهب باندې به د باقی

﴿۱﴾ (ردالمحتار ص ۳۷۷ جلد ۱ باب صفة الصلاة قبیل مطلب مهم فی تحقیق متابعة الامام)

دو اور رکعتوں پہ مینخ کنبی قعدہ نہ کوی۔ اوس سوال دادی کہ یو سر پہ
ہمیشہ دیارہ د صاحبینو پہ مذهب باندی عمل کوی لیکن چرتہ یو وخت
کنبی پہ اولی رکعت باندی سہو اودریدلو یعنی چہ قعدہ ئی ہیرہ شوہ نو
دی صورت کنبی د سجدہ سہو خہ حکم دی؟ بینوا توجروا

المستفتی صاحبزادہ محمد صالح دودھیر صوابی ... ۱۹۸۴ء ۱۵۱۲۱

الجواب: چونکہ علامہ شامی وغیرہ دامام محمد ﷺ قول صحیح گرجولی
دی کما فی رد المختار ص ۱۹ جلد ۱ (۱) اعتماد دامام محمد ﷺ پہ قول باندی
دی نو پہ مذکورہ صورت کنبی بہ سجدہ سہو کول ضروری وی وھو الخوف

د پنجم رکعت نہ چہ تشدد دیارہ واپس شی او

سجدہ سہو اونہ کری نمونخ واجب الاعادہ دی

سوال علمانی دین دی مسئلہ بارہ کنبی خہ فرمائی چہ د آخری تشہد پہ
خانی امام د پنجم رکعت دیارہ اودریری او مقتدی ورتہ فتحہ ورکری او امام
سمدستی د تشہد دیارہ واپس شی او سجدہ سہو ہم ہیرہ کری نو پہ دی
صورت کنبی مونخ کیری کہ نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی عبدالرؤف شین باغ خورد اٹک ... ۱۹۹۰ء ۵۱۹۱

الجواب: دا مونخ واجب الاعادہ دی پہ صورت مسئلہ کنبی سجدہ سہو
لازمیری رد المختار وغیرہ، (۲) وھو الموفق

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: والمسبوق من سبقه الامام بها او ببعضها وھو
منفرد ويقضى اول صلاته في حق قراءة وآخرها في حق تشهد فمدرك ركعة من
غير فجر يأتي بركتين بفاتحة وسورة وتشهد بينهما وبرابعة الرباعي بفاتحة فقط ولا
يقعد قبلها. قال الشامي (تحت قوله ويقضى اول صلاته في حق قراءة) وفي الفيض عن
المستصفي لو ادر كفي ركعة الرباعي يقضى ركعتين بفاتحة وسورة ثم يتشهد ثم يأتي
بالثالثة بفاتحة خاصه عند ابی حنيفة وقال ركعة بفاتحة وسورة وتشهد ثم ركعتين
اولهما بفاتحة وسورة وثانيتها بفاتحة خاصة وظاهر كلامهم اعتماد قول محمد .

(فتاویٰ شامیہ ص ۳۴۱ جلد ۱ باب الامامة مطلب فی المسبوق والمدرك واللاحق)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: وتعاد وجوبا (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

پہ مونخ کنبی بغیر وجہی نہ قصداً سجدہ سہو کولوسرہ مونخ کنبی نقصان نہ راضی
 سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ کہ یو سرے بغیر
 ضرورتہ یعنی بغیر د سہو اونسیان نہ قصداً عمداً سجدہ سہو اوکری نوآیا
 مونخ بہ صحیح وی یا نہ؟ بینوا توجروا

المستفتی حاجی محمد قاسم عزیز بٹھی روڈ نوشہرہ صدر ۱۷۱۱، ۱۹۹۰
 الجواب: دا سرے بہ دسلام اړولوسرہ د مونخ نہ اوخی او مونخ بہ ئی پوره شہی
 نوبی خایہ سجدہ سہو کولوسرہ دده مونخ تہ نقصان نہ رسیبری. وهوالموفق

سجدہ سہو ہیرہ شی نو د مونخ اعادہ واجب

دہ اود مونخ دواړہ سجدی فرض دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ (۱) پہ یو مونخ گذار
 باندی سجدہ سہو لازم شوې دہ لیکن سجدہ سہو ترې ہیرہ شوه سلام ئی
 اوگر خولو. دجمات نہ بھر اووتلو خبرې اترې ئی اوکری ناخاپہ ورته یاد شو
 چہ سجدہ سہو ئی پریخی دہ. نواوس د مونخ اعادہ واجب دہ کہ نہ؟

(۲) پہ مونخ کنبی یوہ سجدہ فرض دہ یا دواړہ فرض دی؟ بینوا توجروا
 المستفتی: قاضی جبرائیل غورزئی پایان کوہاٹ... ۲۴ شعبان ۱۴۰۹ھ

الجواب: (۱) پہ دہ باندی اعادہ واجب دہ فرض نہ دہ.

لانه ترک الواجب وهی سجدہ السہو کما فی ردالمحتار ص ۳۰۹ جلد ۱ باب
 السہو، وهل تجب الاعادہ بشرک سجود السہو لعذر کما لو نسیه والذي يظهر
 الوجوب کما هو مقتضى اطلاق الشارح لان النقصان لم ینجبر بجابر

(بقیہ حاشیہ) فی العمد والسہو ان لم یسجد له وان لم یعدھا یكون فاسقا آثما وكذا کل
 صلاة ادیت مع کراهة التحريم تجب اعادتها.

(الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۳۳۷، ۳۳۶ جلد ۱ کل صلاة ادیت مع کراهة
 التحريم تجب اعادتها باب صفة الصلاة)

وان لم یأثم بتركه فلیتأمل ﴿۱﴾
 (۲) پہ تولو معتبرات فقہ کنبی لیکلی دی چہ دواړه سجدي فرض دی (۲)
 فلیراجع. وهو الموفق

**په نفل مونځ کنبی سجده سهو آخری قعدې نه د پاڅیدلو
 او د نابالغه مونځ کونکی مخې ته د تیریدلو مسئلې**

سوال: علمائې دین لاندینو مسئلو باره کنبی څه فرمائی:

(۱) په نفل مونځ کنبی سجده سهو لازمیږي یا نه؟

(۲) چه د مونځ په سنتو کنبی داسې الفاظ او وئیلې شی چه دهغې په معنی
 کنبی تغیر فاحش واقع شی نو مونځ فاسد ږي یا نه؟

(۳) آخری قعده کنبی تشهد لوستلونه پس په هیږه سره اودریدلو اود رکوع

کولونه مخکښې ورته یاد شی نو دوباره به په قعده کنبی تشهد لولی یا نه؟

(۴) د نابالغه مونځ کونکی مخې ته تیریدل جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: امان الله بده بیرپشاور..... ۱۹۸۹ء ۳۰/۳

الجواب: (۱) د سهوي او سجده سهوي حکم په فرض او نفل مونځ کنبی یوشان
 دی. (۳) (۲) د مونځ په مفسداتو کنبی تفاوت نه وی. (۴) (۳) درود شریف
 نه به شروع کوی. (۵)

﴿۱﴾ ردالمحتار ص ۳۷۷ جلد ۱ باب صفة الصلاة مطلب واجبات الصلاة

﴿۲﴾ وقال في الهنليه: (ومنها السجود) السجود الثاني فرض كالاول باجماع الامة

(فتاوى هنديه ص ۷۰ جلد ۱ الباب الرابع في صفة الصلاة)

﴿۳﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: والسهو في صلاة العيد والجمعة والمكتوبة

والطوع سواء. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۵۵۶ جلد ۱ باب سجود السهو)

﴿۴﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: السنة في تسبيح الركوع سبحانه ربي العظيم الا ان كان

لا يحسن الظاء فيبدل به الكريم ثلاثا يجرى على لسانه الغزيم ففسد به الصلاة كذا في شرح درر

البحار فليحفظ. (ردالمحتار ص ۳۶۵ جلد ۱ مطلب في اطالة الركوع للجائى باب صفة الصلاة)

﴿۵﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله عا دس لم) اى عاد للجلوس لما مر ان مادون

الركعة محل للرفض وفيه اشارة الى انه لا يعيد التشهد وبه صرح في البحر.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۵۳ جلد ۱ باب سجود السهو)

(۴) ممنوع دی (۱) وهو الموفق

کہ سجدہ پاتے شی او رکوع کبھی یادہ شی نوخہ بہ کوی؟

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ کہ د مونخ گذار نہ یوہ سجدہ پاتے شی او رکوع تہ اور سیدو چہ ورته یاد شو، نوآیا هغه رکوع اوکری او قومہ اوکری بیا درے سجده اوکری اوپہ آخرہ کبھی سجدہ سهو اوکری او یا ددی د ادا کولو خہ طریقہ ده؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق ای ۲۳۲۸ راولپنڈی..... ۱۳۱۱ء ۱۹۷۲

الجواب: کہ رکوع کبھی یاد زاتلو سرہ سجده تہ د رکوع نہ لارشی نو بیا هم خہ حرج نشته. (فی القول الاصح) (ردالمحتار ص ۴۳۱ جلد ۱) (۲) وهو الموفق

د سجدہ سهو کوئی امام د اولنی سلام سرہ**د مسبوق اودریدل د واجبو پریخودل دی**

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کبھی خہ فرمائی چہ مسبوق د امام د اولنی سلام شروع کولو سرہ اودریدی (برابرہ خبرہ ده کہ د امام په سجدہ سهو کولو باندی واپس راشی اوپہ ده باندی سجدہ سهو لازم نہ وی نو رانشی نو دده اولنی سلام گر خولو سرہ د باقی مونخ دیارہ، اودریدل خلاف سنت دی یا خلاف واجب؟ بینوا توجروا

المستفتی: اکرام الحق محلہ قطب الدین راولپنڈی..... ۱۳۱۱ء ۱۹۷۲

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: وان اثم المار لحديث البزار لو يعلم المار ماذا عليه من الوزر لو وقف اربعين خريفا في ذلك المرور. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۳۷۰ جلد ۱ لا تفسد باب ما يفسد الصلاة وما يكره فيها)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: لو ترك سجدة من ركعة ثم تذكرها فيما بعدها من قيام او ركوع او سجود فانه يقضيها ولا يقضى ما فعله قبل قضائها مما هو بعد ركعتها من قيام او ركوع او سجود بل يلزمه سجود السهو فقط.

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۳۳۱ جلد ۱ باب صفة الصلاة)

الجواب: پہ ترک واجب کنبی مبتلا شوې دي (ردالمحتار ص ۵۵۹ جلد ۱) (۱) چه کله بغیر ضرورته وی وهوالموفق

د اخترونو په مونځونو کنبی د کثرت جماعت

په وجه د سجده سهو نه کولو حکم

سوال: علمائي دين دي مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه داخترونو په مونځ کنبی تکبيرات زوائد چه واجب هم دی، داپه دویم رکعت کنبی اونه وائی او رکوع ته لاړشی. نو دې صورت کنبی سجده سهو واجب شوې ده یا نه؟ او که سجده سهو اونکړی نو مونځ فاسد شو یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: قاری محمد افضل فاروقی واه کینټ... ۱۱۲/۱ اگست ۱۹۸۴ء

الجواب: په دې امام سجده سهو واجب وه لیکن د اختر مونځ کیدلو په وجه ساقط ده. (شامی، ۲) وهوالموفق

په سجده سهو کنبی به یو طرف ته سلام گرځوی یا دواړو طرفونو ته؟

سوال: علمائي دين دي مسئلې باره کنبی څه فرمائي چه که یو سړې د سجده سهو دپاره دواړو طرفونو ته سلام او گرځوی نو آیا مونځ به صحیح وی؟ حال دا چه مفتی اعظم هندوستان مفتی کفایت الله صاحب د عدم جواز او حضرت تهانوی صاحب د جواز قائل دی؟ بینوا توجروا

المستفتی: محمد اسماعیل شریک موقوف علیه دارالعلوم حقانیه... ۱۴ شوال ۱۴۰۵ هـ

﴿۱﴾ قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: (قوله وكره تحريما) ای قیامه بعد قعود امامه قدر التشهد لو جوب متابعتة فی السلام. (ردالمحتار ص ۳۳۲ جلد ۱ مطلب فیما لو اتی بالركوع او السجود او بهما مع الامام او قبله او بعده باب الامامة)

﴿۲﴾ قال العلامة حصکفی: والسهو فی صلوة العید والجمعة والمکتوبة والتطوع سواء والمخار عند المتأخرین علمه فی الاولین لدفع الفتنة کما فی جمعة البحر واقرة المصنف وبه جزم لی الدرر، قال ابن عابدین شامی: الظاهر ان الجمع الكثير فیما سواهما کذلک کما بحثه بعضهم وکذا بحثه الرحمتی الخ. (الدرالمختار مع ردالمحتار ص ۵۵۶ جلد ۱ باب سجود السهو)

الجواب: صاحب دھدا بی دواړو طرفونو ته سلام گرځول مختار کړی دی. لیکن جمهور علماء صرف یو طرف ته سلام گرځول مختار کړی دی (کما فی رد المحتار ص ۵۱۸ جلد ۱ فلجمیع) (۱)

نوټ: په دې حکم کښې د مقتدی او منفرد وغیره فرق منقول نه دي وهو الموفق

په وتر وکښې د فاتحې نه پس د قنوت د پاره لاسونه اوچت کړل نو سورت ونیل وریاد شو او سورت یې اولوستلو نوسجده سهو واجب نه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې که وتر کونکې دریم رکعت کښې سورت فاتحه اولولی اویا لاسونه اوچتوی چې الله اکبر او وائی. بیا ورته ضم د سورت یکاد شی او سورت اولولی اویا لاسونه اوچت کړی او قنوت شروع کړی نو دې صورت کښې به سجده سهو واجب وی یا نه؟ بینوا توجروا

المستفتی: تنگ اسلاف اصلاح الدین دی آئی خان. یکم ربیع الاول ۱۴۰۲ هـ

﴿ قَالَ الْعَلَمَاءُ ابْنُ عَابِدِينَ رَحِمَهُ اللَّهُ: (قوله واحد) هنا قول الجمهور منهم شيخ الاسلام وفخر الاسلام وقال في الكافي انه الصواب وعليه الجمهور واليه اشار في الاصل الا ان مختار فخر الاسلام كونه تلقاء وجهه من غير انحراف وقيل يأتي بالتسليمين وهو اختيار شمس الائمة وصدر الاسلام اخي فخر الاسلام وصححه في الهداية والظهيرية والمفيد والنابيع كذا في شرح المنية قال في البحر وعزاه اى الثانى وفي البدائع الى عامتهم فقد تعارض النقل عن الجمهور (قوله عن يمينه) احتراز عما اختاره فخر الاسلام من اصحاب القول الاول كما علمته وفي الحلية اختار الكرخي وفخر الاسلام وشيخ الاسلام وصاحب الايضاح ان يسلم تسليمه واحدة ونص في المحيط على انه الاصول وفي الكافي على انه الصواب قال فخر الاسلام وينبغي على هذا ان لا ينحرف في هذا السلام يعنى فيكون سلامه مرة واحدة تلقاء وجهه وغيره من اهل هذا القول على انه يسلم مرة واحدة عن يمينه خاصة ، والحاصل ان القائلين بالتسليمه الواحدة قائلون بانها عن اليمين الا فخر الاسلام منهم فانه يقول انها تلقاء وجهه وهو المصرح به في شروح الهداية ايضا كالمعراج والعناية والفتح .

(رد المحتار هامش الدر المختار ص ۵۳۵ جلد ۱ باب سجود السهو)

الجواب: پہ صورت مسئلہ کنبی د قواعد و مطابق سجدہ سہو نہ واجبی (۱) و هو الموفق

کہ پہ نفل و تراویح کنبی د دوه رکعتہ نیت اوکرو

اوخلورنی ادا کرل نوسجدہ سہو واجب نہ ده

سوال: علمائی دین دې مسئلې باره کنبی څه فرمائی چه یوحافظ قرآن د دوه رکعتہ نیت اوکرو اوخلور رکعتہ ئې ادا کرل اوپه آخر کنبی ئې سجدہ سہو اوکړه آیا دا مونځ او شو؟ دغه شان د خلورو رکعتو نیت کولونه بغیر خلور رکعتہ کول صحیح دی یا نه؟ او سجدہ سہو وغیره واجب ده یا نه؟ بینوا توجروا المستفتی: سبز علی باجوړ ایجنسی..... ۱۵ شوال ۱۳۹۵ هـ

الجواب: پہ نفل و تراویح کنبی د دوه رکعتو اوخلور رکعتو دنیت حکم یوشان دې، دا مخالفت څه نقصان وړ کونکې مخالفت نه دې. (فلیراجع الی شرح الکبر ص ۳۴۰، ۳۴۱) (۲) و هو الموفق

(۱) سجدہ سہو په یو رکن کنبی په دومره تاخیر کولو سره واجب کیږی چه په هغې کنبی مسنون طریقی سره د مونځ وړکوټې رکن مثلاً سجدہ یا رکوع اداشی اوپه صورت مسئلہ کنبی صرف د، الله اکبر، په اندازې وئیلو وخت لگیدلې دې چه په مسنون سجدہ یا رکوع باندې د خرچ کیدلو والا وخت نه ډیر کم دې، لهذا په دې تقدیم او تاخیر کنبی سجدہ سہو واجب نه ده.

قال العلامة سيد احمد الطحطاوى: ومن الواجب تقديم الفاتحة على السورة وان لا يؤخر السورة عنها بمقدار اداء ركن وقال في آخر الباب ولم ينو قدر الركن وعلى قياس ما تقدم ان يعتبر الركن مع سنته وهو مقدار بثلاث تسيحات.

(الطحطاوى على مراقى الفلاح ص ۳۶۰، ۳۷۳ باب سجود السهو)

(۲) قال العلامة ابراهيم الحلبي: وان شرع في الطلوع بنية الاربع اى بنية ان يصلى اربع ركعات ثم قطع اى فسدها شرع فيه قبل اتمام شفع لا يلزمه الا شفع اى الا قضاء شفع عند اى حنيفة ومحمد خلافاً لابي يوسف فان عنده يلزمه قضاء اربع فى رواية والمأقيدنا قبل اتمام شفع لانه لو افسد بعد اتمامه فان كان قبل القيام الى الثالثة يلزمه شفع واحده عنده وعندهما لا يلزم شئ وان كان بعد القيام اليها يلزمه قضاء شفع اتفاقاً والاصل ان كل ركعتين من النفل صلاة على حدة والقيام الى الثالثة كتحريمه مبتدأة اتفاقاً. (غنية المستملى المعروف بالكبرى ص ۳۷۷ فصل فى النوافل)

چہ آخری قعدہ پیریدی او دوه (۲) رکعتہ ورسره

ختم کری نو سجدہ سهو کول ضروری دی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کسبے خہ فرمائی چہ یو سرے دَخلور رکعتہ فرض مونخ نیت اوتری بیا آخری قعدہ هیره کری او پاخی اوبیا دوه رکعتہ نور ورسره یو خائی او مونخ پوره کری آیا داسی کول به صحیح وی؟ او د سجدہ سهو خہ حکم دے؟ بینوا تو جروا.

المستفتی: محمد عظیم، عبد الخیلی لکی مروت... ۱۹/ مارچ ۱۹۸۴ء.

الجواب: دامونخ صحیح دے او سجدہ سهو کول ضروری دی (۱). (ماخوذ از شرح کبیری ص ۳۷۸). اودا شپہ وارہ رکعتونہ ٲول په ٲوله نفل دی. البتہ کہ دے سرے په ٲلورم رکعت باندے قعدہ قصداً پریخی وی نو سجدہ سهو پری واجب نہ ده. (۲). وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة الحلبي: وان سها عن القعدة الاخيرة في ذوات الاربع وقام الى الخامسة يعود الى القعدة مالم يسجد للخامسة لانها فرض لفرض لاجلها عند التمكن من اصلاحها ما هو محل السرفض وهو مادون الركعة ويتشهد ويسلم ويسجد للسهو لتاخير القعدة وان قيد الركعة الخامسة بالسجدة بطل فرضه وتحولت صلوته نفلا عند ابي حنيفة وابي يوسف..... وعليه ان يضم اليها اى الى الخامسة ركعة سادسة عندهما خلافا لمحمد ليصير متفلا بست ركعات لان التنفل بالوتر غير مشروع عندنا..... ويسجد للسهو وهو قول بعض المشائخ وفي النهاية والاصح انه لا يسجد وكنا قال ابن الهمام الصحيح انه لا يسجد لان التقصان بالفساد لا ينتجر بالسجود وقد يقال الفساد لصفة الفريضة لا لاصل الصلاة فينجر التقصان الواقع في اصلها لترك الواجب سهواً بالسجود. (غنية المستملی المعروف بالكبيرى ص ۳۳۳ فصل فى سجود السهو)

﴿۲﴾ قال العلامة شرنبلالي: ولا يسجد فى الترك العمد للسهو لان سجود السهو عرف جابراً للقات سهو او شرعاً والعمد اقوى فلا يوب سجود السهو عنه ولانه معمد فيستحق التغليظ بالاعادة ثم بين ضعف القول بالسجود لما ترك عمداً بصيغة التمرىض بقولنا قيل..... سئل فخر الاسلام البليعى كيف يجب العمدة؟ قال ذلك سجود العذر لا سجود السهو كذا فى شرح المقلسى عن الولوالجى. (امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۵۱۱ مطلب فى سجود العذر للعمدة فى مواضع)

د مغرب او وترو قضا احتیاطاً خلور خلور رکعتہ

کولو صورت کنبی سجده سهو کول خلاف قاعده دی

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کنبې څه فرمائی څه بعضې خلق د نامعلومه مغرب او وترو مونځونو قضا کوی او د دریو په ځانې خلور رکعتہ ادا کوی نو آخره کنبې بعضې خلق سجده سهو کوی آیا دا سجده سهو صحیح ده؟ بینوا توجروا.

المستفتی: عبدالرحیم جلبی صوابی.

الجواب: که دا سجده سهو چرته په معتمد کتاب باندې حمل نه وی نو دا سجده د قصد اکیدلو په وجه خلاف قاعده ده (۱). وهو الموفق.

﴿۱﴾ قال العلامة الشربلالي: ولا يسجد في الترك العمدة للسهو، لان سجود السهو عرف جابراً للفائت سهو او شرعاً والعمدة أقوى فلا ينوب سجود السهو عنه ولانه معتمد ليستحق التغليظ بالاعادة.

(امداد الفتاح شرح نور الايضاح ص ۵۱۱ مطلب في سجود العذر للعمدة)

باب صلوة المريض

د معذور د پاره د مخکښې اودس نه پس قطره نه وتلو

په صورت کښې دغې اودس سره بل مونځ کول

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه دبنده نه تللو راتللو وخت کښې یا دخوپیه سر کیناستلو وخت کښې دمّتیازو قطري غورځیرې، نو په دې وجه دهرمونځ دپاره نورې اودس کووم، لیکن کله کله داسې اوشی چه دبو مونځ نه بل مونځ پورې څه قطره نه اوځی. نوچه کله ماته دا یقین وی چه څه قطره نه ده. وتلې نو په دې اولنی اودس سره دبل وخت مونځ کولې شم یانه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فیض الوهاب کاکاخیل اضاخیل پایانوشهره... ۱۹۸۹/۲/۲۶.

الجواب: چه کله داودس کولونه پس قطره اونه اوځی نو په دې اودس سره بل مونځ کولې شي. (۱) اوکه ته یو نیم انچ پلنه او شپږ انچې اوږده کپړه دآله تناسل نه تاؤ کړې او یو درمیانی شان غوټه ورته ورکړې نو تاته به ډیر ارام ملاؤشی. وهوا الموفق.

د بلااختیاره قهقهه کونکې امام اقتداء جازز نه ده

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی چه یو سړې ددیرشو، خلویښتو کالونه دامامت فرائض اداکوی. دڅه مودې نه په مونځ کښې بلا اختیاره اوبې وجه قهقهه یا ضحک راځی. نوآیادده امامت جائز دي؟ او دده د انفرادی مونځ څه حکم دي؟ بینوا توجروا.

المستفتی: جهانزیب خان گهاس منډی دی آئی خان..... ۷/شوال ۱۴۰۱ هـ.

﴿۱﴾ وينقضه خروج کل خارج نجس بالفتح ويکسر منه ای من المعرضی الحی معتادا ولا من السبیلین اولا الی ما يظهر بالبناء للمفعول ای يلحقه (بقیه حاشیه په راروانه صفحه)

الجواب: بی اختیارہ قہقہہ یا ضحک کونکے معذورہ نہ دے (۱)۔ الا فی قول للشافعیہ لم یرتضی بہ الحافظ ابن حجر فی شرح البخاری (۲)۔ ددہ پسے اقتداء، کول جائز نہ دی مناسب دا دی چہ داسے کس مختصر مونخ کوی چہ دشیطان غالب راتللو نہ مخکنی مخکنی مونخ ختم وی۔ وهو الموفق۔

پہ لاسو خپو د تل کس د مونخ طریقہ

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دایکسیدنت پہ وجہ

(بقیہ حاشیہ) حکم التطہیر ثم المراد من السبیلین مجرد الظهور من اضافة الصفة الى الموصوف ای الظهور المجرد عن السیلان فلو نزل البول الى قصبۃ الذکر لا ینقض لعدم ظهوره۔ (ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۹۹، ۱۰۰ جلد ۱ مطلب نواقض الوضوء)

﴿۱﴾ قال العلامة عبد الرحمن الجزری: الحنفیة قالوا: القهقهة فی الصلاة تنقض الوضوء وقد وردت فی ذلك احادیث منها ما رواه الطبرانی عن ابی موسیٰ قال: بینما رسول اللہ ﷺ یصلی بالناس اذ دخل رجل فتردى فی حفرة کانت فی المسجد وکان فی بصره ضرر فضحک کثیر من القوم وهم فی الصلاة، فامر رسول اللہ ﷺ من ضحک ان یعيد الوضوء وبعید الصلاة، والقهقهة هی ان یضحک بصوت یسمعه من بجواره فاذا وقع منه ذلك انتقض الوضوء ولو لم یطل زمن القهقهة، بخلاف ما اذا ضحک بصوت یسمعه هو وحده ولا یسمعه من بجواره فان وضوءه لا ینتقض بذلك بل تبطل به الصلاة وانما ینتقض الوضوء بالقهقهة اذا کان المصلی بالغاً ذکراً کان او امرأة عامداً کان او ناسياً الخ۔

(الفقه علی المذاهب الاربعة ص ۸۳ جلد ۱ مبحث نواقض الوضوء)

﴿۲﴾ قال الحافظ بن حجر العسقلانی: قوله (وقال جابر) هذا التعليق وصله سعید بن منصور والدارقطنی وغيرهما وهو صحيح من قول جابر واخرجه الدارقطنی من طرق اخرى مرئوا لکن ضعفها والمخالف فی ذلك ابراهیم النخعی والا وزاعی والثوری وابو حنیفة واصحابه قالوا: ینقض الضحک اذا وقع داخل الصلاة لا خارجها قال ابن المنذر: اجمعوا علی انه لا ینقض خارج الصلاة، واختلفوا اذا وقع فیها فخالف من قال به القیاس الجلی وتمسکوا بحديث لا یصح وحاشا اصحاب (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

زما دا حال شوې چه دنامہ نه لاندې بالکل بې دمه شوې يم. دهغه وخت نه دپائپ په ذریعې متیازې ویستلې کیږی. دلاس په ذریعې ډوډی اوبه پخپله خوړلې ځکلې نه شم، په ډډه باندې هم پخپله نه شم اوړیدلې. دمتیازو دتالی سره ۲۴ گهنټې پائپ لگیدلې وی. او پائپ بیا په بوتل کښې پروت وی یو یو څاڅکی سره بوتل ډکیږی. نودې صورت کښې به زما د مونځ څه کیږی. اوبه کومې طریقې سره مونځ کووم په وزن کښې د والدینونه دروند يم اوړیدلو په وخت کښې درې کسان لگیا وی، په بل چا سره استنجاء او اودس کول هم ډیر زیات گران کار دې تیمم هم نه شم کولې. اوداهم وائی چه قبلې طرف ته دمنځ کولو به څه کیږی؟ بینوا توجروا.

المستفتی: سعید سلطان بام خیل صوابی ۱۹۸۴ء/۴/۲.

الجواب: ته بغیر اودسه مونځ کولې شي (۱). او که ممکن وی نو دکت خپې قبلې طرف ته کړی او یا قبله ته په اشارې سره مونځ کوئ (۲). وهوالموفق.

(بقیه حاشیه) رسول اللہ ﷺ الذین هم خیر القرون ان یضحکوا بین یدی اللہ تعالیٰ خلف رسول اللہ ﷺ انتهی، علی انهم لم یأخولوا بعموم الخبر المروى فی الضحک بل خصوه بالقهقهة. (فتح الباری شرح صحیح البخاری ص ۵۲۲ جلد ۱ باب من لم یرا الوضوء الا من المخرجین)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی: والمحصور فاقد الماء والتراب..... وكذا العاجز عنهما لمرض يؤخرها عنده وقالوا يشبه بالمصلين وجوبه يفتى واليه صح رجوعه ای الامام كما فی الفیض وفيه ایضا مقطوع الیدین والرجلین اذا كان بوجهه جراحة یصلی بغير طهارة ولا یتیمم ولا یعید علی الاصح. (الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۱۸۵ جلد ۱ مطلب فاقد الطهورین باب التیمم)

﴿۲﴾ قال العلامة الحصکفی: من تعلم علیہ القيام ای کله لمرض حقیقی وحده ان یلحقه بالقيام ضرره یفتی قبلها او فیها ای الفریضة او حکمی بان خاف زیادته او بطء برئه بقیامه او دوران رأسه او وجد لقیامه المأ شديداً او كان لو صلى قائما سلس بوله، صلى قاعداً ولو مستندا الى وسادة او انسان لانه يلزمه ذلك علی المختار كيف شاء علی المنهـب لان المرض اسقط عنه الاركان فالهينات اولی، وايضا وان تعلم القعود ولو حکما او ما مستلقيا علی ظهره ورجلاه نحو القبلة غیر انه ينصب ركبتيه لكرامة مد الرجل الى القبلة ويرفع رأسه يسيرا لیصبرا وجهه اليها.

(الدر المختار علی هامش ردالمحتار ص ۵۵۹، ۵۶۲ باب صلاة المريض)

باب سجود التلاوة

دَلْوَنِي كُور پِه مَظَنُو حُصُونِي دَسْجَدِي دَ آيت دَ تَلَاوت كُولو حَكَم

سوال: حضرت مولانا مفتی محمد فرید صاحب صدر دارالافتاء دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک السلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاتہ، کہ یو سِرِي دَجَمَات پِه دنتہ حصہ کنبی یو آیت سجده، تلاوت کړی بیا هم دغه آیت دَجَمَات پِه بهرنی یا پورتنی حصہ کنبی یا دَجَمَات پِه صحن کنبی بیا او وائی نو پِه ده باندي یوه سجده تلاوت واجب ده. لیکن چه شرقاً غرباً خلوینستو لاسونه یا دَهغې نه لویه کمره وی یا دکشتی اوریل پِه ډبه کنبی (چله کله کشتی او د ریل ډبه خلوینست لاسونه یا دَهغې نه زیات وی) هلته دغه آیت سجده بار بار او وائی نودوه سجدي به واجب کیږی آیا دا مسئله صحیح ده؟ بینوا توجروا المستفتی اکرام الحق نشترآباد راولپنډی ۳/ جون ۱۹۷۰ء.

الجواب: دامسئله صحیح ده. (صرح به العلامة الشامي ص ۷۲۷ و ۷۲۶، جلد ۱) لیکن د خلوینستو لاسونو حد مقرر کول دلته منصوص نه دی. دامقدار دَمونځ کونکی مخې ته د تیریدلو پِه مسئله کنبی مراد دي. (۱) «ردالمحتار ص ۵۹۳ جلد ۱» پس پِه سجده تلاوت د ورکوټی یا غټ جَمَات او کور فرق نشته او که ډیر زیات غټ ځانې وی لکه شاهي مسجد نو هلته به متعدده سجدي واجب وی. (۲) وهوالموفق.

﴿۱﴾ قال ابن عابدين: (قوله ومسجد صغير) هو اقل من ستين ذراعاً وقيل من اربعين وهو المختار كما اشار اليه في الجواهر قهستاني.

(ردالمختار هامش الدر المختار ص ۴۶۹ جلد ۱ باب ما يفصل الصلاة وما يكره فيها)

﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله بخلاف زوايا مسجد) اي ولو كبير على الاوجه وكذا البيت وفي الخاتمة والخلاصة الا اذا كانت الدار كبيرة كدار السلطان.

(ردالمختار هامش الدر المختار ص ۵۷۴ جلد ۱ باب سجود التلاوة)

چه په تراویح کښې آیت سجده اولولی اوسجده

اونکړې نو آیا دا د مونځ په سجده سره ادا کيږي

وال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې یو سړې په تراویح کښې دسجده آیت اولولی اوسجده اونکړې او وائی چې د رکعت دسجده سره ادا شوه نو آیا دا ادا صحیح ده؟ بیا تو جروا.

المستفتی فضل ربی باره شیخان ۱۳ رمضان ۱۴۱۰هـ

الجواب: چه کله دسجده تلاوت آیت لوستلو نه پس متصل یا دوه درې آیتونو لوستلو نه پس تداخل اوکړې نو مشروع دی (شامی) (۱) وهوالموفق

بغیر اودسه سجده تلاوت جائز نه ده

وال: علماء دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائې چې سجده تلاوت بغیر اودس نه جائز ده یا نه؟ بیا تو جروا.

المستفتی مولوی عنایت الله خواجه خيله سوات ۱۳۸۹هـ

(۱) واضحه دې وی چه سجده تلاوت صلاتیه د مونځ نه بهر نشی ادا کولې هم په مونځ کښې به ادا کیدې شی که مونځ گزارې مستقل سجده نه کوی اوپه رکوع او سجده تلاوت کښې تداخل کوی نو هم جائز دی البته دې دپاره نیت ضروری دې د نیت نه بغیر به په رکوع کښې سجده تلاوت جائز نه وی. په درمختار کښې دی وتودی برکوع صلاة اذا كان الركوع على الفور من قراءة آية او آيتين وكذا الثلاث على الظاهر كما في البحران نواه ای کون الركوع لسجود التلاوة على الراجع. (الدر المختار ص ۵۷۱ جلد ۱ باب سجود التلاوة) او ددې نه داهم معلومه شوه چه د آیت سجده لوستلو نه پس رکوع کولو ته درې آیاتو لوستلو نه زیاته فاصله نه وی گڼې بیا په رکوع کښې نیت صحیح نه دې

قال حسن بن عمار: ويجزى عنها ای عن سجدة التلاوة ركوع الصلاة ان نواها ای نوى ادائها فيه وفيه اواقطاعه بان يقرأ اكثر من آيتين بعد آية السجدة بالاجماع. (مراقى الفلاح على هامش الطحطاوى ص ۲۶۳ باب سجود التلاوة)

الجواب: سجده تلاوت بغیر اودسہ ناجائز دہ۔

قال فی البدائع واما شرائط الجواز فكل ما هو شرط جواز الصلوة من من طهارة الحدث وهي الرضوء والغسل وطهارة النجس وهي طهارة البدن والثوب ومكان السجود والقيام والقعود فهو شرط جواز السجدة لانها جزء من اجزاء الصلوة فكانت معتبرة بسجلات الصلوة

انتهی (ص ۱۸۶ جلد ۱)

دغه شان دا شاذ مذهب دې چه دآبن عمراو امام شعبی رضی الله عنهما نه مروی دې لهذا په دې باندې عمل کول اولویه لار پریخودل نه د عقل نقاضاده او نه د شریعت. قال العلامة العینی فی عمدة القای لم یوافق ابن عمر احد علی جواز السجود بغیر وضوء الا الشعبی ص ۵۰۹ جلد ۳، بلکه دآبن عمر رضی الله تعالی عنهما نه ددې قول معارض قول موجود دې چه هغې ته ترجیح ورکول مذهب منصور دې. قال البدر العینی فی العمده ص ۵۰۹ جلد ۳ روی باسناد صحیح عن اللیث عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما قال لا یسجد الرجل الا وهو طاهر، په دې مسئله کښې د مودودی صاحب د قول هیڅ اعتبار نشته، فافهم.

ریډیو یا ټیلی ویژن په ذریعې سره د سجده تلاوت آیت اوریدل

سوال: علمائې دین دې مسئلې باره کښې څه فرمائی که یو سړې د ریډیو ټیلی ویژن په ذریعې سره د سجده آیت واورې نو په ده باندې سجده تلاوت واجب ده یا نه؟ بینوا توجروا.

المستفتی: فقیر متعلم بهرت بنون رمضان المبارک ۱۳۸۹ھ

الجواب: چونکه د ریډیو وغیره ذریعې سره عکس اوریدلې شی (۲) لهذا د

(۱) (بدائع الصنائع ص ۱۸۶ جلد ۱ فصل فی شرائط جواز السجدة)

(۲) د ریډیو ټی وی په ذریعې سره ریکارډ شوی تلاوت باندې د عدم وجوب سجده حکم اتفاقی دې البته په دې کښې اختلاف چه ددې په ذریعې سره اصل آواز اوریدلې کیږي یا عکس دې نو د اصل کیدلو په صورت کښې به براه راست تلاوت کیدلو په وجه به د بعضو په نزد سجده تلاوت واجب وی لیکن راجح داده چه دا اصل آواز نه دې (بقیه حاشیه به بل مخ)

ریڈیو وغیرہ ذریعے سرہ سجده تلاوت پہ اوریدلو سجده نہ واجیری۔
بدل علیہ مافی الدرالمختار رحمۃ اللہ علیہ ﴿۱﴾ ولا تجب بسماعه من الصدی والطیر (ہامش

ردالمختار ص ۵۱۷ جلد ۱) وهو الموفق

پہ لاؤہ سپیکر د سجدي آیت اوریدلو سرہ سجده کول پکاردی

سوال: خہ فرمائی علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبے چہ د لاؤہ سپیکر پہ
ذریعہ د سجدي آیت اوریدلو سرہ سجده تلاوت کول پکاردی یا نہ؟ خکہ چہ
دا آواز خود تلاوت کونکی آواز نہ دے بلکہ د لاؤہ سپیکر پہ ذریعے سرہ
اوریدلے کیری چہ دا آواز رسولو یوہ آلہ دے؟ بینوا توجروا
المستفتی: عبد اللہ ۲۴ اکتوبر ۱۹۸۳ء

الجواب: د لاؤہ سپیکر بارہ کنبے اختلاف دے چہ ددی پہ ذریعے سرہ اصلی
آواز رسولے شی یا عکس نو احوط سجده کول دی ﴿۲﴾۔ البتہ داقتداء د
صحت د پارہ د مکان اتحاد یا اتصال د صفو نو شرط دے چہ پہ دے مسئلہ
صورت کنبے نیستہ دے وهو الموفق۔

﴿بقیہ حاشیہ د تیرمخ﴾ د علوانا مفتی شفیع رحمۃ اللہ علیہ مرتب شوے رسالہ آلات جدیدہ کے
شرعی احکام: کنبے آلہ مکبر الصوت پہ بارہ کنبے چہ کوم تحقیقات شوے دی دھغی
خلاصہ دادہ چہ د ژبے نہ کیدلو والا تموج کنبے پہ نورو ذریعہ سرہ آواز پیدا کیدلے
شی چہ د خو واسطونہ تیریری د ریڈیو مشین پہ ذریعے (د برقی تیز رفتاری پہ وجہ) پہ
یو وخت اوریدلے کیری او د نوے سائنس ماہران پخپلہ ہم پہ دے کنبے مختلف
دی بعضی ورتہ اصلی آواز وائی اوبعضی ورتہ مصنوعی وائی بہر حال ددی
تحقیقات پہ رنہ کنبے راجح دادہ چہ دا اصل آواز نہ دے خکہ چہ د وجوب سجده
د پارہ ضروری دی چہ د تلاوت کولو والا ئی پخپلہ واورے او ژبہ پرے متحرکہ شی چہ
هغه د ریڈیو اوتی وی پہ صورت کنبے متحقق نہ دے لہذا د ریڈیو یا تی وی پہ
ذریعے سرہ بہ سجده تلاوت واجب نہ وی البتہ دا اختلاف پہ وجہ بانڈی احتیاط پہ
سجده کولو کنبے دے کہ تلاوت کونکے براہ راست وی (از مرتب)۔

﴿۱﴾ (الدرالمختار علی هامش ردالمختار ص ۵۶۹ جلد ۱ باب سجود التلاوة)

﴿۲﴾ د لاؤہ سپیکر پہ ذریعے سرہ چہ کوم آواز کیری پہ دے کنبے راجح (بقیہ حاشیہ بہ بل مخ)

پہ لاؤہ سپیکر باندی د سجدہ تلاوت آیت اوریدل

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ لاؤہ سپیکر پہ ذریعے سرہ دَسجدہ تلاوت آیت اوریدلو سرہ سجدہ واجب کیڑی یا نہ؟ بینوا توجروا المستفتی عبداللہ..... ۲۴/اکتوبر ۱۹۸۳ء

الجواب: پہ تولو اوریدونکو باندی بہ سجدہ واجب وی حُک کہ چہ دا بظاہر دَمَکلم آواز دے حُک کہ چہ دَآذان اوریدلو سرہ اجابت بالقدم واجب کیڑی وھوالموفق.

سجدہ تلاوت آیت پہ قلا رہ وئیل بہتر دی

سوال: (۱) کہ یو سرے دَسجدہ تلاوت آیت پہ اوچت آواز سرہ اووائی نوپہ اوریدونکو باندی بہ سجدہ واجب کیڑی یا نہ؟ (۲) دَسجدہ تلاوت آیت پہ اوچت آواز وئیل پکار دی یا پہ قلا رہ آواز؟ بینوا توجروا.

المستفتی شاہ اسماعیل مرزا ضلع اٹک..... ۱۵/جمادی الاول ۱۳۹۹ھ

الجواب: (۱) واجب دہ ہدایہ (۲) پہ دے کنبی توسع دہ البتہ دَمصلحت پہ طور سرہ پہ قلا رہ آواز وئیل بہتر دی. (۲) وھوالموفق.

(بقیہ حاشیہ د تیرمخ) دامعلومیری چہ دَامَکلم اصل آواز دے وجہ دادہ چہ دے کنبی آواز اوچتولو دپارہ ذریعے کمپی استعمالیری او دَفنی ماہرینوپہ دے کنبی اختلاف دے ہ دا اصل آواز دے یا عکس لیکن اکثر ماہرینو رائے دادہ چہ دا بعینہ دَمَکلم ہفہ آواز ی کوم چہ ددہ دَرَبی نہ ا وخی دَتفصیل دپارہ آلات جدیدہ کے شرعی احکام کتاب ولانا مفتی محمد شفیع صاحب اوگوری پس دے صورت کنبی سجدہ تلاوت نوہ سپیکر پہ ذریعے سرہ اوریدلو سرہ واجب کیڑی (از مرتب)

۱ قال المرغینانی: والسجدة واجبة في هذه المواضع على التالي والسماع سواء قصد سماع القرآن ولم يقصد لقوله عليه السلام السجدة على من سمعها وعلى من تلاها وهي له ايجاب وهو غير مقيد بالقصد.

ابہ علی صلی فتح القدیر ص ۳۶۵ ۷۶۶ جلد ۱ باب سجود التلاوة

۲ قال ابن عابدين الشامي: (قوله واستحسن اخفاؤها) .. (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

دَ عَصْر اَوْ فَجْر مَوْنَحْ نَه پَس سَجْدَه تَلَاوَت جَائِز دَه

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی چہ دَ صَلاة العصر او صلاة الفجر نہ پَس سجدہ تلاوت جائز دہ یا نہ؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: محمد ازرم تبوک سعودیہ عربیہ..... ۱۴۰۱/۷/۷ھ

الجواب: جائز دہ (۱)۔ وهو الموفق۔

آیا پہ یو مجلس کنبی متعدد آیات سجدہ پہ

تلاوت سرہ بہ متعدد سجرات واجب کیڑی

سوال: علمائے دین دے مسئلے بارہ کنبی خہ فرمائی کہ یوکس پہ یومجلس کنبی دَسجدہ تلاوت مختلف آیتونہ اولولی نویوہ سجدہ بہ کول وی یا دَهر آیت دیارہ بہ خان خاتتہ سجدہ تلاوت ادا کول وی؟ بینوا توجروا۔

المستفتی: فضل واحد پشہ سالارزی باجور..... ۱۹۸۴ء/۷/۱۱ھ

الجواب: آیتونویہ مقدار برابر سجدے کول ضروری دی (۲)۔ (شامی) بخلاف ما اذا كرر آية واحدة. وهو الموفق۔

(بقیہ حاشیہ دتیرمخ) لانه لو جهر بها لصار موجبا عليهم شيئا ربما يتكاسلون عن ادائه فيقعون في المعصية فان كانوا متهمين جهر بها بحر عن البدائع قال في المحيط بشرط ان يقع في قلبه ان لا يشق عليهم اداء السجدة فان وقع اخفاها وينبغي انه اذا لم يعلم بحالهم ان يخفيها نهر۔

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۷۶ جلد ۱ باب سجود التلاوة)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصكفي رحمه الله: لا يكره قضاء فاتئة ولو تورا او سجدة تلاوة وقال ابن عابدين: (قوله وسجدة تلاوة) لوجوبها بايجابه تعالى لا يفعل العيد كما علمته فلم تكن في معنى النفل. (الدر المختار على هامش ردالمحتار ص ۲۷۶ جلد ۱ مطلب يشترط العلم بدخول الوقت) ﴿۲﴾ قال العلامة ابن عابدين رحمه الله: (قوله ولو....) (بقیہ حاشیہ پہ راروانہ صفحہ)

د تَیِّب رِیکارنہ سجدہ تلاوت اود گانویجانو اوریدلو حکم

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کسے خہ فرمائی چہ دَیِّب رِیکارنہ دَسجدہ تلاوت دآیت اوریدلو خہ حکم دے؟ کہ پہ دے سرہ سجدہ تلاوت نہ واجب کیڑی نو بیگانے اوریدل ولے ناجائز دی چہ داهم دَہغی پہ ذریعے سرہ وی کہ نہ؟ ینوا توجروا۔

المستفتی: ماستر عبدالمطلب۔

الجواب: دَیِّب پہ ذریعے سرہ پہ تلاوت اوریدلو سرہ سجدہ تلاوت نہ واجب کیڑی۔ لان المسموع عکس الصوت لاصلہ۔ (۱)۔ اود تَیِّب نہ گانی اوریدل جائز نہ دی۔ لتساوی العکس بالاصل فی المناط ویشیر الیہ حدیث کانہ ینظر الیہا رواہ ابوداؤد (۲)۔ وهو الموفق۔

د سجدہ تلاوت د لازم کیدلو راز

سوال: علمائی دین دے مسئلے بارہ کسے خہ فرمائی چہ پہ قرآن مجید کسے (بقیہ حاشیہ) کر رہا فی مجلسین تکررت) الاصل انہ لایتکرر الوجوب الا باحد امور ثلاثہ اختلاف التلاوة او السماع او المجلس اما الاولان فالمراد بهما اختلاف المتلو والمسموع حتی لو تلا سجدات القرآن کلها او سمعها فی مجلس او مجالس وجبت کلها۔

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۷۳ جلد ۱ باب سجود التلاوة)

﴿۱﴾ قال العلامة الحصکفی رحمہ اللہ: لا تجب بسماعه من الصدی والطیر، قال العلامة ابن عابدين رحمہ اللہ: (قوله من الصدی) هو ما یجیک مثل صوتک فی الجبال والصحاری ونحوهما کما فی الصحاح۔

(ردالمحتار هامش الدر المختار ص ۵۶۹ باب سجود التلاوة)

﴿۲﴾ عن ابن مسعود قال قال رسول الله ﷺ لا تبأشر المرأة المرأة فتفتعها لزوجها کانہ ینظر الیہا، متفق علیہ۔ (مشکوۃ المصابیح ۲۶۸ جلد ۱ باب النظر الی المخطوطة)

چہ دَسجدو دآیتونو دی پہ مونخ کنبی یا دَمونخ نہ بھر ددی پہ وئیلو یا اوریدلو سرہ سجدہ ولې لازمیری؟ بینوا توجروا۔
المستفتی: نامعلوم.....

الجواب: پیغمبر ﷺ اوصحابہ کرامورضی اللہ عنہم اجمعین پہ دې ځایونو کنبی سجدہ کړې ده. نو په دې ځایونو کنبی سجدہ کول ضروری دی اودغه شان دغې ځایونو کنبی دمسلمانانو نه عبارتاً یا اشارتاً دَسجدہ کولو مطالبه وی. (۱). فقط.

﴿۱﴾ قال العلامة ابن الهمام: ومما يدل على الوجوب ان الله تعالى 'ويخ من ترك السجود بقوله فما لهم لا يؤمنون' واذا قرئ عليهم القرآن لا يسجدون والتوبيخ لا يكون الا بترك الواجب ولان آيات السجدة كلها دالة على الوجوب السجدة اعتزل الشيطان يكي يقول يا ويله امر ابن آدم بالسجود فسجد فله الجنة وامرت بالسجود فابيت فلي النار والاصل ان الحكيم اذا حكى عن غير الحكم كلاماً ولم يعقبه بالانكار كان دليل صحته فهذا ظاهر في الوجوب مع ان آى السجدة تفيد ايضاً لانه ثلاثة اقسام قسم فيه الامر الصريح به وقسم تضمن حكاية استكفاف الكفرة حيث امروا به وقسم فيه حكاية فعل الانبياء السجود وكل من الامتثال والافتداء ومخالفة الكفرة واجب الا ان يدل دليل في معين على عدم لزومه لكن دلالتها فيه ظنية فكان الثابت الوجود لا الفرض والاتفاق على ان ثبوتها على المكلفين مقيد بالتلاوة لا مطلقاً فلزم كذلك.

(فتح القدير ص ۳۶۵ ۳۶۶ جلد ۱ باب سجود التلاوة)

مسائل شتی

په دې عنوان کښې هغه مسئلې جمع کړې شوې دي چه حضرت مفتي صاحب دامت برکاته ليکلي او په سه ماهي (درې مياشتي) الفريد کښې شائع شوې دي دسه ماهي الفريد جلد ٤ شماره ١، نه تر جلد ٥ شماره ٤ پورې مسئلې جمع کولې شي او د مسائل شتي په عنوان سره د فتاویٰ سره شامل کولې شي (از مرتب).

دستوراتو په تبليغي جماعت کښې د معتبر شرطونو سره وتل مصلحت دي

سوال: د دستوراتو تبليغ سنت دي يا بدعت؟

الجواب: په موجوده زمانه کښې د دستوراتو تبليغ دپاره وتل بدعت دي، په خير القرون کښې دامعمول نه وو. په خير القرون کښې به مستورات صرف د جمات، حج او جهادي خدمت دپاره باقاعده وتلې. د تبليغ دپاره نه. البته په دې شر القرون کښې د دستوراتو باقاعده وتل بدعت سئيه نه دي بلکه مصلحت دي چه کله د اصلاح او دين تربيت اميد وي او د معتبرو شرطونو نه مخالف نه وي يعنې د خاوندانو يا محارمو رفاقت، د کورني حقوقو عدم تعطل د تعطر او زينت والا لباس نه اجتناب وي او سپړو سره عدم اختلاط وي گڼي نوبيا ناجائز دي. وهو الموفن.

د تبليغي جماعت د مصطلح گشت حکم

سوال: تبليغي خلق چه کوم مصطلح گشت کوي دي ته د صحابه کرامو مرضي الله عنهم اجمعين کار وائي آيا دا صحيح دي؟ بينوا تو جروا.

الجواب: داگشت دتبلیغی حضراتو اصطلاح ده مونږ ته ددې اباحت معلوم دې ددې د سنتیت یا استحباب اصل راته نه دې معلوم وهوالموفق

د یو نه زیاتو بنځو په ربع یا ثمن کښې حصې

سوال: بنځه دځاوندنه ربع (څلورمه) یا ثمن (اتمه) حصه میراث اخلی نوکه دیوسړی دوه یا درې یا څلور بنځې وی هغوی ته به څومره حصې ورکولې کیږی؟ بینوا توجروا.

الجواب: دا ربعې یا ثمن به په ټولو بنځو علی قدرالرؤس تقسیمیږی.

کما فی الہندیة (ص ۲۵۰ جلد ۶) والزوجات والواحدة یشرکن فی الربع والثلث وعلیه الاجماع

﴿۱﴾ و فی معین الحکام (ص ۴۲۳) واحدة واکثر یشرکن فی ذلک ﴿۲﴾ وهوالموفق

د پیر مونځ کول او د مریدورته شاته نه بیوزې وهل مکروه نه دی

سوال: یوپیر صاحب مونځ کوی او مرید ورته د شاته نه لاسووالا پکې (بیوزې) وهي دا مکروه دی یا مشروع؟ بینوا توجروا.

الجواب: دا طریقہ مکروه نه ده.

بللیل ماروی ابو داؤد فی باب المحرم یظلل عن ام الحصن حلته قالت حججنا مع النبی ﷺ

حجة الوداع فرأیت اسامة وبلالاً واحلما اخذا بنظام ناقة النبی ﷺ والاخر رفع ثوبه یستره من

الحر حتی رمی جمرة العقبه. ﴿۳﴾

﴿۱﴾ (فتاویٰ عالمگیریہ ص ۴۵۰ جلد ۱ الباب الثانی فی فزی الفروض قبیل الفروض

المقدرة فی کتاب الله)

﴿۲﴾ (لسان الحکام فی معرفة الاحکام الملحقہ بمعین الحکام ص ۴۲۳ الفصل التاسع والعشرون)

﴿۳﴾ (سنن ابی داؤد ص ۲۶۱ جلد ۱ باب فی المحرم یظلل کتاب الحج)

د سجدہ سہونہ کیدلو پہ صورت کنبی دَمونخ اعادہ واجب دہ.

سوال: کہ یو مونخ گذارې سجدہ سہو اونکړی نو دَمونخ اعادہ واجب دہ یا نه؟

بینوا توجروا.

الجواب: په دې سړی باندې دَمونخ اعادہ واجب دہ. کمافی شرح التتویر علی هامش ردالمحتار ص ۳۰۶ جلد ۱ وتعاد وجوباً فی العمد والسہوان لم یسجدله وان لم یعدھا یكون فاسقاً آثمًا.

د ښځو علاج په خاوندانو باندې واجب شرعی نه دې

سوال: ښځو دپاره خوراک جامې او مکان ورکول واجب شرعی دی لیکن دَهغوی علاجونه کول هم واجب شرعی دی یا نه؟ بینوا توجروا.

الجواب: په دې زمانه کنبې ښځې محبوبات جوړې شوې دی نو دَهغوی دوائی کول مروت او عرفی واجب دی، واجب شرعی نه دی. په دې باندې دائمه اربعاء اجماع دہ چه علاج واجب شرعی نه دې. کمافی الہندیہ ص ۳۵۵ جلد ۵، مرض اورمدفلم یعالج حتی مات لا یأثم کذا فی الملتقط خلافاً للمتجددین.

د مطلقہ مغلظہ غیرمدخول بہا بغیر دَحَلالی

نہ په دویم ځل د نکاح کولو عجیبہ مسئلہ

وفي المشكلات من طلق امرته الغير المدخولة بها ثلاثاً فله ان يتزوج بها بلا تحليل واما قوله تعالى فان طلقها فلا تحل له من بعد حتى تنكح زوجاً غيره ففي حق المدخول بها (معين الحكام ص ۳۲۹) (۱) ويؤيده قوله تعالى الطلاق مرتان اي طلاق المرأة المدخول بها مرتان بدليل قوله تعالى فامساك بمعروف او تسريح باحسن، لان الامساك بمعروف لا يمكن في غير المدخول بها، فقوله تعالى فان طلقها فلا تحل له

(۱) (لسان الحكام الملحقه بمعين الحكام ص ۳۲۹ نوع في الخلع)

له من بعد فهو في حق المدخول بها. لاكن ما في المشكلات مخالف عن آثار الصحابة والتابعين رضى الله تعالى عنهم.

په ختم تراویح کښې حافظ ته رقم ورکول

سوال: حافظ چه کله په تراویح کښې ختم او کړی نو هغه ته پیسې ورکول جائز دی یا نه؟ بینوا توجروا.

الجواب: چونکه دا رقم د تلاوت معاوضه نه ده کوم چه ممنوع ده. بلکه د امامت معاوضه اخستلې شي نو په ختم کښې حافظ دپاره د پیسو اخستل ممنوع کیدل هندی مسئله ده حنفی مسئله نه ده.

په مونځ کښې د سجده تلاوت آیت ونیل او په رکوع کښې ئې ادا کول

سوال: سجده تلاوت په رکوع کښې ادا کولې شي یا نه؟ بینوا توجروا.

الجواب: سجده تلاوت د مونځ په رکوع کښې ادا کیرې د مونځ نه بهر نه، وهو الراجح كما في البدائع (ص ۱۸۹ جلد ۱) الركوع خارج الصلاة لا يجزئه قياسا واستحسانا لان الركوع خارج الصلاة لم يجعل قرينة فلا ينوب مناب القرينة.

د مسافر وطن اقامت نه هره هفته وطن اصلی ته د تللو راتللو مسئله

سوال: یوسړې چه کله دخپل ځای نه سل کلومیتره لرې په یو ښار کښې د علم یا ملازمت دپاره لاړ شي. او د یوې میاشتې اقامت کولو نه پس هر هفته خپل ځای ته راځي نو داسې به په دې ښار کښې قصر کوی که اتمام به کوی؟ بینوا توجروا

الجواب: د دې سړې چه په دې ښار کښې څومره مودې پورې رهائش وی او د پریخودلو اراده ئې نه وی نو داسې به اتمام کوی قصر به نه کوی. کما اشار اليه صاحب البحر (ص ۱۳۶ جلد ۲) بقوله بقاء الثقل، کوطن الإقامة يبقى بقاء الثقل وان اقام بموضع آخر و اشار اليه صاحب البدائع في بيان انتقاض وطن

الاقامة بالسفر، انه اعرض عن التوطن به حيث قال (ص ۱۰۴ جلد ۱) فصار معرضاً عن التوطن به فصار ناقضاً له، اوبه مسؤله صورت كنبي ذا اعراض موجود نه دي

د اختریونځ په اولنی رکعت کښې چه تکبیرات هیږشی چرته به ادا کولې شی
هوال چه کله داختر په اولنی رکعت تکبیرات هیږشی نو کوم ځانې کښې به ادا کولې شی؟ بینوا توجروا.

الجواب که بعضې فاتحې یا ټولې فاتحې نه پس یادشول نو تکبیرات به اووانی او فاتحه به داوول نه اولولی او که دفاتحې او سورت نه پس یادشی نو هغه وخت به ئې تکبیرات اولولی او فاتحه دې (بیا) نه وائی.
 كما في الحلبي الكبير (۵۷۳) نسی التکبیر فی الاولیٰ حتی قرء بعض الفاتحة او کلها ثم تذاکر یکبر وبعید الفاتحة واذا تذاکر بعد ما قرء الفاتحة والسورة یکبر ولا یعيد القراءة لانها تمت وصحت بالکتاب والسنة.

پلار ځوئی لږه عاق کول دمیراث نه مانع نه دی

هوال چه کله پلار د خپل ځوئی نه خفه شی او هغه عاق کړی د جائیداد نه ئې محروم کړی نو شرعاً دا ځوئی محروم کیږی یا نه؟ بینوا توجروا.

الجواب دا ځوئی شرعاً نه محروم کیږی. دمیراث موانع څلور کارونه دی. رق، قتل، اختلاف دین او دار، او عقوق یعنی، نافرمانی د مانعاتونه نه دي. ارث، ثابتول او ساقط کول زموږ په خوښه باندې مبنی نه ده بلکه دا جبری او غیر اختیاری څیز دي. قال الله تبارک وتعالیٰ آباء کم وابناء کم لاتندرون ایهام اقرب لکم نفعا (۱). وقال صاحب تنقیح الفتاوی (ص ۵۴ جلد ۲) الارث جبری لایسقط بالاسقاط. که پلار خپل جائیداد خرچ کوی یا ئې چاته هبه کړی نو دا عاق شوې ځوئی، به پخپله محروم شی

آزاد سړې یا ښځه د ټنټیدلو په صورت کښې ددغوی قتل کول گناه کیږه ده
سوال: چه کله یو آزاد سړې اوښځه په رضامندی سره بل کلی ته او تښتی او دجینی اولیاء دوی لږه قتل کړی نو شرعا دا جائز دی یا نه؟ بڼوا توجروا.
الجواب: عرفاً دا غیرت دی لیکن شرعاً دا گناه کیږه ده دا اولیاء دخپل مستحب حق تلفی په وجه باندي د حرام قطعی په جرم کښې مبتلا کیږی وهوالموفق.

په دشمن باندي د خود کش حملو حکم

سوال: یو مسلمان دخپل ځان پورې بم اوتړی او په دشمن حمله اوکړی چه د دشمن ډیر زیاته تباهی اوشی. دا جائز دی یا ناجائز؟ بڼوا توجروا.
الجواب: دا عرفاً جائز دی نفسانی جذبه ده خوشرعاً دا خودکشی ده په خیر القرون کښې دا اقدام نه دي واقع شوي. وهوالموفق.

د واده نه مخکښې د خاوند په مرکیدلو

باندي منکوحې ته ټول مهر ورکولې شی

سوال: چه کله دمکوحې خاوند د واده کولو نه مخکښې مړ شو نو منکوحې ته به څومره مهر ورکولې شی؟ بڼوا توجروا.

الجواب: دي منکوحې ته به ټول مهر ورکولې شی

كما في الهندية ص ۳۰۳ جلد ۱ والمهر يتأكد باحد معان ثلاثة الدخول والخلوة الصحيحة وموت احد الزوجين، وفي الدرالمختار على صدر ردالمحتار ص ۱۰۲ جلد ۲ باب المهر، ويتأكد عند وطئ او خلوة صحت من الزوج او موت احدهما.

د قربانی څرمن یا ددغې قیمت په جوماتونو یا مدرسوباندي لگول.

سوال: د قربانی څرمن یا ددغې قیمت په جوماتونو یا مدرسوباندي لگول جائز دی یا نه؟ بڼوا توجروا.

الجواب: دالگول دھندی مشائحوپہ نیزد ناجائز دی۔ کافی الہندیہ ص ۳۰۱ جلد ۵ ولایبہ بالدراہم لینق علی نفسہ اوعیالہ ولو باعہا بالدراہم یتصدق بہا یعنی ددی تصدق دی او تصدق تملیک تہ وئیلی شی او دافغانی مشائحوپہ نیزدالگول جائز دی۔ کافی الزیلعی ولو باعہا بالدراہم لیتصدق بہا جاز لانہ قرۃ کالتصدق ، ہندیہ ص ۳۰۱ جلد ۵۔ یعنی دقیمت تقرب بہ کولی شی او قربت دجیرکار تہ وئیلی شی اباحت وی کہ تملیک وی ولم یقل لانہ تصدق ایضاً۔ اوجمات اومدرسہ تہ دقیم او مہتمم پہ وساطت سرہ تملیک صحیح دی کافی الہندیہ ص ۴۶۰ جلد ۲ ولوقال وھبت داری للمسجد واعطیتھا لہ صح ویکون تملیکاً فی شرط التسلیم۔ دغہ شان حاجیان ہمیشہ پہ لاکونو ہذیب ذبحہ کوی او پہ غوبنہ او خرمنو باندی اباحت کوی نہ تملیک وعلیہ التعامل۔

د جماعۃ النساء شرعی حیثیت او د احنافو مذهب۔

سوال: دمستوراتو جمات جائز دی یا ناجائز؟ چہ کلہ نسخہ امام وی او دصف پہ مینع کنبی ولارہ وی؟ بینوا توجروا۔

الجواب: دمستوراتو دجماعت متعلق دحدیث ام ورقہ ، حدیث عائشہ او حدیث ام سلمہ رضی اللہ عنہم نہ جواز ثابت دی۔ والیہ عیال الشافعی واهل الحدیث ومن دان دینہم خلافتنا ولما لک، اودی احادیثوتہ احنافو اوموالک منسوخ وائی لیکن ناسخ ئی معلوم نہ دی۔ الا ان یراد بالنسخ ما یریدہ الامام الطحاوی فی شرح معانی الآثار ای متروک العمل، وهو وجہ وجیہ، او اکثر محققین مشائخ فرمائی چہ اوس ددوی جماعت مکروہ تحریمی دی، یعنی دہغوی دظہوراو کورونو دوتلو پہ وچی سرہ چہ غالباً دمنکراتو نہ خالی نہ وی، واشیرالیہ فی حدیث عائشہ (رواہ البخاری) لو ادرک رسول اللہ ﷺ ما

احدث النساء لمعهن. (۱). او بعضی متاخرین علماء دوقتی ضرورت پہ بناء باندی دمنکراتو انکار کوی لیکن دہغوی جماعت تہ جائز خلاف اولی وائی. ولنعم قول المشائخ المحققین.

د مشتری بائع نہ پہ قرض ۛہ اضلل او بیا پہ بائع باندی د خرخولو مسئلہ
سوال: چہ کلہ یو مشتری دبائع نہ یو ۛیز پہ قرض باندی واخلی اودقیمت ادا کولو نہ مخکنی ئی پہ بائع باندی دمخکنی قیمت نہ پہ کم قیمت باندی خرخ کری نوآیا دا جائز دی؟ بینوا توجروا.

الجواب: دامعاملہ ناجائز دہ کما فی الہدایہ لاثراعاشۃ رواہ احمد وعبدالرزاق والدارقطنی (۳۷). وکما فی الہندیہ (ص ۱۲۲ جلد ۳). او کہ دا اولی مشتری ئی پہ دویم مشتری باندی خرخ کری اودغہ مشتری ئی پہ بائع باندی پہ کم قیمت خرخ کری نو دا جائز دی (ہندیہ ص ۱۳۲ جلد ۳)، او کہ دا ۛیز ارزان شی او دآرائی پہ و جہ ئی بائع دمخکنی قیمت نہ پہ کم سرہ واخلی نو دا ناجائز دی. (ہندیہ ص ۱۳۲ جلد ۳).

د اتقوا مواضع التهم حدیث سند

سوال: د اتقوا مواضع التهم حدیث دکوم ۛائی نہ ثابت دی او سند ئی ۛنکہ دی؟
الجواب: دا حدیث امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ پہ احیاء باب شرح عجائب القلب کنبی ذکر کری دی. حیث قال منع الشرع من التعرض للتهم فقال علیہ السلام اتقوا مواضع التهم، لیکن پہ تخریج عراقی کنبی دی لم اجدلہ الصلا، اور امام سیوطی موضوعات کبیر ص ۱۶) باندی لیکی ہو قول عمر رضی اللہ عنہ من سلک مسلک التهم اقم، نو دا اثر دی مرفوع ثابت نہ دی. (۲).

(۱) (صیح البخاری ص ۱۲۰ جلد ۱ باب خروج النساء الی المساجد باللیل والغسل)

(۲) (وايضاً رواه الامام البخاری فی الادب المفرد فی النسخۃ القدیمۃ، وایضاً رواه صاحب

مسئله لره د تشهد نه پس دامام د سلام نه مخکې قیام کول

سوال چه کله مسبوق دامام د سلام نه مخکې د تشهد پوره کولو نه پس

په کوی دا جائز دی که ناجائز؟

الجواب د تشهد پوره کولو نه مخکې قیام ناجائز دی او روستو جائز

دی کتابی خدییه ص ۹۱ جلد ۱، وکذا اذا خاف المسبوق ان يمر الناس بين يديه

في ينظر سلام الامام، فانه اني قضاء ماسبق قبل فراغه كذا في الوجيز للكردي، ولو

دو في غيره، اني اوضح المارة، فدر تشهد صح ويكره تحريماً، وان قام قبل ان

يقعد فدر تشهد لم يخر.

د امام دریم رکعت د پاره او دریدلو نه پس د مقتدی تشهد پوره کول

سوال چه کله د مقتدی د تشهد پوره کولو نه مخکې امام دریم رکعت ته

او درېوی یا سلام واپړوی نو مقتدی به تشهد پوره کوی یا نه؟

الجواب دامقتدی به تشهد پوره کوی او اتمام نه کول هم کافی دی. کمافی

الختییه (ص ۹۰ جلد ۱) فالختاران يتم التشهد كذا في الغياثية وان لم يتم اجزاءه.

د ترانضو او ستونونه پس دعا کول د فعل رسول صلی الله علیه وسلم نه ثابت نه دی

سوال دکومو فرضونه پس چه سنت وی دهغې نه پس یا مخکې دعا کول د

فعل رسول صلی الله علیه وسلم نه ثابت دی یا نه؟

الجواب داسې مونځونو کې چې دهغې نه پس سنت وی دعا کول د فعل

رسول نه ثابت نه دی نه د ستونونه پس اونه د ستونو نه مخکې د احادیثو بیخ

ته رسیدل د فقهاء مجتهدینو کار دی د اهل ظاهر و او دهغوی دهم مسلکو

کې نه دي وهو المرفق

د یو کس چاته د ټولو حقوقو معاف کولو

سره د نامعلومه حقوقو د معاف کولو مسئله

سوال که یو سړي چنه اووانی چه ماته ته خپل ټولو حقوق معاف کړي دی نو

پہ دی سرد داسی حقوق ہم معاف کیڑی چہ دھغی دی سړې ته علم نه وی؟
الجواب: د امام ابو یوسف رحمۃ اللہ علیہ پہ نیز داسی حقوق ہم معاف کیڑی او هم دا قول
 مفنی به دی، شرح فقه الاکبر لملا علی قاری (ص ۱۲۷).

د مردای جرگې اټن (انډې) او د مردارې چیلن پښ حلال دی

سوال: د مردارې جرگې نه چہ کومې انډې رااوخی او د مردارې چیلن نه چہ
 کوم پښ حاصل شوې وی هغه حلال دی یا حرام؟
الجواب: دا انډې او پښ حلال دی هندیه ص ۳۳۹ جلد ۵ (۱).

د ذکر په وخت کښې د اسم ذات تکرار مشروع دي

سوال: د اسم ذات تکرار مشروع دي یا مکروه؟
الجواب: د اسم ذات تکرار مشروع دي په احادیثو کښې د اسم ذات
 تکرار راغلي دي کما فی روایة البخاری (ص ۴۰۸ جلد ۱) قال من یمنع منی
 فقال الله الله ثلاثا وکما فی روایة مسلم (ص ۸۴ جلد ۱) لا تقوم الساعة حتی
 لا یقال فی الارض الله الله (مشکوٰۃ ص ۴۸۰) وهکذا فی الطبرانی الصغير وغيره،
 او د اهل لسان په نیز دا د حذف په وجې سرد جمله وی.

په طلب العلم فريضة علی کل مسلم حدیث کښې د مسلمة لفظ ثبوت

سوال: طلب العلم فريضة علی کل مسلمة و مسلمة دا حدیث دکوم څانګې نه ثابت دي؟
الجواب: دا حدیث نصربن محمد بن ابراهیم سرقندی په بستان العارفين
 (ص ۳) کښې ذکر کړې دي

(۱) وفي الهندية: البيضة اذا خرجت من دجاجة ميتة أكلت وكذا اللبن الخارج من ضرع الشاة
 الميتة كذا في السراجيه.

(فتاویٰ عالمگیریہ ص ۳۳۹ جلد ۵ الباب الحادی عشر فی الکراهة فی الاکل)

عن ابی روق عن علی بن ابی طالب ان النبی ﷺ قال لی طلب العلم فریضة
 علی کل مسلم ومسلمة وفی خبر آخر اطلبوا العلم ولو بالصین فان طلب العلم
 فریضة علی کل مسلم ومسلمة، اوپہ مرقات (ص ۲۸۴ جلد ۱)، کنہی
 دی ومسلمة کما فی روایة.

دیو شیخ نہ د بیعت پہ صورت کنہی دبل شیخ نہ بیعت کول

سوال: کہ یوسری دیو شیخ نہ بیعت او کری نو دبل شیخ نہ بیعت کولی شی یا نہ؟
 الجواب: کولی شی کما فی تنقیح الفتاویٰ الحامدیہ (ص ۳۶۹ جلد ۲) رجل من
 الصوفیة اخذ العهد علی رجل ثم اختار الرجل شیخا آخرواخذ علیه العهد فهل
 العهد الاول لازم ام الثاني، الجواب: لا یلزمه العهد الاول ولا الثاني ولا اصل
 لذلك. اهل فن چه کوم قیدونه ذکر کری دی هغه دمصلحت پہ طور دی.

پہ دسترخوان باندی پول قسمونه پہ یو خانی کینودل بہتر دی

سوال: پہ دسترخوان باندی پول خیزونہ دخوراک پہ یو خانی کینودی کیری
 یا یوبل پس؟
 الجواب: پول هرڅہ پہ یو خانی کینودل بہتر دی. دسلفواو عربوہم دا طریقہ وہ
 او دیوبل پس کینودل درومیانو معمول دی. کما فی تنقیح الفتاویٰ الحامدیہ
 (ص ۳۵۹ جلد ۲)، (۱).

د سرنہ گیر چاپیرہ عمامہ تاوہل او د مینخ خالی پریخودلو حکم

سوال: کہ یو مونخ گذاری عمامہ د سرنہ گیر چاپیرہ او تری او مینخ خالی
 پریردی نو پہ مونخ کنہی داسی جائز دی یا نہ؟

(۱) قال العلامة محمد امین: كانت سنة السلف ان يقدموا جملة الالوان دفعة لياكل كل ما
 يشتهيه. فثبت بهذا ان تقديم الالوان جملة من سنة السلف كما هو عادة العرب وما يفعله الاروام
 من تقديم الالوان واحدا بعد واحد الخ. (الفتاویٰ تنقیح الحامدیہ ص ۳۵۹ جلد ۲ مسائل شتی)

الجواب: دا اعتجاردی اود حدیث په بناء مکروه ده. کما فی الطحطاوی (ص ۲۸۴) فقله وترک وسطه مکشوفاً والمراد انه مکشوف عن العمامة لامشکوف اصلاً۔

په پخوانی مقبره باندې د زراعت او تعمیر حکم

سوال: په پخوانی مقبره باندې زراعت او تعمیر جائز دي یا نه؟

الجواب: په پخوانی مقبره باندې زراعت او تعمیر کول جائز دي. کما فی الدرالمختار علی هامش ردالمحتار ص ۶۲ جلد ۱، کما جاز زرعه والبناء علیه اذابلی وصارت راباً.

په میراث کښې د وارث مړی طرفته په دوه نسبتونو سره کیدل

سوال: چه کله مړی ته یو وارث په دوه نسبتو سره منسوب وی نو دهغې څه کیفیت دی؟

الجواب: که په دې نسبتونو کښې یو دبل دپاره حاجب نه وی نو په دواړو نسبتونو سره به میراث اخلی کښې نو صرف د حاجب په نسبت سره به میراث اخلی. کما فی البزازیه علی هامش الهندیه (ص ۴۷۲ جلد ۶) من یدلی الی المیت بنسین ان کان احدهما لا یحجب الاخر ورث بهما جمعاً وان کان یحجب ورث بالحاجب، قلت کما اذا تزوجت باین عمها فانه یرث عنها النصف بالفرضية والباقي بالعصوبة.

د چیندخ د متیازو حکم

سوال: د چیندخ متیازې پاکې دي یا نه؟

الجواب: کوم چیندخ چه بحری (دریابی) وی دهغه متیازې بذات خود ناپاکې دي. لیکن دمجبورئ په وجه به دا اوبه ناپاکې نه وی. او کوم چیندخ چه

داوچی وی هغه به هم ناپ کې نه وی لیکن کوم کښې چه وینه وی هغه به ناپک وی کمايدل عليه مافی ردالمختار باب المياہ (۱).

د دریایی او اوچی د مار د پاکۍ او ناپاکۍ حکم

سوال: دریایی او اوچی والا مار چه کله په اوبو کښې مړ شی نو داوبه پاکې دی یا ناپکې؟

الجواب: دریایی مار اوبه پاکې دی او داوچی والا کښې که چرته وینه وی نو ناپکې دی ګڼې نو پاکې دی ردالمختار.

په اوبو کښې د چرمخکۍ په مړه کیدلو سره د اوبو حکم

سوال: که چرمخکۍ په اوبو کښې مړه شی نو اوبه پاکې دی یا ناپاکې؟

الجواب: په چرمخکۍ کښې چونکه وینه نشته نو د قواعده په رنړا کښې دا اوبه پاکې دی (۲).

د اختر د مونیخ نه پس د مصافحي حکم

سوال: د اختر د مونیخ نه پس مصافحه کول جائز دی یا ناجائز؟

الجواب: د اختر د مونیخ نه پس د مصافحي متعلق بعضي علماء فرمائی چه. لایاس به او بعض وائی چه جائز ده. او بعضي فرمائی چه مکروه ده. وبعضي فرمائی

(۱) قال ابن عابدين: (قوله فيفسد في الاصح) وعليه فما جزم به في الهداية من عدم الافساد ضد فسخ البرى وصحته في السراج محمود على ما لادم له سائل كما في البحر. (ردالمختار هامش المختار ص ۱۳۵ جلد ۱ باب المياہ مطلب حكم سائر المانعات كالماء في الاصح)

(۲) قال الخصمى: وان مات فيه اى الماء غير دموى كزنبور وعقرب وبق اى بعوض، قال ابن عيينه: (قوله غير دموى) المراد ما لادم له سائل لما في القهستان ان المعتبر عدم السيلان لا عدمه حتى لو وجد حيوان له دم جامد لا ينحس اقول وكذا دم القملة والبرغوث فانه غير سائل.

المختار هامش الدر المختار ص ۱۳۵ جلد ۱ باب المياہ

بدعة مکروهة کما فی ردالمحتار (ص ۵۵۷ جلد ۱) قوله والتهنة وانما قال ذلك لانه لم يحفظ فيها شیء عن ابی حنیفة واصحابه وذكر فی القنیة انه لم ينقل عن اصحابنا کراهة وعن مالک انه کرهها وعن الاوزاعی انما بدعة وقال المحقق ابن امیر الحاج بل الاشبه انما جائزة مستحبة فی الجملة ثم ساق آثارا باسانید صحيحة عن الصحابة فی فعل ذلك ثم ذلك والتعامل فی البلاد الشامیة والمصریة عید مبارك علیک ونحوه الخ.

نو ددی اختلاف په وجه په دیکنې تشدد سختی، مناسب نه ده.

د غاښ ډکولو یا ورته د کور (ټوپن)

اچولو په صورت کښې د غسل حکم

سوال: په غاښ د سوری کیدلو په وجه باندې دمصالحي نه ډک کړی یا ورته کور واچوی نو د غسل په وخت به څه حکم وی؟

الجواب: د غسل په وخت کښې دا ډکوالې او کور په لرې کولو کښې ښکاره حرج (ګرانی) ده لهذا دا لرې کول معاف دی. ویویده ما رواه احمد فی مسنده ان عثمان بن عفان ضب اسنانه بذهب (۱).

په یوه ورځ کښې سحر او ماښام میاشت لیدل

سوال: آیا هم په یوه ورځ کښې سحر او ماښام میاشت لیدلې کیدې شی؟

الجواب: (شریعت والو په نیز دا کیدلې شی. خلافاً للحکماء. او د شیخیانو په نیز دا میاشت د آئنده شپې وی.

کما فی رد المحتار ص ۳۹۲ جلد ۲ اما اذا رؤی يوم التاسع

(۱) قال الحصکفی: ولا یشد سنه المتحرک بذهب بل بفضة وجوزهما محمد. قال ابن عابدین: ای جوز الذهب والفضة ای جوز الشد بهما واما ابو یوسف فقیل معه وقیل مع الامام. (الدر المختار مع رد المختار ص ۲۵۵ جلد ۱ کتاب الحظر والاباحه)

والعشرين قبل الشمس ثم روى ليلة الثلاثين بعد الغروب وشهدت بينة شرعية بذلك فان الحاكم يحكم برويته ليلا كما هو نص الحديث ولا يلتفت الى قول المنحمين انه لا تمكن رؤيته صباحا ثم مساء في يوم واحد (قبيل مطلب في اختلاف المطالع) وفي البدائع (ص ۸۲ جلد ۲) والاصل عندهما انه لا يعتبر في رؤية الهلال قبل الزوال ولا بعده وانما العبرة لرؤيته قبل غروب الشمس.

د پاکستانیانو د پاره د سعودی عرب په رویت هلال باندې اعتماد کول

سوال. که پاکستانی رویت هلال کمیٹی د سعودی عرب په رویت هلال کمیٹی اعتماد اوکړی او د رمضان او اختر حکم په هغې ورکړی نو آیا دا جائز دی؟
الجواب. چونکه سعودی عرب د پاکستان نه بل د بیحدې نود راجح قول په بناء باندې دا اعتماد صحیح نه دي.

قال صاحب البدائع ص ۸۳ جلد ۲ هذا (ای قضاء صوم يوم) اذا كانت لمسافة بين البلدين قريبة لا تختلف فيها المطالع فاما اذا كانت بعيدة فلا يلزم حد البلدين حكم الآخر لان مطالع البلاد عند المسافة الفاحشة تختلف فيعتبر اهل كل بلد مطالع بلدهم دون البلد الآخر، قلت وعند العمل على موافقة رب يلزم فوات التراويح في الليلة الاولى وارتكاب التراويح في ليلة العيد.

د حافظ یو ځل ختم کولو نه پس دوباره ختم کول

چه کوم حافظ یو قوم ته په تراويح کښې ختم اوکړی نو بل قوم ته په ځل کولې شی یا نه؟

د ختم کولې شی. روى بعض اهل العلم عن كثر الفتاوى رجل ام قوما اويح وختم فيها ثم ام قوما آخرين له ثواب الفضيلة ولهم ثواب الختم.
نه الفتاوى ص ۲۲۴ جلد ۱ عن خزانة الروايات

په سفر کښې به د ویرې په وخت کښې سنن راتبه

پریخودلې شی او د قرار په وخت کښې به ادا کولې شی

سوال: د تبلیغی جماعت یو حنفی سړې وائی چه په سفر کښې سنن راتبه نیشته. ایاداصحیح دی؟

الجواب: داسې د فقه حنفی او نور وحدیثونو نه بې خبره ده. په سفر کښې به د ویرې په وخت کښې سنت پریخودې کیږی او د قرار په وخت کښې به ادا کیږی. کما فی الهندیه: والمختار انه لا یاتی بها فی حال الخوف ویاتی بها فی حال القرار والامن هکذا فی الوجیز للکردری، (هندیه ص ۱۳۹ جلد ۱)

او د ابوداؤد شریف په لیلة التعریس والا حدیث کښې دی. قال رسول الله ﷺ من کان منکم یرکع رکعتی الفجر فلیرکعهما فقام من کان یرکعهما ومن لم یرکعهما فزکعهما، (باب فی من نام عن صلاة اونسیها ص ۷۰ جلد ۱)

او د ترمذی په ابواب السفر کښې دی عن ابن عمر صلیت مع النبی ﷺ فی الحضر والسفر فصلیت معه فی الحضر الظهر اربعا وبعدها رکعتین وصلیت معه فی السفر الظهر رکعتین وبعدها رکعتین (ص ۷۲ جلد ۱)

په تبلیغی جماعت کښې چه کله عرب یا اهل حدیث حی نوډیر خلې داسې واقعات واقع کیږی. داعوام د فقهای احناف نه بدگمانه کوی

د مشتری د ثمن ورکولو نه مخکښې په بائع

باندې په کم ثمن خرڅول جائز نه دی

سوال: چه کله یو سړې د دوکاندار نه یو خیز واخلی اوبیایې په دغه دوکاندار په لږ قیمت خرڅ کړی دا جائز دی یا ناجائز دی؟

الجواب: دامشتری ئې د ثمن ورکولو نه مخکښې په کم ثمن باندې په دې بائع نشی خرڅولې. کما فی الهدایه ص ۵۷ جلد ۳ ومن اشترى جاریه بالف درهم حالة

اونسینہ فقبحہا ثم باعها من البائع بخمس مائة قبل ان ينقد الثمن لا يجوز البيع لقول عائشة لتلك المرأة وقد باعت بست مائة بعد ما اشترت بثمان مائة بشئ ما شرب واشترت رواه احمد وعبد الرزاق والدارقطني، فليراجع الى الدراية والزيلعي. البته دشمن دقبض كولونه پس په کم ثمن سره خرخول جائز دی.
(کما فی اہندیہ ص ۱۳۲ جلد ۳).

پُکن (ہوا بغیر آواز نہ) چہ بدبونی پکنی نہ وی اودس ماتونکی دہ یانہ؟

سوال: بوسری وانی چہ دکومی پسکئی سرہ بدبوئی نہ وی نوہغہ اودس ماتونکی نہ دہ دہ دہ معدی نہ نہ راخی داددبّر دحلقي پیداوار دی آیا دا صحیح دہ؟

الجواب: پہ دی سرہ اودس ختمیری پہ حدیث کسبی دی لا وضوء الامن صوت او ریح، رواہ الترمذی ای حتی یتیقن الحدث کما فی المعالم، وفي الخلاصة مناط النقض العلم بكونه من الاعلى فلا نقض مع الاشتباه، فمن كان اطروشا ای اصم او اخشم ای لا یجد الريح فینقض طهارته اذا تیقن وقوع الحدث منه.

د تعزیت د پیارہ د مستوراتو جمع کیدل او کیناستل ممنوع دی

سوال: دمّری د تعزیت د پیارہ سری خو جمع کیری خو آیا د تعزیت د پیارہ زنانه هم جمع کیدلې شی؟

الجواب: د زنانو د پیارہ تعزیت ته جمع کیدل او کیناستل منع دی. کما فی رد المحتار ص ۶۰۴ جلد ۱ الجلوس فی المصیة ثلاثة ايام للرجال جاءت الرخصة فيه لا تجلس النساء قطعا.

د علاج په ذریعہ د حیض جاری کول یا بندول ممنوع نہ دی

سوال: کہ مريضه (پن ورکونکې نسخه) د عدت پوره کولو د پیارہ په علاج او دوائی سره حیض جاری کړی یا روژه داره او احرام والا زنانه د روژې او طواف د پیارہ حیض بند کړی نو دا جائز دی یا نه؟

الجواب: ردالمحتار ص ۲۰۲ جلد ۲ باب العدة کنبی ذی قال فی السراج سئل بعض المشانخ عن المریضة اذا لم تحيض فعالجته حتى رءت صفرة فی ایام الحيض قال هو حیض تنقضى به العدة، چه کله حیض جاری کول په علاج او دوائی سره جائز دی نو بندول ئی هم ممنوع نه دی

د استمناء بالكف حکم

سوال: استمناء بالكف جائز دی یا ناجائز؟

الجواب: استمناء دتسکین شهوت یعنی شهوت دآرام ورکولو دپاره معاف دی او د استجلاب شهوت یعنی د شهوت راوستلو دپاره منع دې کما فی ردالمحتار ص ۳۹۹ جلد ۲.

د نابالغه په قتل عمد کنبی په نابالغه باندي قصاص نشته دیت واجب دې

سوال: که یو نابالغه یو نابالغ عمداً قتل کړی نو دیکنبی قصاص واجب دې یا نه؟

الجواب: په دې کنبی قصاص نشته دیت واجب دې. کما فی الهنديه ص ۳ جلد ۶ ولا قصاص فيما بين الصبيان وعمد البصبي وخطاه سواء عندنا حتى تجب الدية فی الحالين فی ماله فی قتل العمدة.

د معتوه یا لیونی والدينو لره قتل کول د میراث نه مانع نه دی.

سوال: چه معتوه یا مجنون پلار قتل کړی نو په دې کنبی د میراث نه محرومیدل شته یا نه؟

الجواب: په دې کنبی کفار او د میراث نه محروم کیدل نشته کما فی تصویر الابصار علی ردالمحتار ص ۵۸۶ جلد ۶ وعمد البصبي والمجنون خطالا كفارة ولا حرمان ارث.

د شینل کمپنی د کاروبار شرعی حیثیت

موال د شینل کمپنی د کاروبار شرعی حیثیت څه دی؟ جائز دي يا ناجائز؟

الجواب په دې کاروبار کېنې نه سود شته او نه رشوت په دې کېنې تجارت دي او د تجارت زیاتولو کامیابه طریقه ده. البته په دې کېنې چه اخستونکي ته فرضي ورکولو کوم رعایت ورکړې شوي دي په هغې کېنې نیته نامعلومه ده چه دا فایسدونکي ده (۱)

(۱) د شینل کمپنی د کاروبار په طریقه کارباندې مشتمله رساله مطالعه کولو نه پس د عدم جواز بولي فتاوي موملاحظه کړي نو معلومه شوه چه مستفتي حضراتو د خپل فهم مطابق سرالونه کړي دي او بیا هم په دغې بنیاد باندې عدم جواز فتوي ورکړې شوي دي. بهر حال د کمپنی د دستور العمل رسالې مطابق لاندېني تحقیق پیش کولې شی او دا جواب به تر هغې وخته پورې وي تر څو چه د کمپنی کاروبار د دې رسالې مطابق وي.

۱. د کمپنی د طرف نه په شائع شوي دستور العمل باندې د غور کولو نه معلومېږي چه کمپنی منښن خرڅوي او بیع برابر کړي شی بیا که یوکس د کمپنی د ستری بیوتر (تقسیم کولو والا ممبر) جوړیدل غواړي نو جوړیدلې شی د دستور په صفحه ۳ باندې ئې لیکلې دي (۱) د پروډکټ سامان اخستلو نه پس او د ستری بیوتر شپ کار د ملاویدلو نه پس یو سړي مخکېنې تللې شی (۲) د ستری بیوتر صرف د کمپنی په مقرر شوي قیمت باندې سامان اخستلې شی د مقرر قیمت نه کم یا زیات باندې ئې نشي اخستلې (۳) که د ستری بیوتر او غواړي نو سامان د خرڅولو نه پس په اووه (۷) ورځو کېنې دننه به خپلې (Direct up line) مشورې او رضامندی سر کمپنی ته واپس کولې شی (۴) (Xl) د کمپنی ذمه داری ده چه هغه پروډکټ په صحیح حالت کېنې او مکمل مهیا کړي او د خرڅولو نه پس ورته خدمات هم حاصل کړي.

د کمپنی د دې طریقه نه معلومه شوه که یو سړي مشین واخلی نو په هغه باندې دا لازم نه دی چه خامخابه بل خریدار هم راوولی بلکه که یو سړي د ستری بیوتر جوړیدل غواړي او د کمپنی ممبر جوړ شي او کار کول غواړي نو هغه ته به بونس ملاویرې گڼي نه به ملاویرې ورته نو چه کله دا شرطونه ضروري نه دي لکه چه د دې د عبارتونو نه واضحه ده او د کمال عقد نه پس د ستری بیوتر جوړیدلو په صورت کېنې شرائط هم کینودلې شی نو دا د بیع د پاره ضرور الاتنه دي قال التمراتی: ولایع بشرط لایقتضیه (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

(بقیہ حاشیہ) العقد ولا یلائمه وفيه نفع لاحدهما او المبیع (تنویر الابصار علی صدر ردالمحتار ص ۸۵ جلد ۵ باب بیع الفاسد) پس ددی بیع دعدم جواز هیخ وجه نشسته. وفی الهندیه: واما حکم البیع فبوت الملك فی المبیع للمشتري وفی الثمن للبائع اذا کان البیع باتا (هندیه ص ۳ ج ۳)

(۲) هرکاروباری دخیل کاروبار دیاره یو طریقہ کار او انتظامی امور جوړوی. ترخوچه په هغې کښې یوه خبره دشریعت خلاف نه وی نوپه هغې کښې به دعدم جواز فتوی نشی ورکولې ټولو ادارو ته اجازت دې چه خپل سامان په عام مارکیټ کښې یادایجنټانو په ذریعہ خرڅ کړی. په فقه السنه کښې دی. لان للمالك ان یصرف فی ملکه کیف یشاء مالم یستلزم ذلک التصرف محرماً ما وردالشرع بتحريمه (فقه السنه ص ۲۹۰ جلد ۳) د البشري لارباب الفتوی په فصل فی الافتاء فی الحوادث الجدیده کښې دی: وبالجملة ان الاصل فی تشریعها التخریج من النصوص ویکفی فی اباحتها عدم تعارضها بالنصوص (البشري ص ۴۸) او امام شاه ولی الله په عقد الجید کښې فرمائی: وفی عمدة الاحکام من کشف البزودی یتحب للمبتی الاخذ بالرخص تیسراً علی العوام مثل التوضی بماء الحمام والصلاة فی الاماکن الطاهرة بدون المصلی.... وینبغی للمبتی ان یاخذ بالایسر فی حق غیره خصوصاً فی حق الضعفاء لقوله عليه السلام لابی موسی الاشعری ومعاذ حین بعثهما الی الیمن یسرا ولا تعسرا (عقدالجید ص ۷۳، ۷۴)

(۳) د کمپنی په دستور سره چه کوم خیزمخې ته راخی په هغې کښې ظاهری طور سره دنا جائزه قرض څه صورت په نظر نه راخی. البته چه مشتری کوم لږ قیمت ورکوی اوباقی دهغه په ذمه قرض وی نو دا یو صورت دې. لیکن زبانی طور سره دایجنټانو نه معلوم شو او دستور نه هم معلومیږي چه د کمپنی دطرف نه دشرط نه دې چه خامخابه ته ممبران جوړوي. بلکه ددستري بیوتر جوړیدلو په صورت کښې کمپنی خپل داقرض په بونس کښې پوره کوی. اوبنده دبعضي ممبرانو نه زبانی طور داهم معلومه کړه که بالفرض داممبرانور کار نه کوی اونور ممبران نه پیدا کوی نوبیا کمپنی داقرض څنگه وصول کوی نوهغوی او وئیل چه د کمپنی دطرف نه یو کال پورې داقرض دده په ذمه باندې وی اودکال تیریدلو نه پس کمپنی دا رقم معاف کوی. د بونس متعلق معلومات دپرو دکت اصل قیمت وغیره په دستور کښې دې طریقہ باندې بیان کړې شوې دې.

د پرو دکت ټول قیمت. ۹۹۸۰/۰۰ روپي. کستم دیوتی: ۱۹۸۰/۰۰ روپي

بنیادی دستري بیوشن BDA رقم: ۸۰۰۰/۰۰ روپي لاگت او د کمپنی منافع: ۴۵ فیصد، د دستري بیوتر دیاره: ۵۵ فیصد. بس دلته چه دستري بیوتر کوم (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

(بفیه حاشیہ) مشین خرخوی نو کمپنی دھغہ دبونس نہ خپل قرض پوره کوی نوچه کوم
اولنې بونس ملاویری هغه په قرضه کښې حساییری او د قرضې ختمیدلو نه پس خپل بونس
باقاعده طریقی وصول کوی لهذا دا نفع زائد علی القرض نه ده چه په کل قرض جرنفعاً کښې
داخل تې بلکه باقاعده په قرضه کښې حساییری او د خدماتو په صله کښې بونس ملاویری
۴، د دستور نه دا معلومیږي چه نه په دې کښې رشوت شته اونه جواری. د دستور په ص
۴ کښې دې چه که د ستری بیوټر غواری نو پروډکټ د اخستلو نه پس په اوو (۷)
ورخو کښې دننه د خپلې مشورې او رمضامندئ (direct upline) سیره کمپنئ ته واپس
کولې شی او بیا آنده درې میاشتو پورې د ستری بیوټر نشی جوړیدلې. د دینه علاوه د
درسور نه د احم معلومه شوه چه د ستری بیوټر جوړیدل ددې مشتری خوښه ده که کار
کول غواری نو بونس به ورته ملاویری او، کار کول نه غواری نو په دې باندې څه پابندی
نشته او د دستور په ص ۳ کښې دی چه د ستری بیوټر صرف د کمپنئ په مقرر شوې قیمت
باندې پروډکټ خرڅولې شی. د مقرر قیمت نه کم یا په زیات باندې ئې نشی خرڅولې. انتهی
پس د پروډکټ خپل مقرر قیمت دې اویع د مشتری اوبائع په خوښه باندې منعقد
کیري علامه ابن نجیم رحمہ اللہ فرمائی: (قوله هو مبادلة المال بالمال بالتراضي) وفي فتح القدير بانه اذا
فقد الرضا لا يسمى في اللغة بيعاً بل غصباً ولو اعطاه شيئاً آخر مكانه وعرفه في البدائع بانه مبادلة شئ
مرغوب فيه بشئ مرغوب فيه وذلك قد يكون بالقول وقد يكون بالفعل فالاول الايجاب والقبول والثاني
التعاطي (بحر الرائق ص ۲۵۷ جلد ۵) د دینه علاوه خبره داده چه د امشین په عام بازار کښې
ارزان ملاویری او د بعضي استفتا گانو نه معلومیږي چه د امشین په عام بازارو نو کښې نه
ملاویری بهر حال کمپنی زیات قیمت اخلی نو په دې کښې هم څه قباحت نشته. په فتاوی
حقانیه کښې دی. ملخصاً، شریعت مقدسه په تجارت کښې د مال په منافعو کښې څه
خاص حد نه دې مقرر کړي. دا د دواړو عاقدینو خپل مینځنی معامله ده څنگه چه جوړه
شوه هغه شان جائزه ده. لانه مبادلة المال بالمال بالرضا (در الحکام) (فتاوی حقانیه ص ۱۰۸ جلد ۶)
نوددې گران قیمت په وجه دې باندې د رشوت تعریف صادق نه راځی. په منهاج السنن
کښې دی:

رشوة الوصله الى الحاجة بالمصانفة.... فالراشي من يعطى الذى يعينه على الباطل والمرتشى الاخذ والرائش
ي يسمى بينهما يستزيد لهذا ويستقص لهذا الخ (منهاج السنن شرح جامع السنن ص ۷۰ جلد ۵)
د جواری معنی هم په دې کښې نیشته ځکه چه کمپنی مخکښې د امشین په دغه معین
ان قیمت باندې خرخوی بیا که چرته مشتری د ستری (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

(بقیہ حاشیہ) بیوٹر جو پریری نو کمپنی دَخیلو اصولو مطابق هغه ته بونس ورکوی او که د کمپنی سره کار نه کوی نو هغه ته هیڅ نه ملاویری. او هغه گران قیمت ددې مشین ثمن وولهدا د رقم ضائع کیدلو دلته هډو څه خطر نه معلومیری. د دستور العمل په صفحه ۳ کښې دی. د پروژکت اخستلو نه پس او د ستری بیوٹر شپ کار د ملاویدلو نه پس یو سړې مخکښې ترقی کولې شی. د ستری بیوٹری د کمپنی پروژکت د نیت په ذریعې سره خرڅول نوې دوستانو د (XI) کیرئیر نه متعارف کول. او د بونس نه لطف اندوز کیدل دی.

(۵) د کمپنی د جوړ کړې شوو اصولو نه معلومیری چه څوک ممبر جوړشی هغه به نور دوه کسان د مشین اخستلو دپاره تیار کړی بیابه مخکښې دا دوه کسان نور دوه دوه تیار کړی. او دا ټول ممبران به د خپل نیت خورولو دپاره باقاعده کار کوی. یعنی - ۱ اولنې ممبر به هم په دې کښې اولگی چه د خپل ځان نه لاندې دوه ممبرانو دپاره به نور ممبران پیدا کړی گڼې نو دده بونس به په خپل ځانې ولاړ وی. یعنی دا اولنې ممبر چه دې دې به په قلاړه نه کینی بلکه د خپلو دوه ممبرانو دپاره به نور دوه دوه ممبران پیدا کول وی. گڼې که ددې اولنې ممبر په نیت کښې په دوه ممبرانو کښې یو ممبر داسې راغې چه د خپل ځان دپاره اخستونکی پیدا نه کړی نو بیابه ددې حد پورې دغې سابقه ممبرانو ته بونس ملاویری. چه د زیات بونس حقدار نه دی. لهدا ده دپاره د خپل بیسک نیت د وژن لائن پوره نگرانی او د هغې دپاره افراد تیارول مستقل ذمه داری ده. بلکه چه د دستور د ص ۱۲، ۱۳ نه ظاهر ده. د اید و انس د ستری بیوٹر جوړیدلو نه پس به ته د خپل بیسک نیت د وژن لائن نه فراموش کوی. ته د خپل بیسک نیت په دوه مختلفو ځانله لائنونو کښې دوه اید و انس د ستری بیوٹر ضرور جوړ کړه په دې وجه ضروری ده چه ته په خپل بیسک یونټ باندې پوره توجه اوساتې (مختصراً)

د کمپنی ددې اصولو نه چه تفصیلی دی، معلومیری چه دده نیت کښې څومره ممبران جوړیری نو په دې کښې هریو ډبل دپاره د ممبر جوړولو او کمپنی دپاره د گهاگ (خریدار) په جوړولو کښې معاون او کار کولو والا وی گڼې نو د ممبر نه جوړیدلو په صورت کښې به د بونس په شرح کښې ترقی نه کیری. نو گویا چه دا ټول ممبران د کمپنی په کار کښې مستقل متحرک دی. او د خریدار جوړیدلو دپاره ذریعه جوړیری. پس که کمپنی د خپل پیداوار ۵۵ فیصده د خپلو اصولو مطابق دې ممبرانو ته د بونس په شکل کښې ورکوی نو په دې کښې هیڅ قباحث نشته. د دینه علاوه چه څوک ممبر جوړیری نو د کمپنی کار دا دې چه مشین به اخلی او د ممبرانو کار دادې چه خریدار به جوړوی. او کوم مال چه په منافع کښې پاتې شی نو د مشین لاگت (خرچه) او د کمپنی منافع ۴۵ فیصده به (باقی حاشیه په راروانه صفحه)

کہ مختلف محلی او کورونہ یوځائی شمارلې

کږی نو دا قریه کږه (لونی کلی) ده

موال: په شمالی وزیرستان کښې د خشالی په نوم یوځائی دې چه د ډیرو بانډو او شاخونو په شکل کښې آباد دې چه په هغې کښې په سلگونو کورونه او زرگونو سړی او زنانه اوسېږي داځائی دمصر شرعی (شرعی ښار) په حکم کښې دې یا واړه واړه څو کلی دی؟ په دې کښې د جمعې اقامت صحیح دې یا نه؟

الجواب: حدیث لاجمة ولا تشریق ولا فطر ولا اضحی الا فی مصر جامع. او نور صحیح حدیثونو په بناء باندې د جمعې د صحیح والی دپاره ښار یا لویه قصبه شرط دې. کماین فی موضعه، لیکن د ښار د صحیح والی دپاره د کورونو اتصال شرط نه دې، کماصرح به ابن حزم فی حق منازل المدينة المنورة فی عهد النبی ﷺ.

(بقیه حاشیه) پاتې شی. او ۵۵ فیصد به په ممبرانو باندې د نیت په ترتیب سره تقسیمېږي اوظاهری طور سره د دستور نه معلومېږي چه ممبران دده په کاروبار کښې د شریک په حیثیت سره کار کوی. او په دې باندې د شرکت الوجوه تعریف صادق راځي په هندیه کښې دی فهو ان یشرکا ولیس لهما مال لکن لهما وجاهة عند الناس فیقولوا اشترکنا علی ان نشترى بالنسبة ونیع بالنقد علی ان ما رزق الله سبحانه وتعالی من ربح فهو بیننا علی شرط کذا، کذا فی البدائع (هندیه ص ۳۲۷ جلد ۲).

(۲) د دستور نه معلومېږي چه د کمپنۍ د طرفنه انعامونه په نیت کښې یو خاص هدف ته درسیدلو په صورت کښې ملاویري. او دلته په انعام کښې عمل هم دې. او عوض هم معلوم دې. لهدا د دې خلاف شریعت کیدل نه معلومېږي. اکثر فقهاء د انعام د تعریف کړې دې. التزام عوض معلوم علی عمل معین او مجهول عسر عمله (معنی احتاج، الفقه الاسلامی وادلته ص ۷۸۳ جلد ۴) او په تفسیر قرطبی کښې دی: الجعالة من العقود المجازة التي يجوز ان یفسخه قبل الشروع وبعده اذا رضی باسقاط حقه ولیس للجاعل ان یفسخه اذا شرع ان یجمل له فی العمل (قرطبی ص ۲۳۲ جلد ۹) او د کمپنۍ د طرفنه د انعام ضامن او کفیل کیدل هم خلاف شریعت نه دی. ولن جاء به حمل بعر، وهذا من باب الجعالة وانا به زعیم، وهذا من باب الضمان والكفالة (تفسیر ابن کثیر ص ۶۳۰ جلد ۲) از مرتب

نوکه ټول خشالی یوځانې وی چه د هغې کورونه اومحلې جدا جدا اوځانته وی نو دا ښار اولوئې کلې دې په دې کښې د جمعې قائلول صحیح دی او که خشالی د علاقې نوم وی چه د هغې باندې ځان ځانته دی نو په هغې کښې د جمعې قائلول ظاهری طور سره صحیح نه دی او ظاهری د عرف نه شق اول معلومیری.

په تحکیم باندې د اجرت ورکولو اخستلو حکم

سوال: که د تحکیم دپاره متعدد علماء راجمع وی نو هغوی ته اجرت ورکول جائز دی یا ناجائز؟

الجواب: زمونږ په نزد تحکیم باندې اجرت اخستل جائز نه دی لیکن چه کله تحکیم مفت نشی کیدلې نو بعضې علماء فرمائی چه د خصمینو په رضامندئ سره د محکمینو دپاره اجرت اخستل چه هغوی په کتابونو کښې کتلو سره راجح قول اوبنائی او جگره ختمه شی نو داپه تعلیم اوتعلم باندې د اجرت اخستلو پشان ده دا ناجائز نه ده. فتاامل.

د مشترکه مال نه یو رور دپاره ویزه واخلی

نوهلته د کړې شوې مزدورئ د سرمایې حکم

سوال: هرکله چه رونړه یو ورورته د مشترکه مال نه ویزا واخلی او ابو ظهبی ته ئې اولیری او هغه هلته مزدوری کوی مال جمع کړی نو د امالونه به د ټولو رونړو وی یا به صرف د دې رور ملکیت وی؟

الجواب: چونکه د دې رونړو په مینځ کښې نه شرکت املاک شته اونه شرکت عقود بلکه عوامی او پتهانی (یعنی د پښتونولئ) شرکت دې نو د امالونه به صرف د دې رور وی مشترک به نه وی البته په ویزا وغیره باندې خرچ شوي مال په حساب کښې وی.

د کاغذی نوٹونو یوبل باندی د خرخولو حکم

سوال: کہ یو کس د زرو (۱۰۰۰) روپیو نوٹ د لس روپیو پہ نوٹ باندی واخلی نو آیا دا جائز ہے؟

الجواب: دا دواړه نوٹونه د کاغذ دی نه د سپینو زرو دی نه د سرو زرو. نو د تبادلہ کول شرعاً ناجائز او سود نه دي. او د ددی ذاتی قیمت معمولی دي او اعتباری او سرکاری قیمت ئي غیر معمولی دي نو د تبادلہ به عرفی ممنوع وی شرعی ممنوع به نه وی. دغه شان د ډالر، ویزه، ټکټ او کاغذی کرنسی تبدیلی په تفاضل سره به ممنوع عرفی وی ممنوع شرعی به نه وی. (۱).

(۱) مفتی نظام الدین الاعظمی فرمائی:

نوٹ (کاغذی) نه کیلی دی اونه وزنی بلکه عددی دي نو ځکه په کمی زیاتی سره ئي بدلول جائز دي فقط واللہ اعلم.

کتبه:

العبد نظام الدین عفی عنه
مفتی دارالعلوم دیوبند

الجواب صحیح
محمد ظفیر الدین غفرله
کفیل الرحمن عثمانی

الجواب صحیح
مسیب الرحمن عفانہ عنه

منتخبات نظام الفتاویٰ ص ۲۹۹ جلد ۱ کتاب المعاملات.

التَّوْفِيقُ الْكَلَامُ كَالْمَلَحِ فِيهِ الطَّعَامُ

دُرُوسُ الْكَافِيَةِ

== پښتو شرح ==

كَافِيَةِ ابْنِ حَاجِبٍ

افادات

حضرت العلامة مولانا حافظ محمد ابراهيم قرآنی مدظلہ العالی
مدرس دارالعلوم حقانیہ اکوڑہ خٹک

مرتب: مولوی محمد سلیم سواتی
ناشر:

مکتبہ رشیدیہ

بی۔ ٹی۔ روڈ اکوڑہ خٹک ضلع نوشہرہ 0344-9084693